

ÖVERSIKTSPLAN GOTLAND 2040

SAMRÅDSFÖRSLAG

Samrådsförslag till översiktsplan för Region Gotland drnr RS 2019/1237

Innehåll

1	Introduktion	9
1.1	Sammanfattning av planförslaget	9
1.2	Vad är en översiktsplan	12
1.2.1	Uppdraget.....	12
1.2.2	Processen	14
1.3	Vårt Gotland 2040	16
1.4	Boverkets ÖP-modell.....	18
1.5	Tidig Dialog.....	18
1.6	Så här lämnar du synpunkter.....	19
2	Planförslag Övergripande Utvecklingsinriktning för Gotland	20
2.1	Skapa förutsättningar för byggande och bostadsförsörjning.....	23
2.1.1	Bostäder för alla	23
2.1.2	Resurseffektiv bebyggelse	27
2.1.3	Utveckla attraktiva och väl gestaltade bostäder och boendemiljöer	28
2.2	Öka hälsofrämjande och förebyggande insatser.....	31
2.2.1	Utvecklingsinriktning för natur- och friluftsliv.....	33
2.2.2	Luft	33
2.2.3	Buller.....	34
2.2.4	Tysta områden	37
2.2.5	Elektromagnetisk strålning.....	37
2.2.6	Radon.....	38
2.2.7	Förorenad mark.....	38
2.2.8	Miljökvalitetsnormer för vatten.....	42
2.2.9	Avstånd mellan djurstallar och bostäder.....	42
2.3	Öka motståndskraften och säkerheten i samhället	43
2.3.1	Räddningstjänsten	43
2.3.2	Särskilda objekt.....	44
2.3.3	Farligt gods.....	45
2.3.4	Klimatrelaterade olyckor och naturolyckor	45
2.4	Anpassa samhället till ett förändrat klimat.....	46
2.5	Skydda och förstärk tillgången till yt- och grundvatten	51
2.5.1	Vatten och avlopp (VA)	52
2.5.2	Dagvatten och skyfallshantering.....	56
2.5.3	Övergripande riktlinjer för vatten och avlopp.....	56
2.6	Ställ om till hållbar konsumtion och produktion.....	61
2.6.1	Cirkulär användning av vatten, näringsämnen och energi	61
2.6.2	Masshantering.....	63
2.7	Utveckla hållbara och fossilfria transportsystem.....	64
2.7.1	Funktionsblandad bebyggelse och bebyggelsetäthet	66
2.7.2	Gångtrafik.....	67
2.7.3	Cykel	67
2.7.4	Parkering	68
2.7.5	Kollektivtrafik	68
2.7.6	Principer för mobilitet och hållbart resande	69
2.8	Öka framkomligheten och trafiksäkerheten på Gotlands vägar	72
2.8.1	Vägar & gator.....	72

2.8.2	Tunga transporter.....	73
2.8.3	Fast förbindelse till Fårö	73
2.9	Utveckla Gotlands förbindelser med omvärlden	73
2.9.1	Flyg- och färjetrafik.....	74
2.9.2	Nationella och internationella trafiksystem	74
2.9.3	Hamnar	74
2.10	Stärk och utveckla näringslivet.....	76
2.10.1	Uttekande av ny industrimark	77
2.10.2	Handel.....	77
2.10.3	Besöksnäring.....	78
2.10.4	Strategi för turismutvecklingen	79
2.10.5	Plats för kluster för forskning, universitet och högre utbildning	84
2.10.6	Kalkindustri och täktverksamhet.....	85
2.11	Säkerställ Gotlands tillgång till digital infrastruktur	86
2.12	Bevara, använd och utveckla kulturarvet och kulturmiljöerna	87
2.12.1	Förslag till riktlinjer för utpekade områden i Kulturmiljöprogrammet	88
2.13	Bedriv ett hållbart brukande av skog, mark och vatten och säkra den biologiska mångfalden..	88
2.13.1	Areella näringar	89
2.13.2	Det gotländska natur- och kulturlandskapet	92
2.13.3	Grönstruktur, grön infrastruktur och ekosystemtjänster	93
2.13.4	Naturvärden och naturtyper	96
2.13.5	Miljö kvalitetsmålen	99
2.14	Gå före i klimat- och energiomställningen	99
2.14.1	Plats för biogas.....	102
2.14.2	Plats för solenergi	102
2.14.3	Plats för Vindbruk	103
2.14.4	Plats för energidistribution.....	121
2.14.5	Öka energieffektiviseringen och minska energianvändningen	122
3	Planförslag Användning av mark- och vattenområden	124
3.1.1	Mångfunktionell bebyggelse.....	127
3.1.2	Sammanhängande bostadsbebyggelse.....	127
3.1.3	Stadsnära landsbygd.....	127
3.1.4	Landsbygder med god tillgänglighet till service	128
3.1.5	Servicenära landsbygd	128
3.1.6	Landsbygd	128
3.2	Visby	129
3.2.1	Delarna som gör helheten	132
3.2.2	Att röra sig i Visby	136
3.2.3	Det gröna Visby.....	140
3.2.4	Visbys årsringar	143
3.2.5	Världsarvet Hansestaden Visby	144
3.2.6	Vatten och avlopp.....	150
3.2.7	Näringslivsutveckling och service.....	151
3.2.8	Utvecklingsområden i Visby tätort	155
3.2.9	Utvecklingsområden i stadsnära landsbygder	171
3.3	Norra Gotland	177
3.3.1	Planeringsinriktningar.....	178

3.3.2	Vatten och avlopp (VA)	178
3.3.3	Nationalpark Bästeträsk (utredningsområde)	179
3.3.4	Energiproduktion	180
3.3.5	Fårösund	181
3.3.6	Lärbro	186
3.3.7	Kappelshamn	190
3.3.8	Slite	192
3.3.9	Tingstäde	196
3.3.10	Stenkyrka/Lickershamn	198
3.3.11	Planprogram	200
3.4	Västra Gotland	202
3.4.1	Planeringsinriktningar	203
3.4.2	Vatten och avlopp (VA)	203
3.4.3	Energiproduktion	204
3.4.4	Klintehamn	205
3.4.5	Tofta	211
3.4.6	Västergarn	213
3.4.7	Eksta-Fröjelkusten	215
3.5	Mellersta Gotland	216
3.5.1	Planeringsinriktningar	217
3.5.2	Vatten och avlopp (VA)	217
3.5.3	Näringslivsutveckling	218
3.5.4	Energiproduktion	218
3.5.5	Roma	219
3.5.6	Dalhem	223
3.6	Södra Gotland	225
3.6.1	Planeringsinriktningar	226
3.6.2	Vatten och avlopp	226
3.6.3	Energiproduktion	227
3.6.4	Näringslivsutveckling	227
3.6.5	Ljugarn	228
3.6.6	Stånga	229
3.6.7	Hemse	231
3.6.8	Havdhem	235
3.6.9	Ronehamn	236
3.7	Områden till havs	238
3.7.1	Skyddade havsområden	239
3.7.2	Värdefulla havsområden	239
3.7.3	Statlig Havsplan	241
3.7.4	Farleder	241
3.7.5	Blå tillväxt	241
3.7.6	Vindkraft till havs	242
3.8	Områden med aktuella fördjupade översiktsplaner	242
3.8.1	FÖP FÅRÖ	242
3.8.2	FÖP ÖSTERGARNSLANDET OCH KATTHAMMARSVIK	242
3.8.3	FÖP STORSUDRET OCH BURGSVIK	242
3.9	Områden med fördjupade översiktsplaner och program som föreslås ersättas av planförslaget	243

4	Riksintressen, LIS och andra värden	245
4.1	Riksintressen enligt miljöbalken (MB).....	245
4.2	Tillämpning av tredje och fjärde kapitlet miljöbalken	249
4.3	Naturvård 3 kap 6§ MB	250
4.3.1	Odlingslandskap	251
4.3.2	Skogslandskap.....	251
4.4	Kulturmiljövård 3 kap 6 § MB.....	254
4.4.1	Fårös västra kust (I 1).....	259
4.4.2	Ava (I 2):.....	259
4.4.3	Gasmora (I 3)	260
4.4.4	Verkegards-Dämba (I 4).....	260
4.4.5	Lansa-Marpes (I 5):	261
4.4.6	Bläse (I 6).....	261
4.4.7	Fleringebygden (I 7)	262
4.4.8	Hau (I 8)	263
4.4.9	Barläst (I 9)	263
4.4.10	S:t Olofsholm (I 10)	264
4.4.11	Kyllaj-Lörge (I 11)	264
4.4.12	Lajkarhajt-Pavalds (I 12)	265
4.4.13	Fallet (I 13).....	265
4.4.14	Hall (I 14)	266
4.4.15	Bro-Stainkalm (I 15)	266
4.4.16	Sigsarve-Suderbys (I 16)	267
4.4.17	Hejnum (I 17)	267
4.4.18	Bro (I 18)	268
4.4.19	Muramaris-Brucebo (I 19)	269
4.4.20	Visby innerstad (I 20)	269
4.4.21	Roma kloster (I 21)	270
4.4.22	Sojvide-Gervide (I 22).....	270
4.4.23	Paviken-Västergarn (I 23).....	271
4.4.24	Vivesholm (I 24).....	271
4.4.25	Vallhagarområdet (I 25)	272
4.4.26	Eksta med Karlsöarna (I 26)	272
4.4.27	Petes (I 27).....	273
4.4.28	Hablingbo och Silte (I 28).....	273
4.4.29	Kräklingbo och Hammarsudden (I 29)	273
4.4.30	Östergarn (I 30)	274
4.4.31	Ardre (I 31).....	275
4.4.32	Alskog (I 32)	275
4.4.33	Fjäle i Ala och Visnar ängar i Alskog (I 33)	276
4.4.34	Digerrojr i Garda (I 34)	276
4.4.35	Lausbackar (I 35)	277
4.4.36	Närkusten (I 36).....	277
4.4.37	Bandlunde (I 37)	278
4.4.38	Uggarde-Vinarve (I 38)	278
4.4.39	Änggårde (I 39).....	279
4.4.40	Grötlingbo (I 40)	279

4.4.41	Öja (I 41)	280
4.4.42	Hamra (I 42)	280
4.4.43	Gervalds (I 44)	281
4.4.44	Norrbynområdet (I 45)	281
4.4.45	Fridarve-Rofinds-Bonsarve (I 46)	282
4.4.46	Nore och Austreområdet (I 47)	282
4.4.47	Sundre (I 48)	283
4.4.48	Gotska Sandön (I 49)	284
4.4.49	Lickershamn (I 50)	284
4.4.50	Tjelvars grav (I 51)	285
4.4.51	Anga (I 52)	285
4.4.52	Buttle (I 53)	285
4.4.53	Lojsta (I 54)	286
4.4.54	Fardhem-Linde (I 55)	286
4.4.55	Havor (I 56)	286
4.4.56	Eskelhem-Tofta (I 57)	286
4.4.57	Fide (I 58)	287
4.4.58	Gotlands medeltida kyrkomiljöer (I 59)	287
4.4.59	Gotländska fiskelägen (I 60)	288
4.4.60	Torsburgen (I 61)	288
4.5	Friluftsliv 3 kap 6§ MB	289
4.5.1	FI 01 Fårö	291
4.5.2	FI 02 Östergarnslandet (del av)	292
4.5.3	FI 03 Storsudret	294
4.5.4	FI 04 Gotlandskusten	296
4.5.5	FI 05 Gotska Sandön	298
4.5.6	FI 06 Karlsöarna	299
4.5.7	FI 07 Bästeträsk med omnejd	300
4.5.8	FI 08 Nordöstra Gotlands kust och skärgård	302
4.5.9	FI 09 Hejnum hällar med omnejd	304
4.5.10	FI 10 Follingbohöjdens friluftsområde	306
4.5.11	FI 11 Kulturreseptatet Norrbys i Väte och naturreservatet Bäcks	307
4.5.12	FI 12 Östergarnsholm	308
4.6	Riksintresse energiproduktion Vindbruk 3 kap 8 § MB	309
4.7	Dricksvattenförsörjning 3 kap 8 § MB	313
4.7.1	Visby dricksvattenanläggningar	313
4.8	Värdefulla ämnen eller material 3 kap 7 § MB	319
4.8.1	Buttle 31	321
4.8.2	File Hajdar och Västra brottet 46	322
4.8.3	Klinthagen och Storungs 41	322
4.8.4	Rute	323
4.8.5	Stucks	323
4.9	Yrkesfiske 3 kap 5 § MB	324
4.10	Anläggning för kommunikation 3 kap 8 § MB	327
4.10.1	Farled	330
4.10.2	Visby hamn	330
4.10.3	Klintehamns hamn	336

4.10.4	Kappelshamns hamn	343
4.10.5	Visby flygplats	344
4.11	Totalförsvaret 3 kap 9 § MB.....	348
4.11.1	Tofta skjutfält.....	354
4.11.2	Visby flygplats	355
4.11.3	Övriga riksintressen och områden av betydelse	357
4.11.4	Militär vädertjänst.....	359
4.11.5	Militärt sjöövningsområde.....	360
4.11.6	Hamnar	361
4.12	Riksintressen enligt 4 kap MB	364
4.12.1	Riksintresse rörligt friluftsliv 4 kap 2§ MB	365
4.12.2	Gotlands kust, Östergarn, Storsudret och Fårö enligt 4 kap 4 §MB	369
4.12.3	Natura2000-områden 4 kap 8§ MB	370
4.13	Kulturmiljöprogrammet	376
4.13.1	Forskning.....	378
4.14	Strandskydd	379
4.15	Landsbygdsutvecklingsområden i strandnära lägen (LIS) enligt 7 kap 18 e § miljöbalken	382
4.16	Föreslagna nya områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS)	389
4.16.1	Gotlands skärgård (Fårösund - Slite)	389
4.16.2	Varvsholm, Klintehamn.....	394
4.16.3	Tingstäde träsk.....	394
4.16.4	Bläse	397
4.16.5	Ar/Blått centrum och Bästeträsk Nationalpark.....	398
4.16.6	När fiskehamn	399
4.16.7	Ronehamn	399
4.16.8	Lojsta slott	399
5	Bilagor.....	403

”Gotland ska vara en kreativ ö med plats för hela livet”

– så lyder visionen och inriktningen som den regionala utvecklingsstrategin pekar ut.

För att nå dit krävs det att vi arbetar tillsammans för att utveckla det som gör Gotland speciellt och unikt, men också att vi tar oss an de utmaningar som vi står inför. De boende och öns många besökare har länge uppskattat Gotland för den särpräglade naturen, närheten till havet, stränderna, de historiska miljöerna och kulturen, den levande landsbygden och de många soltimmarna.

På senare tid har nya positiva saker kommit att läggas till denna lista såsom ett varierat nöjes- och kulturutbud året runt, en unikt god bredbandsutbyggnad som möjliggjort etablering av verksamheter och boende över hela ön, snabba och täta kommunikationer till fastlandet samt en växande befolkning och en inspirerande entreprenörsanda. Det finns många saker som talar för Gotland även i framtiden.

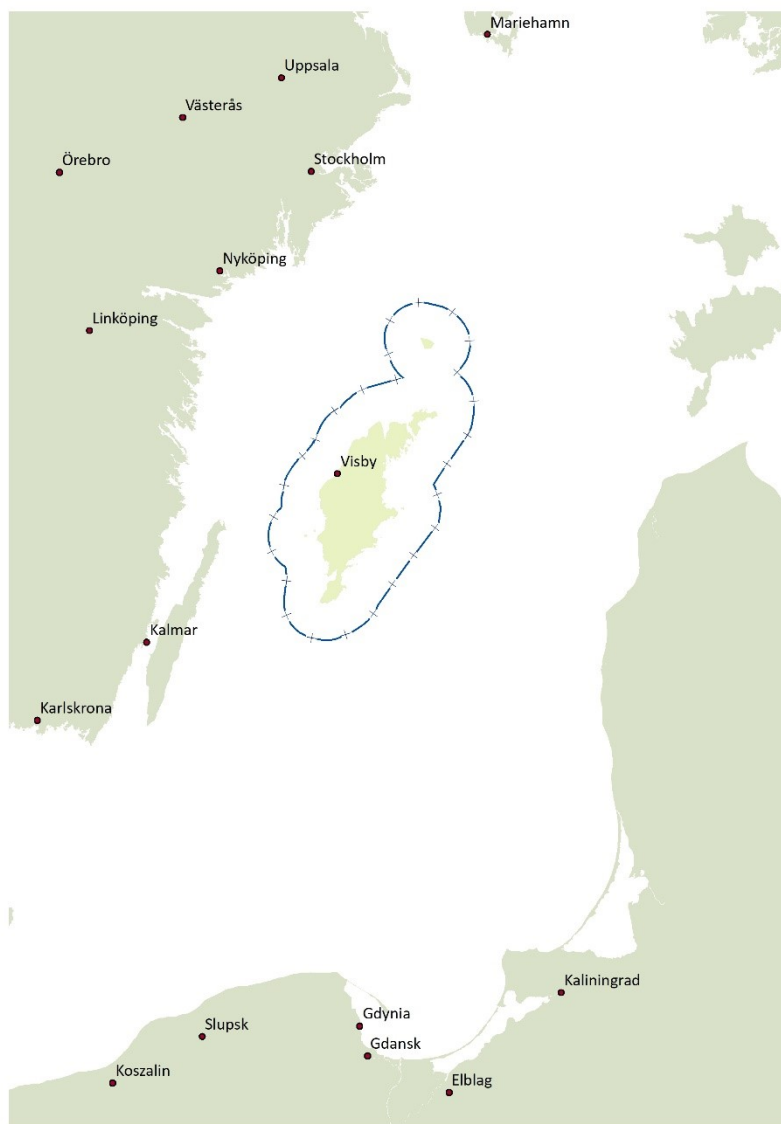
Översiktsplanen har en central roll när det gäller att identifiera mark för byggande av bostäder för den växande befolkningen, att peka ut områden för etableringar för företag och verksamheter, att planera för behovet av goda kommunikationer över hela ön och att säkerställa att byggandet av det framtida samhället sker i samklang med miljö- och klimatarbetet och med en inriktning om att Gotland ska gå före.

Nu hissar vi segel för att tillsammans starta resan mot ett kreativt, offensivt och hållbart Gotland 2040 - välkommen att kliva ombord och följa med på färden!

Eva Nypelius
Regionstyrelsens ordförande

Peter Lindvall
Regiondirektör

1 Introduktion

Karta Region Gotlands yta

1.1 Sammanfattning av planförslaget

Varje kommun är enligt lag skyldig att ha en aktuell antagen översiktsplan och det är ett krav som de flesta kommuner ser som positivt och med glädje tar sig an. Rätt utnyttjad är själva planeringsprocessen som leder fram till en färdig översiktsplan, ett gyllene tillfälle att kraftsamla och att erbjuda en arena där alla viljor i samhället ges möjlighet att diskutera, tycka, föreslå, påverka, samverka och föra dialog kring hur mark och vatten inom en kommuns gränser bäst borde användas.

Ur denna bubblande gryta av tankar, förslag, idéer, visioner, optimism, pessimism, frustration, glädje, fika, sena kvällar, workshopar, politiska diskussioner och färgglada skisser uppstår något alldeles speciellt. Med grekisk mytologi som inspiration skulle processen kunna liknas vid återfödelsen av Fågel Fenix ur askan, uppkomsten av något nytt och bättre anpassat till de nya krav och förutsättningar som samhället och alla vi som lever och verkar där ställs inför. Denna nya översiktsplan

för Gotland när en stark tro och förhoppning om att samla samhällets alla olika aktörer, gamla, unga och medelålders, familjer, par och singlar, boende och besökare, företagare, organisationer, föreningsliv och myndigheter - i en gemensam karta och färdplan som visar den väg som vårt Gotland ska välja för en hållbar utveckling av våra mark- och vattenområden.

En grundläggande förutsättning för allas vår framtid är att vi fortsätter resan mot ett socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbart samhälle. Bara genom att arbeta med alla dessa tre pelare kan vi uppfylla förhoppningen om att skapa en ännu bättre livsmiljö för alla oss som verkar, bor och besöker Gotland.

Hur definieras då en god livsmiljö? Arbete, trygghet, attraktiva bostäder och boendemiljöer, meningsfull fritid, samhörighet, naturupplevelser, stabil ekonomi, god hälsa - listan kan göras lång och beror på vem man frågar. Man brukar säga att översiktsplanen är den regionala utvecklingsstrategins fysiska avtryck på marken och detta syns tydligt i den nya översiktsplanen där den regionala utvecklingsstrategins mål och prioriteringar har konkretiserats i ett antal fokusområden som tillsammans utgör översiktsplanens övergripande utvecklingsinriktning för Gotland.

Fokusområdet ”Skapa förutsättningar för byggande och bostadsförsörjning” är kanske det som många i dagligt tal tänker på när man pratar om samhällsplanering. Att skapa möjligheter för människor att skaffa sig en bostad är grundläggande för välfärd, livskvalitet och tillväxt. Liksom många andra delar av landets tillväxtorter lider Gotland av bostadsbrist med allt högre bostadspriser som följd. Utbudet av bostäder till prisnivåer som även ungdomar och andra som inte har fått in sin första fot på bostadsmarknaden har råd med, är sällsynta och kön till en egen hyreslägenhet är ofta lång.

Översiktsplanen tar fasta på de behov som finns och öppnar för ändrade förutsättningar för byggande i ett antal områden runt om på ön och vill möjliggöra för 10 000 nya bostäder inom utpekade områden för bostadsbebyggelse fram till år 2040. Förutom dessa områden föreslås även områden med blandad bebyggelse och planförslaget redovisar även utbyggda detaljplaner som ger möjligheter för att tillskapa ytterligare bostäder. Pågående arbeten med detaljplaner och bygglov för bostäder är inte medräknade, varför planförslaget bör täcka behovet av bostäder i en hållbar samhällsutveckling fram till år 2040.

Inom områdena ”Öka hälsofrämjande och förebyggande insatser”, ”Öka motståndskraften och säkerheten i samhället” och ”Anpassa samhället till ett förändrat klimat” samsas ett stort antal viktiga frågeställningar. Här hanteras bland annat hur vi på bästa sätt skapar säkra och hälso-samma miljöer, men även planering av hur samhället kan skyddas mot risker relaterade till ett förändrat klimat.

Den speciella gotländska berggrunden och de tunna jordlagren skapar särskilda utmaningar när det gäller tillgången till grundvatten av god kvalitet. Därför är fokusområden som ”Skydda och förstärk tillgången till yt- och grundvatten” prioriterade fokusområden i översiktsplanen. Liksom stora delar av övriga världen har invånarna på Gotland under senare år blivit alltmer varse om att vatten inte är en nyttighet som kan tas för självklar. Översiktsplanen behandlar exempelvis frågor kring hur vatten i största möjliga mån kan behållas på ön och inte avledas till havet, att mer av byggandet sker i planlagd form där VA kan lösas i större sammanhang och att uppmuntra innovativa lösningar kring exempelvis nyttjande av avlopps- och dagvatten som en resurs, vilket är ett av de områden som utvecklas i ”Ställ om till hållbar konsumtion och produktion”.

Området ”Utveckla hållbara och fossilfria transportsystem” sätter fingret på ett utvecklingsområde som är det kanske allra mest brännande just nu och där världens befolkning på olika sätt har blivit medvetna om att en förändring av nödvändig. Gotland har höga ambitioner när det gäller att gå före i en grön omställning och en stor del av de förändringar som måste ske, behöver genomföras under översiktsplanens första halvlek.

”Öka framkomligheten och trafiksäkerheten på Gotlands vägar” är en fråga som är viktig ur flera perspektiv. Det handlar bland annat om att ge förutsättningar för möjligheterna att bo och verka över hela Gotland.

Ytterligare ett viktigt fokusområde utgörs av ”Utveckla Gotlands förbindelser med omvärlden”. För en fortsatt positiv utveckling av Gotland som en bra plats för boende, besökare och näringsliv är det viktigt med täta, snabba och hållbara kommunikationer med färja och flyg till och från ön. Frågan har förstås en stark koppling till klimatfrågan och omställningen till fossilfrihet.

”Stärk och utveckla näringslivet” är en vital del för en fortsatt positiv tillväxt och utveckling av Gotland. Det är viktigt att de gotländska företagen får möjligheter att verka på en större marknad, vilket hänger intimt samman med goda kommunikationer till, från och på ön. De senaste åren har Gotland blivit alltmer populärt som plats att besöka men också för deltidsboende som ofta ser Gotland som sitt andra hem. Här finns såväl möjligheter som utmaningar när det gäller ett antal olika frågor kring exempelvis bostadsförsörjning, vattenförsörjning och hållbarhet.

”Säkerställ Gotlands tillgång till digital infrastruktur” är ett område där Gotland re-

dan ligger i framkant och där vi redan tidigt var den mest uppkopplade regionen inom EU. Nu fortsätter arbetet med att fylla de digitala kanalerna med smarta applikationer och tjänster som har påverkan på såväl klimat och energi som på att underlätta människors vardag och skapa möjligheter för att bo på hela ön.

Fokusområdet ”Bevara, använd och utveckla kulturarvet och kulturmiljöerna” tar fasta på Gotlands natur- och kulturvärden, som saknar motstycke i Sverige och det rika kulturarvet är en tillgång som bidrar till vår attraktionskraft både som boendemiljö och besöksmål.

Fokusområdet ”Bedriv ett hållbart brukande av skog, mark och vatten och säkra den biologiska mångfalden” tar stöd i Grönplan för Gotland som utgör ett planeringsunderlag i såväl fysisk planering som förvaltning. Viktiga begrepp utgörs av exempelvis grön infrastruktur, tillväxt och ekosystemtjänster.

Gotland har av regeringen utsetts som pilot i energiomställningen till ett hållbart samhälle baserat på förnybar energi. Fokusområdet ”Gå före i klimat- och energiomställningen” är ett av de allra viktigaste, där översiktsplanen kan bidra till att skapa förutsättningar för en hållbar framtid på ön. Det handlar exempelvis om att identifiera områden lämpade för förnybar energiproduktion, att hushålla med och återanvända resurser som vatten, näringsämnen och energi, men också om att planera för den resurs- och energieffektiva bebyggelse som vi måste växla om till.

Ovan beskrivna fokusområden har i översiktsplanens tredje kapitel fått utgöra grundläggande förutsättningar för själva planförslaget med användning av mark- och vattenområden för Gotlands olika geografiska delar. Översiktsplan 2040 utgör på samma gång en spelplan och en verktygslåda som syftar till att Gotland ska

kunna fortsätta att växa och utvecklas till ett hållbart samhälle för alla som bor, besöker och verkar här. De tankar och idéer som fångats upp under processen kring tidig dialog och möten i olika former har vårdats, förädlats och pusslats ihop, så att de nu finns att beskåda i planen och får bli en del av Gotlands framtid.

I Bilaga 1 återfinns *Miljökonsekvensbeskrivning för Översiktsplan för Gotland 2040, samrådsversion* som är framtagen i samarbete med SWECO, VATTEN & MILJÖ GOTLAND.

Bilaga 2 innehåller plankartor.

1.2 Vad är en översiktsplan

I översiktsplaneringen ska allmänna intressen främjas och tas hänsyn till. Översiktsplanen ska ge en samlad information om hur kommunen avser att tillgodose de allmänna intressena.

Allmänna intressen är samhällets gemensamma intressen som ska beaktas och tillgodoses i all planläggning. Mark- och vattenområden ska användas för det eller de ändamål som områdena är mest lämpade för med hänsyn till beskaffenhet, läge och behov. Företräde ska ges åt sådan användning som från allmän synpunkt medför en långsiktigt god hushållning. Enskilda intressen bör inte få hindra en utveckling som bedöms vara betydelsefull. (Jfr. prop. 1985/86:1 s. 112)

Översiktsplanens uppgift är att ge en samlad information om hur kommunfullmäktige anser att bestämmelserna om allmänna intressen ska tillgodoses i kommunen. Det innebär att avvägningar måste göras mellan intressen. Kommunen avgör utifrån sina förutsättningar och behov vilka allmänna intressen som är relevanta för kommunens fysiska planering.

I plan- och bygglagens 2 kap 3 § anges att:

Planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja

1. en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder,
2. en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper,
3. en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt,
4. en god ekonomisk tillväxt och en effektiv konkurrens, och
5. bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet.

Även i andra ärenden enligt denna lag ska hänsyn tas till de intressen som anges i första stycket 1-5. Lag (2013:867) .

Vidare anges i plan- och bygglagens 3 kap 4 § att:

Kommunen ska i översiktsplanen redovisa de förhållanden som med hänsyn till de allmänna intressena i 2 kap. kan ha en väsentlig betydelse för sådana beslut som avses i 2 § andra stycket. Riksintressen enligt 3 eller 4 kap. miljöbalken ska alltid redovisas.

Av planen ska det även framgå hur kommunen anser att

1. riksintressen ska tillgodoses,
2. gällande miljö kvalitetsnormer enligt 5 kap. miljöbalken ska följas, och
3. förhållanden av väsentlig betydelse i övrigt bör beaktas. Lag (2020:76) .

1.2.1 Uppdraget

Regionstyrelseförvaltningen fick 2018 i uppdrag av regionstyrelsen att påbörja revideringen av den nuvarande översiktsplanen Bygg Gotland 2010-2025.

Gotland tillhör en region med kommunalt utvecklingsansvar vilket innebär att det är Regionfullmäktige på Gotland som antar den nya översiktsplanen.

13 planer ska bli 1!

En viktig ambition med denna översiktsplan är att samla all relevant planeringsunderlag, dvs det görs en generell aktualisering av många gällande dokument. En genomgång har därför gjorts av äldre planprogram, bebyggelsestrategier och om de fortfarande ansetts vara aktuella så är de relevanta delarna nu en del av den nya översiktsplanen. De tidigare planprogram-

men som är helt utbyggda enligt programmens intentioner och redan har uppfyllt sin funktion kommer därför upphöra att gälla. Dock kan vissa bebyggelserelaterade parameters vara viktiga att ha med i framtiden men då ska de hanteras som speciella riktlinjer som stöd för framtida bygglovhantering.

Hur förhåller sig ÖP 2040 till andra planer och program

Under framtagandet av samrådsförslaget har bland andra regionala strategier, planer och program utgjort underlag:

Regional utvecklingsstrategi för Gotland, Vårt Gotland 2040

Bygg Gotland 2010-2025, översiktsplan för Gotlands kommun

Strategi för långsiktigt hållbart serviceutbud

Riktlinjer för bostadsförsörjning

VA-strategi

VA-plan

Regionalt program för arbetet med förorenade områden 2015-2017, i Gotlands län

Vision och strategi för Gotlands VA-försörjning 2030

Vatten- och Avloppsplan för Gotland 2018-2030, antagen av Tekniska nämnden 2018-11-21

Regional vattenförsörjningsplan för Gotlands län (Länsstyrelsen Gotlands län, Diarienummer: 537-573-17)

Dagvattenhandboken

Från avlopp till resurs (Svenskt vatten 2020)

Riktlinjer för bostadsförsörjning 2020-2023,

Grönplan för Gotland, samrådsversion,

Cykelplan för Visby

Regionalt trafikförsörjningsprogram,

Parkeringsstrategi,

Program för god jämlik jämställd hälsa på Gotland 2020-2023,

Sociotopkarteringar

Statlig havsplan, granskningsversion

Färdplanen Energipilot Gotland, 2019

Tillväxtprogram,

Besöksnäringstrategi,

Framtidens förskola och grundskola,

Nationalparksutredning Bäste träsk,

Riktlinjer för markanvisning och exploatering,

Bredbandsstrategi,

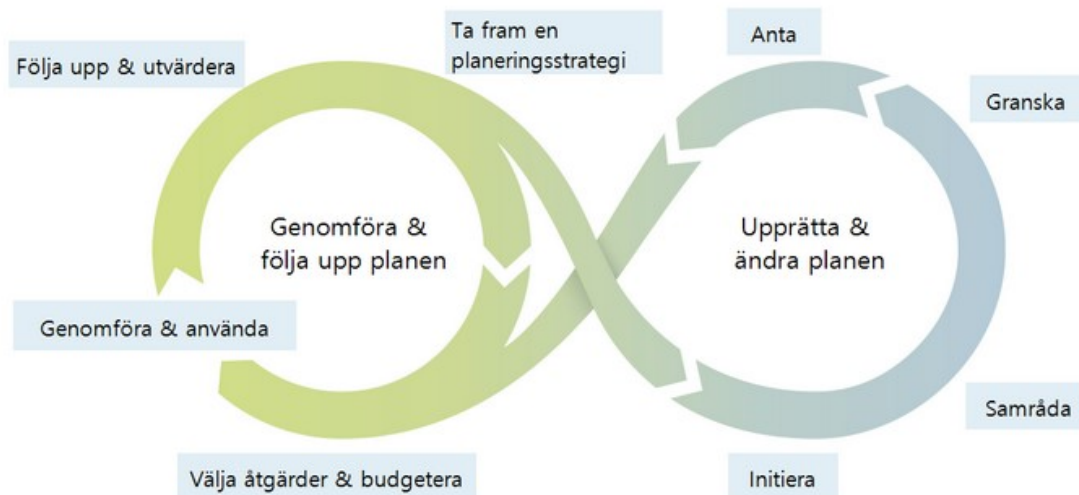
Världsarvsstrategi,

Kulturmiljöprogram för Gotland,

Byggnadsordning Visby Innerstad

Kulturplan 2021-2024

1.2.2 Processen

Källa: Boverket Process för upprättande, genomförande och uppföljning av översiktsplanen

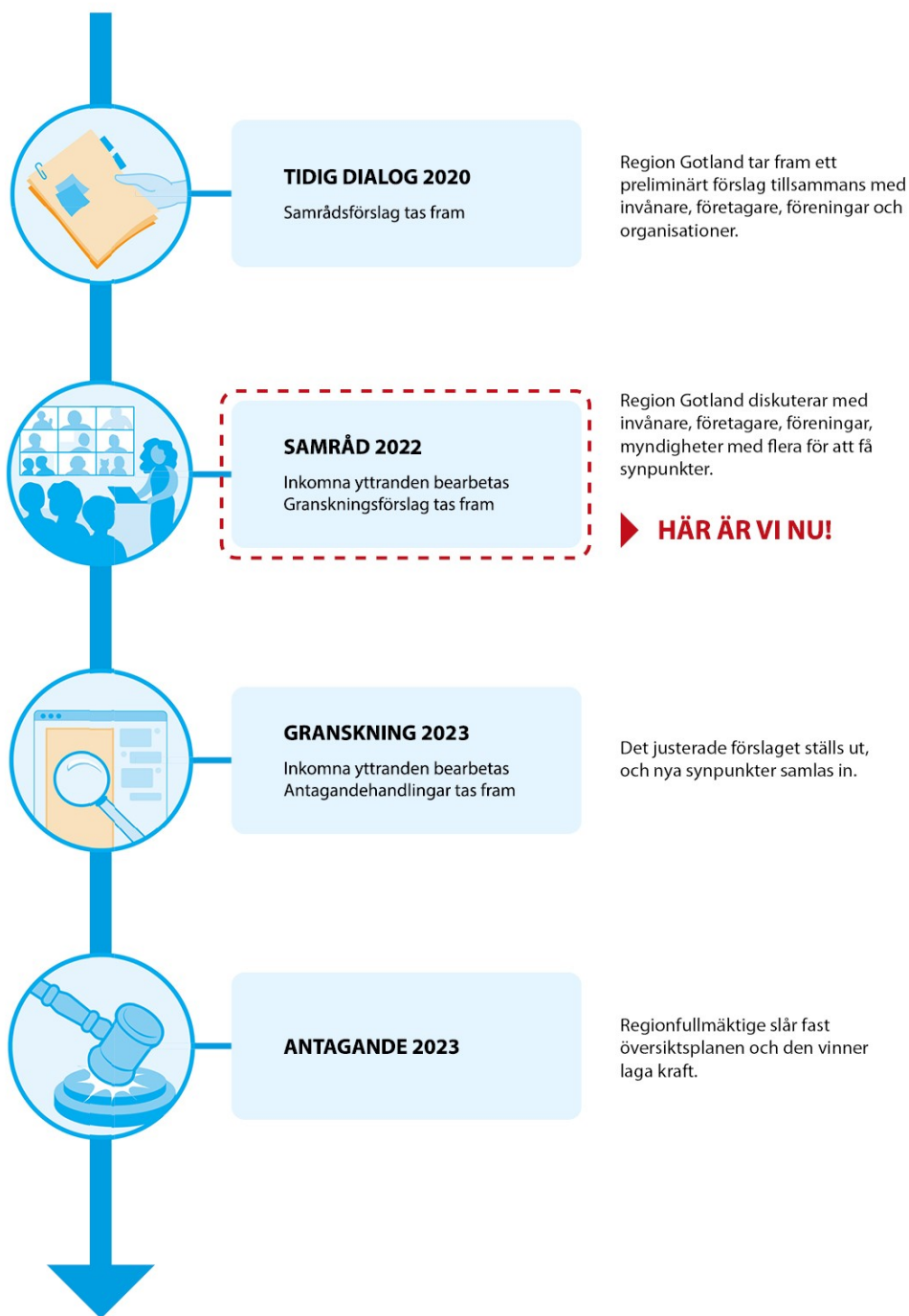
Översiktsplanen måste vara aktuell för att hela PBL-systemet ska vara effektivt och för att planen ska fungera som vägledning vid beslut om exempelvis detaljplaner, handläggning av bygglov och förhandsbesked liksom andra tillståndsprövningar enligt exempelvis miljöbalken. Sedan 2020 har ett nytt begrepp införts i plan- och bygglagen – planeringsstrategi.

Syftet med planeringsstrategin är att den ska främja en ökad kontinuerlig översiktsplanering för att hålla översiktsplanen aktuell. Om översiktsplanen regelbundet blir föremål för politisk helhetsbedömning blir det också klart om planen fortfarande uttrycker för de övergripande politiska målen i kommunen. Planeringsstrategin i sig innebär dock ingen ändring av översiktsplanen utan ska enbart tala om vad kommunen ska fokusera på i översiktsplaneringen och om det finns delar av planen som behöver ändras. Det kan till exempel handla om att kommunen i planeringsstrategin anger att det finns ett behov av att se över den kommunomfattande

översiktsplanen, eller att översiktsplanens detaljeringsgrad behöver ändras för en viss del av kommunen. Det kan också handla om att den befintliga planen behöver ändras för att tillgodose ett visst allmänt intresse, exempelvis vindkraft, strandskydd, grönområden, utbyggnad av kommunikationsleder och kulturmiljön.

Kommunfullmäktige ska ta fram och anta en planeringsstrategi under de två första åren efter ett ordinarie val. Om kommunfullmäktige har antagit en ny översiktsplan inom samma tidsperiod behöver kommunen inte anta en planeringsstrategi också. Detta gäller första gången efter 11 september 2024. Lag (2020:76).

Tidplan och process för Översiktsplan 2040

1.3 Vårt Gotland 2040

En ny regional utvecklingsstrategi (RUS) för Gotland, Vårt Gotland 2040, antogs av regionfullmäktige i februari 2021.

Vårt Gotland 2040 anger tre övergripande mål, tolv effektmål samt tio prioriteringar. Målen utgör det önskade läget år 2040 och prioriteringarna ska ge vägledande inriktning för hur vi ska nå målen.

Översiktsplanen ska utgöra den regionala utvecklingsstrategins fysiska uttryck. Vårt Gotland 2040 utgör således översiktsplanens program och fungerar som utgångspunkt för förslaget till strategisk mark och vattenanvändning för regionen. Översiktsplanen ska inte föreslå några nya mål eller inriktningar utan konkretisera de angivna målen och prioriteringarna och dess inriktningar.

De tre övergripande målen är:

Gotland är ett tryggt och inkluderande samhälle med livskvalitet för alla

Gotland är ett tryggt och öppet samhälle för invånare och besökare, ett jämlikt och jämställt samhälle där vi lever ett gott liv med god hälsa. Gotland präglas av mångfald. Vi känner tillit och förtroende för samhället och varandra och deltar i samhällsutvecklingen. Gotland har trygga och attraktiva livsmiljöer, rika fritidsmöjligheter, ett dynamiskt kulturliv, en god välfärd och service samt goda möjligheter till livslångt lärande och egen försörjning. Det gotländska samhället tål påfrestningar, är anpassningsbart och förändringsbenäget.

Gotland är en förebild i energi- och klimatomställningen

Gotland är klimatneutralt, har gått före i energi- och klimatomställningen och har tidigt nått nationella klimatmål baserade på FN:s Parisavtal. Utvecklingen är en hävstång för ett konkurrenskraftigt näringsliv och för en god miljö. Vi använder de tillgångar vi har på bästa sätt, genom en ekonomi byggd på kretslopp och förnybara resurser. På Gotland finns god tillgång till dricksvatten och tillräckliga grundvattennivåer. Gotland har bidragit till att Östersjön är ett levande och friskt hav. Naturen brukas så att ekosystemtjänsterna värnas och öns biologiska mångfald säkras.

Gotland är en nytänkande tillväxtregion med utvecklingskraft

På Gotland skapas tillväxt på ett balanserat sätt i nyttjandet av resurser. Företagsamheten är stark, näringslivet och universitetet blomstrar. Gotland är en mötesplats och här finns goda möjligheter att testa och förverkliga nya idéer. Samverkan, innovation och förnyelse ger företagen nya möjligheter och smarta välfärdstjänster utvecklas. Hela Gotland har en positiv utveckling och vi blir fler gotlänningar. Vi har bra förutsättningar för företagande, goda kommunikationer och boendemiljöer. Attraktionskraft, utbildning och matchning säkrarkompetensförsörjningen.

De tolv effektmålen är:

Effektmål 2040

1. En god, jämlik och jämställd hälsa
2. En trygg och attraktiv livsmiljö med goda uppväxtvillkor
3. God beredskap och god förmåga att hantera samhällsstörningar
4. God utbildningsnivå och goda förutsättningar för livslångt lärande
5. Ett klimatneutralt Gotland
6. Ett energisystem baserat på förnybar energi
7. Säkrad tillgång till vatten av god kvalitet och kvantitet
8. Hållbara kretslopp
9. Säkrad biologisk mångfald
10. God konkurrenskraft och tillväxt i näringslivet
11. En inkluderande arbetsmarknad där kompetensen möter behoven
12. God tillgänglighet och hållbara kommunikationer

Nedan listas de tio prioriteringarna:

**Främja hälsa, delaktighet
och trygghet**

**Utveckla kulturen och ta
tillvara kulturmiljöerna**

Säkra kompetensen

Stärk tillgängligheten

**Gå före i klimat- och
energiomställningen**

Säkra miljö och vatten

**Stimulera innovation
och förnyelse**

**Stärk och utveckla
näringslivet**

**Utveckla
attraktionskraften**

**Skapa förutsättningar
för byggande och bostads-
försörjning**

1.4 Boverkets ÖP-modell

Boverkets ÖP-modell är en påbörjan till nationell standardisering av den geografiska planinformationen det vill säga plankartan. Det kommer innebära att användaren kommer att känna igen sig oavsett vilken kommuns översiktsplan hen använder. Detta kommer bidra att enklare dela information mellan kommuner och det kommer även förenkla länsstyrelsens granskningar av planarbetet. Denna modell ska även förenkla för kommuner att digitalisera planer då de kan använda en redan färdig modell istället för att varje kommun ska behöva uppfinna hjulet igen.

Kort beskrivet består ÖP-modellen 2.1 av tre olika delar:

- Den första är utvecklingsinriktning vilket består av de generella utvecklingsinriktningar som kommunen vill arbeta emot inom planperioden.
- Den andra är mark- och vattenanvändning där hela kommunens yta ska definieras av en användning, här ska även status på området inkluderas, vilket indikerar huruvida områdesinriktningen redan är pågående, ändrad eller ska utvecklas till något nytt.
- Det tredje är riksintressen, LIS och andra värden vilket innefattar alla områden som är skyddade enligt Miljöbalken (1998:808) kapitel 3 och 4.

Samrådsförslaget utgår i stor utsträckning från Boverkets ÖP-modell 2.1 med vissa regionala avvikelser. I arbetet med att revidera översiktsplanen har Region Gotland valt att göra vissa egna tolkningar av ÖP-modellen samt vissa ändringar i beteckningar och definitioner.

I och med detta arbete deltar Region Gotland i det utvecklingsarbetet som pågår mot en standardisering.

Samrådsförslaget är indelat i tre kapitel utifrån principerna i Boverkets ÖP-modell.2.1

1.5 Tidig Dialog

Under 2020 hade boende, besökare och företagare möjlighet att berätta hur de ville att Gotland skulle utvecklas. De gjorde det genom att lämna synpunkter direkt på en interaktiv karta i en tidig dialog. Klicka på länken nedan så kommer du till kartan där du kan läsa de synpunkter som kommit in. Kartan togs fram som en del av Region Gotlands digitaliseringsprojekt DiSa – digital samhällsbyggnad.

Länk: [Tidig dialog - Översiktsplan2040](#)

Samverkan med Wisbygymnasiet

Under perioden 29 september - 27 november 2020 genomfördes ett samarbete mellan Wisbygymnasiet och projektet. Under dessa veckor arbetade 31 elever med temat ”Bo och leva på Gotland 2040”. Syfte var att få in synpunkter till regionens nya översiktsplan, samt att eleverna fick lära sig om hur samhällsplanering går till.

Eleverna blev indelade i grupper och varje grupp jobbade med ett arbetsområde. De jobbade självständigt med ett arbetsområde och hade stora möjligheter att utforma det själva och uppmanades till att vara kreativa. I uppgiften ingick också att göra en omvärldsanalys, hur ser samhället ut idag inom ert arbetsområde? Hur tror ni att samhället ser ut inom ert område år 2040? Hur vill ni att det ska se ut? Hur ser det ut i andra delar av Sverige eller världen? Gruppernas arbete redovisades muntligt och är och kommer vara inspiration och bidrag till översiktsplanens innehåll.

Arbetet med att ta fram detta samrådsförslag har även innefattat tidiga dialoger med ett antal föreningar, med Länsstyrelsen på Gotland, mfl.

1.6 Så här lämnar du synpunkter

Översiktsplan för Gotland 2040 som här presenteras befinner sig nu i samrådsfasen. Det innebär att du nu har möjlighet att skicka in dina synpunkter och förslag.

Under samrådstiden 25 januari – 25 april 2022 finns förslaget tillgängligt på:

- På regionens hemsida:
<https://gotland.se/oversikts-plan2040> där den finns som pdf eller digital version med möjlighet att lämna synpunkter direkt på plankartan.
- I Rådhuset hos Region Gotland, Visborgsallén 19
- Biblioteken på Gotland

Så här lämnar du in dina synpunkter:

- Via digital version direkt på kartan under fliken "lämna synpunkter på karta" eller
- Via e-tjänst
- Via e-post till registrator-rs@gotland.se
- Per post: Region Gotland, Samhällsbyggnadsförvaltningen, 621 81 Visby

**OBS! Ange ärendets diarienummer
RS 2019/1237**

Senast den 25 april behöver vi ha dina synpunkter!

2 Planförslag Övergripande Utvecklingsinriktning för Gotland

Tänk

Gotland är glokalt

Gotland är en helhet

Gör

Bygg och lokalisera resurseffektivt med hänsyn till platsens förutsättningar

Koppla samman

Den regionala utvecklingsstrategin Vårt Gotland 2040 utgör översiktsplanens program och utgångspunkten för arbetet med samrådsförslaget är att utgå från de mål som den anger.

I detta kapitel i planförslaget beskrivs de övergripande strategiska inriktningarna och generella riktlinjer som gäller över hela Gotland. Här återfinns också skrivningar kring risk- och sårbarhet samt klimatanpassning. Kapitlet är indelat i fjorton delar där var och en innehåller strategiska ställningstaganden och riktlinjer för att bidra till att målen i Vårt Gotland 2040 nås.

Gotland är beroende av globala möjligheter och utmaningar. Digitaliseringen och klimatförändringar kommer att påverka framtiden. Digitalisering främjar framväxten av nya arbetssätt, där det uppkopplade Gotland ligger väl framme för att attrahera fler platsoberoende verksamheter. Den globala uppvärmningen får konsekvenser för jorden, och kustområden och öar hör till de mest utsatta. Vattenförsörjningen är avgörande för hela samhällsutvecklingen, men tillgången till vatten av god kvalitet är sårbar och grundvattnet känsligt för föroreningar.

Gotland har många lokala kvaliteter, har en ökande befolkning med en hög inflyttning. Det finns pulserande landsbygder och en levande stad, unika natur- och kulturvärden och människor med ett stort engagemang för sin bygd. Gotland har goda förutsättningar för förnybar elproduktion från sol och vind samt resurser för biobränsle, hållbara byggmaterial och lokalproducerad mat från de gröna näringarna. De korta avstånden underlättar hållbara transportmedel. Allt detta stärker förmågan till förnyelse och omställning.

Landsbygderna, orterna och staden är delar i ett större system som stärker varandra och Gotland som helhet.

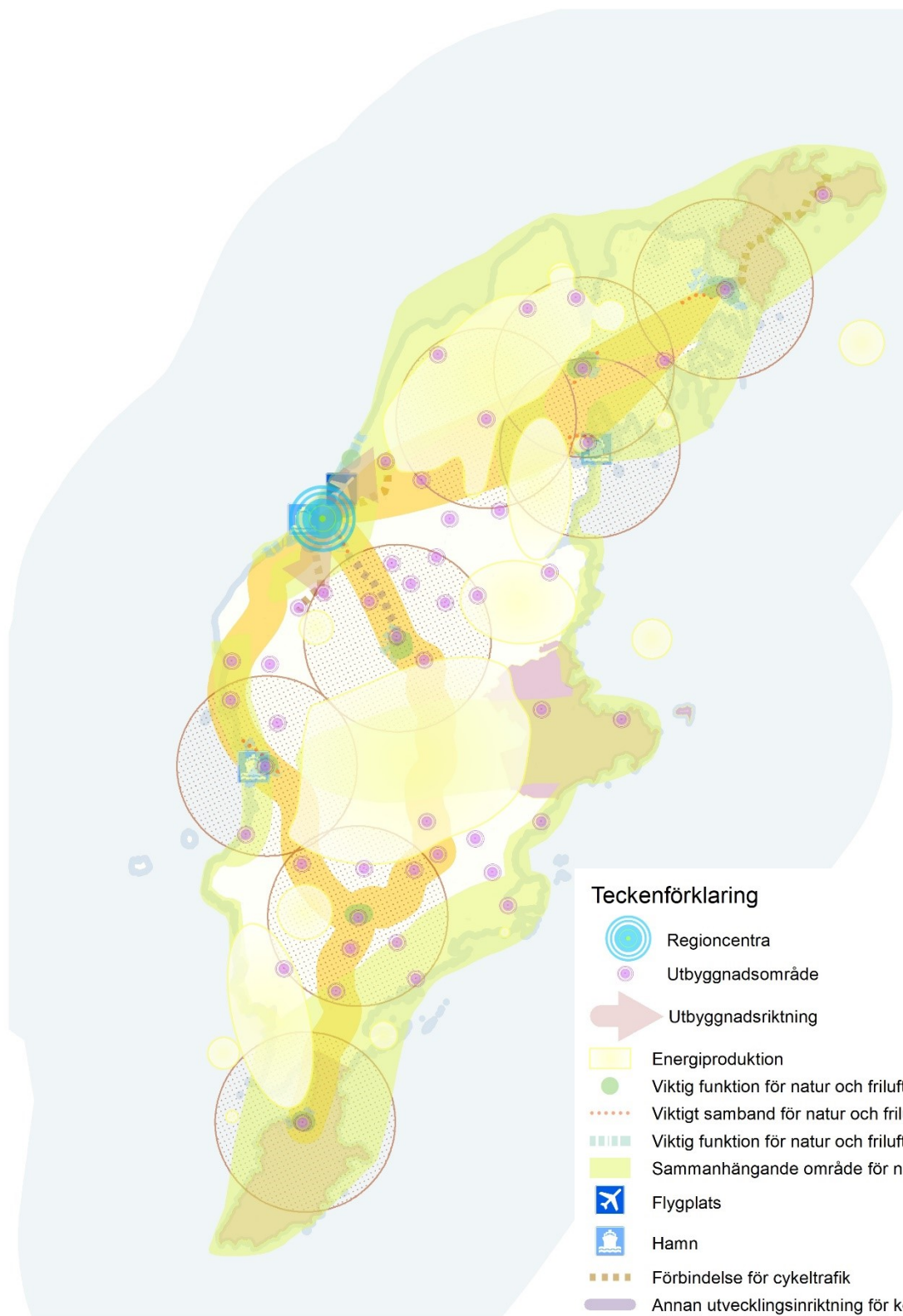
En hållbar bebyggelseutveckling går i linje med flera av den regionala utvecklingsstrategins prioriteringar och inriktningar. En hållbar bebyggelseutveckling skapar förutsättningar för byggande och bostadsförsörjning, genom att verka för ett varierat utbud av bostäder och attraktiva boendemiljöer. En resurseffektiv lokalisering av bebyggelse ger bättre tillgänglighet och hälsa genom att det blir närmare, enklare och tryggare att röra sig mellan målpunkter. Rätt lokalisering sparar även på resurserna vatten, natur, kultur och jordbruksmark och tar hänsyn till ett förändrat klimat. En platsanpassad bebyggelse kan bidra till att minska klimatpåverkan i hela samhället, samt ger goda förutsättningar för förnyelsebar energi och kan därmed bidra till att Gotland går före i klimat- och energiomställningen.

Det hjälper också till att öka attraktionskraften för att locka nya inflyttare och att behålla den befolkning som redan bor på ön. Gotland ska vara en attraktiv plats att bo, leva och verka på, vilket inbegriper arbete och karriärmöjligheter, kommunikationer, bostäder och boendemiljöer, välfärd, fritids- och kulturliv, service, natur med mera.

Till detta kapitel hör *Plankarta Förslag Utvecklingsinriktning*. Enligt Boverkets ÖP-modell 2.1 ska denna karta visa funktioner och funktionella samband.

Kartan ska redovisa prioriteringar mellan de viktigaste strategiska sambanden som påverkar regionens långsiktiga utveckling. Enligt modellen ska begreppen utvecklingsinriktning för bebyggelse, natur och friluftsliv samt kommunikationer finnas med på kartan. Region Gotland har valt att även lägga till energiproduktion för att lyfta vikten av energiomställning till denna strategiska nivå.

På kartan nedan visas schematiskt de övergripande strukturerna för bebyggelseutveckling, natur och friluftsliv, kommunikationer och infrastruktur och energiproduktion.

Karta. Förslag Utvecklingsinriktning för
Gotland

2.1 Skapa förutsättningar för byggande och bostadsförsörjning

En väl fungerande bostadsmarknad är en förutsättning för att skapa ett attraktivt och långsiktigt hållbart Gotland. Men det gäller inte enbart att bygga bostäder, utan om att bygga samhällen. En hållbar samhällsplanering handlar förutom om fysiska strukturer, även om sociala aspekter som livsstil, hälsa, rörelsemönster, ekonomiska förutsättningar samt möjligheter att vara delaktig i att påverka sin livsmiljö. En digital samhällsbyggnadsprocess förbättrar möjligheten till delaktighet i planeringen.

2.1.1 Bostäder för alla

Varje kommun ska planera för bostadsförsörjningen i kommunen och därmed skapa förutsättningar för alla invånare att leva i goda bostäder och miljöer. Det handlar om att analysera och bedöma vilka förändringar som behövs i bostadsbeståndet till följd av hur kraven och önskemålen från befolkningen förväntas utvecklas. Med en bra planering kan bostadsbyggandet bidra till att många viktiga mål i samhällsplaneringen uppnås och inriktningen för planeringen bör vara att bostadsbyggandet genomförs med bostadssociala ambitioner.

Det är viktigt att planeringen för bostadsförsörjningen utgår ifrån att möjliggöra för samt främja en fortsatt positiv tillväxt för Gotland. En väl fungerande bostadsmarknad med stor variation i utbudet är en förutsättning för att skapa ett attraktivt och långsiktigt hållbart Gotland. Detta bör ske genom en planering som bidrar till fler efterfrågade bostäder och goda boendemiljöer för alla oavsett ekonomiska förutsättningar, ålder, etnicitet, könstillhörighet, religion, funktionalitet och så vidare.

Inriktningen för bostadsplanering bör vara att säkerställa en marknad som utvecklas på ett positivt sätt och därmed bidrar till en långsiktigt hållbar regional utveckling

där alla människor lever i goda behovsanpassade bostäder i trygga miljöer.

Bostadsbeståndet behöver erbjuda olika upplåtelseformer, bostadsstorlekar och hustyper i varierande prisnivåer. En variation i utbudet gör det möjligt för hushåll med olika förutsättningar att flytta till eller inom Gotland allteftersom hushållet krymper, växer eller förändras på något annat sätt samt en möjlighet att möta de föränderliga behov som uppstår genom livets olika faser.

Vissa samhällsgrupper har begränsade möjligheter att själva skaffa en bostad och det är viktigt att bostadsplaneringen inkluderar bostäder för dessa grupper och säkerställer att de blir en naturlig del i bostadsbeståndet. Det handlar bland annat om ungdomar, studenter, nyanlända och äldre samt personer med funktionsvariation. Framför allt i Visby och i serviceorterna finns ett stort behov att skapa fler bostäder för dessa samhällsgrupper då närheten till service, skolor, affärer mm är av stor betydelse.

Läs mer: Riktlinjer för bostadsförsörjning

<https://gotland.se/13031>

Enligt den regionala utvecklingsstrategin ska förutsättningar för byggande och bostadsförsörjning prioriteras. Utmaningarna för den framtida bostadsförsörjningen är bland annat sammankopplade med höga huspriser som innebär svårigheter för gotländska familjer att etablera sig på bostadsmarknaden. Huspriserna påverkas i hög grad av Gotlands popularitet bland fritidshusköpare, vilket driver upp priserna till samma nivå som i storstadsregionerna.

De mest attraktiva områdena för fritidshusetableringar är kustzonen, Fårö, Sudret och Östergarnslandet, vilka också utgör de högst värderade och känsligaste kulturmiljöerna. På Gotlands beviljas lov för mer än

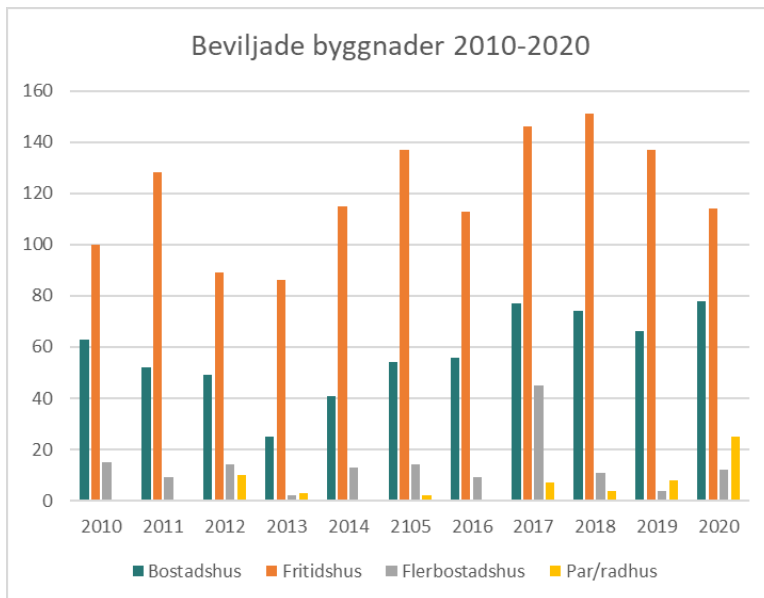
dubbelt så många fritidshus som för bostadshus, men oavsett vad som anges i bygglovsansökan har det sedan 2010 givits lov för 2242 byggnader med bostadsändamål. Av dessa saknar 1568 någon folkbokförd, vilket innebär att de rent skattektniskt betraktas som fritidshus.

I översiktsplanen Bygg Gotland samt de fördjupade översiktsplanerna för Fårö, Sudret och Östergarnslandet finns den övergripande målsättningen att samla bebyggelsen. En samlad bebyggelse underlättar vid utbyggnad av infrastruktur och serviceutbud, sparar vatten- och markresurser och bidrar till minskat koldioxidutsläpp. Denna bebyggelsestrategi är även tänkt att värna kultur- och naturmiljöer genom att ny bebyggelse ska undvikas i öppna och oexploaterade lägen samt förhålla sig till landskapets karaktär och tidigare bebyggelsemönster. Risken med att sprida bebyggelsen blir att landskapet splittras.

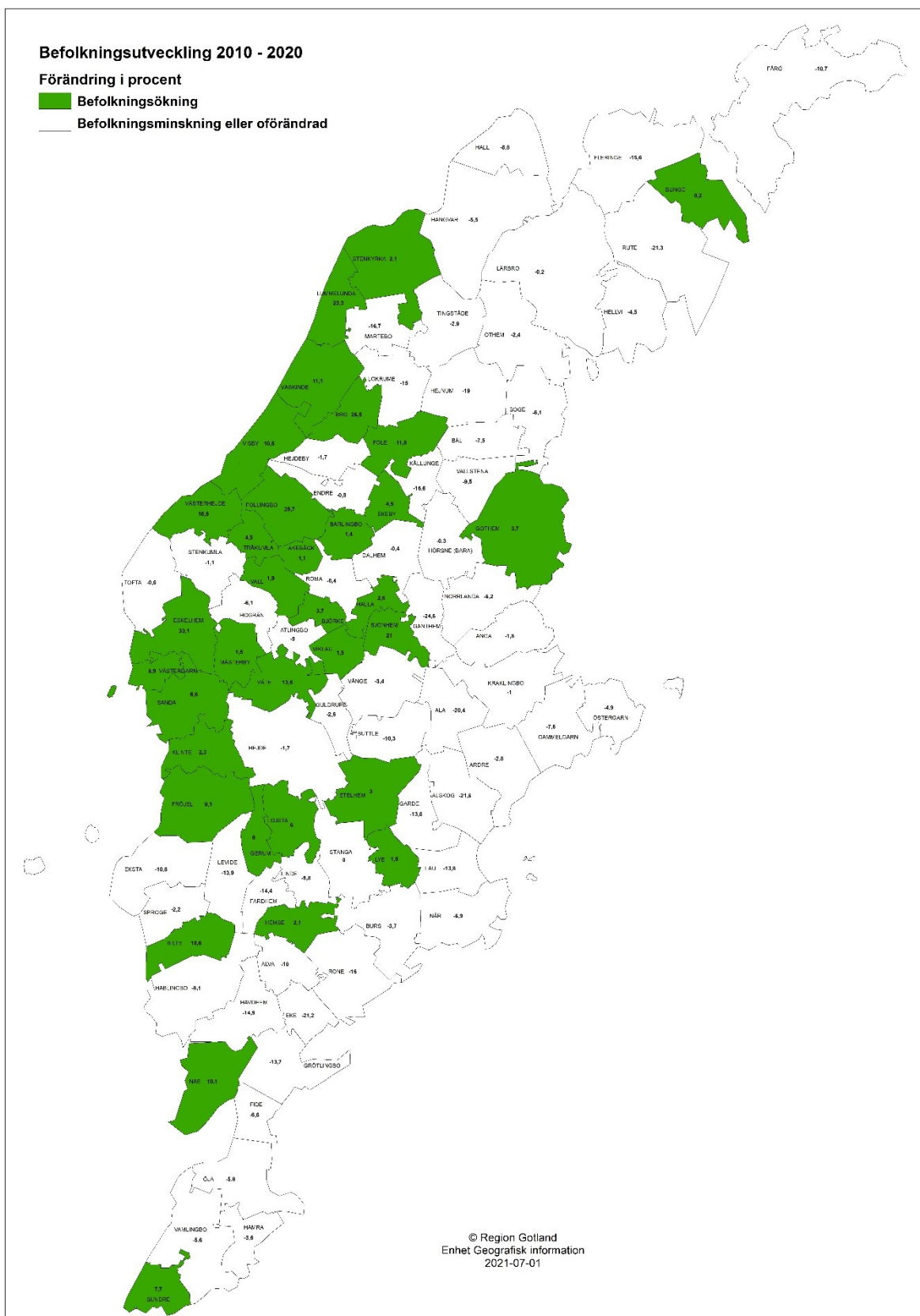
Enligt miljöbalkens 4 kap. § 4 som gäller i kustzonen samt Fårö, Sudret och Östergarnslandet får nya fritidshus endast tillkomma som kompletteringar till befintlig bebyggelse. Paragrafen har tillkommit för att säkra allmänhetens tillgång till de upplevelsevärden som är som starkast i den gotländska kustzonen och gynna etableringar av anläggningar för friluftsliv som kommer fler till gagn, istället för att privatisera med enskilda fritidshus.

Möjligheten att bygga bostadshus för permanentboende i dessa områden påverkas inte av paragrafen, men den senaste tioårsperioden har begreppet bostadshus börjat användas mer frekvent i bygglovsansökningar för att undgå MB kap4 §4. Detta visar sig i bristen på förväntade ökningar i befolkningsunderlaget. Trots ambitionen att tillgängliggöra attraktiva lägen för att möjliggöra för fler att bosätta sig på Gotland kan man konstatera att bebyggelse i

kustzonen inte resulterar i fler bostäder av permanent karaktär.

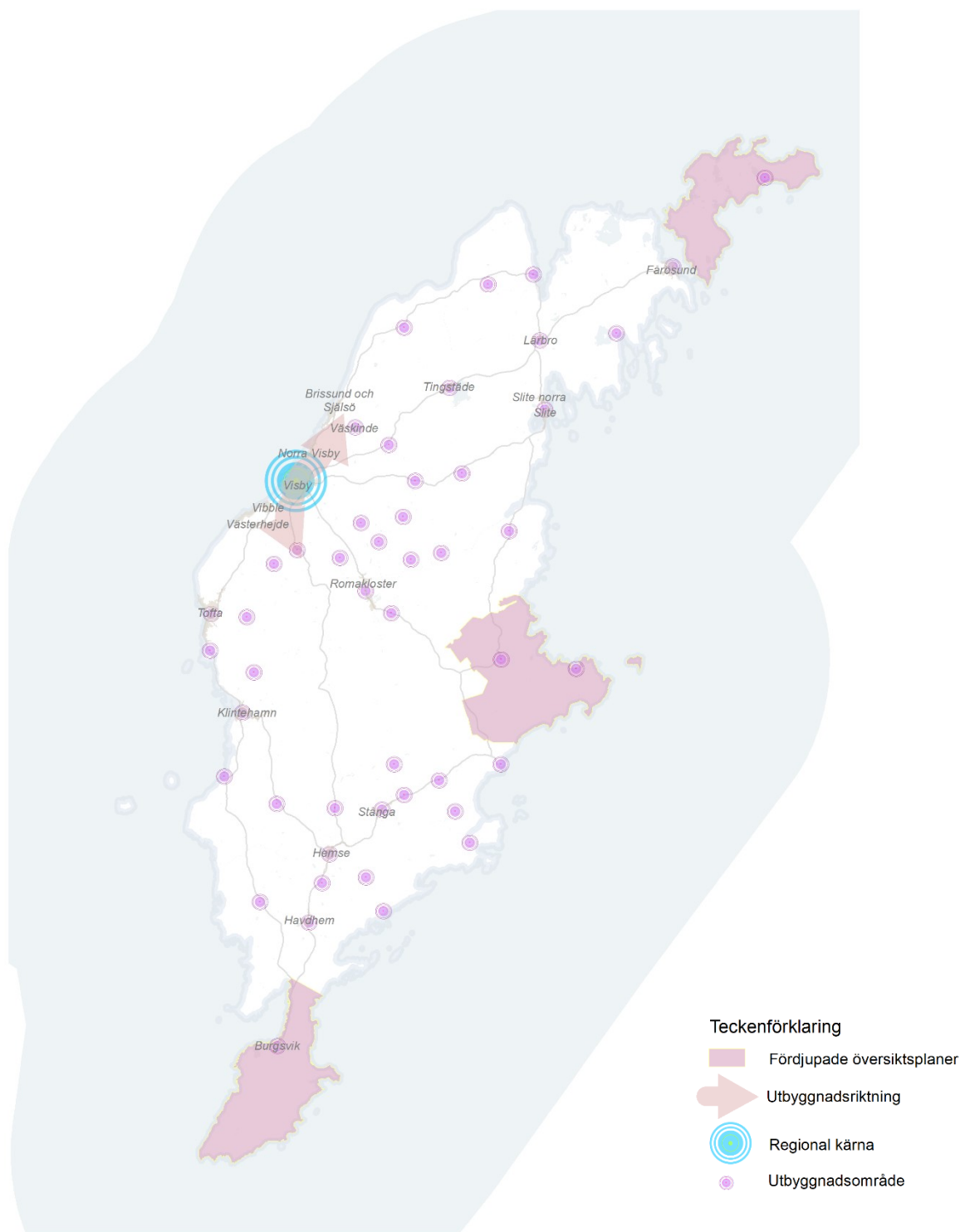

Beviljade bygglov för byggnader 2010-2020

Karta. Befolkningsutveckling socknarna mellan
år 2010-2020

På plankarta finns utbyggnadsområden utpekade dit bebyggelseutvecklingen föreslås att i huvudsak kanaliseras.

Karta. Förslag utvecklingsinriktning Bebyggelse

Förslag till övergripande bebyggelse-riktlinjer:

- Ny bebyggelse ska ingå i och ta hänsyn till sitt sammanhang och platsens förutsättningar.
- Vid lokalisering och uppförande av nya bostäder och övrig bebyggelse ska resurseffektivitet eftersträvas. Ny bebyggelse bör därför i första hand tillkomma som komplettering till befintlig bebyggelse.
- All ny bebyggelse förutsätter att det finns långsiktigt hållbar vatten- och avloppsförsörjning och att natur- och kulturvärdena i området tål en ökad belastning.
- I det öppna kultur- och jordbrukslandskapet bör ny bebyggelse undvikas.
- Vid detaljplanläggning bör återvändsgator undvikas så långt som möjligt.
- Placering av ny byggnad och tomtstorlek bör utgå från platsens förutsättningar utifrån topografi, natur, landskapsbild och möjligheter att lösa vatten och avlopp.
- Vid exploatering ska volymer och höjder på byggnader harmonisera med naturen omkring t ex med trädens höjder, vegetationstyp och nivåskillnader i landskapet.
- Ny användning av jordbrukets ekonomibyggnader är positivt om hänsyn tas till kulturvärdena och om övriga grundkrav uppfylls. Ändringen bör genomföras med antikvarisk kontroll (Boverket, KUL 2).
- Ny bebyggelse ska klara ett föränderligt klimat.
- Bostadsplaneringen ska utgå ifrån att människor har olika bostadsbehov och att dessa varierar genom livet.

- Olika boendeformer ska med hjälp av bostadsplaneringen integreras med varandra för att skapa attraktiva livsmiljöer för människor med olika behov.

2.1.2 Resurseffektiv bebyggelse

Omställning är nyckeln till att klara framtidens utmaningar. En resurseffektiv lokalisering av den planerade bebyggelsen ger underlag till service samtidigt som naturen och Gotlands unika karaktär kan bevaras.

Den största delen av den nya bebyggelsen bör tillkomma i noder och stråk som ger förutsättningar för offentlig och kommersiell service, kollektivtrafik och långsiktigt hållbara vatten- och avloppslösningar.

- Större andelen av ny bebyggelse bör lokaliseras till de i utvecklingsinriktningen benämnda som regioncentra och utbyggnadsområden.

Koldioxidsnåla byggmaterial och byggprocesser behöver utvecklas. Byggnader, såväl befintliga som vid nyproduktion, behöver vara energieffektiva och, där det är möjligt, kunna bidra till sin egen energiproduktion. Planeringen ska även verka för att ny bebyggelse anpassas efter de lokala förutsättningarna och sitt sammanhang. Utformningen av människors vardagsmiljöer kan bidra till människors hälsa och välbefinnande. Plats för sol, skugga, lek, återhämtning mm är viktiga aspekter i ett växande samhälle. Det är särskilt viktigt att planeringen beaktar de behov som inte för egen talan, som barns och äldres behov.

Ett blandat samhälle vad gäller markanvändning medför att människors målpunkter ligger närmare varandra. Ett blandat samhälle vad gäller boendetyper medför att människor kan bo i sin landsbygd eller stadsdel under olika livsskeenden.

Digitaliseringen kan medföra att det blir lättare att bo och verka över hela ön, vilket skulle minska transportbehoven. Planeringen ska verka för hubbar med kontor och tätare bebyggelse vid flera landsbygdsområden och att dessa knyts samman med varandra för ett varierat serviceutbud inom rimligt avstånd på hela ön.

Visby har goda förutsättningar att utvecklas som cykelstad. Målpunkterna är fysiskt nära och kan uppfattas som mer nära om Visby byggs inåt. Om planeringen verkar för att göra det lätt att välja cykel framför bil får det positiva effekter på hälsa, luftkvalité och bullernivåer.

Att planera resurseffektivt är också ett sätt att minska fragmentering. Vid exploatering, särskilt vid förtätning är det viktigt att bibehålla eller stärka grönstruktur i möjligaste mån. Ett sätt att göra det är att använda sig av bedömningsverktyg för att säkerställa att gröna kvaliteter uppnås vid byggande.

2.1.3 Utveckla attraktiva och väl gestaltade bostäder och boendemiljöer

Attraktiva bostäder och boendemiljöer är en viktig faktor när det gäller livskvalitet, att få människor att bo kvar på Gotland samt att attrahera fler att flytta hit. Det är även en grund för näringslivets och universitets konkurrenskraft. Ett bostadsbyggande där arkitektur bidrar till ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart och jämlikt samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer stärker både social hållbarhet och ökar Gotlands attraktivitet som livsmiljö.

Sedan 2018 har arkitekturen ett nationellt mål. Målet för arkitektur, form och design innebär att arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre

segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön. På nationell och regional nivå har arkitekturen således identifierats som viktig för samhällets utveckling och hållbarhet.

Enligt plan- och bygglagen ska det framgå av översiktsplanen hur kommunen i den fysiska planeringen avser att ta hänsyn till och samordna planen med relevanta nationella och regionala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling. Den översiktliga planeringen är också kommunens strategiska planeringsverktyg och ska ange riktlinjer för de beslut som detaljplanering och myndighetsutövning ska baseras på.

Begreppet *arkitektur* kan definieras på flera sätt. Det är lätt att avgränsa begreppet till att endast omfatta utformning av byggnader och då primärt dess fasader, men det är endast en begränsad del inom dess verkningsområde. Arkitekturens spännvidd är betydligt bredare än så och omfattar utformningen av vår byggda miljö som helhet. När vi talar om arkitektur i ett större samhällssammanhang är utformning av gatumiljöer, offentliga stadsrum, bostadsområden likväl som genomtänkta byggda miljöer på landsbygden exempel på arkitektur i begreppets vida mening. *Arkitektonisk kvalitet* kan definieras som de värden arkitektur kan tillföra som *hållbarhet, användbarhet, trygghet, tillgänglighet, identitet och sinnlighet*.

Arkitektur är i sig ett allmänt intresse. Även om arkitektur inte används uttryckligen som ett begrepp i plan- och bygglagen finns det inarbetat i lagstiftningen, som i de allmänna intressena i kapitel 2 och i det kapitel som rör utformning kapitel 8.

De allmänna intressena i 2 kap är tydligt utformade för vad som ska uppnås men inte hur, men att det handlar om arkitektur

är tydligt. Det är till synes främst i 3 § och 6 § som mest uppenbart handlar om arkitektur, att planläggning ska främja en ändamålsenlig struktur och estetiskt tilltalande utformning liksom ur social synpunkt goda livsmiljöer för alla, men också att vikten av hänsyn till sammanhanget, stad- och landskapsbild, likväl som kultur och naturvärden. Det är också den typen av värden, bearbetade och satta i sitt sammanhang som rent konkret skapar *arkitektonisk kvalitet*, hållbara och goda livsmiljöer.

Estetiskt tilltalande utformning relaterar till hur kommunen i sin planläggning identifierar och utformar olika områdens karaktär. Estetiskt tilltalande handlar generellt om att bibehålla eller tillföra något som är positivt till miljön och till helhetsbilden. Att tillföra värden i detta sammanhang kan handla om olika samband såsom relation mellan byggnad och gata eller parker, volymer och skalor, bottenvåningar, entréer och gårds- och rumsbildningar. Hänsyn till stads- och landskapsbild och intresset av god helhetsverkan förutsätter att kommande detaljplanering och bygglovsprövning utgår från de värden som den enskilda platsen har. Placering och utformning av nya byggnader, parker, platser och miljöer ska göras på ett sätt som är lämpligt i förhållande till bebyggelsemönstret i närmiljön. Det innebär inte att en utveckling eller nya tillägg ska hindras utan kan ske i ett samspel med det befintliga och dess värden. I anpassning till landskapsbilden kan det handla om att följa både naturliga och byggda gränser såsom höjd- och siktlinjer, landmärken, bebyggelsegrupper och skogsridåer. Hänsyn handlar inte om att hindra nya tillägg utan om medvetenhet, omsorg och ansträngning för att nya värden ska tillföra något till de värden som redan finns på platsen.

Att värna det allmänna intresset av en god helhetsverkan kan handla om specifika egenskaper hos ett kvarter eller ett område

på såväl strukturell nivå som byggnadsnivå. I vissa fall bärs värdet upp av enhetliga fasader, införlivandet av offentlig konst på ett torg eller byggnadernas proportioner och då är det detta som ska värnas för att skapa en god helhetsverkan.

För att värna natur- och kulturvärden krävs hänsyn till befintliga strukturer och värden genom väl medvetna val av placering, form och proportioner vid nya arkitektoniska tillägg. Det kan även handla om att ta hänsyn till storlek, höjd, materialval och färgsättning.

Arkitektur på Gotland

Region Gotland har fördelen av att både ansvara för kommunala och regionala åtaganden inom regionen. Utifrån det kommunala planeringsansvaret har Region Gotland en avgörande och betydande roll i gestaltandet och förvaltandet av våra livsmiljöer. Både i rollen som myndighetsutövare och i rollen att utveckla och förvalta allmän platsmark, men även som byggherre, fastighetsägare, markägare, förvaltare och hyresvärd. De olika rollerna ger olika verktyg och möjligheter att påverka utformningen av den fysiska miljön och arbeta förebyggande. Regionens aktiva roll är på så vis central för att kunna säkra de långsiktigt hållbara arkitektoniska värdena.

Regionen är en betydande markägare och markanvisningsinstrumentet är ett avgörande verktyg för att styra utformning och kvalitet i bebyggelse. Det kräver att det finns en tanke och överenskommelse om vilka arkitektoniska kvaliteter som är avgörande vid markanvisning och förädling av regionägd mark.

Regionen är beställare av byggnader, ombyggnader, torg- och parkprojekt och andra byggda miljöer där den arkitektoniska ambitionen är av stor betydelse för helheten och det färdiga resultatet. Ofta involveras flera förvaltningar då en verksamhet i Regionen kan vara hyresgäst och

en annan verksamhet fastighetsägare. I utformning av offentliga utemiljöer har stadsträdgårdsmästaren en viktig roll som skulle stärkas av en övergripande arkitekturpolitisk ambition.

Region Gotland handlägger regionala och statliga medel till kulturinstitutioner, det fria kulturlivet, samt stödjer aktörer genom utvecklingsbidrag och projektbidrag. Region Gotland kan stimulera till nya samarbeten där arkitektur, form och design tydligare ingår som ett strategiskt område. Region Gotland kan utveckla sin bevakning och arbeta för att introducera finansieringsmöjligheter via till exempel EU:s olika program.

Det finns ett stort behov av ökad kunskap om hur det byggda och gestaltade påverkar människan och samhället. Det behövs även samlad kunskap och forskning om hur goda miljöer för alla kan skapas. Genom att agera som inspiratör och samlande kraft kan Region Gotland verka för en ökad kunskap kring arkitektur. Detta kan bland annat ske genom att initiera forsknings- och utvecklingsprojekt samt att lyfta fram goda exempel. Det handlar även om att skapa möjligheter för event, utställningar och debatter för att öka medvetenheten om arkitekturens betydelse för samhällsutvecklingen. Region Gotland kan säkra att samtalet kring arkitektur hålls aktuellt och förs kontinuerligt. Genom att agera förebildligt kan Region Gotland inspirera till att arkitektur, form och design i större utsträckning ses som ett sammanhängande område.

Det regionala arbetet med arkitektur och gestaltning sker alltså inom flera områden, och den arkitekturpolitiska ambitionen omfattar ett större sammanhang än enbart miljö- och byggnadens sakområde. Det regionala och kommunala arbetet med arkitektur och gestaltning som Region Gotland ansvarar för och där Regionen genom sina många roller också kan verka föredömligt, bör därför utgå ifrån ett och

samma övergripande ställningstagande kring arkitektur genom en regional arkitekturstrategi.

En arkitekturstrategi är ett framtidsytande och övergripande dokument som uttrycker kommunens långsiktiga ambition och vilja för den gestaltade livsmiljön. Arkitekturstrategin är ett process- och dialogverktyg som hjälper till att föra kunskapen kring arkitekturfrågorna framåt och få denna kunskap att användas i kommunens olika processer kopplade till planering, byggande och förvaltning samt slutligen ge kvaliteter i den färdiga miljön.

Gotland befinner sig, liksom många andra tillväxtregioner i landet, i ett skede av omfattande förändring av den bebyggda miljön. Det finns ett stort behov av att förstå och förhålla sig till stads- och samhällsbyggandets mjuka kvalitetsaspekter vid sidan av direkt kvantifierbara och ekonomiska förutsättningar. En hållbart gestaltad bebyggelsemiljö är också en ur flera aspekter attraktiv miljö, vilket inte är oväsentligt för att i än högre grad förverkliga visionsmål som kan kopplas till hälsoperspektivet, ökad inflyttning och Gotlands betydelse som mötes- och besöksplats. En genomtänkt och hållbar arkitektur kan tillföra likväl sociala, ekologiska, kulturella och ekonomiska värden som sinnliga upplevelser.

Uppgiften för en arkitekturstrategi är att beskriva de arkitektoniska värden som är viktiga för utvecklingen av vår gemensamma byggda miljö, och hur vi alla kan arbeta för att främja dessa värden.

Dåvarande byggnadsnämnden gavs i uppdrag av regionfullmäktige 2018.09.24 att upprätta ett förslag till arkitekturstrategi för Gotland. Beslutet föregicks av en förstudie. I denna konstaterades att arkitektur och gestaltning kan ses som en fråga enbart för planering och myndighetsutövning under plan- och bygglagstiftningen, men kan också utvidgas till att utgöra ett strategiskt förhållningssätt till gestaltning

av byggnader och miljöer som en del i regionens roll som markägare och regional utvecklingsaktör. Slutsatsen var att en sådan övergripande strategi ger bättre förutsättningar för en verkningsfull lokal arkitekturpolitik.

Arkitekturstrategin förankras och antas separerat från översiktsplanen, men ska ses som en fördjupning och tillämpning av de ställningstaganden som görs i översiktsplanen och de regionala styrdokument. Till skillnad från översiktsplanen är inte arkitekturstrategin geografiskt indelad, utan beskriver de arkitektoniska kvaliteter och värden som är avgörande för att nå mål och ambition i översiktsplanen, i tillgodosendandet av de allmänna intressena och de nationella målen. Sammantaget konkretiserar och fördjupar arkitekturstrategin de värden som arkitekturen kan tillföra för att tillgodose de allmänna intressena och ambitionen i att skapa och ge förutsättningar för attraktiva och väl gestaltade byggda livsmiljöer.

Arkitekturstrategin ska godkännas av regionfullmäktige.

Förslag till övergripande riktlinjer:

- Arkitektur ska bidra till omsorgsfullt gestaltade, tillgängliga och mindre segregerade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön.
- Arkitektur verkar för en hållbar tillväxt genom att forma nya och befintliga bebyggelsemiljöer så att de stärker de sociala och ekologiska sammanhanget.
- Vid tillskapandet av nya bostäder och bostadsområden ska alltid hänsyn tas till trygghet och säkerhet för de boende.

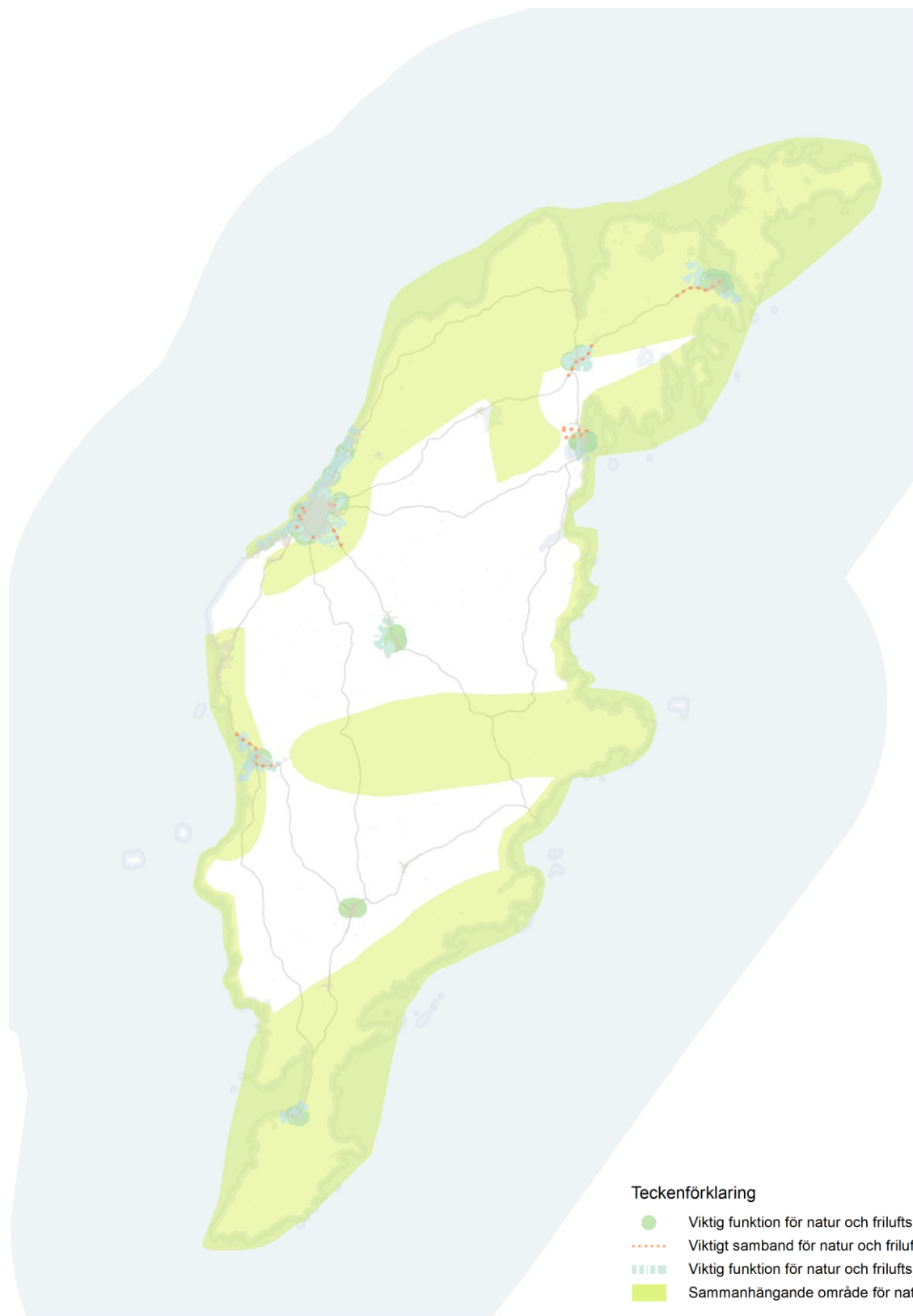
2.2 Öka hälsofrämjande och förebyggande insatser

Ett jämlikt och jämställt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa är grunden för ett socialt hållbart Gotland. Att människor är inkluderade, känner trygghet, delaktighet och tillit till varandra är grundläggande byggstenar för samhällsutvecklingen.

Med den utveckling vi ser framför oss både demografiskt och avseende ohälsosamma levnadsvanor så är tidiga, främjande och förebyggande insatser av största vikt. Gemensamma ansträngningar måste göras för att främja psykisk hälsa och mer hälsosamma levnadsvanor. Det gäller exempelvis fysisk aktivitet och tillgång till kultur och gemenskap.

Insatser som ökar alla gotlänningars möjligheter att röra på sig och ger barn och unga större möjlighet till daglig rörelse ger effekt på både den fysiska och psykiska hälsan. Här kan många bidra, som exempelvis öns aktiva föreningsliv, Region Gotlands verksamheter liksom övriga arbetsgivare och företag. Förutsättningarna för ett aktivt friluftsliv, idrott och vardagsmotion är viktiga, som exempelvis tillgången till anläggningar, friluftsområden och trygga miljöer som stimulerar fysisk aktivitet. Gotlands unika natur är en stor resurs för friluftslivet.

I den fysiska planeringen finns möjligheten att säkra tillgången till rekreationsområden, anläggningar för fritidsaktiviteter och skapa en infrastruktur som underlättar för människor att göra hälsofrämjande val när det kommer till fysisk aktivitet och transporter. I planförslaget kapitel återfinns planeringsinriktningar inom en rad olika delar av den fysiska miljön för att åstadkomma detta.

Karta utvecklingsinriktning Natur och friluftsliv

2.2.1 Utvecklingsinriktning för natur- och friluftsliv

Friluftsliv sker ofta i naturområden som är viktiga för den biologiska mångfalden. Gotlands fina och lättillgängliga natur är något många minns från sin Gotlandsvistelse. Genom att bevara och vårda strategiskt viktiga naturområden så säkerställs vackra platser som är viktiga för friluftslivet.

Kartan ger en schematisk bild över områden som föreslås vara viktiga för friluftslivet och naturvården. Kartan täcker långt ifrån alla öns naturvårdsområden utan är inriktad mot det delar som är mest välbesökta i friluftlivssammanhang.

Många av de utpekade områdena ligger i direkt anslutning till öns tätorter och samhällen. Här är naturen lättillgänglig och bjuder till friluftsliv nära boendet. Gotlands kuster är väl besökta och utgör ett stort värde för friluftslivet på ön. Naturområden med höga värden för friluftslivet finns spridda över hela ön och de delar som ligger längre ifrån samhällen och kollektivtrafikens linjer ställer högre krav på besökarnas mobilitet. Möjligheten att utveckla och förenkla för friluftsliv längre ifrån tätorterna ställer krav på att friluftslivet sätts i fokus vid planering av framtida infrastruktur som fastställande av nya busslinjer och anläggande av gång- och cykelvägar. Läs mer om hur natur- och friluftsliv föreslås att utvecklas för våra tätorter i kapitel 3.

- Områden där riksintresset för naturvård och friluftsliv överlappar bör bevaras tillgängliga för friluftslivet. De bör undantas från sådan exploatering som medför att idag allemansrättsligt tillgänglig mark privatiseras och byggnationer i jungfrulig naturmark som håller högre naturvärde eller utgör viktiga strövområden i tätortsnära lägen.

Den fysiska planeringen behöver också säkerställa att miljön och platsen är säker och hälsosam utifrån andra parametrar, exempelvis när det kommer till miljökvalitetsnormer för luft och vatten, buller, radon och markföroreningar. Det gäller även andra aspekter så som avstånd mellan bostäder och djurstallar. Nedan fokuserar planförslaget på denna del av hälsa och säkerhet.

2.2.2 Luft

Det nationella miljömålet Frisk luft lyder: *”Luften skall vara så ren så att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas”*. Luften på Gotland påverkas av lokala utsläpp och av luftföroreningar som förs hit med vindarna från andra platser, även över nationsgränser. Gotländska utsläpp kommer från vägtrafik, arbetsmaskiner, båttrafik och utsläpp från industrier.

Region Gotland ansvarar för att kontrollera luftkvaliteten i förhållande till miljökvalitetsnormerna för utomhusluft. Mätningar har utförts i varierande omfattning sedan 80-talet. 2003 genomfördes i Visby mätningar av den urbana bakgrundshalten som skulle visa stadens samlade utsläpp (inklusive sjöfart och industri). Mätningarna omfattade svaveldioxid (SO₂), kvävedioxid (NO₂) partiklar (PM₁₀) och flyktiga organiska kolväten (VOC). Av rapport efter provtagningarna framgick att miljökvalitetsnormer för samtliga parametrar uppfylldes.

I och med att Luftkvalitetsförordning (2010:477) trädde i kraft under 2010, inledde Region Gotland mätningar i Visby av samtliga parametrar som ingår i miljökvalitetsnormen för luft. Det visade sig att miljökvalitetsnormen för partiklar (PM₁₀) överskreds under mätåret 2010, medan övriga parametrar var låga. Efter kontakter med Naturvårdsverket återupptogs mätningarna i början av 2013 i närheten av tidigare mätplats i Visby. Fortsatta mätningar visade att miljökvalitetsnormen för

partiklar (PM₁₀) överskreds i stort sett årligen. Till följd av detta överlämnades krav av Naturvårdsverket på att upprätta ett åtgärdsprogram för uppfyllandet av miljö kvalitetsnormen för partiklar (PM₁₀). Ett åtgärdsprogram för minskning av skadliga partiklar i Visby fastställdes av Regionfullmäktige 2019-09-23).

I åtgärdsprogrammet framgår att i Visby har vägtrafiken identifierats som den främsta källan till de höga halterna av skadliga partiklar och ansvaret för åtgärderna faller således i första hand på Region Gotland, som innehar det största ansvaret för väghållningen. I åtgärdsprogrammet har initiala åtgärdsförslag angetts som bedöms vara nödvändiga för att klara miljö kvalitetsnormen. Utöver det anges tillkommande åtgärdsförslag som kan blir aktuella om tidigare åtgärder inte får avsedd effekt.

Initiala åtgärder som pågår eller har påbörjats år 2021 är:

- Förbättring och utökning av mätdata:
Från 2021 är Region Gotland medlem i Östra Sveriges Luftvårdsförbund. Genom förbundet sker övervakning, analys och beskrivning av luftkvalitén. Kartläggning av partiklar och kvävedioxid sker genom realtidsmätning i Visby.
- Inventering av vägbeläggning
- Ändrad halkbekämpning, utbyte av kalkmaterial:
Halkbekämpning med granitmaterial sker på provyta.
- Utökad städning

Åtgärdsprogrammet och mer information om luftmätningar kommer inom kort finnas på Regionens hemsida.

- Hänsyn ska tas vid planering av områden i Visby som kan ha denna problematik för att MKN luft ej ska överskridas.

2.2.3 Buller

Ljud påverkar oss på olika sätt och har betydelse för vår hälsa och för möjligheten till en god livskvalitet. Buller i samhället är ett växande problem såväl i utomhusmiljö som inomhus.

Trafikbuller

Av Naturvårdsverkets kartläggning 2017 av trafikbuller i större svenska tätorter framgår att ca 1,6 miljoner människor exponeras för höga bullernivåer från vägtrafik (Källa: www.naturvardsverket.se/Samar-miljon/Manniska/Buller/Resultat-fran-bullerkartlaggning-enligt-forordningen-for-omgivningsbuller/).

Trafikbuller från landsvägarna på Gotland berör många hushåll. F.d Vägverket inventerade ca 1000 fastigheter under 2003 med ljudnivåer över 60 dBA. Under 2006–2007 åtgärdades exempelvis ca 200 fastigheter på Gotland så att bullerstörningarna minskade inomhus.

Trafikbullerstörningar berör även många hushåll längs med de trafikerade vägarna i Visby. Det finns dock ingen beräkning på hur många hushåll som överskrider riktvärdet 55 dBA utomhus. Trafikbullerstörning i Visbyområdet förekommer dessutom från Visby flygplats. Ett mindre antal hushåll störs av den befintliga flygomfattningen. Ett betydligt större antal hushåll skulle beröras av störande ljudnivåer vid fullt utnyttjande av flygplatsens miljötillstånd.

Bullerstörningar kan även förekomma från fritidsverksamheter, t ex motorsport och från olika typer av verksamheter. Sommartid är det vanligt med bullerstörningar från nöjesverksamheter.

Hälsoeffekter av samhällsbuller är enligt Världshälsoorganisationen bl a hörselskador, talinterferens, kommunikationsstörning och sömnstörning. Därutöver förekommer effekter på psykofysiologiska och mentala funktioner samt på prestation och beteende. Det är därför viktigt att i all planering sträva efter att minska olika typer av bullerstörningar. Arbetet bör inrikta sig på både ny och befintlig bebyggelse.

Bestämmelser om riktvärden för buller utomhus för spårtrafik, vägar och flygplatser vid bostadsbyggnader finns i *Förordning (2015:216) om trafikbuller vid bostadsbebyggelse*. Förordningen ska tillämpas i ärenden om planläggning, bygglov och förhandsbesked samt vid prövning av tillstånd för flygplatser.

Av bestämmelserna (§3) framgår att buller från spårtrafik och vägar inte bör överskrida

1. 60 dBA ekvivalent ljudnivå vid bostad och
2. 50 dBA ekvivalent ljudnivå samt 70 dBA maximal ljudnivå vid uteplats.

Högre ljudnivåer kan tillämpas i vissa fall (§3-5).

Vid flygplatser gäller enligt bestämmelserna (§6) att bullret inte bör överskrida 55 dBA FBN och 70 dBA maximal ljudnivå från flygtrafik vid bostad. Högre ljudnivåer kan tillämpas i vissa fall (§7).

Vid planering av ny bebyggelse följs förordningen om trafikbuller. Vid planering som kan beröra flygbuller används kartskikt över bl a annat influensområde för flygbuller i enlighet med Trafikverkets rapport *Riksintrasseprecisering Visby Flygplats* samt försvarsmaktens riksintrasseprecisering. Influensområdena har tagits fram med stöd av förordning om trafikbuller. De beräknade influensområdena påverkar i hög grad utvecklingen av Visbys norra och centrala delar.

Buller från industrier och liknande verksamheter

Naturvårdsverket vägleder om industribuller vid tillsyn och prövning enligt miljöbalken. Vägledningen omfattar buller från industrier och andra typer av verksamheter som bullrar på ett liknande sätt, t ex mindre installationer som fläktar, kompressorer och värmepumpar.

Följande riktvärden gäller för buller från industri och andra liknande verksamheter vid bostäder, undervisnings- och vårdlokaler:

	Dag (06-18)	Kväll (18-22)	Natt (22-06)	Lördag, söndag och helgdag (06-18)
Utgångspunkt för olägenhetsbedömning vid bostäder, skolor, förskolor och vårdlokaler	50 dBA	45 dBA	40 dBA	45 dBA

Riktvärdena gäller utomhus vid fasad och vid uteplatser och andra ytor för utevistelse i bostadens närhet. För bostäder avser nivåerna i första hand bostadsbyggnader där ett ärende om detaljplan eller bygglov påbörjats före den 2 januari 2015. För bostäder där ett ärende om detaljplan eller bygglov påbörjats efter den 2 januari 2015 görs olägenhetsbedömningen i plan- eller bygglovsskedet. Se ytterligare information

på www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Buller/Buller-fran-industrier/.

Sedan den 1 april 2020 gäller Boverkets allmänna råd om omgivningsbuller utomhus från industriell verksamhet och annan verksamhet med likartad ljudkaraktär (BFS 2020:2) vid planläggning och bygglovsprövning av bostadsbyggnader. Av de allmänna råden framgår att bostadsbyggnader kan medges där ekvivalent ljudnivå från industri m m, utomhus, vid bostadsbyggnads fasad, är upp till 50 dBA dagtid/45 dBA kvällstid och nattetid.

Där ekvivalent ljudnivå från industri m m, utomhus, vid bostadsbyggnads fasad, är upp till 60 dBA dagtid/55 dBA kvällstid och 50 dBA nattetid kan bostadsbyggnader medges där tillgång finns till ljuddämpad sida och att byggnaden bulleranpassas. Mer information finns på www.boverket.se/sv/lag--ratt/forfattningssamling/gallande/boverkets-allmanna-rad-20202-om-omgivningsbuller-utomhus-fran-industriell-verksamhet-och-annan-verksamhet-med-likartad-ljudkaraktar/

Vid planering av ny bebyggelse vid industri eller annan liknande verksamhet utreds ljudnivåer från verksamheter när Boverkets allmänna råd riskerar att överskridas.

Byggbuller

Buller kan vara ett miljöproblem vid byggarbetsplatser. Det är viktigt att planering sker av arbetsplatsen för att så långt det är möjligt minska bullerstörning vid omgivande bostäder. Naturvårdsverket har tagit fram allmänna råd om buller från byggarbetsplatser. Riktvärden finns för buller utomhus och inomhus, från byggarbetsplatser vid bostäder, vårdlokaler, undervisningslokaler och vissa arbetslokaler. Se vidare på www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Buller/Buller-fran-byggplatser/

Klagomål förekommer på byggbuller. Störningar kan oftast minskas i samarbete med byggansvarig.

Militärt buller

Buller från militär verksamhet förekommer vid Visby flygfält och intill andra militära verksamheter där Tofta skjutfält är den mest omfattande.

Tillstånd för Visby flygplats omfattar både civil och militär verksamhet. Vid Trafikverkets riksintresseprecisering för influensområde för flygbuller, som gäller från 2016, tar FBN 55 dBA i beaktande både civil och militär flygtrafik. Däremot beaktas i influensområde för maximal ljudnivå 70 dBA enbart civil flygtrafik. Försvarsmakten har 2019 presenterat (FM2019-26734:1 bilaga 4) riksintressen för totalförsvarets militära del. Preciserat område är större än Trafikverkets område och omfattar en stor del av nordöstra delen av Visby. Inom angivet påverkansområde ska samtliga plan- och lovärenden remitteras till Försvarsmakten. Inom preciserat riksintresse från både Trafikverket och Försvarsmakten finns små möjligheter framöver till att bevilja nya planer och bygglov för bostadsändamål.

För markbundna militära anläggningar finns normalt ett tillstånd enligt miljöbalken som reglerar verksamheten och dess omfattning. Vid tillståndsgivning sker utformning och placering av bullerstörande delverksamheter för att minska störningsrisk vid bostäder. När det finns ett tillstånd påverkar det i stor omfattning planering av kommande bebyggelse intill anläggningens verksamhetsområde. För Tofta skjutfält har Försvarsmakten 2019 preciserat bl a riksintresse för påverkansområde för buller eller annan risk. Inom angivet påverkansområde ska samtliga plan- och lovärenden remitteras till Försvarsmakten. Inom angivet påverkansområde finns små

möjligheter till att bevilja planer och bygglov för bostadsändamål. Totalförsvarets riksintressen beskrivs närmare i kap 4.

2.2.4 Tysta områden

Tystnad är en bristvara i dagens intensiva samhälle och i den fysiska planeringen är det en viktig uppgift att säkerställa tysta miljöer. Tystnaden i frilufts- eller rekreatiionsområden är ofta en förutsättning för att upplevelsen ska ge vila och avkoppling. Den förutsätter att det är tillräckligt bullerfritt så att naturliga ljud såsom fågelsång och vågskvalp kan uppfattas.

Naturvårdsverket har tagit fram riktvärden för frilufts- och andra rekreatiionsområden som bör tillämpas där naturupplevelsen är en viktig faktor.

	Dag (06-18)	Kväll (18-22)	Natt (22-06)	Lördag, söndag och helgdag (06-18)
Utgångspunkt för olägenhetsbedömning i friluftsområden	40 dBA	35 dBA	35 dBA	35 dBA

I större tätorter och i Visby kan behovet av tysta områden tänkas vara större och möjligheten till att vistas i en ”tyst oas” kan vara en utgångspunkt när man ser över tillgänglighet till exempelvis grönområden, men också hur bostäder är placerade för att minska bullerstörningar och öka utomhusvistelsen. Till exempel erbjuder Gotlands kustområden goda möjligheter till

tysthet, rekreation och vila. Tillgängligheten till tysta områden på Gotland har inte inventerats inom ramen för revideringen av översiktsplanen. Däremot har allmänheten genom sociotopkartering haft möjlighet att peka ut områden med kvaliteten *lugn och ro* (Upplevelsen av avskildhet, tystnad och avkoppling). Med hjälp av det underlaget går det att göra tillgänglighetsanalyser i de nio tätorterna Burgsvik, Fårösund, Hemse, Katthammarsvik, Klintehamn, Lärbro, Roma, Slite och Visby utifrån den kvaliteten.

2.2.5 Elektromagnetisk strålning

Elektromagnetiska fält som kan påverka människan förekommer i samhället vid kraftledningar, transformatorstationer, obalanserade strömmar i elkablar under mark eller i olika installationer i byggnader m m.

Medianvärdet för bostäder och förskolor i större städer är ca 0,1 mikrottesla (0,1 μ T). I mindre städer och på landsbygden är värdena ungefär hälften. Nära kraftledningar och transformatorstationer är magnetfälten kraftigare.

Människans påverkan av strålning från mobiltelefonmaster är ännu så länge dåligt känd. Man vet att strålningen avtar snabbt med avståndet från källan och att den är störst i sändarriktningen. Etablering av mobiltelefonmaster i närheten av bostäder bör undvikas och alternativ placering utredas liksom möjlighet till samlokalisering av master.

I Sverige är allmänhetens exponering av radiofrekventa, elektromagnetiska fält långt under det rekommenderade referensvärdet enligt Statens strålskyddsinstitut. Referensvärdet ger god marginal till påvisade skadliga effekter.

Det är inte möjligt att peka ut områden helt fria från elektromagnetisk strålning på Gotland. Frågan kan innebära intressekonflikter då flertalet människor efterlyser

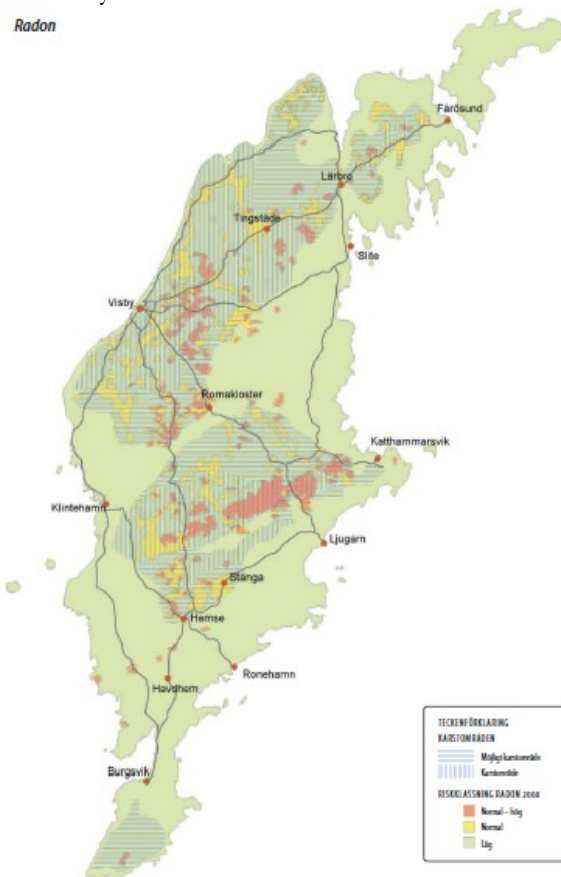
Normala försiktighetsåtgärder bör gälla i planeringen, bl a undvika att placera nya bostäder, skolor och förskolor mycket nära sådana elanläggningar som ger förhöjda magnetfält.

- ### 2.2.6 Radon

Sveriges Geologiska Undersökning har tagit fram ett underlag kring radonhalter på Gotland och Region Gotland ställer följande krav vid bygglov och planläggning:

- eller radonsäker grundkonstruktion.

- På lågriskmarkområden utan förekomst av karst och/eller där det finns ett tjockare lager lera ställs inga krav på mätningar. Om inga mätningar genomförs ska dock grundkonstruktionen vara radon-skyddad.

Karta. Radonförekomst på Gotland

2.2.7 Förorenad mark

Föreningade områden är platser som riskerar att skada eller skapa olägenhet för människors hälsa eller miljön. Miljöfarliga ämnen har hamnat i miljön genom olika typer av verksamhet och mänsklig aktivitet, det kan vara allt från större industriell verksamhet till läckande villaoljecisterner. De ämnen som hamnat i miljön blir ofta kvar där under lång tid om vi inte gör något. Vid för höga halter kan människor eller miljön också ta skada. Historiskt har många olika branscher funnits på Gotland.

Till de mer miljöfarliga industrierna och verksamheterna kan räknas bensinstationer, oljedepåer, verkstäder, textilindustri, träimpregnering, sågverk, garveri, kemtvätt, skrot och tjärfabriker. De flesta har varit koncentrerade till Visby, men också till Klintehamn, Hemse och Slite. Det finns även exempel på verksamheter lokaliserade långt från dessa orter.

Stora områden på Gotland utgörs av hållmarker utan jordtäckelse eller med tunna jordlager. Ytvattnet kan snabbt rinna ner till grundvattnet genom spricksystem och karstformationer i berggrunden som till stor del består av kalk- och mörgelsten. Detta gör att grundvattnet är mycket känsligt för föroreningar på markytan. Den största risken för människors hälsa från förorenade områden på Gotland är att exponeras av föroreningar genom dricksvatten/grundvatten. Det är därför viktigt att arbeta aktivt för att begränsa påverkan från förorenade områden

Länsstyrelsen, som samordnar arbetet med förorenade områden, har identifierat ca 1000 potentiellt förorenade områden på Gotland. Riskklassning av objekt i olika branscher har därefter till stor del utförts av Länsstyrelsen men även av Regionen och försvaret. Riskklassning utförs enligt Naturvårdsverkets MIFO-modell. I den första fasen utförs riskklassning i huvudsak med stöd av historisk data om objektet. Hittills har ca 400 objekt riskklassats enligt fas 1. På ca 80 objekt på Gotland har efterbehandling skett av föroreningar främst i mark. Efterbehandling har kommit till stånd delvis efter stegvis riskklassning och undersökning och delvis i samband med behov av exploatering av mark där föroreningar konstaterats. Status på identifierade potentiellt förorenade områden på Gotland finns redovisade på Länsstyrelsens hemsida (www.lansstyrelsen.se/gotland/miljo-och-vatten/forenade-omraden/kartor-over-forenade-omraden.html).

Arbete med förorenade områden drivs av ansvarig tillsynsmyndighet, som är Länsstyrelsen, Region Gotland (Miljö- och byggnämnden) eller Försvarsinspektören för hälsa och miljön, där det finns en ansvarig verksamhetsutövare. Där det inte finns ett ansvar sker arbetet via länsstyrelsen med hjälp av medel som söks från Naturvårdsverket. Region Gotland (Tekniska nämnden) har tagit på sig huvudmannaskap för flera objekt som behöver efterbehandlas med statliga medel. Arbete med förorenade områden är tidskrävande och det kan ta många år från det att en första riskklassning utförs och tills dess att en efterbehandling har färdigställts.

Även andra platser än de områden som har identifierats av länsstyrelsen kan vara förorenade. Föroreningar kan förekomma från tidigare verksamhet som inte längre är känd eller från utfyllnad med förorenade massor.

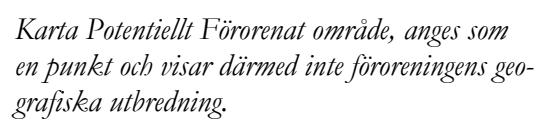
Nya förorenade områden kan tillkomma efter utsläpp och olyckstillbud. Exempel på händelser där det förekommer utsläpp av farliga ämnen är vid trafikolyckor, läckande cisterner och olyckor vid verksamheter. Vid sådana händelser ingriper räddningstjänsten i den akuta fasen och därefter sker vid behov undersökning och efterbehandling av område som förorenats. Information om områden där utsläpp har skett i större omfattning tillförs till Länsstyrelsen databas.

Processen för hantering av förorenad mark vid planläggning

Vid planering nyttjas den samlade kända kunskapen hos Länsstyrelsen och Regionen om förorenade områden och vanligen behöver undersökningar eller kompletterande undersökningar utföras av mark m m för att kunna bedöma lämplig markanvändning. Undersökningar som behöver utföras vid planering bekostas av exploatör. Även nödvändig efterbehandling bekostas av exploatör där inte ansvar

är utrett eller krav ställts på ansvarig. Innan en ny detaljplan antas ska föroreningar i mark vara tillräckligt utredda för att säkerställa lämplighet med markanvändning utifrån skydd av människors hälsa och miljö.

Det ska även i en åtgärdsutredning utredas hur föroreningen kan åtgärdas och vad det kommer att kosta. De avhjälpandeåtgärder som krävs för att göra marken lämplig för detaljplanens ändamål bör i första hand genomföras innan detaljplanen antas så att marken vid antagandet är lämplig för det ändamål som anges. Det är även möjligt att i planbestämmelse ange att bygglov eller startbesked inte ges förrän förorening har avhjälpits.

2.2.8 Miljökvalitetsnormer för vatten

Den 15 december 2009 infördes miljökvalitetsnormer för yt- och grundvatten. Normerna innebär att åtgärder skall vidtas för att sjöar, åar, kustområden och grundvatten skall uppnå en god ekologisk respektive kemisk status till i normalfallet år 2015. I vissa fall kan senare årtal accepteras. För Gotlands del innebär miljökvalitetsnormerna att kvalitetskrav angivits för Bästeträsk, Fardumeträsk, Tingstädeträsk, Gotlands kustområden, 15 st åsystem samt Gotlands grundvattenförekomster.

Vattenfrågorna är högt prioriterade i det gotländska miljöarbetet. Många aktörer samverkar på olika sätt för att genom lämpliga åtgärder åstadkomma en minskad belastning på Gotlands känsliga yt- och grundvattenförekomster. Storskaliga satsningar med att bygga ut det kommunala vatten- och avlopps nätet och därmed möjliggöra sanering av bristfälliga enskilda avlopp, införande av skyddsområden för kommunala vattentäkter, inventering och krav på åtgärder av dåliga avlopp samt de nyinrättade vattenrådets lokala insatser utgör exempel på pågående arbeten som syftar till att långsiktigt förbättra och säkerställa en god yt- och grundvattenkvalitet.

Översiktsplanen och den fysiska planeringen i övrigt har en central roll i vattenvårdsarbetet i avvägningen med att möjliggöra en mark- och vattenanvändning där vattenskyddet har högsta prioritet.

Läs mer på: <https://viss.lansstyrelsen.se/>

2.2.9 Avstånd mellan djurstallar och bostäder

Region Gotland antog år 2016 riktlinjer för avstånd mellan djurhållning och bebyggelse för planering och prövning av bostadsbebyggelse och annan känslig bebyggelse enligt plan- och bygglagen (MHN § 62, 2016-06-07 samt BN § 37 2017-03-08).

Följande riktlinjer gäller:

Anläggning med stor påverkan

- För anläggningar med fler än 50 djurenheter bör ett avstånd på ca 200 meter hållas mot stall och gödselanläggningar samt 100 meter till områden där djuren varaktigt vistas.
- Som anläggning med stor påverkan räknas också hållande av mer än 10 djurenheter av gris, höns och mink på grund av luktolägenhet. Ett avstånd på ca 300 meter bör hållas mot dessa anläggningar.

Anläggning med medelstor påverkan

- För anläggningar med 10 – 50 djurenheter bör ett avstånd på ca 75-200 meter hållas mot stall och gödselanläggningar samt 50 – 100 meter till område där djuren varaktigt vistas.

Anläggning med liten påverkan

- Djurhållning med upp till 9 djurenheter (anläggningar av hobbykaraktär) bör ett avstånd på 50 - 75 meter hållas mot stall och gödselanläggningar samt 25 - 50 meter till område där djuren varaktigt vistas.

Närhet till åkermark

- Nya vattentäkter bör placeras minst 50 meter från åkermark. Bostadshus bör inte placeras i direkt anslutning till åkermark.

Lokala förutsättningar som ska ge utrymme i bedömning

- Karaktär på området såsom lantlig miljö eller villabebyggelse och närhet till känsliga miljöer som skolor, förskolor, äldreboenden eller liknande inrättningar.
- Verksamhetens omfattning och art såsom antalet djur, gödselhantering och behov av rasthagar/beteshagar.

- Förhärskande vindriktning, topografi samt mellanliggande bebyggelse eller vegetation.
- Bedömning av näringsverksamhetens grad och dess behov av framtida expansion samt den förväntade utvecklingen för bebyggelsen i området.

2.3 Öka motståndskraften och säkerheten i samhället

Ett tryggt Gotland har motståndskraft att möta kriser och samhällsstörningar.

En viktig del av den grundläggande tryggheten är att kunna hantera olika typer av samhällsstörningar. Gotland har som ö särskilda utmaningar mot bakgrund av geografiska och logistiska förutsättningar. För vissa samhällsfunktioner är det centralt att kunna säkerställa en ö-drift. Mot den bakgrunden behöver en god beredskap samt uppbyggnaden av ett modernt totalförsvaret vara särskilt i fokus på Gotland. Samhällets skydd och beredskap rör flera samhällsområden, till exempel energiförsörjning, livsmedel och dricksvatten, transporter samt hälso- och sjukvård, och finns med i flera av strategins prioriteringar.

En risk- och sårbarhetsanalys för Region Gotland och Gotlands län sker löpande. Samverkansområdena omfattar statliga myndigheter med ansvar för fredstida krishantering och höjd beredskap och benämns: *Energiförsörjning, Finansiella tjänster, Handel och industri, Hälso- och sjukvård samt omsorg, Information och kommunikation, Kommunalteknisk försörjning, Livsmedel, Offentlig förvaltning, Skydd och säkerhet, Socialförsäkringar och Transporter*. I grupperna ingår såväl statliga och kommunala organ liksom näringsliv och andra organisationer.

Genom att tidigt i den fysiska planeringen identifiera olika risker, blir det lättare att minska konsekvenserna för människor

och på egendom och miljö. Samhällsplanering och beredskapsplanering behöver dock ha en nära koppling till varandra. Anledningen till detta är att samhällets förmåga att möta fredstida störningar är grundläggande för möjligheten att verka under kriser och i krig. Det innebär att samhällsplaneringen behöver ta hänsyn till olika faktorer som kan påverka samhällets robusthet. Hänsyn till olycksriskperspektivet, krisberedskapsperspektivet och totalförsvarets behov behöver tas för att förbereda och bygga ett robust samhälle som kan möta olika typer av hot och störningar.

I detta avsnitt beskrivs hanteringen av särskilda verksamheter, klimatrelaterade olyckor och naturolyckor, farligt gods samt räddningstjänst på Gotland.

2.3.1 Räddningstjänsten

Den kommunala räddningstjänstens verksamhet är i allra högsta grad baserad på verkliga riskfaktorer vilka på många sätt är ”färskvaror”. Det finns inga egentliga nationella krav på hur insatstiderna eller placeringen ska se ut, utan det fastställs utifrån en kommunal ambitionsnivå. Ett Handlingsprogram för skydd mot olyckor tas fram av Region Gotland. Det senaste gäller för perioden 2017 – 2019 i avvaktan på ny lagstiftning.

Hur stationerna strategiskt är placerade är av stor vikt, exempelvis utifrån rekryteringsbehov. Ur ett räddningstjänstperspektiv kan en strategi mot en mer samlad bebyggelse vara positiv då en koncentring underlättar arbetet. Dock får detta ur ett långsiktigt perspektiv konsekvenser för brandstationernas placering.

Det kan komma att behövas brandstationer på andra platser än idag både i närheten av serviceorterna och på landsbygden då människor fortfarande bor och kommer att fortsätta att bo relativt spritt

över ön. Som boende tar man ofta för givet att man ska få samma räddningsinsatser oavsett var man bor. Generellt bör man dock räkna med att ju glesare man bor desto sämre är Räddningstjänstens beredskap.

När det gäller utformning av bebyggelse utifrån räddningstjänstinsatser är antalet våningar på byggnader av stor betydelse. Tre våningar är acceptabelt ur Räddningstjänstens verksamhetsstruktur, då höjden påverkar personal-, teknik och taktikval. Räddningstjänsten beräknar räddningsinsats utifrån högsta fönsterbleck.

- Ett bostadshus högre än 23 meter bör ha brandsäkerheten inbyggd i huset, exempelvis ett brandsäkert trapphus.

Kvalitetsmål ur Handlingsplan för skydd mot olyckor perioden 2017-2019

- Region Gotlands arbete med att verka förebyggande mot olyckor samt stärka enskildas och andra aktörers förmåga att förebygga och agera ska minska skador orsakade av bränder och andra olyckor.
- Personalen på räddningstjänsten ska vara väl utbildad och övad inför förekommande arbetsuppgifter.
- Räddningstjänsten ska dimensioneras så att man kan påbörja akuta insatser inom 30 minuter för 90 procent av befolkningen och genomförs på ett effektivt sätt.
- En medarbetare på räddningstjänsten ska behandla alla människor med respekt, omtanke och professionalism.
- Räddningstjänsten skall alltid överväga handlingsalternativ ur ett miljöperspektiv. Detta gäller både vid en räddningsinsats och vid räddningstjänstens övriga verksamhet.

Brandstationer

Samverkan

Det komplexa moderna samhället har fört med sig ökade beroendeförhållanden mellan aktörer från samhällets olika delar. Dessa beroendeförhållanden spänner över olika administrativa gränser och inkluderar relationer mellan exempelvis myndigheter, näringsliv, ideella organisationer, trossamfund och enskilda individer. Samverkan är därför en mycket viktig del av ett arbetssätt för att nå ett tillfredställande skydd mot olyckor.

2.3.2 Särskilda objekt

Särskilda objekt är verksamheter med en riskbild som skiljer sig från mängden. De består av verksamheter som omfattas av:

- Seveso-lagstiftningen (1999:381)
- Farlig verksamhet enligt 2 kap. 4 § i lagen om skydd mot olyckor (2003:778)
- Större/komplexa objekt i övrigt där en olycka bedöms få stora konsekvenser

Sevesolagstiftningen riktar sig främst till verksamheter som hanterar stora mängder av vissa farliga ämnen. Lagstiftningen omfattar två kravnivåer, en högre och en lägre. Farlig verksamhet innebär verksamheter där en olycka kan orsaka skador på människor eller miljön.

Länsstyrelsen beslutar efter samråd med Region Gotland om vilka verksamheter som ska klassificeras som farlig verksamhet. Omfattas verksamheten av Sevesolagstiftningen klassas den normalt som farlig verksamhet. Flertalet särskilda objekt är även klassade som samhällsviktig verksamhet.

I första hand bör Cementa, Orica och Vattenfalls anläggningar, liksom Storungs, Visby Flygplats, Visby Lasarett (inklusive helikopterplattan), oljedepåer, kraftstation, Lantmännens verksamhet i Klintehamn samt Visby hamn och Kryssningskaj nämnas i detta sammanhang.

2.3.3 Farligt gods

Ökande oljetransporter på Östersjön finns med i riskbilden runt Gotland. Skulle ett större oljeutsläpp ske i Östersjön har Gotlands kommun för närvarande ingen möjlighet att hantera om stora volymer olja måste tas om hand på stränderna. Det saknas en mellanlagringsstation där upp till 10 000 ton olja skulle kunna lagras.

Farligt gods avser enligt Statens räddningsverks föreskrifter om transport av farligt gods på väg och i terräng, ämnen och föremål vars transport är antingen förbjuden eller tillåten endast under villkor angivna i föreskrifterna.

Länsstyrelsen på Gotland har inte delat in de gotländska vägarna i rekommenderade vägar och inte rekommenderade vägar. Volymerna av farligt gods som transporteras på Gotland inte så stora att de bedöms utgöra någon större riskfaktor. Det som transporteras på ön körs med lastbil. Det har även gjorts insatser för att skydda

grundvattnet. Där en transportolycka skulle få konsekvenser för dricksvattnet, exempelvis vid Tingstäde träsk och längs Färjeleden, har skyddsvallar byggts.

2.3.4 Klimatrelaterade olyckor och naturolyckor

Översvämning av vattendrag har inträffat ett fåtal gånger under tidsperioden 2009-2020. Både skredskartering samt översvämningsskartering från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) visar på låga risker för Gotland och utvecklas under förändrat klimat. Inom olyckstypen stormskada följer Gotland både riket som helhet och landsbygdskommuner med besöksnäring med avvikelse för år 2019, där Gotland är klart högre.

Under första dagen av 2019 drabbades Gotland av stormen Alfrida i större omfattning än andra områden. 8 700 kunder var utan el och telefonnätet låg nere, allmänheten ombads ta sig till närmaste brandstation för att nå 112.

Bland de mer direkta konsekvenserna av klimatförändringarna i Sverige återfinns bland annat översvämningar, erosion, ras, skred och skogsbränder. Bebyggelse och infrastruktur utsätts för större påfrestringar och risken för skador och förstörelse ökar. Extrema väder, ras och skred kan radera vägar och orsaka olyckor.

En ökning av temperaturen, förändrade nederbördsmonster och ökat antal dagar med låg markfuktighet kan innebära större risker för bränder i skog och mark både i antal och i storlek. En konsekvens av en ökad skogsbrandrisk kan bli att bebyggelse i vissa skogsbrandsbenägna områden behöver regleras avseende "brandsäkert byggande", text i val av tak- och fasadmateriäl, förbud mot vissa växttyper i trädgårdar samt lagring av materiäl kring byggnader etc.

I översvämningssportalen (MSB) går det att utläsa vilka områden som sätts under vat-

ten vid 100-årsflöde, 200-årsflöde och beräknat högsta flöde. MSB har hittills karterat omkring 75 vattendrag i Sverige. För Gotlands del har inga karteringar gjorts vilket gör att risken för översvämningar som påverkar samhället bedöms som lägre.

Gotland klarar en höjning av havsnivån på en meter utan att det direkt påverkar samhället. Vissa låglänta delar sätts under vatten men för boende och övrig infrastruktur klaras höjningen. En höjning på 1,5 meter kommer att påverka i betydligt större omfattning, framför allt från Tofta och söderut och vidare runt sydspetsen upp mot Fårösund. Där kommer delar av samhällen och infrastrukturen att hamna under vatten, som exempel kommer stora delar av Kronholmens golfbana hamna under vatten. Den västra delen från Tofta och ända fram till Fårösund är bäst rustade för höjning av havsnivån.

För Gotlands del så finns en ökad benägenhet för erosion vid intensiva regn utifrån klimatscenerierna som tagits fram. Det handlar om kustremsan från Visby och norrut mot Fårö samt Gotska Sandön. Risken för ökad benägenhet för skred och ras i samband med intensiva regn och översvämningar finns inte på Gotland.

Torka, värmeböljor, epidemier samt smittsamma djur- och växtsjukdomar är inte enbart en räddningstjänstfråga utan berör hela samhället.

När det gäller scenarier av epidemier och utbrott av mycket smittsamma djursjukdomar finns inte någon god beredskap på Gotland. Förbränningsplatser för ett stort antal kadaver finns inte. Det finns ett behov att hitta områden för nedgrävning av djur om Gotland skulle drabbas av smittsamma djurepidemier.

För riktlinjer för klimatanpassning, se avsnitt 2.4 *Anpassa samhället till ett förändrat klimat.*

2.4 Anpassa samhället till ett förändrat klimat

Parallellt med omställningen för att få ned klimatpåverkande utsläpp måste vi anpassa samhället till ett framtida klimat med högre temperaturer, förändrade nederbördsmonster, förhöjda vattennivåer och mer frekventa extrema vädersituationer. Detta kan komma att påverka vår infrastruktur, våra byggnader och vårt inombusklimat negativt, till exempel genom ökade problem med översvämningar, fukt och mögel. Längre perioder av höga temperaturer påverkar hälsan, särskilt hos äldre och personer med kroniska sjukdomar. Uppvärmningen får även konsekvenser för jord- och skogsbruk och ekosystem, till exempel ökar risken för torka, bränder och vattenbrist. Basnäringarna inom mat och livsmedel och besöksnäringen kan möta många svårigheter i ett förändrat klimat.

Samhället måste ta höjd för snabbare klimatförändringar än de vi ser idag och kunna klara extrema situationer. I såväl befintlig som tillkommande bebyggelse och infrastruktur behöver hänsyn tas till ett förändrat klimat. Genom klimatanpassad markanvändning, bebyggelse, trafikinfrastruktur, vatten- och energiförsörjning och grönsstruktur kan både samhällets klimatpåverkan och sårbarhet minska. Inom sjukvård, vård och omsorg behövs beredskap för att kunna hantera värmeböljor och andra väderrelaterade händelser som följer av klimatförändringarna.

Genom att tidigt i den fysiska planeringen identifiera olika risker, blir det lättare att minska de negativa konsekvenserna för människor, egendom och miljö. Riskidentifieringen görs löpande genom en risk- och sårbarhetsanalys för länet, där riskfaktorer såsom naturolyckor, sjukdomsepidemier, olyckor och sårbar teknisk infrastruktur.

Klimatförändringarna utgör en stor risk för samhällsutvecklingen

Klimatförändringarna, till följd av människans påverkan på klimatet genom utsläpp och destruktionen av ekosystem innebär ett konkret hot mot människan fortlevnad. Förändringarna medför en ökad risk för

höjda havsnivåer och mer frekvent förekommande extremt väder med kraftigare stormar, perioder av höga temperaturer och torka samt perioder med ökad nederbörd och höga vattenflöden. Konsekvenserna är en ökad risk för olyckor, människors hälsa och säkerhet, påverkan på grundvatten, livsmedelsproduktionen och ekosystemen. Klimatanpassning är därför en viktig del i den fysiska planeringen för att hantera de risker och den sårbarhet som klimatförändringarna medför. I Region Gotlands miljöprogram antagit att klimatanpassning ska integreras i samhällsplaneringen, att planeringen av markanvändning och förvaltning ska bidra till att ekosystemens förmåga att leverera olika ekosystemtjänster bevaras och utvecklas, ekosystemtjänster som är nödvändiga för att kunna förebygga effekterna av klimatförändringarna.

Effekter av klimatförändringarna

Effekterna av klimatförändringarna förutsägs bli många och långtgående. De övergripande förändringarna som sker är högre temperaturer, ökad nederbörd, stigande havsnivåer och risker för ras skred och erosion. Här kommer en kort beskrivning av olika effekter som kommer av dessa fyra förändringar.

Med höjda havsnivåer, ökad nederbörd med konsekvensen av ökad mängd dagvatten och flöden ökar risken för erosion och översvämningar då mängden ytvatten, som annars rinner av marken ut i havet eller ner i grundvattnet, inte kommer att rinna av i samma utsträckning. Konsekvenser är bland annat fuktskador på bebyggelse, försämring av markens bärighet genom erosion med rasolyckor som följd, men också påverkan på lantbruket då marken periodvis blir blötare med sämre skördar som följd. Höjda havsnivåer kan också leda till att vattnet i avloppsledningar pressas upp och orsaka översvämningar med förorenat vatten. Områden som lig-

ger lågt, nära havskusten och insjöar riskerar att drabbas särskilt hårt av översvämningar till följd av höjda vattennivåer och ökad nederbörd.

Fler och kraftigare stormar innebär ytterligare en ökad risk för erosion, ras och skador på infrastruktur och bebyggelse, skog och mark. Människor riskerar att skadas, i värsta fall dö och skadorna på mark och bebyggelse kan medföra stort lidande och höga kostnader för enskilda och samhället.

Perioder med höga temperaturer kan medföra ökad risk för torka, bränder och påverkan på jordbruket med ökat behov av bevattning för att upprätthålla livsmedelsproduktionen. Värmeböljor medför också en risk för människors hälsa i form av ökad smittspridning och ökad dödlighet bland sårbara grupper.

På grund av ändrade klimatförhållanden och föroreningar påverkas ekosystemen och den biologiska mångfalden med förändrade habitat, artsammansättningar och förflyttade vegetationszoner. Ytterligare påverkan på ekosystemen kan vara att mer mark tas i anspråk för till exempel livsmedelsförsörjningen för att kompensera för förlorad produktion. De ekosystemtjänster som människan beror av, bland annat de reglerande tjänsterna, riskerar att gå förlorade och förvärpa konsekvenserna av klimatförändringarna ytterligare.

Klimatanpassning i den fysiska planeringen

I den fysiska planeringen behöver kommunerna arbeta konsekvent med klimatanpassning. Under planläggningsprocessen handlar det om att under prövningen av markens lämplighet för exploatering ta in underlag som visar om marken är lämplig att bebygga med hänsyn till klimatförändringarna. Det handlar också om att stringent arbeta med förbyggande åtgärder i den fysiska planeringen för att förebygga konsekvenserna av klimatförändringarna.

Kommunerna behöver också arbeta med en beredskapsplanering. En viktig del i arbetet är vägledning och samarbete mellan kommuner, Länsstyrelser, statliga verk, näringsliv och allmänhet. Som stöd för arbetet med klimatanpassning på kommunal nivå finns bland annat "Klimatanpassning i fysisk planering - vägledning från länsstyrelserna". I den framgår hur klimatanpassning kan integreras i samhällsprocessen.

Förutsättningar för klimatanpassning

För att kunna arbeta med klimatanpassning krävs planeringsunderlag i form av lågpunktskarteringar, dagvattenutredning och prognoser för hur klimatet kommer att förändras.

Även underlag som de geologiska förutsättningarna har en påverkan på hur hårt drabbad en plats blir av klimatförändringarna. En kunskap om de geologiska förutsättningarna är därför nödvändiga för att på ett konstruktivt sätt arbeta med förbyggande åtgärder både vid ny exploatering, men också vid åtgärder inom det befintliga bebyggelsebeståndet.

Karta: Kartan visar stränders eroderbarhet och sårbarhetskartan, som redovisar genomsläpplighet och påverkan på vattenflöden baserat på jordjup, jordtyp, och berggrund.

Underlaget utgör ett stöd för att kunna identifiera platser med särskild problematik, men också vart det är lämpligt eller nödvändigt med förebyggande insatser. I det förebyggande arbetet spelar ekosystemtjänster en viktig roll. Underlag behövs därför för att förstå förutsättningarna för att ekosystemen ska kunna stärkas. Underlaget skulle kunna vara i form av naturinventeringar och kartläggning av befintliga ekologiska samband och habitat för att öka kunskapen om vad ekosystemen behöver för att kunna fortsätta utvecklas. Först då kan vi aktivt arbeta med

att förbättra förutsättningarna för ekosystemen och deras möjlighet att leverera de ekosystemtjänster som vi är beroende av.

SMHI har tagit fram en s.k. lågpunktskartering för Gotlands län. Denna är tänkt att underlätta arbetet med klimatanpassning inom fysisk planering och beredskapsplanering. Lågpunktskarteringen beskriver områden på Gotland som potentiellt kan komma att översvämmas vid kraftiga skyfall och beskriver potentiella flödesvägar.

Region Gotland har även genomfört en ekosystemtjänstekartläggning som kan utgöra underlag för att bedöma potentiella riskområden i tätorter där översvämning kan ske och markens infiltrationsegenskaper är begränsade, kartan visar även om risk för föroreningar finns i området. Det är en början till en skyfallskartering men en analys krävs samt förslag till åtgärder eller riktlinjer.

I länken kan man titta på vad som händer vid olika havsnivåer:

<https://gisapp.msb.se/apps/oversvamningsportal/avancerade-kartor/kustoversvamnning.html>

Riktlinjer kopplade till klimatanpassning

- En utredning som identifierar risken för skador på den byggda miljön och inom outbyggda detaljplaner som kan följa av översvämning, ras, skred och erosion som är klimatrelaterade, samt på hur sådana risker kan minska eller upphöra, bör tas fram.
- Naturbaserad klimatanpassning bör vara grunden för klimatanpassningsarbetet på Gotland. Det innebär att i första hand bör lösningar som bidrar till biologisk mångfald och ekosystemtjänster användas, så att naturen genom sin egen förmåga mildrar de negativa effekterna av ett förändrat klimat.

Naturbaserade lösningar bör kompletteras med tekniska lösningar och rutiner när så behövs.

- Ekosystemtjänstekartläggningen samt lågpunktskartering är underlag som bör användas vid nylokalisering av bebyggelse för att få en indikation på behov av vidare utredning.
- I riskområden ska höjdmätning av befintliga nivåer på tomtplatsen utgöra planeringsunderlag i bygglovsansökan.
- För att hantera ökad nederbörd och översvämningar bör ny bebyggelse inte placeras i områden med låga partier.
- Befintliga flödesvägar bör också bibehållas och utvecklas som en del i ett dagvattensystem med fördröjning och infiltrering av vatten till grundvatten, men också för att hantera 100-års regn genom att hitta strategiska platser för översvämningsdammar.
- Växtlighet bör användas integrerat för att minska risken för erosion och för att bidra till att absorbera nederbörd och höga vattennivåer. Arter bör väljas så att de stödjer de ekosystem som finns på plats för att stärka ekosystemens förutsättningar att tillhandahålla de ekosystemtjänster som behövs för att klara klimatanpassningen.
- Vid detaljplanläggning ska alltid flöden och dessa ekologiska samband utredas i ett större område för att säkerställa att åtgärderna inte bidrar till negativ påverkan på varken ekosystemet i sig, eller annat bebyggt område. De utredningarna bör sen utgöra planeringsunderlag.
- I samband med framtida planläggning och bygglov för ny bebyggelse och/eller verksamhetsytor ska antagna riktlinjer och strategier

rörande hållbar bebyggelseutveckling t.ex. för kretslopp, vatten och avlopp samt dagvatten användas utöver andra relevanta styrdokument.

- Vid exploatering och planläggning bör förebyggande åtgärder genomföras, för att hantera risken för översvämningar och de konsekvenser de kan innebära. Det kan innebära att integrera grönstrukturer och flödesvägar med lågpunkter som kan hjälpa genom att leda bort och absorbera vattnet. Grönstrukturer kan också bidra till att motverka erosion.
- Som stöd kan ytterligare utredningar göras under detaljplanarbetet liksom tillämpning av vägledningar, som till exempel "Klimatanpassning i fysisk planering – vägledning från länsstyrelserna" med tillhörande checklista utgiven 2012 och 2016 av Länsstyrelserna.

Riktlinje för nylokalisering av bebyggelse i kustområde:

- Lägsta plushöjd för befintlig marknivå vid ny etablering i kustområde ska vara + 2 meter (RH2000), i avvaktan på statliga direktiv.
- Lokalt kan högre plushöjder krävas beroende på dämningshöjder m m i det aktuella området.
- Lägre plushöjder kan godkännas för mindre "känsliga" byggnader och anläggningar såsom camping, sjöbodar och ekonomibyggnader.
- I riskområden ska höjdmätning av befintliga nivåer på tomtplatsen utgöra planeringsunderlag i bygglovsansökan.

Karta +2 m över havet

2.5 Skydda och förstärk tillgången till yt- och grundvatten

Tillgången till dricksvatten i tillräcklig kvantitet och av godtagbar kvalitet är en av de viktigaste förutsättningarna för det gotländska samhället. Det är en förutsättning för att bostäder och verksamheter ska kunna fungera och att nya ska kunna etableras. Vattentillgången är av stor betydelse för lantbruket och för självförsörjningsgraden av livsmedel. Det är således en strategisk resurs som behöver säkras för en fungerande vardag, med beredskap att hantera såväl längre perioder av torka som lokala översvämningar och stigande havsvattennivåer. Hanteringen av dricksvatten, spillvatten och dagvatten måste vara hållbara samhällsfunktioner med hög krisberedskap, vilket också ställer krav på utbyggnaden av vatten och avlopp.

Gotlands särpräglade geologi och hydrologi skapar särskilda utmaningar gällande tillgången till vatten av god kvalitet. Grundvattnet är sårbart och känsligt och behöver skyddas mot såväl föroreningar som överutnyttjande. Åtgärder som stärker landskapets vattenhållande förmåga, som bildandet eller återskapande av våtmarker, bidrar till minskad övergödning, bättre vattenkvalitet och ökar samhällets anpassning till ett förändrat klimat. Att ta vara på och hushålla med dricksvattnet är viktigt, liksom att rena vatten efter användning.

Havsvattnet ger möjlighet att öka tillgången på dricksvatten, men till en högre kostnad. För att komma tillrätta med såväl grundvattenproblematiken som vattenförsörjningen behövs ny teknik och innovation samt ett stärkt samarbete mellan berörda myndigheter. Det krävs också betydande investeringar.

Vatten är vårt viktigaste livsmedel. En väl fungerande försörjning av vatten och avlopp skapar avgörande förutsättningar för både boende, besökare och samhällsutvecklingen på ön. Naturens gränser för tillgång på sötvatten och robusta livsmiljöer för såväl växter, djur och människor utgör grunden.

Ett väl fungerande vatten- och avloppssystem utgör en av grunderna för en god samhällsutbyggnad. Gotlands mycket speciella geologiska och hydrologiska förutsättningar gör att sårbarheten mot yt- och grundvattnet generellt är stor när det gäller önskad påverkan från olika föroreningskällor som t ex bristfälliga avlopp och läckage från jordbruksmark. Detta i kombination med att det råder vattenbrist i många områden under sommarsäsongen gör att vatten- och avloppsfrågornas långsiktiga lösningar utgör en av dom viktigaste frågorna för Gotlands framtid. Sjunkande grundvattennivåer visar sig i många områden som ökande problem med saltuppträngning. Med öns stora antal enskilda vattentäkter kommer detta att innebära en stor utmaning som gör att grundvattenbildande åtgärder i landskapen blir allt viktigare.

En befolkningsökning, ett förändrat klimat och en utveckling av turismen på ön är faktorer som kommer att leda till en ökad efterfrågan på vatten. Lokalt kommer det i framtiden även att finnas en ökad efterfrågan av vatten från framförallt lantbruksnäringen. **Att för kommunal vattenförsörjning kunna kombinera uttag från grundvatten, ytvatten och avsaltat havsvatten kommer att ha avgörande betydelse för att kunna trygga vattenförsörjningen långsiktigt.** Genom att kombinera dessa tre ”vattentäkter” kan produktionen styras och anpassas efter tillgång och efterfrågan.

Förstärkningar på det kommunala vattenledningsnätet har gjorts, och kommer fortsatt att göras för att möta det ökade behovet av vatten främst sommartid. Under sommar och höst, speciellt vid liten nederbörd, måste ofta bevattningsförbud tillgripas i stort sett över hela ön där vattenförsörjningen är kommunal.

I områden som inte inom överskådlig tid kommer att försörjas genom kommunal

vatten- och avloppsanslutning redovisar översiktsplanen alternativa lösningar, antingen i form av gemensamhetsanläggningar eller enskilda lösningar

Genom att, som översiktsplanen föreslår, koncentrera bostadsutbyggnaden till föreslagna utbyggnadsområden förbättras de ekonomiska förutsättningarna för en utbyggnad av det kommunala vatten- och avloppsnätet då fler fastigheter kan ingå i verksamhetsområdena och därmed genom anläggningsavgifter bidra till finansieringen av den kommunala vatten- och avloppsutbyggnaden.

Den framtida inriktningen för att spara vattenresursen bör vara att:

- Vatten behålls i största möjliga mån på ön och avleds inte till havet
- Fler grundvattenbildande åtgärder genomförs
- Mer av byggandet sker i planlagd form där vatten och avlopp löses i större sammanhang
- Fler skyddsområden och skyddszoner för kommunalt och enskilt vatten etableras
- Boende och verksamheter lokaliseras till platser som inte kräver markavvattning
- Områden med grundvattenbildande jord- och bergmagasin skyddas
- Innovativa lösningar som värnar naturens resurser och bidrar till en långsiktig hållbar ekonomi uppmuntras

2.5.1 Vatten och avlopp (VA)

Få andra flöden är så stora i samhället som inom VA-sektorn. Varje person använder 120–140 liter vatten och bidrar med dag- och dräneringsvatten till att producera över 300 liter avloppsvatten varje dag, året runt. Vatten- och avloppsplaneringen på Gotland syftar till ett hållbart användande

av yt- och grundvattnet och ett avloppsreningsystem med effektiv rening. De speciella geologiska förutsättningarna, den spridda bebyggelsen, de stora variationerna i vattenförbrukning under året och klimatförändringarna är några av de orsaker som gör vatten- och avloppssituationen till en utmaning. I takt med ett allt mer förändrat klimat till exempel extremväder med skyfall och stor torka, ställer det större krav på samhällsbyggnadsprocessen. Det innebär även att ett nära samarbete mellan stadsbyggnads- och VA-organisationerna från ett mycket tidigt skede blir ännu viktigare. Långsiktighet och att utgå från kretsloppstanken är viktigt för att möjliggöra en hållbar samhällsutveckling på hela Gotland.

Innovation och nytänkande

I takt med att antalet boenden på Gotland ökar så kommer också konkurrensen av vattenresursen att öka. En del av lösningen är att utreda innovativa lösningar för både vattenförsörjning och avloppshantering. Det är inte rimligt att Region Gotlands sammanlänkade VA-ledningsnät ska nå ut till all bebyggelse på Gotland. I detta sammanhang kommer det bli nödvändigt att se på VA-lösningar som kan tillskapas lokalt, vara kretsloppsanpassade och samtidigt inte äventyra den ofta knappa vattenresursen. Gotland står vidare inför utmaningar i form av förändrade nederbördsmonster till följd av klimatförändringar. Att hitta nya och robusta metoder för att kunna hushålla med vattenresurserna är något som kommer att utgöra en viktig pusselbit, både inom allmänna och enskilda VA-lösningar. Det är naturligt att se att Region Gotland tar en central roll i detta utvecklingsarbete för att komma fram till hur utveckling även kan ske i områden utan befintlig VA-struktur.

Dagvattenhanteringen på Gotland har historiskt huvudsakligen handlat om att i rörledningar leda bort dag- och dräneringsvatten från bebyggelse och vägar. För

att skapa en hållbar dagvattenhantering på Gotland krävs nya klimatanpassade lösningar. Lösningar där biologisk mångfald, värdeskapande utemiljöer för människor och en säker återföring av vatten till lämplig recipient bör stå i centrum.

Nuläge/ Planeringsförutsättningar

Kommunen har ingen skyldighet att på varje plats ordna med vattenförsörjningen. Kommunen har däremot ett ansvar att planera för ett säkerställande av en långsiktig hållbar vattenförsörjning för de människor och verksamheter som idag använder och är beroende av kommunala och enskilda vattentäkter för sin vattenförsörjning. Vatten handlar inte bara om att tillgodose hushåll och verksamheter med vatten av tillräcklig kvantitet och god kvalitet. Det handlar ytterst om vattnets hela kretslopp.

Grundvattenbildningen på Gotland är generellt sett tillräcklig för den befolkning som idag bor på Gotland. Tillgången på grundvattnen är dock inte jämt fördelat över ön. Det finns både geografiska och säsongsmässiga variationer för bildning av och tillgång till grundvatten. På många platser är bristen på grundvatten påtaglig. För att jämna ut skillnaderna har ett omfattande kommunalt vattenledningssystem anlagts. Det finns dock fortfarande ett stort antal enskilda fastigheter som inte har en betryggande vattenförsörjning. Vattenanvändningen ökar dramatiskt under sommarperioden, framför allt i de kustnära områdena, som en följd av det säsongsbundna fritidsboendet.

Många av de enskilda och kommunala vattentäkterna saknar ett skydd som långsiktigt säkerställer vattenförsörjningen.

Det finns en stor efterfrågan på en fortsatt bebyggelseutveckling utanför de områden som nås och kommer att nås av det kommunala vatten- och avloppsnätet, d v s ut-

anför de kommunala verksamhetsområdena. Tekniska nämnden antog 2018-11-21 "VA-plan för Region Gotland" som är indelad i sju delplaner där VA-utbyggnadsplan och Plan för enskild VA-försörjning är två av delplanerna. Bland annat ska boende och verksamhetsutövare på Gotland veta var VA-försörjningen ska vara enskild och var den ska vara allmän.

Av Gotlands lite drygt 28 000 hushåll (28 131, SCB 2019) är ungefär hälften, dvs ca 14 000, anslutna till kommunalt VA, men befolkningsmässigt (mantalsskrivna) är det en större andel, ca 68 procent, som försörjs med kommunalt VA [*statistik framtaget från befolkningsregistret i januari 2021*]. Sommartid ökar befolkningen avsevärt på ön, vilket gör att belastningen under en relativt kort tid ökar på både det kommunala och på de enskilda VA-anläggningarna, med risk för överuttag/överbelastning. Kartan nedan redovisar de områden som idag utgör kommunala verksamhetsområden.

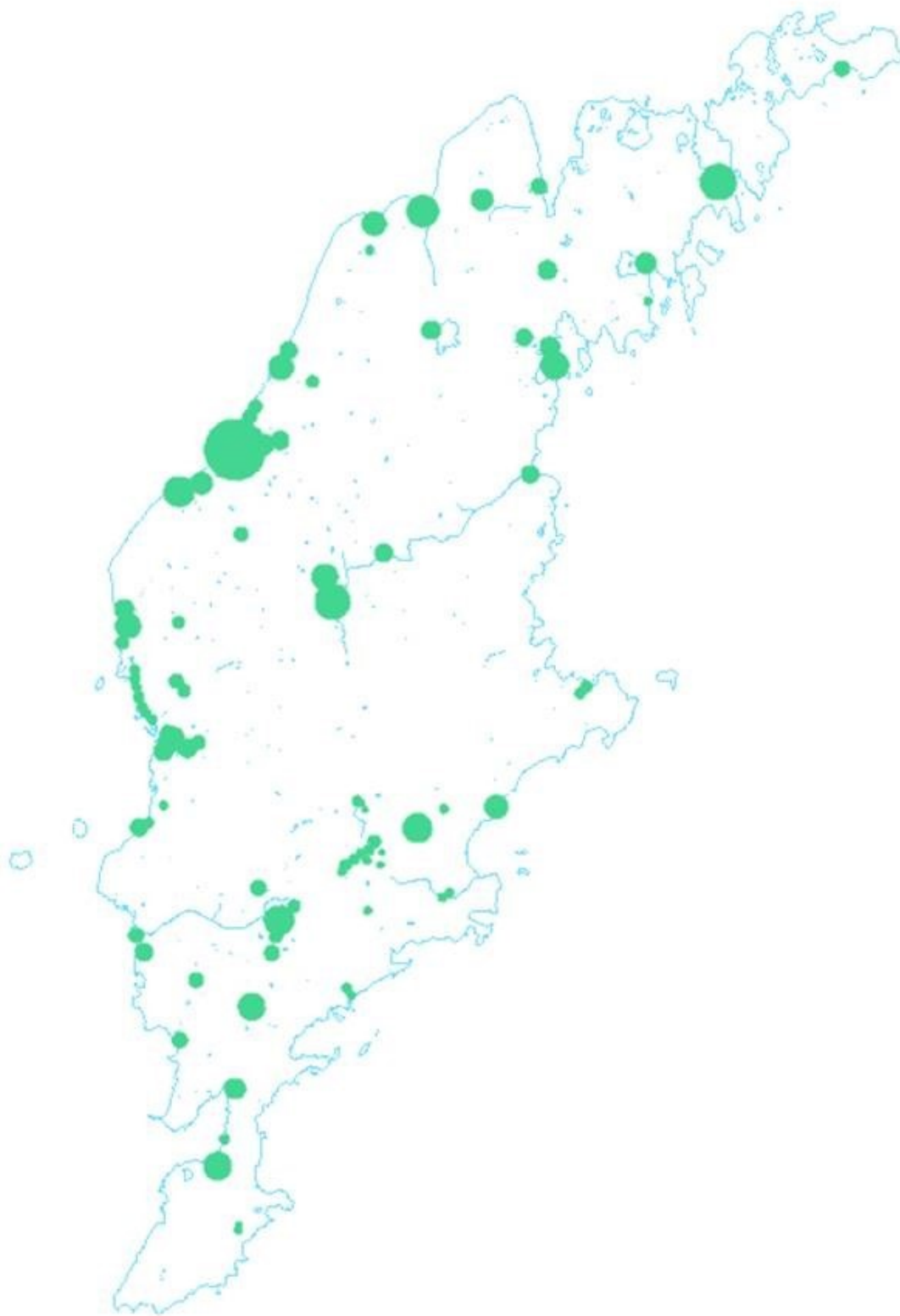
Den andra hälften, dvs ca 14 000, av hushållen har enskild VA-försörjning. Befolkningsmässigt omhändertas då avloppsvattnet i enskilda anläggningar från ca 32 procent av befolkningen. Motsvarande siffra för hela riket är ca 15 % vilket gör att Gotland har en väldigt hög andel enskilda avlopp. Många av de enskilda avloppsanläggningarna uppfyller heller inte dagens krav på rening. De bristfälliga anläggningarna utgör därför ett potentiellt hot mot yt- och grundvattenkvaliteten.

De större vattentäkterna uppvisar generellt sett en god kvalitet medan ett stort antal mindre vattentäkter, framförallt tillhörande enskilda fastigheter, har förorenat vatten. Upp till 40 procent av vattentäkterna är otjänliga med avseende på bland annat bakterieföroreningar. Det förekommer även problem med förhöjda halter av

nitrat, nitrit och klorid i många vattentäkter och även rester av bekämpningsmedel har påvisats.

Att så stor andel av vattentäkterna är otjänliga beror sannolikt mycket på de grundvattenförutsättningar som finns på ön, med tunna jordtäcken och uppsprucken berggrund, låg vattenomsättning sommartid och en VA-situation med stor andel enskilda VA-lösningar i kombination med spridd bebyggelse.

Det rådande byggtrycket utanför tätorter med kommunalt avlopp, och de geologiska förutsättningar som råder på Gotland med sårbart grundvatten på många ställen, ställer stora krav för en långsiktigt hållbar bebyggelseutveckling. Därmed är det extra viktigt att det finns bedömningsgrunder för byggande med bibehållen vattenkvalitet och att tillkommande avloppsutsläpp lokaliseras till platser med lämpliga förutsättningar, bland annat med avseende på skyddande jordtäcke.

Karta Kommunala verksamhetsområden

2.5.2 Dagvatten och skyfallshantering

I takt med att skyfallsliknande regnoväder blir mer frekvent förekommande, blir det tydligt att denna nederbörd behöver hanteras för att undvika skador på egendom. Samtidigt behöver Gotland behålla så mycket nederbörd som möjligt på land för att förstärka grundvattnet. Därtill innehåller dagvatten ibland föroreningar som inte bör nå recipienten, tex grundvattnet eller östersjön. Sammantaget medför detta att dagvatten behöver hanteras på ett mer genomtänkt sätt och med avseende på både kvantitet och kvalitet.

Region Gotlands miljömålsättningar medför behov av en hållbar dagvattenhantering. En hållbar dagvattenhantering strävar efter att efterlikna naturens egna sätt att hantera nederbörd. Det kan innebära att nederbörden tillåts rinna av i öppna, ytliga system i så stor utsträckning som möjligt istället för att hanteras i det ofta begränsade ledningssystemet. Avrinningsvägarna kommer då bli i de lågpunkter i terrängen som tillsammans bildar avrinningsstråk ned till recipient. Naturliga lågstråk kan tillåtas att svämma över vid kraftig nederbörd och ska därför hållas fria från känslig bebyggelse.

En grundprincip bör vara att hanteringen av dagvatten påbörjas så nära källan som möjligt. En målsättning med vattenhanteringen på Gotland är att få till en trög avrinning och i möjligaste mån behålla vattnet på ön. Detta kan med fördel göras genom öppna, gröna dagvattenanläggningar som också kan bidra till att stärka andra värden såsom den biologiska mångfalden. Dagvatten kan rätt hanterat utgöra en resurs istället för ett problem.

Som tidigare nämnts är de geologiska och hydrologiska förutsättningarna på Gotland speciella. Karaktäristiskt för ön är tunna jordlager och uppsprucket kalk-

stensberg. Detta medför att transportsträckan mellan jordytan och vattenförande berg bitvis kan vara mycket kort.

- För att undvika att eventuella dricksvattenresurser förorenas är det därför viktigt att en bedömning av lämpligheten i att anlägga en dagvattenanläggning på en specifik plats görs i varje enskilt fall. Fel lokalisering kan medföra såväl olägenhet för människors hälsa som skador på egendom. Vissa typer av dagvattenanläggningar behöver därför anmälas till Miljö- och byggnämnden.

2.5.3 Övergripande riktlinjer för vatten och avlopp

För att inte äventyra den framtida dricksvattenförsörjningen och minimera föroreningsriskerna har Region Gotland tagit fram sex övergripande strategier (se nedan under Läs mer), där lösningar för dricksvatten, dagvatten och spillvatten möter sociala och ekonomiska intressen.

De övergripande strategierna, VA-plan 2018 och Regional vattenförsörjningsplan för Gotlands län är några av de dokument som ligger till grund för översiktsplaneringen.

LÄS MER

- Vision och strategi för Gotlands VA-försörjning 2030
- Vatten- och Avloppsplan för Gotland 2018-2030, antagen av Tekniska nämnden 2018-11-21
- Regional vattenförsörjningsplan för Gotlands län (Länsstyrelsen Gotlands län, Diarienummer: 537-573-17)
- Dagvattenhandboken
- Från avlopp till resurs (Svenskt vatten 2020)

Övergripande riktlinjer för vatten och avlopp:

Vattenförsörjning ska i:

- Första hand baseras på uttag från det kommunala vattenledningsnätet.
- Andra hand baseras på grundvatten från enskilda vattentäkter, om möjligt från gemensamhetsanläggning.
- Tredje hand baseras på andra hållbara lösningar.

Avlopp ska i:

- Första hand anslutas till det kommunala avloppsnätet.
- Andra hand anslutas till gemensamma avloppsanläggningar.
- Tredje hand, om förutsättningar finns, renas i enskild avloppsanläggning.

Riktlinjer för kommunalt vatten och avlopp:

- Där verksamhetsområde finns skall anslutning ske till kommunalt vatten- och avlopp
- Utanför verksamhetsområde kan anslutning medges:
 - I första hand genom gemensamhetsanläggning via avtal,
 - I andra hand genom enskilda anslutningar via avtal.

Riktlinjer för enskilda avloppsanläggningar

Dåvarande Miljö- och hälsoskyddsnämnden fastställde i december 2018 riktlinjer för enskilda avlopp avsedda för 1-200 personequivallenter (pe). Syftet med riktlinjerna är att säkerställa avloppsfrågan i de fall enskilt avlopp är enda lösningen vid nyetablering och vid förbättringar av redan befintliga avloppsanläggningar.

Riktlinjerna utgör underlag vid bygglovsprövning vilket därmed förbättrar möjligheterna att i ett tidigt skede kunna meddela

vilka redovisningar och krav som ställs för en hållbar avloppshantering.

Regionens riktlinjer utgår från funktionskrav (HVMFS 2016:17). Sökande ska kunna visa att föreslagen lösning klarar uppställda reningskrav. Beroende på lokala förutsättningar varierar kraven för olika platser på Gotland, vissa områden har en högre skyddsnivå än andra.

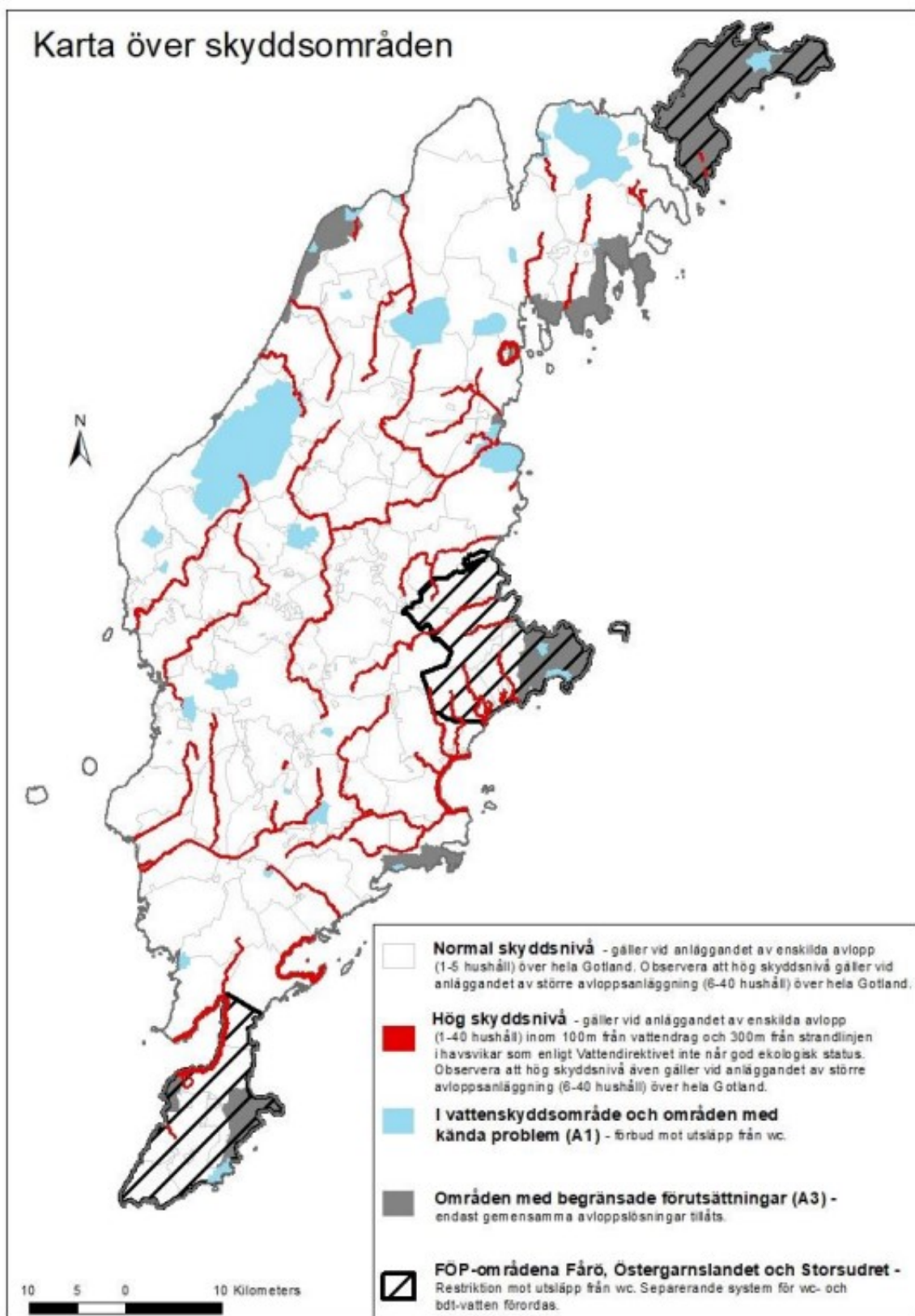
Riktlinjerna är vägledande men beslut tas i varje enskilt ärende med stöd av miljöbalken. En bedömning görs i varje enskilt fall med hänsyn till rådande förutsättningar på platsen.

LÄS MER

Riktlinjer för enskilt avlopp (Länk: <https://gotland.se/Riktlinjer-for-enskilt-avlopp>)

Bild Tvärsnitt av berggrunden med tunt jordtäckte och vattenförande skikt.

Karta över skyddsnivåer för enskilt avlopp.
Ur Riktlinjer för enskilt avlopp

Riktlinjer för enskild vattenförsörjning

Det finns en stor efterfrågan på en fortsatt bebyggelseutveckling utanför de områden som nås eller kommer att nås av det kommunala vatten- och avloppsnätet, dvs utanför de kommunala verksamhetsområdena. För detta syfte har Gotlands kommun utarbetat rapporten ”Riktlinjer för hantering av enskild vattenförsörjning vid nyetablering (Dnr 85062)” som antogs av byggnadsnämnden i april 2008.

Riktlinjerna förbättrar möjligheterna för kommunen att i ett tidigt skede kunna meddela tydliga och välmotiverade besked om vilka redovisningar som krävs för att bedöma förutsättningarna för en hållbar dricksvattenförsörjning i samband med bygglovsprövningar. Då ny kunskap om bland annat vattentillgång och saltinträdningsrisk har tillkommit har ett arbete med en revidering av riktlinjerna inletts. Det finns så kallat reliktsaltvatten över hela ön, fast på olika djup. Det är därför viktigt att nya brunnar utförs på rätt sätt och inte borrar för djupt så att man kommer ner i saltvattensiktet. Även befintliga saltpåverkade brunnar bör åtgärdas på bästa sätt för att undvika saltspridning till omgivande brunnar.

Avsaltning av havsvatten kan, när det inte finns tillräcklig mängd grundvatten av god kvalitet, vara en godtagbar lösning för enskild vattenförsörjning. Avsaltning av salt grundvatten tillåts dock inte eftersom det innebär en risk för saltvattenpåverkan på närliggande vattentäkter.

Länsstyrelsen har tidigare framfört att det är tveksamt att använda sig av havsvattenavsaltning när det kommer till enskild vattenförsörjning, om det möjliggör bebyggelse i områden som idag har en problematisk vattenförsörjning. Detta kan medföra ett ökat tryck på en redan belastad resurs i och med att det krävs en viss mängd grundvatten oavsett om man avsaltar

havsvatten eller inte. Avsaltning av havsvatten är dock en avancerad teknik, med behov av kontinuerlig service, vilket också medför att detta är en lösning som kan vara mindre lämplig för privat regi.

Länsstyrelsen anser däremot att avsaltat havsvatten skulle kunna utgöra en resurs om det i stället i huvudsak användes till hanteringen av avloppsvatten, exempelvis spolvatten.

LÄS MER

Enskilt vatten – riktlinjer vid nybyggnation
(Länk: <https://gotland.se/41879>)

Krav på dagvattenhantering

Dagvatten behöver hanteras med avseende på både kvantitet och kvalitet. För att förtydliga detta har Region Gotland vissa krav som ska följas:

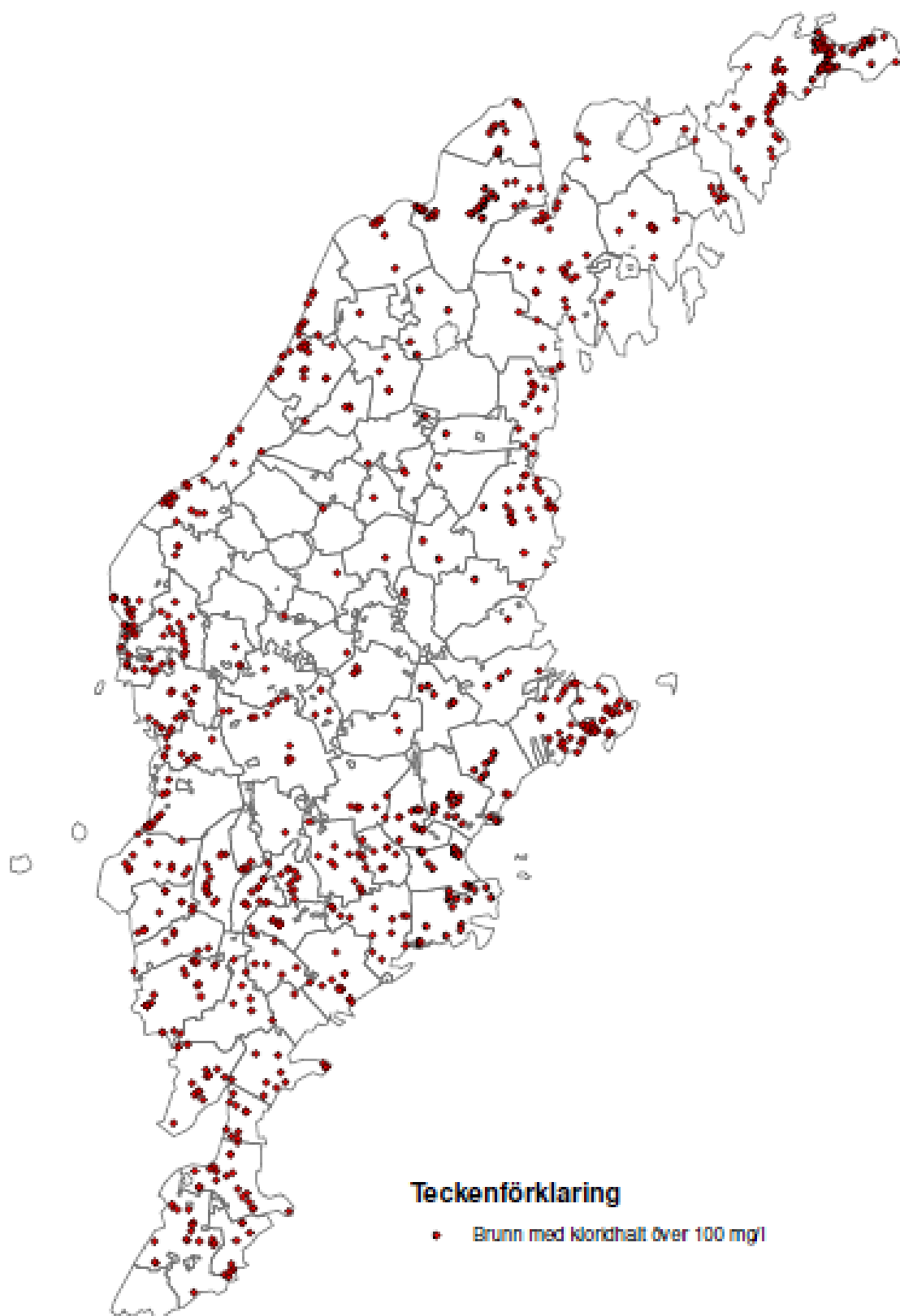
- Vid ny- och större ombyggnation ska vatten från hårdgjorda ytor ledas till lokala hållbara dagvattenanläggningar.
- Dagvattenanläggningarna ska dimensioneras för 20 mm nederbörd. Kravet gäller både kvartersmark och allmän platsmark- samt oavsett om exploateringen sker på jungfrulig eller tidigare hårdgjord mark.

Utöver krav på fördröjning finns också ett behovsstyrt reningskrav. Nivån på rening styrs av markanvändning och recipienters skyddsklass.

- Fördröjningskrav (20mm)
- Behovsstyrt reningskrav

LÄS MER

Dagvattenhandbok (Länk: <https://gotland.se/dagvattenhandbok>)

Karta. Saltpåverkade brunnar på Gotland

2.6 Ställ om till hållbar konsumtion och produktion

En övergång till cirkulär ekonomi krävs för att minska utsläpp, avfall och uttag av ändliga resurser. Samtidigt är det en möjlighet till innovation, konkurrenskraft, ekonomisk tillväxt och fler jobb. En cirkulär ekonomi bygger på att sluta kretslopp, vara resurseffektiv, återanvända, laga och att betrakta avfall som en resurs.

Deponeringen av hushållsavfall har minskat kraftigt de senaste decennierna, framför allt genom en ökad energiåtervinning. Materialåtervinningen och den biologiska återvinningen ökar, biogasproduktionen är omfattande, men fortfarande finns stort utrymme för förbättringar. En hög andel energiåtervinning i kombination med stigande avfallsmängder betyder att råvaruuttaget fortsatt är betydande. Återanvändning skulle spara avsevärda resurser. I produktionen finns därtill ett stort kvarvarande beroende av ändliga råvaror samt utsläpp av näringsämnen, kemikalier, partiklar och klimatpåverkande gaser till mark, luft och vatten.

Den fysiska planeringen är i många fall nyckeln till att skapa förutsättningar för lyckas med detta.

2.6.1 Cirkulär användning av vatten, näringsämnen och energi

Vattenbristen på Gotland är ett återkommande problem på grund av hydrogeologiska förutsättningar, klimatförändringar och människans påverkan på vatten och landskap. Sötvatten behöver bibehållas på land så länge som möjligt och återanvändas i större utsträckning, näringsämnen i vattnet måste tillvaratas och energifrågan är en väldigt viktig aspekt att ta hänsyn till.

Att behålla vattnet på ön är den enskilt viktigaste faktorn för att säkerställa långsiktig tillgång på dricksvatten.

Med kretslopp avses här cirkulär användning av vatten, näringsämnen och energi.

Cirkulär användning innebär att återanvända befintliga resurser. På Gotland finns behov av både förnyelse och utbyggnation när det gäller vatten och avlopp för att tillgodose behoven hos alla som bor och verkar här. Vid arbetet med detta ska hållbara lösningar väljas för att bidra till att nå FN:s globala hållbarhetsmål, Sveriges nationella miljö kvalitetsmål och Sveriges klimatpolitiska ramverk.

Återanvända vatten

Det finns många olika sätt att återanvända vatten. Syftet är att inte ta ut mer vatten från naturliga grundvatten- och ytvattensystem, än det som redan finns i våra konstgjorda system (tex vattenverk, reningsverk, bostäder). Återanvändning avser i stället att med hjälp av olika tekniker rena använt vatten för dricksvattenanvändning, processvatten, återföring till grundvatten mm. Vattnet måste hanteras så att gränsvärden bibehålls, tex mineralinnehåll i dricksvatten eller avseende föroreningar i grundvatten. Ny teknik utvecklas kontinuerligt, målsättningen är att Gotland ligger i framkant för användande av effektiva metoder.

Som exempel på återanvändning, i det här fallet avloppsvatten, finns den så kallade Gotlandsmodellen som började användas på Gotland i början på 1960-talet. Den innebär mekanisk och biologisk rening i dammar, där vattnet sedan lagras och används för bevattning av jordbruksmark. Ett annat exempel utgör bad- disk och tvättvatten-infiltration som medger säker återföring av använt vatten till grundvattenmagasinen och till viss del ytvatten.

Näringsämnen i avlopp

Näringsämnen ska behållas på ön där de gör nytta. I ytvattnet orsakar de övergödning och att transportera näringsämnen långa sträckor är inte heller klimatmässigt hållbart.

På Gotland finns 2021 drygt 1000 dispenser för lokalt omhändertagande av enskilda avloppsfraktioner, där lantbrukare återför avlopp till produktiv mark, s.k. lokala kretslopp. Det är viktigt att detta sker på ett kontrollerat och säkert sett. Visby reningsverk Revaq-certifierades 2017 och sedan dess arbetar man för återföra näringsämnen till gotländsk åkermark.

För att få ett långsiktigt hållbart kretslopp är det viktigt med ett bra uppströmsarbete samt hantera föroreningar och andra störande ämnen som kommer in i detta kretslopp, exempelvis läkemedelsrester och vissa metaller.

Behålla vatten på ön

Gotland har under senare delen av 1800-talet och under stor del av 1900-talet genomgått en omfattande utdikning. Det bidrog bland annat till att de grundvattenbildande områdena minskade, exempelvis våtmarker. Utdikningarna medför dessutom att nederbörden tar sig snabbare till havet än tidigare. Det finns ett behov av att hålla kvar vatten och fördröja ytvattnets väg mot havet i det gotländska landskapet. Detta förstärker grundvattenmagasinen, då minskas även risk för saltuppträngning från det underliggande saltvattnet. Problematiken kan öka i ett förändrat klimat varför det också är en viktig klimatanpassningsåtgärd.

Ytvattnets flödesvariationer dämpas och jämnare vattenflöden kan erhållas genom till exempel automatiserade dammluckor, reglerbar dränering, anläggning av våtmarker på genomtänkta platser samt igenläggning av diken högt upp i systemen. Detta kan ge en jämnare grundvattentillgång, ökad grundvattenbildning och mer vattenflöden under torrperioder. Åtgärder för att behålla vattnet på ön och förstärka grundvattentillgången har påbörjats, men behov är fortsatt stort av att arbeta mer med detta.

Energi i vatten och avlopp

Dessa två ovannämnda ”konstgjorda kretslopp” av vatten och näringsämnen kräver energi. Så länge VA-processerna är beroende av ändliga resurser, såsom fossila bränslen, som energikälla ingår den inte i ett hållbart kretslopp. Målsättningen ska vara att göra sig oberoende av ändliga resurser samt minimera utsläppen av växthusgaser.

I avloppsvatten och i den övergripande VA verksamheten finns stora möjligheter att återvinna och producera energi. Exempel på detta är rötning och biogasframställning, som idag pågår i Visby reningsverk. Denna biogas används bl.a. som drivmedel i fordon.

Solceller kan installeras på de flesta större VA-ytor som Regionen ansvarar för. Vanligtvis sätter man idag alltid solceller på nya VA-anläggningar.

Andra exempel på energihushållning är värmeåtervinning, energisnål teknik och mer lokal hantering av avlopp. Systemen ska även processoptimeras så att utsläppen av växthusgaser, såsom koldioxid, metan och lustgas minimeras.

Mycket kretsloppsarbete sker idag, särskilt på vårt stora reningsverk i Visby. Potentialen för förbättringar är stor.

Förslag på inriktning för ett mer cirkulärt vatten och avlopp

- Vid utbyggnad och förnyelse av VA (t ex vatten- och avloppsreningsverk) ska hållbara lösningar väljas med avseende på exempelvis teknik och processer
- Skapa goda förutsättningar för fler forskningsrelaterade projekt och ökat partnerskap med andra aktörer
- Öka medvetenheten om grundvattenbildande åtgärder genom kunskapshöjning

- Ge stöd till och samarbeta med lokala initiativ för att bibehålla och återvända vattnet på ön
- VA-hantering ska vara baserad på förnybar energi.
- Att behålla näringsämnen på ön och sluta kretsloppen bör vara den enskilt viktigaste faktorn för att säkerställa långsiktig hållbart jordbruk.
- Regionens VA-verksamhet bör ges ett tydligare uppdrag avseende kretsloppsanpassning.

LÄS MER

- Vision och strategi för Gotlands VA-försörjning 2030
- Vatten- och Avloppsplan för Gotland 2018-2030, antagen av Tekniska Nämnden 2018-11-21
- Vattenplan för Gotlands kommun, reviderad 2005-02-15
- Dagvattenhandboken
- Från avlopp till resurs, (Svenskt vatten 2020)
<https://www.svensktvatten.se/globalassets/om-oss/nyheter/2020/expertgruppen-hallbar-och-cirkular-va---fran-avlopp-till-resurs--1-tillganglig.pdf>

2.6.2 Masshantering

Behovet och intresset av lösningar för en hållbarare masshantering lyfts av flera aktörer på Gotland i olika sammanhang. Bland annat har privata byggtreprenörer visat intresse för samordning av massor och transporter med hjälp av masslogistikcentraler. Det finns även ett intresse från Länsstyrelsen och Region Gotland att hitta lösningar för en förbättrad masshantering bland annat för att minska behovet av transporter, minska uttaget av jungfruligt material, minska risk för spridning av förorening, samt för att minska kostnader för byggnation och deponitäckning. På uppdrag av Länsstyrelsen Gotlands län tillsammans med Region Gotland har en massbalans, kartläggning av regionens materielbehov samt en övergripande analys tagits fram.

Slutsatser i rapporten är att ett masslogistikcenter i Visbyområdet innebär en möjlig återanvändningsgrad på 100 procent av materielbehovet för grundläggning genom användning av 60 procent av det schaktade materialet i området. Även södra Gotland skulle kunna ha nytta av ett masslogistikcenter.

Plats för ett masslogistikcenter finns inte utpekade i samrådsförslaget.

- Region Gotland ser positivt på att fortsatt utreda plats för ett masslogistikcenter.

2.7 Utveckla hållbara och fossilfria transportsystem

Transportsektorn har en stor miljöpåverkan. Utsläppen har minskat men takten behöver öka. För inrikes transporter gäller att växthusgasutsläppen ska ha minskat med minst 70 procent senast 2030 jämfört med 2010. Inrikes luftfart ingår inte i det nationella målet, då den ingår i EU:s utsläppshandelssystem. För en klimat- och miljöanpassad Gotlandstrafik kommer nya innovativa lösningar att behövas. Utvecklingen till energieffektiva, fossilbränsleoberoende och miljöanpassade transporter bör ske utan att minska kraven på snabba och tillgängliga överfarter. Regeringens utpekande av Gotland som pilotområde för energiomställning gör förväntningarna stora på ett trafiksystem med tekniskt och miljömässigt hög prestanda. Merkostnaden för att gå före i omställningen får dock inte belasta det gotländska samhället.

För besöksnäringen finns målet att Gotland ska upplevas som norra Europas mest hållbara och attraktiva resmål och vara en attraktiv destination året runt med ett ökande antal besökare. Det förutsätter en utveckling till ett klimatsmart resande med flyg och färja. Att kapaciteten inom transportsystemen kan matcha denna utveckling är avgörande.

Vägrafiken behöver ställas om till förnybara drivmedel och för att minska bilberoendet behöver kollektivtrafiken utvecklas till ett konkurrenskraftigt alternativ. Då krävs att den upplevs som prisvärd med hög turtäthet, tillgänglighet och bekvämlighet. I detta behöver hänsyn tas till att kvinnor och män gör olika val som påverkar boende, arbete och fritid och därmed resmönster. Även barnens behov måste beaktas och trafiksäkerheten, särskild vid på- och avstigning uppmärksammas, i kollektivtrafiken och skolskjutsverksamheten. Särskilt viktigt är kopplingen till serviceområden för att knyta samman resor mellan orter och mellan boende, arbete, skolor, förskolor, service, etc. Vid kortare resor bör bilresor i hög grad kunna ersättas med cykel och gång

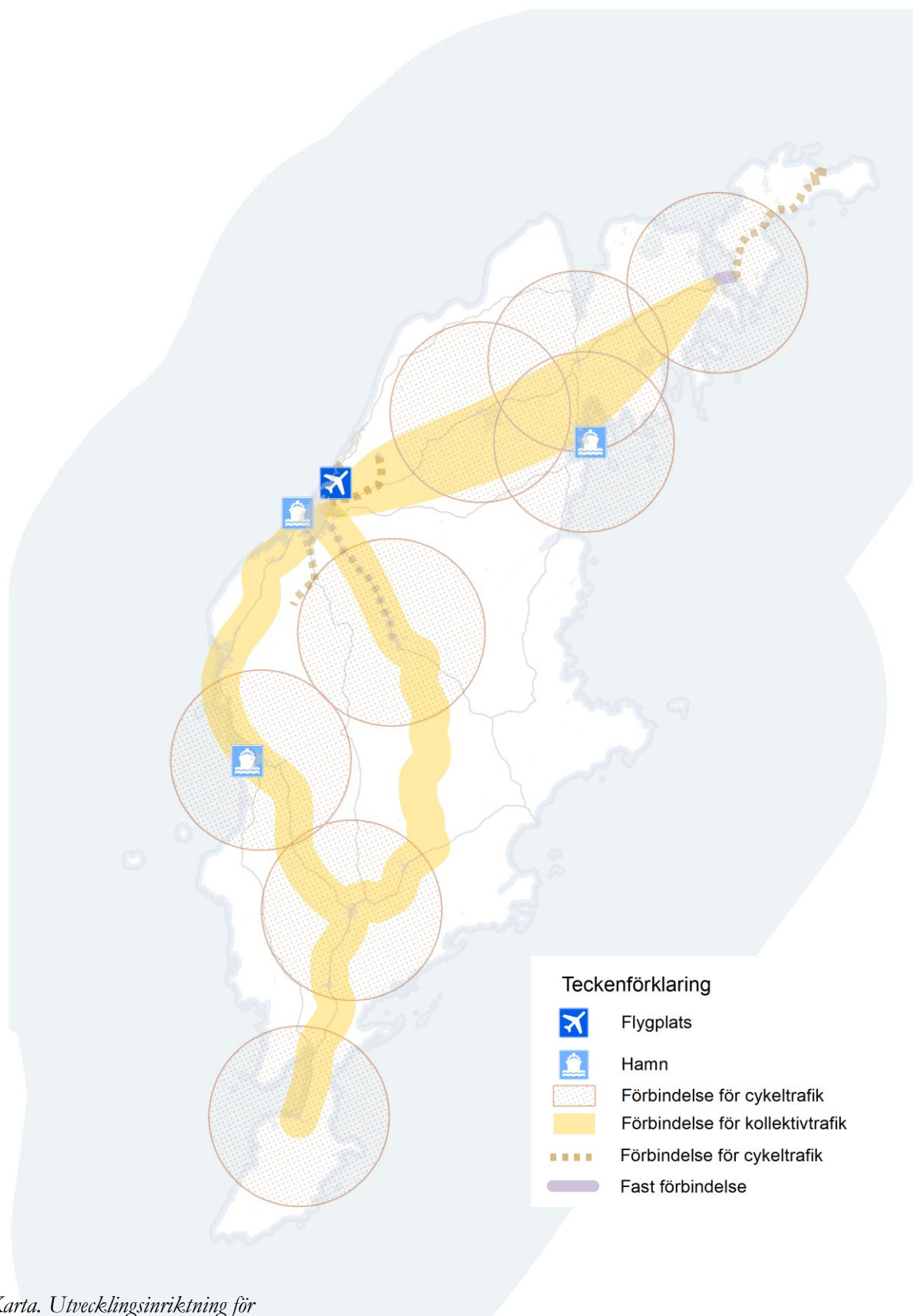
Region Gotlands infrastrukturplanering är en viktig del i den fysiska planeringen. Här

läggs till stor del grunden och möjligheterna att uppnå en hållbar samhällsutveckling. En bra planerad infrastruktur bidrar till att trygga en ren och hälsosam miljö för människor, flora och fauna. Den bidrar även till att bibehålla, stärka och tillgängliggöra sociala strukturer och aktiviteter.

Ett tillgängligt samhälle för alla grupper i samhället ställer stora krav på den fysiska utformningen. För att förhindra att grupper såsom äldre, barn och personer med funktionshinder utestängs från att ta del av olika samhälleliga funktioner är det av stor vikt att dessa frågor införlivas i planeringen på ett tidigt stadium. Frågor om exempelvis säkra skolvägar eller trafikbarriärer bör belysas i översiktlig planering för att underlätta kommande detaljplanering.

En bra planerad infrastruktur bidrar dessutom till att stimulera förutsättningarna för en ekonomiskt trygg utveckling. Den ger det lokala näringslivet förutsättningar att växa och utvecklas och bidrar till att minska regionala kostnader.

I detta avsnitt föreslås långsiktiga åtgärder för utveckla hållbara och fossilfria transportsystem.

Karta. Utvecklingsinriktning för
kommunikation och infrastruktur

Nya termer

Transporteffektivitet

- minska behovet av transporter
- nyttja befintlig infrastruktur
- likvärdig tillgänglighet till olika trafik- och fordonsslag
- förutsättningar för energieffektiv och miljövänlig fordonstrafik

Mobilitetsåtgärder

utrymme och anläggning för

- *parkering eller stannande för persontransporter*
- *lastning och lossning, leverans eller tillfällig förvaring av varor*

Mobilitetstjänster

- persontransporter
- leverans eller tillfällig förvaring av varor

2.7.1 Funktionsblandad bebyggelse och bebyggelsetäthet

En hög bebyggelsetäthet kan underlätta för kollektiva lösningar för exempelvis gång- och cykel, kollektivtrafik samt fjärrvärme och -kyla. Det underlättar också för handel, service och sociala möten (närhet). Det förutsätter inte tillgång till bil. För att förstå hur en exploatering kan påverka flöden och resvanor i önskad och oönskad riktning bör en mobilitetsutredning utföras i samband med planläggning. För att inte försämra tillgången till grönska och ekosystemtjänster behöver dessa värden vägas in vid förtätning.

- All bostadsexploatering i Visby och de större tätorternas centrumdelar ska sträva efter att uppnå en blandad bebyggelse med en mix av bostäder, arbetsplatser och handel. En blandat och tät bebyggelse ökar ofta möjligheterna till ett levande gaturum.
- Gaturummet ska vara jämställt. Alla bör kunna röra sig fritt mellan olika målpunkter i samhället utan att behöva ha tillgång till bil; från bostad till centrum, skola, rekreation, hamnen med mera.

- Ny bebyggelsestruktur bör därför koppla till och utnyttja den befintliga infrastrukturen i syfte att främja ett hållbart resande och en resurseffektiv markanvändning.
- I mötet mellan nya och befintliga kvarter och äldre bebyggelsestrukturer och kulturmiljöer bör exploateringen anpassas så att de harmoniserar med det äldre bebyggelselagret.
- En noga utformning av vägar, gaturum, förgård, fasader, samt stråk mellan och genom de nya kvarteren krävs för att tillskapa en sammanhängande stadsstruktur i en mänsklig skala.
- Samutnyttja parkering. Exploatering ska sträva efter att parkeringsytor, såväl över mark som under mark, har en någorlunda jämn beläggning över hela dygnet.
- Lokalisering och utformning av parkeringsplatser, mobilitetshus och servicehubbar bör utföras med omsorg för att minska påverkan på landskapsbild och ekologiska samband samt för att betona prioriteringsordningen till förmån för andra trafikslag som gång- cykel- och kollektivtrafik.

- Sträva efter ett gent gång- och cykelnät som är lättorienterat, med alternativa vägar och som saknar barriärer för att underlätta för hållbara resval.
- En mobilitetsutredning bör vid behov genomföras i samband med exploatering och planläggning för att synliggöra flöden och resvanor.
- Barnperspektivet bör genomsyra alla ovanstående riktlinjer.

2.7.2 Gångtrafik

Det är viktigt att trafikmiljön är säker för gående. För att skapa en säker miljö för fotgängare behöver det finnas ett sammanhängande nätverk av gångvägar. Därför behöver gångvägarna på Gotland bli fler och säkrare. Region Gotland ska utveckla gångvägarna, bland annat i tätorter och till- och från busshållplatser. Vid ny- och ombyggnad av gångvägar ska hänsyn tas till fotgängare med till exempel rullstol, rullator och barnvagn.

- Gångtrafikanter ska beaktas vid ny- och ombyggnation av transportinfrastruktur.
- Övergångsställen ska vara tillgänglighetsanpassade med hög trafiksäkerhet.

2.7.3 Cykel

Att resa med cykel är bra för miljön och bra för hälsan. Enligt Gotlands regionala utvecklingsstrategi, *Vårt Gotland 2040*, bör cykel och gång kunna ersätta en stor andel av de kortare bilresorna. För att göra det krävs anpassningar av cykelvägnätet. För att öka andelen cykeltrafik måste investeringar i infrastruktur göras också av andra skäl än trafiksäkerhet. Aspekter som tillgänglighet, trygghet, miljö, hälsa och snabbhet måste vägas in. Med andra ord bör man bygga cykelvägar också utifrån cyklisternas behov. Då blir det självklart

att bygga ut system av gena cykelförbindelser mellan viktiga målpunkter i såväl Visby som de större tätorterna. Cyklisterna bör därför erbjudas bra och säkra cykelparkeeringar nära viktiga målpunkter, med möjlighet att låsa fast cykeln i ramen.

Möjligheten att i större utsträckning kunna ta med cykeln i samband med kollektiva transporter är ytterligare en insats som bidrar till att öka cykelns användning, men som också gör kollektivtrafiken tillgänglig för fler.

I våra dagar har behovet av strukturer av grönytor och grönstråk ökat i betydelse. Säkerställandet av och omsorgen om grönstrukturernas ekologiska, sociala och estetiska värden utgör en viktig del av den hållbara utvecklingen. För att i planeringen synliggöra grönstrukturens och allmänna platser ekologiska, sociala och ekonomiska värden kan kunskapsunderlagen i Grönplan för Gotland användas.

Cykelvägar i landsbygderna används redan idag så som exempelvis längs gamla banvallar. Det är ett bra komplement till det Regionala trafiknätet sommartid då de används mest för turiststråk och rekreation. Dessa stråk är ofta svåra att underhålla vintertid.

- Cykelvägar ska planeras så att man skapar ett sammanhängande cykelvägnät. Cyklisternas behov av tillgänglighet, trygghet, säkerhet och snabba förbindelser mellan målpunkter ska vara styrande. Cykelvägar bör dimensioneras så att de också rymmer elcyklar, lastcyklar och permobiler. Exempelvis pågår planering för utveckling av sträckan Sjalsö-Flygplatsen-Visby.
- Framtagande av ytterligare cykelplaner bör prioriteras i följande ordning:

1. Revidering av cykelplan Visby.
 2. Cykelplan för arbetspendling och ökad tillgänglighet i och kring Roma, Fårösund, Lärbro, Slite, Klintehamn och Hemse med utgångspunkt 1 mils radie från respektive tätort.
 3. Cykelplan för arbetspendling och ökad tillgänglighet i och kring Tingstäde och Burgsvik med utgångspunkt 1 mils radie från småorten.
- Åtgärderna i Cykelplan Visby bör genomföras efter en prioritering där de viktigaste åtgärderna genomförs först.
 - Längs länsvägar Roma-Visby, Väskinde-Visby och Stenkumla-Träkumla-Visby föreslås cykelpendlingsstråk.
 - Cykelleder som underlättar ett aktivt friluftsliv året runt bör planeras.
 - Fler cykelpumpar och servicestationer längs befintliga vägar.
 - Mätning av cykeltrafik på platser med mycket cykeltrafik.
 - Cykelparkeringar för olika typer av cyklar, lådcyklar, elcyklar och (trehjulringar för vuxna)
 - Arbeta med ekosystemtjänster längs vägar och gator tillsammans med hållbara transporter för att möta behov nu och i framtiden.

2.7.4 Parkering

Parkeringsplaneringen på Gotland ska ge tillgänglighet till målpunkter och gynna hållbart resande. Hållbara färd sätt ska prioriteras närmast målpunkter. För att underlätta för verksamheter och andra fastighetsägare kan parkeringsnormen uppdateras med riktlinjer för landsbygd utanför tätort.

För att ge en positiv upplevelse av populära besöksmål bör parkeringar på landsbygden regleras. Ett steg i detta är att öka parkeringsnormen med riktlinjer för landsbygd utanför tätort. Det finns också ett behov av att anvisa lämpliga parkeringsytor, och att ge möjligheter för fastighetsägare att ta ut parkeringsavgifter för fordon som parkerar på deras mark. Värdefulla natur- och kulturmiljöer bör skyddas från parkerande fordon.

- Parkeringsplaneringen ska uppmuntra till hållbart resande.
- Parkering måste planeras utifrån ett mobilitetsperspektiv tillsammans med bland annat kollektivtrafik, gång och cykel.
- Gotland ska vara en tillgänglig region med regleringar och avgifter så att det alltid finns lediga parkeringsplatser för bil och cykel inom en radie av 400 m (bil) respektive 100 m (cykel) till målet. Under högsäsong ska tillgänglighet av parkeringsplatser lösas genom justeringar av regleringar och avgifter.
- Samutnyttjande av parkeringsanläggningar ska alltid eftersträvas i syfte att effektivisera markutnyttjandet.
- Parkeringsnormen behöver uppdateras med riktlinjer för parkering på landsbygd utanför tätorter.

2.7.5 Kollektivtrafik

Kollektivtrafiken är viktig för att Gotland ska nå klimatmålen. Gotlands regionala utvecklingsstrategi, *Vårt Gotland 2040*, anger att kollektivtrafiken måste utvecklas till ett konkurrenskraftigt alternativ till bilen, för att bilberoendet ska minska. Kollektivtrafiken bidrar också till social hållbarhet genom att den erbjuder resor för alla, oavsett ålder och tillgång till körkort och bil.

Kollektivtrafiken är dock inget självändamål. Kollektivtrafiken finns till för att lösa människors behov av resande. Det är därför viktigt att människors faktiska resebehov står i centrum av planeringen, och att kollektivtrafiken planeras tillsammans med andra hållbara mobilitetslösningar. Då skapas en struktur som fungerar i gotlänningarnas vardag. Region Gotland behöver ta hänsyn till de förändrade resvanor som coronapandemin har orsakat.

Att få fler gotlänningar att välja bussen framför bilen handlar inte bara om biljettpriset utan i grunden om en beteendeförändring. Region Gotland kan genom en väl planerad infrastruktur och bebyggelse skapa förutsättningar för en sådan beteendeförändring.

- Den fysiska planeringen ska medverka till att kollektivtrafiken blir ett realistiskt alternativ till enskilt bilåkande. Samordning av bebyggelse- och kollektivtrafikplaneringen ska prioriteras.
- Kollektivtrafiken ska planeras med resenärens behov i centrum.
- Det är angeläget att utveckla möjligheter att snabbt och enkelt kunna växla mellan olika trafikslag, så kallat kombinerat resande. Detta kan innebära bland annat skapande av mobilitetshubbar, men också byggande av gång- och cykelvägar som ansluter till hållplatser.
- Stomlinjetrafiken ska ha en enkel, rak och snabb linjesträckning som kompletteras med kompletteringslinjer för speciella behov. Där resandeantalet är lågt utvecklas den anropsstyrda trafiken.

2.7.6 Principer för mobilitet och hållbart resande

Principer för mobilitet och hållbart resande kan utgöras av tre steg, steg 1 utgår

från att skapa tillgänglighet utan behov av resande, steg 2 handlar om att möjliggöra för att de nödvändiga resorna sker på ett hållbart sätt och steg 3 är inriktat mot förnyelsebara drivmedel och energiproduktion. Nedan beskrivs stegen och principerna för hur mobilitet och hållbart resande kan integreras i den fysiska planeringen:

Steg 1 – Den mest hållbara resan (ur miljösynpunkt) är den som inte blir av

➔ *Bygg så att det i största möjligaste mån är möjligt att tillgodose sina behov i eller i närheten till där man bor. Skapa tillgänglighet utan resande.*

- Prioritera förtätning dvs nya och tillkommande byggnader ska sträva efter en högre exploateringsgrad inom den redan bebyggda miljön. Jmf innerstad med ytterstad.
- Planera för en blandstad dvs bostäder och verksamheter i samma kvarter/hus. Jmf verksamheter i bottenplan, bostäder på övriga våningar.
- Planera för flerkärntigt dvs fler servicefunktioner på fler ställen. Både i staden och i serviceorterna.
- Planera för en stärkt stadsmässighet dvs tillskapandet av en tät blandstad med många funktioner där utgångspunktet är fotgängarens, cyklistens eller kollektivtrafikresenärens behov sätts i första rummet.
- Prioritera gång, cykel och kollektivtrafik före bilens behov
- Samordna bebyggelse- och trafikplaneringen. Investeringar i infrastruktur ska kombineras med åtgärder som syftar till nya resvanor och ett hållbart resmönster.

- Planera för mobilitetsåtgärder dvs utrymmen och anläggningar för parkering, lastning, lossning, leverans och tillfällig förvaring av varor m.m. Både på allmän plats och på kvartersmark.
- Mät, kartlägg och planera för att understödja kända och önskade trafikflöden.
- Samverka med byggherrar, fastighetsägare och verksamhetsutövare i fråga om mobilitetsåtgärder och mobilitetstjänster.

Steg 2 – Om vi ändå behöver resa, så ska det vara hållbart dvs cykel, gång eller kollektivt

➔ *Skapa goda förutsättningar för hållbara resval genom säkra och tillgängliga cykel- och gångvägar samt en trygg och tidseffektiv kollektivtrafik.*

- Tillkommande bebyggelse ska bidra till en tät blandstad.
- Användningen ska bidra till att möjliggöra ett flerkärnt serviceutbud.
- Tillskapa/möjliggör för mobilitetshus istället för parkeringshus.
- Exploatering med ett lägre p-tal behöver attraktiva bilpooler med stor flexibilitet som bidrar till ett minskat egenbehov av bil. Bilpoolen ska helst innehålla flera olika typer av fordon.
- Planera för en bruten tvåbilsnorm. Ett minskat behov av parkeringsytor genom bilpooler och mobilitetshus möjliggör att staden kan förtätas ytterligare.

- Understöd önskade trafikflöden med hållbara transportmedel genom att planera för och tillskapa ytor för servicehubbar.
- Servicehubbar möjliggör för kombinerat resande genom att erbjuda olika hållbara transportalternativ som inte förutsätter eget ägande och/eller upphämtning av varor m.m.
- Planering för mobilitetshus, servicehubbar och andra mobilitetstjänster bidrar till fler samordnade transporter och transporteffektivitet.

Steg 3 – De nödvändiga transporterna ska ske energieffektivt och fossilfritt

➔ *Planera även för framtidens fordon med olika slags drivmedel/nya innovationer. Möjliggör för en enkel övergång från fossilberoende till förnyelsebart och för ökad energiproduktion/-behov i detaljplaner.*

- Planera för många olika slags drivmedel – olika transporter kan kräva olika drivmedel. Antalet tankställen och deras geografiska spridning påverkar också tillgängligheten och valet av fordonsinköp. Ditt nästa fordon ska drivas hållbart.
- Nya byggnader och bostadsområden ska i stigande grad vara procentuellt dvs kunna producera (och lagra) egen energi för att ombesörja sina egna behov.
- I planeringsskedet, ta fram sol- och vindkartering som underlag för beslut kring byggnaders placering och form. Placering och höjdsättning i en detaljplan påverkar möjligheten att utnyttja solens energi för:

- passiv uppvärmning (genom fönster)
 - varmvattenproduktion (solfångare)
 - elproduktion (solceller)
 - dagsljus
- Skapa förutsättningar för smart laddning och integrerade energisystem mellan bostädernas produktion och behov samt t.ex. bilparkens lagringskapacitet. Detta bidrar till att jämna ut det sammanlagda energibehovet på ön.
- Planera för olika typer av energilagring. Ha ett helhetsperspektiv. Ett energilager avsett för ett bostadsområde eller företag kan även placeras så att det är tillgängligt för andra aktörer, vilket ökar samhällsnyttan och kan därmed kanske även kunna få en bättre kostnadskalkyl för investering. Nya lösningar och tekniker för distribution och lagring kan dock ställa krav på riskhantering i exempelvis bostadsområden.

2.8 Öka framkomligheten och trafiksäkerheten på Gotlands vägar

Vägnätet på Gotland är omfattande och en viktig förutsättning för möjligheterna att bo och verka över hela Gotland. Trafikflödena varierar, med en kraftig ökning under sommarmånaderna. Brister och behov av åtgärder finns både ur ett tillgänglighets- och säkerhetsperspektiv. Insatser som ökar framkomligheten, trafiksäkerheten, så som säkerheten vid busshållplatser och gång- och cykelbanor, och tillgängligheten på Gotlands vägar är angelägna. För en förbättrad trafiksäkerhet behövs både fysiska åtgärder i infrastrukturen och beteendeförändringar.

Den utveckling som sker i näringslivet, inom besöksnäringen, i de gröna näringarna, i ett ökat bostadsbyggande och i övrigt i samhället behöver kopplas samman med utvecklingen av infrastrukturen på Gotland. Genom länsplanerna för regional transportinfrastruktur fördelas statliga medel för statliga vägar och för medfinansiering till kommuner. Planen för Gotland har dock en mycket begränsad ekonomisk ram, och har så haft i en följd av planeringsomgångar, vilket hittills har gjort större infrastruktursatsningar omöjliga.

2.8.1 Vägar & gator

En förutsättning för god framkomlighet är att vägbeläggningen är tillfredsställande. Detta gäller för samtliga trafikslag. På landsbygden utgör det statliga och enskilda vägnätet den stora majoriteten av vägarna. På dessa vägar är Region Gotland inte väghållare och därmed inte ansvarig. Region Gotland har tagit ett beslut om åtagande att sköta en stor del av de större enskilda vägarna på Gotland. Dessa vägar underhåller Region Gotland med hjälp av kommunala medel och ett statligt driftbidrag från Trafikverket. En problematik som Region Gotland stöter på är att det upplevs av medborgarna att det juridiska ansvaret på de enskilda vägarna tillhör Region Gotland.

Gotlands vägnäts uppdelning mellan statligt, kommunalt och enskilt är en av de frågor som behöver struktureras. Eftersom

Trafikverket skall påbörja en utredning av väghållarskapet på Gotland som en del av en nationell översyn av väghållarskapsfrågor. En del av denna kommande utrednings tidiga effekter syns redan på enskilda vägar i tätorter så som Klintehamn. Trafikverkets bedömning av en stor andel vägar har förändrats och setts av Trafikverket som "kommunala" så bör ett arbete genomföras så vägarna blir kommunala rent formellt. Denna förändring innebär att det statliga driftbidraget upphör och att vägarna enbart finansieras med kommunala medel.

Det statliga driftbidrag som kommunen tidigare fått har upphört så bör kommunen ta ut gatukostnader från de fastigheter som berörs av vägarna. Detta kan göras när vägarna är kommunala. Genom att genomföra detta så blir hanteringen av vägnätet där Region Gotland är väghållare tydligare och det blir jämlikt. Väghållningen berörs främst i de orter som tidigare reglerats som enskilda med statsbidrag. I orter där det är beslutat att de skall behandlas som tätbebyggda områden där Region Gotland sköter vägarna.

Trafiksäkerheten på det gotländska vägnätet är en fråga som bör prioriteras, detta inkluderar samtliga trafikslagen. Fokus bör läggas på oskyddade trafikanter då infrastrukturen som berör den gruppen är undermålig i jämförelse med skyddade trafikanter. Målsättningarna finns där men insatserna för att förbättra förutsättningarna ska öka.

- Om den nya antagna nollvisionen skall uppnås bör åtgärder som hastighets-sänkning i tätorterna fortskridas och det innebär att hastigheten där det tidigare varit 50 km i timmen kommer bli 40 km i timmen.
- Vägnätet ska utvecklas så att effektiva och trafiksäkra transportsträckor både för persontrafik och godshantering säkerställs.

- För att höja trafiksäkerheten och att undvika ytterligare hastighetssänkningar ska nödvändiga breddningar och uträtningar av länsvägar prioriteras. Regionen bör driva denna fråga gentemot trafikverket.
- För att höja trafiksäkerheten ska även satsningar på säkra korsningar där det är som mest angeläget prioriteras.
- Enskilda vägar som är viktiga för turismnäringen bör utvecklas och prioriteras när frågan om statsbidrag prövas. Detta kräver samordning med Länsstyrelsen på Gotland.
- Hur det långsiktiga underhållet av det enskilda vägnätet ska säkerställas kräver vidare hantering.

2.8.2 Tunga transporter

Jordbruksmaskiner och långträdare har blivit större genom åren och det kräver också att dessa fordon får det utrymme som dessa verksamheter behöver. Lastning och lossning för tunga transporter ska till högsta möjliga mån undvikas i tätorterna men när det behövs så ställs det krav på att det finns ytor i centrala lägen för dessa transporter. Trafikverkets erhållna uppdrag av regeringen att upplåta ett större vägnät för bärighetsklass 4 i Gotlands län under 2022 kommer underlätta för jordbruksmaskiner och tunga transporter då vägnätet kommer lättare kunna bära fordonens tyngd.

2.8.3 Fast förbindelse till Fårö

Genom åren har frågan om en fast förbindelse till Fårö diskuterats. Ambitionen är dels att förbättra förutsättningarna för fastboendet på Fårö, dels att stärka det lokala näringslivet och den lokala arbetsmarknaden både på Fårö och i Fårösunds samhälle. Fårösunds samhälle ska utgöra och upplevas som Fårös naturliga tätort. Mycket talar därför för att de naturliga förbindelsepunkterna för en fast förbindelse

är i närheten av nuvarande färjelägen i Fårösund på Gotlandssidan och Broa på Fårösidan.

- Region Gotland är positiv till att färjetrafiken mellan Fårösunds samhälle och Broa på Fårö ersättas med en fast förbindelse.

2.9 Utveckla Gotlands förbindelser med omvärlden

En god tillgänglighet till andra regioner och länder är viktigt för oss som bor och verkar på Gotland. För att kunna öka befolknings- och besöksantalet liksom för att stärka näringslivet behöver Gotlands attraktions- och konkurrenskraft stärkas. Tillgängligheten spelar här en stor roll. Fler transportmöjligheter och destinationer, både med flyg och med färjor, behöver utvecklas. Färje- och flygtrafiken till och från fastlandet är Gotlands vägar, har i huvudsak olika målgrupper och kompletterar varandra. För att dra nytta av ö-läget krävs en mycket god tillgänglighet – i pris, turtäthet och res- och transporttid.

Förbindelserna till och från hamnarna och flygplatserna på fastlandet är av stor betydelse. Det finns behov av samverkan nationellt och internationellt för mer samordnade och effektivare transportlösningar över större geografiska områden. Det gäller såväl gods- som persontrafiken, med goda förutsättningar för att enkelt, smidigt och effektivt kunna växla mellan olika trafikslag, som buss och färja. Möjligheter att enkelt byta mellan trafikslag är viktigt också på Gotland.

Inom näringslivet på Gotland behövs en så lång produktionsdag som möjligt och för många av företagen därefter en färjetidtabell som passar in i upparbetade logistikkedjor på fastlandet. För att gotländska företag ska ha likvärdiga villkor krävs också konkurrenskraftiga transportkostnader. Viktiga näringsgrenar på Gotland, som livsmedelsindustri, gröna näringar, besöksnäringen, bygg och handel, är i hög grad kommunikationsberoende.

Företag som vill växa behöver nå marknader nationellt och internationellt. Att trafiksystemen kan bidra till att Gotland har likvärdiga konkurrensvillkor som övriga Sverige är en viktig utgångspunkt.

Hamnarna i Visby, Slite och Klintehamn ska ha full kapacitet för sina uppdrag gällande färjetrafik, gods, fritids- och kryssningstrafik. Hamnarnas standard och tillgänglighet är viktiga för en funktionell Gotlandstrafik. Visby hamn är i dagsläget den enda hamn som linjetrafikens färjor kan angöra. En reservhamn på Gotland är en förutsättning för att säkra nödvändig försörjning till ön om Visby hamn av någon anledning inte kan användas. Sett ur ett beredskapsperspektiv är det också av stor vikt för öns samlade totalförsvarsförmåga.

Swedavia äger och driver Visby flygplats, som ingår i det nationella basutbudet av flygplatser. Gotlands läge gör att flygplatsen är av central betydelse. Den har beredskap dygnet om för kris- och nödsituationer. Flygplatsen har också militär trafik och är ett riksintresse. Flygtrafiken till och från Stockholmregionen är av största vikt, och att då även koppling finns till nationella och internationella destinationer genom trafik både till Bromma och till Arlanda. Förutsättningarna att driva trafik med förnybara bränslen utvecklas snabbt. Gotland är väl lämpat att bli en av de första destinationerna för kommersiell elflygtrafik i Sverige.

2.9.1 Flyg- och färjetrafik

För Gotland är kommunikationerna till och från fastlandet en nyckelfråga. Väl fungerande flyg- och färjetrafik är avgörande för en fortsatt positiv utveckling av Gotland och är därför i förlängningen viktig för hela Sverige. Inför upphandlingen av färjetrafiken för kommande avtalsperiod arbetar Region Gotland för stärkt till-

gänglighet och hållbarhet samt för en prisbild i nivå med övrigt resande och övriga transporter i landet.

De gotländska ståndpunkterna utgör Region Gotlands ställningstaganden om flyg- och färjetrafiken.

- Snabba, täta och säkra överfarter med färja
- Tur och retur med flyg över dagen till hela Sverige
- Resor och transporter i linje med klimat- och miljömål
- Konkurrenskraftiga priser
- En nordlig och en sydlig fastlandshamn, samt en reservhamn på Gotland
- Ett trafiksystem för beredskap och samhällsnytta

2.9.2 Nationella och internationella trafiksystem

En god tillgänglighet till andra regioner och länder är en viktig del i arbetet att stärka Gotlands attraktions- och konkurrenskraft. Tillgängligheten är även grundläggande för att utveckla Gotlands attraktionskraft i Östersjöregionen. De viktigaste knutpunkterna är i detta sammanhang Oskarshamn, Nynäshamn, Arlanda och Bromma. Närheten till Stockholm och Mälardalsregionen är en styrka för näringslivet och sysselsättningen på ön och det storregionala samarbetet inom ramen för *En Bättre Sits* är därför viktigt.

- Gotland ska vara integrerad i de nationella och internationella trafiksystemen. Utvecklingen mot en stärkt tillgänglighet till andra regioner och länder ska fortsätta.

2.9.3 Hamnar

Hamnarna i Visby, Slite och Klintehamn är strategiska för Gotlands välfärd och utveckling. De ska ha full kapacitet för sina uppdrag gällande färjetrafik, gods, fritids- och kryssningstrafik. Hamnarna skall ses

som en helhet där man separerar och delar upp verksamheterna och fartygstrafiken. Övriga hamnar försäljs då de utvecklas bäst av lokala föreningar och företag.

Det ligger sedan tidigare i den strategiska inriktningsplaneringen att godshanteringen i inre hamnen i Visby ska flyttas till Klintehamn och Slite hamn. Det finns goda skäl för att fortsätta driva denna linje, bland annat handlar det om att de företag som hanterar gods genom en flytt får en mer direkt närhet till råvarorna och materialet som hanteras. För Visby hamn kan man se fördelar med skapandet av ett mer renodlat resecentrum med mer tilltalande, säkrare och tillgängligare miljöer för passagerare inom såväl linjetrafik som kryssningstrafiken. För Slite hamn ses, förutom godshanteringen, möjligheterna till en reservhamn, vilket Gotland saknar, och till en port mot öster för passagerartrafik under de turismintensiva perioderna. Behov av och förslag till åtgärder för respektive hamn redovisas i förslag till länsplan för regional transportinfrastruktur.

- Det är angeläget för utvecklingen på hela Gotland att den påbörjade utvecklingen med renodling av verksamheterna i Visby hamn, Slite hamn och Klintehamns hamn genomförs fullt ut.

Reservhamn

Region Gotlands inställning är att tillkomsten av en reservhamn är högst angelägen och att det är ett statligt ansvar att tillse att så sker. En reservhamn är viktig både som ett alternativ vid svåra väderförhållanden, men även för att ge trygghet inför risker på grund av oförutsedda händelser av andra slag. Ett avbrott i färjetrafiken skulle snabbt kunna ge svåra konsekvenser, inte minst för näringslivet och gods-transporterna till och från Gotland, men även för persontransporterna. Länsstyrelsen på Gotland har efter utredning pekat

ut Kappelshamns hamn på norra Gotland som mest lämpad och förespråkade vidare utredning kring detta alternativ.

Visby hamn

Inriktningen för Visby hamn är att den ska användas till linjetrafiken, oljehantering, kryssningstrafik och gästhamnsverksamhet. Visby hamn är av riksintresse för sjöfarten, kommunikation och för yrkesfisket. En riksintresseprecisering för Visby hamn pågår för närvarande.

Viktiga frågor på längre sikt är anpassningen av Visby hamn till eventuellt nya typer av fartyg på grund av framtida upphandlingar, bränslehanteringen till färjorna och större åtgärder för att förbättra miljön, till exempel omställning av bränsle från dieselolja till naturgas och på sikt även biogas. Dessa nya bränslen kräver helt annan infrastruktur än dagens och det är viktigt att ytor för hantering och skyddsavstånd finns.

Det ska fortsatt finnas en gästhamn i Visby hamn. Visby Gästhamn behöver utvecklas och om man bygger om enligt planerna för inre hamnen så måste gästhamnsfunktionen säkras, något som kräver en särskild utredning och analys.

Hamnterminalen behöver moderniseras och byggas om för att hantera dagens stora mängd passagerare (2019: ca 1,8 milj pass) samt möjliggöra trafik av ett eventuellt ytterligare rederi. Det finns ett behov av att investera i färjeläge 7 då linjetrafiken numera trafikerar Visby hamn med tre stora fartyg och nyttjandegraden av färjeläget ökat. Därför behöver Färjeläge 7 förseas med samma ramparrangemang för lastning och lossning som färjeläge 5 och 6 i syfte att uppnå möjligheter för en robust trafik.

Visby hamn måste fortsatt ha tillräckliga logistikutor för att kunna hantera ökande mängd passagerare och gods. Det kommer

även krävas att logistikflöden ses över i sin helhet och effektiviseras.

Slite hamn

Inriktningen för Slite hamn är att den ska användas som godshamn och servicestation för Kustbevakningens verksamhet. Dessutom skulle hamnen kunna utvecklas till reservhamn för färjetrafiken och som ny destination för passagerartrafik.

Klintehamns hamn

Inriktningen för Klintehamns hamn är att den ska fortsatt utvecklas som godshamn. För att kunna flytta ytterligare delar av godshantering från Visby hamn till Klintehamn krävs iordningställande av ytor för detta. Det är också viktigt att bevaka utfallet av den pågående miljöprövningen av storskalig kalkbrytning i ortens närområde och de utbyggnadsbehov som hamnen kan komma att ställas inför.

Pågående färjetrafik för besökare till Stora Karlsö och gästhamnsverksamheten i hamnen bör fortsatt säkerställas.

För närvarande pågår en precisering av riksintresset för Klintehamns hamn.

2.10 Stärk och utveckla näringslivet

Gotlands breda näringsliv och starka företagsamhet utgör en vital del av öns mångfald och möjligheter. Goda förutsättningar att starta, driva företag och utveckla företag behövs för utveckling och tillväxt. Grön omställning, vidgade marknader, digitalisering och jämställdhet stärker möjligheterna.

Den regionala utvecklingsstrategin anger tre områden för smart specialisering på Gotland:

- Besöksnäring
- Mat och livsmedel
- Näringslivets energiomställning

Dessa områden har alla tre bäringar på fysisk mark- och vattenanvändning. Jord-

bruket och livsmedelsförädlingen är tillsammans med besöksnäringen idag huvudnäringarna på Gotland.

Jordbruket är livskraftigt och bidrar till en levande landsbygd och god tillgång till säkra och närproducerade livsmedel både från konventionell och från ekologisk produktion och är en viktig del av förutsättningarna för hållbar tillväxt på Gotland.

Besöksnäringen bidrar med en stor del, men säsongen är kort. Av ca 1 000 000 besökare per år till Gotland kommer 75 procent under sommarens 3 månader.

Småskalig tillverkningsindustrin med inriktning mot design, form och kvalitet har under lång tid expanderat på Gotland.

Gotlands breda näringsliv och starka företagsamhet utgör en vital del av öns mångfald och möjligheter. Näringslivsklimatet utgör en viktig utvecklingsfaktor för ökad tillväxt på Gotland. Förutsättningar för att starta, driva och utveckla företag har stor betydelse för ökad sysselsättning och bidrar till finansieringen av öns välfärd. Viktiga faktorer för näringslivets konkurrenskraft och utveckling är företagsklimat, entreprenörskap, fungerande marknader, kunskap, kompetens och innovationsklimat, men också kommunikationer, arbetskraftsförsörjning och boende. En av förutsättning är att det finns enkel och tydlig tillgång till mark och lokaler.

- I den översiktliga planeringen är därför näringslivets behov av mark och vatten en nyckelfråga, i avvägningen med andra intressen. Förutsättningar att snabbt ge företag med markbehov, tydliga svar och alternativ, måste skapas/säkerställas.
- De gotländska näringarna är starkt beroende av goda kommunikationer. Att kommunikationen sä-

kerställs och utvecklas med hållbara och fossilfria transportsystem är en viktig del i att öka attraktionskraften för boende, besökare och företag, nationellt som internationellt.

- Att skapa förutsättningar för att platsoberoende och innovativa personer och verksamheter väljer att verka från Gotland, är en del att stimulera tillväxten.

2.10.1 Utpekande av ny industrimark

För näringslivets utveckling är det angeläget att ha en god planberedskap för industri- och verksamhetsändamål, både på kort och på lång sikt. Förutom befintlig mark för ändamålet är det angeläget att kartlägga möjliga nya markområden för företagsetablering där olika intressen avvägs mot varandra.

Orterna runt om på Gotland har olika förutsättningar för industrietableringar, till exempel finns godshamnar i Klintehamn och Slite medan det i Visby är problematiskt med industrimark bland annat på grund av vattenskyddet. Det gäller även de perifera delarna av Visby varför det är önskvärt att i möjligaste mån hänvisa mer miljöstörande verksamheter till andra platser än Visby. Lämplig mark kan finnas öster om Visby, men måste utredas vidare.

Att erbjuda mark för industriändamål i andra serviceorters omland kan var ett led i att bibehålla den inomregionala balansen på Gotland och om möjligt där infrastrukturen är utbyggd. För att möjliggöra samverkan mellan industrier bör lämpligen större markområden reserveras, då det av flera anledningar är fördelaktigt ur produktions- och tillväxtpunkt.

På grund av Gotlands känsliga grundvattentillgångar behöver näringslivsutveckling hanteras utifrån varje områdes förutsättningar och vattenskyddsområdenas

placering blir avgörande för var olika sorts industrier kan etableras.

För icke miljöstörande verksamheter finns regional mark att tillgå runt om på ön, vissa områden är planlagda och andra inte. Markområden som kan användas till i första hand miljöstörande verksamheter kan behöva utredas ytterligare då olika intressen som t ex vattenskydd, riksintressen, bostadsbebyggelse, infrastruktur, jordbruk eller turism och den enskilda platsens övriga förutsättningar måste avvägas mot varandra. Det är också av betydelse vilken typ av industri som ska etableras och vilka särskilda krav som ställs på den specifika inriktningen.

En översiktlig behovsinventering av planlagd samt möjlig mark för framtida planläggning för industri- och verksamhetsändamål i de olika serviceorterna och delområdena har gjorts och redovisas i respektive del i *Kapitel 3 Planförslag Användning av mark- och vattenområden*.

2.10.2 Handel

Under våren 2021 gjordes en platsstrategi med fokus på handel på Gotland. Parterna som har finansierat arbetet är Fastighetsägarna Gotland, Svensk Handel Gotland och Tillväxt Gotland i samarbete med Region Gotland. Syftet med strategin är att skapa bättre förutsättningar genom en tydlig plan för platsutveckling och möjliga etableringsplatser för att stärka utbudet. Strategin ska också lyfta de olika handelsplatserna och orternas unika karaktär, positionering och betydelse för hela Gotlands utbud.

Strategin kommer fram till att handeln på Gotland är fortsatt stark. Turismen och det faktum att befolkningen enbart kan handla sina förnödenheter på ön, gör att handeln utvecklats gynnsammare än riket i stort, även under Covid-19-pandemin. Då per capita-konsumtionen inom fysiska handeln inte förväntas öka, eftersom e-

handeln tar marknadsandelar, bedömes att handelns utveckling kommer kunna göras inom befintligt fastighetsbestånd genom förädling och förtätning, möjligen med enstaka kompletteringar, det bedöms inte finnas något behov av ytterligare markanspråk för nya handelsplatser. Då handeln redan nu har ett mindre behov av lokaler så finns det även utrymme för lediga lokaler att utvecklas för andra typer av verksamheter som exempelvis service- och tjänstenärings.

Fokus för framtida utveckling är förbättring och förtätning av befintliga handelsplatser runtom på Gotland. Varje plats behöver utveckla sin position i det totala utbudet på ön. Det görs genom ett fokus på etableringar, förtätning och utveckling av den fysiska miljön. Varje ort behöver tydliggöra sin unika karaktär för att ännu bättre locka företagande, besökare och nyinflyttning.

Viktiga punkter för den fortsatta utvecklingen är:

- Bygg vidare på platsernas unika identitet och utbud för att hela ön ska utvecklas. Positionera varje ort som en egen destination.
- Hitta balansen mellan utveckling och bevarande till gagn för både kulturmiljöer och naturvärden, likväl som handelsutbud, besöksnäring och näringsliv.
- Identifiera unika kvaliteter och upplevelser för att därigenom hitta nya utvecklingsmöjligheter tillsammans.
- Utveckla den fysiska miljön genom gestaltning, utsmyckning och kvalitativa förbättringar, inte minst i de mindre orterna.
- Skapa engagemang och delaktighet genom att fortsätta utveckla samarbeten inom de nätverk och samverkansorganisationer som redan idag finns på ön.

2.10.3 Besöksnäring

Med målet att Gotland ska upplevas som norra Europas mest hållbara och attraktiva resmål är inriktningen att utveckla hela Gotland som ett resmål året runt som välkomnar svenska och internationella besökare. Här finns reseanledningar för turisten, evenemangsbesökaren, idrottaren, mötesdeltagaren och deltidsboende. En hållbar turism utgör en komplicerad balansgång mellan bevarande av det gamla och genuina och utveckling. I en översiktsplan är det därför av vikt att presentera och precisera turismen ur ett mark- och vattenanvändningsperspektiv.

År 2019 bidrog turismnäringen på Gotland till ca 1 600 helårsarbeten inom logi, livsmedel, restaurang, transport, shopping och aktivitet. År 2019 reste totalt drygt 1,8 miljoner passagerare med Destination Gotland, av dessa var knappt 1,4 miljoner besökare och ca 440 000 personer gotlänningar.

Gotlands attraktionskraft som besöksmål är starkt förknippad med natur och kultur samt mat och dryck.

Kulturen har ett värde i sig men har också stor betydelse för andra områden, till exempel som näring, i samhällsplaneringen och folkhälsoarbetet. Gotland är en av tre regioner i landet där den största tillväxten inom vad som definieras som ”kulturella och kreativa näringar” har skett de senaste åren. På ön finns många företag inom kultursektorn och landets näst högsta förekomst av konstnärer, i relation till befolkningens storlek. Det kulturella utbudet och konsthantverkstraditionen stärker inte minst landsbygderna och bidrar till besöksnäringen.

Gränsen mellan turism, fritidshusboende och helårsboende förändras och blir mindre tydliga. Delårsboendet har stor betydelse för Gotland både när det gäller resande, behov av infrastruktur och landsbygdsutveckling. Detta har betydelse runt

om på Gotland inte minst Fårö, Östergarnslandet och Storsudret där sommar-gotlänningarna bidrar till bibehållen service och en levande landsbygd.

Turism är mark- och vattenkrävande

Region Gotland eftersträvar en bred besöksnäring som kan locka flera generationer och en bred målgrupp vid olika säsonger. En ren Östersjö med badvänligt vatten är en grundläggande resurs för turismen på Gotland. Målsättningen är en ut- hållig turistverksamhet över hela ön.

Ett resmål kan därför attrahera olika typer av besökare av olika anledningar. Politiker, näringsliv och samhällsdebattörer lockas till Visby under Almedalsveckan. Andra delar av sommaren ligger fokus på sol, bad, restaurang och nöjesliv. Medeltids-veckan i augusti lockar tusentals unga, äldre och barnfamiljer till Gotland för att uppleva medeltiden i Visby och på lands- bygden.

Turism är en mark- och vattenkrävande näring, och är beroende av vissa grundläg- gande resurser på den plats den verkar, till exempel arbetskraft, god kommunal infra- struktur, vidsträckta stränder, rent vatten, intressanta sevärdheter och vackra miljöer att vistas i. Regionens satsningar på cykel- infrastrukturen i och omkring Visby samt i och omkring våra större tätorter, kan också få positiva effekter för turismnä- ringen. Cykelturism och Gotland är fortfa- rande en kombination som lockar besö- kare till ön. En bättre utbyggd cykelinfra- struktur kan bidra till landsbygdsturismens utveckling. Det är viktigt att dessa värden säkerställs eftersom de många gånger ut- gör reseanledningen till Gotland och nä- ringens bas.

2.10.4 Strategi för turismutvecklingen

För en fortsatt utveckling av turism och besöksnäring krävs en omställning till en hållbar besöksnäring. Gotland har goda möjligheter att bli ett av Sveriges viktigaste resmål. Det kommer att kunna avläsas i

form av ökad omsättning och lönsamhet hos besöksnäringens företag, högre grad av sysselsättning året runt samt ökade skat- teintäkter.

Samtidigt måste grunden vara att utveck- lingen sker på ett hållbart sätt där sociala, miljömässiga och ekonomiska aspekter ut- vecklas hand i hand. Ska Gotland lyckas med detta krävs tydliga prioriteringar och nya sätt att arbeta.

Översiktsplanen ska ge förutsättningar för turismens utveckling. Den stora utveck- lingsfrågan är hur turistsäsongen för den rörliga turismens kan utökas och fler gäst- nätter tillskapas året om.

- Gotland som besöksmål ska er- bjuda mångsidiga upplevelsevär- den och boendeformer.
- Besöksanläggningar och besöks- mål ska vara geografiskt fördelade över ön.
- Produkter och tematiska produk- ter ska fungera för svenska och in- ternationella besökare.

Besöksnäringen består av många olika branscher. Med utgångspunkt i vad som turister konsumerar såsom varor, tjänster eller upplevelser, bildas näringen av de branscher som erbjuder detta. Det innebär att den bidrar till många olika typer av sysselsättning.

Turismen är ekonomiskt mycket viktig för Gotland och är även ett sätt att marknads- föra Gotland som en plats att bo på och verka i. En långsiktig satsning där många former av turistanknutna branscher får möjlighet att utvecklas kan bidra till lands- bygdsutveckling.

Översiktsplanens intentioner och målsätt- ning där turismen både ska ha geografisk och innehållsmässig spridning kan leda till att investeringar och resurser inte bara sat- sas i Visby utan sprids över ön.

Gotland är känt för sitt kulturhistoriska landskap och är en del i identiteten av att vara gotlänning. Det gotländska kulturarvet är något att vara stolt över och skapar delaktighet och social sammanhållning. Satsningar som genomförs inom turistnäringen kommer även bofasta gotlänningar till del. De många helårsarbeten som besöksnäringen åstadkommer på ön, tillfaller i hög grad även bofasta gotlänningar och bidrar till serviceunderlaget i tätorterna.

Naturmiljön, kulturlandskapet och de vidsträckta stränderna bidrar tillsammans med en levande landsbygd till att göra Gotland till ett attraktivt resmål. Översiktsplanens intentioner möjliggör en hållbar långsiktig utveckling av turistnäringen på Gotland som inte undergräver de grundläggande värdena för natur- och kulturmiljöer och det rörliga friluftslivet.

- Besöksmål med ett stort besökstryck som kräver en samverkan kring infrastruktur och service bör identifieras och säkerställas i ett samarbete mellan Region Gotland, Länsstyrelsen på Gotland och besöksnäringen.

I kap 4.16 *Föreslagna nya områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen* redogörs för de föreslagna landsbygdsutvecklingsområdena. Flertalet av dessa har bäring på och utvecklingspotential för näringslivsutveckling inom besöksnäringen.

Befintliga anläggningar

Fokus ligger på fortsatt utvecklingen av befintliga besöksanläggningar. Här finns ett tydligt ianspråktagande av mark och infrastruktur som möjliggör fortsatt utveckling. Samtidigt krävs planläggning för att säkerställa de värden som finns för rörligt friluftsliv, boende i området och utveckling av besöksnäringens anläggningar.

Tolv nya LIS-områden föreslås i planförslaget (se kap 4.16), vilka har olika grad av

pågående verksamhet, allt från befintliga anläggningar med utvecklingspotential till områden där det idag saknas besöksanläggningar. Dessa föreslås prövas för näringslivsutveckling, många gånger med fokus på besöksnäringen.

- Fokus för utveckling av besöksanläggningar bör ligga på befintliga anläggningar och i utpekade LIS-områden.

Utveckling av hållbar turism

Hållbar turism kan definieras enligt följande: *hållbar turism ska vara ekonomiskt bärkraftig och socialt genomförbar, utan att undergräva den naturmiljö och lokala kultur den är uppbyggd kring.*

Gotland har goda möjligheter att vara ledande destination inom denna inriktning. Högkvalitativa och exklusiva natur- och kulturturismprodukter med konkurrenskraft på den internationella marknaden vuxit fram.

Kultur och kulturarv har konstaterats vara viktiga resurser för såväl det turistiska företaget som den regionala utvecklingen i landet och kulturturismen bedöms ha fortsatt goda utvecklingsmöjligheter.

Turism och upplevelseindustri gör landsbygden konkurrenskraftig som besöksmål. Historia och kulturarv är sannolikt faktorer som kommer att få ökad betydelse. Medeltidsveckan på Gotland är ett exempel på en välutvecklad kulturturism. Här är Gotland internationellt konkurrenskraftig.

På Gotland finns stora möjligheter att ytterligare utveckla natur-, kultur- och landsbygdsturism utifrån ett hållbarhetsperspektiv. En hållbar turism ska vara ekonomiskt bärkraftig och socialt genomförbar, utan att undergräva den naturmiljö och lokala kultur den är uppbyggd kring.

Det lokala samhällets utveckling är avgörande för den fortsatta utvecklingen. Den

ska baseras på naturliga och kulturella förutsättningar. Ett exempel på detta är den pågående etableringen av Bästeträsk Nationalpark. Det är viktigt att det arbetet sker i samklang med riksintressen i området, uttag av vatten från Bästeträsk med mera. Grunden finns för att kombinera verksamhet och företagande med natur- och kulturvård i syfte att öka natur- och kulturturismen i området.

Camping

I nuvarande översiktsplan Bygg Gotland 2010-2025 anges en principiell zonindelning av strandnära campingplats samt övergripande riktlinjer för campingplatser. Syftet med detta är att säkerställa att den rörliga turismen inte trängs undan genom att campingplatser förvandlas till enbart bostadsrättsområden för fritidshus, att det rörliga friluftslivets intressen tillgodoses genom fortsatt tillgänglighet till stränderna och att ge vägledning för hur campingplatser på Gotland bör utvecklas. Dessa föreslås fortsatt vara aktuella.

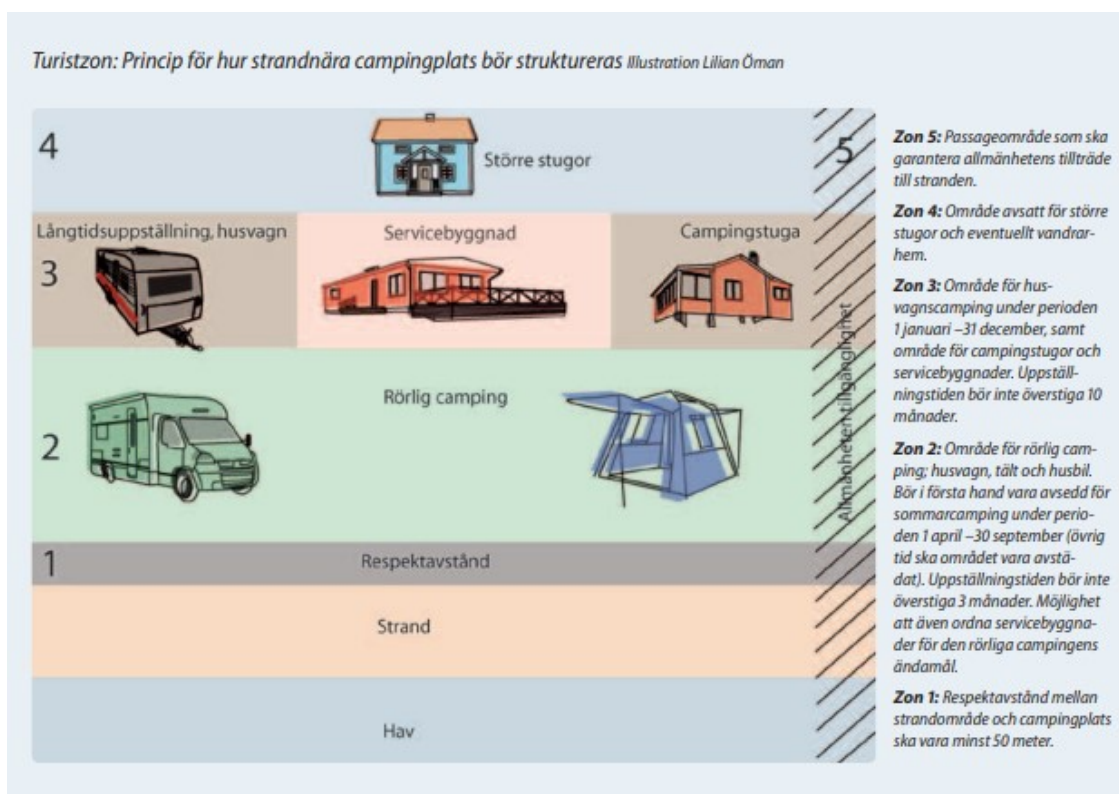
De gotländska campingplatserna ska ha möjlighet att utvecklas och fortsättningsvis erbjuda ett diversifierat boende. En ytterligare ökning av antalet turister och gästnätter året om kräver en god samhällsplanering. En god planberedskap där Region Gotland viljeriktning blir tydlig, möjliggör också kreativa processer och ökar potentialen för en långsiktigt hållbar utveckling av turismen på Gotland.

Översiktsplanen gör ingen skillnad mellan rörlig turism och kommersiellt friluftsliv.

De huvudsakliga utgångspunkterna är:

- För att värna det rörliga friluftslivet och samtidigt möjliggöra en utveckling av campingnäringen bör anläggande och utveckling av campingplatser prövas i detaljplan.
- Alla campingplatser ska ha fullgoda VA-lösningar.

- På en campingplats bör i allmänhet den dominerande campingformen vara rörlig camping.
- För att inte äventyra det långsiktiga campingändamålet är Region Gotland restriktiv till fastighetsdelning inom campingområde.
- I detaljplan kan avgränsas var, under vilka tider på året och under hur långa perioder i taget gästande husvagnar får vara uppställda inom en campingplats.
- Villavagnar (vagnar med byggnadsmått som kräver särskild transport och inte kan fraktas med personbil) tolkas som byggnad och kräver bygglov, och ska planeras inom områden för campingstugor. I annat fall ska särskilda områden tas fram lämpade för villavagnar, vilka med en mer permanent karaktär kräver god infrastruktur och ska uppfylla lagstadgade brandskyddsavstånd.

Serviceplatser för husbilar

Problematiken kring en allt mer utbredd fricamping ökar på Gotland. På vissa platser är belastningen mycket hård under sommarmånaderna. Husbilar och husvagnar, som står uppställda under en längre tid är i huvudsak de som har störst negativ påverkan.

En ökad efterfrågan av uppställningsplatser och servicestationer för husbilar ställer krav att på sikt finna lämpliga platser jämt fördelade över ön.

Uppställning av husbilar går att särskilja i tre kategorier; vanlig parkering, husbilsplats (ställplats) och camping. Av dessa är det framförallt vanlig parkering och husbilsplats (ställplats) som efterfrågas, samtidigt som den traditionella campingen mer fungerar som ett komplement.

Detta är ett förhållande som hänger samman med att husbilsresenärernas behov ser något annorlunda ut än campinggästernas. Husbilen är självförsörjande med både el, vatten och avlopp mellan 2-5 dagar, vilket skapar förutsättningar för ett helt annat rörelsemönster. Ofta väljer husbilsresenärer att stanna bara för en natt på en naturskön plats eller längs vägen. Undersökningar visar att nästan dubbelt så många övernattningar görs utanför campingplatserna.

Mot bakgrund av detta föreslås därför möjligheten att kunna utveckla de två kategorierna vanlig parkering och husbilsplats. Husbil på parkering kan dels anordnas på redan befintlig parkering där man avdelar ett antal parkeringsplatser som ställplatser för husbilar eller att man upplåter ny parkering på lämplig mark (enskild eller samfärd), och att man genom lokala trafikföreskrifter reglerar möjligheten till övernattnig.

Husbilsplats (ställplats) skulle kunna ges en gradient från en enkel grusad yta med endast sophantering, till husbilsplatser vilka även tillhandahåller bekvämligheter så som elanslutning, wc, färskvatten och tömningsstation. Information om vilka platser det som husbilsägare finns möjlighet att stanna till och övernatta på bör finnas på strategiskt viktiga platser som t.ex. fastlandsfärjorna, på regionens hemsida samt information om vad man som husbilsresenär ska tänka på i samband med sin husbilsvistelse. Alltifrån hänvisningar om gällande lagrum till önskvärt förhållningssätt rörande känslig natur.

Förslag till kriterier för utformning av enklare husbilsplatser i naturnära läge utanför campingområde

- Ställplatserna iordningsställs i direkt anslutning till befintlig väg för att minimera risken för onödigt slitage på omgivningen. Såväl allmän som enskild väg med brukningsvägar kan ingå.
- Ställplatser anordnas i huvudsak på redan befintligt naturligt och plant underlag. Om behov finns av att förbättra bärigheten på uppställningsytan kan en enklare grusad yta vara ett alternativ. Avvikande material i vardera hörn av ställplatsen kan på ett diskret sätt markera ytan för den tilltänkta ställplatsen. Är husbilsplatsen tillräckligt stor behövs ingen indelning, utan fri uppställning kan med

fördel tillämpas, dock med hänsyn till anpassning till landskapet.

- Krav på förutsättningar är att marken ska ha en bärighet för fordon upp till minst 4,5 ton, vilket täcker in 80 procent av dagens husbilsbestånd. Körvägen inom uppställningsområdet bör ha en bredd på 4,5 till 5 meter. Fri höjd ska uppgå till minst fyra meter. Med husbilsplatser som är tio meter långa och fem till sex meter breda kan platsen ta emot de allra flesta av dagens husbilskeppage. Ett säkerhetsavstånd rekommenderas på fyra meter mellan fordonen.
- För en bra inpassning i landskapet kan ställplatserna i huvudsak förläggas i anslutning till vegetation och/eller olika landskapselement. Det kan t ex vara i anknytning till fristående träd, busk- och trädgrupper eller olika trädrader men också ihop med uthus, gårdsgårdar av trä(tun), stentun/vast eller andra naturliga stenformationer. En direkt placering av ställplatser i det öppna landskapet ska emellertid undvikas.
- Även den inbördes placeringen av husbilar är viktig för hur man upplever dessa i landskapet. Och för att undvika en alltför dominant framtoning i landskapsbilden kan ställplatserna utformas med viss oregelbundet i förhållande till varandra. Detta kan innebära en inbördes förskjuten placering antingen av enskilda platser eller av uppbrutna enkelrader. En kombination av dessa båda är också möjlig. En dubbelrad där husbilarna är samlade och placerade mittemot varandra är mindre lämplig då en sådan utformning är betydligt mer framträdande och iögonfallande.
- Regionen bör ta initiativet att bjuda in intresserade fastighetsägare för att undersöka intresset

och diskutera formerna för den föreslagna parkeringsmodellen.

Fast turism – sommargotlänningar

Fritidshus definieras av Statistiska centralbyrån som bostadshus som saknar permanentbefolkning. Fritidshusturismen, den fasta turismen, är en viktig del av den inhemska turismen i Sverige och på Gotland, och ska ses som en del i det turistiska produktionssystemet. Den fasta turismen står för en stor del av resandet, behov av infrastruktur och människors beteende på fritiden. Fritidshusturister, eller här sommargotlänningar, är lojala mot destinationen och bidrar till en levande landsbygd.

I framtiden kan denna typ av vistelse utgöra en allt viktigare del av landsbygdsområdenas ekonomiska stabilitet.

2.10.5 Plats för kluster för forskning, universitet och högre utbildning

En av den regionala utvecklingsstrategins inriktningar att få fler studenter till Gotland och att flera stannar kvar på Gotland efter avslutade studier.

Studenter på Gotland är potentiella framtida gotlänningar och det är viktigt att erbjuda dem goda möjligheter att vara en del av gotländska samhällslivet, att få kontakt med det lokala näringslivet och kunna stanna kvar efter avslutad utbildning. Inflödet av studenter inom olika utbildningsinriktningar är en tillgång för den gotländska arbetsmarknaden, redan under studietiden. Det är också viktigt att locka till återflytt bland de som lämnat Gotland för utbildning på annan ort eller till inflyttning av examinerade utan tidigare koppling till ön. Detta inte minst inom yrken där det råder arbetskraftsbrist och kompetenser för hållbar omställning.

Ur ett mark- och vattenanvändningsperspektiv är det därför av vikt att Campus Gotland får möjlighet att utvecklas och att bostäder för studenter säkerställs.

- Universitetscampus och forskningsrelaterad verksamhet bör få möjlighet och plats att utvecklas på Gotland
- Behovet av studentbostäder bör säkerställas i Visby och i orter med god kollektivtrafik till campusområdet.

2.10.6 Kalkindustri och täktverksamhet

Kalkindustrin utgör av tradition en av Gotlands basnäringar. Industrins betydelse förstärks av Gotlandskalkens goda kvalitet som gör den till en attraktiv råvara inom många verksamhetsområden. Kalkbrytningen står dock ofta i konflikt med vatten- och naturskyddsintressen.

Skyddet av yt- och grundvattnet och säkerställandet av en långsiktigt hållbar dricksvattenförsörjning har högsta prioritet i avvägningen mellan konkurrerande intressen i mark- och vattenplaneringen.

Riktlinjer

Region Gotland gör följande ställningstagande när det gäller riksintressen för värdefulla ämnen och material, kalkindustri och täktverksamhet:

- Pågående täktverksamhet ska prioriteras framför att ta ny obruten mark i anspråk.
- Avvägning och samutnyttjande av områden för olika intressen ska eftersträvas, t ex för hållbar energiproduktion.
- Färdigbrutna områden ska prövas för att användas som en del i det rörliga friluftslivet eller för lämpliga verksamheter.
- Region Gotland prioriterar grundvattnet i första hand.
- Om utvinning påverkar vattenförsörjningen negativt skall kompensatoriska åtgärder finnas på plats, så att den totala effekten för vattenförsörjningen blir minst neutral eller positiv.

2.11 Säkerställ Gotlands tillgång till digital infrastruktur

Att säkerställa Gotlands tillgång till digital infrastruktur och spetskompetens är avgörande för det gotländska samhällets attraktivitet, utveckling och konkurrenskraft. Gotland har ett mycket väl utbyggt fibernät över hela ön och intar en tätposition bland landets regioner. Utbyggnaden av 5G är angelägen och kopplas till en robusthetsatsning på landsbygden i samband med att mobilnätets basinfrastruktur stärks upp. Det är viktigt att Gotland fortsätter ligga i framkant av den digitala utvecklingen, har tillgång till den senaste tekniken och att IT-säkerheten är hög.

Utbyggnaden av nästa generations mobilnät, 5G, innebär stora möjligheter när det gäller utvecklingen av våra samhällen och hur vi människor kommer att kunna förenkla och förbättra vår vardag. Vi kan föreställa oss mer effektiva byggnader som samverkar med varandra för att spara värme och energi, självkörande fordon och smarta kameror som hjälper till att optimera stadens trafikflöden, och avfallsrum som själva kan meddela sopbilen när de behöver tömmas. Allt detta kräver en konstant och pålitlig trådlös uppkoppling, och det är det som 5G kan möjliggöra. Utbyggnaden kommer göra det möjligt med både riktigt snabba hastigheter och väldigt hög kapacitet, men också ställa helt nya krav på hur mobilmaster byggs. Istället för att som tidigare använda stora master som täcker ett brett område, kommer det istället behövas en stor mängd energisnåla mindre master som placeras nära varandra.

- Vid framtida samhällsplanering måste hänsyn tas till det ökade behovet av lämpliga platser för master för kommande generationers mobilnät.
- Det är viktigt att PBL:s krav på serverutrymme i flerfamiljshus, öppet för flera marknadsaktörer, säkras. Det är ett problem att

många flerfamiljshus saknar möjlighet att kunna erbjuda öppna nät-lösningar.

Vid all samhällsplanering är det viktigt med kommunikation med invånare och andra intressenter. Om kommunikationen även sker via digitala kanaler kan samhällsplaneringen breddas och effektiviseras. Det gör dessutom att invånare, besökare och näringsliv blir delaktiga i och känner förtroende för samhällsplaneringen. Digitala lösningar kan också bredda deltagandet i samrådsprocesser och medborgardialoger, samt ge möjligheter att genomföra riktade samarbeten med till exempel skolor och pensionärsorganisationer, något som är värdefullt för delaktigheten i och förståelsen för samhällsplaneringsprocessen.

- Digitala lösningar ska användas som ett sätt att öka tillgänglighet, förenkla information och effektivisera Region Gotlands samhällsplanering.

2.12 Bevara, använd och utveckla kulturarvet och kulturmiljöerna

Kulturarvet är rikt på hela ön. De ständigt närvarande medeltida kulturmiljöerna utgör mycket av Gotlands särprägel och ger en stark identitet och stor attraktionskraft som tillsammans med den säregna naturen är starka inslag i Gotlands varumärke. Världsarvet Hansestaden Visby är den starkaste symbolen, av högt nationellt och internationellt värde. För Hansestaden Visby finns det övergripande målet att bevara, använda och utveckla världsarvet enligt världsarvskonventionen. Här finns även de många medeltida kyrkorna, ett av landets mest besökta och uppskattade läns museer, en rikedom på fornlämningar och ett påtagligt immateriellt kulturarv i form av traditioner, språk och sägner. Det biologiska kulturarvet med fiskelägen, odlingsmark, naturbetesmark och ängen utgör också ett viktigt inslag tillsammans med ett mera sentida kulturarv. Många gotlänningar bidrar till att skapa och göra dessa miljöer tillgängliga samt till att skapa och upprätthålla kulturarvet.

I det nationella miljömålsarbetet anges i målet för god bebyggd miljö att fysisk planering och byggande ska ta tillvara och utveckla kulturhistoriska värden. Kulturvärde är en sammanfattande benämning för vad som i den fysiska miljön bedöms som värdefullt ur kulturhistoriskt, estetiskt och socialt hänseende.

För att säkra Gotlands attraktionskraft som en ö med höga natur- och kulturvärden måste dessa värden och dess utvecklingspotential lyftas fram som en resurs för hela samhället. Kulturmiljöerna ska brukas utan att förbrukas och detta kan åstadkommas genom delaktighet och ökad kunskap.

Det övergripande målet är att kulturmiljöerna behåller sin attraktivitet och läsbarhet samt att exploatering inte påverkar möjligheten till ett aktivt bete och brukande av marken. I Agenda 2030 och hållbarhetsmål nr 11 hållbara städer och samhällen

bekräftas både natur- och kulturarvets betydelse för hållbar utveckling och varje insats för skydd och bevarande är en del av måluppfyllelsen.

Gotlands natur- och kulturvärden saknar motstycke i Sverige och kulturarvet är rikt på hela ön. De ständigt närvarande medeltida kulturmiljöerna utgör en stor del av Gotlands särprägel samt ger en stark identitet och attraktionskraft tillsammans med den säregna naturen. Världsarvet Hansestaden Visby är den tydligaste symbolen, av högt nationellt och internationellt värde, med det övergripande målet att bevara, använda och utveckla enligt världsarvskonventionen. Här finns även de många medeltida kyrkorna, ett av landets mest besökta läns museer, en rikedom på fornlämningar och ett påtagligt immateriellt kulturarv i form av traditioner, språk och sägner. Det biologiska kulturarvet med fiskelägen, odlingsmark, naturbetesmark och ängen utgör också ett viktigt inslag, tillsammans med ett mera sentida kulturarv. Många gotlänningar bidrar till att skapa och upprätthålla kulturarvet, och göra dessa miljöer tillgängliga.

Ett kulturlandskap är ett landskap som på något sätt påverkats av människan. Det går därför att påstå att alla landskap på Gotland utgör kulturlandskap. Det gotländska landskapet har brukats med lång kontinuitet och många spår från äldre brukningssätt och markindelning är fortfarande synliga i terrängen. Många uppfattar det brukade och öppna landskapet som attraktivt och bebyggelsestrycket är ofta som högst där de högsta natur- och kulturvärdena finns utpekade. Att kulturlandskapet som formats genom årtusenden upprätthålls genom brukande är dock avgörande för att landskapet ska bibehålla sin attraktivitet och ger förutsättningar för biologisk mångfald.

2.12.1 Förslag till riktlinjer för utpekade områden i Kulturmiljöprogrammet

I propositionen Kulturarvspolitik beskrivs hur målen för den statliga kulturmiljöarbetet ska främja ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas. Vidare framhålls bl.a. betydelsen av en helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas tillvara i samhällsutvecklingen. Regeringen konstaterar att det finns behov av att på lokal nivå skapa en överblick och fördjupad kunskap om den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. Regeringen har också bedömt att det är viktigt att kulturmiljöprogram och motsvarande kunskapsunderlag kopplas till den kommunala översiktsplaneringen samt används i samband med detaljplanering och bygglovshantering. Region Gotland har sedan 2014 ett kulturmiljöprogram som kunskaps- och planeringsunderlag, och som nu har integrerats i planförslaget. Se vidare i kap 4.

Nedan föreslås riktlinjer för hur Region Gotlands Kulturmiljöprogram bör hantearas vid plan- och bygglovsärenden:

- Kulturvärdeskartan med de utpekade byggnaderna, bebyggelsemiljöerna och kulturlandskapen ska gälla som underlag vid regionens bedömning av påverkan på kulturvärden enligt plan- och bygglagen.
- I samband med planläggning behövs oftast ett utökat kulturmiljöunderlag som beskriver det aktuella områdets specifika kulturvärden som kan ligga till grund för den vidare planprocessen.
- I samband med bygglovspliktiga om-, tillbyggnader och åtgärder som avser ändrad användning kan det inom de utpekade områdena bli nödvändigt att sökanden tar kontakt med en antikvarie för antikvarisk förundersökning (se BBR 2:311) och bifogar den med bygglovsansökan.

- I det öppna kultur- och jordbrukslandskapet bör ny bebyggelse undvikas.
- Placering av ny byggnad bör utgå från platsens befintliga bebyggelsemönster.
- Allmänhetens tillgång till natur- och kulturupplevelser bör säkras och därför ska nyetablering som inverkar negativt på det rörliga friluftslivet undvikas.
- De skogliga kultur- och upplevelsevärdena bör särskilt beaktas vid nyetablering.
- Inom värdefulla bebyggelsemiljöer bör ny bebyggelse prövas restriktivt. Nya byggnader bör i förekommande fall anpassas när det gäller placering, storlek och utformning (höjd, takvinkel, materialval).

2.13 Bedriv ett hållbart brukande av skog, mark och vatten och säkra den biologiska mångfalden

Stabila ekosystem är en förutsättning för hållbara samhällen. Idag är utmaningarna globalt som nationellt att hejda förlusten av biologisk mångfald och återskapa hållbara ekosystem som också klarar av att försörja en växande befolkning. Miljöarbetet och engagemanget på Gotland är omfattande, men fortfarande är det lång väg kvar för att nå de nationella miljökvalitetsmålen. Odningsskapet är format av generationer före oss som har brukat marken och det har historiskt påverkat den biologiska mångfalden. Idag minskar mångfalden i jordbruks- och skogslandskapet. Samtidigt kan jordbruk vara en del av lösningen, då ett hållbart brukande är ett av de viktigaste verktygen för att långsiktigt kunna bevara natur- och kulturvärden.

Den globala uppvärmningen får mycket stora konsekvenser för jorden, dess ekosystem, människor, jord- och skogsbruk, fiske, vattenförsörjning och samhällen.

Detta gäller också för Gotland. Kustområden och öar hör till de mest utsatta. Gotland har stora och unika kultur- och naturvärden, en biologisk mångfald och vitala ekosystemtjänster att slå vakt om, och en livsmedelsproduktion att värna.

2.13.1 Areella näringar

Gotlands gröna näringar måste få förutsättningar att utvecklas, samtidigt som unika natur- och kulturarv ska förvaltas. En långsiktigt hållbar fysisk planering är en förutsättning både för natur- och kulturmiljön och för en hälsosam livsmiljö. Byggnader och anläggningar behöver lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas. För att magasinera och använda vatten i odlingslandskapet behövs åtgärder som till exempel bevattningsdammar.

De areella näringarna bedöms vara mycket viktiga för den fortsatta utvecklingen av det gotländska näringslivet. Det gotländska jordbruket producerar till stor del råvaror som lämnar ön innan de förädlas. En ökad lokal förädlingsgrad är angeläget för höja värdet på jordbrukets produktion och är en viktig faktor för tillväxten på Gotland. Maten betyder mer än sina produktionsvärden och är viktig för Gotlands attraktionskraft.

Jordbruksmark

De gröna näringarna är starka och livskraftiga på Gotland. Jord- och skogsbruket och livsmedelsförädlingen är tillsammans med besöksnäringen huvudnäringarna på Gotland. Jordbruket ger en god tillgång till livsmedel och är en viktig del av förutsättningarna för hållbar tillväxt på Gotland. Jordbruket har en avgörande betydelse för levande landsbygder. En betydande del av Gotlands särskilda naturvärden har utvecklats genom ett långvarigt samspel mellan människa och natur.

Jordbruksmark är en ändlig resurs som i ett långt perspektiv kommer att vara ovärderlig för jordens samlade befolkning. Förutom livsmedelsproduktion och sysselsättning bidrar jordbruksmarken med ekosystemtjänster, marken buffrar vattenflöden och binder koldioxid i marken. Skötsel av betesmarker bidrar till ökad biologisk mångfald och ett vackert kulturlandskap att vistas i och njuta av.

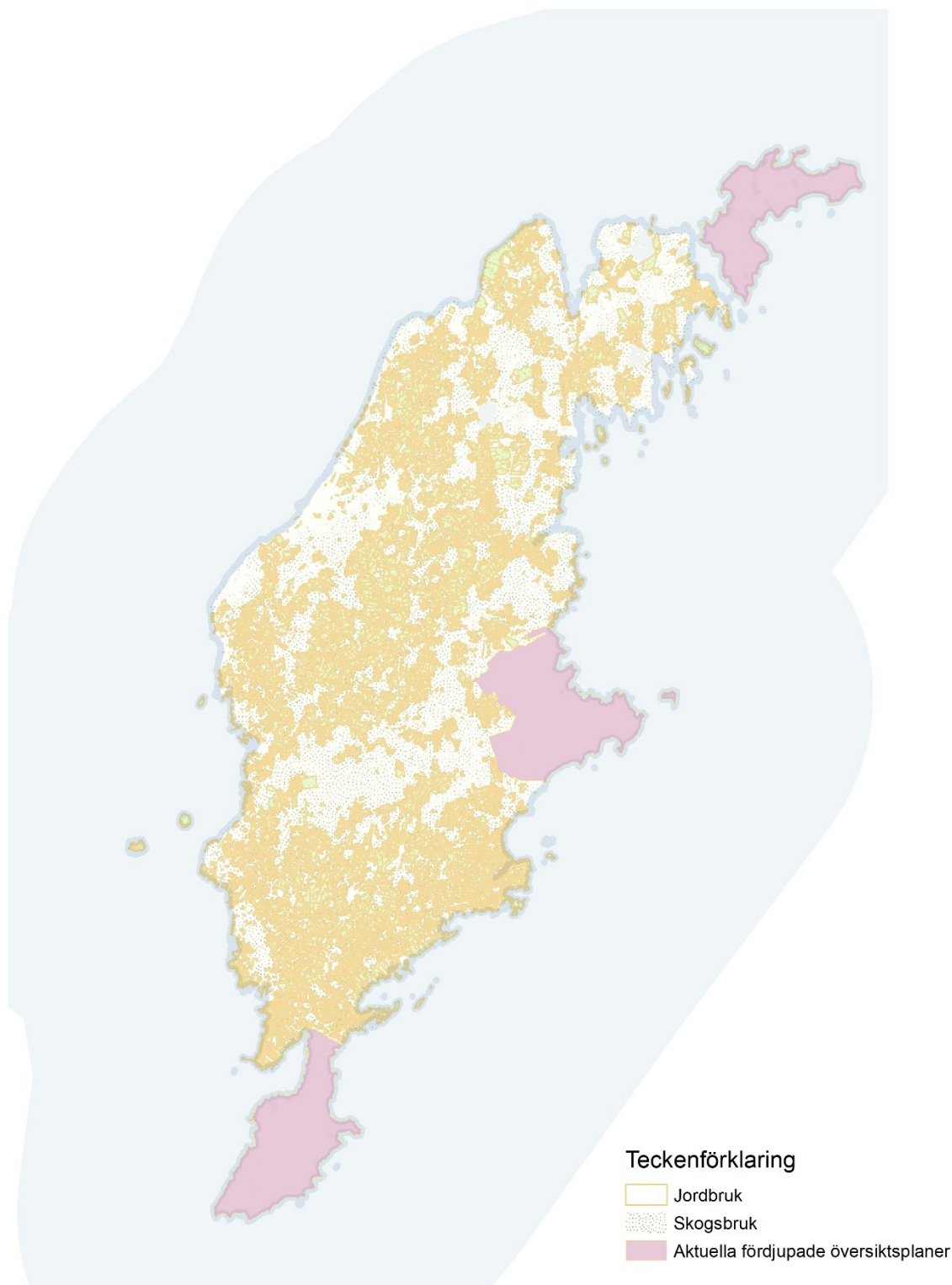
Jord- och skogsbruket är inte bara av stor vikt för Gotland utan är också av nationell betydelse enligt miljöbalken 3 kap 4§:

”Jord- och skogsbruk är av nationell betydelse. Brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk.”

På Gotland finns cirka 1 500 jordbruksföretag som sysselsätter 3 900 personer. Inom förädlingsledet har Gotland flera framgångsrika förädlingsföretag och det finns en stor potential för fler företag att utvecklas. Trots stark konkurrens är framtidstron inom jordbruk och livsmedelsproduktion hög och investeringsviljan stor. Lantbrukarkåren på Gotland är en av landets yngsta.

Tillgången till mark och vattenresurser är en förutsättning för att lantbruket kan bibehållas och utvecklas som näring.

Kartan nedan redovisar de områden som idag har EU-stöd för jordbruk och bete samt produktiv skogsmark.

Karta. Areella näringar, jordbruksmark med EU-stöd och produktiv skogsmark. Vita områden är områden med aktuella fördjupade översiktsplaner.

Förslag till riktlinjer:

- Vid planering av ny bebyggelse bör hänsyn tas till lukt, buller och transporter så att befintliga jordbruk och dess verksamhet inte begränsas. Hänsyn bör också tas till eventuella behov av expansion.
- Riktlinjer för avstånd mellan djurstallar och bostäder ska följas.
- Redovisade områden för jordbruks- och betesmark bör undantas från bebyggelse, vid prövning kan även annan mark bedömas vara brukningsvärd jordbruksmark.

Produktiv skogsmark

Gotlands produktiva skogsmark utgör 41 procent av den totala landarealen, 123 000 ha av totalt 298 000 ha. Den improduktiva skogsmarken (hällmarker, våtmarker mm) uppgår till ca 5 procent av den totala arealen, 16 000 ha av totalt 298 000 ha (Källa: SLU Skogsdata 2019).

Gotland är kanske inte främst känt som ett skogslän, men skogen utgör en viktig del av det gotländska landskapet och bidrar sannolikt till Gotland attraktionskraft som besöksmål. Skogen är också en viktig inkomstkälla för öns cirka 4000 skogsägare och en bas för lokal träindustri. Gotland är Sveriges till ytan minsta skogslän, men i sammanhanget kan nämnas att Gotland har en högre andel produktiv skogsmark (41%) än både Skåne (37%) och Norrbotten (40%). Skogsägarförhållandena på Gotland är jämfört med fastlandet väldigt annorlunda genom att stora bolagsägda skogar helt saknas. Hela 83 procent av skogsmarken ägs av enskilda skogsägare (jämfört med 43% i landet i stort). Av dessa skogsägare är 40 procent kvinnor och 60 procent män. Skogen är för många av dessa mångsysslande skogsägare ett viktigt komplement till annan näringsverksamhet. Jämfört med landet i övrigt är närboägandet stort (83% jmf med riket 67%), d v s skogsägaren bor oftast i anslutning

till sin skogsfastighet med möjlighet till ett nära engagemang (källa Gotlands regionala skogsstrategi).

Skogarna på Gotland innehåller många olika och unika värden – ekonomiska, sociala och klimat- och miljömässiga – som på olika sätt är av stor betydelse för en hållbar regional utveckling.

Kartan visar ytor av produktiv skogsmark som är större än 0.5 hektar och med träd högre än 5 meter och en trädäckning mer än 10 procent. Tätorter, och jordbruksmark är undantaget.

Gotlands regionala skogsstrategi Inriktning 2040 som togs fram 2019 anger fem regionala målbilder:

1. Gotlands produktiva skogsmark brukas hållbart och aktivt med ökad klimatnytta
2. Skogar med höga naturvärden sköts för bevarande av biologisk mångfald och som en resurs för friluftslivet
3. Skogens mångbruk erbjuder unika produkter och tjänster, och bidrar på så sätt till jobb och regional tillväxt
4. Lokal skogsråvara förädlas lokalt – till hållbara produkter för en lokal och global marknad
5. Kontinuerlig kunskapshöjning bidrar till att skogen upplevs som en framtidsnäring och en resurs för hållbar utveckling

Olika skogliga värden behöver ges utrymme att utvecklas på ett hållbart sätt utifrån sin potential. Ytterst handlar det om att skogarna ska bidra med arbetstillfällen inom t.ex. skogsbruk, träförädling och turism samtidigt som unika natur- och kulturmiljövärden bibehålls och utvecklas.

Enligt miljöbalken ska skogsmark som har betydelse för skogsnäringen så långt möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra ett rationellt skogsbruk.

Förslag till riktlinje:

- Inom områden med produktiv skogsmark bör hänsyn tas till skogens roll i en hållbar regional utveckling.

Fiske

I havet runt Gotland finns fiskresurser, men det är endast en liten del som landas och förädlas på ön. Yrkesfisket på Gotland är litet och minskande. Lönsamheten är svag i det kustnära och småskaliga fisket. Förädling av fisk sker endast i liten omfattning. Landbaserat vattenbruk är en bransch i sin linda med stor tillväxtpotential i takt med att efterfrågan på sjömat ökar. Husbehovsfisken har sin huvudsakliga roll som kulturbärare och för att öns typiska fiskelägen ska fortsatt vara levande och intressanta som besöksmål.

En växande näringsgren i anslutning till det traditionella fisket är fisketurismen, som har sin resursbas i det stora intresset för fritidsfiske hos allmänheten och utländska turister. Fisketurismen på Gotland har stor potential och kan bli en viktig del av naturturismen på ön.

Fiskerinäringens koppling till landsbygder-
nas utveckling är tydlig, ett lokalt bedrivet kust- och fritidsfiske ger ökade förutsättningar för att bibehålla och utveckla social och kommersiell service i kustbygder. Fisket och fiskelägen utgör en viktig del av landskapet och bilden av Gotland som en ö.

Förslag till riktlinje:

- Fiskeresursen ska brukas på ett sådant sätt att den inte förbrukas.

2.13.2 Det gotländska natur- och kulturlandskapet

Långvarigt brukande har skapat stor biologisk mångfald i ängs- och betesmarkerna som ligger insprängda i landskapet och gör Gotland i många avseenden unikt. Genom ändrade brukningsmetoder, utdikningar, borttagande av odlingshinder och genom en bebyggelseutveckling som inte beaktar naturens villkor riskerar mångfalden att utarmas.

Många av de kulturhistoriskt viktiga markerna, som agkär och lövängen, utgör idag några av de mest skyddsvärda naturtyperna på Gotland och är prioriterade för bevarande inom EU. En av de starkaste anledningarna till att många av våra mest skyddsvärda naturtyper såsom kalkgräsmarker, strandängar och alvarmarker är hotade är på grund av utebliven beteshävd och igenväxning. Vissa hävdgynnade marker som karsthällmarker lider extra av att de också har en mycket begränsad förekomstareal. Andra prioriterade naturtyper som svämlövskogar, lövsumpskogar och skogbevuxna myrar har övergått i odlingsmarker eller andra skogliga naturtyper i samband med dikning och hotas ytterligare av ett förändrat klimat.

Klimatförändringarna kan komma att innebära att vissa naturtyper riskerar att helt försvinna, förskjutas i landskapet, eller nybildas i sekundära miljöer. Exempelvis kan strandängar krypa upp i landskapet och skogar översvämmas om havsnivån höjs, och friska och fuktiga marker kan komma att torka ut till följd av höjda medeltemperaturer. Gotlands gamla barrskogar av naturtypen västlig taiga som präglats av bete eller plockhuggning fortsätter att minska i samband med slutavverkningar som bryter trädkontinuiteten.

Det gotländska landskapet förändras liksom det gjort under tidigare tidsepoker. Beteslandskapen som sakta håller på att

växa igen är exempel på storskalig förändring av landskapet i nutid. En senare tids påverkan är fritidshusens expansion, oftast strandnära eller i öppna och starkt kulturlandskapspräglade områden som t ex på Fårö, Storsudret eller delar av Östergarnslandet.

Risker eller känslighet i det gotländska natur- och kulturlandskapet är minskad biologisk mångfald till följd av klimatförändringar, habitatdegradering och -förstörelse, överexploatering/överutnyttjande, föroreningar och invasiva arter. Detta har direkt eller indirekt bäring på alla arter, inte minst för människan.

Förslag till riktlinje:

- Genom hänsyn till grönstrukturen vid fysisk planering och förvaltning av mark och vatten kan riskerna minimeras och effekterna av dem mildras.

2.13.3 Grönstruktur, grön infrastruktur och ekosystemtjänster

Grönstruktur används här, liksom bebyggelsestruktur och trafikinfrastruktur, som ett samlande begrepp för en struktur som består av en sammanhängande väv av grönska, mark och vatten, i olika geografiska nivåer med och med olika karaktär och funktion. I begreppet ingår alltså såväl parker som skogar, bostadsgårdar, kyrkogårdar, koloniområden, vatten, vägrenar, privata trädgårdar, ruderatmark, liksom dammar, diken och vattendrag. En rik grönstruktur innehåller många funktioner, exempelvis avseende spridningskorridorer för djur och växter, klimatanpassning, estetiska värden, hälsa och renare luft, sociala värden, rekreation och tillgänglighet.

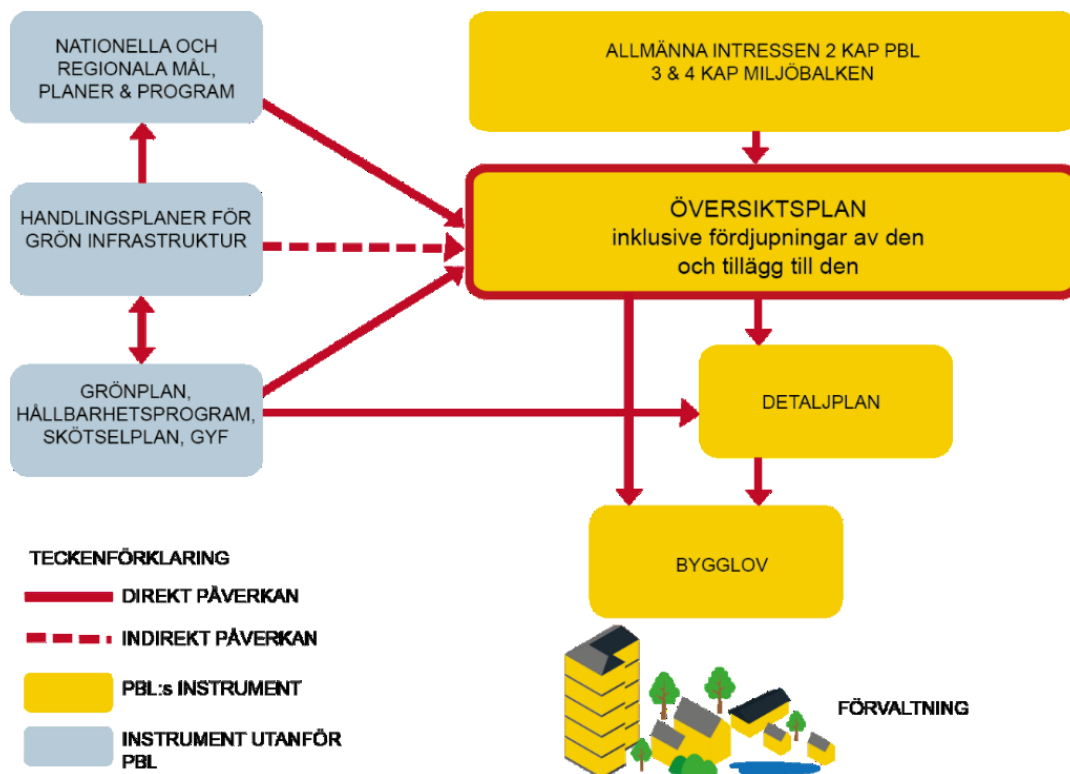
Precis som för transport, energi och information är begreppet infrastruktur relevant för det gröna i landskapet. Grön infrastruktur handlar om hur naturen och ekosystemen i landskapet hänger samman,

även inne i städer och tätorter. En fungerande grön infrastruktur innebär att biologisk mångfald bevaras och främjas genom att ekologiska processer i naturen fungerar. Det betyder att miljöerna där växter och djur lever behöver vara tillräckligt stora och av god kvalitet för att de ska trivas. Det betyder också att de behöver möjliga spridningsvägar så att de kan förflytta sig i landskapet för att kunna reproducera sig och hitta föda. Ekosystemens funktioner ger förutom naturvärden även värden till människor, så kallade ekosystemtjänster.

Vi är beroende av naturen för överlevnad och välbefinnande. Den ger oss frisk luft, rent vatten, skog att ströva i och mycket mer. Ekosystemtjänster spelar också en avgörande roll för att bidra till klimatanpassning och i det förebyggande arbetet för att hålla föreskrivna miljökvalitetsnormer.

Översiktsplanen har en viktig roll i utveckling och förvaltning av grönstrukturen på Gotland genom att vara vägledande för kommande detaljplaner, förhandsbesked och bygglov (se figur).

Grönplan för Gotland som nu är på samråd innehåller mål, strategier och fokusområden som tydliggör hur regionen kan verka för en rik grönstruktur och hur den bör användas som planeringsunderlag i fysisk planering och förvaltning. Sedan den förra översiktsplanen Bygg Gotland 2010-2025 antogs har nya kunskapsunderlag om grönstruktur tagits fram; naturvärdeskarta, ekosystemtjänstkartering, analys av ekologiska samband i Visby med omnejd, sociotopkartering samt friluftslivs- och rekreationskarta.

Figur. Översiktsplanens centrala roll för implementering av grön infrastruktur och ekosystemtjänster i planering och bygglov. Figuren visar PBL:s instrument samt planer och verktyg utanför PBL som är viktiga som planeringsunderlag och genomförande. Översiktsplanen är vägledande för kommande detaljplaner, förhandsbesked och bygglov. I översiktsplanen ska kommunen redovisa hur man avser att ta hänsyn till allmänna intressen i 2 kap. PBL inklusive 3 och 4 kap. miljöbalken. Illustration: Boverket

- Vid bebyggelse- och trafikutveckling, skötsel av park- och naturmark och vid restaurering eller nyanläggande av parkmark tillvaratas möjligheten att bidra till Gotlands biologiska mångfald.

Förslag till riktlinje:

- Region Gotland verkar för att främja en fungerande grön infrastruktur genom att ha ett landskapsperspektiv på grönstruktur inom fysisk planering och följa
- Grönplan för Gotland i utveckling och förvaltning av Region Gotlands mark.

Detta innebär att viktiga ekologiska samband behöver beaktas vid planering. Sammanhängande gröna och blå stråk i tätorterna bevaras och stärks. God tillgång till parker, grönområden och rekreationsstråk säkerställs. Tillgängliggörande av kust och främjande av kustnära friluftsliv. Gröna kvaliteter säkerställs vid exploatering med hjälp av planeringsverktyg såsom Grönytefaktor eller annat bedömningsverktyg. Framtida levnadsmiljöer måste vara hållbara och robusta för att möta påfrestningar från ett förändrat klimat, vilket förutsätter en biologisk mångfald. Allt detta kräver att regionen tar ett helhetsgrepp om

grönstrukturen och samverkar sektorsövergripande.

Ibland behöver vi höja blicken i exploateringssammanhang för att bibehålla ekologiska samband i landskapet. En värde-trakt är ett kunskaps- och planeringsunderlag som visar på var det finns ekologiska samband i landskapet för en särskild naturtyp. Här är det viktigt att inte bara se till miljöerna med höga naturvärden, utan även bevara spridningsvägar emellan dem. Exempelvis kan brukad skog med lägre värden, som ligger i anslutning till värdekärnor, i vissa fall behöva skyddas från ändrad markanvändning för att behålla arternas tillgång till olika skogssuccessioner. Med en planering för ekologiska samband går det även att identifiera de områden i värde-trakterna som är mindre värdefulla och bättre lämpade för exploatering.

Bebyggelsestruktur och grönstruktur bör utvecklas parallellt så att viktiga kvaliteter i grönstrukturen bibehålls eller till och med förstärks, såsom ekologiska samband, sociala kvaliteter och ekosystemtjänster. Mer finns att läsa i Grönplan för Gotland. Eftersom ny bebyggelse i många fall föreslås tillkomma som förtätning eller komplettering till befintlig bebyggelse är det viktigt att ha en god överblick av grönstrukturen så att prioriterade gröna värden och funktioner inte byggs bort.

Nära till park och natur

Den regionala utvecklingsstrategin anger som en prioritering att hälsofrämjande och förebyggande insatser ska öka: *"Förutsättningarna för ett aktivt friluftsliv, idrott och vardagsmotion är viktiga, som exempelvis tillgången till anläggningar, friluftsområden och trygga miljöer som stimulerar fysisk aktivitet. Gotlands unika natur är en stor resurs för friluftslivet."*

Forskning visar att ett grönområde behöver ligga inom 300 meter från bostaden, arbetsplatsen eller skolan för att besökas ofta. Förutom närheten har också tillgängligheten till områdena betydelse, det vill

säga om det finns trygga och tydliga vägar dit. Även kvaliteten på utemiljön, det vill säga upplevelsevärden och användningsmöjligheter har stor betydelse.

Grönområde är i detta sammanhang ett begrepp som innefattar olika typer av gröna hierarkier. Det inrymmer såväl större stadsdelsparker, mindre grannskapsparker och vildare naturområden. Gemensamt är att de består av en samlad vegetationsklädd yta och innehåller vistelsevärden av något slag. Hur Region Gotland framgent ska arbeta med sina grönområden och parker hanteras i Grönplan för Gotland.

Riktlinje

- Alla bostäder, skolor och förskolor har ett grönområde inom 300 meter utan kraftiga barriärer.

För barnfamiljer, äldre och funktionshindrade är närmiljön särskilt viktig. Även utsikten från fönstret, utevistelsen på balkongen och lekmiljö/parkmiljö är en viktig kontakt med utomhusmiljön.

Blåstruktur

Blåstruktur syftar på söt- och saltvattenmassor, stillastående eller rörliga. På Gotland innebär det bland annat Östersjön, sjöar (som lokalt också kallas träsk), våtmarker och vattendrag. Blåstrukturen och vattenfrågor är starkt kopplade till grönstrukturens funktioner och avhandlas ofta när grönstrukturens mångfunktionalitet diskuteras. Förutom att hänsyn tas till blåstrukturen i planering ska specifikt Gotlands våtmarksareal värnas.

Riktlinje:

- Region Gotland värnar om att arealen våtmarker på Gotland inte minskar till följd av beslut om ändrad markanvändning.

2.13.4 Naturvärden och naturtyper

Hänsynstagande till naturvärden och biologisk mångfald har sin grund i internationella överenskommelser, miljömålen och inte minst i de kommunala målen om ett långsiktigt hållbart samhälle. Arbetet som berör skyddsvärda barrskogar påverkar möjligheten att uppnå miljömålen *Levande skogar* och *Ett rikt växt- och djurliv* men går även in i flera andra miljömål som tex målet *Begränsad klimatpåverkan*.

Översiktsplanens generella inriktning mot mer resurseffektiv bebyggelselokalisering bidrar till en bättre hushållning av värdefull natur och att bibehålla större sammanhängande skogsområden.

Dokumenterat höga naturvärden och viktiga ekosystemtjänster ska skyddas och negativ påverkan undvikas och minimeras. För att göra detta kan den så kallade skadelindringshierarkin användas, både inom översiktlig planering och i detaljplaner. Detta innebär att i första hand undvika intrång i ytor med höga värden, och i andra hand, om intrång görs, använda kompensationsåtgärder. Det kan till exempel handla om att minska den negativa påverkan genom att undanta vissa ytor eller skydda enskilda objekt. Det kan också handla om att arbeta med balansering. Balansering innebär att kvaliteter som finns i området skall balanseras och vara lika höga efter en förändrad markanvändning eller genomförd åtgärd.

Frågan om balansering och kompensationsåtgärder behöver lösas i varje enskilt fall.

Förslag till riktlinje

- Skadelindringshierarkin bör användas vid all exploatering.
- Regionen har som ambition att ta fram riktlinjer för kompensationsåtgärder.
- Regionens mål om ökad biologisk mångfald som föreslås i Grönplan för Gotland bör genomsyra den fysiska planeringen och på sikt nås målen genom att förhindra exploatering i Gotlands mest skyddsvärda naturmiljöer. Till detta ändamål används regionens naturvärdeskarta som ajourhålls och nyttjas som granskningsskikt för bygglovgivning och planering.

Naturtyper

Det gotländska landskapet består av olika landskapstyper och i dem ett stort antal olika naturtyper. Man kan grovt dela in landskapets naturtyper i det öppna landskapet och skogslandskapet. Övergångsformerna är många. Utefter kusten kan man kalla landskapet för ett kustlandskap.

Gotland har en hög andel skyddsvärda naturtyper som kräver särskild hänsyn i den fysiska planeringen. Prioriterade naturtyper enligt Art- och habitatdirektivet är exempel på sådana naturtyper som förekommer på en liten areal eller har en negativ utvecklingstrend vilket betyder att de löper risk att försvinna utan tillräcklig hänsyn. Ofta utgör dessa naturtyper viktiga livsmiljöer för en helt unik flora och fauna anpassad till platsspecifika förhållanden. Dessa naturtyper har ett mycket högt bevarandevärde inom hela EU-gemenskapen oavsett vad deras status är i enskilda medlemsländer och det finns hårdare krav vid åtgärder som berör dessa naturtyper.

Hur regionen i detaljplaner och vid prövning av bygglov i olika situationer tar hänsyn till olika naturmiljöer och även enskilda arter, har stor betydelse för den

långsiktiga hushållningen med de gotländska naturvärdena. Utöver befintliga kunskapsunderlag om naturvärden behöver en bedömning av alltid göras i varje enskilt fall.

Förutom att använda naturvärdeskartan och värdekärnor bör hanteringen av värdefull natur i den fysiska planeringen, både inom och utanför riksintresseområden, särskilt uppmärksamma vissa naturtyper vid förfrågan om förändrad markanvändning. Prioriterade naturtyper inom Natura 2000-nätverket kräver särskild hänsyn. Dessa finns beskrivna mer utförligt i kapitel 4.12.2 *Natura 2000-områden 4 kap 8 § MB*.

Mer information och vägledning om naturtyperna finns på Naturvårdsverkets webbplats.

Kalkbarrskogar

En viktig naturtyp är kalkbarrskogen. Gotlands äldre kalkbarrskogar är på många sätt säregna och ovärderliga i sin utformning och artsammansättning. Det för många arter isolerade ö-läget, den kalkrika berggrunden och en lång historik av varsam markanvändning i form av utmarksbete och plockhyggesbruk har format de äldre skogarna med dess arter till den mångfald vi ser idag. Många av de skyddsvärda arterna knutna till barrskogen finns bara i skogar av hög kontinuitet, det vill säga skogar som oavbrutet burit äldre träd undre en lägre tid. Arterna har genom lång samevolution utvecklat ett komplext förhållande med de äldre träden. Förutom höga biologiska värden fyller den gamla barrskogen även en viktig funktion för oss människor genom rekreation och naturupplevelse.

Delar av de mest skyddsvärda äldre barrskogarna på Gotland är i dag skyddade i naturreservat, biotopskyddsområden och Natura-2000 områden.

I dagsläget minskar dessvärre andelen gamla skogar med höga naturvärden kontinuerligt och förändringen av landskapet sker nu i en snabbare takt än tidigare. När större sammanhängande skogsområden med gammelskog försvinner förlorar vi mångfalden av arter knutna till de gamla träden, en artsammansättning som tagit mer än hundra år att bygga upp. När skogarna fragmenteras, tex genom uppförande av enstaka byggnader spritt i tidigare oexploaterad skogsmark medverkar detta till att vissa arter får svårare att behålla livskraftiga populationer.

Region Gotland har i dag ett relativt gott underlag om var de mest skyddsvärda barrskogarna finns. Dokumentation i form av skogsinventeringar, värde-trakter, nyckelbiotoper, naturvärdesobjekt och gröna spridningssamband för delar av ön utgör viktig information vid beslutsfattande som rör skogarnas framtid. Det finns dock fortfarande många skyddsvärda äldre barrskogar som ännu inte har pekats ut, inventerats och fått skydd mot avverkning eller exploatering.

Förslag till riktlinje:

- Region Gotland värnar om de äldre och skyddsvärda barrskogarna vid fysisk planering och beslutsfattning.

Formellt skyddade områden

De mest unika naturvärdena har ett starkt formellt skydd och regleras genom bestämmelser för exempelvis nationalpark, naturreservat, Natura 2000-områden och i artskyddsförordningen.

Nationalpark är det starkaste skydd ett område kan få. Det ges bara till de finaste och mest värdefulla områdena i det svenska landskapet. Skyddet behövs både för naturens egen skull och för människans. Gotska Sandön är Gotlands för tillfället enda nationalpark. Med sitt läge, 37

kilometer norr om Fårö, är det Östersjöns ensligaste plats.

Bästräsk med omgivningar är ett fantastiskt område som består av en mosaik av alvarmarker, karsthällar, våtmarker, kust, sjöar och gamla skogar. Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Länsstyrelsen i Gotlands län och Region Gotland har inlett arbetet med att bilda en nationalpark i området. Området är även rikt på kulturhistoriska spår och fornlämningar från olika tider. Gravfält och boplatser, röjningsrösen och hägnadsrester liksom spår av dåtidens kalkbrytning. Läs mer i *kap 3.3.3 Nationalpark Bästräsk (utredningsområde)*.

Antalet naturskyddade områden på Gotland är stort. Det finns 143 stycken Natura 2000-områden. Inom dessa krävs alltid tillstånd om en verksamhet eller åtgärd på ett betydande sätt kan påverka miljön i området. Även åtgärder i anslutning till områdena kan riskera påverka miljön och därmed kräva tillstånd. Många av Natura 2000-områdena är skyddade genom reservatsbeslut.

Det finns idag 150 stycken naturreservat, varav två (Galgberget och Södra hållarna) har bildats av Region Gotland. Det finns 11 djurskyddsområden (bildade av länsstyrelsen) och 27 naturminnen, vilka oftast är speciella träd men det förekommer även som exempelvis raukar och flyttblock. Hångers källa är ett exempel på ett naturminne.

Det finns även flera avgränsade mindre mark- och vattenområden som har biotopskydd. Dessutom finns ett generellt biotopskydd för vissa biotoper, bl a innefattas stenmurar i jordbrukslandskapet av detta skydd.

Riksintresse Naturvård

Att peka ut riksintresseområden har varit ett sätt att ringa in de unika miljöer som

inte får påtagligt skadas, ”natur som saknar motstycke i landet”. För riksintresseområdena ska miljöer som motiverat riksintresset (riksvärdet) kunna anges och avgränsas. Även utanför riksintresseområdena finns miljöerna med mycket höga naturvärden; artrika miljöer och miljöer med ett flertal rödlistade arter, ovanliga eller välutformade naturtyper eller biotoper.

I *kapitel 4 Riksintressen, LIS och andra värden* redovisas områden av riksintresse för naturvård både enligt 3 och 4 kap MB och hur regionen avser att tillgodose dessa. I redovisningen av riksintressen enligt 4 kap MB beskrivs bland annat de grundläggande naturvärdena på Gotland under rubriken ”Nationallandskapet Gotland”. I redovisningen av riksintressen för naturvärden enligt 3 kap 6 § MB beskrivs naturvärden som ska skyddas samt principerna för riksintresseområdenas avgränsningar med fokus på deras riksvärden.

Fridlysta arter

I miljöbalken finns särskilda bestämmelser om skydd för djur- och växter. Närmare föreskrifter om detta finns i Artskyddsförordningen (2007:845). Fridlysningen ser lite olika ut för olika arter:

- För växtarter innebär fridlysningen oftast att man inte får plocka, gräva upp eller på annat sätt ta bort de fridlysta växterna och att det är förbjudet att skada dem i deras naturliga utbredningsområde i naturen.
- För djurarter innebär fridlysningen att man inte får döda, skada eller fånga de fridlysta djuren. Fridlysningen av fåglar gäller även deras ägg och bon.
- Vissa arter har ett starkare skydd som innebär att man inte heller får störa djuren, eller skada deras fortplantningsområden eller viloplats.
- Förbudet gäller alla levnadsstadier hos djuren och alla stadier i växternas biologiska cykel.

2.13.5 Miljökvalitetsmålen

Bedömningen i Länsstyrelsens årliga miljömålsuppföljning för år 2020 är att två av målen är nära att nås på Gotland, medan bedömningen för övriga är att de inte kommer uppfyllas. Mål kopplade till biologisk mångfald rör sig i negativ riktning, medan de flesta övriga har en neutral utveckling. Ett allt storskaligare brukande av mark och vatten gör att många arters livsmiljöer krymper och fragmenteras. Klimatförändringar och patogener kan ge ytterligare negativa effekter. För att vända utvecklingen krävs förändringar på landskapsnivå.

Ett av miljökvalitetsmålen är *Ett rikt växt- och djurliv* och innebär att arterna ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation.

Läs mer om hur samrådsförslaget förhåller sig till miljökvalitetsmålen i *Bilaga 1 Miljökonsekvensbeskrivning för Översiktsplan Gotland*.

2.14 Gå före i klimat- och energiomställningen

Den dominerande utmaningen är att ställa om samhället för att nå klimatmålen. Gotland har stora klimat- och miljöutmaningar, men också möjlighet att gå före, ställa om till förnybar energi och tidigt nå de nationella klimatmålen. Regeringen har genom ett regeringsuppdrag till Energi-myndigheten pekat ut Gotland som pilot i energiomställningen. Ett uppdrag som kommer att kräva både mark- och vattenanspråk varför energiomställning fått en särskild utvecklingsinriktning på plankartan.

Energiplanen för Gotland är under revidering och förväntas antas 2022.

Idag importeras en stor del av den energi som används på Gotland. Framför allt är det energi som går till industri- och drivmedelssektorn. För Gotlands elbehov finns goda förutsättningar för lokal och regional produktion då länet har hög solinstrålning och goda vindförhållanden. Redan idag produceras ungefär hälften av elanvändningen på Gotland (årsbasis) lokalt.

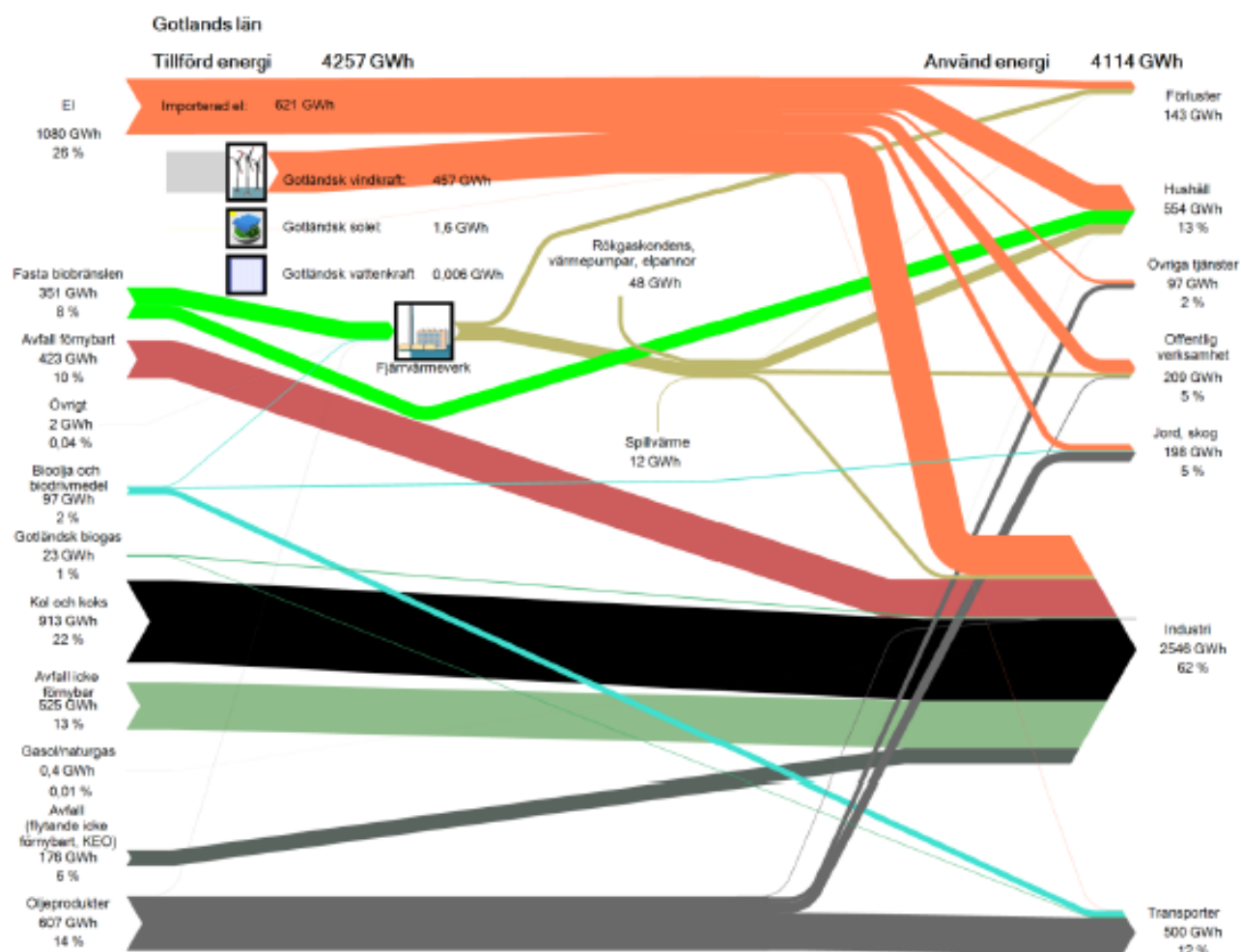
För att hantera behovet av en stabil elleverans och för att möjliggöra anslutning av storskalig förnybar elproduktion och/eller en storskalig elektrifiering av industrin, behövs en överföringskapacitet mellan Gotland och fastlandet med större kapacitet än dagens kablar. Alternativt en mycket större elproduktion och energilagring på ön. En kombination av dessa har potential att stärka robustheten ytterligare. Möjligheter för att Gotland ska kunna vara självförsörjande under viss tid, så kallad ö-drift, behöver förstärkas och byggas upp, och att ta till vara på de energiflöden som vi har på Gotland.

Uppvärmningen kommer stora delar från bioenergi, vilken produceras eller kan produceras på ön. När det kommer till drivmedel så finns ett mycket större boerande av omvärlden. Nya drivmedel har kommit

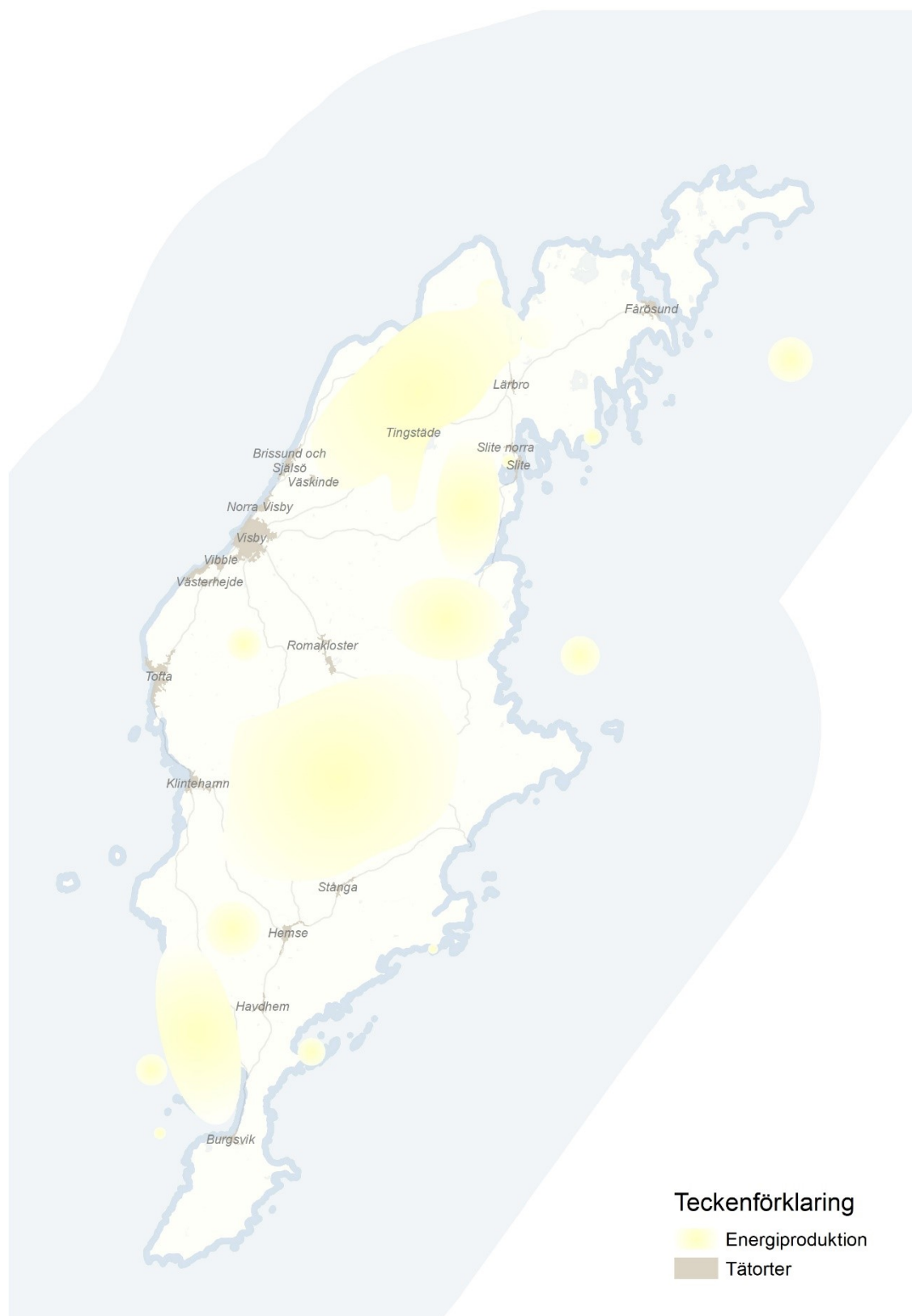
in på marknaden på senare år som produceras i länet, så som el och biogas. Andra förnybara och alla fossila drivmedel importeras.

För att kunna ställa om till förnybar elproduktion på Gotland krävs cirka 3,1 TWh el.

I diagrammet nedan visas energibalansen för Gotland 2017.

Figur Energibalansen för länet 2017 redovisat i grafiskt i form av ett s.k. Sankey-diagram. Det är inte givet att det vid omställning krävs samma mängd el jämfört med fossila bränslen.

Karta. Utvecklingsinriktning Energiomställning

2.14.1 Plats för biogas

Biogas produceras sedan en tid tillbaka på Gotland. Lokalproducerad biogas finns att tanka som fordonsgas på fyra platser på Gotland och flera livsmedelsindustrier använder biogas. En framtida möjlighet är att person- och godstrafikens färjor skulle kunna nyttja biogas.

Linköpings universitet tillsammans med Sveriges Lantbruksuniversitet och ett stort antal partner, varav Region Gotland är en, har beviljats stöd från Energimyndigheten för ett kompetenscentrum för biogas under åren 2022-27. På Gotland har ett kluster bildats med associerade partner, aktiva inom biogasbranschen här på ön, för att samverka med och dra nytta av centret i Linköping för biogasutvecklingen även på Gotland.

- En revidering av den nuvarande biogasstrategin pågår, under tiden är det den nuvarande biogasstrategi som är gällande: *Biogasstrategi och handlingsplan biogas för Region Gotland 2014–2019* fastställd av regionstyrelsen 19 juni 2014 § 207. Läs mer: <https://dokument.gotland.se/IntegrationService.svc/doc/content/12782>
- En karta över var biogasproduktion är mest lämpligt på Gotland ska tas fram.
- Utreda möjligheterna att distribuera biogas från Österby till Visby hamn.

Figur 2.4 Den visar nuvarande produktion 20-25 GWh (i grönt), planerad expansion i Biogas 20 GWh (i blått) och potentiella projekt för att nå målsättningen 100 GWh 2030 (i blått). Den lantbrukarrelaterade markerbara potentialen vid 2013-års kostnadsbaserade överstiger målbilden och visas som rött område.

Figur 1 Karta över potential och biogasstruktur på Gotland 2020. Denna kommer att uppdateras efter att en ny utredning gjorts.

2.14.2 Plats för solenergi

Solcellsparker

På senare år har flertalet intressenter ansökt om större markbaserade solcellssystem för elproduktion på Gotland. Uppförande av en solcellspark kräver en anmälan till länsstyrelsen avseende samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken men även andra tillstånd kan behöva inhämtas

För att Gotland ska kunna gå före och visa väg måste vi proaktivt arbeta för att öka vår självförsörjning. Solparker är en bra kombination med vår redan utbredda vindpark för att få ett mer flexibelt förnyelsebart energisystem på Gotland.

- Energicentrum på Gotland kommer under 2021-2022 ta fram en

solkarta över Gotland för att tydligt kunna visa intressenter var det finns arrenderbar mark för solparker. Målet med kartan är att på ett enkelt och tydligt sätt beskriva vart på Gotland dessa parker passar bäst in i det befintliga elsystemet samt vart det finns arrenderbar mark.

Översiktsplanen har ännu inte identifierat områden lämpliga för solcellsparker men önskar gärna få förslag och idéer på platser och kriterier under samrådet. Det finns dock en utpekad yta i Roma på de gamla sockerbruksdammarna som föreslås utredas för solceller. Förutom anmälan om samråd enligt 12:6 MB samråd kan det även krävas en anmälan om vattenverksamhet beroende på hur anläggningen förankras och vilka arbeten som behöver ske i själva vattnet.

Förslag på platser för lokalisering av solcellspark:

- Platser där det går att kombinera vindkraftsparker med solcellsparker.
- Platser där det tidigare funnits enstaka vindkraftverk och där generationsväxling ej är möjlig.
- Platser där det går att kombinera bete och solenergi.
- Vid konstgjorda dammar

Sol och kulturmiljövärden i områden som ska skyddas från förvanskning enligt PBL 8 kap 13 § (utpekade områden inom detaljplan)

För att kunna tillmötesgå ett ökat önskemål från fastighetsägare att spara energi genom att placera solpaneler på tak, behövs ett samlat förhållningssätt som kan ge förutsättningar för att utnyttja solenergi även i de områden som anses ha särskilt stora kulturhistoriska värden. Det generella förhållningssättet kan sammanfattas med följande rubriker:

- **Synlighet** Gatumiljön bör skyddas och solpaneler förläggas mot den minst publika sidan och placeras mot gården eller på gårdsbyggnader. Hånsyn bör också tas till synlighet från utsiktsplatser och dylikt. Ju mer utsatt läge desto mindre påverkan på taket och respektive kulturvärden kan tillåtas.
- **Reversibilitet** Panelerna läggs ovanpå befintligt takmaterial så att dessa lätt går att demontera och det ursprungliga taket förblir intakt
- **Omfattning** Solpanelerna bör inte uppta mer än 50% av takfallet och ha marginal mot kanterna. Taket ska även fortsättningsvis uppfattas som ett tegel/plåt/papp-tak
- **Utformning** Solpanelerna bör väljas utifrån hur diskret färg, ytstruktur, utseende och storlek de har.

2.14.3 Plats för Vindbruk

På Gotland finns många och höga värden som är angelägna att bevara eller att bruka. Ett sådant värde är Gotlands goda förutsättningar för vindbruk. Vindbruket finns med i bilden av en hållbarare värld, samtidigt innebär det en påverkan på människor, flora och fauna och det existerande landskapet.

Gotland har i jämförelse med övriga Sverige bra vindförhållanden vilket skapar en god potential för både land- och havsbaserad vindkraft. Gotland har med sitt geografiska läge även nära till de stora befolkningskoncentrationerna i södra Sverige och via den planerade sjökabeln till det svenska fastlandet, goda anslutningsmöjligheter till det svenska stamnätet för den producerade vindelen. Vindbruket på Gotland är ett betydande intresse både från det lokala och nationella perspektivet.

De av energimyndigheten utpekade riksintresseområdena för energiproduktion är, utöver grundkriterierna, avvägda med avseende på hänsynsavstånd till bostäder (800 meter). De utpekade riksintresseområdena är därför särskilt starkt motiverade.

Vindkraftsanläggningar kräver yta och har en påverkan på landskapet, människors livsmiljö och andra intressen. Vissa landskap kan vara särskilt känsliga för vindkraft medan vindkraftverk i andra landskap kan tillföra nya värden. På Gotland finns flera hinder eller motstående intressen gällande utbyggnaden exempelvis begränsningen i kapacitet i dagens elnät. Gotland är också Sveriges örtätaste län. Reviren ligger i stort sett kant i kant. Samtidigt får inte vindkraft byggas allt för nära örnbon, inom viktiga flygstråk för örn eller där det finns ett rikt fågelliv överlag. Föresättningarna för en utbyggnad av vindkraft på Gotland är därför kantad av särskilda regionala utmaningar. Försvarets återetablering på ön har också medfört utökade områden som kan påverka nyetableringar av vindbruk. Fysisk planering är av stor betydelse för att minimera vindkraftens negativa påverkan/hantera målkonflikter.

Många frågor kvarstår, kommer kabelfrågan att lösas under den kommande tioårsperioden? Utgör väderradarstationen i Ase ett problem för utbyggnaden av vindkraft på Gotland? Hur påverkar Försvarmaktens återetablering på Gotland utbyggnaden av vindkraft? Kommer återetableringen innebära ytterligare inskränkningar för vindkraften på Gotland? Hur måste elnätet utvecklas på Gotland för att möta den utbyggda vindkraften?

Eller omvänt, hur måste vindkraften utvecklas på Gotland för att elnätet ska kunna utvecklas med hänsyn till andra intressen och på ett ekonomiskt försvarbart sätt? Åt vilket håll är rådande rättspraxis på väg? Är den över huvud taget på väg någonstans? Finns det anledning att tro att

planering för, och prövning av, vindkraft kommer att förändras på ett sätt som är gynnsamt för de gotländska förhållandena under den kommande tioårsperioden? Finns det anledning att tro att teknikutvecklingen kommer att lösa några av de problem som idag hindrar uppförande av vindkraftverk på Gotland? Kommer exempelvis några av de varningssystem, med avsikten att hindra rovfåglar att dödas av vindkraftverkens rotorblad, som är under utveckling, att bli allmänt accepterade av de rättsprövande myndigheterna? Vilka storlekar på vindkraftverk, med avseende på höjd och effekt, kommer att dominera under de kommande tio åren? Hur kan och ska översiktsplanen påverka den utvecklingen?

Ge oss gärna din syn på saken under samrådet.

Läsanvisning

I detta kapitel redovisas underlag, avvägningar och riktlinjer för utbyggnad av vindbruk i Region Gotland. Till riktlinjerna finns översiktsplanens plankarta. Riktlinjerna är uppbyggda på följande sätt:

- På plankartan redovisas de områden och platser som anses lämpliga att pröva för utbyggnad av vindbruk.
- Vindbrukets intressen ska med angivna undantag tillgodoses inom dessa områden. Det innebär att andra bevarande- och exploateringsintressen inom dessa områden inte alltid kan prioriteras.
- Vissa av dessa områden är även utpekade som områden av riksintresse för energiproduktion, vilket ger dem särskild status.

- För områden utpekade som lämpliga för generationsväxling av vindbruk gäller särskilda riktlinjer.
- För områden och platser utanför de utpekade områdena på plankartan gäller också särskilda riktlinjer.
- För det havsbaserade vindbruket gäller särskilda riktlinjer.
- I redovisningen pekade även ett antal områden ut som ur många aspekter bedöms ha goda egenskaper för vindbruk, men som på grund av motstående försvarsintressen i dagsläget är frågetecken till om de går att ta i anspråk för vindbruk. Region Gotlands inriktning är att dessa områden ska möjliggöras för vindbruk i större skala.
- I översiktsplanen finns även redovisat områden eller kategorier av områden, där vindbruk inte anses lämpligt.

Målsättning

Gotland ska på uppdrag av regeringen och energimyndigheten vara ett län som går före i omställningen till ett hållbart energisystem. Gotland ska bli en pilot i att nå de energi- och klimatpolitiska målen. Ett av målen är att Sverige ska ha 100% förnybar elproduktion år 2040. Gotland har egen produktion av el från vind-, sol- och vattenkraft. Vindkraften står för huvudparten av elproduktionen på ön. Den står för ungefär hälften av dagens elanvändning.

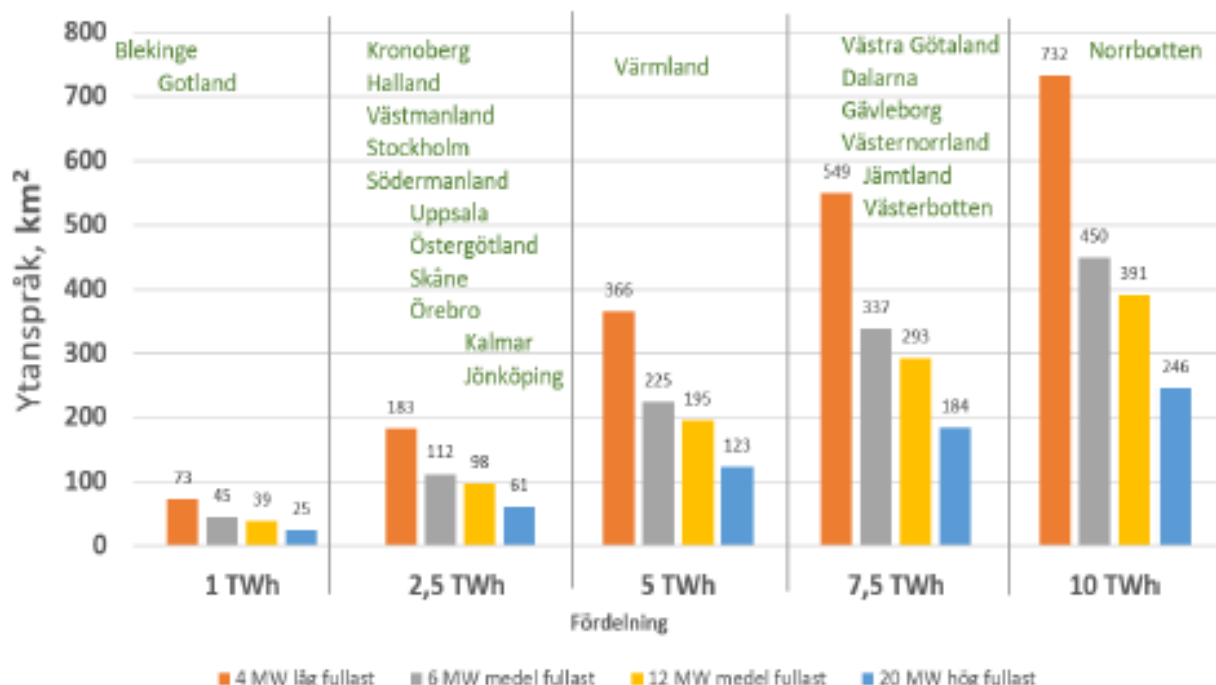
Målsättningen för utbyggnaden av vindbruk inom Region Gotland på land och inom kommunens vattenområden var i den tidigare översiktsplanen Bygg Gotland en årsproduktion i storleksordningen 2,5 TWh el. Detta kräver i storleksordningen 850 MW installerad effekt motsvarande ett

markutnyttjande på i storleksordningen 70 km² med dagens teknik (Nilsson et al. 2017).

De av energimyndigheten utpekade områden motsvarar en area på runt 244 km². För att uppnå målsättningen kommer således runt 46 procent av arean på de utpekade områdena att utnyttjas. Detta motsvarar i sin tur c:a 3,7 procent av Gotlands totala area. Med modernare teknik kommer denna yta att minska då större verk tar mindre yta i anspråk per installerad MW. Då planförslaget innehåller ytterligare ytor som ej ännu är utpekade som riksintresse är bedömningen att den uppsatta målsättningen på 2,5 TWh bör vara möjlig att uppnå.

I den nationella Strategin för en hållbar vindkraftsutbyggnad anges målet om 1 TWh el för Gotlands län. Elbehovet på Gotland kan med industrins omställning öka till cirka 3,1 TWh/år, vilket då blir 1,7 procent av de 180 TWh som den nationella strategin räknar med för 2040. I figuren nedan redovisas exempel på hur många verk av olika effekt som skulle krävas för att uppnå det nationella målet om 1 TWh på Gotland.

Energiplanen för Region Gotland är just nu under revidering och en målsättning för Gotland är ännu ej fastställd.

Figur Antal verk som krävs för olika utbyggnadsbehov beroende på vilken turbinteknik som nyttjas. Källa Energimyndighetens egna beräkningar. Anm: I diagrammet har länen sorterats in efter länets nivå på utbyggnadsbehovet (eller närmaste nivå).

Tillbakablick

Lov inom ÖP-områden:			
6 områden	28	verk	
sammanlagd effekt 83 MW			
Avslag eller återtag inom ÖP-områden:			
6 områden	42	verk	
sammanlagd effekt 152 MW			
Lov utanför ÖP-områden:			
7 områden	9	verk	
sammanlagd effekt 15 MW			

Med ÖP-område menas typ 1, 2, 5, 6 och 4. Effekten avrundad till heltal. Lov är både tillstånd och anmälningsärenden.

Det kan konstateras att en hel del enstaka verk har kommit till genom anmälningsärenden, samt att MPD beviljat tre grupper med verk (generationsskiften) på Näs. Vidare har de större projekt som varit uppe i MMD eller MÖD under den här tidsperioden fått avslag på sina ansökningar.

I de områden av typ 1 – 2 i översiktsplanen som även är Riksintresse Naturvård, har inga nya områden fått tillstånd (Boge Vindpark, Vindpark Forsviden vind AB och Näs Olsvenne 1:21). Endast generationsskiften har beviljats tillstånd inom områden för Riksintresse Naturvård (NNV och Stugyl på Näs och Kapelludden i När).

Definition av mindre och större vindkraftverk

- Bygglovfria vindkraftverk har en rotordiameter mindre än 3 m och en totalhöjd lägre än 20 m. Dessa verk ska placeras på ett avstånd från fastighetsgränsen som är längre än verkets totalhöjd.
- Som mindre vindkraftverk räknas även så kallade "Gårdsverk" med totalhöjd mellan 20 och 50 meter.
- Som större vindkraftverk räknas verk med totalhöjd högre än 50 m.

Definition av enstaka, mindre grupp, större grupp och park

- Enstaka vindkraftverk innebär ett vindkraftverk.
- En mindre grupp av vindkraftverk omfattar 2–6 vindkraftverk.
- Med större grupp av vindkraftverk avses 7–9 vindkraftverk.
- En vindkraftpark består av tio eller fler vindkraftverk.

Områden och platser för vindbruk med hänsyn till övergripande mål och andra allmänna intressen

Syftet är att vindbruket ska byggas ut inom utpekade områden och på utpekade platser på plankartan. Etablering av vindbruk utanför kan dock i vissa fall medges. För de eventuella fall detta gäller ska dock samma avvägningar och riktlinjer gälla som för utpekade områden och platser. (Det kan röra sig om lämpliga platser som av olika skäl har förbisetts vid framtagande av översiktsplanen eller att det sker betydande förändringar av de värden i urvalskriterierna som begränsar vindbruket.)

- När vindkraftverk provas på platser som inte är utpekade på plankartan ska:

1. Samma utgångspunkter gälla som för utpekade områden utanför riksintresseområden för vindbruk.

2. Dessa kunna uppfattas som åtskilda i landskapet, både i förhållande till befintliga vindbruksetableringar och till platser eller områden för vindbruk som är utpekade i översiktsplanen. Avståndet bör anpassas för att undvika produktionsbortfall.

- I det fall vindkraftverk provas nära befintliga verk ska de tillkommande verken gå att läsa ihop med redan uppförda verk till något som bedöms utgöra en helhet, d v s att även den sammansatta gruppen passar in i landskapsrummet och att det går att uppfatta en ordning i helheten.
- På grund av samma orsaker som ovan kan det inträffa att utpekade platser och områden kan försvinna respektive minska i storlek i förhållande till vad som redovisas i översiktsplanen.

Gränserna för de utpekade områdena för vindbruk ska bedömas med samma mått av flexibilitet som finns i riktlinjerna för hänsynsavstånd mellan vindkraftverk och bostad. I dessa riktlinjer finns ett visst utrymme för kortare avstånd än normalavståndet 1 000 meter. Det innebär att i de fall, ett kortare hänsynsavstånd bedöms lämpligt, kan det inträffa att vindkraftverk kommer att placeras i den buffertzonen som markerar 1 000 meter till bostäder, d v s det kan tyckas "utanför" det på plankartan utpekade området. Detta ska inte betraktas som undantag eller avvikelse från planen, utan som en möjlig konsekvens av riktlinjerna.

Översiktsplanen garanterar inte att de platser eller områden som pekats ut för vindbruk efter genomförda provningar sammantaget fortfarande kommer att anses

lämpliga för det tänkta projektet. Översiktsplanens juridiska status medger inte sådana garantier.

Vindbruket på Gotland bör byggas ut på ett sådant sätt att de tillgängliga mark- och vindresurserna på lång sikt utnyttjas så optimalt som möjligt.

Områden på land

Avvägningar

För att få fram lämpliga områden för vindbruk på land har följande utgångspunkter för avvägningar använts. Angivna kriterier är utgångspunkter, vilket innebär att mindre avvikelser från en strikt tillämpning förekommer.

- Hänsynsavstånd på 1 000 meter från befintliga och bygglovgivna bostäder.
- 2 000 meter mellan vindkraftverk och kyrka.
- 2 000 meter mellan vindkraftverk och samlad bebyggelse eller detaljplaner för bostadsbebyggelse.
- 3 000 meter mellan avgränsade etableringar av vindkraftverk.
- Natur- och kulturmiljövårdens och det rörliga friluftslivets intressen i allmänhet och dess riksintressen i synnerhet.
- Riksintressen enligt 3 och 4 kap MB.

Nu i samrådet har det ännu ej skett en avvägning mot översiktsplanens riktlinjer och föreslagna bebyggelseområden.

Efter avvägning kan utpekade områden delas in i sju områdestyper på land:

- typ 1. Områden inom riksintresseområde för energiproduktion
- typ 2. Områden utanför riksintresseområde för energiproduktion

- typ 3 Områden med höjdbegränsningar på grund av Totalförsvarets riksintresse Höga objekt
- typ 4 Befintliga vindbruksområden som bör generationsväxlas
- typ 6. Befintliga vindbruksområden som ej bör generationsväxlas
- typ 7. Buffertzonen 1000 meter kring typ 1, 2, 3, och 4, inom dessa områden är lokalisering av bostäder ej lämpligt.

Områden typ 1

Vindbruket har i kraft av riksintresse ett visst företräde framför andra allmänna intressen, som inte själva är utpekade som riksintressen, i dessa områden. Vindbruket kan även, i kraft av riksintresse och efter avvägning, lämnas företräde framför andra riksintressen. Vid etablering av vindbruk ska dock sådan hänsyn tas till andra allmänna intressen att eventuella skador på dessa begränsas. Det är inom dessa områden som större grupper av vindkraftverk (7–9 verk) eller vindkraftparker (fler än 10 verk) i första hand bör komma till.

- Inom områden typ 1 bör i första hand större grupper av vindkraftverk eller vindkraftparker byggas.
- Inom de områden typ 1 där vindkraftverk redan finns etablerade bör även generationsväxling ske.
- För Näsudden kan större avvikelser från riktlinjerna accepteras än vad som generellt gäller för nyuppförande och generationsväxling av vindkraftverk.

I den kommande revideringen av riksintresseområden för vindbruk planerar Energimyndigheten att utgå från de regionala planeringsunderlag som kommer att tas fram inom ramen för Nationell strategi för en hållbar vindkraft. Det förmodas ge riksintresseområdena en tydligare geo-

grafisk koppling och förankring utifrån lokala och regionala förutsättningar, vilket i sin tur möjliggör framtagande av bättre värdebeskrivningar än vad som finns idag. Det bör underlätta avvägningar mellan vindkraften och andra intressen och skulle enligt Energimyndighetens bedömning kunna ge riksintresse vindbruk en starkare ställning i planerings- och tillståndsprocessen än vad de har idag. I den nationella strategin har endast områden på land bedömts, Region Gotland anser att den nationella strategin borde utökas så att den även omfattar havsområdet.

De flesta av dessa områden ligger inom MSA-område, det är endast tre områden längst söderut som inte omfattas. Detta är områden kring en militär flygplats inom vilka höga objekt kan påverka flygplatsens MSA-område (Minimum Safe Altitude). Restriktionsområdet syftar till att säkerställa säkra landningar för flygfarkoster i de fall visuell kontakt med landningsbanan krävs. MSA-höjden inom MSA-området på Gotland är 340 meter över havet. Detta innebär att objekt högre än 340 meter över havet skulle påverka MSA-höjden inom det utpekade MSA-området kring Visby flygplats.

Det finns även ett utpekad riksintresse för energiproduktion på Tofta skjutfält, det är borttaget från planförslaget men redovisas i *kap 4.6 Riksintressen Energi 3 kap 8§ MB* och i kartan över riksintressen.

Områden typ 2

Vindbruket ska på dessa platser inte påtagligt skada andra riksintressen. Vindbruket ska även ta sådan hänsyn till andra allmänna intressen att eventuella skador på dessa begränsas.

- Det är inom dessa områden som mindre grupper av vindkraftverk (2–6 verk) till större grupper (7–9 verk) av vindkraftverk bör komma till.

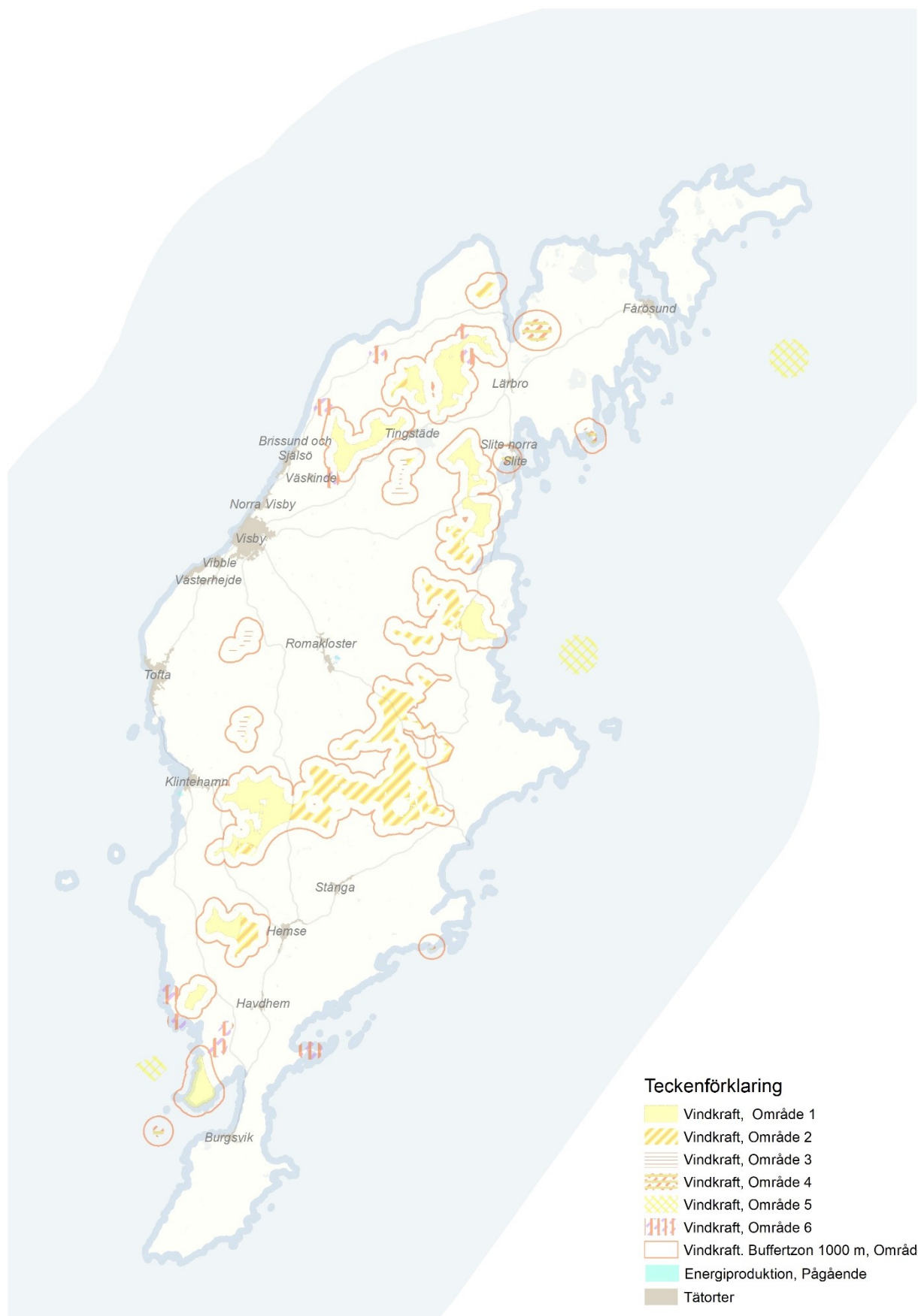
- Inom de områden typ 2 där vindkraftverk redan finns etablerade bör även generationsväxling ske.

De flesta av dessa områden ligger inom MSA-område, det är endast ett område längst söderut som inte omfattas. Detta är områden kring en militär flygplats inom vilka höga objekt kan påverka flygplatsens MSA-område (Minimum Safe Altitude). Restriktionsområdet syftar till att säkerställa säkra landningar för flygfarkoster i de fall visuell kontakt med landningsbanan krävs. MSA-höjden inom MSA-området på Gotland är 340 meter över havet. Detta innebär att objekt högre än 340 meter över havet skulle påverka MSA-höjden inom det utpekade MSA-området kring Visby flygplats.

Områden typ 3

Inom försvarsmaktens riksintresse: *Påverkansområde stoppområde för höga objekt*, Dessa påverkansområden är områden där Försvarsmakten har en mycket restriktiv hållning till uppförandet av höga objekt eller ersättande av sådana objekt med högre höjd eller större utbredning, eftersom tillkommande flyghinder bedöms medföra påtaglig skada på tillhörande riksintresse. Utanför sammanhängande bebyggelse är alla objekt med en totalhöjd på över 20 meter definierade som höga objekt. Inom sammanhängande bebyggelse är alla objekt med en totalhöjd över 45 meter definierade som höga objekt. Med sammanhängande bebyggelse avses områden som är utpekade som tätorter i Lantmäteriets översiktskarta i skala 1:250 000.

På plankartan finns 5 områden som hamnar inom detta påverkansområde varav ett område typ 1 som är ett riksintesse energiproduktionsområde.

Karta över föreslagna vindkraftsområden.

Områden typ 4

Områden typ 4 är områden där generationsväxling för vindbruk bör ske. Det här är redan etablerade platser för vindbruk. I Länsstyrelsen strategi för vindkraft och örn i Gotlands län rekommenderas särskilt redan etablerade platser för vindbruk.

Regionen önskar nyttja samrådet till att diskutera vad generationsväxlingsbegreppet innefattar.

Områden typ 5

För att den visuella upplevelsen av det havsbaserade vindbruket ska anses någorlunda konfliktfri är 8–10 km ett avstånd som mer allmänt brukar kunna godtas. Vindbruk i havet bör därför i första hand lokaliseras minst 10 km från land, om det är tekniskt, ekonomiskt och miljömässigt möjligt. Region Gotland är dock inte beredd att avstå från att peka ut områden även på närmare avstånd.

Uttekade områden i havet ska tillsammans med riktlinjerna ses som struktur och strategi.

En utbyggnad av vindbruket i havet bör koncentreras till ett begränsat antal platser med kapacitet att rymma ett större antal vindkraftverk. Ju längre ut från kusten desto större parker är möjliga utifrån omgivningspåverkande aspekter och nödvändiga utifrån ekonomiska.

I det fortsatta arbetet bör bättre planeringsunderlag tas fram för det havsbaserade vindbruket. I den processen kan justeringar av utpekade områden och helt nya områden komma att föreslås.

Områden typ 5

- Område 8:1 (Klasården), ca 3 km väster Näsudden (djup 4–8 meter)

- Område 8:2 (Bockstigen), ca 4,4 km söder Näsudden (djup 4–20 meter)
- Området 8:3 (Mittområdet), ca 5 km norr Östergarnslandet (djup 20–30 meter)
- Området 8:4 (Norra området), ca 10 km öster Fårösund (djup 30–40 meter).

Område 8:3 (Mittområdet) på den östra sidan ligger inom utpekade områden av riksintresse för yrkesfisket (Område 36, Gotland ost, Fårö till Hoburgs rev) som enligt riksintressebeskrivningen utgör fångstområde för piggvar, torsk, strömming och skarpsill. Av tillgängliga kartor över förekommande trålningsbanor torde de utpekade områdena inte utgöra något hinder för fisket.

När det gäller fiskens reproduktionsområden och områden för födosök finns i dagsläget inget tillförlitligt planeringsunderlag. Med nuvarande kunskapsunderlag går det därför inte att göra en bedömning av om föreslagna platser för etablering av vindbruk påtagligt skadar yrkesfiskets riksintressen.

Föreslagna områden bedöms inte utgöra hinder för sjöfartens riksintressen.

Riktlinjer för vindbruk i havet

- det havsbaserade vindbruket bör koncentreras till ett begränsat antal platser med kapacitet att rymma ett större antal vindkraftverk. Ju längre ut från land desto större parker bör vara möjliga.
- vindbruk i havet bör om det är tekniskt, ekonomiskt och miljömässigt möjligt lokaliseras minst 10 km från land. Om sådana förutsättningar inte finns bör det i första hand lokaliseras till utpekade områden. utpekade områden ska dock

inte ses som definitiva, utan snarare som förslag till struktur och strategi.

- Parker för vindbruk i havet bör utformas så att en övergripande ordning kan uppfattas från särskilt viktiga platser på land (exempelvis platser där många människor frekvent vistas) eller att vindkraftverken placeras så att den planerade parken upplevs, mer eller mindre, likvärdigt från alla riktningar.

Vindkraft i den nationella havsplanen för Östersjön

I havsplaneområdet som berör Region Gotlands yta har ingen specifik yta för energiproduktion pekats ut, däremot flera områden med generell användning där ingen särskild användning har företräde.

- Region Gotland anser att de ytor till havs inom Region Gotlands område bör pekas ut i havsplanen.

Områden typ 6

Områden som ej bör generationsväxlas.

Vi önskar nyttja samrådet till att diskutera vad generationsväxlingsbegreppet innefattar.

Försvarsmaktens riksintresse påverkansområde väderradarar och vindbruk

I Bygg Gotland pekades områden för vindbruk med företrädesvis motstående försvarsintressen i form av väderradaranläggningen i Åse ut. Inom dessa områden ansågs möjligheterna för vindbruk då vara kraftigt begränsade. Inom 5 km runt väderradarstationen tillåts inga vindkraftverk, det kvarstår i nuvarande förslag.

I Bygg Gotland angavs det att inom intervallet 5–20 km från väderradarstationen skulle samråd ske med försvarsmakten för etableringar av två eller fler vindkraftverk. Denna yta är nu utökad till ca 50 km. Försvarsmakten anger i sin beskrivning att

särskilda analyser behöver genomföras men att det är ovanligt med avslag på avståndet 50 km..

Under åren 2010 – 2017 genomfördes flera studier kopplat till vindbruk och väderradarar för att hitta lösningar på problemet. Bland annat har möjlighet till kompletteringsradar undersökts och senast genomfördes en förstudie med syfte att undersöka de tekniska förutsättningarna för att implementera ett vindkraftsfilter i väderradarstationerna.

Region Gotland önskar få svar från SMHI och Försvarsmakten vad som gäller inom detta område fortsättningsvis då det påverkar större delen av de utpekade områdena.

Enstaka verk utanför utpekade områden för vindbruk

I bygg Gotland pekades platser ut för enstaka verk i samrådsförslaget finns ej denna kategori längre med. Region Gotland bedömer att även om en koncentration av vindbruket bör eftersträvas när vindbruket byggs ut i stor skala så går det inte att helt utesluta en viss utbyggnad av enstaka eller par av verk kan vara lämplig utöver de utpekade områdena. Följande riktlinjer bör gälla:

- Enstaka etableringar bör inte konkurrera med områden för större etableringar.
- Enstaka etableringar ska inte påtagligt skada andra riksintressen.
- Enstaka etableringar ska även ta sådan hänsyn till andra allmänna intressen att eventuella skador på dessa begränsas.

Områden på land som inte kan anses lämpliga för vindbruk

Vindkraftverk bör inte byggas:

- på Gotska Sandön samt föreslaget utredningsområde för nationalpark Bästeträsk
- inom natura 2000-områden,

- inom de områden som pekas ut i 4 kap 4 § MB, d v s på Fårö, Östergarn, Storsudret och utmed Gotlands kust, med undantag av redan etablerade platser,
- inom natur- och kulturresevat med enstaka undantag av naturresevatet Gotlandskusten (t ex näsudden, När och Smöjen)
- inom djurskyddsområden,
- inom biotopskydd,
- inom utpekade riksintresseområden enligt 3 kap MB för naturvården, kultur- miljövården och friluftslivet, dock med möjliga undantag inom riksintresseområden för energiproduktion enligt 3 kap MB, inom redan etablerade områden för vindbruk, som i planen är utpekade som lämpliga för generationsväxling av vindbruk.
- i närheten av kyrkor och
- inom områden med vindbruk som inte anses lämpliga för generationsväxling.
- inom områden av riksintresse för totalförsvaret, där en förenlighet med totalförsvarets intressen inte är möjlig.

Gotska Sandön är nationalpark och bör därför lämnas utan etablering av vindbruk (Sandön har däremot i övrigt ypperliga förutsättningar för vindbruk för självförsörjning av el). Föreslaget område för Nationalpark Bästeträsk bör också lämnas utan etablering av vindbruk.

Natura 2000-områden är utpekade som områden av riksintresse med stöd av 4 kap MB. Det innebär att påtaglig skada på de utpekade värdena inte ska vägas mot andra intressen, inte ens ett riksintresse utpekat med stöd av 3 kap MB, exempelvis vindbrukets riksintressen. Riksintressen enligt

4 kap MB har alltid företräde. Att en etablering av vindbruk inom ett Natura 2000-område ska bedömas som påtaglig skada på riksintresset är mycket stor. Natur- och kulturresevat med enstaka undantag av Naturresevatet Gotlandskusten (t.ex Näsudden och Smöjen) bedöms inte som framkomliga och därför inte lämpliga för etablering av vindbruk.

Inte heller djurskyddsområden med biotopskydd bedöms som framkomliga och därför inte som lämpliga för etablering av vindbruk.

Med hänsyn till allmänt höga natur- och kulturvården samt höga värden för friluftslivet och turismen, samt med beaktande av det gotländska helhetsvärdet som det uttrycks i 4 kap MB, är bedömningen att etableringar av vindbruk inte kan anses lämpliga inom de områden som är utpekade i 4 kap 4 § MB, d v s på Fårö, Östergarn, Storsudret och utmed Gotlands kust. Undantag gäller för redan etablerade platser som i planen har pekats ut som lämpliga för generationsväxling av vindbruk.

Med hänsyn till höga natur- och kulturvården och höga värden för friluftslivet är bedömningen att vindbruk inte är lämpliga inom utpekade riksintresseområden för naturvården, kulturmiljövården samt friluftslivet enligt 3 kap MB. Undantag gäller för redan etablerade områden för vindbruk lämpliga för generationsväxling och inom utpekade riksintresseområden för vindbruk enligt 3 kap MB samt ytterligare enstaka utpekade undantag.

På idag ianspråktaga platser för vindbruk, som i planen är markerade som ”platser där generationsväxling av vindbruk inte bör ske”, bör inte gamla verk tillåtas att bytas eller nya att tillkomma. Dessa platser eller områden uppfyller antingen inte de grundläggande urvalskriterierna, i första hand gäller det avstånd till bostad, eller så

har de fått ge plats åt områden som bedömts som mer utvecklingsbara, om det inte har bedömts möjligt att peka ut bägge områdena.

Mark- och vattenområden som har betydelse för totalförsvaret skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt motverka totalförsvarets intressen.

Områden som är av riksintresse p g a att de behövs för totalförsvarets anläggningar skall skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningarna. Vid avvägning mellan ett riksintresse med ett ändamål oförenligt med totalförsvaret ska företräde ges åt totalförsvaret.

Riktlinjer för en effektiv utbyggnad av vindbruket

- varje område lämpligt för vindbruk bör utnyttjas så optimalt som möjligt.
- där det är nödvändigt, för att uppnå ett optimal utnyttjande av marken, ska samverkan mellan fastighetsägare och/ eller exploatörer vara en förutsättning.

Avvägningar mot övriga intressen vid prövning av vindbruk

När vindbruket ska ta plats i stor skala på Gotland går detta inte att göra helt utan avvägningar till vindbrukets fördel mot andra intressen. De utpekade områdena för vindbruk har olika förutsättningar. vindbrukets möjligheter att göra sig gällande varierar, både mellan de olika typerna av utpekade områden och inom de utpekade områdena.

- För att uppnå bästa möjliga utnyttjande av de utpekade områdena bör endast ett begränsat antal inskränkningar göras på den översiktliga nivån.

- Varje utpekad område för vindbruk bör ges möjlighet att ur flera aspekter utnyttjas på det lämpligaste sättet. det är den bästa hellslösningen som ska eftersträvas, där varje intresse ges sitt berättigade utrymme.

Vindbruksintresset ska vägas mot andra intressen i ett område. Dessa intressen är oftast i första hand natur- och kulturintressen, friluftslivets intressen, specifika intressen rörande landskapsbilden och lokala intressen. Russparken på Lojsta hed är ett exempel på ett område som innehåller flera av dessa intressen.

- Avvägningen mot andra intressen inom de utpekade områdena bör göras i samråd med Region Gotland, i någon form av fördjupad planläggning, innan den i de flesta fall slutligen avgörs i en tillståndsprövning.
- Om Region Gotland bedömer att ett planerat projekt inte tar det hellsgrepp på ett område som är en förutsättning för att uppnå ett optimalt utnyttjande av den mark som anses lämplig för vindbruk, bör projektet inte tillstyrkas.
- I de utpekade områdena ska vindbruket ges olika grader av företräde. Vid utformningen av vindbruket inom ett utpekad område ska i första hand konflikter med andra intressen undvikas, i andra hand ska skador på andra intressen minimeras.

Riktlinjer för avvägning mot riksintressen enligt 3 kap MB

Områden av riksintresse för vindbruk syftar till att hindra att annan exploatering försvåras eller tar bort förutsättningarna för vindbruket i ett sådant område och att

ge vindbruket formell status att konkurrera med andra riksintressen om markanvändningen i området.

- Påtaglig skada på ett riksintresse för vindbruk inträffar om annan exploatering eller verksamhet som kräver bygglov eller tillstånd försvårar eller tar bort förutsättningarna för vindbruket i ett sådant område.
- Hänsyn ska tas till natur- och kulturvärden, friluftslivets och andra intressen i allmänhet och till deras riksintressen i synnerhet. I det fall ett område är utpekad som riksintresse för naturvärden, kulturmiljövärden och/eller friluftslivet, eller annat riksintresse och även vindbruk enligt 3 kap MB måste en avvägning mellan eventuellt konkurrerande riksintressen göras.

Riktlinjer för naturtyper och kulturmiljöer med höga värden som saknar formellt skydd

- Naturtyper och kulturmiljöer med höga värden som saknar formellt skydd ska i rimlig omfattning beaktas vid prövning av vindbruk. Utgångspunkt ska vara den bästa helhetslösningen.

Riktlinjer för hänsyn till landskapsbilden

Varje etablering av vindkraftverk kommer att bedömas utifrån dess påverkan på landskapsbilden och anpassning till landskapsrummet. En omsorgsfull behandling av det enskilda projektet i förhållande till det avgränsade landskapet och landskapsrummet bidrar till en bättre och acceptablare helhetsverkan.

- Alla nya etableringar av vindbruk ska utformas och placeras i goda förhållanden till det existerande landskapsrummets karaktär.

- Alla nya etableringar av vindbruk ska föregås av en landskapsanalys.
- Landskapsanalysen ska visa hur planerade vindkraftverk förhåller sig till rådande topografi, vegetation och bebyggelse i allmänhet och till kyrkor och andra byggnadsverk eller anläggningar med anspråk på ett visst mått av status i det aktuella landskapsrummet i synnerhet.
- nya etableringar av vindkraftverk bör placeras på ett sådant sätt att de inte i onödan bidrar till försvagning eller upplösning av de existerande landskapsrummen.
- det bör eftersträvas att vindkraftverk som tillhör samma grupp ryms inom ett och samma landskapsrum.
- kyrka och vindkraftverk kan uppträda som objekt i samma landskapsrum, dock bör kyrkorna även i fortsättningen tillåtas att ta en framträdande plats i det landskapsrum som dessa utgör en del av.
- det ska finnas möjlighet att från ett markperspektiv, från en eller flera punkter av betydelse för upplevelsen av landskapsrummet och utmed viktiga sträckor under förflyttning, exempelvis en väg, uppfatta hur vindkraftverken är placerade i landskapet.

Riktlinjer för vindkraftverkens utformning

- vindkraftverk inom samma grupp eller park bör ha samma:
 - Form
 - Tornkonstruktion
 - Kulör
 - Antal rotorblad

- reklam och annan skyltning på vindkraftverk är olämpligt.

Riktlinjer för vindkraftverkens höjder

- Den maximala höjden för vindkraftverk ska i varje enskilt fall avvägas mot platsens landskapsmässiga förutsättningar, höjdens påverkan på omgivningen, med särskilt avseende på vilken påverkan den obligatoriska flyghinderbelysningen får på miljön under den mörka delen av dygnet, och möjligheterna att utnyttja vindresursen på den aktuella platsen.

Försvarsmaktens MSA-område samt påverkansområde för höga objekt innebär höjdbegränsningar för vissa av de utpekade områdena.

Riktlinjer för ljud från vindkraftverk

- den sammanlagda ljudnivån från planerade och existerande vindkraftverk bör aldrig överstiga 40 dB (A) vid några typer av bostadshus.

Riktlinjer för roterande skuggor från vindkraftverk

- Roterande skuggor vid bostad (inom tomtplatsens godsida*) för bostadshus bör inte förekomma i större utsträckning än att den teoretiska skuggtiden inte överstiger 30 timmar per år och att den faktiska skuggtiden inte överstiger 8 timmar per år och 30 minuter om dagen.

- Skuggtider bör i första hand regleras genom att placera verken i väderstreck och på avstånd som inte ger störningar. i de fall skuggproblem ändå kan uppträda bör vindkraftverken utrustas med avkopplingsautomatik (se Boverkets vindkraftshandbok).

*Tomtplats kan utgöra en hel fastighet eller en del av en fastighet. Tomtplatsen utgör den del av en fastighet där allemansrätten inte kan anses gälla.

Hänsynsavstånd mellan vindkraftverk och bostäder

Riktlinjer för ljudnivåer och skuggor vid bostäder alstrade av vindbruket är ett uttryck för hänsyn till människors hälsa och säkerhet. På Gotland gäller utöver detta att ett avstånd på 1 000 meter i normalfallet ska upprätthållas mellan vindkraftverk och bostäder. Riktlinjen syftar till att ta hänsyn till vindbrukets mentala påverkan som delvis har med avstånd att göra. Denna påverkan ligger utanför de annars styrande hälso- och säkerhetsaspekterna, men kan ändå ha effekter på människors upplevelse av välbefinnande.

Det är inte ovanligt att vindkraftverken framöver har en totalhöjd på 250 – 300 meter, tekniken finns och vi har ännu inte sett var det kommer att avstanna gällande höjd. Det är också rimligt att anta att det skett en viss tillvänjning bland befolkningen till vindbruket, som en mer eller mindre naturlig del av landskapet och det allmänna medvetandet. Det är därför rimligt att hänsyn också tas till dessa omständigheter och att det finns en viss flexibilitet i bedömningen av lämpliga hänsynsavstånd mellan vindkraftverk och bostäder.

- Vid prövning och planering av vindbruk ska ett hänsynsavstånd på 1 000 meter mellan vindkraftverk och befintliga och planerade bostadshus eftersträvas.
- Avvikelse från hänsynsavståndet 1 000 meter kan i vissa fall godtas, ned till 500 meter, med hänsyn till:
 1. helt eller delvis avskärmade landskapselement eller topografi,
 2. förhärskande vindriktning,
 3. om det gynnar en bättre helhetslösning vad gäller utnyttjandet av områdets vindpotential eller placering i landskapet eller
 4. om det avser avstånd mellan eget verk och egen bostad.
- Vid bedömning av avvikelser från hänsynsavståndet 1 000 meter ska även verkens höjd och antal, som ses från förekommande bostäder, beaktas.
- Ju fler kriterier för avvikelse från hänsynsavståndet 1 000 meter ett planerat projekt uppfyller desto större avvikelse kan godtas.

I samrådet vill vi gärna lyfta frågan om 800 meter till bostäder är mer lämpligt som generell riktlinje.

Riktlinjer för generationsväxling av vindkraftverk

- Inom områden som i översiktsplanen är utpekade för generationsväxling av befintliga vindkraftverk (typområde 4) bör i första hand riktlinjerna för nylokalisering uppfyllas.
- I andra hand kan en generationsväxling godtas om omgivningspåverkan blir påtagligt mindre än från det existerande. Detta avser:

- längre avstånd mellan vindkraftverk och bostäder.
- lägre ljudnivåer från vindbruket vid bostäder.
- kortare skuggtider inom förekommande tomtplatser.

Vad avses med områden som inte är lämpliga för generationsväxling av vindkraft eller repowering?

Med generationsväxling eller repowering menas i huvudsak att en vindkraftsanläggning uppgraderas på ett sätt som kräver ett nytt bygglov, anmälan eller tillstånd enligt PBL eller MB.

Platser utpekade i översiktsplanen där generationsväxling eller repowering ej bör ske (typområde 6) innebär att platsen inte kan möta ett eller några av översiktsplanens kriterier för områden lämpliga för vindkraft. I huvudsak innebär det att platsen saknar förutsättningar för en utveckling av den befintliga vindkraftsetableringen på den aktuella platsen. Med utveckling avses i detta sammanhang att gamla verk inte ska ersättas av nya. De befintliga verken bör dock kunna underhållas inom ramen för det gällande tillståndet/bygglovet och anmälan.

Om ett nytt vindkraftverk inom samma område ersätter flera äldre vindkraftverk och det samtidigt innebär det nya verket uppfyller kraven för ljud, skugga mm, och i övrigt inte utgör en betydande olägenhet, hindrar utbyggnad inom områden utpekade för vindkraft eller på annat sätt kan anses olämpligt, kan ett sådant skifte dock tillåtas även om riktlinjen om ett minsta avstånd på 1000 meter mellan vindkraft och bostad inte kan upprätthållas.

Vad som kan anses utgöra generationsväxling preciserades inte i ÖP Bygg Gotland.

Regionen vill därför under samrådet gärna få in förslag på precisering.

Innebär det att tekniken kan bytas ut inom områden som ej bör generationsväxlas och därmed också förlänga livslängden på verken? Eller innebär det alltid att ett verk byts ut till ett annat? Finns det fler alternativ?

En anmälan om ändring ska alltid lämnas in enligt Miljöbalken. Sedan får myndigheten bedöma om åtgärden är så liten att den ryms inom gällande tillstånd alt. anmälningsbeslut. Här måste sökanden visa på att t ex ljud och skuggpåverkan håller sig inom beslutet för verksamheten. Hur ändringen ska prövas måste avgöras från fall till fall. Ett ökat effektuttag bör kunna orsaka ökat ljud även om totalhöjden inte ändras t ex.

Men teoretiskt sett kan det därför inom dessa områden vara möjligt med en modernisering av befintlig teknik i syfte att öka effektuttaget eller den tekniska livslängden utan att åtgärden per automatik skulle medföra ny tillståndsprövning, förutsatt att detta inte medför någon ökad omgivningspåverkan och ryms inom gällande tillstånd/anmälan.

I praktiken är det i dagsläget dock tveksamt om sådana åtgärder är kostnadseffektiva sett till den förväntade utväxlingen av effekt. Utvecklingen går istället mot högre verk med större svepvidd vilket ger högre effekt men som också bland annat ger ljud och skuggeffekter inom ett större påverkansområde. Vindkraften är dock fortfarande en relativt ny teknik vilket gör att det hittills inte har varit aktuellt i så många fall påverkat möjligheterna för att genom renovering förlänga den tekniska livstiden. Enligt Region Gotlands enhet för Miljö- och hälsoskydd har det inkommit propåer och önskemål om att genomföra tekniska uppgraderingar inom dessa områden. Det

har i flera fall även gjorts byten av maskinhus och rotorblad. Vissa av Vestas vindkraftsmodeller som sattes upp på 90-talet tillverkas och säljs ännu idag.

Störst påverkan på möjligheterna att generationsväxla dessa områden har dock hänsynsavståndet om 1000 meter mellan verk och bostäder. I planförslaget är detta hänsynsavstånd satt med hänvisning till vindkraftens påverkan på den långsiktiga hälsan, och upplevelsen av välbefinnande för boenden i närheten. Bara under vissa förutsättningar finns möjlighet till undantag ned till 500 meter.

Ett kortare hänsynsavstånd för de 12 områden som bedömts olämpliga för generationsväxling skulle sannolikt medföra att sju till nio av dessa områden skulle kunna bedömas annorlunda framöver. För övriga områden finns andra begränsande faktorer som t.ex. försvarets återetablering på ön som medför att bedömningen sannolikt kvarstår oavsett.

Uppföljning av områden som i Bygg Gotland ej ansågs lämpliga för generationsväxling

I Bygg Gotland 2025 finns det 12 stycken utpekade områden där man bedömt att befintliga verk inom dessa avgränsningar ej bör generationsväxlas. Dessa verk ska, när tekniken tjänat ut sin rätt, på sikt avvecklas och monteras ned. Dessa är utvalda utifrån att de antingen inte uppfyller de grundläggande urvalskriterierna, i första hand 1000 meters hänsynsavstånd till bostäder, eller så har de fått ge plats åt områden som bedömts som mer utvecklingsbara, om det inte har bedömts möjligt att peka ut bägge områdena.

I dagsläget finns inom dessa områden ca 40 stycken vindkraftsverk uppförda från 1995 och framåt. Ett av verken är uppfört 2009 men övriga, i den mån uppförandeåret är känt, är uppförda strax innan eller kring sekelskiftet. Åtminstone fyra av dessa verk bedöms kunna vara i produktion i ytterligare 5-15 år om den beräknade tekniska livslängden för ett vindkraftsverk fortsatt anges vara ca 25 år.

Höjderna på de befintliga verken varierar till mellan som lägst 45 meter och som högst 102 meter. Det medelsnittliga verket inom dessa områden är ca 68 meter högt med en svepvidd om ca 40 meter. Den beräknade årsproduktionen utifrån kända data från dessa verk motsvarar ca 40 GWh dvs ca 1 GWh/verk. Det saknas dock uppgifter om verklig uppmätt årsproduktion.

Nedan redovisas de områden som ej anses vara lämpliga för generationsväxling.

	Fastighet	Områdes ID	Antal verk (totalt)	Projektör	Laga kraft	Ansökt	Tot.höjd	Rotor-diam.	Ber. Årsprod. GWh	Uppm. Årsprod. GWh	Anmälan/lov
1.a)	Hangvar Kyrkebys 1:108, 1:111	0980-V-047	2 (4)	Dahlin Energy AB / Vindkraft i Hangvar Socken AB	2001-10-26	1997-11-20	86 m	44 m	1,4-1,2	1,02-0,99	Anm. 9:6 MB
1.b)	Hangvar Kyrkebys 1:109	0980-V-0,38	1 (4)	Dahlin Energy AB	1997-07-19	1997-05-16	85 m	40 m	1,2	0,9	Lov 9:2 PBL
1.c)	Hangvar Kyrkebys 1:110	0980-V-046	1 (4)	Dahlin Energy AB	2001-10-26	1997-05-24	85 m	40 m	1,2	0,9	Anm. 9:6 MB
Kommentar: Området rymmer fyra verk med en totalhöjd runt ca 85 m och en samlad uppmätt årsproduktion om 4 GWh bedöms i dagsläget ligga för nära befintliga bostäder. Tre av verken bedöms kunna vara i produktion i ytterligare ca 5-10 år medan det fjärde bör närma sig avveckling.											
2.	Lärbro Sudervänge 6:3	0980-V-066	1	Ej reg.	-	-	90 m	-	-	-	-
Kommentar: Området utgörs av ett enskilt verk bedöms ligga för nära befintliga bostäder. ÖP pekar ut områden såväl öster som väster om där förutsättningarna bedömts bättre (bl.a. Forsviden). Någon etablering inom dessa områden har i dagsläget dock inte visat sig möjlig bl.a. med hänvisning till örnfrågan. Uppgifter om uppförandeår och årsproduktion saknas.											
3.	Stenkyrka Garde 1:25	0980-V-059	1	Ej reg.	-	-	62 m	44 m	1,1	-	Lov 9:2 PBL
Kommentar: Området utgörs av ett enskilt verk som bedöms ligga för nära befintliga bostäder. Även närheten till försvarsintressen bedöms idag utgöra en begränsande faktor. Uppgifter om uppförandeår och årsproduktion saknas.											
4.	Rute Furilden 1:1	0980-V-060	2	Slitevind AB	1995-11-18	1995-04-19	70 m	40 m	1,4	1,08-1,03	Lov 9:2 PBL
Kommentar: Området utgörs av två stycken verk som bedöms närma sig slutet på sin livscykel. Den ursprungliga bedömningen vilade på en avvägning mellan satsning på vindkraft eller ett landskapsperspektiv och främjande av turism. Sedan antagande av ÖP 2010 har ett planuppdrag för möjliggörande av bostadsbebyggelse inletts inom områdets hänsynsavstånd. Ett eventuellt genomförande kommer medföra konflikt med kommande bostadsbebyggelse. Verken har en uppmätt årsproduktion om ca 2,1 GWh men torde närma sig slutet på sin livscykel. Verken är nu nedmonterade och området tas bort från kartan.											
5.	Lummelunda Kambs 1:30	0980-V-029	3	Balingsta Vind HB	-	-	56-54 m	29-27 m	0,48-0,32	-	-
Kommentar: Området utgörs av tre stycken verk som bedöms ligga för nära befintliga bostäder. Även närheten till försvarsintressen bedöms idag utgöra en begränsande faktor. Uppgifter om uppförandeår saknas men den samlade årsproduktionen anges till ca 1,2 GWh.											
6.a)	Väskinde Skäggs 2:1	0980-V-043	1 (2)	Stefan Widen AB	1999-10-23	1999-06-21	74 m	47 m	0,51	1,21	Lov 9:2 PBL
6.b)	Väskinde Skäggs 2:1	0980-V-044	1 (2)	Stefan Widen AB	1999-10-23	1999-06-21	74 m	47 m	0,51	1,14	Lov 9:2 PBL
Kommentar: Området utgörs av två stycken verk som bedöms ligga för nära befintliga bostäder. Även närheten till försvarsintressen bedöms idag utgöra en begränsande faktor. Den samlade årsproduktionen anges till ca 2,35 GWh. Verken bör kunna vara i produktion i ytterligare 5-10 år.											
7.	När Siglajvs 1:5	0980-V-032	2	- / Balingsta Vind HB	-	-	72 m	44 m	1,3	-	-
Kommentar: Området utgörs av två stycken verk som bedöms ligga för nära befintliga bostäder. Enligt uppgift har ett verk redan nedmonterats. Uppgifter om uppförandeår och årsproduktion saknas. Verken är nu nedmonterade och området tas bort från kartan.											
8.	Hablingbo St. Burge 2:1	0980-V-035	1	-	-	-	68 m	47 m	1,72	-	-

Kommentar: Området utgörs av ett enskilt verk som bedöms ligga för nära befintliga bostäder. Årsproduktionen anges vara ca 1,72 GWh. Uppgifter om uppförandeår saknas. Öster om området finns en ej genomförd detaljplan för vindbruk. Ett nytt ställningstagande kring planens genomförbarhet bedöms krävas.											
9.a)	Hablingbo Stjups 1:24,	0980-V-031	2 (4)	Hablingbo Vind Ek. för.	1995-06-19	1994-11-03	60 m	37 m	1,22	0,98-0,76	Anm. 9:6 MB
9.b)	Hablingbo Bertels 3:1	0980-V-061	1 (4)	Vindkraft Gotland AB	2000-01-10	1996-03-01	62 m	44 m	1,5	-	Lov 9:2 PBL
9.c)	Hablingbo Stjups 1:27	0980-V-052	1 (4)	-	2009-02-28	2008-11-24	69 m	47 m	1,72	1,76	Anm. 9:6 MB
9.d)	Hablingbo Stjups 1:27	0980-V-052	(1)	-	Hand-läggs	2011-06-01	95 m	60 m	2,7	-	Anm. 9:6 MB
Kommentar: Området utgörs av fyra stycken verk som bedöms ligga för nära befintliga bostäder. Årsproduktionen anges vara ca 3,5 GWh. Tre verk bedöms lida mot sitt produktionsslut medan det senast uppförda bedöms kunna vara i produktion i ytterligare 10-15 år. Öster om området finns en ej genomförd detaljplan för vindbruk. Ett nytt ställningstagande kring planens genomförbarhet bedöms krävas.											
10.a)	Havdhem Bols 2:1, Kälder 1:3, Kulle 1:2, Näs Drakarve 1:24	0980-V-004	12 (13)	Siral System & Co AB	-	-	94-102 m	44-52 m	1,3-1,82	-	-
10.b)	Havdhem Käl-der 1:3	0980-V-034	1 (13)	Siral System & Co AB	-	-	72 m	44 m	1,3	-	-
Kommentar: Området, benämnt som "Kulleparken" omfattar femton stycken verk. Samtliga bedöms ligga för nära befintliga bostäder. Årsproduktionen bedöms till ca 20-25 GWh. Uppgifter om uppförandeår saknas. Vid bedömning om lämplighet för generationsväxling efterfrågades ett visst avstånd mellan vindparkerna på sydvästra delen av ön. Näs bedömdes vara prioriterat trots närheten till befintliga bostäder, varför övriga verk på sikt skulle avvecklas. Beroende på eventuella nya ställningstaganden kring hänsynsavstånd (500, 750 eller 1000 m?) skulle denna bedömning kunna ändras.											
11.a)	Näs Sigsarve 1:2	0980-V-019	1	Gotlandsvind AB	-	-	45 m	28 m	0,43	-	-
11.b)	Näs Amfunds 1:16	0980-V-018	2	Gotlandsvind AB	-	-	45 m	28 m	0,45	-	-
Kommentar: Området utgörs av 3 stycken verk som bedöms ligga för nära befintliga bostäder. Uppgifter om uppförandeår saknas. Samlad årsproduktion anges till ca 2-2,5 GWh											
12.	Grötlingbo Sigsarve 1:26	0980-V-026	2	Vindudd AB	-	-	60 m	39 m	1,1	-	-
Kommentar: Området utgörs av två stycken verk som bedöms ligga för nära befintliga bostäder. Uppgifter om uppförandeår saknas. Samlad årsproduktion anges till ca 2,2 GWh.											

Riktlinjer för mindre enstaka verk eller gårdsverk

- För ett mindre vindkraftverk i anslutning till gårdsbebyggelse tillhörande en jordbruksfastighet eller bebyggelsegrupp kring annan typ av näringsverksamhet gäller att tornhöjden inte överstiger 35 m,
- skyddsavståndet till den egna bostaden är minst: tornhöjden + 3 gånger rotordiametern,
- avståndet till grannar är minst 9 gånger totalhöjden, eller minst skyddsav-

ståndet om berörda grannar samtycker till etableringen,

- det planerade verket klarar gällande riktlinjer för ljud och skuggor från vindkraftverk och
- lokaliseringen av verket är förenligt med platsens natur- och kulturhistoriska värden.

Riktlinjer för lokaliseringsprövning för andra ändamål än vindbruk i närheten av vindkraftverk

- inom utpekade områden för vindbruk, inklusive omkringliggande

buffertzonen (1000 meter), markerad på plankartan, eller beräknat avstånd till ljudnivån 40 dB (A) från områden för större vindbruksparker, har vindbruket företräde före annan exploatering som inte är förenlig med vindbruket.

- varje annan exploatering som hindrar ett optimalt utnyttjande av ett område utpekade som riksintresseområde för vindbruk, inklusive omkringliggande buffertzonen (1000 meter) runt ett sådant område ska vid prövning bedömas som påtagligt skada på riksintresset för vindbruk.
- vid lokaliseringssprövning av bostäder i närheten av befintliga vindkraftverk som inte är utpekade på plankartan som lämpliga att generationsväxla har Region Gotland inte för avsikt att rekommendera något särskilt hänsynsavstånd mellan bostäder och vindkraftverk utöver riktlinjerna för ljud och skuggor.

Riktlinje för avveckling av vindkraftverk

- när tillstånd, anmälan eller bygglov lämnas att uppföra vindkraftverk ska villkoras att vindkraftverken ska nedmonteras när de har tjänat ut.

Strategi för vindkraft och örn

För att hitta ett sätt att hantera konflikter som kan uppstå mellan dessa två intressen har länsstyrelsen tagit fram ett förslag till strategi för vindkraft och örn i länet som var ute på remiss under våren 2021. Strategin förväntas bli färdig under hösten 2021.

Syftet med strategin är att hitta ett sätt att hantera konflikten mellan länsstyrelsens

uppdrag att främja utbyggnaden av vindkraft och uppdraget att skydda och bevara kungs- och havsörnars populationer och livsmiljöer på Gotland. Länsstyrelsen hoppas att strategin kommer att bidra med kunskap, vägledning och en helhetsyn samt presentera riktlinjer för planering av vindkrafts-etablering utifrån skydd av kungsörn och havsörn och användas som vägledning för vilka utredningskrav som brukar ställas vid en exploatering. Strategin kommer också vara en utgångspunkt för Länsstyrelsens yttranden och bedömningar i ärenden som rör vindkraftsetablering.

2.14.4 Plats för energidistribution

För att hantera behovet av en stabil elleverans och för att möjliggöra anslutning av storskalig förnybar elproduktion och/eller en storskalig elektrifiering av industrin, behövs en överföringskapacitet mellan Gotland och fastlandet med större kapacitet än dagens kablar. Alternativt en mycket större elproduktion och energilagring på ön. En kombination av dessa har potential att stärka robustheten ytterligare.

- En större överföringskapacitet krävs mellan Gotland och fastlandet, möjlighet att ansluta till fastlandet i öst bör också utredas.

Riktlinjer för utbyggnad/ ombyggnad av det gotländska elnätet

En storskalig utbyggnad av vindbruket kommer även medföra att det gotländska elnätet kommer att behöva genomgå stora förändringar. Ett nytt ledningsnät ska ses som en del av utbyggnaden av vindbruket och bör bedömas utifrån den lämpligaste helhetslösningen med hänsyn till människor, natur- och kulturvärden och det existerande landskapet.

Jordkabel är i relation till landskapet generellt sett den mest skonsamma överföringsmetoden av elektricitet, vilket också

är en rimlig lösning över kortare avstånd. Att använda jordkablar över längre sträckor är i vissa fall inte motiverat och i många fall inte ekonomiskt försvarbart.

En noggrann planering av elnätets utformning och ledningarnas väg i landskapet är avgörande för att uppnå den bästa möjliga samexistensen mellan ledningar, stolpar och landskap. Den väg som väljs bör ödmjukt inordna sig i landskapsrummet och följa dess linjer, spår och konturer. Elledningarnas naturliga väg är mjuk, utan tvära böjar, som följer både den horisontella och vertikala rytmen i landskapet.

När det gäller elstolpar finns behov av innovation, design och utveckling av nya stolptyper som bättre kan möta de behov och förväntningar vi har idag på helhets- syn, harmoni och hänsyn till olika typer av landskap och miljöer. Framtidens elstolpar är sannolikt gjorda av isolerande, lätta, starka, formbara och underhållsfria material som minimerar materialvolymen och maximerar friheten att forma stolparna till önskvärt uttryck. Framtidens elstolpe är sin egen isolator, vilket innebär att ledningarna kan fästas närmare både konstruktionen och varandra jämfört med framförallt dagens fackverksstolpar av stål. Detta kommer avsevärt att minska det visuella intrycket. Redan idag finns dock ett utbud av mer eller mindre formgivna stolpar anpassade till olika situationer och typer av landskap.

Till största delen kommer ett nytt elnät på Gotland, av ekonomiska skäl, sannolikt att byggas ut med luftledningarna av något kraftigare och högre, men glesare placerade stolpar, än i dagens elnät. Ett nytt elnät kommer till största delen att byggas inom befintliga ledningsgator. Några sträckningar kommer att tas bort och ersättas med nya.

Riktlinjer för utbyggnad av elnätet:

- Befintliga ledningsgator bör användas i så stor utsträckning som möjligt.
- Ledningsstolpar till nytt elnät bör så långt möjligt utformas med hänsyn till de gotländska natur-, kultur- och landskapsvärdena.
- Särskild hänsyn bör tas för att minimera risken för att fåglar dödas genom kontakt med strömförande ledningar. Detta kan ske genom alternativa dragningar eller genom isolering av ledningar.
- Särskild hänsyn bör tas till hur ledningar dras i landskapet i allmänhet och i känsliga natur-, kultur- och landskaps- miljöer i synnerhet.
- I de fall det inte går att överbrygga känsliga passager med alternativa dragningar kan i vissa fall jordkabel vara det enda alternativet.
- Hur elanslutningen av vindkraftverk planeras att gå till bör undersökas och redovisas i ett tidigt skede av en planerad vindbrukstablering och utgör en självklar del av en miljökonsekvensbeskrivning. Elanslutning mellan vindkraftverk och elnät bör ske genom jordkabel.

2.14.5 Öka energieffektiviseringen och minska energianvändningen

- Planera för en resurs- och energieffektiv bebyggelse genom hänsyn till livscykelanalys, byggnaders storlek, form och typ samt byggnaders klimatskal. Ett bra klimatskal (täthet och tjock isolering) hindrar värmen från att läcka ut (transmissionsförluster) och minskar behovet av tillförd energi.

- Lokalisera bebyggelse i förhållande till fjärrvärmenät och restenergi från industrier eller liknande.
- Utgå ifrån lokalklimatet (t ex sol- & vindförhållanden) vid utformning av bebyggelsestruktur och bebyggelse för att uppnå en hög energieffektivitet.
- Ytor för cykelparkeringar, kollektivtrafik, bilpooler och produktion/konsumtion av hållbara energislag som t.ex. laddstolpar eller biogas ska synliggöras i planeringen. Även möjligheter till källsortering, varuleveranser och andra mobilitetstjänster.

Placeringen och orienteringen av byggnader påverkar värmeförlusterna. Genom att ta hänsyn till hur byggnaden är exponerad, orienterad och geografiskt placerad går det att i detaljplaner styra hur påverkad byggnaden blir av lokalklimatet och därmed hur mycket energi som behövs för att värma upp den. Planeringen ska även ta hänsyn till behovet av ytor för mobilitetsåtgärder och mobilitetstjänster.

Att balansera bevarandet av historiska byggnader, dvs byggnader med kulturvärden, med ökad energieffektivisering är en utmaning. Historiska byggnader utgör en viktig del av det byggda kulturarvet samtidigt som de utgör en väsentlig del av det totala byggnadsbeståndet.

Inom beståndet av historiska byggnader torde det finnas potential för energieffektivisering, en potential som bör tas i anspråk för att bidra till att nå klimat- och energimålen. Detta kan inte göras byggnad för byggnad utan det krävs metoder för att kunna bedöma energisparpotentialen i ett byggnadsbestånd. Åtgärder för att spara energi måste dock utföras utan att skada de kulturvärden som är representerade i det historiska byggnadsbeståndet. För att

detta skall ske måste byggnadernas kulturvärden vara kända och identifierade, men kulturvärden måste också hanteras systematiskt för att på det sättet kunna balanseras med andra intressen vid bedömningen av energisparpotentialen i förhållande till krav på bevarande. Framtida forskning bör fortsätta att stödja utvecklingen inom detta område mot standardiserade planerings- och beslutsstödsprocesser för bestånd av byggnader med kulturvärden.

3 Planförslag Användning av mark- och vattenområden

Syftet med denna översiktsplan är att bidra till genomförandet av den regionala utvecklingsstrategin där hela Gotland ska ges möjlighet till en positiv utveckling. En hållbar utveckling underlättas om huvuddelen av utvecklingen sker resurseffektivt. En resurseffektiv lokalisering ger större befolkningsunderlag och bättre förutsättningar för att kunna bygga ut gång- och cykelvägar, kollektivtrafik och service, att kunna bygga ut vindbruket på Gotland, samt för att kunna bevara större, sammanhängande naturområden och värna vattenresursen.

Ett viktigt mål med planförslaget är att underlätta för både exploatering och bevarande av mark- och vattenområden fram till år 2040. I detta kapitel preciseras mark- och vattenanvändningen ytterligare och i denna del av planförslaget ska hela regionens yta ha en föreslagen mark- och vattenanvändning. Planförslaget möjliggör för 10 000 nya bostäder fram till år 2040.

För att kunna utveckla och bibehålla ett levande Gotland och underlätta möjlighet för boende utifrån olika livssituationer föreslås de föreslagna utbyggnadsområdena med dess omland särskilt stärkas. I detta kapitel preciseras dessa utbyggnadsområden och här beskrivs även förslag på hur områden till havs bör användas.

I föregående kapitel presenterades utvecklingsinriktningen för Gotland som helhet och de generella riktlinjer och strategier som nämns där ska läsas tillsammans med detta kapitel.

Planförslaget delar in Gotland i fem geografiska delområden med utgångspunkt i de närserviceområden som presenterats i *Långsiktig strategi för det kommunala servicent-budet*, med målet att säkerställa att Region Gotlands service utvecklas så att den bi-

drar till en långsiktigt hållbar regional utveckling, där hela Gotland ska vara attraktivt för bo, leva verka och besöka.

Delområdena utgörs av Visby, Norra Gotland, Västra Gotland, Mellersta Gotland och Södra Gotland.

Strategin för den kommande bebyggelseutvecklingen är att det stora flertalet av nya bostäder och verksamheter bör lokaliseras till de områden som benämns *Mångfunktionell bebyggelse* eller *Sammanhängande bostadsbebyggelse*. Det föreslås få den mest positiva effekten på en resurseffektiv bebyggelseplanering utifrån både behovet av fler bostäder, ett resurseffektivt vatten- och avloppssystem, attraktiv kollektivtrafik, infrastrukturinvesteringar och behovet av att värna natur och friluftsliv. Det ger också förutsättningar för energiomställning och livsmedelsproduktion som kräver hänsyn till bostadsbebyggelse.

Enligt Boverkets ÖP-modell 2.1 anges att begreppet Landsbygd *”är markområden som är möjliga för flera användningar men där det inte alltid är nödvändigt eller möjligt att ange vilka markområden som bör användas för vad. Istället har markområden med användningen Landsbygd övergripande planeringsöverväganden och generella riktlinjer som stöd för annan planering och beslut. Det kan till exempel vara för olika landsbygds-karaktärer eller bebyggelseriktlinjer för kulturmiljöer. Om olika ställningstaganden gäller för olika delar av Landsbygd bör användningen delas upp i mindre ytor.”*

Planförslaget gör ställningstagande att denna kategori bör delas upp i flera typer av landsbygder, då Gotland inte kan anses enbart ha en landsbygd där samma ställningstaganden kan gälla överallt. I planförslaget görs därför ett försök att hitta andra definitioner av begreppet landsbygd.

Planförslaget anger också områden med utvecklingsmöjligheter i våra landsbygder och dessa föreslås få benämningarna:

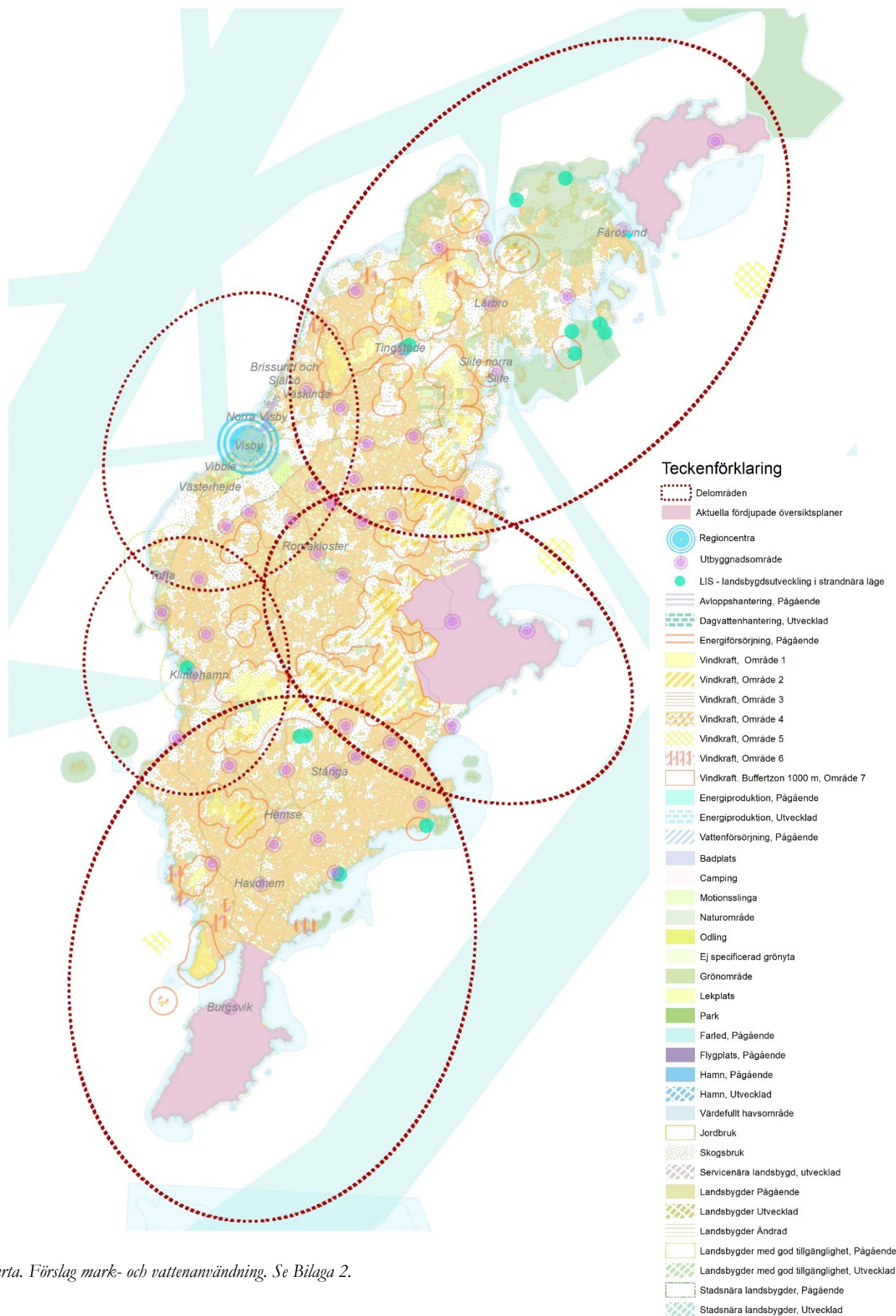
- *Stadsnära landsbygd*
- *Landsbygd med god tillgänglighet till service*
- *Servicenära landsbygd*
- *Landsbygd.*

Delområde Visby innefattar Gotlands regioncentra Visby tillsammans med närområdet Väske, Träkumla, Stenkumla och Vibble/Västerhejde. Det är inom dessa områden, tillsammans med redan utpekade förtätningsområden i Visby, som ytor föreslås bli tillgängliga för en framtida bebyggelseutveckling. Den fördjupade översiktsplanen för Visby, Hela Visby, som antogs 2009, har inarbetats och reviderats och föreslås bli en del av översiktsplanen när denna är antagen. Med anledning av nya planeringsförutsättningar när det gäller exempelvis vattenskyddsområde och Totalförsvarets påverkansområden finns behov att rikta utvecklingen åt nya riktningar än tidigare.

Mellersta Gotland inkluderar Roma och Dalhem, Västra Gotland inkluderar Tofta, Västergarn och Klintehamn, Norra Gotland inkluderar Fårösund, Slite, Kapelshamn, Lärbro och Tingstäde, och Södra Gotland inkluderar Ljugarn, Hemse, Stånga, Ronehamn och Havdhem.

Dessa delområden och föreslagen mark- och vattenanvändning presenteras i detta kapitel. I de områden/orter där det sedan tidigare finns en fördjupad översiktsplan eller program, har en aktualitetsprövning av dessa gjorts, och i de områden, eller i de delar som dessa fortsatt anses vara aktuella har dessa integrerats i mark- och vattenanvändningen. Detta får till följd att plankartan och beskrivningen inom vissa områden eller orter är av mer detaljerad karaktär, medan det inom andra är mer övergripande.

De fördjupade översiktsplanerna för Fårö, Östergarnslandet & Katthammarsvik liksom för Storsudret & Burgsvik föreslås fortsatt vara aktuella och redovisas som område med fördjupad översiktsplan. Samrådsförslaget utgår från Boverkets ÖP modell 2.1 och nedan görs ett förslag till definitioner.

Karta. Förslag mark- och vattenanvändning. Se Bilaga 2.

3.1.1 Mångfunktionell bebyggelse

Enligt Boverkets ÖP-modell 2.1 anges att:

”Områden för Mångfunktionell bebyggelse har stads- och tätortsmässig karaktär och innehåller många olika servicefunktioner tillsammans med bostäder. Mångfunktionell bebyggelse är bebyggelse som i huvudsak används för bostäder, kontor, handel eller annan verksamhet som är förenlig med bostäder. Bebyggelsen är indelad i kvarter åtskilda av gator, eller har en kvartersliknande struktur. Trafik- och parkeringsytor, parker och fritidsanläggningar kan ingå. Den här användningen kan också användas för mindre orter eller för delar av tätorter som har eller planeras få ett varierat utbud av offentlig och kommersiell service och servar ett större omland”.

Planförslaget har gjort bedömningen att Gotlands större tätorter med offentlig och kommersiell service är viktiga för respektive serviceområde och bör klassificeras som *Mångfunktionell bebyggelse*. Dessa tätorter är Visby, Slite, Hemse, Klintehamn, Roma, Lärbro och Fårösund. Det innebär att dessa orter ska ha fortsatt stora möjligheter att utvecklas när det gäller boende, kommersiell och offentlig service, icke-störande verksamheter och som besöksmål mm.

- En utveckling av dessa områden bör ges företräde framför jordbruksmark på föreslagna platser för att tillgodose bostadsförsörjningen.
- Sociotopkartor ska användas som kunskapsunderlag vid bebyggelseutveckling.

3.1.2 Sammanhängande bostadsbebyggelse

Enligt Boverkets ÖP-modell 2.1 anges att:

Områden för Sammanhängande bostadsbebyggelse består huvudsakligen av bostäder och har en tydlig beroenderelation till närliggande orter.

Sammanhängande bostadsbebyggelse är småorter, fritidshusområden och bybildningar eller bostadsområden och förorter som huvudsakligen består av bostadsbebyggelse, men där en eller ett fåtal servicefunktioner kan förekomma. Områdena har en tydlig beroenderelation till närliggande orter och karaktäriseras av en övervägande andel nattbefolkning och fler utpendlare än inpendlare.

Planförslaget definierar Dalhem, Kappelshamn, Ljugarn, Stånga, Havdhem, Tingstäde, Väskinde, Stenkyrka/Lickershamn och Ronehamn som områden för *Sammanhängande bostadsbebyggelse*. För dessa orter redovisas framtida expansionsmöjligheter för samhället under respektive delområde. Inom denna kategori återfinns också fritidshusområden (enligt SCB) utanför tätort eller småort. De benämns i plankartan som sammanhängande bostadsbebyggelse pågående markanvändning.

- En utveckling av dessa områden bör ges företräde framför jordbruksmark på föreslagna platser för att tillgodose bostadsförsörjningen.

3.1.3 Stadsnära landsbygd

Den stadsnära landsbygden ligger inom cykelavstånd till Visby centrum och drar nytta av stadens serviceutbud. Bygderna är viktiga platser för livsmedelsproduktion, rekreation- och friluftsliv, boende och besöksmål samt en viktig del av Visbys vattenskyddsområde och andra ekosystemtjänster i området. Nedan sammanfattas övergripande riktlinjer för markanvändningen, i kapitel ”Planförslag-Visbyområdet” finns mer utförlig beskrivning av de utpekade utvecklingsområdena.

Riktlinjer för utveckling:

- Ny bebyggelse ska lokaliseras resurseffektivt och huvudsakligen utgöras av bostäder, med inslag av service och annan småskalig gårdsverksamhet.
- Utvecklingen ska ske mot förbättrade möjligheter till pendling med hållbara transportmedel (cykel, kollektivtrafik mm).
- Exploatering kan föregås av bygglovsprövning eller detaljplanprocess beroende på exploaterings storlek

3.1.4 Landsbygder med god tillgänglighet till service

I denna kategori föreslås områden i en 3 kilometers omkrets från orter i landsbygder som klassas som Mångfunktionell bebyggelse (Roma, Fårösund, Slite, Hemse och Klintehamn) kategoriseras som landsbygder med god tillgänglighet till service.

Riktlinjer för utveckling:

- Utvecklingen ska ske mot förbättrade möjligheter till pendling med hållbara transportmedel (cykel, kollektivtrafik mm).
- Ny bebyggelse ska lokaliseras resurseffektivt och huvudsakligen utgöras av bostäder, med inslag av service och annan småskalig gårdsverksamhet.
- Exploatering kan föregås av bygglovsprövning eller detaljplanprocess beroende på omfattning och komplexitet.
- Hänsyn ska tas till de generella riktlinjerna i kapitel 2 samt delområdesspecifika riktlinjer som presenteras i detta kapitel.

3.1.5 Servicenära landsbygd

Kategorin omfattar områden med samlad bostadsbebyggelse med upp till 200 invånare idag med utvecklingsmöjligheter för

bostäder, och potential att bidra till bibehållen service inom respektive serviceområde. Inom denna kategori finns även orterna med skolor och förskolor utanför de större tätorterna. I planförslaget föreslås områden i skolorterna Eskelhem, Fole, Garda, Sanda och Vänge kategoriseras som *servicenära landsbygd*, liksom områden i Hangvar, Valleviken, Gothem, Ekeby, Hörsne, Barlingbo, Follingbo, Halla, Viklau, Bäl, Akebäck, Lau, När, Burs, Alva, Hablingbo, Linde, Levide, och Fröjel.

Riktlinjer för utveckling:

- En utveckling av bebyggelse bör prövas, via bygglov eller detaljplan, beroende på exploaterings omfattning och komplexitet.
- Skolorterna bör särskilt främjas för en bebyggelseutveckling för att stötta inflyttning.

3.1.6 Landsbygd

Landsbygd kategoriseras här som ett glest bebyggt område avsett för bevarande av pågående markanvändning med enstaka möjligheter till komplettering av befintlig bebyggelse. För området gäller de föreslagna övergripande riktlinjer vid bygglovprövning. Där planförslaget föreslår en utvecklad användning anges *Landsbygd – utvecklad* i plankartan.

För dessa områden föreslås:

- Pågående markanvändning
- Övergripande riktlinjer gäller vid förfrågning av ändrad markanvändning

3.2 Visby

Visby är Gotlands naturliga centrum och den framtida utvecklingen av staden har därför stor betydelse för hela Gotlands utveckling. Landsbygderna, serviceorterna och Visby verkar i många avseenden i symbios med varandra.

Visbyområdet omfattar Visbys framtida tätort samt de orter och den landsbygd som ligger inom cykelavstånd från Visby centrum. Boende i denna del har möjlighet att dra nytta av närheten till stadens service och arbetsplatser.

Karta Avgränsning Visby delområde.

För Visbys tätort anges markanvändningen på en relativt detaljerad skala och anges i kategorin ”mångfunktionell bebyggelse” på markanvändningskartan. Markanvändningen bygger till stor del på den fördjupade översiktsplanen för Visbyområdet ”Hela Visby 2025”, med ett antal uppdateringar. När den nya översiktsplanen har vunnit laga kraft ersätter den

”FÖP Hela Visby” som då utgår som egen handling.

Den militära återetableringen kring Tofta skjutfält och Visby flygplats har medfört att Visbys möjlighet att växa utåt längs den stadsnära kusten har begränsats. Samtidigt råder bostadsbrist i Visbyområdet och bostadsbristen förväntas fortsätta om det inte byggs fler bostäder. Resurseffektiv utveckling blir allt mer viktigt, staden behöver fortsätta byggas inåt. Parallellt med detta föreslås två nya utvecklingsstråk för bostäder inåt land, ett norr om staden (Väskinde) och ett söder om staden (Stenkumla). På markanvändningskartan anges de orter och tätbebyggda kuststräckor som ligger inom Visbyområdet som sammanhängande bostadsbebyggelse (Västeholm, Stenkumla, Träkumla, Väskinde mm.). Landsbygden anges som stadsnära landsbygd, för denna kategori anges utvecklingsinriktning och vad som behöver tas hänsyn till för respektive geografiska område.

Visby är inte färdigbyggt. Ambitionen är att det i Visbyområdet i framtiden ska utvecklas goda miljöer att växa upp, bilda familj och åldras i och att Visbyområdet ska vara en dynamisk miljö för företagande.

Energiproduktion

I delområdet Visby föreslås följande område för energiproduktion:

- Ett område föreslaget som lämpligt område för vindbruk utanför riksintresseområde för vindbruk men innanför försvarsmaktens påverkansområde för höga objekt. (typ 3).

Planeringsinriktningar

Här redovisas den övergripande riktningen för utveckling av Visbyområdet. Under varje delområde vidareutvecklas planeringsinriktningarna.

- Visby ska utvecklas som cykelstad
- Trygga stadstråk och sköna grönstråk ska förstärkas
- Visby finns goda möjligheter att vitalisera, utveckla, bygga ut, bygga samman, länka ihop och ”hela” staden om den tillåts ”växa inifrån”.
- Staden ska i vid mening upplevas som ”färdig” hela tiden. Med den ”färdiga staden” menas att ny bebyggelse ska ansluta till den befintliga staden så att öar av bebyggelse utan fysisk och social koppling till den övriga staden så långt som möjligt undviks.
- Med utgångspunkt från det befintliga ska kompletteringar ge en god helhetsverkan. Gammalt och nytt ska mötas i skön förening.
- Visby ska växa med hänsyn till platsernas lokala förutsättningar och ett föränderligt klimat, tänk ”glokalt”.
- Nya större bostadsetableringar utåt från staden med främst villor, koncentreras till två huvudstråk inåt land: ett Väskindestråk och ett Västerhejde-Stenkumla-Träkumlastråk. Ny bebyggelse ska lokaliseras resurseffektivt och huvudsakligen utgöras av bostäder, med inslag av service och annan småskalig gårdsverksamhet. Utvecklingen ska ske mot förbättrade möjligheter till pendling med hållbara transportmedel (cykel, kollektivtrafik mm).

Karta Mark- och vattenanvändning Visby

Teckenförklaring

	Blandad användning, Pågående		Farled, Pågående
	Blandad användning, Utvecklad		Flygplats, Pågående
	Blandad användning, Ändrad användning		Hamn, Pågående
	Vård, Pågående		Avloppshantering, Pågående
	Tillfällig vistelse, Pågående		Dagvattenhantering, Utvecklad
	Skola, Pågående		Energiförsörjning, Pågående
	Skola, Ändrad användning		Väg, Utvecklad
	Besöksanläggning, Pågående		Annan användning, Pågående
	Besöksanläggning, Utvecklad		Gång- och cykelväg, Pågående
	Verksamhet, Pågående		Gång- och cykelväg, Utvecklad
	Verksamhet, Utvecklad		Gång- och cykelväg, Ändrad användning
	Verksamhet, Ändrad användning		Verksamheter, Pågående
	Handel, Pågående		Verksamheter, Ändrad användning
	Kontor, Pågående		Omgivningspåverkande och tillståndspliktig verksamhet, Pågående
	Parkering, Pågående		Värdefullt havsområde
	Centrum, Pågående		Jordbruk
	Centrum, Utvecklad		Skogsbruk
	Bostäder, Pågående		Stadsnära landsbygder, Pågående
	Bostäder, Ändrad användning		Befintlig byggnad
	Mångfunktionell bebyggelse, Pågående		
	Motionsslinga		
	Naturområde		
	Odling		
	Ej specificerad grönyta		
	Grönområde		
	Lekplats		
	Park		

3.2.1 Delarna som gör helheten

Hur ska Visby växa? Det finns utvecklingsområden som inte alltid är möjliga att knyta till en geografisk plats. Delar som medverkar till helheten och bygger stadens identitet. Hur utvecklas stadskärnan, mellanrummen, entréerna, stråken och boendekvaliteten?

Stadens kärna

- Visbys stadskärna ska utvecklas socialt, kulturellt, kommersiellt och gestaltningsmässigt till en naturlig, levande och livskraftig stadskärna för hela Visbyområdet.
- Innerstadens kvaliteter ska bevaras.
- Utvecklingen av miljön i innerstaden ska kännetecknas av hög kvalitet i enlighet med vad som föreskrivs i handlingsplanen för Världsarvet Visby.

Under de första 800 åren av stadens historia rymdes hela staden innanför ringmuren, idag utgör innerstaden en mindre del av tätorten Visby. Visbys stadskärna - Visbys centrum innefattar delar av Visby Innerstad och dess samband med Ytterstaden i anslutning till Österport (Östercentrum) och Söderport (Södercentrum). Inom detta område finns en blandning av handel, kultur, privat och offentlig service, arbetsplatser och boende som alla utgör ingredienser i en fungerande stadskärna och ett levande stadsliv. En stadskärna ska upplevas som en naturlig och levande mötesplats för hela staden. Visbys nuvarande stadskärna måste i sina olika delar och på olika sätt utvecklas för att vara en levande och livskraftig helhet, både gestaltungs- och innehållsmässigt. Att åstadkomma och värna en fungerande stadskärna är ett sätt att både "hela" och att låta staden "växa inifrån".

Stadskärnan utgör en viktig del av stadens identitet. Olika delar av innerstaden har under historiens gång utgjort Visbys stadskärna. Innerstaden fungerar i många avseenden fortfarande som själva kärnan i Visby. Dock har Visbys utveckling har inneburit att staden vuxit utanför sina ursprungliga gränser. Många av stadens tidigare funktioner har i den processen även flyttats ut från innerstaden som därför ur flera aspekter inte längre ensamt kan göra anspråk på att vara Visbys stadskärna.

På grund av sina enastående universella värden har innerstaden som Hansestaden Visby förts upp på Unescos världsarvslista. Visby innerstad är också utpekad som riksintresse för sina kulturmiljövärden. En detaljplan med tillhörande Byggnadsordning antogs 2010. Byggnadsordningen innehåller riktlinjer och stöd till fastighetsägare, boende och verksamma när de ska vårda, bygga om, ändra eller bygga till i Visby innerstad.

Regionens inriktning är att stödja utvecklingen av att både levandegöra och vårda stadskärnan, så att den fortsätter vara en autentisk del av staden och värdig ett världsarv.

Stadens mellanrum

- De vaga, delande och otrygga mellanrummen i stadsväven ska överbryggas

Vissa stadsdelar upplevs ha vaga eller svaga kopplingar till angränsande stadsdelar. Dessa mellanrum kan upplevas som ovärdade och otrygga. Att överbrygga mellanrum i stadsväven kan exempelvis handla om att bebygga ett område med bostäder, skapa ett grönområde eller utforma ett stråk för rörelse.

I staden finns både grå och gröna mellanrum. Ett grått mellanrum kan vara en överdimensionerad parkeringsanläggning eller en underutnyttjad fastighet. Ett grönt mellanrum kan vara en bullerpåverkad gräsmatta som inte inbjuder till lek eller aktivitet och som har begränsad betydelse för klimatanpassning och biologisk mångfald. Torslunden är ett exempel på ett grönt mellanrum som saknar en tydlig koppling till angränsande miljöer. Här utreds/studeras hur området skulle kunna utvecklas och utformas för bl a dagvattenhantering och viss bebyggelse för att på ett tydligare sätt sammanbinda omgivande områden och dessutom lösa en önskan om fördröjning av dagvatten. Ett annat exempel är de stora outnyttjade gräsytorerna längs Färjeleden/Visbyleden. Möjligheter att på lång sikt omvandla dessa till bostäder eller annan verksamhet bör utredas.

Med en lägre hastighet på stadens gator skulle mellanrummen intill gatorna kunna bebyggas.

Stadens stråk

- Ytterstadens stadsstråk ska utvecklas med utgångspunkt i den mänskliga skalan
- Attraktiva grönstråk ska sammanbinda grönområden och bebyggelse.
- I de punkter grön- och stadsstråk korsas bör en kompromiss göras.
- Stråket Strandpromenaden - ska skapas mellan Södra Hällarna och Själsö.

Stadens stråk kan utgöras av grönstråk eller stadsstråk. Dessa två typer av stråk kompletterar varandra och behövs för en sund och trygg stad som är byggd för mänsklig rörelse. De gröna stråken erbjuder ekosystemtjänster och rekreation. Stadsstråken erbjuder stadsliv och trygghet. I de punkter grön- och stadsstråk korsas bör en kompromiss göras.

Vägarna och gatorna utgör viktiga stadsrum och stadsstråk i ytterstaden. Innerstadens intima gaturum är utformade för gående, medan de områden som tillkommit efter 1960-talet ofta är utformade för bilar, med en svagt utvecklad rumslighet. När områdena kring gatorna utvecklas är det viktigt att rumsligheten utvecklas utifrån den mänskliga skalan. Rumsligheten blir allt viktigare ju närmare stadens centrum man kommer. Områdena kring infartsvägar och andra sammankopplande gator är särskilt viktiga att utveckla med en medveten utformning, då det rör sig många människor längs dem och de påverkar stadsbilden.

Exempel på stadsstråk som kan utvecklas, bevaras och sträckas:

- Allégatan
- Söderväg
- Stenkumlaväg
- Solbergatan
- Broväg
- Österväg-Endreväg & Follingboväg
- Lummelundsväg

Stadens gröna stråk har framför allt en visuell och rekreativ kvalitet, men de är också viktiga för den biologiska mångfalden. De ska utgöra de trygga och säkra sambanden och vara den sammanhängande länken mellan olika grönområden och bebyggelsen. De gröna stråken fungerar som viktiga promenadstråk i stadsmiljön. De ska kopplas samman med eller innehålla goda gång- och cykelleder. De ska också utnyttjas som sammanbindande övergångar mellan olika stadsdelar – att tänka på vid planeringen av nya stora bostadsområden.

Tanken med stråket för Strandpromenaden är att knyta samman och utveckla pärlbandet av miljöer och målpunkter med skiftande karaktärer som finns mellan Kneippbyn och Snäck samt att ansluta till och knyta samman systemet av gröna stråk.

Stadens entréer

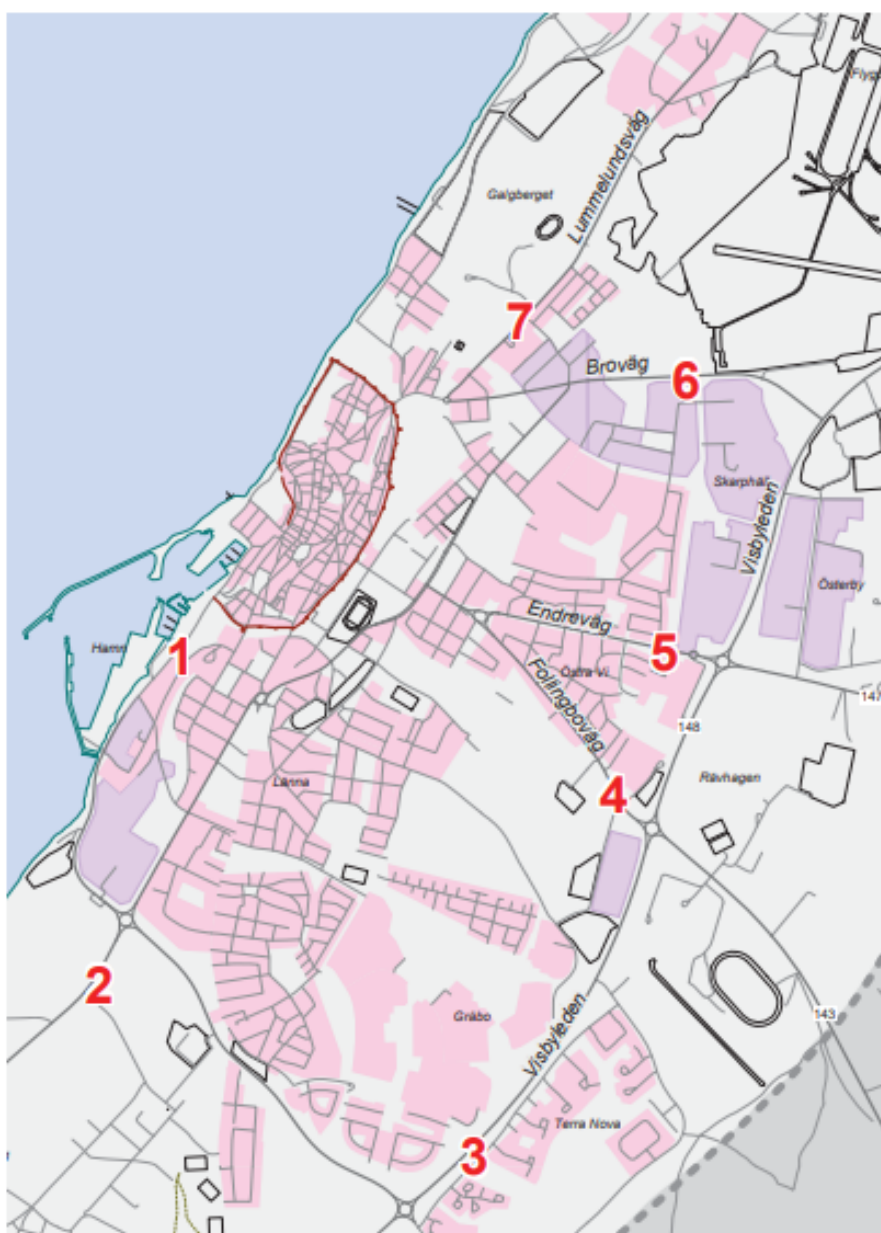
- Kvaliteten på Visbys entréer till staden ska förbättras.
- Viktiga siktlinjer från längre håll bör uppmärksammas när Visby växer

Stadsstråken påverkar hur staden upplevs från nära håll, på den mindre skalan. Stadens entréer påverkar bilden av staden från längre håll, både inifrån ön och från havet. Entréerna påverkar stadens identitet och är viktiga för rörelsen och orienteringen i staden. På samma sätt som stadens form och skala är viktiga att förhålla sig till när staden utvecklas ska även förändringar som påverkar stadens entréer studeras och bedömas utifrån ett stadsentréperspektiv. Detta syftar till att förbättra och förstärka kvaliteten på Visbys entréer både från landsidan och från havet.

Viktiga entrésträckor i Visby är:

1. Vattenvägen via hamnen
2. Toftavägen - Söderväg
3. Färjeleden - Visbyleden
4. Follingboväg - Österväg
5. Slitevägen - Endreväg - Österväg
6. Broväg
7. Lummelundsväg - Kung Magnus väg

Till dessa entrésträckor eller entrérum ska även hela vägrummet utmed Visbyleden (inkl Färjeleden), från brandstationen till ”Terra Nova-rondellen” vidare mot hamnen, räknas. Det är viktigt att säkerställa, förstärka och förbättra vägrummets kvaliteter utmed Färjeleden- Visbyleden, så att den bättre knyter ihop avstånden och inte uppfattas som den barriär den är idag.

Karta Viktiga entrésträckor i Visby

Bostad för alla

- Bostadsplaneringen för Visby ska utgå ifrån att människor har olika bostadsbehov och att dessa varierar genom livet.
- Olika boendeformer ska med hjälp av bostadsplaneringen integreras med varandra för att skapa attraktiva livsmiljöer för människor med olika behov.

Varje kommun ska planera för bostadsförsörjningen i kommunen och därmed skapa förutsättningar för alla invånare att leva i goda bostäder och miljöer. Det handlar om att analysera och bedöma vilka förändringar som behövs i bostadsbeståndet till följd av hur kraven och önskemålen från befolkningen förväntas utvecklas. Med en bra planering kan bostadsbyggandet bidra till att många viktiga mål i samhällsplaneringen uppnås och inriktningen för planeringen bör vara att bostadsbyggandet genomförs med bostadsociala ambitioner.

Det är viktigt att planeringen för bostadsförsörjningen utgår ifrån att möjliggöra för samt främja en fortsatt positiv tillväxt för Gotland. En väl fungerande bostadsmarknad med stor variation i utbudet är en förutsättning för att skapa ett attraktivt och långsiktigt hållbart Gotland. Detta bör ske genom en planering som bidrar till fler efterfrågade bostäder och goda boendemiljöer för alla oavsett ekonomiska förutsättningar, ålder, etnicitet, könstillhörighet, religion, funktionalitet osv.

Inriktningen för bostadsplanering bör vara att säkerställa en marknad som utvecklas på ett positivt sätt och därmed bidrar till en långsiktigt hållbar regional utveckling där alla människor lever i goda behovsanpassade bostäder i trygga miljöer.

Bostadsbeståndet behöver erbjuda olika upplåtelseformer, bostadsstorlekar och hustyper i varierande prisnivåer. En variation i utbudet gör det möjligt för hushåll

med olika förutsättningar att flytta till eller inom Gotland allteftersom hushållet krymper, växer eller förändras på något annat sätt samt en möjlighet att möta de föränderliga behov som uppstår genom livets olika faser.

Vissa samhällsgrupper har begränsade möjligheter att själva skaffa en bostad och det är viktigt att bostadsplaneringen inkluderar bostäder för dessa grupper och säkerställer att de blir en naturlig del i bostadsbeståndet. Det handlar bland annat om ungdomar, studenter, nyanlända och äldre samt personer med funktionsvariation. Framför allt i Visby finns ett stort behov att skapa fler bostäder för dessa samhällsgrupper då närheten till service, skolor, affärer mm är av stor betydelse.

3.2.2 Att röra sig i Visby

En stad som växer inåt, i motsats till att spridas utåt, minskar de fysiska såväl som de mentala avstånden mellan olika platser och ger förutsättningar att stärka cykelvägnätet och ger bättre underlag för kollektivtrafiken.

Cykelstaden Visby

- Vid planering av nya bostadsområden i Visby tätort ska cykeln ges högsta prioritet.

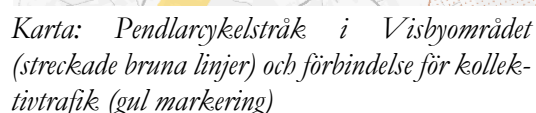
- Målsättningen är att skapa ett sammanhängande huvudnät av cykelvägar för att öka andelen cyklande av den totala trafiken.
- Cykelvägnätet ska utvecklas till en fungerande attraktiv, säker och trygg helhet.
- En utbyggnad ska framförallt gynna arbetspendling och skolcykling, men även andra viktiga målpunkter med samhällsservice ska prioriteras. Cyklister ska erbjudas bra och säkra cykelparkeringar nära viktiga målpunkter.
- Trafiksäkert pendlingsstråk för cykel ska byggas ut mellan Visby och Roma
- Trafiksäkert pendlingsstråk för cykel ska byggas ut mellan Visby och Träkumla-Stenkumla
- Trafiksäkert pendlingsstråk för cykel ska byggas ut mellan Visby och Väskinde
- Förbättrad cykellänk ska byggas mellan flygplatsen och Själsö

I Visby finns stor potential att öka cykeltrafiken för korta resor inom staden och även för lite längre cykelpendling mellan de närliggande orterna. Att cykla till och från jobbet utgör också en del av den viktiga vardagsmotionen. En stad där det lätt att välja cykel framför bil får bättre luftkvalité, mindre trafikbuller och mer plats. Arbetsplatser bör genomföra egna kampanjer för att uppmuntra sina medarbetare att cykla istället för att ta bilen till jobbet. Arbetspendling med cykel även ge flera ekonomiska vinster, i form av minskade sjukdagar och minskade kostnader för parkeringsplatser, bensinkostnader samt negativ påverkan på miljön.

Stadens struktur påverkar hur lätt det är att välja cykeln. Visby har goda förutsättningar att utvecklas som cykelstad. Målpunkterna är nära. En stad som har befolkade stadstråk i kombination med lugna

grönstråk ger möjligheter att välja olika typer av rutter under dygnets olika timmar.

Gång- och cykelväg finns utbyggd utmed de statliga vägarna längs kusten och knyter ihop Visby med de kustnära grannorterna. Eftersom utvecklingsmöjligheterna är begränsade längs kusterna föreslås nya utvecklingsstråk inåt land (se kap. Utvecklingsområden på landsbygden). Utvecklingen i dessa stråk ska ske mot förbättrade möjligheter till pendling med hållbara transportmedel (cykel, kollektivtrafik mm). Förstärkning av cykelvägnätet ska prioriteras längs dessa sträckor.

- Biltrafiken skall minska och cykeltrafiken och kollektivtrafiken skall öka.
- Nya gator utformas så att de ger upplevelse av rätt hastighet. 40 km/h innanför Visbyleden.
- Återvändsgator undviks.
- Ingen mer mark tas i anspråk för permanent markparkering i Visbys centrala delar.
- Samutnyttjande av parkeringsanläggningar ska alltid eftersträvas i syfte att effektivisera markutnyttjandet.

Målsättningen med utformningen av gator i Visby är att trafikanter ska känna igen gatutypen och sammankoppla den med lämplig hastighet. Silningsprincipen tillämpas och återvändsgator ska undvikas. Det

innebär att vägnätet i möjligaste mån vävs samman. Detta ger en god tillgänglighet för flera trafikslag (gående, cykel och bil). Det ökar också förutsättningen för att hela staden när områden länkas vilket i sin tur bidrar till en ökad trygghet och kortare avstånd.

Region Gotland har flera tydliga mål där parkeringsåtgärder är ett kraftfullt verktyg. Biltrafiken skall minska och cykeltrafiken och kollektivtrafiken skall öka. Gotlands parkeringsstrategi beskriver hur Gotland ska nå målen samt vilka åtgärder som bör genomföras, både på kort och på lång sikt.

Markparkering tar stora ytor i anspråk. I de centrala delarna av Visby är tillgången till mark begränsad. Det är eftersträvänsvärt att varje yta används så till så många funktioner som möjligt. Samutnyttjande av parkeringsanläggningar ska alltid eftersträvas i syfte att effektivisera markutnyttjandet. Vid en framtida utveckling av stadskärnan som leder till ökning av trafiken kan parkeringssituationen lösas med trafikreglerande åtgärder samt genom att parkeringshus eller parkeringsgarage byggs.

Kollektivtrafik

- Kollektivtrafiken ska vara ett konkurrenskraftigt alternativ till bilen.
- Kollektivtrafiken behöver vara en del av bebyggelseplaneringen och planeringen av andra transportmedel.
- En väl utbyggd kollektivtrafik mellan Visbyområdet och landsbygden är viktig för hela Gotland. För att kollektivtrafiken på hela Gotland ska fungera behövs en busstation och en bussdepå i Visby.
- Nuvarande busstation ligger strategiskt och bör fortsätta vara samlingspunkten för kollektivtrafiken på Gotland.

- Den nuvarande bussdepån bör utvecklas som permanent bussdepå samt utvecklas och renodlas för detta syfte. Genom att peka ut en långsiktig plats för en bussdepå ökar Region Gotlands förutsättningar att behålla en ekonomiskt och miljömässigt hållbar buss- trafik.
- Kollektivtrafiken ska erbjuda fler grupper en ökad tillgänglighet till stadens olika delar och så långt möjligt vara ett förstahandsalternativ för personer med olika funktionshinder.
- En större del av de samhällsbetalda resorna ska kunna ske inom ramen för de allmänna kommunikationsmedlen.
- Kollektivtrafiken ska främja en positiv regional utveckling genom att erbjuda arbetspendlare snabba anslutningar mellan Visby busstation och större koncentrationer av arbetsplatser.
- Samordningen mellan stads- och landsbygdslinjerna måste fortsätta.
- Upprusta hållplatser för en bättre anpassning till alla resenärer.

Fungerande kollektivtrafik är en viktig del i begreppet att "hela" staden. Bussen ska vara det naturliga komplementet till att cykla och gå. Kollektivtrafiken kan bidra till en långsiktigt hållbar stadsutveckling genom att vara ett konkurrenskraftigt alternativ till bilen. För att uppnå detta behövs dels satsningar på kollektivtrafiken, och dels den utveckling av gång- och cykelvägar och parkeringslösningar som föreslås i denna översiktsplan.

Visby är navet i kollektivtrafiken på Gotland. De flesta busslinjer börjar eller slutar i Visby. I Visby finns också öns största busstation och en depå för bussar. Sedan år 2020 samordnas avgångarna på samtliga busslinjer så att resenärer kan byta mellan olika linjer på Visby busstation. Många som arbetar i Visby har sitt boende på

landsbygden och vice versa. Visby är därför avgörande för hela öns kollektivtrafik. För att behålla det positiva ömsesidiga beroendet mellan stad och land behövs en stadstrafik som ansluter till landsbygdslinjerna och som snabbt och smidigt för arbetspendlare till de större arbetsplatserna i staden. Stadstrafiken i Visby är också viktig för personer med funktionsnedsättning. Parallellt med den snabba pendlartrafiken bör också en närmare stadstrafik utvecklas för att betjäna personer med begränsad rörlighet. Det kan göras på olika sätt, till exempel genom en särskild busslinje med fler stopp, eller med en utökad anropsstyrd trafik. Busshållplatserna i Visby bör rustas upp och tillgänglighetsanpassas, så att de blir tryggare, säkrare och trevligare.

3.2.3 Det gröna Visby Stadens grönska

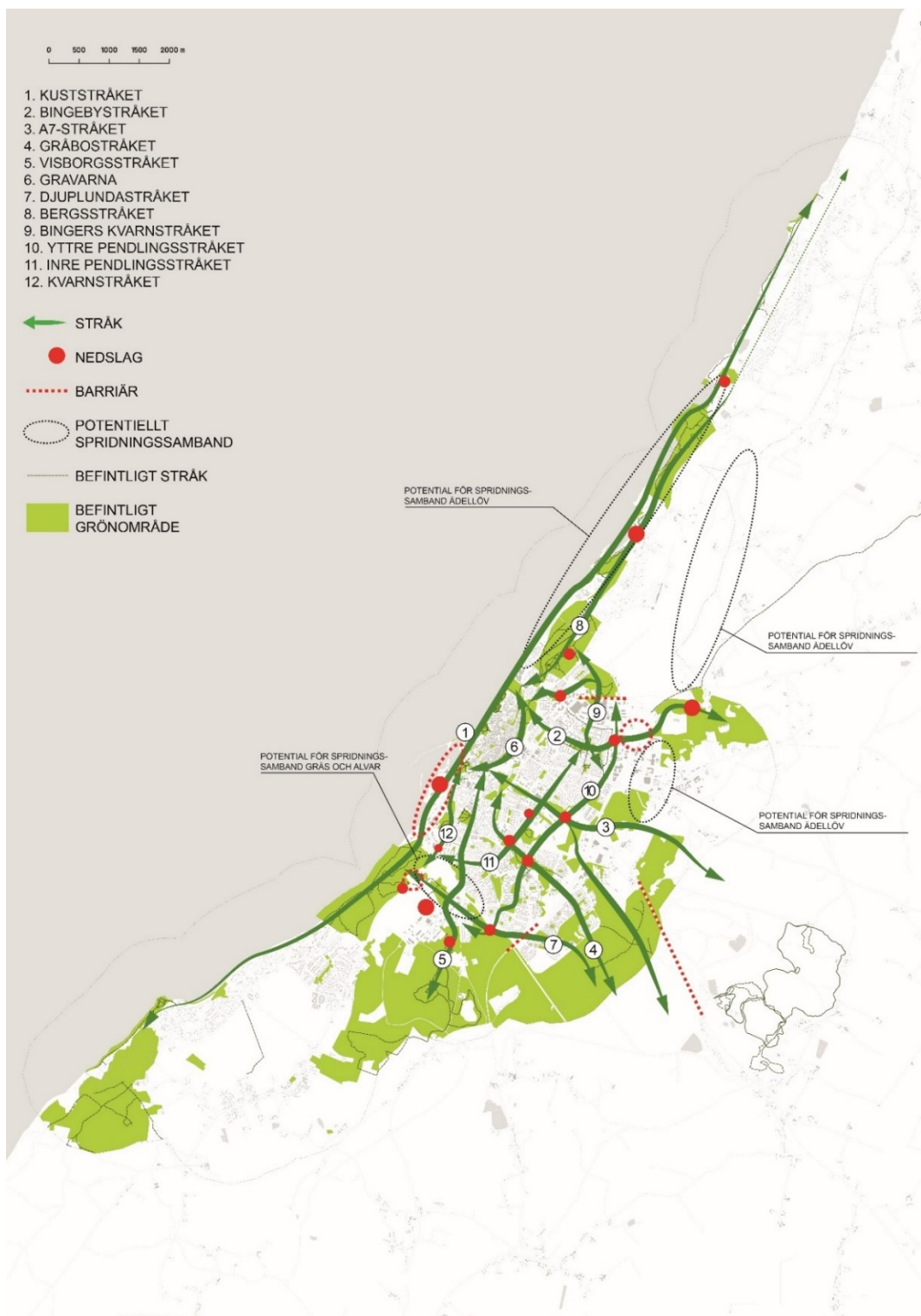
- En restriktiv hållning ska tillämpas vid önskemål om ändrad markanvändning inom grönområden, parker och naturmark.
- Endast mindre impediment bör tas i anspråk för att fylla i luckor i stadsväven. Det handlar om grönytor som har en delande effekt, med begränsade sociala och biologiska värden och som har liten betydelse för klimatanpassning.
- Vid nya större exploateringar ska behovet av nya offentliga platser studeras
- Vid planering av nya bostadskvarter ska grönskan ges stor betydelse

Visby är en sammantaget grön stad, med stor tillgång till parker och strövområden. Dessa är av stor betydelse för att upprätthålla ekologiska samband, bidra med viktiga ekosystemtjänster, sociala värden och folkhälsa till de boende och inte minst för stadens identitet.

Visbys parker och större sammanhängande natur- och strövområdena i de stadsnära områdena är en kvalitet som inte får byggas bort i Visby. Tre större grönområden av olika karaktär och placering pekas ut; Gravarna, naturreservatet Galgberget och Rävheten. För att upprätthålla sin funktion är det viktigt att deras storlek bevaras och att det finns goda kopplingar till bebyggelse genom stråk som med fördel passerar parker. Särskild tonvikt läggs på barn och förskolors behov av närhet till grönområden av vildare karaktär. Sedan barnkonventionen antogs i svensk lag 2018 är detta av ytterligare vikt.

I en tätare stad är grönytor viktiga för fler funktioner än rekreation, grönskans roll för biologisk mångfald och klimatanpassning blir allt viktigare. Nya offentliga platser för grönytor eller torg med grönskande inslag ska tillskapas kring Viborgs slätt. I kvarteret Melonen föreslås ändrad markanvändning för att till skapa ett parkområde i anslutning till bostadsbebyggelsen. Även vid mindre kompletteringar ska behovet av nya offentliga platser för grönska eller stadsliv studeras. Planering av mindre parker med anpassat innehåll i direkt anslutning till äldreboenden och områden där många äldre bor, liksom i anslutning till bostadsbebyggelse generellt är viktigt. En rad större grönområden med stora sociala värden i staden saknar skydd genom detaljplan eller på annat sätt, såsom Krookska dungen, Furulundsskogen och delar av P18-skogen.

Vid planering av nya kvarter med flerbostadshus ska alla boende ha tillgång till en gemensam gård, med plats för grönska, lek, rekreation och utevistelse. En hög så kallad ”grönytefaktor” är att eftersträva. Grönytefaktor är ett verktyg för att beräkna ekoeffektiv yta baserat på ett poängsystem. Ett sådant poängsystem finns inte framtaget för Gotland i nuläget, men kan med fördel tas fram.

Översiktlig strategisk karta som visar, befintliga grönområden, möjliga länkar, nedslag och barriärer som föreslås i områdesbeskrivningen ur samrådsförslag Grön Plan för Gotland.

I Visbys närområde finns även två kommunala naturreservat, Södra Hällarna och Galgberget. De är utöver sina naturvärden viktiga områden för rekreation och kulturupplevelser.

Södra Hällarna naturreservat är ett natur- och friluftsområde i södra Visby som tidigare var ett militärt skjutfält. På Södra Hällarna finns så gott som samtliga av öns naturtyper representerade. Här finns vinddriven tallskog och fuktig lövskog, branta klintar med rasbranter, fossilrika stränder och sandstränder, uppspruckna hällar och alvarmarker, djungelliknande vandringsleder, grottor, orkidéer, med mera.

- I enlighet med skötselplanen för naturreservatet har två ytor med användningen besöksmål har pekats ut inom området som möjliga ytor för naturum. En yta vid den södra infarten och parkeringen samt en yta i anslutning till den stora parkeringen i mellersta delen av området.

- Region Gotland tar inspiration och vägledning av fokusområdena från områdesbeskrivningarna i Grönplan för Gotland. Grönplanen innehåller riktningar för exempelvis utformning av gröna stråk.

Visbys naturområden och även parker och andra delar av det gröna Visby har stora naturvärden. Vi bör värna en hög biologisk mångfald på hela ön och Visby är inget undantag. Ett rikt växt- och djurliv och en variationsrik tätortsnäranatur har förutom egenvärden en hög trevnadsfaktor och gör staden mer spännande. De verkliga rariteterna som finns i Visby måste självfallet hanteras med varsamhet. Det finns växt och djurarter som är sällsynta och hotade av försvinnande om inte särskild hänsyn och åtgärder vidtas och en del av dessa är föremål för särskilda åtgärdsprogram. Inom planområdet finns ett flertal lokaler för sådana så kallade åtgärdsarter, bl a inom området för idrott och rekreation inom Visborgsområdet.

Teckenförklaring

	Blandad användning, Utvecklad
	Blandad användning, Ändrad användning
	Vård, Pågående
	Tillfällig vistelse, Pågående
	Skola, Pågående
	Skola, Ändrad användning
	Besöksanläggning, Pågående
	Besöksanläggning, Utvecklad
	Verksamhet, Utvecklad
	Kontor, Pågående
	Centrum, Pågående
	Bostäder, Pågående
	Bostäder, Ändrad användning
	Motionsslinga
	Naturområde
	Farled, Pågående
	Hamn, Pågående
	Gång- och cykelväg, Pågående
	Gång- och cykelväg, Utvecklad
	Gång- och cykelväg, Ändrad användning
	Verksamheter, Pågående
	Avloppshantering, Pågående
	Dagvattenhantering, Utvecklad
	Grönområde
	Lekplats
	Park
	Sammanhängande bostadsbebyggelse, Pågående
	Värdefullt havsområde. Exploatering kräver hänsyn
	Jordbruk
	Skogsbruk
	Befintlig byggnad

Galgberget naturreservat

Galgberget naturreservat som ligger i norra Visby är ett populärt natur- och kulturhistoriskt område. Naturreservatet delas i en övre och nedre platå av den vackert utbildade klinten som löper genom hela området. På den övre delen finns hållmarker, barrskog och öppna gräsytor, här är också fornlämningen Galgen belägen. Nedanför klintkanten dominerar lövträden runt den lummiga Kärleksstigen tillsammans med öppnare gräsytor och rasbranter.

Fritidsaktiviteter

- Platser för lek- och spontanidrott ska integreras och vara naturliga mötesplatser i Visbys bostads- och grönområden.

En meningsfull fritid, som främjar fysisk aktivitet, social gemenskap och nätverksbyggande, är en viktig beståndsdel i en positiv livsstil, som tillsammans med kultur- och naturupplevelser skapar förutsättningar för utveckling och välbefinnande och därmed också bidrar till en bättre folkhälsa. För att möta dessa grundläggande

behov är det viktigt att möjligheterna till idrott/motion, friluftsliv och rekreation är goda, där har kvalitativa grönområden stor betydelse.

Gröna värden och exploateringsintressen

- En restriktiv hållning ska tillämpas vid önskemål om ändrad markanvändning inom översiktsplanens redovisade grönområden, parker och naturmark.

Gröna strövområden och övrig ”grön mark”, d v s mark som inte är bebyggd kommer alltid att vara efterfrågad av olika exploateringsintressen. Det är därför viktigt att avvägningar görs i ett större övergripande sammanhang och i ett förebyggande syfte. Stora kvaliteter kan gå förlorade om man börjar ta lite mark här och där. De stora grönområdena med sociala och ekologiska värden - får t ex inte bli för små eftersom de då tappar sitt värde. Viktigt är också att de gränsar till lämpliga verksamheter och att tillgängligheten är god.

Planeringsinriktning för större och principiella omvandlings- och utvecklingsområden återfinns i grönplanen.

3.2.4 Visbys årsringar

I Visby finns bebyggelse från flera tidsepoker. Här möts gammalt och nytt.

Stadsbild

- Ny bebyggelse ska planeras med stor respekt för stadens form, skala och uttryck, från den övergripande nivån till stadsdelen, kvarteret, gatan och ner till den närmaste grannbebyggelsen, vare sig det handlar om byggande i närheten av världsarvet eller i ytterstadens yngre och modernare stadsdelar.
- Den byggda miljön i Visby ska utvecklas i samspel mellan bevarande och nyskapande med utgångspunkt i de lokala förutsättningarna.

- Ny bebyggelse ska planeras och byggas med omsorg om stadslandskapets helhetsverkan i samspel med, eller i medveten kontrast till, omgivande bebyggelse.
- Studier på stadsbilden bör utgöra en del av planarbetet vid kompletteringar i centrala delar av Visby.
- Studier av påverkan på stadens siluett bör genomföras vid planering av höghus och vid planering av ny bebyggelse som påverkar innerstaden och stadens entréer.
- Volymstudier i 3d-program eller sektioner är exempel på verktyg som kan användas för att utföra studier av stadsbilden och siluetten.

En viktig del av upplevelsen av staden är dess siluetter, d v s hur staden möter himlen. I traditionell mening är detta något man upplever på håll när man närmar sig en stad. I Visby kan man nalkas staden både från land- och havssidan. Visby har i stort sett kvar samma infartsvägar som alltid har funnits. Staden har dock under årens lopp byggts ut och förändrats och därmed har även bilden av Visby förändrats.

Vilka arkitektoniska kvaliteter bör finnas i ett växande Visby? En arkitekturstrategi för Gotland är under framtagande.

Visby ytterstad

- Vid förändringar bör hänsyn tas till kulturvärdena inom de områden som utpekats som värdefulla och rivning bör prövas restriktivt.

En översiktsplan är vägledande för beslut i enskilda ärenden som detaljplaner och bygglov och förhållningssätten är i allmänhet generella. Det innebär att bedömningen i det enskilda fallet påverkas av de kulturhistoriska värdena på platsen i relation till dess omgivning, liksom av de förändringsbehov som aktualiserats. Kunskapen om Visbys lokala karaktärsdrag,

kvaliteter och särarter är därför viktiga utgångspunkter även när mer översiktliga förändringar i staden diskuteras.

Skriften *”Bebyggelsens och utemiljöns karaktärsdrag i Visby ytterstad 1900 – 2000”* utgjorde bilaga till den tidigare fördjupade översiktsplanen för Visbyområdet *”Hela Visby”* som vann laga kraft 2010, bilagan bedöms fortfarande vara aktuellt som underlag vid bygglovsprövning och planläggning. Bilagan redovisar övergripande bebyggelsens och utemiljöns karaktärsdrag och kulturhistoriska värden i Visby ytterstad, områdes- och epokvis. De redovisade texterna är tänkta att bidra till en gemensam syn på hur dessa värden kan tillvaratas och tjäna som vägledning när staden förändras, förnyas och utvecklas.

3.2.5 Världsarvet Hansestaden Visby

En stor potential finns att med kulturarvet som grund samverka för ett rikare kulturliv och turism året runt. Utmaningar är dels att prioritera knappa resurser i den stora tillgången av miljöer och dels att värna varje plats unika karaktärsdrag vid utveckling och förändring. För Hansestaden Visby gäller det att säkerställa världsarvsvärdet och att använda världsarvet som en plattform för hållbar platsutveckling.

Hansestaden Visby har varit upptagen på Unescos världsarvslista sedan 1995. Världsarvsstatusen ska beaktas i allt utvecklings, förändrings och planeringsarbete. Att Hansestaden, det vill säga staden innanför murarna och dess omedelbara omgivning, är och förblir en levande och attraktiv plats året runt är viktig i utvecklingen av hela Gotland. Människorna i staden, kultur, näringsliv och turism är våra drivkrafter. Tillsammans ska vi vårda, bevara och utveckla Hansestaden Visby.

Hansestadens levande miljö, som rymmer mer än tusen års byggande, utgör dess huvudattraktion och ska säkras långsiktigt genom högkvalitativ skötsel och skyddas av plan- och kulturminneslagstiftning.

Särskilt stort universellt värde – ”världsarvsvärde”

Hansestaden Visby är ett unikt exempel på en nordeuropeisk medeltida muromgärdad handels stad med en välbevarad och synnerligen komplett stadsbild och samling högkvalitativa byggnads verk. Tillsammans ger dessa delar uttryck för den typ av betydande mänsklig bosättning som genom dess form och funktion fortfarande utgör en levande stad.

Målet för Visbys utveckling är att världsarvsvärdet (Outstanding Universal Value) ska skyddas. Förutom de fysiska attributen som stadsmuren och vallgravarna; infartsvägar och gatunät; kyrkoruinerna, medeltida hus; trähusbebyggelsen och den övergripande stadsbilden är det också helt avgörande att Visby förblir en levande stad med blandade funktioner och social mångfald. Massturism, gentrifiering och privatiseringsprocesser är fenomen som behöver kontrolleras och motverkas.

Ett av kraven för att finnas med på UNESCO:s världsarvslista är att det finns en aktuell förvaltningsplan. I juni 2020 antogs en ny strategi för Hansestaden Visby som innehåller sammanlagt 40 mål, fyra övergripande och 36 tematiska mål. Arbetet med en tillhörande handlingsplan pågår. Läs mer på <https://gotland.se/107960>

Nedan listas de fyra övergripande målen:

- Mål 1 Hansestaden Visbys världsarvsvärde beaktas i allt utvecklings-, förändrings- och planeringsarbete för ett långsiktigt bevarande.
- Mål 2 Hansestaden Visby är en livskraftig, hållbar, säker och attraktiv plats för boende, verksamma och besökare året runt. Världsarvet utgör en resurs och drivkraft i regional utveckling.
- Mål 3 Världsarvet används som plattform för hållbar utveckling utifrån Agenda 2030.

- Mål 4 Aktiv kommunikation och kunskapsuppbyggnad skapar förståelse och engagemang för Hansestaden Visby och världsarvskonventionen hos boende, verksamma och besökare.

Länsstyrelsen och Region Gotland har ett gemensamt ansvar att bevaka och rapportera förändringar som kan tänkas påverka världsarvet negativt.

Världsarvets avgränsning

Hansestaden Visby omfattar den muromgärdade staden och dess närmaste omgivning med vallgravar och öppna ytor som tillsammans utgör ett område på 105 hektar. I bedömning av påverkan på världsarvsärden är världsarvets gränser inte viktiga - det är påverkan i sig som bedöms. Världsarvskommittén uppmanar medlemsländer/städer att hantera och begränsa negativ påverkan även utanför det utpekade världsarvet om den påverkar världsarvsvärdet, en så kallad buffertzona. Det gäller även den vidare kontexten och kulturmiljön som helhet, upplevelsevärden samt sociala och ekonomiska strukturer.

Idag saknas en sådan buffertzona för Visby världsarv. Det bör upprättas för att säkerställa världsarvsvärdet i förhållande till påverkan som sker utanför världsarvets gränser. Världsarvets upplevelsevärde är sårbart för åtgärder som påverkar intrycket när man närmar sig staden både från land och från hav.

Visby skyline har sedan länge medvetet beaktats vid exploatering för att skydda stadsbilden från havet. Hänsyn har tagits till hur hög den bakomliggande bebyggelsen kan vara för att inte dra uppmärksamhet från den medeltida stadsiluetten och detta har också slagits fast i gällande detaljplaner. Från landsidan blir de resterande siktlinjerna och vyerna över ringmuren

viktiga för att värna upplevelsen av världsarvet.

Idag redovisar de flesta världsarv i Europa (referens: Periodic Reporting Europe 2008-2015) att de största förändringarna har sitt ursprung utanför världsarvet.

Upplevelsen av stadsmuren är viktig och ska värnas om och respekteras. Den bör inte byggas för eller förminsкас och befintliga siktlinjer mot stadsmuren ska bevaras. Det gäller såväl synliga partier i stads och gatubilden innanför stadsmuren som siktlinjer och öppenheten utanför. Även på tomtmark som allmänheten inte har tillträde till gäller restriktivitet för ny- och tillbyggnader som skymmer ringmuren. Nybyggnad och tillbyggnad som sticker upp över murkrönet ska göras med respekt och hänsyn tagen till upplevelsen av muren. Dessa beaktas delvis i befintliga planer och förhållningssättet kan också framgent säkerställas i nya detaljplaner.

HIA - Heritage Impact Assessment

En Heritage Impact Assessment, HIA är en metod särskilt framtagen för att beskriva påverkan på världsarvsvärdet (OUV, Outstanding Universal Value). I bedömning av påverkan på världsarvsvärden är världsarvets gränser inte viktiga - det är påverkan i sig som bedöms. Det gäller även den vidare kontexten och kulturmiljön som helhet, upplevelsevärden samt sociala och ekonomiska strukturer. Vid utvärdering bedöms världsarvsvärdet utifrån tre aspekter; motiveringen i ett globalt perspektiv (kriterierna) , tillståndet dvs. äktheten (autenticitet) och helheten (integriteten) samt hur det kan förvaltas och bevaras till kommande generationer.

Världsarvsvärdet; Outstanding Universal Value består av alla dessa tre komponenter. Attributen är betydelsebärare som förmedlar och uttrycker världsarvsvärdet. De kan vara både materiella och immateriella. För Hansestaden Visby är de exempelvis:

- Fysiska byggnader och anläggningar; den dominanta intakta ringmuren med frilagda vallgravar, innerstadens välbevarade bebyggelsestruktur
- Förhållandet mellan olika delar; och det funktionella , historiska och symboliska sambandet mellan staden inom murarna och omgivande landet. Den välbevarade öppenheten bidrar till läsbarhet av stadslandskapets historiska utveckling samt kontrasten mellan stad och land under medeltiden.
- Kontinuitet och processer; och historiska infartsvägarna och användningen av det öppna grönområdet utanför ringmuren
- Associativa element; upplevelsevärden, immateriellt kulturarv; funktioner, social mångfald.

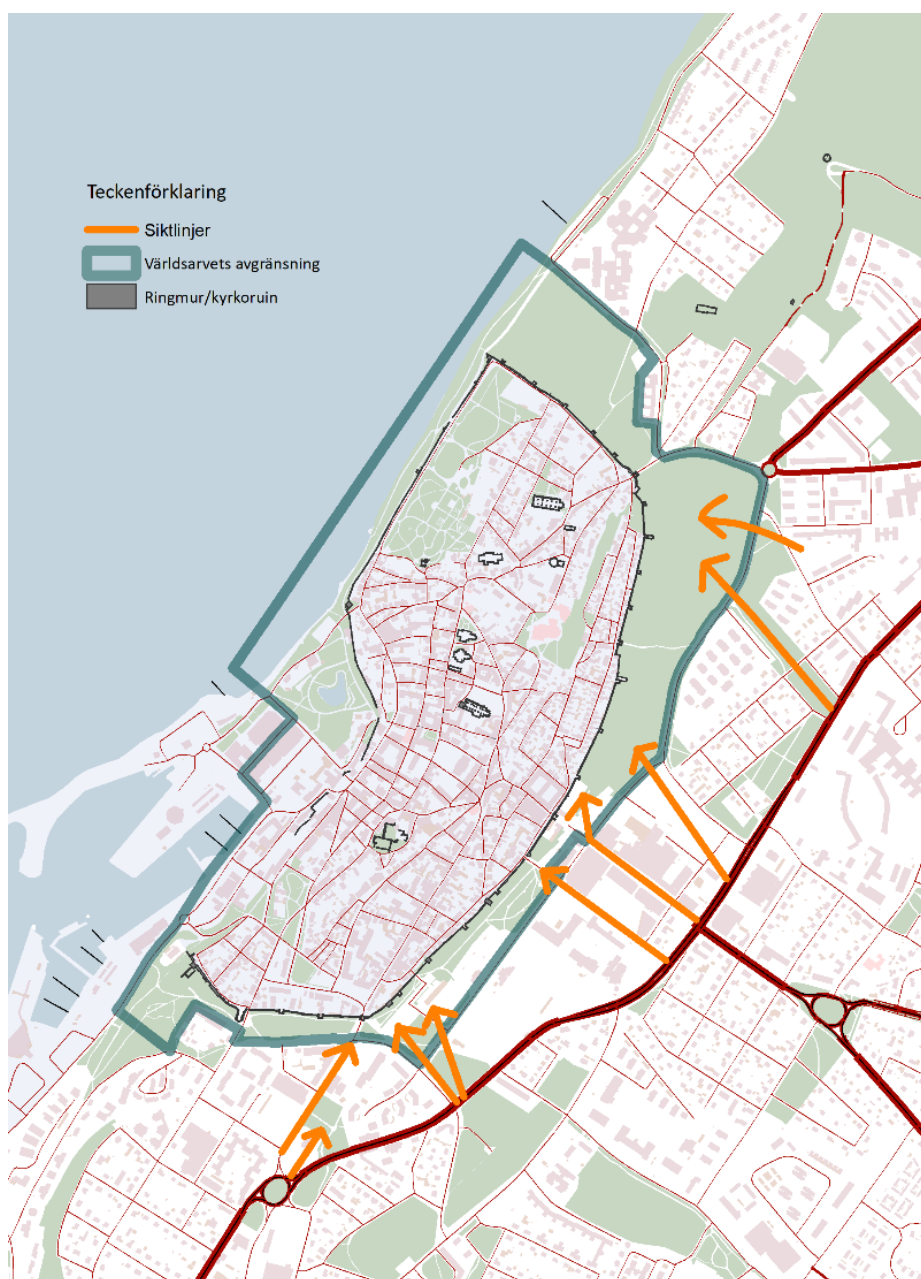
HIA skiljer sig från en miljökonsekvensbeskrivning, MKB såtillvida att en HIA har fokus på världsarvsvärdet som en helhet. HIA kan göras parallellt med en MKB eller då fördjupad kunskap behövs om förändringens påverkan på världsarvsvärdet. HIA kan även fungera som ett dialogverktyg med syfte att minska den negativa påverkan på världsarvsvärdet.

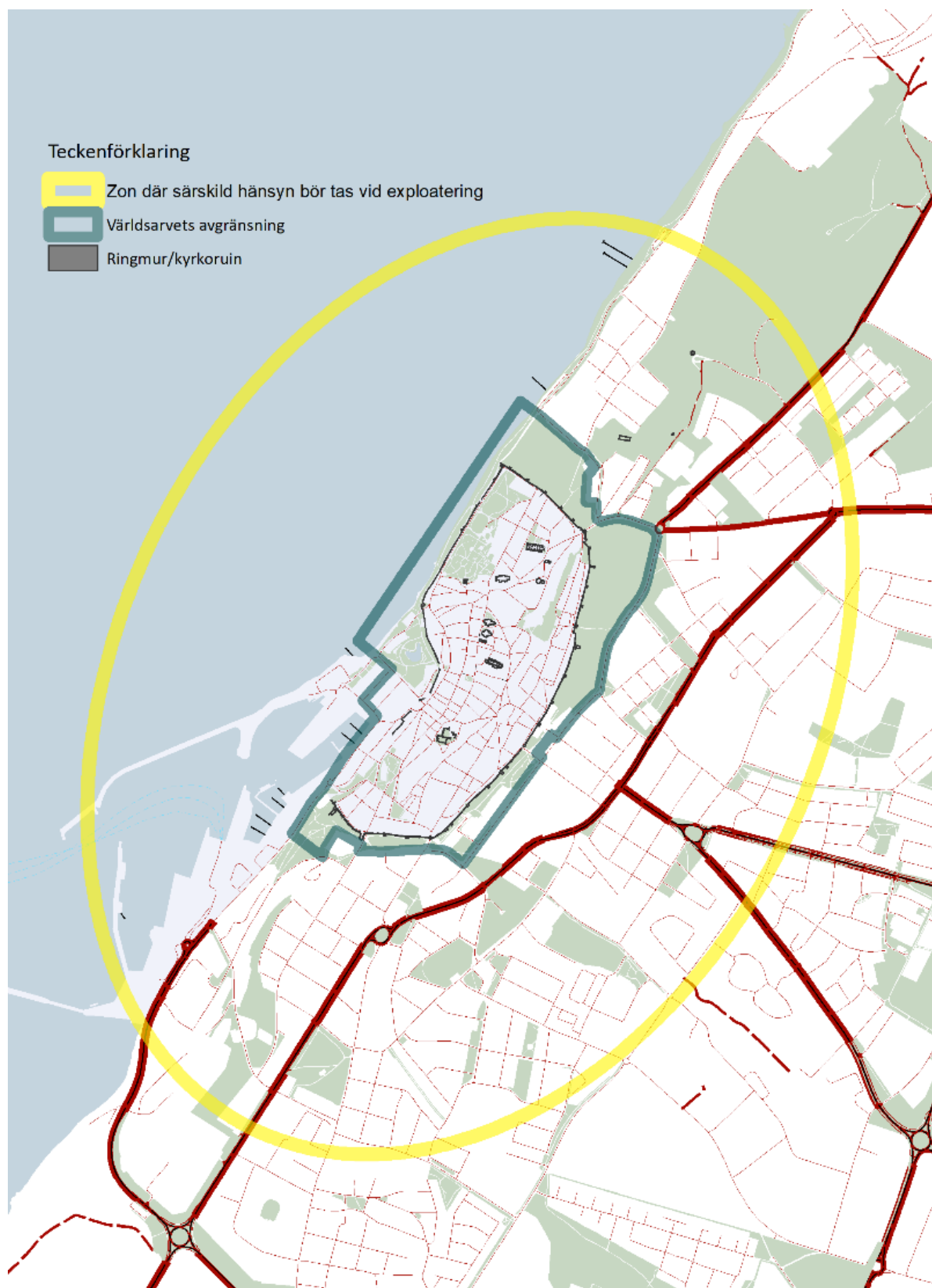

Karta Världsarvet Hansestaden Visby

**För att säkerställa världsarvsvärdet
föreslås följande riktlinje:**

- Zonen utanför ringmuren som ingår i världsarvet bör inte ytterligare bebyggas.
- Kvarvarande siktlinjer mot ringmuren bör bibehållas
- Grönområden som har betydelse för förståelsen av världsarvets historiska landskap bör även fortsättningsvis hållas obebyggda och öppna.
- Vid exploatering inom markerat område som kan innebära en negativ påverkan, bör höjder och volymer och dess påverkan på världsarvsvärdet särskilt studeras och bedömning göras med utgångspunkt i en HIA- Heritage Impact Assessment.
- Särskild hänsyn bör tas till Visby skyline och ringmurens monumentalitet.

Detaljplan och byggnadsordning

Ett världsarv ska skyddas genom den lagstiftning som är tillämplig på nationell nivå. För Visbys del gäller bl.a. plan- och bygglagen genom en detaljplan som antogs 2010. Detaljplanen innehåller bestämmelser som reglerar markanvändning, som ska vara anpassad till kulturvärdena. Den innehåller skyddsbestämmelser som beskriver hur byggnader och byggnadsdelar ska skyddas från förvanskning och på vilket sätt det ska ske. Till planen hör en *Byggnadsordning* (www.gotland.se/54504) som fungerar som stöd när man ska tolka planens bestämmelser.

Regionen behöver även se över detaljplanens bestämmelser för att tydliggöra vad som gäller och underlätta för beslut. Det finns behov av att undersöka plan- och bygglagens potential när det gäller att främja en levande innerstad genom att styra hur byggnaderna används. Ett av målen i handlingsplanen föreslås vara att *"Balanans råder mellan privat och offentligt ägda fastigheter i innerstaden för att värna om en mångfunktionell innerstad"*. Sedan 2010 har den fast boende befolkningen i Visby innerstad minskat från ca 3000 till 2600 (Fastighetsregistret, Lantmäteriet 2021) vilket kan vara tecken på en obalans då många hus ändrar användning från boende till hotell och allt fler restauranger tillkommer.

3.2.6 Vatten och avlopp

I befintliga bostäder och verksamheter ordnas vatten och avlopp i huvudsak genom kommunal VA-försörjning inom området. Det finns även några enskilda VA-anläggningar.

De övergripande riktlinjerna för att lösa vatten och avlopp som presenteras i kap 2 i planförslaget ska följas.

Kommunalt vatten och avlopp

Regionen arbetar med att kapaciteten för det kommunala VA-systemet ska klara Visbys behov på lång sikt.

Planerade åtgärder enligt VA-plan:

Vatten: Säkra Visbys framtida vattenförsörjning, pågår och beräknas vara klart år 2029

Spill: Säkra Visbys framtida avloppsförsörjning, beräknas vara klart efter 2030

Kapaciteten i det kommunala VA-nätet är idag inte begränsat men ansträngd fram till dess att de planerade åtgärderna är genomförda.

Enskilt vatten och avlopp

- Vid prövning av nya bostäder, och verksamheter som förutsätter VA-installationer krävs att man kan visa att det finns sötvatten i tillräcklig mängd och att avloppsfrågan går att lösa.
- VA-bedömningar utgår från miljöbalansens och plan- och bygglagens bestämmelser.

De få områden där inte det kommunala VA når fram har varierande förutsättningar för inrättande av enskilda vatten och avloppslösningar vilket framgår bland annat av jordartskartan.

Närmare beskrivningar av områdets förutsättningar och VA-strategier återfinns i plan för enskild VA-försörjning. På Region Gotlands hemsida finns lokala riktlinjer som förtydligar regelverken för enskilt avlopp och enskild vattenförsörjning.

Dagvatten

- Vid exploatering inom kommunalt dagvattenområde ska anslutningar göras till det
- Dagvatten på övriga platser skall i första hand tas omhand lokalt genom infiltration.

- Hanteringen av dagvatten styrs i Dagvattenhandboken. (www.gotland.se/85435)

Kommunalt dagvattensystem finns i Visby dock ej hela vägen ut i ytterkantsområdena i norr. Region Gotland arbetar för närvarande med en översyn av platser för dagvattenåtgärder i Visby.

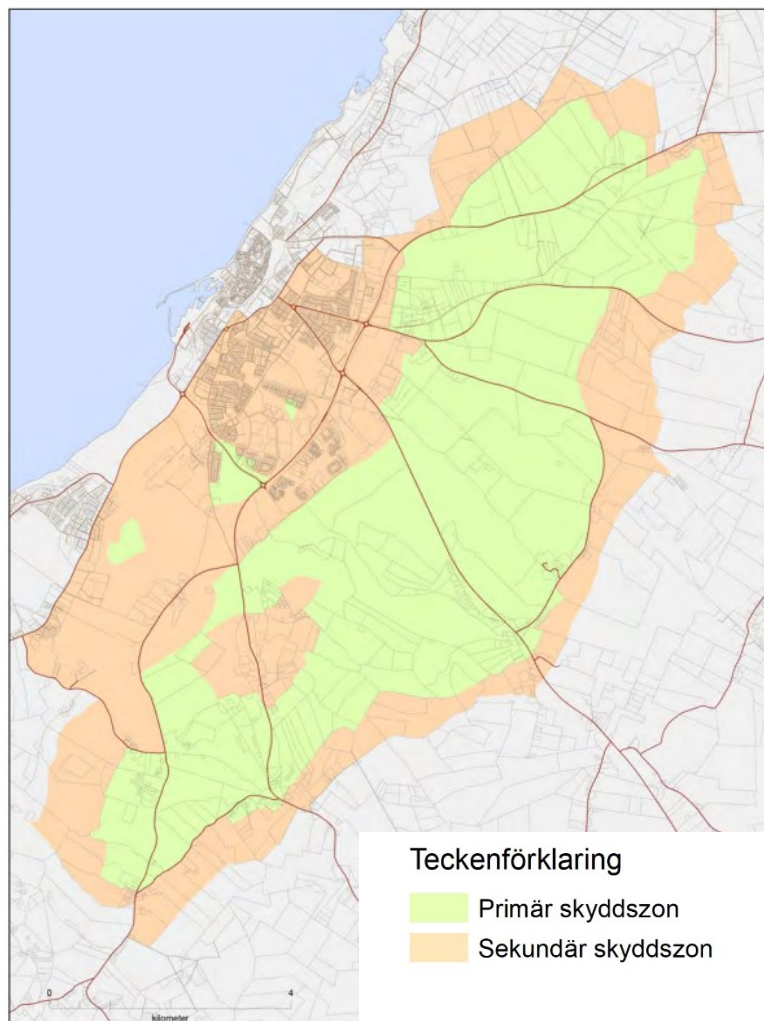
Visby Vattenskyddsområde

Region Gotland har sedan FÖP hela Visby antogs reviderat Visby vattenskyddsområde, beslut togs av Regionfullmäktige 2015-03-30. Syftet med vattenskyddsområdet med tillhörande föreskrifter är att långsiktigt säkerställa vattentillgången och råvattenkvaliteten för Visbyområdet som saknar reservvattentakter.

Det nya vattenskyddsområdet består av en sammanhängande primär skyddszon och en sekundär skyddszon som tillsammans motsvarar det beräknade tillrinningsområdet, det vill säga det område där det grundvatten bildas som sedan blir vårt kommunala dricksvatten.

I vattenskyddsområdet gäller särskilda föreskrifter som begränsar verksamheter eller åtgärder som kan riskera att förorena grundvattnet. Föreskrifterna är utformade som restriktioner i rätten att förfoga över en fastighet. Det betyder att vissa verksamheter eller åtgärder är förbjudna inom vattenskyddsområdet och andra kräver tillstånd eller anmälan. Syftet med tillstånd eller beslut efter anmälan är att se till att verksamheten eller åtgärden utförs på ett sätt som inte riskerar att förorena grundvattnet.

Ansökan om tillstånd eller anmälan enligt vattenskyddsföreskrifterna görs hos miljö- och hälsoskyddsnämnden. Mer information och blanketter för ansökan finns på Region Gotlands hemsida.

Karta över Visby vattenskyddsområde, primär och sekundär skyddszon.

3.2.7 Näringslivsutveckling och service

Handel

Hur ska Visbys handelsområden utvecklas? Vad innebär vattenskyddsområdet för de stadsnära verksamhetsområdena?

Visby är den centrala serviceorten på Gotland med den största bredden av utbud. Den huvudsakliga handeln finns för närvarande samlad i stadskärnan och volymhandeln främst i Skarphäll och kvarteret Stenhuggaren, samt en mindre del i området Telefonen.

Enligt rapporten, Platsutvecklingsstrategi "Idédokument om handels- och serviceutbud på Gotland", genomförd andra

kvartalet 2021 i samarbete mellan Gotland Handel, Fastighetsägarna, Tillväxt Gotland och Region Gotland pekar utvecklingen i riktningen på att gotlänningars köpkraft kommer att öka från nu till 2030. Ökningen gäller både fysisk och e-handel, men i huvudsak inom e-handel. Den fysiska handeln ökar p.g.a. befolkningsökningen.

Regions Gotlands inriktning är att nyetableringar av handelsområden undviks, dels för att handeln på Gotland ska kunna vara lönsam och dels för att minska behovet av transporter. Etableringar ska prioriteras på befintliga områden, Stenhuggaren samt Skarphäll. Kopplingar till kommunikationer är viktiga för handeln, när den perifera handeln koncentreras till redan befintliga områden, ökar förutsättningarna för kollektivtrafik till dessa områden. En viss spridning av externhandeln minskar sannolikt också det hot den kan utgöra mot handeln i stadskärnan.

Kvarteret Stenhuggaren föreslås expandera söderut mot Terra Novavägen, med en blandning av både handel och verksamheter. Skarphäll har potential att växa inåt, genom att området kompletteras och förtätas. Handelsområdena bör kompletteras i kluster med hållbarhet i fokus, Synergieffekter bör eftersträvas, dvs att ytor kan användas till mer än en sak.

Handelsområden bör utrustas med förmågan att anpassa sig till ett förändrat klimat, det kan exempelvis handla om att tillföra områden mer grönska för att öka dess förmåga att hantera skyfall och värmeböljor. Det bör vara möjligt att konvertera lokaler och ytor efter framtidens teknikutveckling och konsumtionsmönster.

Regionens inriktning är att genom olika åtgärder stödja utvecklingen i Visby stadskärna. Målet är att behålla och utveckla en mer livskraftig stadskärna med ett blandat utbud av handel, kultur, restauranger etc. Den mer småskaliga handeln i stadskärnan

är också en god attraktion för besöksnäringen.

Riktlinjer

- Stadskärnan inklusive Östercentrum ska förbli livskraftig genom fortsatt fokus på småskalig handel, kultur, restauranger och upplevelser.
- Utveckling av handelsområden ska ske med hållbarhet i fokus.
- Utveckling av handelsområden ska ske på ett sådant sätt att anpassning till förändrade förutsättningar såsom ett förändrat klimat, förändrade rörelsemönster och förändrade konsumtionsmönster möjliggörs och underlättas.
- Utveckling och etablering av ny volymhandel ska ske vid befintliga handelsområden Stenhuggaren och Skarphäll.
- I dagsläget finns det inga behov av etablering av nya handelsområden.

Kontor

I Visby finns gott om ytor för kontor och liknande verksamheter och möjligheten att etablera kontor eller lättare verksamheter i olika lägen utifrån behov och önskemål är god. Bland annat utvecklas ett nytt område intill Visby flygplats, Symbiosis center och det finns möjligheter till nyetableringar i de befintliga externhandelsområdena samt intill Bingers kvarn och till viss del även inom Österby industriområde. I ett längre perspektiv kommer även Visborgsområdet kunna erbjuda kontors- och verksamhetsområden. Kreativa och platsoberoende verksamheter bidrar till en levande stadskärna och utrymme för sådana verksamheter (Hubbar av kontorslokaler motsv.) bör beaktas innanför ringmuren.

Riktlinjer

- Kommande behov av ytor för kontor och lokaler för administration i Visby kan i huvudsak lösas

inom redan etablerade och utbyggda områden.

- Möjligheten till flexibla kontorsplatser och kontorshubar bör utvecklas

Verksamheter

I Visby är relativt mycket industri och verksamheter etablerade. Bland annat är en del av den för Gotland så viktiga livsmedelsindustrin lokaliserad till Visby. Nya och småskaliga anläggningar inom livsmedelsindustrin kan förväntas växa fram. Troligtvis kommer många av dessa att vara lokaliserade i närheten av primärproduktionen men viss efterfrågan kan även förväntas i Visby. En omställning av energianvändningen kan innebära att mark för energiproduktion kommer att efterfrågas, vilket behöver tas höjd för i den långsiktiga planeringen.

Tillgången på mark lämplig för industrier med miljöstörande verksamheter är starkt begränsad i Visby på grund av vattenskyddet, m.m. Delar av Österby industriområde bör, med hänsyn till vattenskyddet, övergå till kontor/verksamheter, som inte är miljöstörande verksamhet. Planförslaget redovisar en begränsad tillgång på industrimark för miljöstörande verksamheter i Visbyområdet.

Visby är komplicerat ur perspektivet verksamhetsområden då det finns många begränsningar i form av framför allt vattenskyddsområde, men även bostadsområden, riksintresse, flygbuller mm parametrar som måste tas hänsyn till.

Det finns ett begränsat utrymme för att skapa ytterligare verksamhetsområden inom Visby och dess direkta närhet. Miljöstörande verksamheter bör ur ett vattenskyddsperspektiv förläggas minst en mil utanför Visby, förslagsvis ett område ca en mil öster om Visby bör utredas för ändamålet miljöstörande verksamheter samt ett eventuellt förvärv.

Vid Bingers kvarn finns en liten detaljplan med ändamål handel, kontor, småindustri. Marken är i regionens ägo och ligger utanför vattenskyddsområde. Här bör möjligheten att utveckla ett större verksamhetsområde utredas. Området är inte lämpligt för bostadsutveckling pga dess läge i förhållande till flygplatsen.

Det finns även ett antal privatägda verksamhetsområden och vissa av dessa har potential att utvecklas och få en mer effektiv utnyttjandegrad. Dessa bör man försöka identifiera och göra en analys av pågående verksamheter för att identifiera dess utvecklingspotential.

I det kommande arbetet med att planera och bygga den nya stadsdelen Visborg finns möjligheter att på ett mer effektivt sätt använda delar av den mark som idag används för verksamheter.

Riktlinjer

- Inriktningen för delar av Österby som omfattas av primärt vattenskydd ska vara en övergång till verksamheter som inte har miljöstörande påverkan
- Utred området invid Bingers kvarn som lämpligt för verksamheter
- Utred och peka ut möjliga nya områden för miljöstörande verksamheter i anslutning till Visby (ca 10 km österut) och även för Gotland i övrigt.
- Utred och peka ut mark för energiproduktion/energilagring som en del i omställningen.

Turism

- Turismen ska ges möjlighet att utvecklas i Visbyområdet

Visby en viktig del för hela besöksnäringen på Gotland. Här finns Världsarvet,

Hansestaden Visby, som har en stark attraktionskraft med sin ringmur, sina ruiner, gränder och rosor. Det finns närhet där en levande stadskärna är avgörande för såväl boende som besökare. Visby är en central punkt och naturlig bas för besökare till och på Gotland, med närhet till hamnen, färja och kryssningsfartyg samt flyget. Under 10-talet ökade hotellkapacitet i Visby kraftigt, bland annat för att möta en ökad efterfrågan av stora möten, vilket inneburit att Visby har boendekapacitet med hotell i staden samt stadsnära campingar/stugor vid kusten. Wisby Strand är en viktig verksamhet för dessa möten.

Campus Gotland, näringslivet i Visby och besöksnäringen går hand i hand för att stärka attraktionskraften och en fortsatt utveckling av den inre hamnen kan ytterligare förstärka det och positivt bidra till turismen, universitetet och näringslivet på hela Gotland.

Visby har goda förutsättningar att utvecklas som besöksdestination året runt för möten, weekendresor och evenemang vilket kommer ha en positiv effekt på hela Gotland.

Offentlig service

- Den offentliga servicen ska utformas och lokaliseras med tillgänglighet i fokus.

Vissa offentliga verksamheter behöver ha möjlighet att utvecklas i sitt närområde. Exempel på sådan verksamhet är allt inom utbildning. Detta innebär bland annat att förskolor och grundskolor kan expandera vid behov och gäller bland annat områdena Gråbo och Västerhejde/Vibble. Vad gäller området Västerhejde/Vibble är detta tätt sammanknutet med utvecklingen av Visborgsområdet och den länk som området gör till mer centrala delar av Visby. Expansionsmöjligheterna gäller även andra aktörer. Till exempel måste

högskolans behov av utveckling i närområdet beaktas vid en utveckling av "Holmen" i Visby hamn för turiständamål.

Den fysiska strukturen, befolkningsunderlag och folkströmningar som är beroende på arbetstillfällen med mera påverkar hälso- och sjukvårdens samt tandvårdens geografiska läge framöver. Utbyggnaden av bostadsområden, skolornas läge och äldreomsorgens boendeformer och placering av dessa boenden är omvärldsfaktorer som är avgörande för behovet av tillgänglighet till vårdcentraler, folktandvårdskliniker samt länssjukvård. Med hänsyn till den planerade bebyggelseutvecklingen i Visbyområdet och Räddningstjänstens nuvarande lokalisering kan det finnas motiv för att på sikt hitta en ny plats för brandstationen längre söderut i Visby.

För hälso- och sjukvården gäller bedömningen att framtidens krav på hög kvalitet och specialisering i primärvården troligtvis kommer att innebära förändringar i form av en viss centralisering av verksamheten. Den fysiska placeringen av sjukvården och tandvården i Visby tenderar att samordnas allt mer och en koncentration kommer behöva ske inom områdena Abborren och Korpen. Lasarettets placering och eventuella begränsningar av detta läge inom området Abborren kan föranleda behov av ytterligare sjukvårdsområde i Visby i framtiden.

Behovet av parkeringar runt vårdanläggningarna och övrig offentlig service samt en väl utbyggd och tillgänglig kollektivtrafik är och kommer att vara angeläget att lösa både i nutid och i ett längre och hållbart perspektiv. Även här ger området Abborren upphov till utmaningar och begränsningar. Dock kan framtidens transporter och satsningarna på alternativ till bilen leda till stora förändringar i behov av parkeringsplatser för företrädesvis bilar.

3.2.8 Utvecklingsområden i Visby tätort

Utbyggnaden av Visbyområdet ska följa den utbyggnadsordning som bäst uppfyller målsättningen om den i vid mening "hela" och "färdiga" staden. I detta kapitel behandlas de större områdena inom Visbys tätort som har möjlighet att utvecklas, på kort eller längre sikt.

Sammanfattning av utvecklingsområdena

- För Visbyområdet finns flera möjliga utvecklings- och utbyggnadsmöjligheter. De delar av staden som upplevs som trasiga och söndrade delas kontinuerligt genom kompletteringar med utgångspunkt från stadens karaktärsdrag, grönområden och stråk.
- Visborgsområdet utgör en pågående utveckling av staden främst söderut och som en komplettering av redan bebyggda delar.
- Gråboområdet har potential att kompletteras och utvecklas inom en femårsperiod.
- Inre hamnen och Östercentrum är två större stadsutvecklingsområden som kan bli aktuella att planläggas inom en femårsperiod.
- På längre sikt finns möjlighet att se över hur Terra Nova kan länkas samman med kompletteringar av bebyggelse och grönområden.

Ytterstaden möter Innerstaden – Visby centrum

- Visby centrum med omnejd skall gestaltnings- och innehållsmässigt utvecklas till en del av en naturlig, levande och livskraftig stadskärna för hela Visbyområdet och Gotland.
- Ytterstadens koppling med Innerstaden ska stärkas.
- Handeln bör koncentreras till sammanhängande stråk.
- En utveckling av Visby centrum ska möjliggöra för bostäder, handel, kontor, verksamheter och kultur.

- Bottenvåningar ska utformas så att de blir en del av ett välkomnande och inkluderande stadsliv.
- Ny bebyggelsen ska anpassas i höjd och skala i förhållande till världsarvet, riksintresset för kulturmiljövård, Visby innerstad, samt till den omgivande stadens bebyggelse.
- Befintliga stadsrum utefter gator och plaster ska stärkas och nya stadsrum skapas.

Visby centrum med omnejd skall gestaltnings- och innehållsmässigt utvecklas till en del av en naturlig, levande och livskraftig stadskärna för hela Visbyområdet och Gotland.

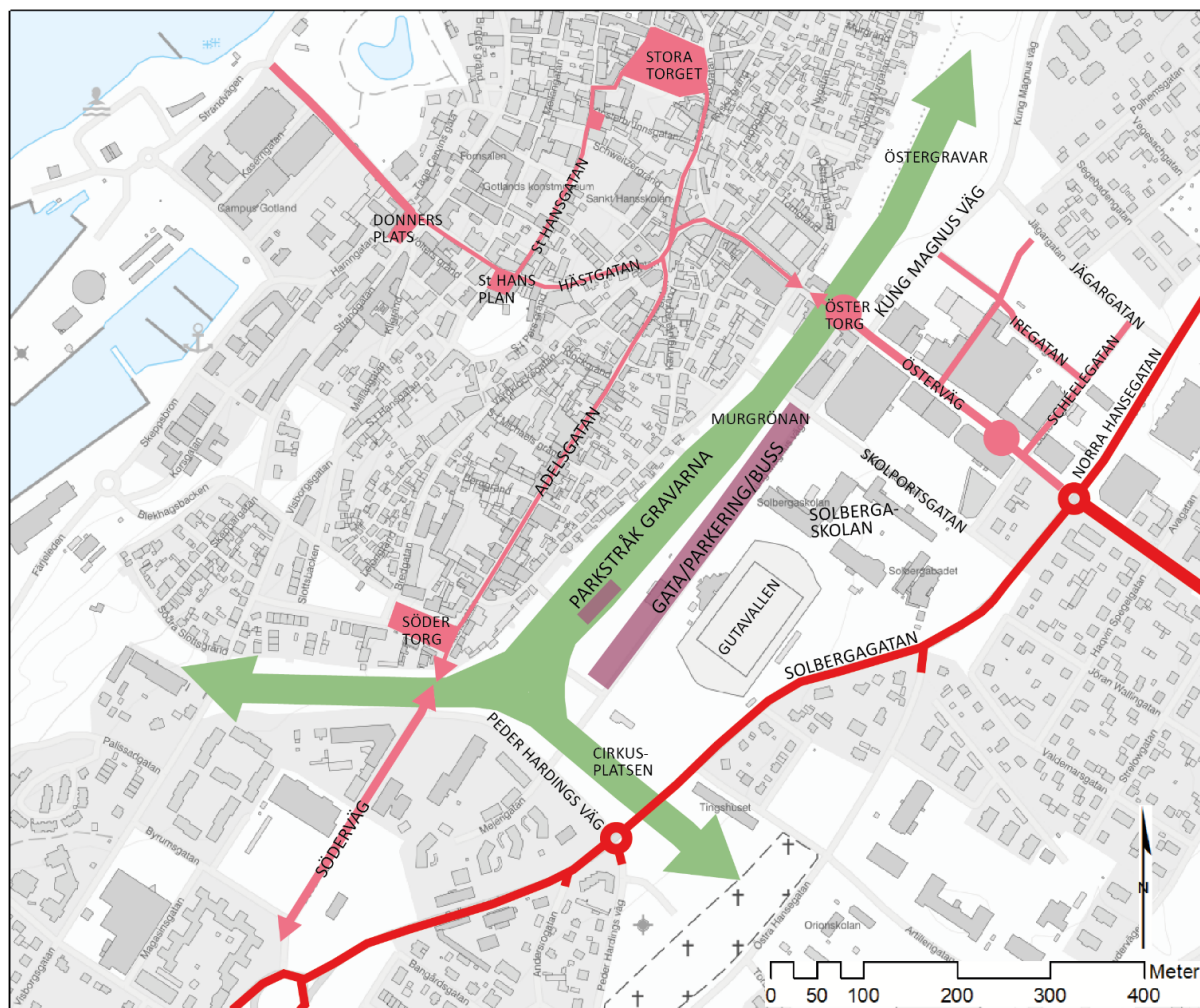
En utveckling av Visby centrum bör ske med utgångspunkt från detta förhållande.

Visbys centrum innefattar delar av Visby Innerstad och dess samband med Ytterstaden i anslutning till Österport (Östercentrum) och Söderport (Södercentrum).

Stadskärnan har olika karaktär i Östercentrum, Södercentrum och Innerstaden.

För att stärka sambanden mellan dessa ska kopplingarna mellan dem, *stråken*, stärkas upp och handel koncentreras till det stråket.

En utveckling av Visby centrum ska möjliggöra för bostäder, handel, kontor, verksamheter och kultur. För att skapa förutsättning för ett levande, välkomnande och inkluderande stadsliv ska särskild omsorg tas om bottenvåningarna, där entréer mot gatan samt verksamheter i bottenplan är goda exempel. Ny bebyggelsen ska anpassas i höjd och skala i förhållande till världsarvet, riksintresset för kulturmiljövård, Visby innerstad, samt till den omgivande stadens bebyggelse.

Karta. Ytterstaden möter Innerstaden

TECKENFÖRKLARING

- HUVUDSTRÅK I STADSKÄRNNAN
- PARKERING
- PARKSTRÅK
- HUVUDGATA
- FÖRESLAGEN/FÖRBÄTTRAD KORSNING/CIRKULATION

Öppenheten mot innerstaden och upplevelsen av muren ska gestaltningsmässigt tydliggöras genom flera medvetna stråk främst i form av gaturum (Södeväg, Peder Hardings väg, Skolportsgatan, Österväg, Jägargatan, Iregatan mm). Avgränsningen av stadsrum kan utgöras av byggnader, grönska, murar etc. Även gång- och cykelstråk utformas utifrån samma grundtanke.

Att förtydliga stadsrummen är ett steg i att öka stadsmässigheten i området. Både i valet av grönska och byggnation finns möjligheten att styra detta och tillsammans i relation till gatan finns goda förutsättningar att skapa en attraktiv och trivsamt stadsmiljö.

Östercentrum

Området mellan Jägargatan och Skolportsgatan, Östertorg och Norra Hansegatan/Solberggatan kategoriseras som *mångfunktionell bebyggelse - centrum*. Inom Östercentrum är det brist på bostäder idag. En utveckling av Östercentrum ska möjliggöra för handel, kontor, verksamheter, kultur och framförallt bostäder. Fler boende kan öka attraktiviteten i området, minska bilberoendet och ge ökat kundunderlag för handeln. Fler människor som rör sig i området och tar ansvar för sin närmiljö, stärker tryggheten och skapar stadsliv dygnet runt.

I Östercentrum kan nya bostäder tillkomma på flera olika sätt, genom nybyggnad eller om- och påbyggnad på befintliga hus. En variation i byggnader, volymer och höjder ska eftersträvas. Mot Norra Hansegatan kan bebyggelsen vara högre och vid mötet med Innerstaden och ringmuren ska stor hänsyn tas till världsarvsstaden. Bottenvåningarna ska utformas så att de blir en del av ett välkomnande och inkluderande stadsliv. Det är viktigt att nya påbyggnader inte bidrar till skuggning av Österväg. Skuggstudier ska göras i samband med detaljplanläggning. Positivt planbesked för bostäder med handel i gatuplan har givits på ett flertal fastigheter inom området.

Österväg utgör den gamla infartsvägen till Innerstaden via Österport. Sträckan mellan Kung Magnus väg och Shéelegatan är en gågata kantad av butiker, uteserveringar, cykelparkeringar, planteringar m.m. Det är viktigt att hela gatan från Österport till Norra Hansegatan/ Solberggatan binds ihop till ett sammanhängande stråk.

Östertorg, platsen utanför Österport, kan utvecklas som mötesplats med exempelvis en byggnad för exempelvis turism/kultur. Det är dock viktigt för läsbarheten av den gamla infartsvägen att sträckningen och siktyn mot Österport förblir.

För att stärka stråket Österväg-Innerstaden via Österport ska biltrafik på sikt ledas bort från Kung Magnus väg och istället ledas till Solbergaleden/Norra Hansegatan. Trafiksituationen utefter Solberggatan/Norra Hansegatan i korsningen med Österväg behöver studeras för att åstadkomma en lösning för att kunna avlasta trafiken som idag använder Kung Magnus väg. I det längre perspektivet är Visbyleden den bästa lösningen när målpunkten inte är Östercentrum.

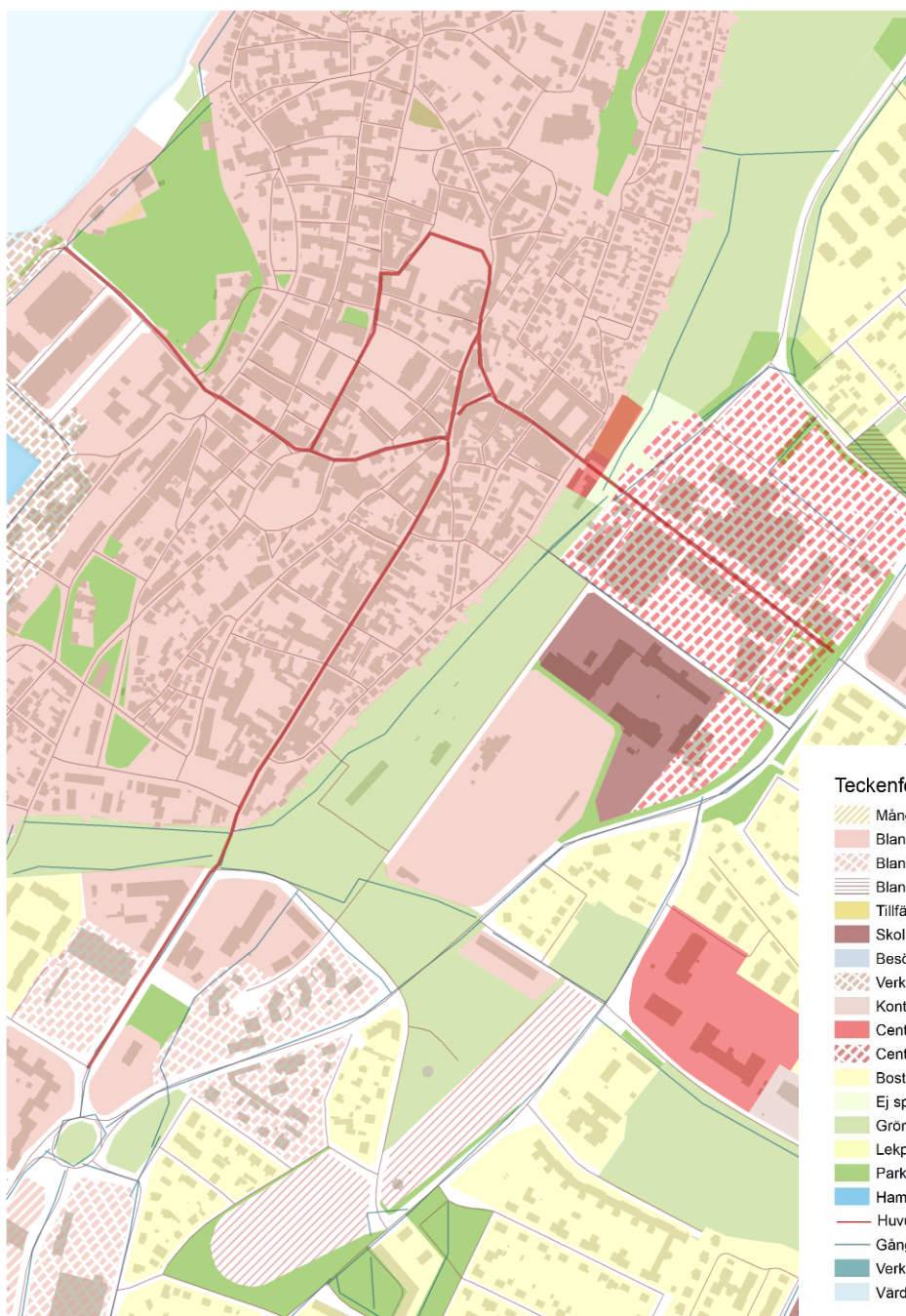
Området mellan Jägargatan och Iregatan används idag som parkering ("Coop-parkeringen"). Området föreslås utvecklas med en blandad användning med fokus på bostadsbebyggelse. Även grönytan norr om Jägargatan (yta för sommarparkering) föreslås användas för bostäder och centrumändamål. Iregatan upplevs idag som en baksida av centrumbildningen på Öster. Iregatan ska tydliggöras som gata och ny bebyggelse ska bilda framsidor mot gatan.

Utblickar mot muren från Norra Hansegatan behålls i Jägargatans- och Iregatans förlängning. Bebyggelsen ska ha en öppenhet gentemot innerstaden och muren. Siktvyer mot ringmuren ska studeras i kommande bebyggelse på parkeringen. Ny bebyggelsen ska anpassas i höjd och skala i förhållande till världsarvet, riksintresset för kulturmiljövård, Visby innerstad, samt till den omgivande stadens bebyggelse.

Parkering för tillkommande samt befintlig bebyggelse behöver lösas och är avgörande för möjligheterna för att utveckla Östercentrum med nya byggrätter. Eventuellt kan ett parkeringsdäck integreras. Vid nybyggnation bör hänsyn tas till befintlig bebyggelse med höga arkitektoniska värden. Ny bebyggelse behöver volymstuderas för att integreras i en helhetsbild för Östercentrum och världsarvet.

För att utveckla idéer kring hur en stadsutveckling kunde gestaltas inom det regionägda parkeringsområdet i den norra delen av Östercentrum deltog Region Gotland i arkitekttävlingen European 2019-2020.

Region Gotland äger stora delar av den mark som kan bli aktuell för bostäder och publika platser, medan privata aktörer i huvudsak äger marken för nyetablering och förtätning av kommersiella verksamheter och bostäder.

Karta Östercentrum

Östra byrummet

Området mellan Österport och Söderport utanför muren är av publik karaktär och innefattar bland annat park, knutpunkt för kollektivtrafiken och parkeringsplatser. En utveckling bör gå mot att levandegöra området och stärka sambandet mellan Östercentrum och Södercentrum. Pågående utveckling av kv Järnvägen med handel och bostäder längs Söderväg kan bidra positivt till att stärka samband.

Grönstråket utefter ringmuren, Östra byrummet, ska förstärkas och ha en tydlig koppling vidare österut via Cirkusplatsen och vidare mot kyrkogården. Hur grönytor och parkeringsytor längs muren och Kung Magnus väg skulle kunna utvecklas bör utredas. Målsättningen ska vara att växla parkeringsytor mot grönytor närmast muren så att denna friläggs och att grönstråket görs tydligare. Grönstråket mellan Östergravar och Murgrönan ska förstärkas och mer grönyta tillskapas utmed gång- och cykelvägen. Lågpunkter i grönstråket kan fungera som översvämningsområden, där dagvatten omhändertas vid höga flöden.

Gutavallen – Kv Visby Hästen 1

Området vid Gutavallen kategoriseras *mångfunktionell bebyggelse – blandad användning*. Om verksamheten vid Gutavallen upphör är det viktigt att området byggs ut efter vissa principer. Området ska knyta an till bebyggelsen öster om Solbergaleden och kontakten med muren/innerstaden ska vara tydlig med nya öst-västliga stråk. Det är också angeläget att ytor sparas för park/spontanidrottspark/skolidrott, för såväl allmänhet, boende och Solbergaskolan. Ny bebyggelses parkeringsbehov ska företrädesvis lösas genom parkeringsgarage. I det fortsatta planeringsarbetet måste stor hänsyn tas till världsarvet och riksintresset för kulturmiljövård, Visby innerstad.

Södercentrum - Kv Järnvägen

Kv Järnvägen angränsar till Peder Hardings väg, Söderväg och Solbergagatan. Området kategoriseras som *mångfunktionell bebyggelse - blandad användning*. Bebyggelsen i Kv Järnvägen ska stärka stadsmässigheten och tydliggöra stadsrum vilket ger goda förutsättningar till att skapa en attraktiv och trivsamt stadsmiljö. Kvarteret Järnvägen är under utveckling och har kompletterats med centralt belägna bostäder, men möjliggör även för centrumändamål, som handel och kontor vilket stärker handelsstråket i Visby Centrum. Ett planprogram togs fram för Kv Järnvägen 2013 och är till stora delar genomfört.

Solbergagatan, söder om Kv Järnvägen, har en viktig roll som uppsamlingsgata i Visbys trafiknät. En omgestaltning av gatan kan bidra till att upplevelsen av Solbergagatan som trafikled minskas och få mer karaktär av gata. Ny bebyggelse kan tillkomma som ett led i att stärka upp gatuummet. Bostadsbebyggelse med inslag av centrumverksamhet förslås vid omvandling av verksamhetsområden längs Solbergagatan i kvarteren Blåelden och Järnvägen. Övergången mellan ny bebyggelse och omgivande villabebyggelse ska ske varsamt.

Kilen Söderväg-Stenkumlaväg

Närheten till Visby innerstad och Tallunden gör att området kan vara attraktivt för t ex bostäder och bli en länk till Visborg.

Området kilen Söderväg-Stenkumlaväg sträcker sig kilformat från parken Tallunden till rondellen (vid ÖB) mellan Söderväg och Stenkumlaväg. Området har vuxit fram organiskt med tydliga tidsskikt. I området råder en rörig struktur med en mix av kontor, verksamheter, handel, restaurang och bensinstationer. Marken är delvis kraftigt förorenad från tidigare verksamheter och behöver saneras.

Det centrala läget och med närheten till Visby innerstad och parken Tallunden gör att området borde ges ett bättre utnyttjande med ett innehåll mer anpassat för de centrala delarna av en stad och en mer stadsmässig struktur. En omvandling ska ske genom att ta tillvara de kulturhistoriska värden som ger området en tydlig förankring bakåt i tiden. Området skulle kunna vara attraktivt för kontor och bostäder. För området pågår ett arbete med framtagande av ett planprogram för området.

Teckenförklaring

- Hamn, Pågående
- Huvudstråk Visby stadskärna
- Gång- och cykelväg, Pågående
- ▨ Mångfunktionell bebyggelse, ej specificerad
- ▨ Blandad användning, Pågående
- ▨ Blandad användning, Utvecklad
- ▨ Tillfällig vistelse, Pågående
- ▨ Skola, Pågående
- ▨ Verksamhet, Utvecklad
- ▨ Centrum, Utvecklad
- ▨ Bostäder, Pågående
- ▨ Grönområde
- ▨ Lekplats
- ▨ Park
- ▨ Värdefullt havsområde
- ▨ Befintlig byggnad

Karta Kilen Söderväg-Stenkumlaväg

Kopparsvik

Det första blicken möter vid ankomst till Visby från havet är Kopparsviksområdet. Läget har varit av strategisk vikt sedan mycket långt tillbaka, och här finns förutom dagens industri- och handelsorienterade verksamheter även kulturhistoriskt värdefulla miljöer som alla vittnar om områdets roll för in- och utskeppning av varor och gods till och från Visby hamn. Här finns också vårdboende, kontor och handel men primärt mer omgivningspåverkande industriverksamheter. Även bränsledepåer som tillsammans med närheten till Visby avloppsreningsverk medför risk för lukt- och luftföroreningar.

Det strategiska läget är mycket attraktivt men med mycket komplexa planeringsförutsättningar. Rådande förutsättningar gör idag området olämpligt för bostadsbebyggelse utan att först föregås av omfattande åtgärder t.ex. i form av verksamhetsomflyttningar. En flytt av oljecisternområdet är önskvärd. Marken är mycket förorenad och åtgärder förenade med mycket höga kostnader.

I både de norra och södra delarna av Kopparsviksområdet finns natur- och kulturvärden som i framtiden bör tillgängliggöras och stärkas ytterligare. I samband med uppförande av hotellverksamhet i korsningen Gutevägen – Visborgsgatan har delar av skogsområdet Kokoloko tagits i anspråk. Merparten har dock bevarats och utgör en förlängning av grönstråket från Palissaderna. Området sträcker sig fram till kvarnen Plågan. Kvarnen är kulturhistoriskt värdefull och bildar ett sammanhang med de två kvarnarna på andra sidan Gutebacken. En förutsättning för nya exploateringar i området ska vara att kopplingen mellan palissaderna och naturreservatet Södra hällarna ska stärkas. Vattendraget Kopparsviksbäcken, inbäddad i naturen nära det byggminnesförklarade Langska gården har en skyddsvärd biologi bland annat som lekplats för havsöring.

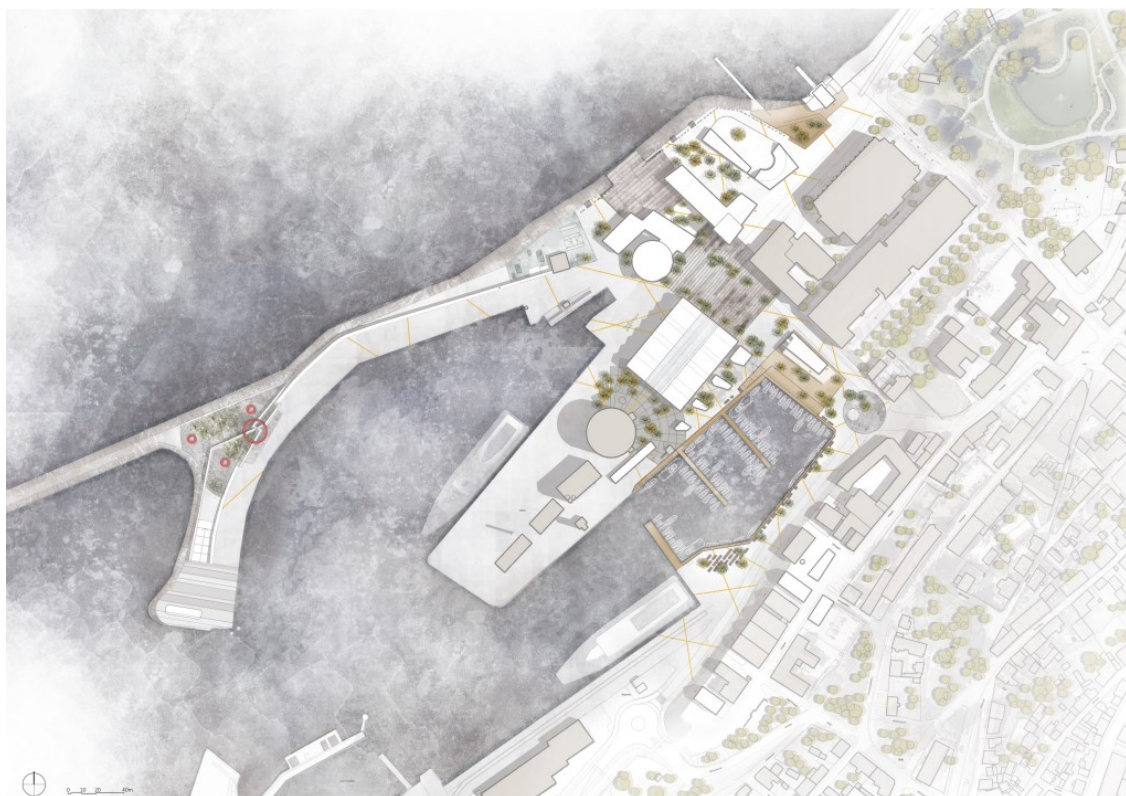
Det centrala och attraktiva läget innebär att området vid flera tillfällen prövats för olika förändringsåtgärder genom planbesked sedan FÖP Hela Visbys antagande 2010. Gällande planprogram (godkänt RS 2015-03-04) anger området som lämpligt för exploatering och framtida markanvändning ska avgöras i samband med detaljplanering. Hamnens verksamheter och utveckling får dock inte äventyras. Det har därmed visat sig svårt att planera för bostäder utan att risk för att miljötillstånd för avloppsreningsverk eller hamn m.m. hotas. Avloppsreningsverkets skyddsavstånd om 1000 meter vore dock teoretiskt möjligt att minska genom mer eller mindre kostsamma åtgärder på verket. Ur bullersynpunkt är det också möjligt att planlägga för icke störningskänsliga verksamheter t.ex. kontor, hotell och handel. Sammantaget finns grund för en högre kravställning rörande områdets disponering och utredningsnivå i samband med planbesked, då bostäder med stor sannolikhet förutsätter kostsamma investeringar och/eller omflyttning av störande verksamheter samt hänsyn till natur- och kulturvärden.

För området närmast Södervägsrondellen (Bilcity m.fl.) finns ett positivt planbesked för att möjliggöra en användning orienterad kring centrumnära verksamheter och småskalig handel. Stadsmässigheten mot Söderväg ska stärkas genom om- och påbyggnad samt rivning av befintliga byggnader. Närheten till reningsverk, bryggeri och Försvarets bränsledepå omöjliggör dock en bostadsetablering. Bebyggelsen ska gestaltas så att stadsrum och naturstråk kopplas samman, och att stadscentréerna från söder och hamnområdet förstärks visuellt.

Inre hamnen

- Inre hamnen ska vara en poetisk plats; där alla kan känna sig välkomna.

- En stadsutveckling ska präglas av variation i skala och komposition. Utvecklingen ska präglas av fotgängarens perspektiv och utvecklas till en plats för människan. Området ska vara flexibilitet och anpassningsbart.

Koncept för utvecklingen av Visbys inre hamn, ny bebyggelse markeras med ljusare nyans.

Inre hamnen är en attraktiv del av Visby som till stor del används som parkering i dagsläget. En utveckling av platsen är en utveckling för hela Gotland, bl.a. med anledning av att universitetet är i behov av expansion i nära anslutning till campusområdet.

Det inte är möjligt eller lämpligt att bygga bostäder inom inre hamnen, eftersom Visby hamn är en aktiv hamn med miljö-tillstånd för störande verksamheter och ska under överskådlig tid fortsätta att vara det. Området ska provas för kontor, hotell, service och universitetsrelaterade verksamheter. Ett utvecklingskoncept har tagits fram för inre hamnen, som utgör Region Gotlands vision för området. Där föreslås området kompletteras med en dynamisk hub för kontor, en aula, en torgbyggnad, ett hotell, småskalig bebyggelse för café mm, en amfiteater, ett kallbadhus, ett nytt servicehus för gästhamnen samt kompletteringar längs skeppsbron.

Utformning av allmänna platser tar avstamp i en medborgardialog som utfördes för inre hamnen under 2019. Några av de önskemål som framkom mest frekvent var att förlänga strandpromenaden och öka vattenkontakten, använda enkla och flexibla lösningar, ökad prioritet för gående och cyklister samt att skapa destinationer och vistelsevärden året om.

Ambitionen är att de allmänna platserna ska präglas av inkluderande och kunna erbjuda något för alla. Ny bebyggelse i området ska bygga vidare på den kontrastrika hamnkaraktären. Konceptet utgår ifrån en utvecklad strandpromenad och nio platser med olika innehåll och aktiviteter. Platserna utformas utifrån de olika aktiviteterna och behoven, men gestaltning av karaktären som genomsyrar området är enkelhet och känslan av industriell hamn.

Visborg

- Stadsdelen tar form för att erbjuda en hållbar och innovativ miljö att bo, leva och verka i. Nya bostäder, verksamheter, rekreations- och grönområden med närhet till naturreservatet Södra Hällarna och Visbys centrala delar gör Visborg till en möjlighet för hela livet!

Visborg är det tidigare militära P18-området som förvärvades av bland annat Region Gotland år 2005. De byggnader som fanns på Visborg används idag för olika verksamheter, bland annat Region Gotlands förvaltningar som finns i tidigare kaserbyggnader vid Visborgsallén. För området finns utbyggnads- och planeringsprinciper framtagna i olika dokument. Stadsdelen Visborg planeras för cirka 4000 bostäder samt utveckling av befintliga verksamhetsområden och anslutande grönområden. Idrotten ges möjlighet att utvecklas och samordna sig inom det utpekade idrotts-och rekreationsområdet.

Underlag/process

- **Hela Visby – Fördjupad översiktsplan för Visby området 2025** (KF 2009-12-14, §172) Visborgsområdet avgränsas och planeringsinriktningen beskrivs.
- **Strukturplan Visborg** (RF 2016-04-25, §61 Direktiv för arbetet med stadsbyggnad inom Visborgsområdet i ett tioårsperspektiv. Strukturplanen anger riktlinjer för markanvändning, gestaltning, social och teknisk infrastruktur samt utbyggnadsordning och kostnadsfördelning.
- **Hållbarhetsprogram för Visborg** (RF 2016-04-25, §62) Övergripande miljö- samt socialt program för utvecklingen av Visborgsområdet. Hållbarhetsprogrammets främsta syfte är att utgöra en visionär grund för utvecklingen av Visborgsområdet. Programmet togs fram parallellt med Strukturplan Visborg.
- **Kvalitetsprogram Visborg – Allmän del och Fördjupningsområde Norra Visborg samt del av Regementsområdet** (RS 2020-11-25, §337) Kvalitetsprogrammet består av en allmän del som omfattar hela Visborgsområdet där stadsbyggnadsidén beskrivs övergripande med förutsättningar för fortsatt utveckling. Den allmänna delen kombineras sedan med områdesfördjupningar och tillhörande beskrivningar av karaktärsområden.

Nedan ges en översiktlig sammanfattning av ovanstående dokument:

För att uppnå målet med en hel och färdig stad förordas i den fördjupade översiktsplanen Hela Visby att utvecklingen av Visborg ska följa de allmänna planeringsprinciperna för en hel och färdig stad, vilket bland annat innebär att bygga vidare på det befintliga och anpassa till omkringliggande miljöer. Det innebär att staden får växa vidare söderut och att upplevelsen av Färjedalen som barriär minskar. Det innebär också att Visborg bör växa inifrån, att den bebyggelse som finns i de centrala delarna kring kasernerna tas tillvara som en viktig tyngdpunkt. När det gäller trafiken ska den så kallade silningsprincipen tillämpas vilket innebär att vägnätet ska vara sammanhängande och att återvändsgator undviks. Målsättningen är att det ska vara enkelt att utveckla Visborg successivt.

Stadsdelens täthet blir störst i de centrala och norra delarna av Visborg. Motivet är att skapa förutsättningar för upplevelsen av en "hel stad" såväl inom stadsdelen Visborg som i relationen till hela Visby, där Visborg blir en naturlig del av staden. En förtätning inom Regementsområdet och ny bebyggelse intill vägarna till Visborg stärker sambanden till omgivande bebyggelseområden. Samtidigt kan kostnader för infrastrukturutbyggnaden optimeras. Koncentrationen av bebyggelse bidrar också till ett gott underlag för kollektivtrafiken.

Utgångspunkten för utvecklingen av Visborgsområdet är att hålla en hög profil vad gäller de sociala och miljömässiga hållbarhetsperspektiven. Detta uppnås bland annat genom att; skapa en god infrastruktur som gynnar en hållbar utveckling med god tillgänglighet och miljöanpassade transportsystem, bevara och ge tillgång till attraktiva grönområden samt främja sociala strukturer för att motverka segregation och främja integration.

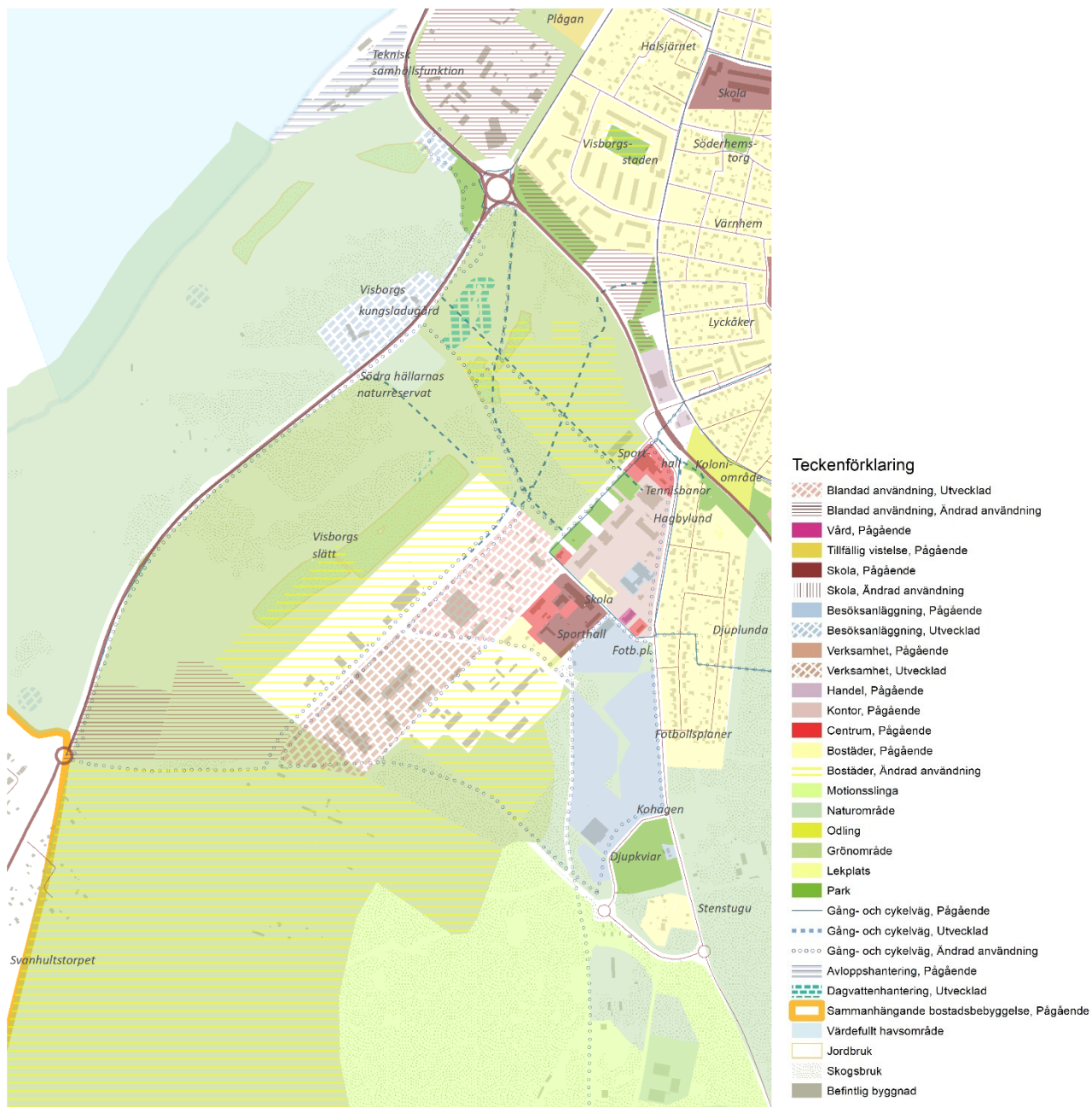
När infrastrukturen byggs ut ska hållbart resande prioriteras – gång- och cykeltrafiken samt kollektivtrafiken ska hela tiden

vara i fokus. Ambitionen är att åstadkomma en blandning av bostadstyper och upplåtelseformer.

Initialt sker en förtätning i de centrala delarna av Regementsområdet och en utbyggnad med flerbostadshus och stadsradhus i Norra Visborg, norr om Donnershage. För fortsatt utbyggnad med villa- och radhusbebyggelse finns ytor i Villastaden samt inom Regementsområdet, intill idrotts- och rekreationsområdet. Den fortsatta utbyggnaden efter den närmaste 10-årsperioden bör ha sin utgångspunkt i de ställningstagande som har gjorts i strukturplanen tillsammans med de underlag och preciseringar som tas fram i takt med att stadsdelen utvecklas och byggs ut.

För att ge Visborg förutsättningar till att bli en fungerande stadsdel i ett större sammanhang behövs goda fysiska kopplingar mot staden, mot Vibble och naturreservatet Södra Hällarna. Detta innebär att förbättringar och en utbyggnad behöver göras av gång- och cykelvägar och gator även utanför strukturplanens avgränsning. Särskild omsorg måste läggas på passager för de oskyddade trafikanterna.

Fokus i framtagande av grön- och bebyggelsestruktur är att lyfta fram de kvaliteter och funktioner som idag präglar det nuvarande landskapet. Målsättningen är att dessa egenskaper även fortsättningsvis ska vara tydligt framträdande, som kan lyfta områdets miljö och hållbarhetsprofil. Gröna ytor ger utrymme för viktiga ekosystemtjänster. Värdefulla kulturmiljöer, grön- och rekreationsområden säkerställs också ur ett långsiktigt perspektiv. Dessutom är en grön omgivning med närhet till högkvalitativa parker och naturområden en faktor som är attraktiv på bostadsmarknaden.

Karta Delområde Visborg

Södra Hällarna (fd militärt övningsområde) är ett stadsnära sammanhängande strövområde med höga naturvärden och rekreativa kvaliteter. Idag är området skyddat som ett kommunalt naturreservat genom beslut i regionfullmäktige (RF 2013-02-25, §2).

Sedan 2018 finns en särskild organisation för arbetet med stadsutveckling Visborg där regionstyrelsen är beställare och teknikförvaltningen projektägare. Projektets mål är att förse Gotland med byggklar mark för nya bostäder och verksamheter genom en utbyggnad av stadsdelen Visborg. Prioriterade målområden är; mobilitet, innovativa kretslopp samt samspel och identitet. Visionen är att stadsdelen ska kunna erbjuda en hållbar och innovativ miljö att bo, leva och verka i. Principiella inriktningsbeslut har fattats avseende bland annat källsorterat avlopp, avfallshantering och samlade parkeringslösningar.

Inom ramen för projektet har ett kvalitetsprogram tagits fram. Programmet består av en allmän del som omfattar hela Visborgsområdet där stadsbyggnadsidén beskrivs övergripande med förutsättningar för fortsatt utveckling. Den allmänna delen kombineras sedan med områdesfördjupningar och beskrivningar av karaktärsområden. I dagsläget finns en områdesfördjupning framtagen för Norra Visborg samt del av Regementsområdet. Detaljplaneläggning har påbörjats för delar av området.

Gråbo

- Ny exploatering ska förhålla sig till kvarvarande parkmark och skapa attraktiva parkrum
- Hänsyn ska tas till rekreativvärden samt behov av trygga och säkra gång- och cykelstråk för barn.
- Gestaltungsprinciper ska arbetas fram för att säkra kvalitén på planerad bebyggelse

- Hänsyn ska tas till ekologiska samband

Gråbo är ett grönt bostadsområde med flerbostadshus och radhusbebyggelse som tillkommit under 1970-talet och är en del av miljonprogrammet i södra Visby. Möjlighet finns att förtäta inom Gråbo-området. Förtätning kan ske inom befintligt bostadsbestånd men även delar av parkmark kan tas i anspråk för bostadsbebyggelse. Grönytor är av generös storlek och är en viktig del av Gråbos karaktär. Tillkommande exploatering ska förhålla sig till kvarvarande parkmark och skapa attraktiva parkrum. Gårdsrum ska studeras för att skapa hemkänsla och trygghet.

I området tillämpas ett trafikseparerat vägnät där cykel- och gångvägar är sammanbundna medan bilar hålls utanför genom vägar som slutar i parkeringsplatser eller vändplatser. För att binda samman gatunät med omgivande områden (Furulund) och på det sättet ge möjlighet för kollektivtrafik att knyta ihop staden ska en väganslutning mellan Jungmansgatan och Trädgårdsgatan prövas. Tillkommande bebyggelse och ny vägdragning kan länka samman Gråbo med omgivande stadsdelar (Furulund, Pilhagen och TerraNova).

Vid framtagande av detaljplaner ska både behovet av byggnation av trygghetsboende/ äldreboende/boende med särskild service och behovet av utbyggnad av befintlig skola/förskola i anslutning till området klarläggas. På sikt kan ytor kring Gråbo centrum bli aktuella för förtätning och eventuellt ge plats för utbyggnadsmöjligheter för Gråboskolan.

Länsstyrelsen bedömer Gråbo som ett särskilt värdefullt bebyggelseområde med höga kulturvärden i enlighet med 8 kap. 13 § PBL, vilket medför att framtagna gestaltungsprinciper bör införlivas som planbestämmelser. Med hänsyn till områdets historia krävs anpassning till befintliga

Karta över föreslagen bebyggelseutveckling i Gråbo

strukturer och volymer enligt varsamhetskravet i 2 kap. 6§ tredje stycket PBL.

Ny bebyggelse föreslås på parkmark öster om Bogen 1 och 2 och en förtätning inom befintligt bostadsbestånd föreslås inom Bogen 1 och Ventilen 1. Komplettering med bostadsbebyggelse kan prövas i del av skogsbeståndet mellan Pillhagen och Gråbo (Kronoparken), väster om Styrmansgatans norra del (del av Visby Haga 1:1)

”Norra Bogen”

Komplettering av bebyggelse inom Bogen 1 samt ny bebyggelse inom parkmark.

Området utgörs delvis av parkmark bestående av en öppen, flack gräsbeväxt yta som i nordväst angränsar till Gråboskolan, i söder angränsar till bostadsbebyggelse i kvarteret Bogen 1 och i nordöst angränsar till en bokskog.

Gång- och cykelväg passerar genom området. Flerbostadshus föreslås i parken och i anslutning till Gråbocentrum, punkthus föreslås utmed Jungmansgatan. En ny angoring ska utredas i norra delen, söder om infarten till Gråboskolan. Närheten till Gråboskolan samt primärt vattenskyddsområde är viktig parameter i planering och anläggande.

”Gråbo ängar”

Ny bostadsbebyggelse på parkmark samt ny väganlutning mot Furulund.

Området utgörs till största delen av parkmark bestående av en öppen, flack gräsbeväxt yta som i öster och väster angränsar till bostadsbebyggelse, flerbostadshus i kv Bogen 1 och 2 samt Lien. I söder angränsar området till Visbyleden och därefter bostadsområdet TerraNova. Gång- och cykelväg går i både nord/sydlig riktning (Terra Nova – mot centrala Visby) och i östvästlig riktning (kvarteren Lien - Bogen). Norr om område finns äldre lövskog

med framförallt stora lönnar. En ny angoring till bostadsbebyggelsen i söder ska även ha till syfte att vägmässigt länka samman områdena Yttre Furulund och Gråbo mellan Jungmansgatan och Trädgårdsgatan.

Terra Nova

- Ny bebyggelse ska lokaliseras så den bidrar till en sammanlänkning av bostadsområdet.
- En sammanlänkning av området bör föregås av en strukturanalys samt en sociotopskartering.
- Ny bebyggelse ska placeras och utformas med stor omsorg för rummen mellan husen.

Hänsyn

- Hänsyn ska tas till rekreativvärden samt behov av trygga och säkra gångstråk för barn.
- Hänsyn ska tas till ekologiska samband.
- Hänsyn ska tas till vattenskyddsområde.

Terra Nova ligger cirka tre kilometer sydöst om Visby centrum och ett stenkast från handelsområdet Stenhuggaren. I öster avskärmar Visbyleden Terra Nova från staden. I Terra Nova finns daghem, skola och en kyrka men området saknar, trots sin relativa storlek, flera vitala servicefunktioner.

Söder om Terra Nova börjar Follingbo med ett större sammanhängande naturområde, delar av naturmarken utgörs av hållmark/alvarmark. Väster om Terra Nova finns en våtmark. Det senaste tillkomna kvarteret Brodösen drar nytta av våtmarken för avledning av relativt rent vatten, tex från hustak.

Terra Novaområdet började uppföras under första hälften av 1980-talet. De ursprungliga 80-talsområdena har formats kring ett enhetligt planerat, arkitektoniskt genomtänkt koncept med hög nivå av rumslighet. Utspridda i den glesa tallskogsmiljön söder om detta ursprungliga bostadsområde ligger ett flertal nyare villakvarter som ansluter till en enda matarväg.

Terra Novaområdet har ett separerat trafiknät med isolerade bostadsenkla-ver. Mellan enklaverna finns gång- och cykelvägar omgivna av tät skog på några håll, att röra sig i dessa stråk när det är mörkt kan för många upplevas som otryggt. Under 2010-talet har Terra Nova kompletterats med ett äldreboende. En stor del av den oexploaterade marken i Terra Nova ägs av Region Gotland.

En komplettering av Terra Nova med främst bostäder kan bidra till att länka ihop enklaverna av bostäder, öka den upplevda tryggheten och stärka Terra Nova centrum. En komplettering inom Terra Novas gröna delar ska föregås av en fördjupad studie kring struktur och rörelser, samt en kartläggning över hur grönområdena används, s.k. sociotopskartering. Det är särskilt viktigt att ta hänsyn till barnens behov av grönytor och möjlighet att röra sig säkert genom området, samt viktiga ekologiska samband. Vid en komplettering av området ska det ursprungliga Terra Novas karaktär beaktas vad gäller placering och rumslighet. En stor omsorg ska ges till rummen mellan husen.

Teckenförklaring

- Omgivningspåverkande och tillståndspliktig verksamhet, Pågående
- Blandad användning, Pågående
- Blandad användning, Utvecklad
- Blandad användning, Ändrad användning
- Skola, Pågående
- Besöksanläggning, Pågående
- Verksamhet, Pågående
- Verksamhet, Ändrad användning
- Handel, Pågående
- Kontor, Pågående
- Bostäder, Pågående
- Bostäder, Ändrad användning
- Odling/Lekplats/Park
- Grönområde
- Lekplats
- Park
- Naturområde
- Jordbruk
- Skogsbruk
- Stadsnära landsbygder, Pågående
- Väg, Pågående
- Farled, Pågående
- Gång- och cykelväg, Pågående
- Byggnad

Karta Terra Nova

3.2.9 Utvecklingsområden i stadsnära landsbygder

Den militära återetableringen på Gotland under 2010-talets slut innebar att verksamheten på Tofta skjutfält och Visby flygplats återupptogs och ökade. Områden som påverkas av buller och som riskerar att påverka försvarsmaktens riksintresse negativt, så kallade påverkansområden, har begränsat möjligheterna att bygga bostäder längs kuststräckorna norr och söder om Visby. För att möta behovet för bostäder inom de närmsta åren behöver Visby även utvecklas österut. En hållbar utveckling underlättas om huvuddelen av utvecklingen sker resurseffektivt. En resurseffektiv lokalisering ger större befolkningsunderlag och bättre förutsättningar för att kunna bygga ut gång- och cykelvägar, kollektivtrafik och service, att kunna bygga ut vindbruket på Gotland, samt för att kunna bevara större, sammanhängande naturområden och värna vattenresursen.

Nya större bostadsetableringar, med främst villor, föreslås att främst koncentreras längs två huvudstråk: ett Väskindesstråk och ett Västerhejde-Stenkumla-Träkumla stråk. Dessa bör kopplas ihop med kuststråken kring Lummelunda respektive Vibble-Västerhejde.

Inlandssträckan Väskinde, Bro -Visby

- Komplettering av bostäder kring kyrkbyn bör föregås av en planläggning,
- Kopplingarna mellan Väskinde kyrkby och Lummelundsväg ska förstärkas.
- Ny bebyggelse ska lokaliseras resurseffektivt inom högst cirka 200-300 meter från de centrala vägarna eller som mindre komplettering till befintlig bebyggelse för att spara större sammanhängande centrala skogsområden och underlätta ett hållbart resande.

Riktlinjer:

- Vid planering i närheten av kyrkbyn ska hänsyn tas till kulturvärden och friluftsvärden.
- Placeringen av bebyggelse kräver hänsyn till trafikbuller, antalet nya anslutningar mot större vägar bör minimeras så långt som möjligt.
- Hänsyn ska tas till naturvärden, gröna samband och nät av stigar och skogsvägar.
- Detaljplanering och bygglov för bostäder ska anpassas efter de begränsningar som finns med hänsyn till flygbuller.
- Hänsyn ska tas till jordbruksmark och alvarmark/hållmark.

Väskinde har en levande kyrkby med en skola som har cirka 250 elever. Flera bygglövsansökningar och planuppdrag visar på att Väskinde är en populär plats att bo på.

Mindre bostadskompletteringar föreslås längs väg 148. En del av sträckan utgörs av alvarmark, vilket kräver hänsyn och begränsar vilken belastning platsen tål. Vid korsningen Bro-Väskinde och i anslutning till byn föreslås att en samlad bebyggelse för främst bostäder utreds genom planläggning. De västliga kopplingarna mellan hembygdsgården och Lummelunds väg föreslås för enstaka kompletterande hus i kombination med planläggning för mer samlad bebyggelse.

Bebyggelse kan prövas i anslutning till byn, för att stärka upp byn och öka underlaget för service. I de centrala lägena kan förutom villor även tätare av bebyggelse i form av, radhus, parhus och låga flerbostadshus prövas. Det gör det möjligt att bo i Väskinde under fler skeenden av livet. En stor del av kyrkbyns omland utgörs av jordbruksmark. Som huvudregel ska bebyggelse undvikas på god jordbruksmark. Den omgivande skogen kan innehålla viktiga rekreationsytor, en kartering kring hur

skogarna används, en så kallad socio-toposkartering, bör därför göras i samband med planläggning i kyrkbyns omnejd.

Bebyggelsen ska anpassas efter platsen. I skogsområden med okänslig landskapsbild kan en mångfald av uttryck passa in. Kring kulturmiljöer och i öppna landskap bör bebyggelsen i högre grad anpassas efter sitt specifika sammanhang.

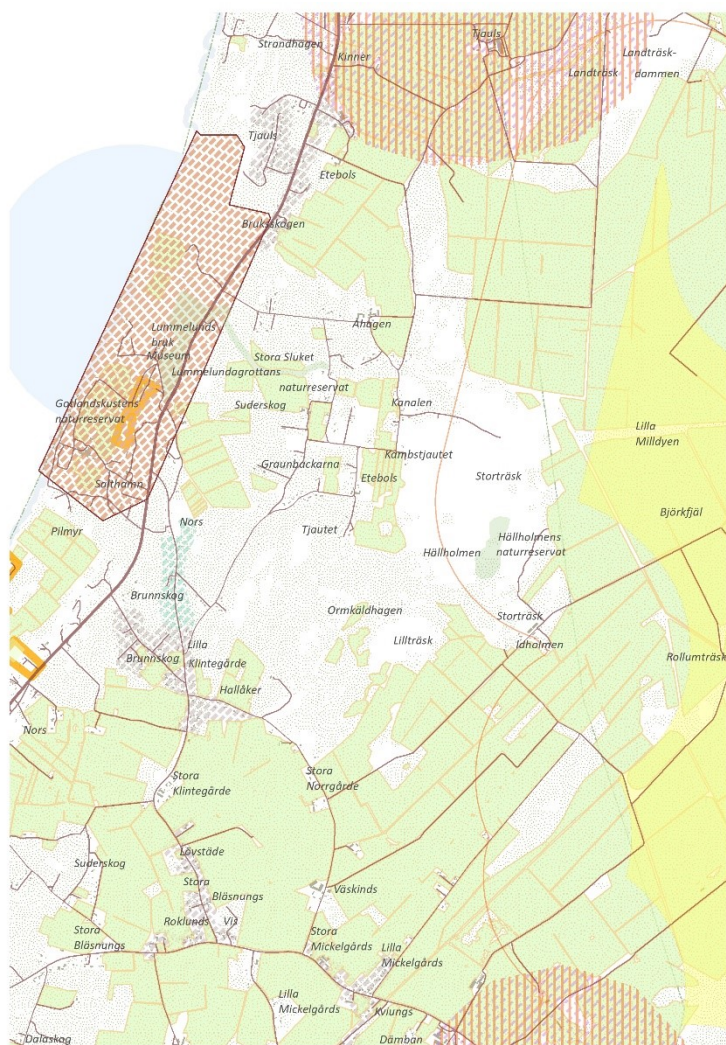
Det finns kollektivtrafik och möjlighet att cykla inom Väske och till Visby. Säkra cykelförbindelser mot Visby behöver utvecklas via väg 653. Den gamla banvallen är intressant att utveckla som ett gång- och cykelstråk.

Kuststräckan Lummelunda - Visby

- En komplettering av bostäder kan utredas norr om influensområdet.
- Bebyggelsen utformning och placering ska anpassas efter de förutsättningar som finns på platsen
- Ny bebyggelse ska tillkomma i anslutning till Lummelundsväg eller som mindre komplettering till befintlig bebyggelse för att spara sammanhängande kustnära naturområden.

Teckenförklaring

- Naturområde
- Vindkraft, Område 1
- Vindkraft, Område 6
- Vindkraft, Buffertzon 1000 m, Område 7
- Ej specificerad grönyta
- Sammanhängande bostadsbebyggelse, Pågående
- Bostäder, Utvecklad
- Blandad användning, Utvecklad
- Värdefullt havsområde. Exploatering kräver hänsyn
- Jordbruk
- Skogsbruk
- Servicenära landsbygd, utvecklad
- Stadsnära landsbygder, Pågående
- Stadsnära landsbygder, Utvecklad
- Befintlig byggnad

Karta Väske-Bro-Visby, Lummelunda-Visby

Hänsyn

- Detaljplanering och bygglov för bostäder ska anpassas efter de begränsningar som finns med hänsyn till flygbuller. Bostadsutvecklingen ska återupptas om påverkansområdet förändras.
- Hänsyn ska tas till möjligheten för allmänheten att röra sig i kustområdet, till landskapsbilden och till naturmiljöer.
- Det finns ett flertal områden med stora natur- och rekreationsvärden. Dessa områden ska lämnas oexploaterade.
- Vid exploatering bör hänsyn tas till flygbullerstörning som kan medföra risk för hälsa och säkerhet, även om påverkansområdet revideras i framtiden.

I norra Visby och norr om Visby begränsas bostadsutvecklingen av påverkansområde för flygbuller kopplat till försvarsmaktens verksamhet och riksintresse. Vid exploatering bör hänsyn tas till flygbullerstörning som kan medföra risk för hälsa och säkerhet, även om påverkansområdet revideras i framtiden.

Norr om influensområdet, från Själso mot Lummelunda finns förutsättningar för bostäder. Kusten bör få en starkare koppling med Väskeby by med skola och kyrka. Kopplingen kan utgöras av både ny bebyggelse och med förbättrade förutsättningar för oskyddade trafikanter att röra sig säkert mellan byn och gång- och cykelvägen vägen längs Lummelundsväg.

Kuststräckan ingår i ett område som är av riksintresse för naturvård, främst motiverat av den mycket markanta klinten. För att i största mån bibehålla nuvarande karaktär vad gäller naturtyp och vegetation bör tomtstorlek och inplacering av byggnader anpassa sig efter platsens unika förutsättningar och landskapsbild.

Planering pågår för området kring Salthamn. Området mellan fabriksområdet och Lummelunds väg är redan delvis bebyggda, där finns utrymme för komplettering av bebyggelse. Norr om Lummelunds bruk, längs Lummelunds väg finns möjlighet att pröva bebyggelse i samklang med områdets friluftsliv, natur och kulturvärden.

Inlandsträckan – Västerhejde, Stenkumla, Träkumla – Visby

Riktlinjer för utveckling

- Ny bebyggelse ska lokaliseras resurseffektivt inom högst cirka 200-300 meter från de centrala vägarna eller som mindre komplettering till befintlig bebyggelse för att spara större sammanhängande centrala skogsområden och underlätta för ett hållbart resande.
- Komplettering av bebyggelse i närheten kyrkbyarna kan studeras.

Hänsyn

- Hänsyn ska tas till naturvärden, gröna samband och nät av stigar och skogsvägar.
- Hänsyn ska tas till vattenskyddsområden, exempelvis gällande markanvändning, tomtstorlek och hårdgörning.
- Placeringen av bebyggelse kräver hänsyn till trafikbuller, antalet nya anslutningar mot centrala vägar bör minimeras så långt som möjligt.
- Komplettering i närheten av kyrkbyarna kräver särskild hänsyn till ortens identitet, jordbruket, kulturmiljön och landskapsbilden.

Västerhejde, Stenkumla och Träkumla är landsbygder med egen karaktär och historia som ligger i Visbys närhet. Namnen Stenkumla och Träkumla har koppling till varandra, sten kan syfta på att kyrkan i Stenkumla uppfördes i sten, medan kyrkan i Träkumla ursprungligen byggdes av trä.

Under 2000-talet har flera villor tillkommit genom bygglov längs sträckan, vilket visar på en önskan att bo på landet, nära stan.

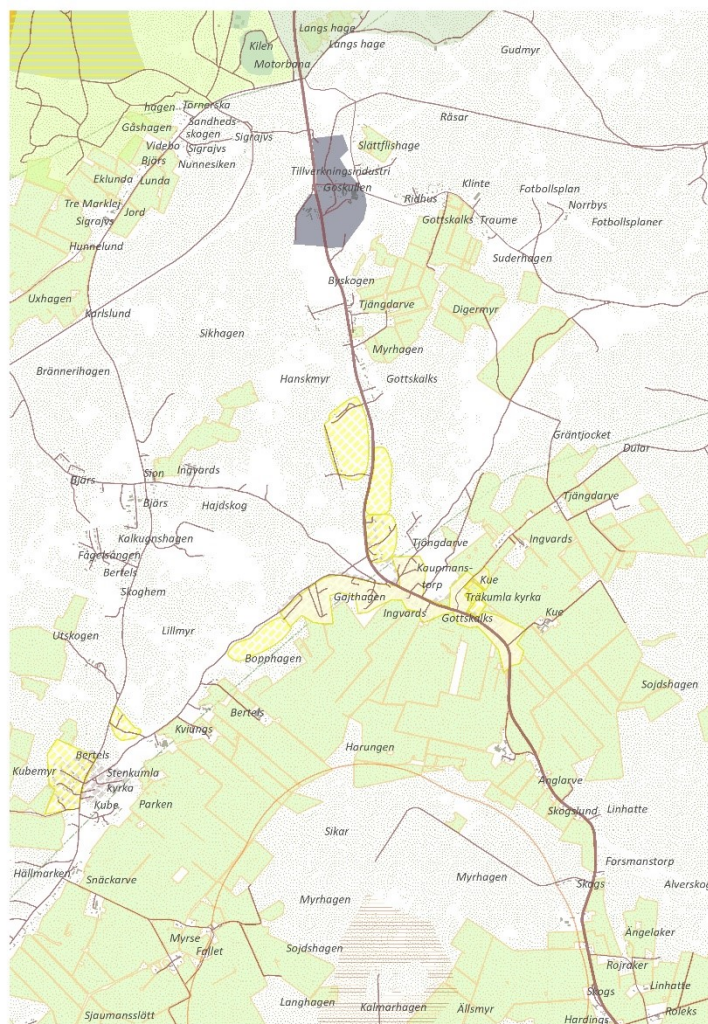
En bebyggelseutveckling i denna riktning bör bygga vidare på det självständiga sambandet mellan Visby och kyrkbyarna. En utveckling bör först ske nära byarna och nära staden för att på längre sikt mötas på mitten.

Skogarna är en stor tillgång i socknarna, där finns nät av ridstigar och skogsvägar. Ny bebyggelse ska följa de centrala vägarna för att ge bättre underlag för kollektivtrafik och gång- och cykelvägar samt för att spara de sammanhängande skogarna. Ny bebyggelse bör lokaliseras högst 200-300 meter från en större väg. Bebyggelse kring väg 142 och 562 ska hålla ett behövligt skyddsavstånd från vägen, med hänsyn till främst trafikbuller.

Bebyggelsen ska anpassas efter platsen. I skogsområden med okänslig landskapsbild kan en mångfald av uttryck på passa in. Kring kyrkbyarna och i öppna landskap bör bebyggelsen i högre grad anpassas efter sitt specifika sammanhang.

Teckenförklaring

- Vindkraft, Område 3
- Vindkraft, Buffertzon 1000 m, Område 7
- Motionsslinga
- Naturområde
- Omgivningspåverkande och tillståndspliktig verksamhet, Pågående
- Besöksanläggning, Pågående
- Bostäder, Ändrad användning
- Grönområde
- Sammanhängande bostadsbebyggelse, Pågående
- Bostäder, Pågående
- Bostäder, Utvecklad
- Jordbruk
- Skogsbruk
- Servicenära landsbygd, utvecklad
- Stadsnära landsbygder, Pågående
- Befintlig byggnad

Karta Västervik, Stenkumla, Träkumla, Visby

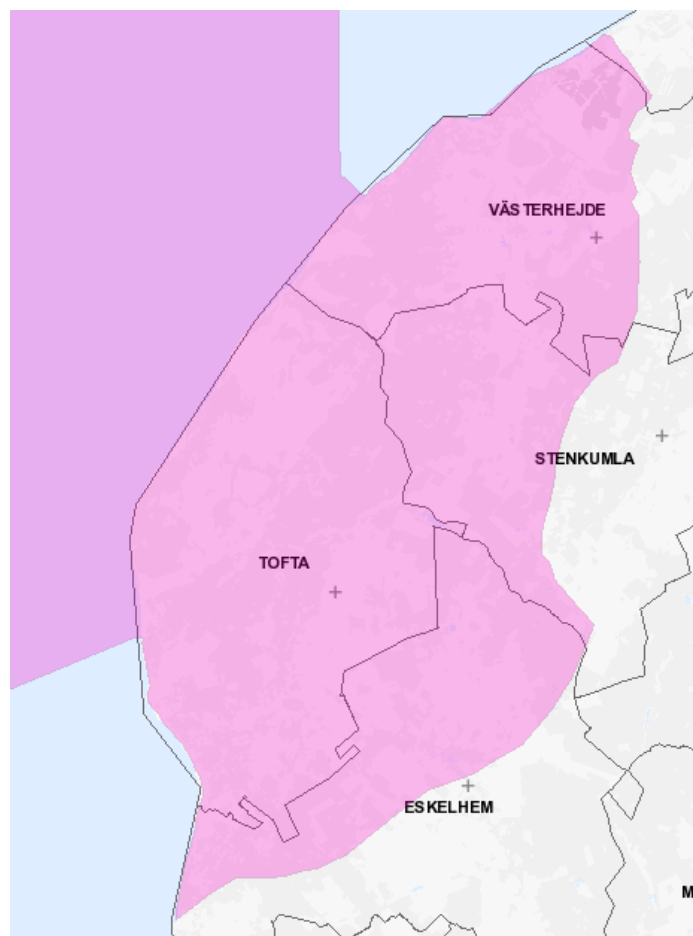
Kuststräckan Tofta - Visby

- Bostadsutvecklingen bör återupptas om och när påverkansområdet ändras eller utgår. Utveckling av bostäder är prioriterat i den norra delen av påverkansområdet.
- Redan exploaterade områden som inte påverkas av påverkansområdet kan kompletteras.
- Det öppna och obrutna jordbrukslandskapet hålls fritt från bebyggelse.
- Vid enstaka förtätning och detaljplanläggning ska behovet av passager längs med och ut till klint- och strandkant beaktas.
- Kopplingen mellan Västerhejde kyrkby och Stenkumla ska förstärkas på sikt.
- En utveckling med tillfällig övernattningsbostäder bör undvikas inom påverkansområdena, med undantag för befintliga turistanläggningar.

Hänsyn

- Hänsyn ska tas till naturvärden, gröna samband, friluftsliv och Gotlands kust
- Detaljplanering och bygglov för bostäder bör anpassas efter de begränsningar som finns med hänsyn till skjutbullen

Tofta skjutfälts påverkansområde för skjutbullen sträcker sig i dagsläget längs kusten från Vibble till södra Tofta och vidare in i landet.

Riksintressen

Riksintressen försvarsmakten och influensområden

Påverkansområde för buller eller annan risk

I sträckningen finns goda förutsättningar för en resurseffektiv bebyggelse då det finns en utbyggd infrastruktur och samlad bebyggelse som goda förutsättningar för kollektivtrafik och service, vilket förhindras av försvarsmaktens restriktioner. Påverkansområdet kan med fördel utgöra en reserv för permanenta bostäder för framtiden.

I dagsläget ligger en del av Vibble utanför påverkansområdet, samt södra delen av Tofta och Västergarn. Utveckling av bostäder är mest angeläget i den norra delen av influensområdet, dvs Västerhejde-Vibble eftersom attraktiviteten för arbetspendling med cykel och kollektivtrafik är

större i den delen. En utveckling med tillfällig övernattning istället för bostäder bör undvikas inom påverkansområdena, med undantag för befintliga turistanläggningar.

Tillfällig övernattning bör inte förväxlas med permanenta bostäder. Markanvändningen tillfällig övernattning riskerar att skapa oklara ägandeförhållanden, då köpare tror att de köper en bostadsrätt, men i själva verket köper de andel i ett hotell. Det finns begränsningar hur länge man får vistas i ett tillfälligt boende.

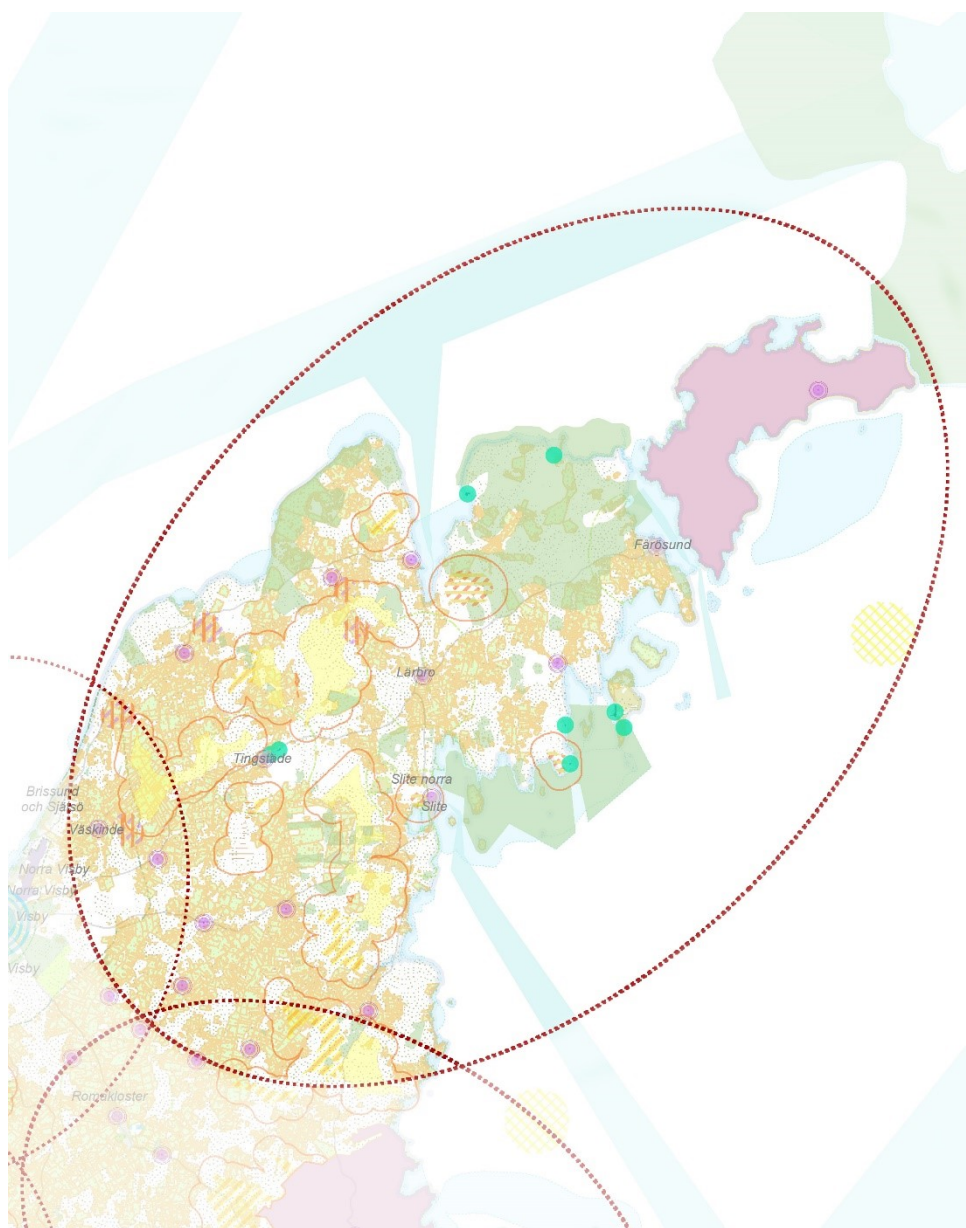
Bebyggelsestrukturen inriktas på att förtäta redan exploaterade områden. I övrigt ska nya exploateringsområden förläggas utmed de centrala vägarna och lämna det öppna och obrutna jordbrukslandskapet fritt från bebyggelse. Vibbles samhälle avrundas mot det öppna landskapet.

Olika former av bebyggelse föreslås lokaliseras i Vibble och på sikt i Västerhejde för att skapa en attraktiv boendemiljö för olika generationer. För att främja generationsboende bör nybyggnadsområden för småhus beakta möjligheten till en generationslägenhet i bostaden.

Förändring i markanvändningen får inte ske så att våtmarker förstörs eller minskas i areal.

Kustområden ska säkras för det rörliga friluftslivet så långt som möjligt. Koncentrerad expansion av bebyggelse ska i huvudsak ske i anslutning till redan exploaterade områden i syfte att spara de oexploaterade kuststräckorna. I områden med detaljplan som innehåller byggrätter föreslås pågående markanvändning.

På sikt föreslås kopplingen mellan Västerhejde och Stenkumla förstärkas med bebyggelse och förbättrade förutsättningar för oskyddade trafikanter att röra sig säkert och kollektivtrafik.

Karta. Delområde Norra Gotland.

3.3 Norra Gotland

Detta delområde har fokus på att förstärka och utveckla potentialen för boende, näringslivsutveckling, och infrastruktur inom i första hand Färösund, Lärbro, Kappelshamn, Slite och Tingsstäde. Planförslaget vill hitta möjligheter för att stärka attraktionskraften för boende, besökare och företag inom denna del av Gotland. Inom delområdet finns också tre

planprogram som föreslås integreras i översiktsplanen. Tillkomsten av den föreslagna nationalparken Bästeträsk kommer kunna stärka den regionala utvecklingen på Gotland, men speciellt fokus på norra delen av ön.

3.3.1 Planeringsinriktningar

Inom detta delområde som sträcker sig från Gothem till Bunge i öst och från Fleringe till Stenkyrka längs västra kusten, föreslås Slite, Lärbro och Fårösund ha beteckningen *mångfunktionell bebyggelse* medan Kappelshamn, Stenkyrka, Ire och Tingstäde kategoriseras som *sammanhängande bostadsbebyggelse*. Inom delområdet finns det även områden som föreslås som *Servicenära landsbygd* med utvecklingsmöjligheter med potential att bidra till bibehållen service i form av exempelvis skolor och förskolor. Se avsnitt 3.1.5.

- Dessa orter föreslås utgöra tyngdpunkterna för den framtida lokaliseringen för bebyggelseutvecklingen.
- Inom delområdet finns tre planprogram. Dessa föreslås i sin helhet att integreras i planförslaget och redovisas nedan.
- Inom området föreslås även ett antal landsbygdsutvecklingsområden i strandnära läge. Exempelvis utveckling av befintligt näringsliv och museum vid Bläse, vid Tingstäde träsk och inom det som föreslås utvecklas till Gotlands skärgård (Fårösund-Slite). Detta beskrivs närmare under *kapitel 4.16 Föreslagna nya områden för landsbygdsutveckling*.

Nedan beskrivs den föreslagna framtida mark- och vattenanvändningen för respektive del inom Norra Gotland. Detaljeringsgraden i förslaget skiljer sig åt mellan de olika orterna, dels beroende på vilken beteckning de olika orterna föreslås ha, och dels utifrån tidigare genomförda planeringsinsatser.

3.3.2 Vatten och avlopp (VA)

Inom delområdet försörjs befintliga bostäder i huvudsak av enskilt vatten och avlopp. I vissa fall även genom samfälligheter. Det finns även flera kommunala VA-områden.

- Riktlinjer som presenteras i kap 2.5.3 *Övergripande riktlinjer för vatten och avlopp* ska följas vid prövning av nya bostäder, och verksamheter som förutsätter VA-installationer och dagvattenhantering.

Kommunalt vatten och avlopp

13 områden försörjs idag med kommunalt VA inom delområdet.

Dessa är: Lickershamn, Stenkyrka, Mar-tebo, Irevik, Hangvar, Kappelshamn, Västris, Tingstäde, Lärbro, Slite, Åminne, Valleviken och Kyllaj.

Planerade åtgärder enligt VA-plan:

Vatten: Stenkyrka Vattenverk stängs, vatten via Lickershamn, 2023
Utbyggnad av Kappelshamn vattenverk, ca 2030-
Valleviken, Kyllaj kompletterande vatten, 2029
Slite ny vattentäkt och ev. nytt vattenverk, 2029; pågår troligen tidigare
Ev. förstärkning/ombyggnad Lärbro vattenverk, 2029

Spill: Utbyggnad Kappelshamn reningsverk, ca 2030-
Omledning av spillvatten från Valleviken, Kyllaj till Slite, 2029
Ev. utbyggnad av Tingstäde reningsverk, ca 2030-

Tillgången på kommunalt VA skiljer sig mellan orterna och behöver klaras ut inför

exploatering för respektive ort. Vid genomförande av planerade åtgärder kommer hänsyn tas till översiktsplanens föreslagna exploateringsområden, och förväntat behov av kapacitet.

Kapaciteten i det kommunala VA-nätet är begränsat fram till dess att de planerade åtgärderna är genomförda.

Enskilt vatten och avlopp

Området har varierande förutsättningar för inrättande av enskilda vatten och avloppslösningar vilket framgår bland annat av jordartskartan.

I områdets inlandslägen är risk för saltuppträngning något lägre än i lågt liggande områden närmare kusterna. Närmare beskrivningar av områdets förutsättningar och VA-strategier återfinns i plan för enskild VA-försörjning <https://gotland.se/102710>

Dagvatten

Kommunalt dagvattensystem finns i:

- Slite
- Lärbro
- Tingstäde
- Stenkyrka

3.3.3 Nationalpark Bästeträsk (utredningsområde)

Regionstyrelsen beslutade 28 februari 2019 att ställa sig positiv att det bildas en nationalpark i Bästeträskområdet på norra Gotland (RS § 52).

Bildandeprocessen av en nationalpark har därefter inletts. Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Länsstyrelsen i Gotlands län och Region Gotland samarbetar kring detta där Naturvårdsverket har det formella ansvaret, leder och finansierar arbetet och svarar också för markinköp. Alla fyra myndigheter är representerade både i den gemensamma projektgruppen och i projektets styrgrupp. Region Gotland representerar medborgarna och det regionala utvecklingsperspektivet.

En stor andel av marken ägs redan av staten och markägare inom området kan komma att bli tillfrågade om att sälja aktuella delar av deras fastigheter. Tomtmark och åkermark ingår generellt inte i en nationalpark och köps därför inte in.

Arbetet följer en projektplan som har en planerad invigning av parken andra kvartalet år 2025.

Den föreslagna nationalparken Bästeträsk kommer att bli ett populärt besöksmål för gotlänningar, svenska och internationella besökare. Området har en unik natur där den kalkhaltiga berggrunden och den tunna matjorden genom årtusenden har skapat unika förhållanden för naturen och dess flora och fauna. Med nationalparkarbetet kommer området att skyddas men också vara grunden för hållbar utveckling som en utflykts- och besöksmål.

För att besökare ska kunna uppleva parken och dess värden på ett bra sätt måste det finnas olika former av information och service kring transporter, aktiviteter, måltider och boende. Mycket av detta kommer att finnas tillgängligt utanför nationalparken, i dess närhet eller på övriga Gotland.

Region Gotland har därför parallellt med bildandet av nationalparken undersökt förutsättningarna att genomföra ett så kallat "omlandsprojekt". Boende, företagare, föreningar och verksamheter i nationalparkens närhet kommer att spela en viktig roll för utveckling av norra Gotland. Även om nationalparken i sig utgör målet för många besökares resa, är det utanför dess gränser som en stor del av servicen måste tillhandahållas.

Det långsiktiga målet är att utifrån de värden som finns i nationalparken utveckla företag och produkter som förstärker besökarens upplevelse av området. En viktig fråga för Region Gotland är hur tillkomsten av en nationalpark på norra Gotland

bäst kan tillvaratas för att stärka den regionala utvecklingen på Gotland, men speciellt fokus på norra delen av ön.

En central fråga för Region Gotland är frågan kring framtida råvattenuttag från Bästeträsk. Om det i framtiden finns behov av större vattenuttag än vad dagens tillstånd medger behövs en ny vattendom. En sådan tillståndprocess börjar med samråd och avslutas med en dom från Mark- och miljödomstolen. Det är väl känt inom projektet, vilket Länsstyrelsen också noterat, att Region Gotland önskar en tidig dialog kring mer praktiska frågor kring ledningsrätt och liknande genom nationalparken.

I dagsläget är avgränsningen för nationalparken inte fastslagen och därför redovisar planförslaget endast det utredningsområde som projektet har i nuläget. Det ingår även i den föreslagna utvecklingsinriktningen för natur- och friluftsliv.

- Fyra områden utpekade som riksintresseanspråk för vindbruk (typ 1)
- Fyra områden föreslagna som lämpliga områden för vindbruk utanför riksintresseområde för vindbruk. (typ 2)
- Ett område föreslaget som lämpligt område för vindbruk utanför riksintresseområde för vindbruk men innanför försvarsmaktens påverkansområde för höga objekt. (typ 3)

*Karta Utredningsområde Nationalpark
Bästeträsk*

3.3.4 Energiproduktion

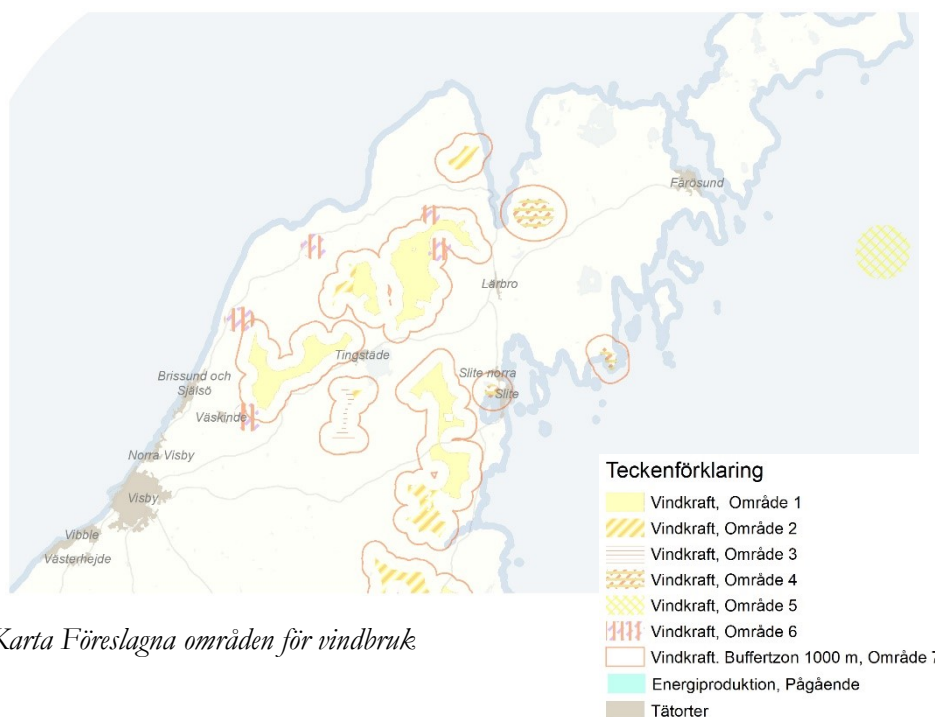
I delområdet Norra Gotland föreslås följande område för Energiproduktion:

- Tre vindbruksområden som bör generationsväxlas (Typ 4) i anslutning till Gotland ring, Smöjen och Slite.

- Ett område för havsbaserat vindbruk öster om Bunge och Fårö. (typ 5)
- Fem områden som ej bör generationsväxlas. (typ 6)
- Buffertzon på 1000 meter runt samtliga ytor på land där vindbruk föreslås. (typ 7)

Väster om Fårösund finns Gotlands största sjö Bästeträsk med omkringliggande skog, myrar, alvarmarker och klapperstensstränder av högt naturvärde. År 2020 påbörjades arbetet med att bilda nationalpark i Bästeträsk. Nationalparksområdets kommande utbredning är i nuläget okänt. Fårösunds läge innebär att

Läs mer under avsnitt 2.14.3 *Plats för Vindbruk*.

Karta Föreslagna områden för vindbruk

3.3.5 Fårösund

Fårösund är Gotlands nordligaste tätort. Orten växte fram som ett brukssamhälle kopplat till kalkugnen vid hamnen och har senare utvecklats i och med militära etableringar. Idag är Fårösund en knutpunkt för norra Gotland varifrån färjeförbindelsen till Fårö utgår, och är i sig ett välbesökt besöksmål. Det omkringliggande kulturlandskapet tillhör Bunge socken och har stora kulturhistoriska och ekologiska värden.

samhället i framtiden kunna bli porten till två nationalparker då färja för att besöka nationalparken Gotska Sandön avgår från Fårösund. Det lokala näringslivet har därför stor potential i en destinationsutveckling av norra Gotland.

För Fårösunds samhälle finns en fördjupad översiktsplan från 2004 (antagen av kommunfullmäktige 2004-08-16-16, § 114). Målsättningen med denna plan var att bevara Fårösunds huvudkaraktär med

de sammanhängande bebyggelsegrupperna och ett samhälle med utblick över sundet och Fårö. Den fördjupade översiktsplanens intentioner har inarbetats i detta samrådsförslag och när den nya översiktsplanen vunnit laga kraft föreslås att denna ersätter den fördjupade översiktsplanen från 2004.

Intentionerna är en fortsatt utveckling av Kustparken så att det utgör en naturlig del av Fårösund. Vidare att möjliggöra ett byggande mot Bungenäs och en utveckling av den gällande detaljplanen för detta område. I den föreslagna markanvändningskartan har intentioner i tidigare översiktsplaner behandlats, men även andra fysiska dokument, som specifika bygglovsriktlinjer för Broungsområdet, har inarbetats i mark- och vattenanvändningskartan. Allt för att underlätta den framtida hanteringen av bygglov där alla fysiska riktlinjer/dokument är samlat i en markanvändningskarta.

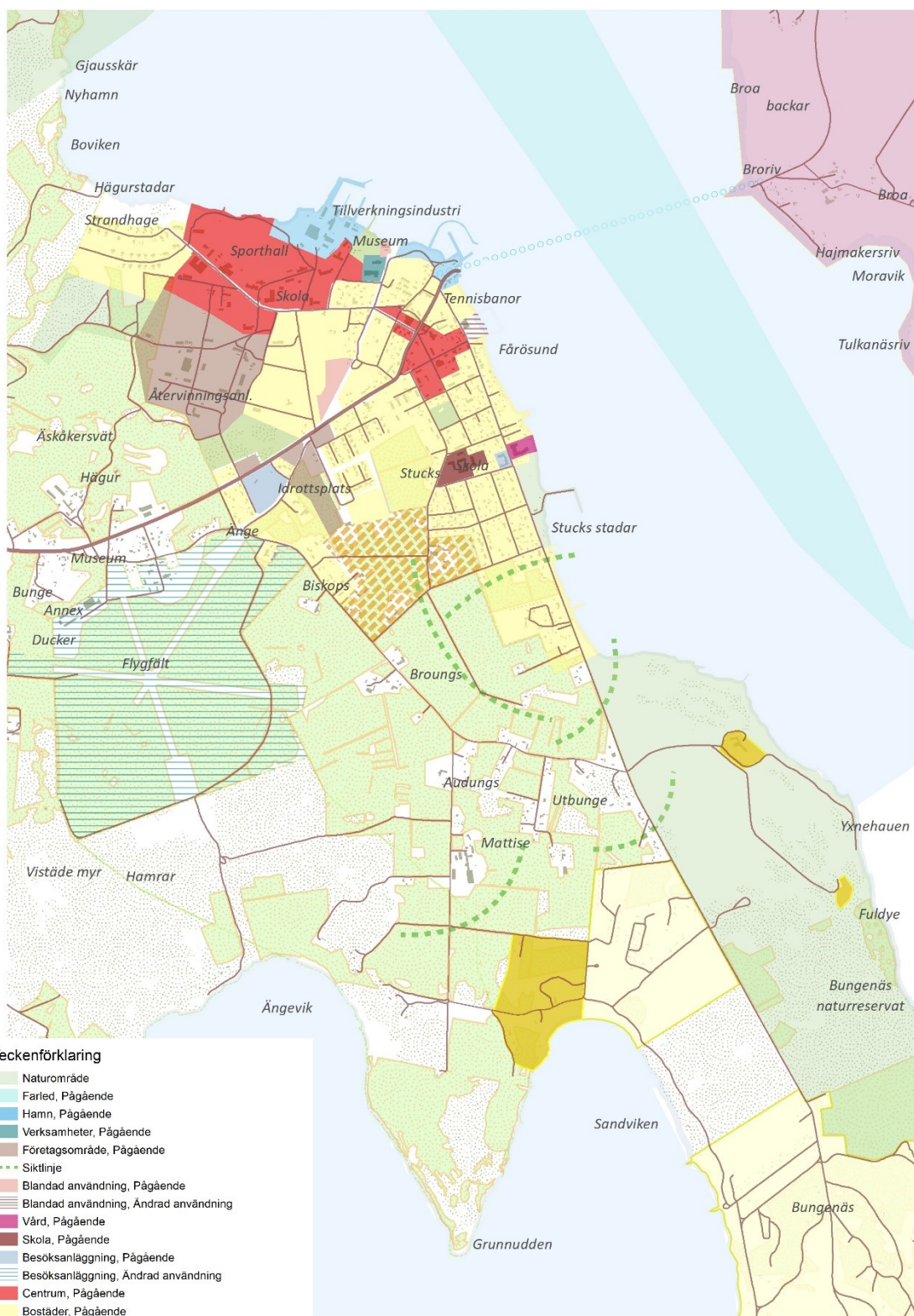
För att underlätta en fortsatt positiv utveckling av Fårösundsområdet förslås följande tillägg eller ändringar av markanvändningskartan:

- För riksintresseområdet söder om flygfältet ändras markanvändningen till "landsbygder med god tillgänglighet till service". I den gällande fördjupade översiktsplanen för Fårösund fanns en ambition att utveckla golfbana, vilket bedöms inte längre vara så prioriterat att det föranleder ett utpekande av ett Ri-område (Rekreations-Idrottsområde).
- Markanvändningen för flygplatsområdet ändras från Ri-område till Besöksanläggning, enligt Boverkets öp-modell 2.1, med möjlighet till flygverksamhet med exempelvis mindre elflygplan i framtiden.

- I och med antagandet av gällande detaljplan för Bungenäs så har tidigare redovisade ytor för golfbana tagits bort för tidigare T1-område.
- Inom "Kustparkenområdet" kan även boende tillåtas om det sker i samklang med riksintresset.
- Markanvändningen för den sk Hangarplatsen ändras från industri till Blandad användning.
- Inom det sk "bombfältet" är markanvändningen Natur-/Rekreations- och Idrottsområde med möjlighet till mindre konferens- och hotellanläggning. Vad som är möjligt att etablera i samklang med natur- och rekreationsärendena får framgå vid en eventuell detaljplaneprocess.

Expansion av samhället söderut, längs med Fårösund

Inom detta område finns det förtätningsmöjligheter med utsikt mot sundet och Fårö. Vid en framtida exploatering är det dock viktigt att de redovisade siktvyerna över sundet beaktas.

Karta Mark- och vattenanvändning
Fårösund

Service-centrumområdet

Ett tydligt centrum mitt i samhället som knyter ihop Fårösunds samhälle med Kustparken. Den framtida utvecklingen bör inriktas mot en förtätning av den befintliga bebyggelsen. Exploatering av lokaler för handel och bostäder bör i huvudsak ha högre exploateringsgrad än Fårösunds samhälle i övrigt för att åstadkomma en centrumkaraktär. I planen görs en uppdelning av centrumområdena eftersom de har olika karaktär och utvecklingsförutsättningar. Inom centrumområdet C, finns det bebyggelsemässigt möjligheter till mer storskaliga etableringar, t ex nya idrottshallar och hotell som är förenligt med byggnadsminnets storskaliga militäranläggningar.

Näringslivsutveckling

Nedan resonemang utgår från att ingen bro till Fårö kommer att byggas inom överskådlig framtid. Om så skulle ske, kommer detta att påverka flödet genom Fårösund.

För Fårösund kan ses en ökad andel sommarboende och även permanentboende och dessa ställer relativt höga krav på sin omgivning. Det har i vissa områden uppstått en problematik mellan de boende och pågående miljöstörande verksamheter och detta är en situation som om möjligt bör undvikas genom planering av markanvändning. Eventuella miljöstörande verksamheter bör därför förläggas utanför Fårösunds samhälle och tonvikten för Fårösund bör ligga på bostadsutveckling. Det finns dock goda möjligheter för icke miljöstörande verksamheter och näringar med inriktning på service och säsongsekonomi att utvecklas inom centrumområdet.

Naturmiljö

I Fårösund finns många fina naturområden. Förutom skyddsvärda naturtyper finns här även natur som är viktig för friluftslivet och som nyttjas som rekreationsområden för samhällets invånare.

Delar av de fina naturområdena har skyddats som naturreservat, biotopskydd eller genom naturvårdsavtal. Här finns även flera nyckelbiotoper med blandsumpskogar, lövängsrester och kalkbarrskogar. Delar av naturmiljön på Bungenäs har inventerats under 2020 och har dokumenterad förekomst av höga naturvärden.

Väster om Fårösund finns Gotlands största sjö Bästeträsk med omkringliggande skog, myrar, alvarmarker och klapperstensstränder av högt naturvärde. 2020 påbörjades arbetet med att bilda nationalpark i Bästeträsk. Det omkringliggande kulturlandskapet tillhör Bunge socken och har stora kulturhistoriska och ekologiska värden med stor andel alvarmark, uppblandat med ängs och betesmark, varav en del är hävdad. Stora delar av natur- och jordbruksområdena väster om Fårösund är Natura 2000-områden.

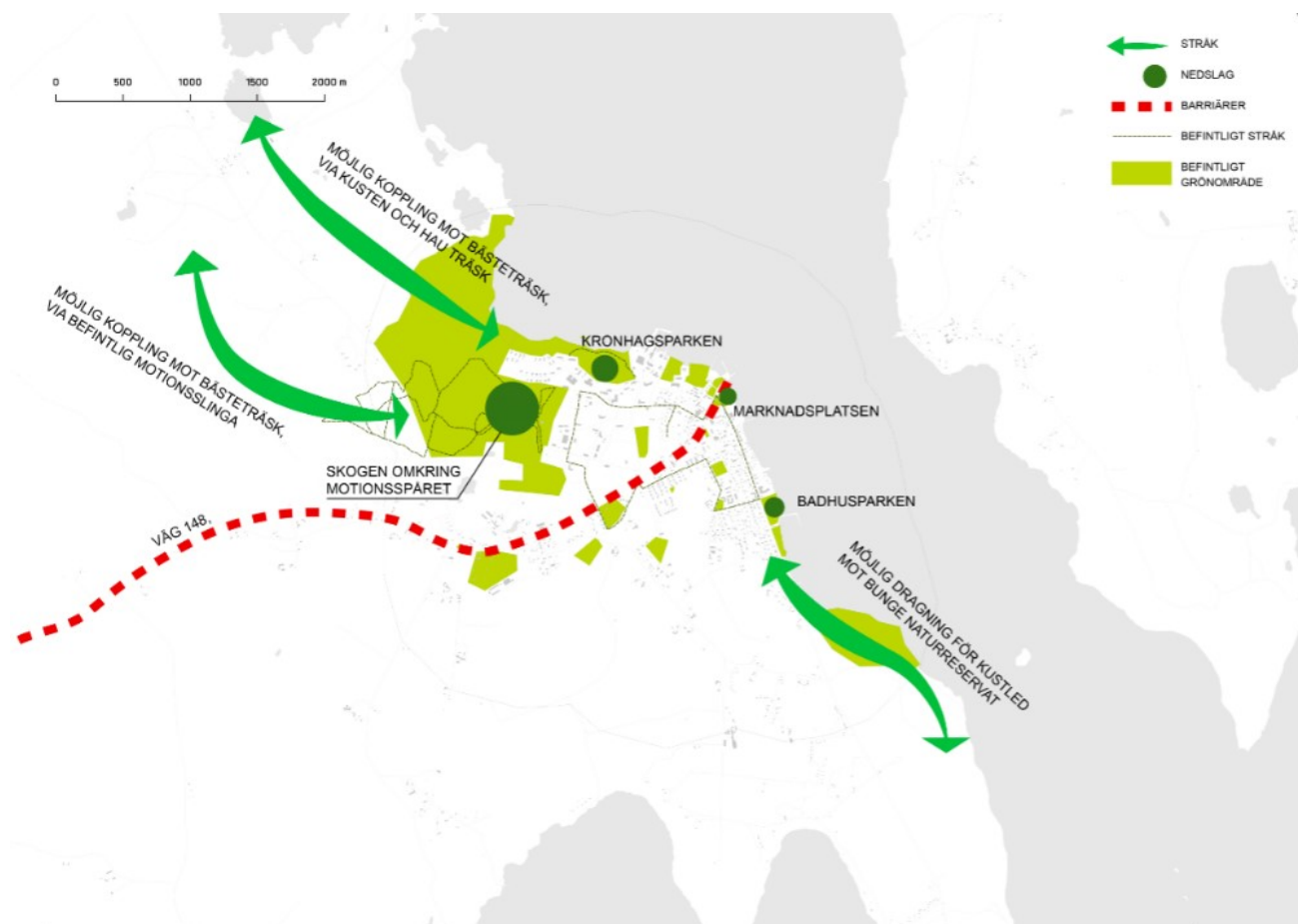
Friluftsliv och Rekreation

Tillgången till grönområden är god i Fårösund. Enligt sociotopkartering som utfördes 2020 är Fårösundsbornas favoritplatser koncentrerade kring kuststräckan, och lägger störst fokus på platser för lek, naturupplevelse och utsikt. Det omkringliggande landskapet ger goda förutsättningar till att utöka grönstrukturen utanför tätorten, och då Bästeträsk blivit nationalpark kan kopplingen västerut komma att bli central. I nära anslutning till Fårösund finns tre större naturområden. Naturområdet vid Fårösunds fästning sydöst om Fårösund, Bungemuseet och dess omgivningar, samt ett större skogsområde med motionsspår väster om tätorten. Runt Fårösund finns naturreservaten Bästeträsk, Bluttmo-Gildarshage

naturreservat, Brantings naturreservat samt Bungenäs naturreservat.

I och med den nya nationalparken i Bästeträsk är det viktigt att se över den gröna kopplingen västerut från samhället. Enligt Grönplan för Gotland föreslås att det finns goda möjligheter att binda samman tätorten och nationalparken genom gång och cykelvägar antingen längs kusten via Hau träsk, eller via den befintliga motionsslungan väster om tätorten. Det är också önskvärt att nationalparkens entréer kan nås med kommunala färdmedel.

Arbetet med att skapa en grön länk västerut kräver samordning med berörda markägare. Även österut mot Bungenäs naturreservat finns potential enligt Grönplan för Gotland att utveckla kopplingen för vandring, även om vägen idag är populär som cykelstråk.

Strategisk karta som visar möjliga länkar, nedslag och barriärer som föreslås i områdesbeskrivningen. Pilarna visar möjliga länkar i form av gång- och cykelstråk mot Bästeträsk nationalpark och österut. Områden för nedslag och upprustning är Badhusparken, Marknadsplatsen, Kronhagsparken och skogen omkring motionsspåret. Grönplan för Gotland samrådsförslag.

Förslag till riktlinje:

- Möjligheter att binda samman Fårösunds samhälle och Bästeträskområdet västerut i form av gång- och cykelleder bör utredas.
- En utveckling av en kustled som kopplar samman Bästeträsk nationalpark, Fårösund och vidare österut mot Bungenäs bör utredas.

Riksintressen

Delar av de omgivande jordbruks, skogs- och betesmarkerna runt Fårösund och Bunge ingår i riksintresse för kulturmiljövård. Havet utanför hamnen i Fårösund är delvis av militärt riksintresse, och vattnen sydöst om Fårösund ingår i riksintresse för yrkesfiske. Även farleden i sundet är av riksintresse. Kuststräckorna norr och söder om orten ingår i riksintresse för hög-exploaterad kust. Hela Gotland är ett riksintresse för rörligt friluftsliv. För att bibehålla Fårösunds fantastiska naturmiljöer är det viktigt med hänsyn vid exploatering som berör skyddsvärd natur och viktiga rekreationsområden. Vid anläggande eller skapande av nya rekreationsområden ska hänsyn visas till platsens ursprungliga naturmiljöer och arter.

Trafik och infrastruktur

- I enlighet med de övergripande riktlinjerna som presenteras i kap 2.7 *Utveckla hållbara och fossilfria transportsystem* är Fårösund en av tätorterna där en cykelplan för arbetspendling och för ökad tillgänglighet med cykel i och kring de större tätorterna tas fram.

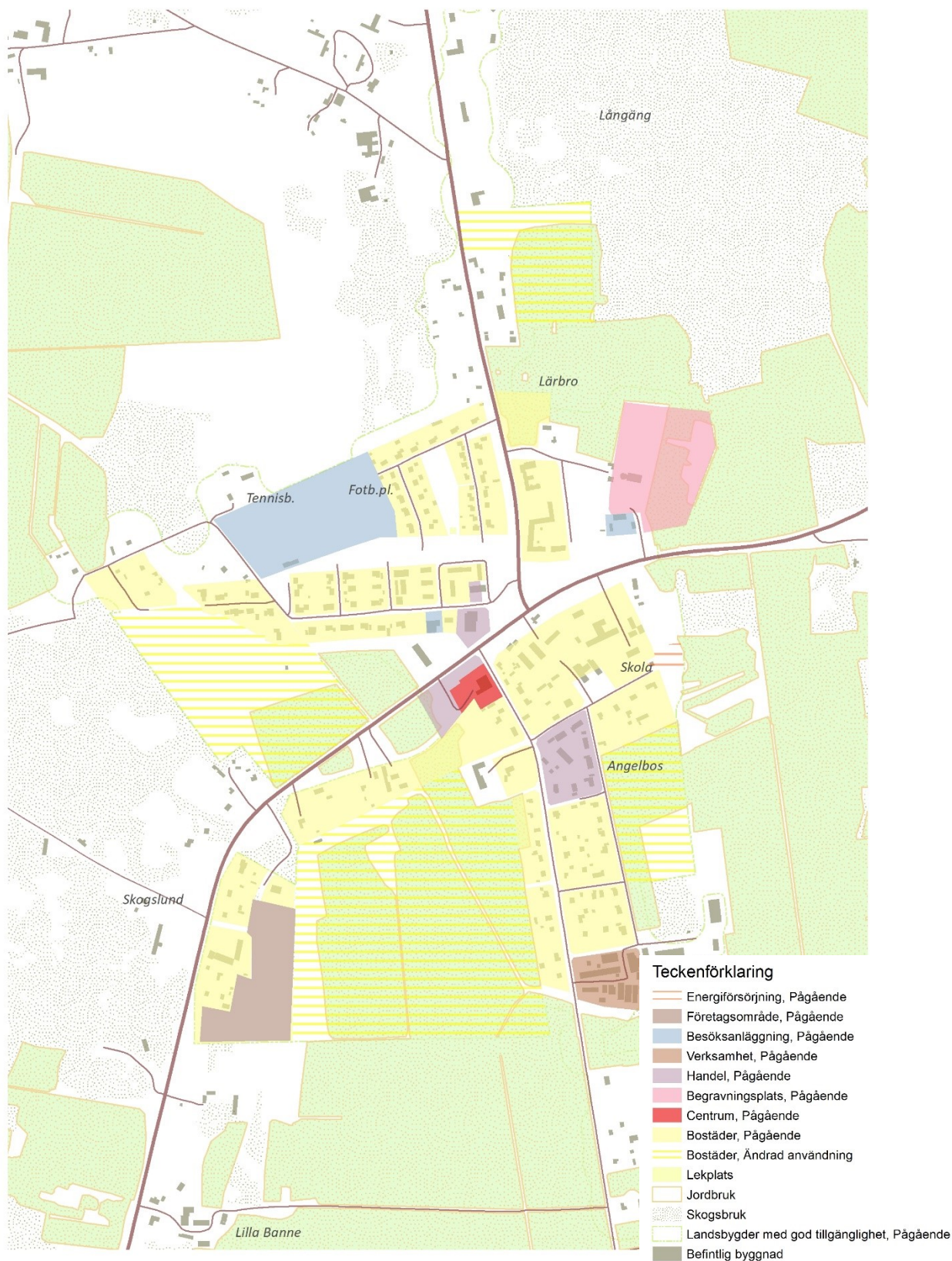
3.3.6 Lärbro

Lärbro är ett samhälle centralt placerad på norra Gotland, mittemellan Visby-Fårösund och Slite-Kappelshamn, omgivet av åker- och betesmark och produktiv skogsmark. Planförslaget föreslår att Lärbro bör ingå i kategorin *Mångfunktionell bebyggelse*. Lärbro socken är Gotlands mest fornminnestäta och kyrkan med anor från 1200-talet är unik med sitt åttkantiga torn. Hela tätorten med omgivningarna omfattas av program för bevarande av det gotländska odlingslandskapets natur- och kulturvärden. Delar av markerna norr om centrum sköts traditionellt med hävd.

I samhället finns skola, förskola, livsmedelsaffär, restauranger, vandrarhem, drivmedelsförsäljning och en biogasstation. Här arrangeras årligen Gotlands största mötesplats för fria kulturskapare - vårsalongen.

Instiftandet av en ny Nationalpark i Bästeträsk kan bidra till positiva utvecklingsmöjligheter för Lärbro, både för boende och för besöksnäringen.

- Målsättningen är att bevara Lärbro huvudkaraktär, att förstärka de sammanhängande bebyggelsegrupperna och att bevara det öppna landskapsrummet öster om kyrkan.
- Förslag visar på tre expansionsriktningar för Lärbro samhälle, norr, öst och söder.
- Eftersom Lärbro ligger mitt i den gotländska jordbruksbygden är ett ianspråktagande av jordbruksmark en förutsättning för att kunna utveckla Lärbro samhälle. Hänsyn till god jordbruksmark föreslås därför att underordnas behovet av tätortsutveckling för de på plankartan redovisade områdena.

Karta. Mark- och vattenanvändning Lärbro.
Mångfunktionell bebyggelse

Trafik – Infrastruktur

Under senare delen av 1800-talet och en bit in på 1900-talet var Lärbro slutstation för Gotlands järnvägs norrgående sträckning. Idag genomkorsas samhället av väg 148 som går vidare norrut mot Rute, Bunge och Fårö. Trafiken är livlig om sommarhalvåret, och många resenärer passar på att stanna till i korsningen mellan väg 148 och väg 149 där det finns detaljhandel, restaurang och möjlighet att ladda elbil.

Lärbro har ett mycket fördelaktigt läge i kollektivtrafikens stomlinjenät.

Korsningen mitt i orten har idag vissa trafikproblem. Trafikverket har därför genomfört en åtgärdsvalsstudie för väg 148 Lärbro med utgångspunkt oskyddade trafikanter och framkomlighet. Den anger:

- Åtgärden syftar till att förbättra vägmiljön för oskyddade trafikanter.
- Tätortskaraktären ökas i Lärbro genom dubbelriktad gång- och cykelbana
- Passagemöjligheter för oskyddade trafikanter förbättras
- Korsningsåtgärder planeras i korsningen väg 148/149.
- Kontroll och säkerställande av befintligt vattenskydd ingår i åtgärden.
- Kvalitetssäkringen av åtgärdsförslaget är klar
- Arbete med vägplan påbörjas under 2021.
- Produktion beräknas påbörjas i början 2026 och vara klar under 2027.

I Lärbro ligger många bostäder idag längs återvändsgator, vilket låser in boende i ett bilberoende även för korta sträckor. För att förbättra tillgängligheten i Lärbro kan man bygga ut gång- och cykelvägar, inte minst för att koppla ihop återvändsgator med varandra.

- I enlighet med de övergripande riktlinjerna som presenteras i kap 2.7 *Utveckla hållbara och fossilfria transportsystem* är Lärbro en av tätorterna där en cykelplan för arbetspendling och ökad tillgänglighet med cykel i och kring de större tätorterna bör tas fram.

Industrimark

I Lärbro finns detaljplanelagd industrimark om ca 17 500 kvm som ägs av Region Gotland. Den är lämpligt lokaliserad och utbyggnad av verksamheter kan ske vid behov.

Möjlighet att ansluta denna fastighet till det kommunala VA-nätet finns.

Natur och friluftsliv

- Tillskapa en ”grön runda” genom tätorten
- Höj grönområdenas kvalitéer och skapa mötesplatser

I Lärbro når majoriteten av de boende ett grönområde inom 500 m, dock är avståndet lite längre för boende i de södra delarna. Promenadstråk och grönområden ligger främst centralt och till öst och väst om centrum, vilket gör att boende i främst den södra delen av Lärbro har sämre tillgång till grönstrukturen. När Lärbroborna beskrev sina favoritplatser i en sociotopkartering från 2020 användes orden naturupplevelse, kulturupplevelse, mötesplats, sport och träning och lek.

Parker och offentliga rum i Lärbro

Forsavallen med intilliggande grönytor, lekplatsen, skolgården, korsbygården, midsommarparken och kyrkänget

Gröna stråk

Två längre promenadslingor sträcker sig österut mot Lajkarhaid och västerut runt banvallen, via Ganns ödekyrka och tillbaks.

Tätortsnära naturområden

Gamla banvallen sydväst om Lärbro är ett produktivt skogsmarksområde med våtmark av högt naturvärde. Skogen öster om Kappelheimsvägen är även den en välbesökt produktiv skogsmarksområde. naturområdet väster om väg 148, Lajkarhaid och klangstein.

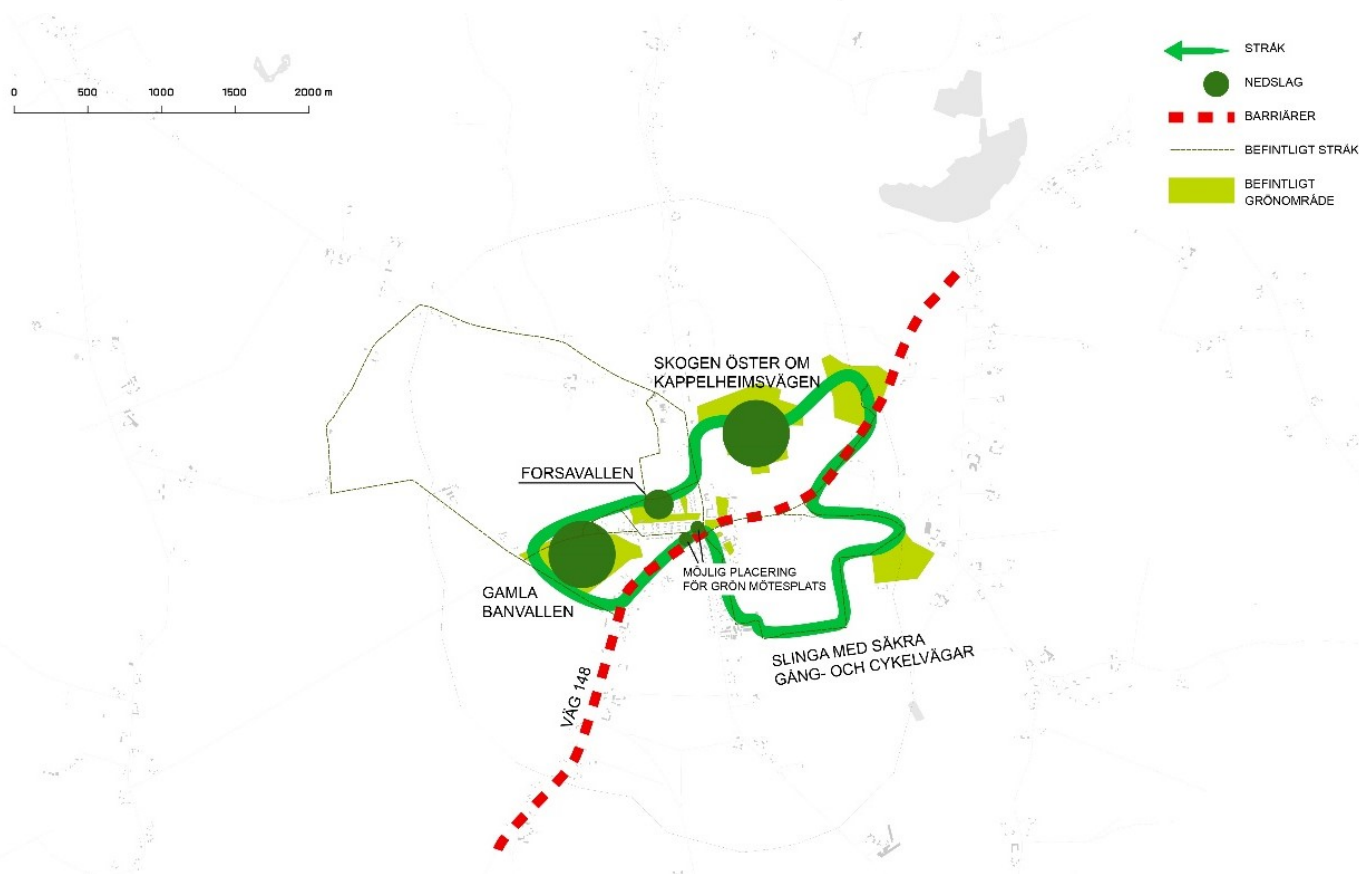
Riksintressen

Lärbro kyrka och prästgård är byggnadsminnesmärkta. Området runt kyrkan till öster om tätorten omfattas av riksintresset kulturmiljövård. Hela Lärbro med omnejd omfattas av Region Gotlands program för bevarande av det gotländska odlingslandskapets natur- och kulturvärden. Hela Gotland är ett riksintresse för rörligt friluftsliv.

Friluftsliv

Cykelstråket Nordretleden (23 km) korsar Lärbro. Hela Gotland är ett riksintresse för rörligt friluftsliv

Karta som visar möjliga länkar, nedslag och barriärer som föreslås i områdesbeskrivningen för Lärbro i Grönplan för Gotland

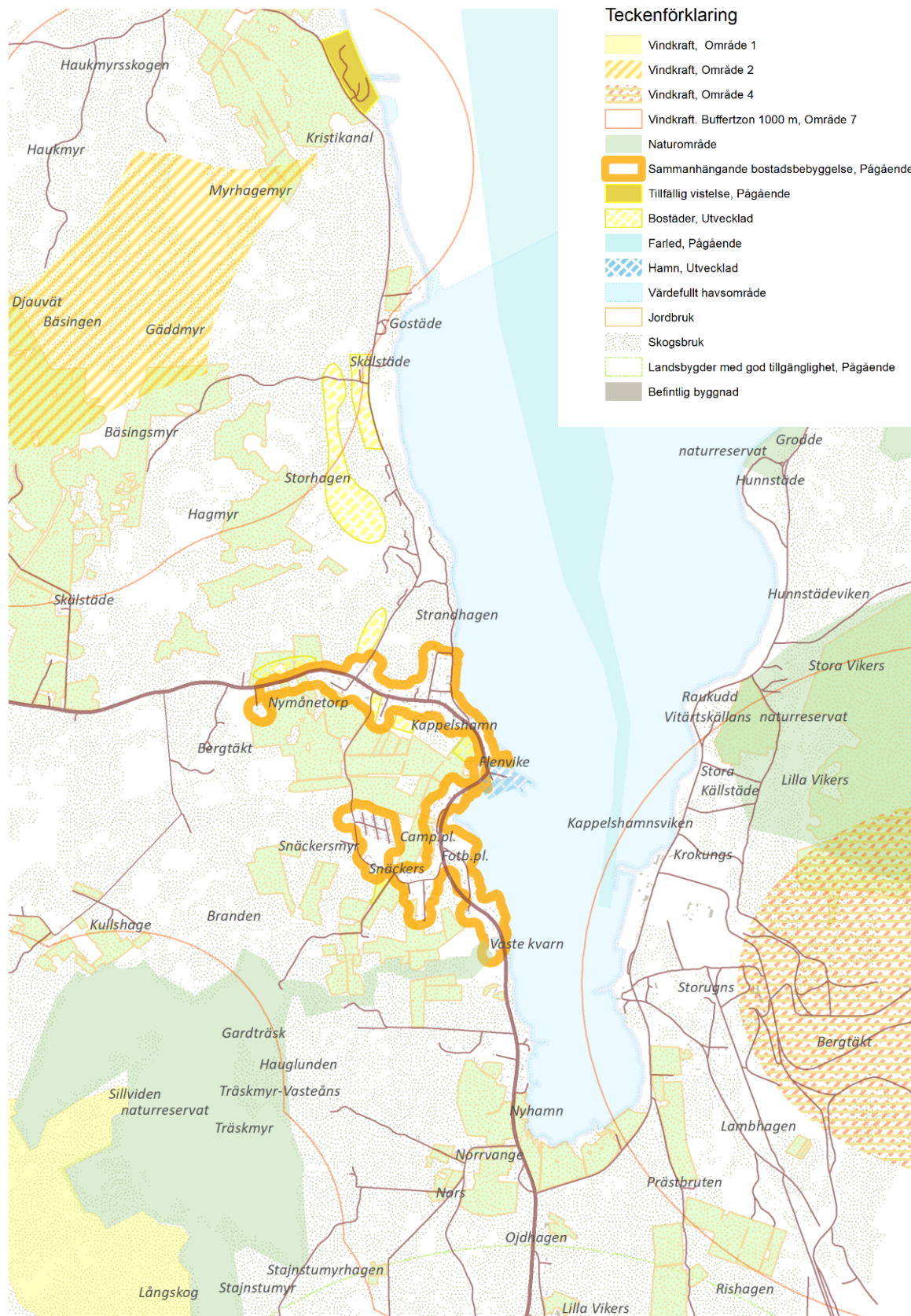

3.3.7 Kappelshamn

Kappelshamn är ett kustsamhälle inbäddat i en storslagen natur och en attraktiv boendeort både för deltids- och permanentboende. Här finns ett brett näringsliv och ett aktivt föreningsliv. I Kappelshamn finns gästhamn och campingplats. Lärbro är närmsta serviceort. I närheten finns även Gotland Ring, en av världens första hållbara och längsta motorsportbana. Hamnen ägs av Försvarsmakten.

Planförslaget föreslår att Kappelshamn bör ingå i kategorin *Sammanhängande bostadsbebyggelse*.

- Planförslaget vill ge förutsättningar för ett fortsatt sammanhängande bostadsbyggande genom att förtäta den centrala delen av Kappelshamn och möjliggöra för en fortsatt utveckling åt nordost utmed Kappelshamnsviken.
- Verksamhetsutveckling mot fritidsändamål och turism.
- Avvägning mellan utbyggnad av vindkraft och bostäder behöver göras för vissa av de föreslagna bebyggelseytorna.

Karta. Mark- och vattenanvändning
Kappelshamn

3.3.8 Slite

Slite samhälle ligger vid en skyddad vik på Gotlands östkust och föreslås ha kategorin *Mångfunktionell bebyggelse* i planförslaget. Orten är starkt präglad av industriell verksamhet med anor som sträcker sig från 1700-talets kalkbränning till etableringen av Cementas cementfabrik som ligger centralt i tätorten. Hav och sjöfart har också format Slite som har haft hamn och varvsverksamhet sedan vikingatiden. Idag finns en småbåtshamn, Länhamnen, med 10 gästplatser och en industrihamn som är under utveckling, med målet att koncentrera Gotlands utskäppning av industriprodukter från kalkindustrin samt tullens och sjöräddningens verksamhet hit. Det finns även möjlighet att utveckla färjetrafik till Slite. Centralt i orten finns en välbesökt badstrand och Slite med omnejd är populärt som besöksdestination. Cementindustrin och närheten till hav och hamn dominerar landskapsbilden i centrala Slite.

Planförslaget föreslår en förtätning av bostäder och icke-störande verksamheter främst i centrala delar av Slite, och en utveckling av störande verksamheter föreslås i västra delen av samhället. I norra Slite föreslås en möjlig utveckling av småhus/villor.

- Arkitektoniskt påverkas samhället av de höga industribyggnaderna. Detta borde även få sitt uttryck i kommande centrumbebyggelse. På lämpliga centrala lägen kan med fördel en högre bebyggelse tillåtas eller som komplement till de idag låga envåningsbyggnader i centrum. Det skulle innebära möjligheter att tillskapa attraktiva lägenheter med havsutsikt centralt i samhället.

- Delar av samhället ligger låg, under + 2 meter över havet, varför en utveckling av bostäder i närheten av exempelvis Sjuströmmar inte är lämpligt.
- Planförslaget föreslår en utveckling av framförallt villor norrut i anslutning till befintlig villabebyggelse, nära havet och småbåtshamnen.
- Problem med lukt och sot förekommer från Cementas verksamhet i Slite. Den förhärskande vindriktningen går åt norr varför en utveckling av bostäder inom detta område kan behöva ta särskild hänsyn till detta.

Teckenförklaring

	Energiförsörjning, Pågående
	Vindkraft, Område 4
	Vindkraft, Buffertzoon 1000 m, Område 7
	Badplats
	Naturområde
	Verksamheter, ej specificerad - Pågående
	Verksamheter, Pågående
	Företagsområde, Pågående
	Företagsområde, Utvecklad
	Omgivningspåverkande och tillståndspliktig verksamhet, Ändrad användning
	Rekreatiionsstråk
	Farled, Pågående
	Hamn, Pågående
	Resecentrum, Pågående
	Blandad användning, Pågående
	Blandad användning, Utvecklad
	Tillfällig vistelse, Pågående
	Skola, Pågående
	Besöksanläggning, Pågående
	Verksamhet, Pågående
	Handel, Pågående
	Kontor, Pågående
	Bostäder, Pågående
	Bostäder, Ändrad användning
	Lekplats
	Värdefullt havsområde
	Jordbruk
	Skogsbruk
	Landsbygder med god tillgänglighet, Pågående
	Befintlig byggnad

Natur och friluftsliv

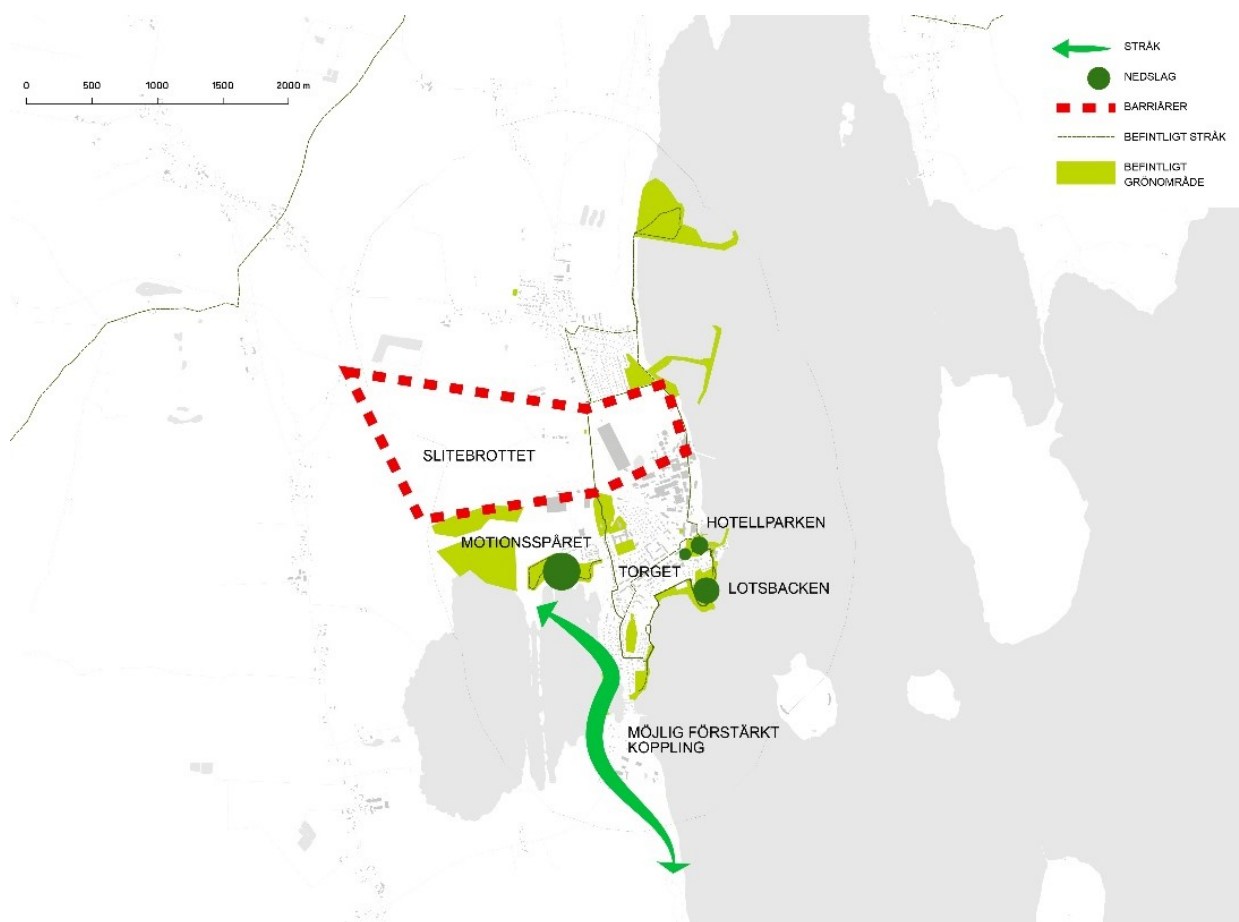
Landskapet runt tätorten präglas av kalkrik hållmark med höga naturvärden och kulturlandskap som delvis sköts med hävd. Vattnet, öarna och kustmiljöerna öster och norr om Slite ingår i ett stort marint naturreservat, Slite skärgård. Raukar förekommer både i tätorten och i skärgården utanför.

Parker och offentliga rum i Slite

Slites havsnära placering koncentrerar flera av de centrala parkerna och offentliga rummen längs kusten. I centrum finns en rad parker, promenadstråk, en regionägd lekplats, hamnen och ett centralt torg.

Gröna stråk

Flera rekreationsslingor kopplar till Slites centrala delar. Dels finns ett elljusspår och en 10 km utmärkt vandringsled som i stor utsträckning går längs med vattnet samt en lång mountainbikeled som leder Boge runt. Järnvägsbanken som ligger parallellt med vägen är ett populärt mål för fågel-skådning och annan rekreation, och har potential att kopplas ihop med de centrala stråken i och omkring Slite.

Strategisk karta som visar möjliga länkar, nedslag och barriärer som föreslås i områdesbeskrivningen i Grönplan för Gotland. Pilarna visar möjliga länkar att utveckla.

Tätortsnära naturområden

I anslutning till Slite finns naturområdena Laxare änge, File Hajdar, Hejmun hällar och Kallgatburg, varav de tre sistnämnda är Natura 2000-områden och naturreservat, samtliga med höga biologiska och rekreativa värden då de tillsammans bildar Gotlands största sammanhängande hållmarkskomplex. Sydväst om Slite finns Bogeviden, en grund havsvik där Länsstyrelsen företagit skötselinsatser för att skapa bättre vattenmiljö, t ex genom bete. Längs kusten sträcker sig ett utpekat habitatnätverk med perenn vegetation på sten och grusvallar.

Riksintressen

Västra brottet i Slite är utpekat som område av riksintresse både för naturvård och för värdefulla ämnen och mineraler. Området är därför av nationell betydelse för dessa samhällsintressen och hänsyn ska tas vid framtida exploatering av området. Då dessa båda riksintressen getts samma status i den fysiska planeringen krävs noggrann hantering i planeringen för att undvika konflikter kopplat till bevarande och exploatering. Bogeviden är utpekat som riksintresse för naturvård. Slite skärgård är utpekat som riksintresse för friluftsliv.

Näringsliv

Slite är sedan länge den större serviceorten på norra Gotland. Här finns förskola, skola, vårdcentral, bibliotek, tandläkare, äldreboende, systembolag, matvarubutik, restauranger, sporthall och rad näringsidkare. Här sker storskalig kalkstensbrytning och även cementframställning, vilken är en stor arbetsgivare på orten. Många arbetstillfällen finns även genom de servicefunktioner som samhället erbjuder.

Utvecklingstrenden i Slite har under den senaste tiden gått från att vara en bruksort till ett mer semester- och friskvårdsinriktat näringsliv i samhället och dess närhet. Här finns idag flera verksamheter inom be-

söksnäringen. Planförslaget föreslår utvecklingsmöjligheter både för störande och icke- störande verksamheter.

Slite omfattas inte av något vattenskydd och här finns även hamnen, varför det är en lämplig plats för utveckling av verksamhetsområden. Intill befintligt kalkbrott kan det även vara lämpligt för etablering av mer miljöstörande verksamheter så länge som detta inte påverkar de intilliggande bostadsområdena.

- Ytor för industrietablering finns redan iordningställda i samband med det förra gasledningsprojektet och dessa föreslås även vara en framtida industrimark.

Trafik och infrastruktur

- I enlighet med de övergripande riktlinjerna som presenteras i kap 2.7 *Utveckla hållbara och fossilfria transportsystem* är Slite en av tätorterna där en cykelplan för arbetspendling och ökad tillgänglighet med cykel i och kring de större tätorterna tas fram.

Slite har god kollektivtrafikförsörjning och ingår i kollektivtrafikens stomnät.

3.3.9 Tingstäde

Orten Tingstäde är belägen vid Gotlands största sjö, Tingstäde träsk, längs länsväg 148. I planförslaget föreslås Tingstäde få beteckningen *Sammanhängande bostadsbebyggelse*.

Genom Tingstäde rinner en å och vid ån i en vacker parkmiljö ligger en väl bevarad gårdsmiljö där en av världens största vetenskapsmän, Kristoffer Polhem, bodde. Centralt i samhället finns en hästgård med möjlighet till turridding. Här finns också sedan några år en pannkaksfabrik.

Den lokala servicen består av förskola och en populär badplats som möjliggör aktiviteter året runt, med bad, simskola, kanotuthyrning. Här finns också café, minilivsbutik, vandrarhem och ett expanderande Försvarsmuseum. Vintertid är det ofta en bra skridskois på träsket och det är också under då det är lättats att få en glimt av Bulverket som ligger på botten av träsket.

Tingstäde har en lång historia av olika befästningar, och Bulverket tros vara rester av en stor träfästning. Från första världskriget finns en fästning bevarad, Fästningen. Det är ett statligt byggnadsminne som är öppen för besökare.

Tingstäde träsk är också Gotlands viktigaste vattentäkt för det kommunala VA-nätet.

Samhället försörjs av kollektivtrafik och ligger inom stomlinjen.

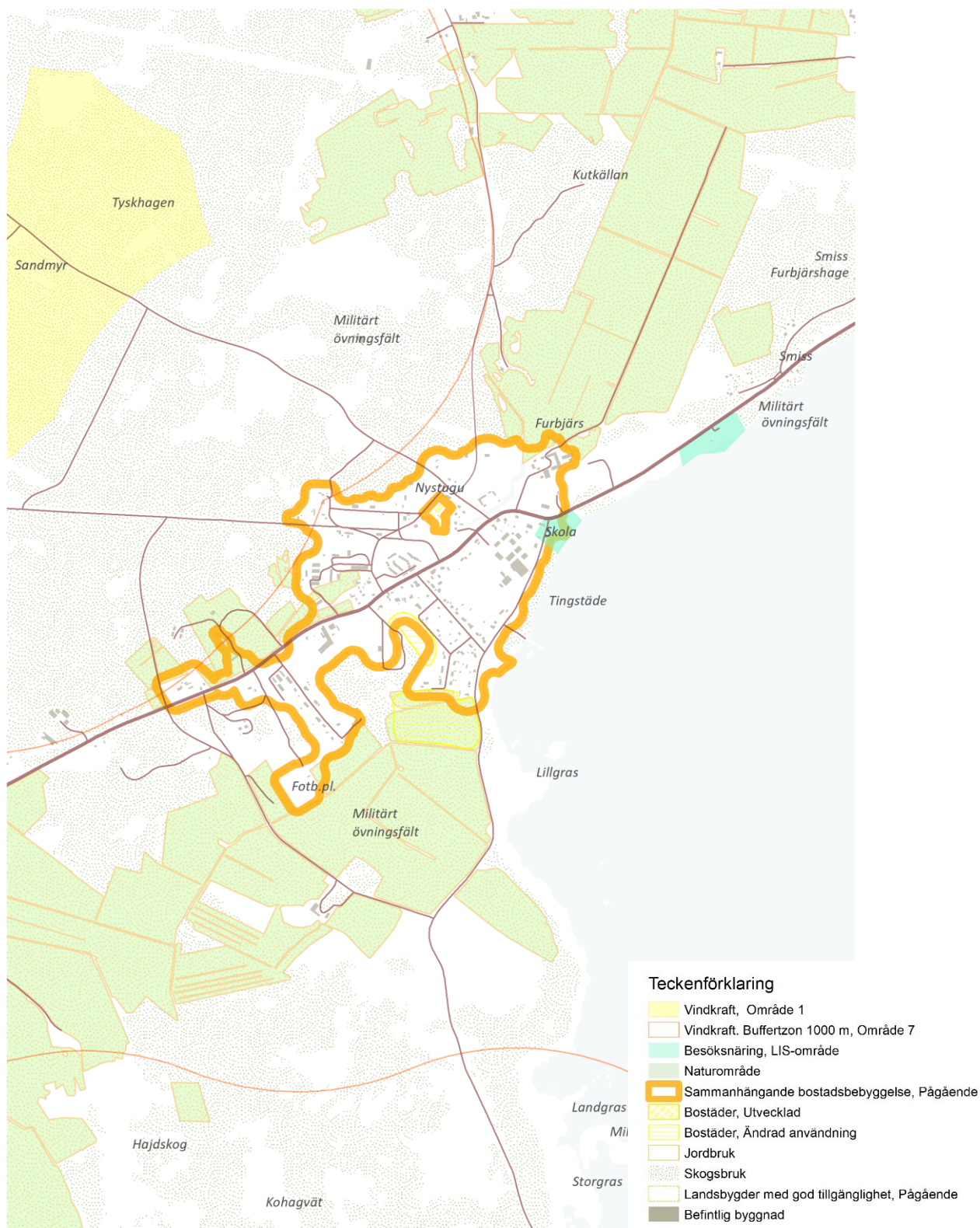
- Bebyggelseutveckling föreslås ske dels genom en förtätning av centrala delar av tätorten och dels med en förtätning i södra delen med närkontakt med Tingstäde träsk.
- En utveckling inom södra delarna kräver att jordbruksmark delvis tas i anspråk.

- I anslutning till Tingstäde träsk föreslås också landsbygdsutvecklingsområden i strandnära läge för att möjliggöra för en utveckling av pågående verksamheter. Läs mer om detta i kap 4.16 *Föreslagna nya områden för landsbygdsutveckling i strandnära läge*.
- Inom samhället finns i dagsläget ett antal byggklara villatomter inom detaljplan.

Trafik och infrastruktur

Precis som Lärbro består Tingstäde till stor del av återvändsgator som gör det svårt att ta sig fram utan bil inom orten.

- I enlighet med de övergripande riktlinjerna som presenteras i kap 2.7 *Utveckla hållbara och fossilfria transportsystem* är Tingstäde en av tätorterna där en cykelplan för arbetspendling och ökad tillgänglighet med cykel i och kring de större tätorterna tas fram.

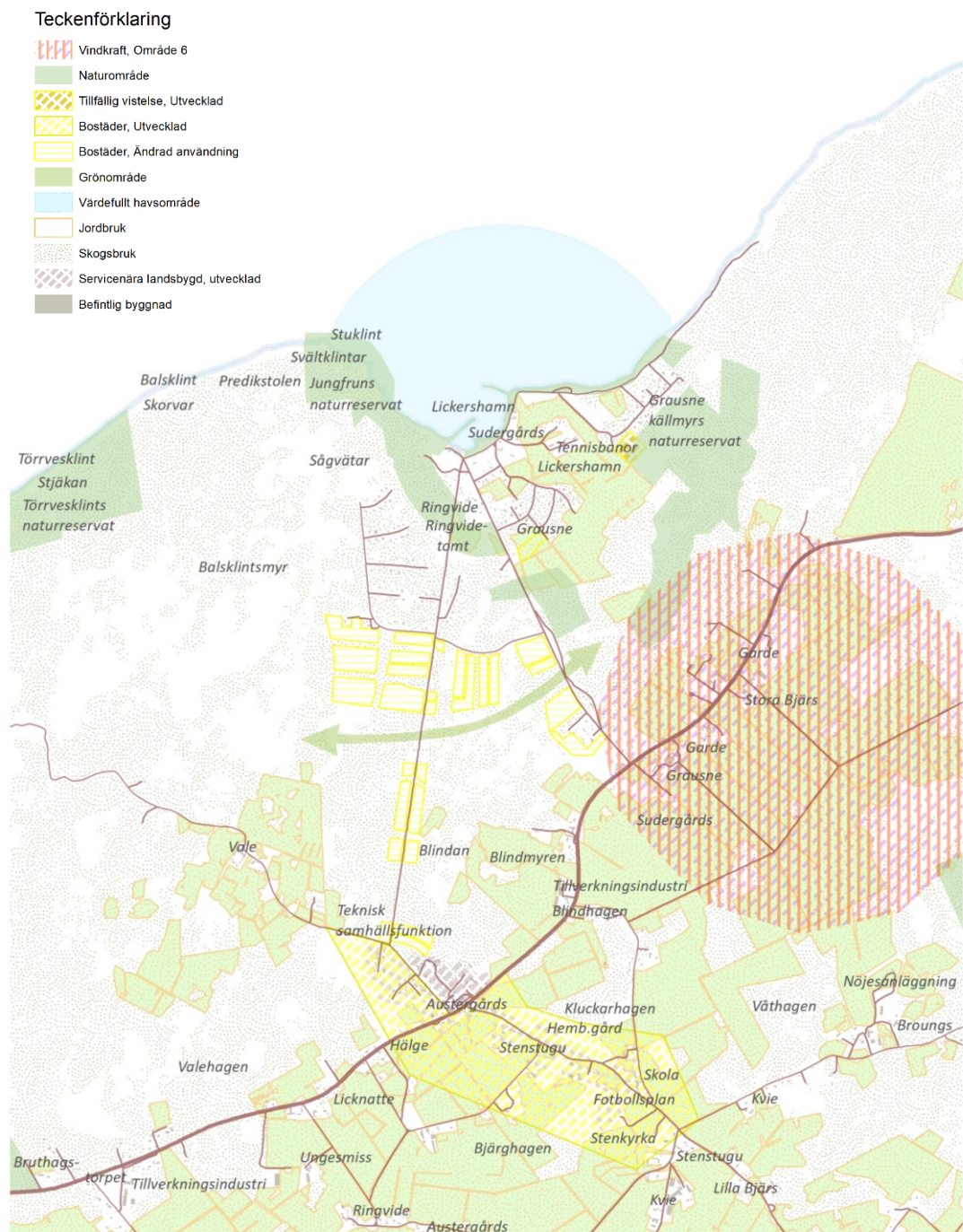
Karta. Mark- och vattenanvändning Tingstade

3.3.10 Stenkyrka/Lickershamn

För Lickershamn finns ett planprogram som godkändes av byggnadsnämnden 2008. Intentionerna i detta program har integreras i samrådsförslaget.

I anslutning till planprogrammets avgränsning föreslås ett utbyggnadsområde i kategorin *Servicenära landsbygd* för bostäder i Stenkyrka för att möjliggöra inflyttning till orten och för att bidra till bibehållen service inom serviceområdet.

- En utveckling bör prövas genom bygglovförfarande eller detaljplanering beroende på exploateringsgrad.

Karta. Mark- och vattenanvändning
Stenkyrka/Lickershamn

3.3.11 Planprogram

Inom delområdet finns det tre planprogram som föreslås överföras till denna översiktsplan. När översiktsplanen vunnit laga kraft föreslås därför planprogrammen att ha ersatts av översiktsplanen. Dessa är Planprogram för Furillen godkänt 2014, Planprogram för Lickershamn godkänt 2018 och Planprogram för Ihre godkänt 2008. För Slite strand, delen Sjuströmmar – Lotsbacken finns ett planprogram godkänt av byggnadsnämnden 2009-03-11. Denna har till största del genomförts genom detaljplanläggning och föreslås därför att ersättas av översiktsplanen när denna vinner laga kraft.

Furillen Planprogram

För Furillen i Rute finns ett planprogram som godkändes av dåvarande byggnadsnämnd 2014. Intentionerna i det programmet föreslås utan ändringar överföras till denna översiktsplan. När översiktsplanen vunnit laga kraft föreslås därför planprogrammet att ha ersatts av översiktsplanen. I planförslaget anges Furillen under kategorin *Landsbygd – utvecklad användning*.

Ambitionen med planprogrammet är att visa på en utveckling av kärnverksamheten Fabriken med utveckling av hotell och olika servicefunktioner samt boende som upp utvecklingen av den skyn som öns "centrum" och nya utvecklingsområden.

Utvecklingsområdena, dvs de områden där byggnationer ska regleras med detaljplan, är valda för att fånga olika karaktärer i landskapet och för att stärka upp de befintliga strukturerna på ön.

De två områdena Kohagen och Norrsluttan vid Brottet i norra delarna är en utveckling av den ursprungliga Byn.

Bebyggelsen, som planeras enligt programmet och som omfattas av bedömningen i den till programmet tillhörande miljökonsekvensbeskrivningen, bedöms

medföra såväl positiva som negativa konsekvenser. Furillens värdefulla landskapsbild liksom kulturhistoriska värden i landskapet riskerar att gå förlorade om inte bebyggelsen uppförs med stor känslighet.

Upplevelsen av Furillen som ett oexploaterat och rogivande landskap riskerar på samma sätt att gå förlorad om inte bebyggelsen med stor känslighet anpassas till landskapet. Vandringsleden som planeras längs Furillens stränder innebär ökad tillgänglighet till öns naturmiljöer.

Programmet ger förutsättningar för boende med en standard som kan användas året runt. Region Gotlands förhoppning och ambition är att den tekniska utvecklingen, t ex utbyggnad av fiberkabel, ska underlätta för framtida permanentboende.

Planprogram Ire

För Ireviken finns ett planprogram som godkändes av byggnadsnämnden 2008. Intentionerna i detta program gäller fortfarande och syftet med planprogrammet var att möjliggöra en expansion i samklang med områdets naturvärden. För att säkerställa naturvärdena i Ireviken var Region Gotlands intention att de i planprogrammet föreslagna riktlinjerna för att utveckla bebyggelsen, skulle följas upp och säkerställas i detaljplan. Någon detaljplanering för området gick dock inte att genomföra och därför föreslås generella riktlinjer, som kommer att gälla för kommande planperiod, för att bygga och utveckla äldre fritidshusområden inom Ihreområdet.

Förslag till riktlinje:

- För att önskemål om att öka bostadsytan vid ny- eller tillbyggnad ska kunna tillgodoses bör den maximala byggnadsytan i äldre fritidshusområden uppgå till högst 160 kvadratmeter per fastighet. För att den nya exploateringen ska

smälta in i den befintliga bebyggelsestruktur ska den maximala byggnadsvolymen fördelas på flera huskroppar som kan länkas ihop med varandra med en maximal byggnadsyta per huskropp på 80 kvadratmeter. Huvudambitionen med denna riktlinje är att möjliggöra ett mer permanent boende utan att den utökade exploateringsgraden påverkar områdets helhetsintryck negativt.

Planprogram Slite strand mm

För Slite strand, delen Sjuströmmar – Lotsbacken finns ett planprogram godkänt av byggnadsnämnden 2009-03-11.

Syftet var att möjliggöra en utveckling av strandområdet bland annat med en modern campinganläggning och ett allmänt promenadstråk. Syftet är också att skapa bättre kontakt mellan centrum och stranden, förbättra entréer, parkeringar och skapa nya bostäder i attraktiva lägen. Större delen av planprogrammet är genomfört genom detaljplanläggning varför programmet föreslås att inte längre vara aktuellt.

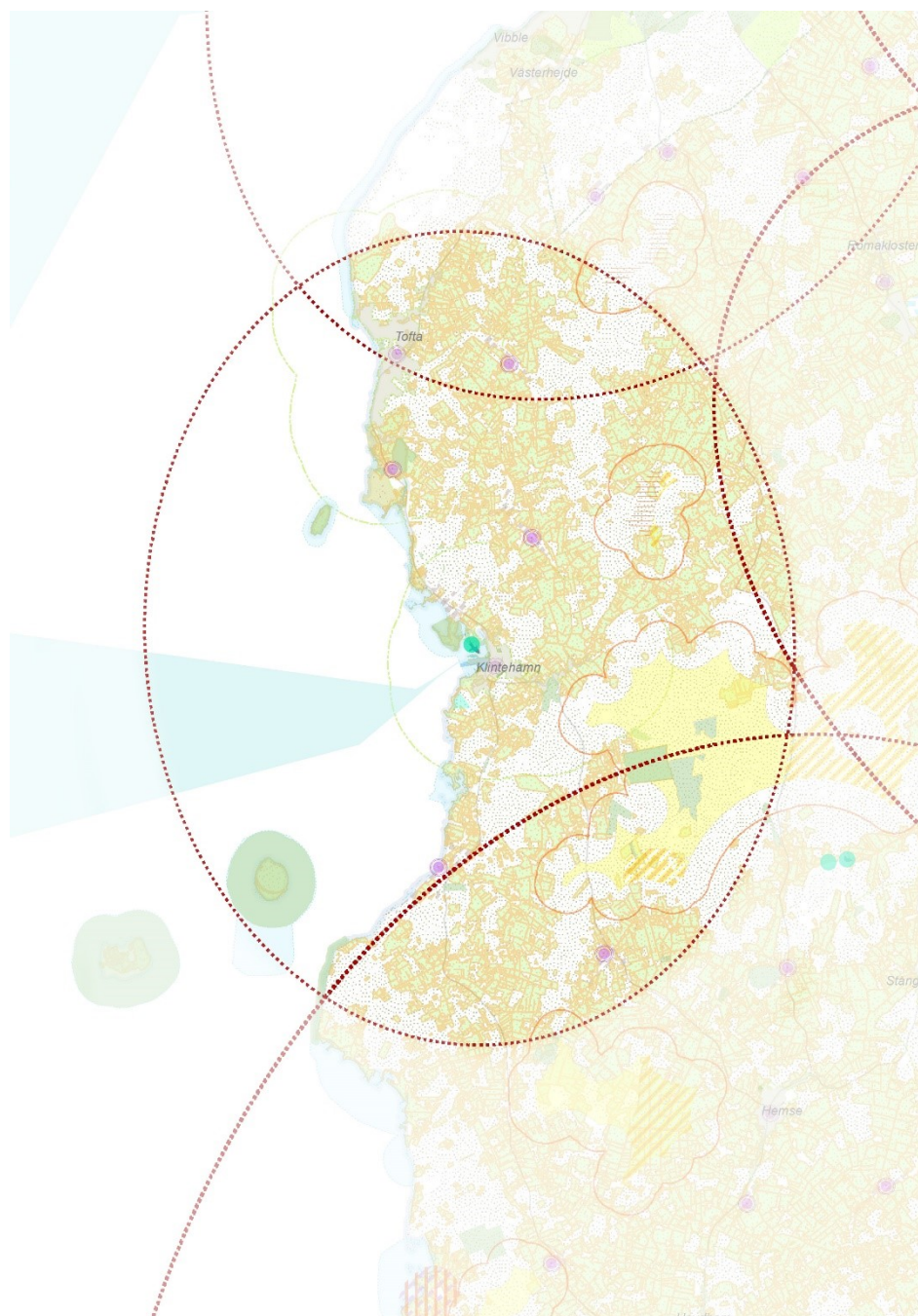

Karta Ire

3.4 Västra Gotland

Detta delområde har fokus på att förstärka och utveckla potentialen för boende, näringslivsutveckling, och infrastruktur inom i första hand Klintehamn och Västergarn/Sanda.

För Tofta preciseras de möjligheter till enstaka bebyggelseutveckling samt de grönsstråk som bör bevaras utifrån det planprogram som gäller för Toftaområdet. Med anledning av Totalförsvarets påverkansområde föreslås vissa justeringar.

Karta. Delområde Västra Gotland

För Klintehamn finns sedan 2019 ett utvecklingsprogram, Program Klintehamn 2030. Detta program föreslås i sin helhet integreras och bli en del av översiktsplanen.

Enligt befolkningsstatistiken är det inom denna del av Gotland som en av den största befolkningsökningen har skett under år 2010-2020. Planförslaget vill hitta möjligheter för att fortsatt stärka attraktionskraften för boende, besökare och företag inom denna attraktiva del av Gotland.

3.4.1 Planeringsinriktningar

Inom detta delområde föreslås Klintehamn ha beteckningen *mångfunktionell bebyggelse* medan Västergarn/Sanda samt Tofta kategoriseras som *sammanhängande bostadsbebyggelse* med olika förutsättningar till utvecklad mark- och vattenanvändning. Inom delområdet finns det även områden som föreslås som *Servicenära landsbygd* med utvecklingsmöjligheter med potential att bidra till bibehållen service i form av exempelvis skolor och förskolor. Se avsnitt 3.1.5.

Dessa orter föreslås fortsatt utgöra tyngdpunkterna för den framtida lokaliseringen för bebyggelseutvecklingen.

3.4.2 Vatten och avlopp (VA)

Inom delområdet utefter kusten är vatten och avlopp i huvudsak löst genom kommunalt VA. Enskilda VA-lösningar finns mestadels i inlandet, i vissa fall även genom samfälligheter

- Riktlinjer som presenteras i kap 2.5.3 *Övergripande riktlinjer för vatten och avlopp* ska följas vid prövning av nya bostäder, och verksamheter som förutsätter VA-installationer och dagvattenhantering.

Kommunalt vatten och avlopp

Områden med kommunalt VA:

- Tofta
- Eskelhem
- Västergarn
- Sanda
- Klintehamn
- Fröjel

Planerade åtgärder enligt VA-plan:

Vatten: Överföringsledning från Klintehamn till Tofta beräknas vara färdigt år 2024.

Spill: Nyligen åtgärdat i Klintehamn.

Kommunalt dagvatten finns i:

- Klintehamn
- Mindre del i Tofta

Tillgången på kommunalt VA skiljer sig mellan orterna och behöver klaras ut inför exploatering för respektive ort. Vid genomförande av planerade åtgärder kommer hänsyn tas till översiktsplanens föreslagna exploateringsområden, och förväntat behov av kapacitet.

Kapaciteten i det kommunala VA-nätet är begränsat fram till dess att de planerade åtgärderna är genomförda.

Enskilt vatten och avlopp:

Området har varierande förutsättningar för inrättande av enskilda vatten och avloppslösningar vilket framgår bland annat av jordartskartan.

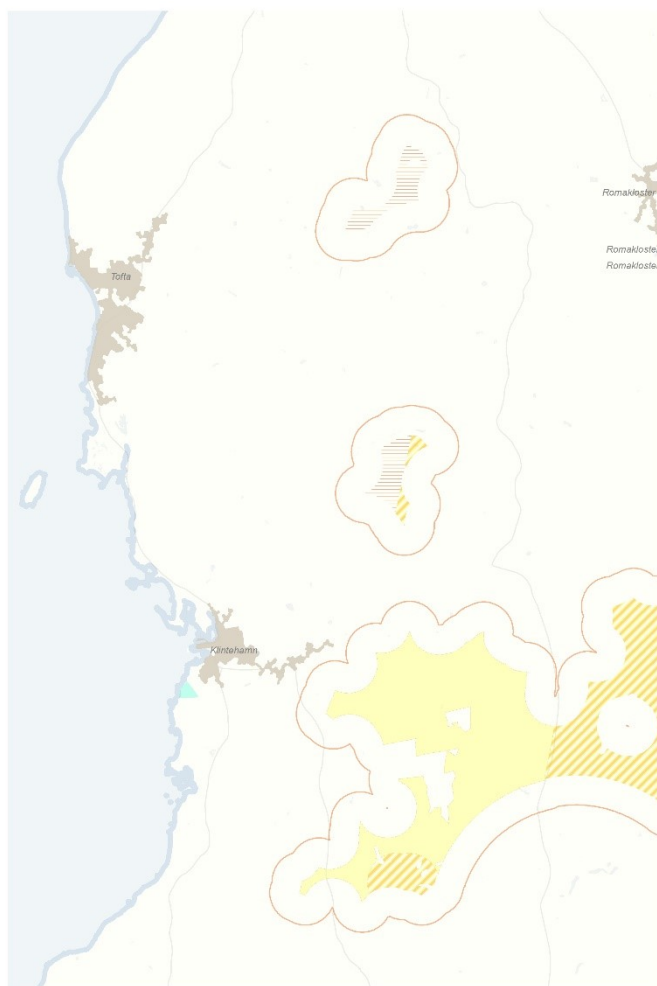
I områdets inlandslägen är risk för saltuppträngning något lägre än i lågt liggande områden närmare kusterna. Närmare beskrivningar av områdets förutsättningar och VA-strategier återfinns i plan för enskild VA-försörjning <https://gotland.se/102710>

3.4.3 Energiproduktion

I delområdet Västra Gotland föreslås följande område för Energiproduktion:

- Ett område utpekad som riksintresseanspråk för vindbruk (typ 1)
- två områden föreslagna som lämpliga områden för vindbruk utanför riksintresseområde för vindbruk. (typ 2)
- Ett område föreslaget som lämpligt område för vindbruk utanför riksintresseområde för vindbruk men innanför försvarsmaktens påverkansområde för höga objekt. (typ 3)
- Buffertzon på 1000 meter runt samtliga ytor på land där vindbruk föreslås. (typ 7)

Läs mer under avsnitt 2.14.3 *Plats för Vindbruk*.

Teckenförklaring

- Vindkraft, Område 1
- Vindkraft, Område 2
- Vindkraft, Område 3
- Vindkraft, Område 4
- Vindkraft, Område 5
- Vindkraft, Område 6
- Vindkraft. Buffertzon 1000 m, Område 7
- Energiproduktion, Pågående
- Tätorter

3.4.4 Klintehamn

Klintehamn föreslås att kategoriseras som *Mångfunktionell bebyggelse*.

För Klintehamn finns sedan 2019 ett utvecklingsprogram, Program Klintehamn 2030. Programmets planförslag föreslås att integreras och bli en del av översiktsplanen. Programmet i sin helhet finns att läsa på <https://www.gotland.se/klintehamn2030>

Program Klintehamn 2030 syftar till att stärka Klintehamns identitet som en plats att leva och bo på, som en plats att regelbundet besöka för serviceutbudet i samhället och som ett besöksmål för de unika naturupplevelser som bara Klintehamn kan erbjuda. Planförslaget vill lyfta fram och utveckla redan befintliga värden och därtill skapa nya platser som präglas av tillgänglighet och attraktivitet.

Den här identiteten och de kvaliteter som förslaget syftar till att utveckla, utgör också en viktig grund för andra aktörer att vilja investera och bygga i Klintehamn, en utveckling som i sig bidrar till ytterligare gynnsamma "spin off-effekter". Ett exempel som fått en sådan effekt, är de senaste årens återuppbyggnad av turistverksamheten på Varvsholm. Den har bidragit både till att attrahera besökare och till en känsla bland medborgare både i Klintehamn och på hela Gotland att Klintehamn utvecklas; det vill säga Klintehamns identitet som besöksort och en plats för kultur har stärkts. Den typen av gynnsamma spin off-effekter är precis vad programmet syftar till att understödja, genom programmets mål och riktlinjer. Eftersom programmet bygger på lokala förutsättningar är det därför avgörande att dessa förutsättningar inte ändras.

Förslaget innehåller tio stycken utvecklingsområden av olika karaktär samt ett antal förslag till åtgärder för att förbättra infrastrukturen för främst gång och cykel

samt förslag på åtgärder för att tillgängliggöra områden för rekreation. Klimatanpassningsåtgärder som föreslogs i programmet är flyttade till det generella avsnittet om klimatanpassning för att gälla hela Gotland.

Programmet grundar sig på de identifierade nyckelfrågorna som framkom under Dialog Klintehamn 2030 och det uppdrag som därav följde från regionstyrelsen. För att ge förutsättningar för bland annat 1000 nya invånare i Klintehamn år 2030 har ett antal utvecklingsområden för bostäder pekats ut. Även förutsättningar för att möta upp behov av äldreomsorg, trygghetsboende eller annan boendeservice finns i förslaget. Områden för utveckling av industrier och verksamheter samt en utveckling av Klintehamns hamn presenteras, liksom områden för utveckling av turismändamål och besöksnäring. Klintehamns blåa och gröna värden ska värnas och utvecklas vilket synliggörs med förslag på hur rekreationsområden kan stärkas och utvecklas. Robbjänsån som rinner genom samhället föreslås bättre synliggöras och förstärkas som en del av samhällets attraktivitet.

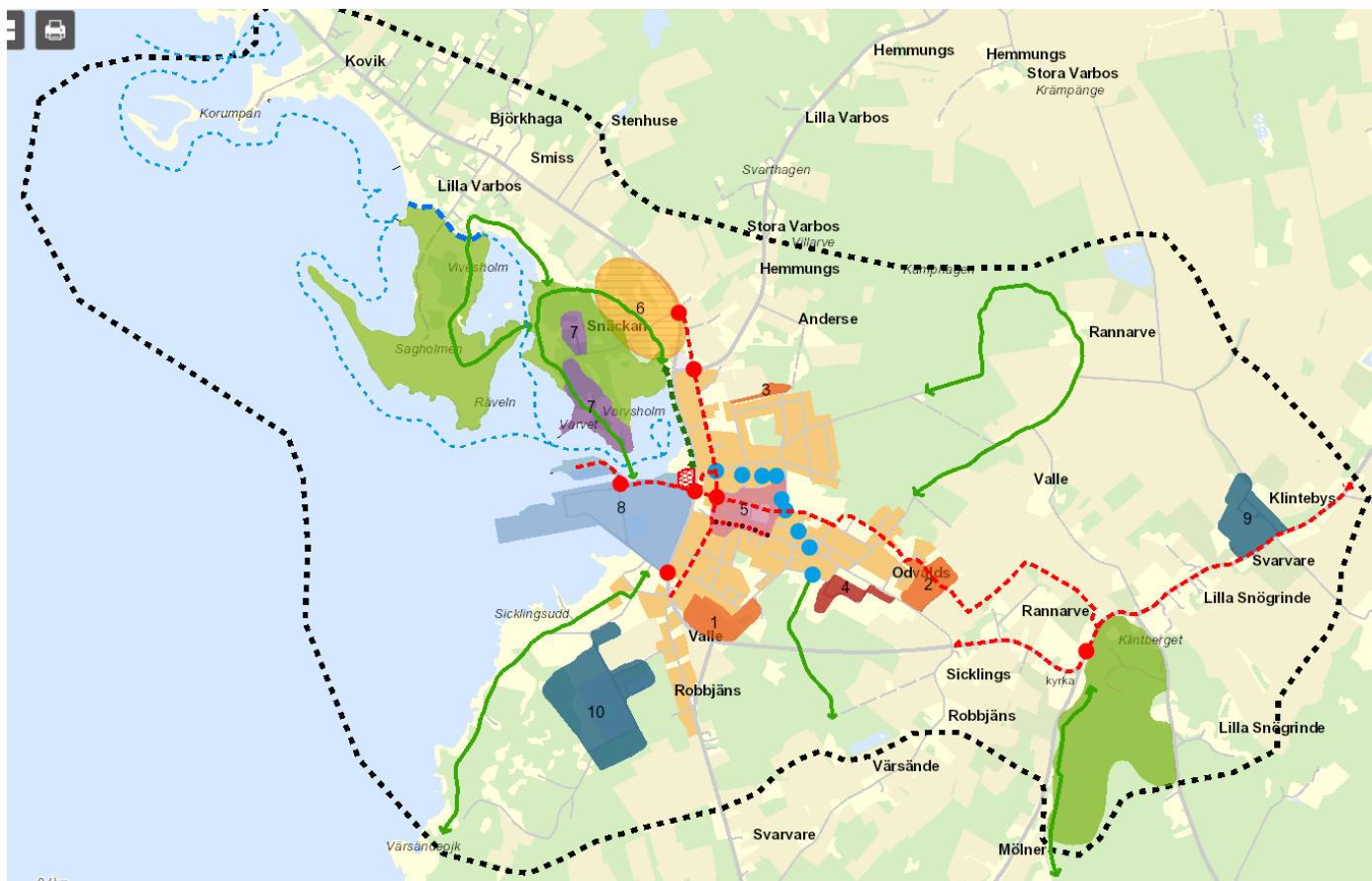
Infrastrukturen och tillgängligheten för gående och cyklister har länge varit efterställt inom programområdet. I programmet föreslås därför ett antal åtgärdsförslag för att förbättra trafiksäkerheten, främja gång- och cykelinfrastrukturen och knyta samman de för området unika rekreationsområdena Varvsholm och Klinteberget med Klintehamns samhälle. Om programmets intentioner genomförs kan man ta sig från hamnen ända till Klinteberget på ett trafiksäkert sätt.

Programmet innehåller fyra övergripande mål med tillhörande riktlinjer. I de övergripande målen och riktlinjerna finns de värden och förutsättningar som identifierats i hållbarhetsanalysen och i Dialog Klinte-

hamn 2030 invävd. Om dessa värden förädlas kan Klintehamns långsiktiga utveckling som bostads- och arbetsort och som besöksmål stärkas och Klintehamn bli ett samhälle som står väl rustat att möta morgondagens behov.

- Mål 1. Klintehamns identitet ska stärkas som en attraktiv plats för verksamheter, boende och besökare. Målet är att förtydliga entréerna till Klintehamn och utveckla en stark stadskärna och attraktiva mötesplatser.
- Mål 2. Klintehamns gröna och blå värden ska stärkas och belysas. Förutsättningarna för olika ekosystemtjänster ska främjas genom att aktivt arbeta med att stärka de ekologiska sambanden. Målet ska genomsyra utvecklingen både inom befintlig bebyggelse, på allmänna platser likväl som vid utbyggnad med nya bebyggelseområden.
- Mål 3. Klintehamn ska vara ett sammanhängande jämlikt samhälle med gena och trygga stråk för gång och cykel. Alla ska kunna röra sig fritt mellan olika målpunkter i samhället utan att behöva ha tillgång till bil; t.ex. från bostad till centrum, skola, rekreation och hamnen.
- Mål 4. Klintehamn ska få fler bostäder av god kvalitet och hållbar arkitektur. Nya bebyggelse- och verksamhetsområden ska utformas med utgångspunkten att väva samman programmets övergripande mål för att skapa det långsiktigt hållbara Klintehamn.

Med en hög svansföring och med målsättningar för en långsiktig hållbar samhällsutveckling ger förslaget förutsättningar för en utveckling av både bostäder, verksamheter och industrier i samklang med de höga natur- och kulturvärden som finns inom Klintehamn.

Karta Plankarta Program Klintehamn 2030

Program Klintehamn 2030 godkänt

Gång- och cykelstråk

Gångfartsområde

Infrastrukturåtgärd

Paddlingsled

Kanal

Platser där gatan möter ån

Rekreativstråk

Rekreativstråk med utvecklingsmöjligheter

Rastplats

Utvecklingsområde - Rekreativ- och naturområde

Utvecklingsområde - Hamn, industri och besöksnäring

Utvecklingsområde - Industri och verksamhet

Utvecklingsområde - Turism- och besöksnäring

Utvecklingsområde - Bostäder

Utvecklingsområde - Bostäder, vård, service, skola och idrott

Utredningsområde - Bostäder

Utvecklingsområde - Centrum och bostäder

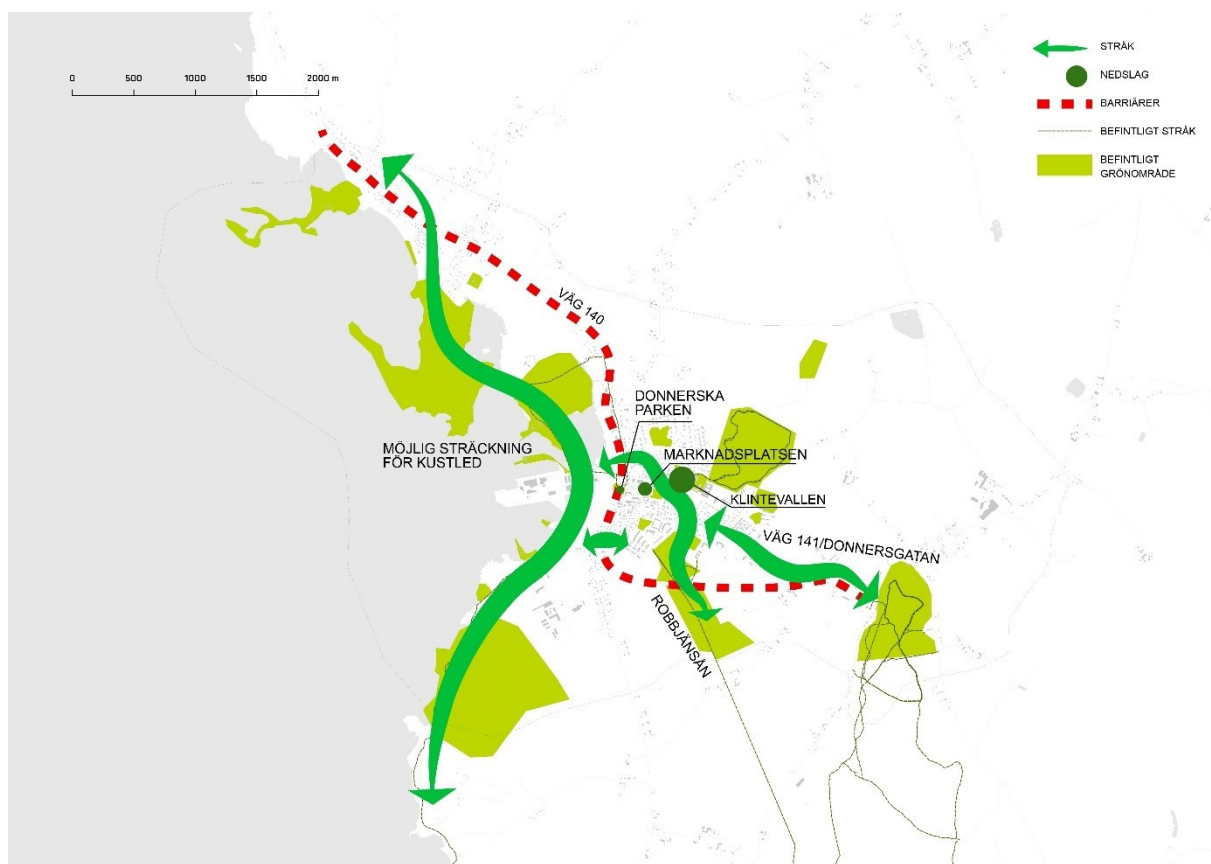
Programgräns

Teckenförklaring

	Besöksnäring, LIS-område
	Naturområde
	Farled, Pågående
	Hamn, Pågående
	Parkering, Pågående
	Grönstråk
	Paddlingsled
	Avloppshantering, Pågående
	Vindkraft. Buffertzon 1000 m, Område 7
	Energiproduktion, Pågående
	Besöksanläggning, Pågående
	Verksamheter, Pågående
	Företagsområde, Pågående
	Omgivningspåverkande och tillståndspliktig verksamhet, Pågående
	Omgivningspåverkande och tillståndspliktig verksamhet, Utvecklad
	<alla andra värden>
	Tillfällig vistelse, Utvecklad
	Tillfällig vistelse, Ändrad användning
	Skola, Pågående
	Besöksanläggning, Pågående
	Handel, Pågående
	Centrum, Utvecklad
	Bostäder, Pågående
	Bostäder, Utvecklad
	Bostäder, Ändrad användning
	Lekplats
	Park
	Sammanhängande bostadsbebyggelse, Pågående
	Värdefullt havsområde. Exploatering kräver hänsyn.
	Skyddade havsområden. Kräver tillstånd vid exploatering.
	Jordbruk
	Skogsbruk
	Servicenära landsbygd, utvecklad
	Landsbygder med god tillgänglighet, Pågående
	Befintlig byggnad

Karta från Grönplan för Gotland. Strategisk karta som visar möjliga länkar, nedslag och barriärer som föreslås i områdesbeskrivningen. Den stora pilen pekar på en möjlig sträckning för en sammanhängande kustled. De mindre gröna pilarna illustrerar möjliga gröna kopplingar mellan tätorten och omkringliggande naturområden eller kuster. Där dessa kopplingar korsar väg 140 finns det anledning att se över trafiksäkerheten. Nedslagen visar på gröna platser i tätorten där upplevelsevärden skulle kunna tillskapas enligt fokusområde 3, identitetsskapande grönstruktur i tätorten.

Friluftsliv och rekreation

I arbetet med Grönplan för Gotland ingår Klintehamn och det finns därmed ett förbättrat planeringsunderlag gällande exempelvis ekosystemtjänster. Grönplanens föreslagna intentioner för utvecklingen av den regionägda marken överensstämmer väl med planprogrammets intentioner.

3.4.5 Tofta

Tofta socken är ett attraktivt område för permanent boende och fritidsboende, men här finns också viktiga turismområden. I sträckningen finns goda förutsättningar för en resurseffektiv bebyggelse då det finns en utbyggd infrastruktur och samlad bebyggelse som goda förutsättningar för kollektivtrafik och service. Området ligger vid väg 140, knappt två mil söder om Visby. En cykelväg finns utefter väg 140 mellan Visby och Klintehamn vilket ger god tillgänglighet för turister och boende. I Tofta finns bland annat naturområden, sandstränder, restauranger och bageri.

Stora delar är detaljplanelagda. Bebyggelsestrycket är och har under många år varit högt i Toftaområdet. Trenden är att fler och fler önskar bo permanent i detta kustnära läge, vilket gör att större och bekvämare boende har efterfrågats.

Sedan år 2019 omfattas i stort sett hela socknen av Tofta skjutfälts påverkansområde för skjutbullen som sträcker sig i längs kusten från Vibble till södra Tofta och vidare ca 7 km in på ön åt öster. Södra delen av Tofta och Västergarn ligger utanför påverkansområdet. Inom påverkansområdet får inte störningskänslig bebyggelse tillkomma, vilket bland annat omfattar bostadsbebyggelse. En utveckling med tillfällig övernattning istället för bostäder ska undvikas inom påverkansområdena, med undantag för befintliga turistanläggningar. De alternativa boendeformerna möjliggör inte permanenta bostäder och riskerar skapa oklara ägandeförhållanden. Påverkansområdet kan med fördel utgöra en reserv för permanenta bostäder för framtiden.

För området finns ett planprogram som godkändes av Byggnadsnämnden 2006-12-06. Planprogrammets intentioner som fortsatt anses aktuella utifrån de ändrade förutsättningarna gällande skjutbullen har

inarbetats i samrådsförslaget och följande riktlinjer för bebyggelse föreslås:

Områden med detaljplan

- I områden med detaljplan som innehåller byggrätter för bostadsbebyggelse föreslås pågående markanvändning.
- Centralt i Tofta längs väg 140 är det lämpligt att utveckla tätortskaraktären. Med en högre exploatering än omgivande områden förstärks Toftas centrum och tätorten kan få en tydligare identitet. Medveten placering av byggnader kan skapa ett tydligare gaturum.
- Den service som i framtiden kan behövas bör i första hand lokaliseras längs landsväg 140.

Grönstråk/öppenhet

Trots det höga bebyggelsestrycket som varit, har den öppna landskapsbilden kring länsvägen kunnat bibehållas då ny bebyggelsen tillkommit i skogsmark.

För att bevara Toftas karaktär är det viktigt att det öppna och obrutna jordbrukslandskapet bevaras:

- Ytor med värdefull landskapsbild samt viktiga gröna stråk har pekats ut och bör undantas från ny bebyggelse.
- Grönstråk bör bevaras och utvecklas för att stärka sambanden mellan olika naturområden, däribland hela strand-zonen som är mycket värdefull för friluftslivet.
- Våtmarker ska inte påverkas negativt av bebyggelse.

Riktlinjer för utveckling

- Detaljplanering och bygglov för bostäder ska anpassas efter de begränsningar som finns med hänsyn till skjutbullen. Bostadsutvecklingen ska återupptas om/när påverkansområdet ändras eller utgår.
- En utveckling med tillfällig övernattning istället för bostäder ska

- En utveckling av service i Tofta är önskvärd.
- Det öppna och obrutna jordbrukslandskapet hålls fritt från bebyggelse för att bibehålla värdefull landskapsbild.

- Hänsyns ska tas till naturvärden, gröna samband och friluftsliv.
- Återvändsgator ska undvikas så långt som möjligt.

3.4.6 Västergarn

Västergarns samhälle har en karaktärsfull bebyggelsestruktur utmed länsväg 140 där det öppna kulturlandskapet i väsentlig del bidrar till att skapa Västergarns unika karaktär. Det öppna landskapet vid stranden/småbåtshamnen är en naturlig samlingspunkt. I Västergarn finns fornlämning i form av en gammal medeltida kusthandelsplats från 1000-talet och framåt. En cykelväg finns utefter väg 140 mellan Visby och Klintehamn vilket ger god tillgänglighet för turister och boende. Säsongsöppna butiker, restauranger, hotell och Kronholmens golfbana mm. Natursköna omgivningar med både kust, slättlandskap och Paviken.

För Västergarn finns ett planprogram godkänt av byggnadsnämnden 2005-05-17.

Planprogrammets intentioner har inarbetats i samrådsförslaget och följande riktlinjer för bebyggelse föreslås:

Förtätningstrategi Västergarn/Sanda Kustområde

Det är viktigt att öppenheten fortsatt bevaras då det är en del av Västergarns karaktär och skönhet. Ny bebyggelse ska placeras i skogsmiljö där den inte stör det visuella intrycket från länsvägen. Bebyggelse bör i huvudsak undvikas på öppna fält för att behålla karaktären.

- Vid en utveckling av ny bebyggelse i de centrala delarna av Västergarns samhälle ska hänsyn tas till samhällets karaktär.
- Eventuell ny bostadsbebyggelse kan tillkomma i direkt anslutning till redan bebyggda grupper och komplettering bör ske på sådant sätt att inte några öppna vyer mot havet byggs igen.
- Byggrätten ökas i de detaljplaner där behovet finns och är möjligt utifrån övriga överväganden.

- Stora delar av skogspartierna österut är olämplig för byggnation på grund av hydrogeologiska förutsättningar och dess naturvärden. Skogen håller även värden för det rörliga friluftslivet då den är lättvandrad och lättillgänglig med flera välanvända stigar och ligger i nära anslutning till befintlig bebyggelse.

Antikvarisk medverkan

Vid Paviken, Kronholmen (Pavikens f d inlopp) och Västergarns centrala delar finns ett stort antal kända fornlämningar, bl a förhistoriska och medeltida hamnanläggningar, vilket innebär att alla markingrepp kräver antikvarisk medverkan.

Riktlinjer för utveckling:

- Det öppna landskapet hålls fritt från bebyggelse.
- Hänsyn ska tas till naturvärden, gröna samband och friluftsliv.
- Återvändsgator ska undvikas så långt som möjligt.

Karta. Mark- och vattenanvändning
Västergarn-Sanda

3.4.7 Eksta-Fröjelkusten

För kuststräckan Eksta-Fröjel, från Gannarveviken i norr till Djupviks fiskeläge i söder finns ett planprogram som godkändes av byggnadsnämnden 2006-08-30.

Syftet med planprogrammet är att väga samman exploateringsintressen mot riksintressen, värnandet om landskapsbilden, möjligheten att ansluta framtida planområden till det kommunala Va-nätet m m.

Planprogrammets intentioner har inarbetats i samrådsförslaget och följande riktlinjer för bebyggelse föreslås:

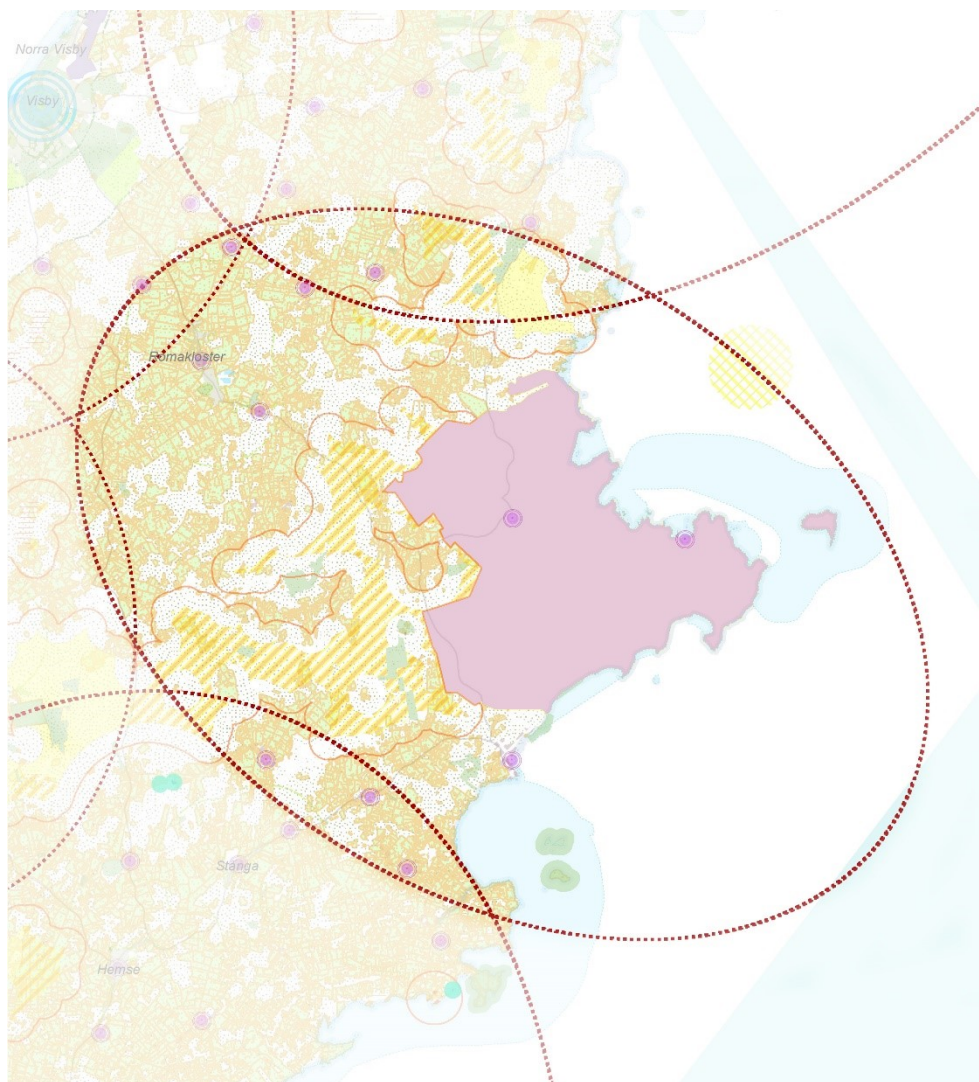
- Det öppna kulturlandskapet har stora kvaliteter med utblickar mot havet och Karlsöarna. Området är också rikt på fornlämningar sedan vikingatiden då området var en av de största och mest betydelsefulla handelsplatserna på Gotland. Området bör lämnas fritt från ny bebyggelse fränsett enstaka komplettering till redan befintlig bebyggelse.
- Möjlighet bör ges till förtätningar i och i anslutning till skogsridåerna.
- Restriktivitet bör gälla för bebyggelse i öppet landskap.
- Befintlig jordbruksmark skall lämnas fri från bebyggelse liksom fornlämningsområdet mellan Hajstade gård och länsvägen.
- Inom utpekade områden för servicenära landsbygd bör här förutsättningarna för exploatering provas genom detaljplan.
- Inom strandskyddat område skall inga nya byggnader tillåtas.

3.5 Mellersta Gotland

Inom delområdet fokuseras på att möjliggöra för fler bostäder men även utveckla potential för näringsliv och infrastruktur. Planförslaget vill hitta möjligheter för att stärka attraktionskraften för boende, besökare och företag.

Delområdet berör 25 socknar: Hörsne, Ganthem, Norrlanda, Sjonhem, Anga, Kräklingbo, Ala, Buttle, Garde, Alskog, Etelhem, Väte, Guldrupe, Vänge, Viklau, Atlingbo, Hejde, Björke, Akebäck, Barlingbo, Halla, Dalhem, Ekeby, Roma, Ardre.

Roma utgör ett nav i delområdet, och är centrum för ett stort omland med såväl skolor, bibliotek, äldreboende, Grönt Centrum och kulturcentrum Kungsgården i Roma. Här finns också god kommersiell service. Bygdens geografiska läge, mitt på Gotland och närheten till Visby är positivt, och kollektivtrafikförbindelserna gör det relativt lätt att pendla.

Karta Delområde Mellersta Gotland

3.5.1 Planeringsinriktningar

Romas position som servicenod på mellersta Gotland, med många arbetsplatser samt närheten till Visby ger goda utvecklingsmöjligheter. Roma kategoriseras som område med *Mångfunktionell bebyggelse*, och Dalhem med kulturella och rekreativa upplevelsevärden samt skola och idrottsplats som område för *Sammanhängande bostadsbebyggelse*. Inom delområdet finns det även områden som föreslås som *Servicenära landsbygd* med utvecklingsmöjligheter med potential att bidra till bibehållen service i form av exempelvis skolor och förskolor. Se avsnitt 3.1.5.

- Område angivet som *Mångfunktionell bebyggelse* (Roma) och *Sammanhängande bostadsbebyggelse* (Dalhem) föreslås utgöra tyngdpunkterna för den framtida lokaliseringen för bebyggelseutvecklingen.
- Inom delområdet finns en fördjupad översiktsplan för Dalhem vilken föreslås integreras i planförslaget.

Nedan beskrivs den föreslagna framtida mark- och vattenanvändningen för respektive del. Detaljeringsgraden i förslaget skiljer sig åt mellan de olika orterna, dels beroende på vilken beteckning de olika orterna föreslås ha, och dels utifrån tidigare genomförda planeringsinsatser.

3.5.2 Vatten och avlopp (VA)

Vatten och avlopp är i huvudsak löst genom enskilda VA-lösningar inom delområdet.

I vissa fall även genom samfälligheter, även kommunala VA-områden finns.

- Riktlinjer som presenteras i kap 2.5.3 *Övergripande riktlinjer för vatten och avlopp* ska följas vid prövning av nya bostäder, och verksamheter som förutsätter VA-installationer och dagvattenhantering.

Kommunalt vatten och avlopp

Roma samhälle, Roma kyrkby och Dalhem samhälle försörjs idag med kommunalt vatten och avlopp.

Planerade åtgärder enligt VA-plan:

- Förstärkning vattentäkt 2024, pågår
- Förstärkning vattenverk 2024, pågår
- Vattenskyddsområde innan 2029

Delar av Roma tätort är utpekade som viktig vattenresurs, ett större område väster om Lövsta grönt centrum, ett område som sträcker sig genom Källunge – Ekeby – Dalhem samt Fole, Follingbo och Akebäck.

Kommunalt dagvatten

- Delar av Roma samhälle
- Delar av Dalhem

Kapaciteten i det kommunala vatten-nätet är begränsat fram till dess att de planerade åtgärderna är genomförda. Vissa begränsningar finns idag även när det gäller kapaciteten för spillvatten.

Enskilt vatten och avlopp

Området har varierande förutsättningar för inrättande av enskilda vatten och avloppslösningar vilket framgår bland annat av jordartskartan.

I områdets inlandslägen är risk för saltuppträngning något lägre än i lågt liggande områden närmare kusterna. Närmare beskrivningar av områdets förutsättningar och VA-strategier återfinns i plan för enskild VA-försörjning <https://gotland.se/102710>

Dagvatten

- Kommunalt dagvatten finns i Roma samhälle och i Dalhem samhälle.

- Dagvatten på övriga platser skall i första hand tas omhand lokalt genom infiltration.
- Hanteringen av dagvatten styrs i Dagvattenhandboken.

3.5.3 Näringslivsutveckling

Roma utgör ett naturligt nav för de mellersta delarna av Gotland. Den nedlagda sockerfabriken fungerar idag som ett företagshotell och har gett förutsättningar för nya företag att etablera sig, vilket har stärkt ortens tillväxt.

Delområdet är bördigt med intensiv växtodling och djurproduktion som sysselsätter många. Gotland Grönt Centrum fortsätter att utvecklas som ett centrum för de gröna näringarna på Gotland, med ett ökande antal elever på lantbruksskolan och flera företag och organisationer som arbetar med rådgivning och service åt företag i de gröna näringarna.

Sträckan Visby – Ljugarn/Östergarnslandet passerar området vilket gör att många besökare rör sig här. Flera olika former av boendalternativ finns, vandrarhem och hotell, men ingen organiserad camping eller ställplats för husbilar finns i området. Roma Kungsgård utgör ett viktigt kulturcentrum och har potential att utvecklas som besöksmål/besöksnod både för en lokal, nationell, internationell marknad samt en arena för evenemang i större utsträckning. Roma var tidigare Gotlands största järnvägsknut. Idag finns det en mycket uppskattad museijärnväg mellan Dalhem och Roma.

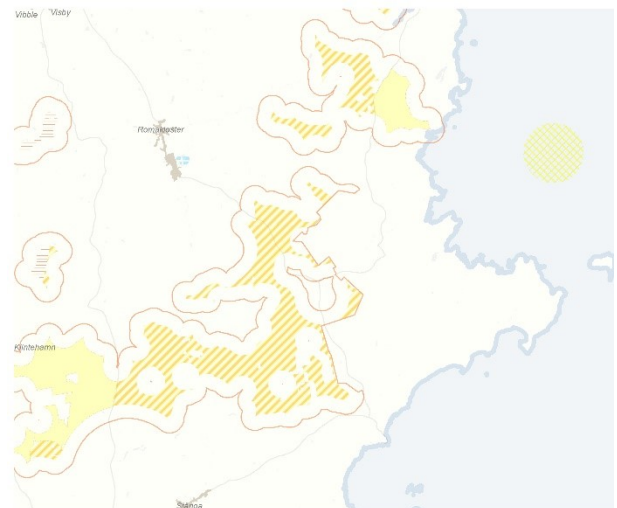
Industrimark

Roma är med sitt centrala läge är intressant för tillskapandet av ytterligare mark för verksamheter och industri. I dagsläget finns ca 63 000 kvm planlagt för småindustri, det mesta är dock utbyggt och nya möjligheter behöver därför identifieras. Ingen outnyttjad planlagd industrimark finns för närvarande.

3.5.4 Energiproduktion

I delområdet Mellersta Gotland föreslås följande område för Energiproduktion:

- Två områden för befintliga vindbruksområden där tidigare riksintresse som kvarstår. 400 meter skyddsavstånd till bebyggelse (Typ 1).
- Delar av område omfattas av Område för vindkraft (Typ 2).
- Två områden för vindbruksområden (Typ 3).

Teckenförklaring

- Vindkraft, Område 1
- Vindkraft, Område 2
- Vindkraft, Område 3
- Vindkraft, Område 4
- Vindkraft, Område 5
- Vindkraft, Område 6
- Vindkraft. Buffertzon 1000 m, Område 7
- Energiproduktion, Pågående
- Tätorter

Läs mer under avsnitt 2.14.3 *Plats för Vindbruk*.

I Roma föreslås även att möjligheten att tillskapa solpaneler/celler på dammarna bör utredas.

3.5.5 Roma

Roma ligger mitt i det stråk av bördig jordbruksmark som löper diagonalt över Gotland från Klintehamn till Slite. Befolkningsutvecklingen de senaste 30 åren är positiv. Bygden har en relativt ung befolkning och har goda förutsättningar för att växa mer. Roma är ett centrum i området med bland annat skola (förskola och skola åk F-9), äldreboende, trygghetspunkt, bibliotek samt god kommersiell service. Här finns också Lövsta landsbygdscentrum med skola och lärocentrum (naturbruksprogrammet på gymnasienivå).

Vid Kungsgården i Roma finns ett kulturcentrum med bland annat teater och konst. I Roma finns slutstationen för museijärnvägen Hesselby-Roma. Bygden har ett aktiv idrottsförening och ligger inom pendlingsavstånd till Visby. Region Gotland äger relativt lite mark i området.

Romas bebyggelsen består mestadels av villor eller mindre flerbostadshus i kluster längs väg 143. Den högsta befolkningstätheten finns strax norr och söder om centrumområdet med bibliotek, restaurang och detaljhandel. Stora delar av Roma samhälle är idag ej planlagt. I södra delarna av Roma samhälle är detaljplanelagda.

Roma kategoriseras som område med *Mångfunktionell bebyggelse*.

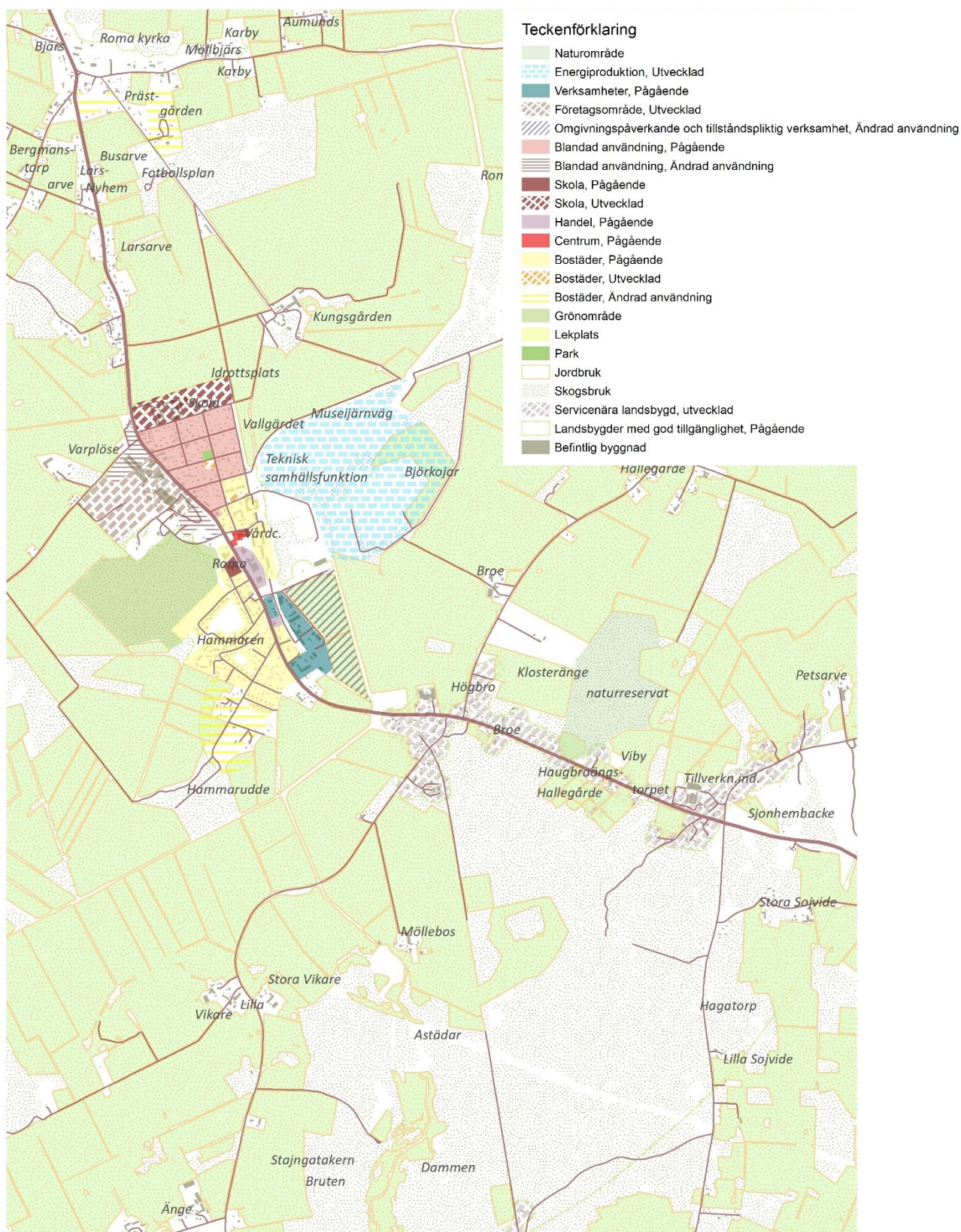
En utveckling ska bidra till att knyta ihop bygden: Roma samhälle - Kungsgården – Gotland grönt centrum. Bostadsplaneringen i Roma ska utgå ifrån att människor har olika bostadsbehov och att dessa varierar genom livet.

Riktlinjer för utveckling:

- En mångfald av bostäder i form av villor, radhus, flerbostadshus och studentbostäder ska eftersträvas vid exploatering.
- Vid kyrkan och vidare mot Kungsgården finns regionägd mark som

föreslås prövas genom detaljplan för bl.a. radhus och liknande byggnadsvolymer.

- Delar av gamla sockerbruksområdet som inte används för verksamheter föreslås kompletteras med bebyggelse, marken är i privat ägo. Områdena vid bruket kan vara lämpligt att komplettera med bl.a. flerbostadshus och studentbostäder. Detta bör prövas vid en eventuell detaljplaneläggning av sockerbruksområdet.
- Söder om Roma finns möjligheter för att komplettera bygden med villatomter.
- Det finns behov av att bygga ut Romaskolans idrottshall inom de närmaste åren. Översiktsplanen föreslår därför ett område för idrott/skola på den s.k. cirkusplatsen i anslutning till Romaskolan för att tillgodose detta.
- Eftersom Roma ligger mitt i den gotländska jordbruksbygden är ett ianspråktagande av jordbruksmark en förutsättning för att kunna utveckla Romas samhälle. Hänsyn till god jordbruksmark föreslås därför att underordnas behovet av tätortsutveckling för de på plankartan redovisade områdena.

Karta Mark- och vattenanvändning Roma

Näringslivsutveckling

Roma är en företagsam bygd med ett gott företagsklimat. I Roma samhälles sydöstra del finns mark planlagd för verksamheter och industri. Området karaktäriseras delvis av miljöstörande verksamheter som återvinningsverksamhet samt regionens reningsverk.

Utifrån områdets karaktär kan det vara lämpligt att utveckla ytterligare mark för industriändamål på platsen, förslagsvis på intilliggande regionägda åkermark. Marken är idag utarrenderad för jordbruksändamål och normalt ska inte jordbruksmark tas i anspråk för bebyggelse, men utifrån att marken är belägen intill redan befintligt verksamhetsområde samt ej inom föreslaget vattenskyddsområde bör lämpligheten prövas. Området omfattas inte av detaljplanlagd idag.

- Ytterligare mark för industriändamål föreslås för att möjliggöra etablering av verksamhet/ industri genom detaljplanläggning.

Sockerbruksområdet är idag ej planlagt. En detaljplanläggning av sockerbruksområdet kan fungera som ett verktyg för att säkerställa det befintliga verksamhetsområdet och i samband med detta kan tillskapandet av ytterligare ytor för småindustri- och verksamhetsändamål möjliggöras.

Friluftsliv rekreation

Enligt sociotopkarteringen som utfördes 2020 kan man dra slutsatsen att tillgången på grönområden i Roma är god men att kvalitén på de platser som ingår i den kan förbättras. I förbättringsförslagen från sociotopkarteringen sticker sport och träning samt lek ut som aktiviteter som saknas i Roma.

Promenadstråk används flitigt i Roma, och fågelskådning vid dammarna är populärt. Flera av de mest populära platserna i Roma är kulturmiljöer. Roma Kungsgård

med sina alléer, museijärnvägen och Roma klosterruin är omtyckta besöksmål, aningen som en utflykt i sig eller som ett delmål under en promenad eller springtur. De mest använda områdena av barn och unga är Klostervallen, Hammaren, Sockerparken och områdena omkring biblioteket med lekplats och ungdomsgård.

Söder om Roma finns skogsområden och naturområden (Sockerparken med intilliggande skog, Lärkparken med intilliggande skog, dammarna, Hammaren) som används flitigt för rekreation. Söder om Roma tätort i Halla socken finns Klosteränge naturreservat med några av Gotlands äldsta ekar.

Alléeträden runt Kungsgården utgör karaktäristiska landskapselement i och kring Roma. Kring tätorten finns dessutom utspridda skogspartier som tillsammans med alléerna gör att Roma har en till ytan sett relativt stor mängd träd. Förutom att bidra till platsens karaktär ger träden många ekosystemtjänster, bland annat förbättrad luftkvalité, kylningseffekt och bullerdämpning. I och invid de östra delarna av Romas dammar finns relativt utbredda områden med sumpskog och lövskogslundar som delvis är klassade som nyckelbiotoper. Det lilla naturområdet vid Stenstugu och delar av områdena vid Kungsgården samt delar av Prästänge har värdefulla naturtyper och nyckelbiotoper kopplade till hävdad betesmark.

Riksintressen

Roma medeltida sockenkyrka, ruiner av cistercienserklosteranläggning och -kyrka och miljöerna omkring kungsgården inklusive alléerna, fiskdammen och det omkringliggande jordbrukslandskapet utgör riksintressen. Hela Gotland är ett riksintresse för rörligt friluftsliv.

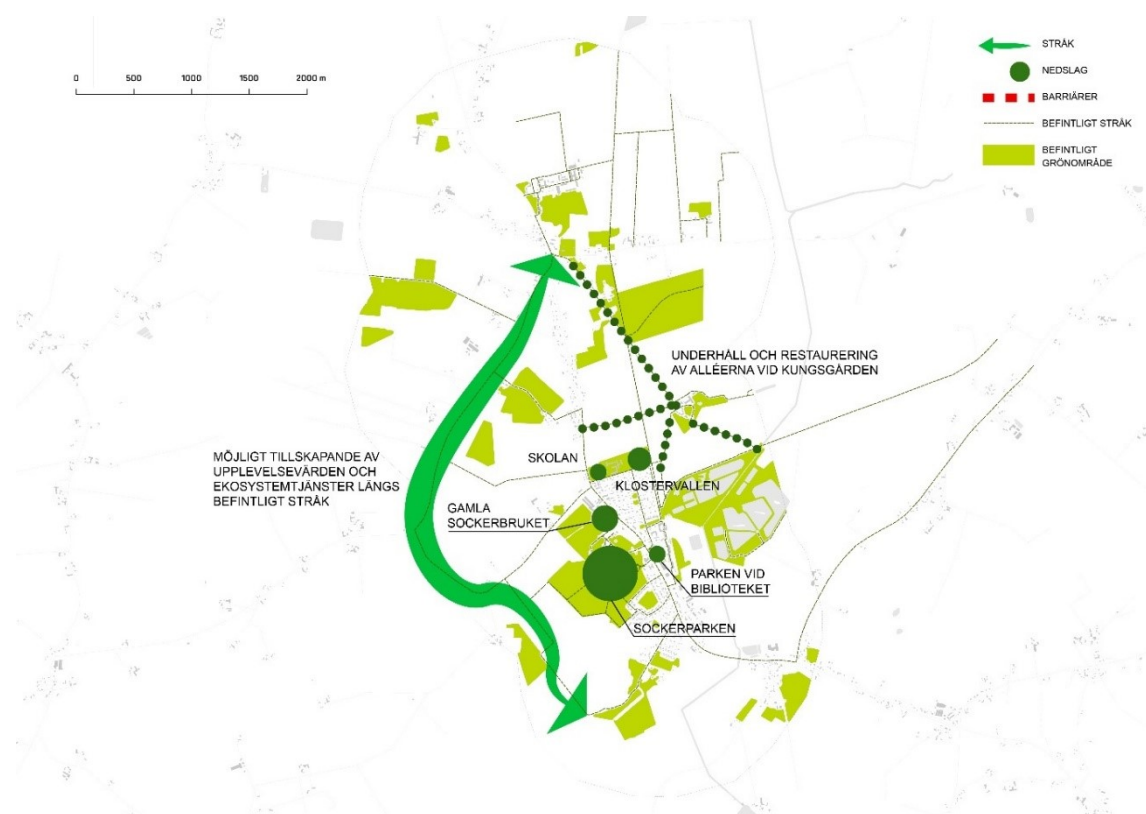
Trafik och infrastruktur

Bygdens geografiska läge, mitt på Gotland, innebär att kollektivtrafikförbindelserna

gör det relativt lätt att pendla. Stomlinje-
trafiken för kollektivtrafik passerar genom
Roma. Övergripande riktlinjer för trans-
porter anges i *kap 2.7 och 2.8*

I kap 2.8 *Öka framkomligheten och trafiksäker-
heten på Gotlands vägar* anges bland annat att
tätorter där hastigheten tidigare varit 50
km/h i timmen, kommer sänkas till 40
km/h i timmen.

I enlighet med de övergripande riktlinjerna
som presenteras i *kap 2.7 Utveckla hållbara
och fossilfria transportsystem* är Roma en av tä-
torterna där en cykelplan för arbetspend-
ling med cykel och ökad tillgänglighet i
och kring de större tätorterna tas fram.

*Strategisk karta som visar möjliga länkar, ned-
slag och barriärer som föreslås i Grönplan för
Gotland. Den gröna pilen illustrerar en prome-
nadsträcka som löper över jordbruksmark där
upplevelsevärden och ekosystemtjänster skulle
kunna tillföras. De prickade linjerna visar allé-
erna kring Kungsgården. Nedslagen pekar på
platser där det finns behov av att till skapa upple-
velsevärden.*

3.5.6 Dalhem

Dalhem ligger på slätten, omgiven av jordbruksmark och med myrmarker i väster och öster. I socknen finns 27 stora och medelstora gårdar förutom prästgården. Samhället består huvudsakligen av enbostadshus/villor. I Dalhem finns förskola och skola F-6. Samhället har en stark idrottstradition och strax norr om samhället ligger Dalhems idrottsplats. I Dalhem finns ett järnvägsmuseum och från Tule station startar en museijärnväg mellan Dalhem och Roma, via Roma Kungsgård. Mellan Roma Kungsgård (Romakloster) och Dalhem kan man vandra en 7 km lång pilgrimsled. Vid Dalhemsåns kvarndamm finns även en 2 km lång vandringsled. Närheten till serviceorten Roma och centralorten Visby kombinerat med den lilla bykänslan gör området attraktivt att leva i.

Dalhem kategoriseras som *sammanhängande bostadsbebyggelse* som tillsammans med Roma föreslås utgöra tyngdpunkterna för den framtida lokaliseringen för bebyggelseutvecklingen i delområdet.

Planförslaget skall vara ett stöd för ställningstagande till framtida exploateringsönskemål. De anvisade bebyggelseområdena som anses lämpliga motsvarar utbyggnadsbehovet under planperioden (ca 2 villor per år).

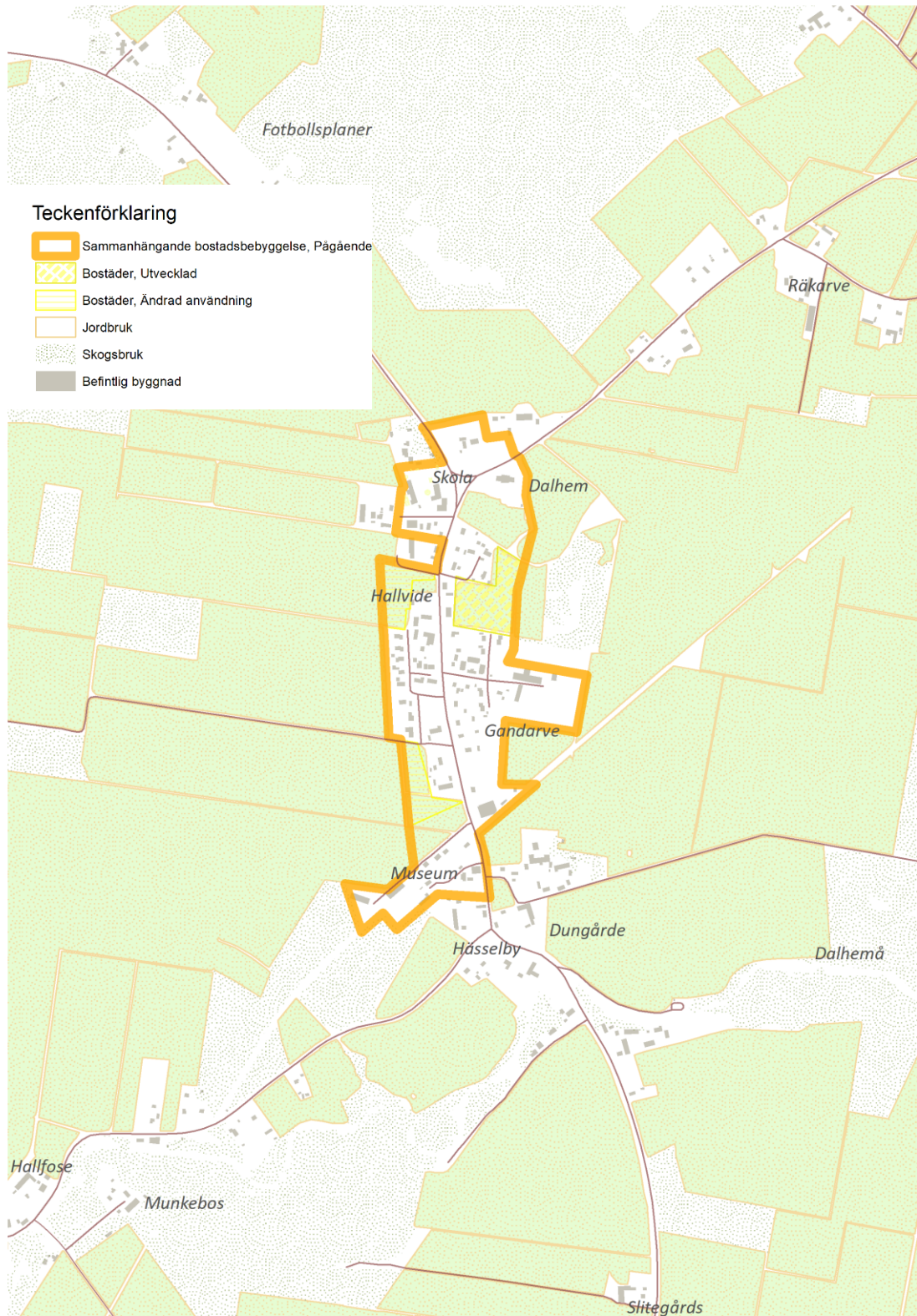
Målsättningen är att bevara Dalhems småskaliga karaktär dvs ett samhälle med övervägande friliggande enbostadshus, 1-plan till 1 1/2 plan. Utbyggnaden av samhället bör ske inom ett område begränsat av kyrkan i norr och vägdelningen Roma-Kräklingbo i söder för att i möjligaste mån korta avstånd mellan boende och service.

I föreliggande planförslag redovisas tre ytor för exploatering av bostadsbebyggelse, vilket följer intentionerna från tidigare fördjupad översiktsplan för Dalhem.

Föreslagna områden utgörs av jordbruksmark. Eftersom Dalhem ligger mitt i den gotländska jordbruksbygden är ett inspråktagande av jordbruksmark en förutsättning för att kunna utveckla Dalhems samhälle. Hänsyn till god jordbruksmark föreslås därför att underordnas behovet av tätortsutveckling för de på plankartan redovisade områdena.

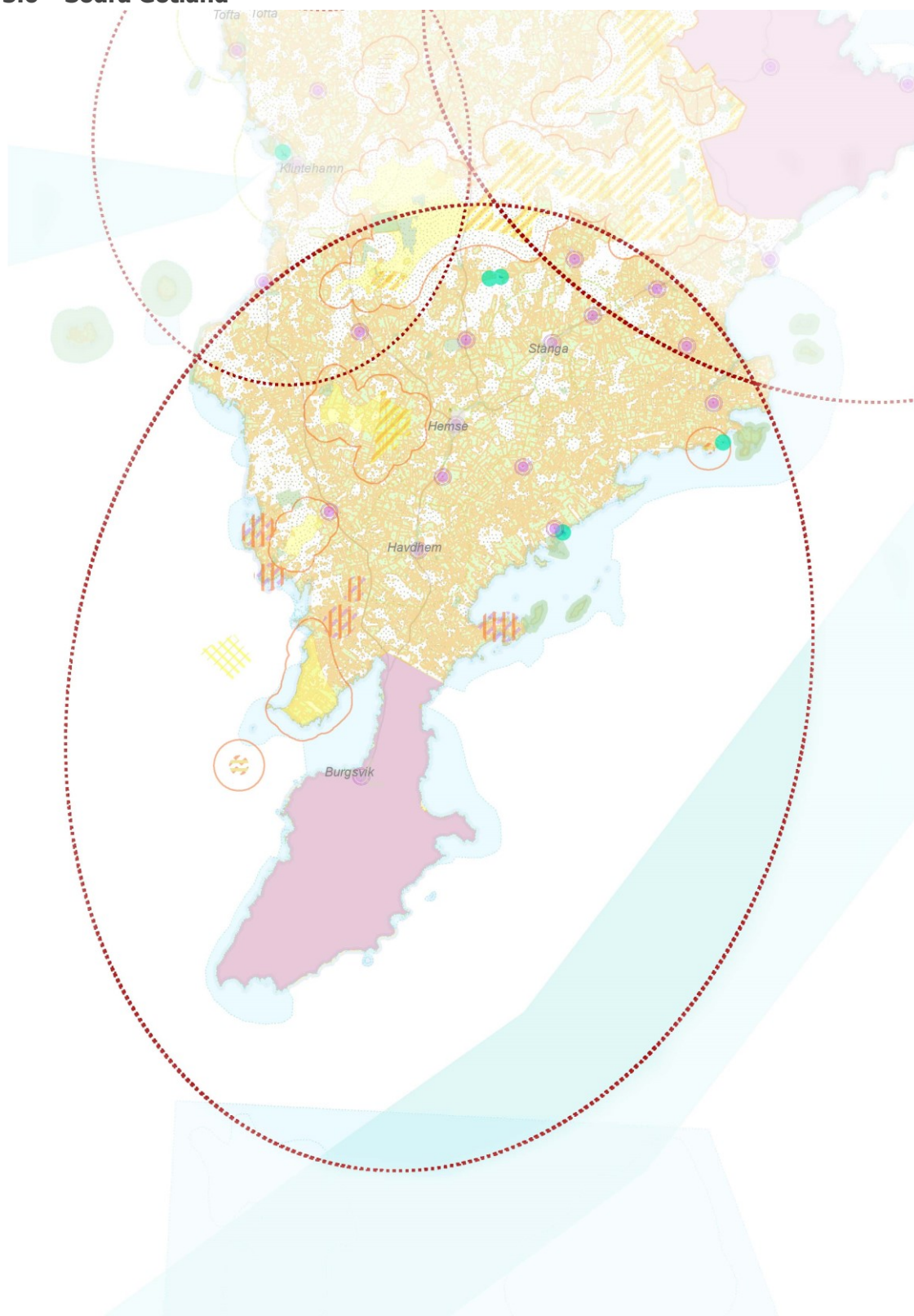
Norra delen av samhället, kring Dalhems kyrka omfattas av riksintresse för kulturmiljövård.

- En utveckling av bebyggelse bör prövas, via bygglov eller detaljplan, beroende på exploaterings omfattning och komplexitet.

Karta. Mark- och vattenanvändning Dalhem

3.6 Södra Gotland

Karta. Delområde Södra Gotland

Detta delområde har fokus på att förstärka och utveckla potentialen för boende, näringslivsutveckling, och infrastruktur inom i första hand Hemse som utgör delområdets naturliga servicenod.

Detta delområde består av de 25 socknarna: Eksta, Levide, Sproge, Silte, Hablingbo, Havdhem, Näs, Fide, Grötlingbo, Eke, Alva, Hemse, Fardhem, Rone, Gerum, Lojsta, Linde, Burs, Stånga, Etelhem, När, Lau, Garde, Alskog och Ardre.

Området präglas av bördig jord- och skogsmark vilket ger underlag till näringslivsutveckling på lång sikt.

Hemse är delområdets största ort och ett utpräglat centrum för södra Gotland. Här finns ett stort antal företag, god kommersiell och offentlig service.

Delområdet har stor potential för besöksnäringen, idag finns ett spritt fritidsboende med få större turistanläggningar.

Befolkningstillväxten har varit relativt svag inom delområdet de senaste 10 åren. Gerum, Lojsta, Hemse, Etelhem och Lye och Näs har haft en ökande befolkning.

3.6.1 Planeringsinriktningar

Hemse som utgör delområdets naturliga servicenod föreslås ingå i kategorin *mångfunktionell bebyggelse*. Havdhem, Ronehamn, Stånga och Ljugarn som har service av olika slag och har utvecklingspotential både som boendeorter och för verksamhetsutveckling föreslås som *sammanhängande bostadsbebyggelse*. Inom delområdet finns det även områden som föreslås som *servicenära landsbygd* med utvecklingsmöjligheter med potential att bidra till bibehållen service i form av exempelvis skolor och förskolor. Se avsnitt 3.1.5.

- Dessa orter föreslås utgöra tyngdpunkterna för den framtida lokaliseringen för bebyggelseutvecklingen.
- Inom delområdet föreslås också landsbygdsutvecklingsområden i strandnära läge i Ronehamn, Lojsta och i När med inriktning mot utveckling av besöksnäring i anslutning till hamnen. Se *kap 4.16 Föreslagna nya områden för landsbygdsutvecklingsområden i strandnära läge*.

3.6.2 Vatten och avlopp

Inom delområdet försörjs befintliga bostäder i huvudsak av enskilt vatten och avlopp. I vissa fall även genom samfälligheter. Det finns även flera kommunala VA-områden.

- Riktlinjer som presenteras i kap 2.5.3 *Övergripande riktlinjer för vatten och avlopp* ska följas vid prövning av nya bostäder, och verksamheter som förutsätter VA-installationer och dagvattenhantering.

Kommunalt vatten och avlopp (VA)

Inom delområdet finns 19 områden som har kommunalt VA. Dessa är: Kvarnåkershamn, Hablingbo, Nisseviken, Fidenäs, Havdhem, Alva, Hemse, Fardhem, Linde, Ronehamn, Västringe, Etelhem, Stånga, Burs, Lye, Garde, När, Alskog och Ljugarn.

Särskilt viktiga vattentäkter inom området är i Kvarnåkershamn och Stånga.

Planerade åtgärder enligt VA-plan:

Vatten:

- Utökad kapacitet på ledningar Alva-Stånga, 2022
- Utökad kapacitet på ledningar Garde-Ljugarn, 2022

Spill:

- Ljugarn utökning av kapacitet till 3000 pe pågår klart 2022.

- Ronehamn utökning av kapacitet, 2030-

Tillgången på kommunalt VA skiljer sig mellan orterna och behöver klaras ut inför exploatering för respektive ort. Vid genomförande av planerade åtgärder kommer hänsyn tas till översiktsplanens föreslagna exploateringsområden, och förväntat behov av kapacitet.

Kapaciteten i det kommunala VA-nätet är begränsat fram till dess att de planerade åtgärderna är genomförda.

Enskilt vatten och avlopp

Området har varierande förutsättningar för inrättande av enskilda vatten och avloppslösningar vilket framgår bland annat av jordartskartan.

I områdets inlandslägen är risk för saltuppträngning något lägre än i lågt liggande områden närmare kusterna. Närmare beskrivningar av områdets förutsättningar och VA-strategier återfinns i plan för enskild VA-försörjning <https://gotland.se/102710>

Dagvatten

Kommunalt omhändertagande av dagvattnen finns i: Hemse, Havdhem, Hablingbo och i Ljugarn.

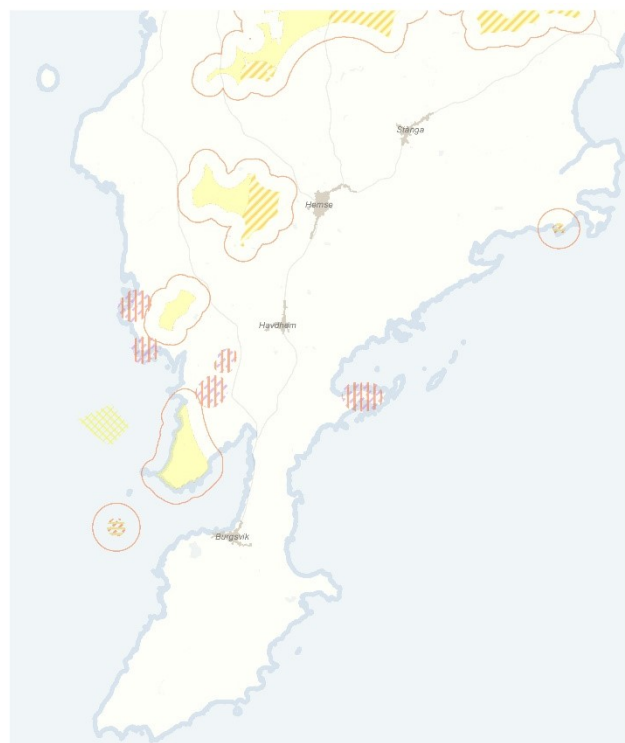
3.6.3 Energiproduktion

I delområdet Södra Gotland föreslås följande område för Energiproduktion:

- Tre områden utpekade som riksintresseanspråk för vindbruk (typ 1)
- Ett område föreslaget som lämpligt område för vindbruk utanför riksintresseområde för vindbruk. (typ 2)
- Två vindbruksområden som bör generationsväxlas (Typ 4)
- Ett område för havsbaserat vindbruk väster om Näs (typ 5)

- Fem områden som ej bör generationsväxlas. (typ 6)
- Buffertzon på 1000 meter runt samtliga ytor på land där vindbruk föreslås. (typ 7)

Läs mer under avsnitt 2.14.3 *Plats för Vindbruk*.

Teckenförklaring

- Vindkraft, Område 1
- Vindkraft, Område 2
- Vindkraft, Område 3
- Vindkraft, Område 4
- Vindkraft, Område 5
- Vindkraft, Område 6
- Vindkraft. Buffertzon 1000 m, Område 7
- Energiproduktion, Pågående
- Tätorter

3.6.4 Näringslivsutveckling

På den södra delen av Gotland utgör Hemse med sitt strategiska läge ett utpräglat landsbygdscentrum för södra Gotland. Här finns ett stort antal företag som satsar många människor och här finns

även ett stort utbud av kommersiell och offentlig service.

I Hemse finns idag relativt gott om detaljplanerad mark med industri- eller verksamhetsändamål, men det finns också en god efterfrågan på mark för nya etableringar. Därför bör det på lite längre sikt planeras för ytterligare verksamhetsområden, förslagsvis i de sydöstra delarna av Hemses utkant, då det redan idag är ett område utvecklat för handel och verksamheter.

Även i andra orter inom delområdet finns planerad mark för industriändamål, framför allt i Stånga och Havdhem samt ett mindre område vid Ronehamn.

3.6.5 Ljugarn

Ljugarn är ett kustsamhälle och en gammal badort med en långsträckt badstrand i öster. Ljugarn ingår i kategorin *sammanhängande bostadsbebyggelse*. Ljugarn är en attraktiv boendeort för framförallt fritidsboende men även permanentboende. Här finns en livsmedelsbutik, camping, pensionat, vandrarhem, restauranger, fiskeläge. I norra delen av samhället ligger Vitvär fiskeläge och raukfältet Folhammar och söder om samhället ligger hamnen.

Ljugarn utvecklades under 1800-talet till en för gotländska förhållanden betydelsefull handelsplats för export av bland annat kalk, spannmål och trävaror. Under 1900-talets början etablerades pensionat och sommarvillor, vilka förutom de stora naturvärdena bidrog till Ljugarns utveckling som bad- och turistort. Fram till i dag har bebyggelsen successivt förtätats med permanent- och fritidsboende öster och väster om Störvägen samt norrut mot Vitvär fiskeläge.

Riktlinjer för utveckling:

- För att ge Ljugarns samhälle möjlighet att växa föreslås att ny bostadsbebyggelse prövas i skogsområdet i norra delen av samhället i anslutning till befintlig bebyggelse.
- Ny bebyggelse placeras så att skogen mellan husen tas tillvara, naturtomter.
- I sydvästra delen av Ljugarn föreslås att gällande detaljplan ändras från industri och lantbruksändamål till att möjliggöra bostadsbebyggelse på jordbruksmark. Ytorna ligger i direkt anslutning till bostadsbebyggelse och utgör en naturlig förtätningsyta centralt i Ljugarn.

För närvarande pågår säkerställande av vattenförsörjningen i Ljugarn. Reningsverket i Ljugarn har byggts ut och nytt miljötillstånd har sökts. Detta arbete beräknas vara färdigt år 2022.

Karta. Mark- och vattenanvändning Ljugarn

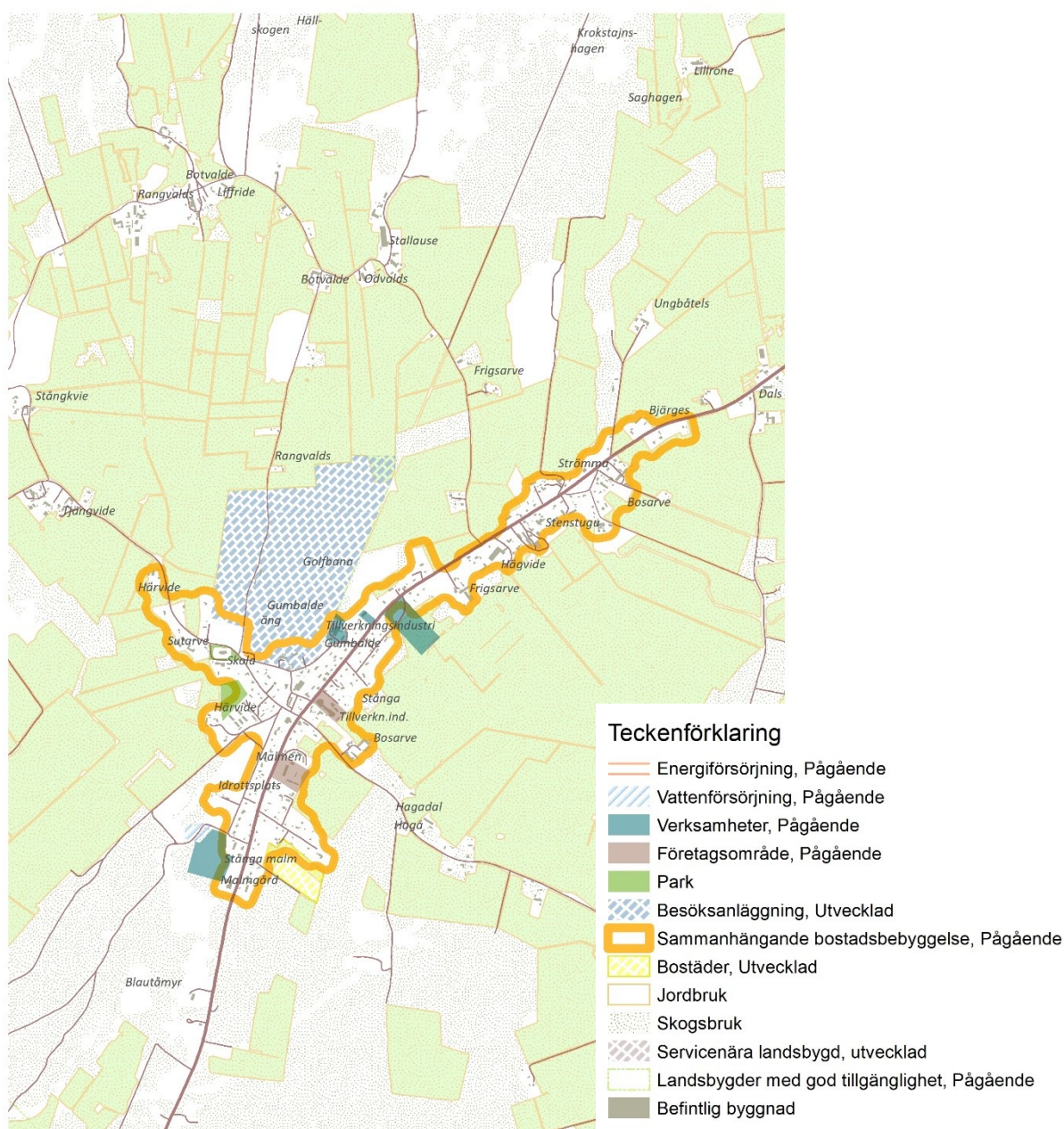
3.6.6 Stånga

Stånga samhälle är en ort som bygger på idrottsliga traditioner, där Stånga Malmen är en årlig olympiad för gutniska sporter samt en konferens- och hotellanläggning i anslutning till en 18-håls golfbana. I Stånga finns livsmedelsaffär, bankfilial, bilprovning, handelsträdgård, hantverk o dyl. Stånga ingår i kategorin *sammanhängande bostadsbebyggelse*.

För Stånga samhälle finns ingen tidigare fördjupad översiktsplan eller planprogram gjort. 1989 gjordes en sk lokaliseringsutredning för Stånga samhälle, där man ville redovisa framtidsområden för bostäder, industri, handel/service. Vidare redovisades områden för en utveckling av golf och hästsport på en yta som motsvarade 465 ha. Utöver föreslagna utbyggnadsområden för bostäder finns det för Stånga samhälle

ytterligare förtätningsmöjligheter i enlighet med gällande detaljplan, fastställt 1967-06-14. I föreliggande översiktsplane-
arbete görs en uppgradering av lokaliseringsutrednings förslag. Dock bör det kompletteras med möjligheter till utveckling av befintligt flerbostads-/radhusområde centralt i Stånga.

- Ett område för ny bebyggelse föreslås i anslutning till den befintliga tätorten.
- En framtida utveckling och expansion av golfbanan föreslås säkerställas i planförslaget.

Karta. Mark- och vattenanvändning Stånga

3.6.7 Hemse

Hemse utgör delområdets naturliga servicenod och centralort föreslås ingå i kategorin *mångfunktionell bebyggelse*. Här finns god kommersiell och offentlig service centrerad kring Storgatan som löper genom Hemse centrum, vilket har en mer stadslik karaktär än andra gotländska orter i liknande storlek. Det finns även busstrafik mellan Hemse och Visby. De många aktiva företagen i Hemse är grunden för ett livskraftigt näringsliv och orten har ett bra företagsklimat. Föreningslivet kompletterar med många aktiva medlemmar inom olika intresseområden, där idrotten intar en särställning.

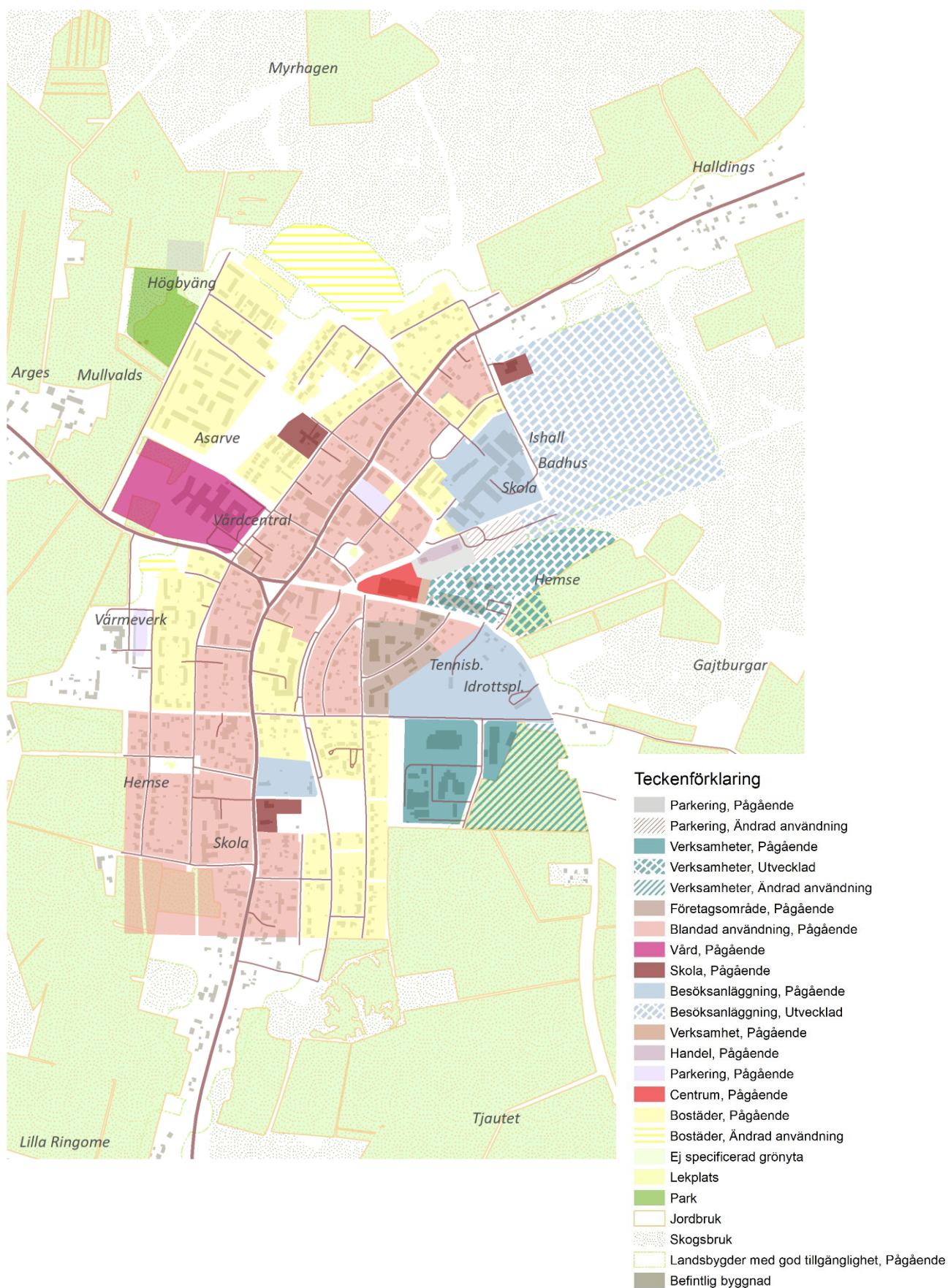
Orten ligger i en mosaik av åkermark och produktiv skogsmark. Stora delar av åkermarksarealen runt Hemse är före detta myrmark som dikats ur. I de omkringliggande markerna har man hittat flera fornlämningar, speciellt nordväst om tätorten. I Hemse finns två ången som hävdas, Hultekruppar och Högbyäng. Tätorten har en god spridning av grönytor, och en promenadslänga som kopplar samman de större grönytorerna.

Hemse har ett brett utbud av bostäder av olika kategorier. Inom samhället är avstånden korta och det mesta finns inom gångavstånd. Olika samlingslokaler och idrottsanläggningar tillsammans med ett aktivt föreningsliv ger många möjligheter till en aktiv fritid. Gotlands folkhögskola är en viktig resurs för utbildningar och samverkan inom många olika områden.

Längs storgatan i Hemse ett flertal restauranger, detaljhandel och andra verksamheter som ger en tydlig känsla av var ortens kärna finns och gör att Hemse upplevs som levande och trivsamt. I anslutning till Storgatan finns potential att skapa en samlande offentlig plats för orten, exempelvis i form av ett torg eller en park där betoningen ligger på mötesplats och

folkliv. Möjliga lägen för detta kan till exempel vara vid parkeringen mellan matafärderna, vid biblioteket eller busstationen.

- I norra delen av Hemse pekas en större expansionszon för bostadsbebyggelse ut. Lämpligt att komplettera med en blandning av flerbostadshus och villatomter.
- En yta för bostadsbebyggelse föreslås även söder om den västra infarten till Hemse för Gotlandshems fastighetsbestånd. Lämpligt att komplettera med en blandning av flerbostadshus.
- I Hemses nordöstra del ligger ett omtyckt rekreationsområde med motionsspår. Området föreslås utvecklas som besöksanläggning för idrotts- och rekreationsändamål. Inom området föreslås uppförande av stugor för tillfällig vistelse.
- Eftersom Hemse ligger mitt i den gotländska jordbruksbygden är ett ianspråktagande av jordbruksmark en förutsättning för att kunna utveckla Hemse samhälle. Hänsyn till god jordbruksmark föreslås därför att underordnas behovet av tätortsutveckling för de på plankartan redovisade områdena.

Karta. Mark- och vattenanvändning Hemse

Näringslivsutveckling

Företagen i Hemse representerar många branscher och ger sammantaget en fungerande arbetsmarknad. Den lokala lojaliteten är stark och samverkan mellan företagen gör att man kan ge snabb service till sina kunder. I dagsläget finns tomma lokaler som fungerar för nya verksamheter. Här finns möjligheter för de som vill bredda utbudet i Hemse.

Sommartid attraherar Hemsens breda serviceutbud både tillfälliga turister och sommarboende. Hemse har bra shopping och också café och restauranger. För gästande boende finns vandrarhem. Det finns bra möjligheter till parkering. Badhus och ishall är också viktiga målpunkt för besökare. Gotlands folkhögskola ligger i södra delen av Hemse och erbjuder utbud av sommarkurser vilket även lockar besökare till Hemse. Skolan en viktig del av kulturlivet inte bara i Hemse utan även runt om på ön.

- I Hemse finns idag relativt gott om detaljplanerad mark med industriell verksamhetsändamål, men det finns också en god efterfrågan på mark för nya etableringar. Därför bör det på lite längre sikt planeras för ytterligare verksamhetsområden, förslagsvis i de sydöstra delarna av Hemsens utkant, då det redan idag är ett område utvecklat för handel och verksamheter. Olika typer av verksamheter ska kunna bedrivas inom området både företagsområde och omgivningspåverkande och tillståndspflichtig verksamhet

Trafik och infrastruktur

- I enlighet med de övergripande riktlinjerna som presenteras i kap 2.7 *Utveckla hållbara och fossilfria transportsystem* är Hemse en av tätorterna där en cykelplan för ar-

betspendling och ökad tillgänglighet med cykel i och kring de större tätorterna tas fram.

Natur och friluftsliv

- Utveckla möjlighet till träning och sport samt tillskapa fler mötesplatser.
- Stärk möjlighet till vila samt öka orienteringsbarheten
- Stärk ekosystemtjänsten pollineringsring
- Utveckla det gröna i centrum

I sociotopkarteringen i Hemse uppgav 37% av de tillfrågade att de upplever god tillgång på grönområden, men endast 15 % upplevde att kvalitén på dessa är god. 15 % upplevde kvalitén på grönområdena som dålig. Man kan tolka dessa svar som att tillgången på grönområden i Hemse är god, men att det finns behov av att utveckla grönområdena ytterligare för att göra dem mer attraktiva. De kvalitéer som flest hemsebor föreslagit som förbättringsåtgärder är utökad möjlighet till sport/träning och promenad, samt tillskapande av mötesplatser. Sociotopkarteringen visar även att de större grönytor i tätortens utkanter har rikare utbud av aktiviteter och upplevelsevärden än de små grönytor som finns inbäddade i gatunätet. De lite större grönområdena (Hultekruppar, Högbyäng, samt i skogsområdena nordöst om tätorten) hör även till de platser i Hemse som bidrar med flest ekosystemtjänster.

Möjligheter för olika sorters träning och fysisk aktivitet så som utegym och olika banor för sporter efterfrågas av många. En möjlig placering för en större insats vore anslutning till motionsspåret, men man kan också tänka sig att flera av de befintliga mindre grönområdena i Hemse berikas med olika tränings- och motionsmöjligheter.

Komplettering av bänkar och trottoarer på flera ställen efterfrågas av flera av de boende i Hemse, och det finns även ett behov av att grönområdena runt Hemse äldreboende, vårdcentralen och Iliansgården görs tillgängliga och tilltalande. Tillgängligheten för hela tätorten bör utvärderas med hänsyn till framkomlighet med rullstol, rollator och synnedsättning, men också med hänsyn till tillgängliga sittplatser, regelbundna sittplatser för vila samt orienterbarhet.

Stora delar av dessa ytor är hårdgjorda och har en relativt låg kapacitet att producera ekosystemtjänster. Centrumområdet skulle därför gynnas av större andel grönyta och större mängd träd. En sådan insats kan också ge positiva effekter i form av bland annat bullerdämpning, luftrening och temperaturreglering. I ekosystemtjänstkarteringen finns exakta angivelser för platser i centrumområdet där träd-mängden kan ökas, och rekommenderar en ökad mängd barrträd för att ge luftreningskapacitet även under vinterhalvåret.

Hemses naturområden är uppskattade av de boende men det finns inga naturreservat, natura2000-områden eller andra områden som naturvårdsverket ansett speciellt skyddsvärda i anslutning till Hemse. I ängs- och hagmarksinventeringen framkommer att delar av markerna runt orten är restaurerbara, vilket kan vara en åtgärd för att stärka den biologiska mångfalden. I ekosystemtjänstkarteringen framkommer att pollinering kan vara en värdefull ekosystemtjänst att stärka i Hemse, då stora delar av arealen är odlingsmark. Det finns speciellt goda förutsättningar att skapa gynnsamma förhållanden för sandlevande pollinatörer, då jordmånen på flera håll är sandig i Hemsetrakten. Ekosystemtjänstkarteringen föreslår att en sådan insats sker under kraftledningarna, se karta för ungefärlig placering.

Karta från Grönplan för Gotland. Strategisk karta som visar möjliga nedslag som visar på gröna platser i tätorten där upplevelsenärden skulle kunna tillskapas.

Havdhem ingår i kategorin *sammanhängande bostadsbebyggelse*. Tätorten har förskola och skola, järnaffär, jordbruksmuseum, ridhus, en expanderande livsmedelsbutik och här har Gotlandshem hyresbostäder.

- En yta för framtida bostadsbebyggelse föreslås i södra delen av Havadhem.
- Ett behov för nya småhus bör kunna tillgodoses genom förtätning av redan befintlig bebyggelsestruktur där det är lämpligt.

3.6.9 Ronehamn

Ronehamn är ett kustsamhälle med ett vackert gammalt fiskeläge, strand och Ålarve naturreservats strandängar. Ronehamn ingår i kategorin *sammanhängande bostadsbebyggelse*.

Hemse är närmaste serviceort. Ronehamn har egen livsmedelsbutik och på sommaren restauranger (Gula Hönan och Kapten Grogg). En livaktig hamn med aktiv fiskeindustri gränsar till campingplatsen.

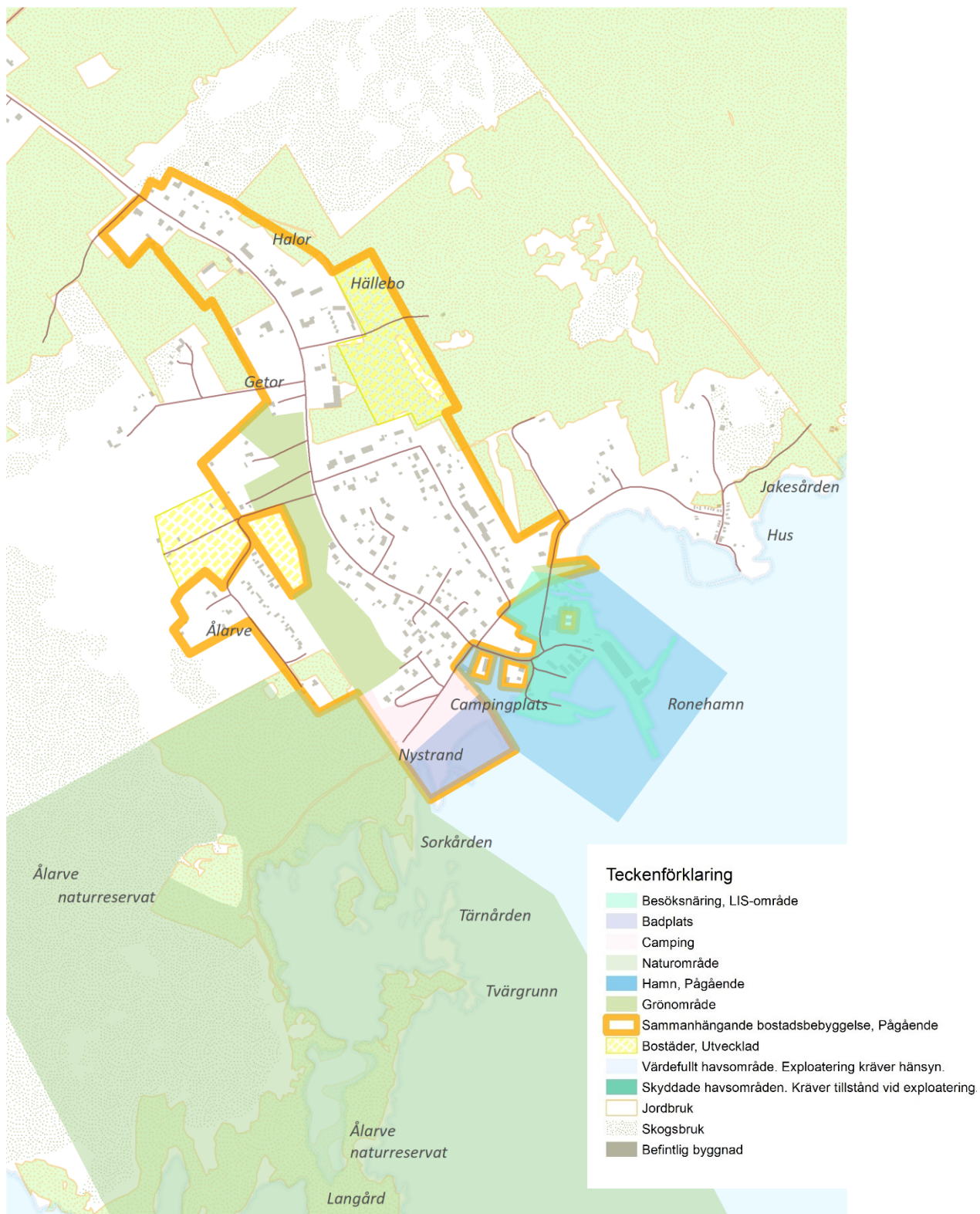
För Ronehamn finns en fördjupad översiktsplan, antagen 1995. Denna har inarbetats i samrådsförslaget och föreslås att ersättas av denna översiktsplan när den vinner laga kraft.

Riktlinjer för utveckling:

- Bebyggelsemässigt kan en förtätning ske av den befintliga bebyggelsestrukturen.
- Målsättningen är att bevara Ronehamns huvudkaraktär, vilket är utblickarna mot havet uppifrån samhället samt den uppvuxna bebyggelsen längst vägen ned mot hamnen.
- Innan någon ny exploatering tillåts måste avlopps- och vattenfrågan lösas. Nuvarande vattentäkt måste också kompletteras. Området ligger i anslutning till kommunalt vatten och avlopp och bör anslutas till detsamma.
- Behov av skola- och barnomsorgsområden kan uppstå vid bostadsbyggande.
- När detaljplaner upprättas måste särskild uppmärksamhet ägnas åt att lösa hanteringen av dag- och dränvatten.
- Vid detaljplanering bör värdefullare mindre biotoper redovisas och beaktas i planen.

Närmare vattnet vid Hus fiskeläge har försök gjorts till kompletterande bebyggelse,

vilket inte varit tekniskt möjligt på grund av den låga landnivån och översvämningsrisk. Dessa ytor är sålunda inte redovisade i detta samrådsförslag.

Karta. Mark- och vattenanvändning Ronehamn

3.7 Områden till havs

Gotlands regionala utvecklingsstrategi "Vårt Gotland 2040" nämner att Östersjöns tillstånd är avgörande för en ö som Gotland, men anger inte något specifikt effektmål. Att "Gotland har bidragit till att Östersjön är ett levande och friskt hav" nämns dock under ett av de övergripande målen och Agenda 2030-målet kring Hav och marina resurser nämns under prioriteringen "Säkra miljö och vatten". Gotlands regionala utvecklingsstrategi ger sammantaget inte så detaljerad vägledning för övergripande ställningstaganden kring havet.

Regionstyrelsen har beslutat att den regionala utvecklingsstrategin ska följas av tre genomförandeprogram, ett för varje hållbarhetsperspektiv – som ska beskriva insatser som behövs för att nå de övergripande målen utvecklingsstrategin bör därför beskriva insatser i detta måls riktning. Några av de insatser genomförandeprogrammen kommer att beskriva kan komma att ha arealmässiga anspråk och skulle kunna vara relevanta för översiktsplanen. Sannolikt kommer dock översiktsplanen att beslutas innan genomförandeprogrammen är klara för antagande.

Havsmiljön kring Gotland utgörs av en mängd olika naturtyper som alla spelar en viktig roll för den biologiska mångfalden samt för det ekologiska samspelet mellan arterna i Östersjön. Östersjöns flora och fauna är en blandning av arter som trivs bäst i antingen söt- eller saltvatten. Genom anpassning under lång tid klarar de ändå att leva i Östersjöns bräckta vatten, men de lever på gränsen av sin förmåga och kan sägas vara konstant "grundstressade" eftersom anpassningen kostar energi. Även Östersjöns artsammansättning förändras i nord-sydlig riktning, allt eftersom salthalten avtar.

De naturgivna förutsättningarna har gjort att Östersjön har en mycket långsam vattenomsättning, omkring 30 år. Medeldjupet är bara 55 meter vilket gör den totala vattenvolymen jämförelsevis liten. Detta – i kombination med det stora avrinningsområdet och all den aktivitet som dess cirka 85 miljoner människor alstrar – har gjort att Östersjön länge har betraktats som ett av världens mest förorenade havsområden. På senare år har kraftiga algbloomingar sommartid, omfattande bottendöd och inte minst stora förändringar i fiskebestånden bekräftat den bilden. Samtidigt har säl och havsörn – två rovdjur överst i näringsväven – som var hårt tillbakaträngda av miljögifter (och tidigare även av jakt) kommit tillbaka. Så länge det finns syre närvarande är Östersjön, trots sina stora miljöproblem, ett levande hav. Naturvärden finns framför allt kustnära, längs Salvorev upp mot Gotska Sandön, men även på de grunda havsbankarna som Klints bank, Hoburgs bank och Södra och Norra Midsjöbankarna. På djupare vatten runt Gotland är tyvärr bottendöden utbredd.

Många faktorer styr balansen i Östersjön som är ett relativt känsligt ekosystem. Det är därför av största vikt att all exploatering utmed Gotlandskust sker varsamt och i samklang med förekommande naturvärden.

Kunskapsläget kring de marina naturvärdena kring ön är i dagsläget inte fullständigt inom regionens havsområde. De senaste åren har Försvarmaktens sekretess kring bottenkartor, både vad som finns på botten och djupdata/bottentopografi, ökat som en följd det förändrade säkerhetsläget i Östersjöregionen.

Havsmiljön visas i två kartor, *Skyddade havsområden* och *Värdefulla havsområden*.

3.7.1 Skyddade havsområden

Dessa områden innefattar naturreservat och Natura 2000-områden. De är skyddade vilket medför ytterst begränsade möjligheter till exploatering. Det innefattar bland annat Gotska Sandön-Salvorev, Hoburgs bank och Midsjöbankarna.

Natura2000 naturtyper

I och med Sveriges inträde i EU 1995 har vi förbundit oss genom art- och habitatdirektivet att skydda utpekade naturtyper och se till att dessa har en gynnsam bevarandestatus. Det innebär i praktiken att naturtyperna ska ha samma utbredning och förekomst som den hade vid Sveriges inträde i år EU 1995 (Direktiv 92/43/EEG 1992; Europeiska kommissionen 2003).

Förslag på riktlinje:

- Inom utpekade skyddade havsområden finns ytterst begränsade möjligheter till exploatering. Exploatering kräver tillstånd.

3.7.2 Värdefulla havsområden

Kunskapsläget kring de marina naturvärdena kring ön är i dagsläget inte fullständigt inom regionens havsområde. Nuvarande kunskap utgår från data hämtad genom kartering och inventeringar av bottenmiljön. De värdefulla havsområdena utgörs av Riksintresse för naturvård (3 kap § 6 MB), Natura2000-naturtyper, musselbankar, kransalgbestånd, ålgräsängar, Ramsarområden (Helcom), Marine Protected Areas (Helcom), fredningsområden för fisk (inklusive potentiella föryngringsområden) och fågelskyddsområden. Dessa områden utgör värdefulla havsmiljöer där exploatering och fysisk planering kräver hänsyn.

Utöver ovan nämnda havsmiljöer och skydd av dessa så omfattas även större delen av Gotlands kust av strandskydd. Detta är ett generellt skydd som reglerar möjligheten till byggnation och åtgärder i

strandnära lägen. Strandskyddet på Gotland beskrivs vidare i kapitel 4.

Förslag på riktlinje:

- Exploatering inom utpekade värdefulla havsområden kräver hänsyn

Teckenförklaring

- Värdefullt havsområde. Exploatering kräver hänsyn.
- Skyddade havsområden. Kräver tillstånd vid exploatering.

Karta. Värdefulla och skyddade havsområden

3.7.3 Statlig Havsplan

År 2014 infördes en bestämmelse i miljöbalken om statlig havsplanering i Sverige. Beslutet innebar att Sverige ska ta fram tre statliga havsplaner; en för Bottniska viken, en för Östersjön och en för Västerhavet. Havsplanerna omfattar Sveriges ekonomiska zon och svenskt territorialhav från en nautisk mil (1 nm = 1 852 meter) utanför den svenska baslinjen. Fastighetsindelat vatten är undantaget. När de tre havsplanerna är antagna av regeringen kommer dessa att vara vägledande för riksintressenas tillämpning i olika beslut och för kommunernas havsplanering i större delen av territorialhavet.

Det kommunala planmonopolet, å andra sidan, sträcker sig ut till kommungränsen i havet och med det följer både en rätt och en skyldighet att planera havet. Ut till 1 nautisk mil (nm) utanför baslinjen har Region Gotland ensamt planmonopol. I zonen utanför, ut till kommun- och territorialgränsen delas planeringsansvaret med staten. I ekonomisk zon, som sträcker sig 200 nm utanför baslinjen, har slutligen staten ensamt planeringsansvar.

Syftet med havsplaneringen – som ytterst står uttryckt i EU:s ramdirektiv för havsplanering – är att planeringen ska stödja tillväxt och en hållbar utveckling för havsbaserad energi, sjötransporter, fiske, vattenbruk samt bevarande, skydd och förbättring av miljön. En ekosystemansats ska tillämpas i planeringen så att de maritima verksamheternas belastning på miljön är förenlig med god miljöstatus enligt EU:s havsmiljödirektiv. Genom bestämmelsen om havsplanering i miljöbalken och tillhörande havsplaneringsförordning har Sverige införlivat direktivet i svensk lagstiftning.

Den statliga havsplaneringen för Egentliga Östersjön är i skrivande stund inte formellt antagen av regeringen. Region Gotland lämnade 2018 ett samrådsyttrande

över förslaget till användning av respektive havsområde runt Gotland.

3.7.4 Farleder

Etta antal inseglingsleder och farleder är utpekade som riksintressen. Dessa har stor betydelse för regionens sjötrafik både när det gäller person- och godstransporter. Dessa listas nedan:

Inseglingsled:

- Visby hamn (nr 375),
- Slite hamn (nr 382),
- Klintehamns hamn (376),
- Storungs i Kappelshamnsviken (nr 387),

Farleder:

- Visby – Oskarshamn (33)
- farleden ”Syd Gotland” (nr 307) sydost om Storsudret på södra Gotland, som ingår i Trafiksepareringssystem (TSS).
- Visby – Nynäshamn (34)
- Ölands södra udde – Finska viken (28)
- Sträckan Landsort - ost Gotland via N Fårö (37)
- Fårösund (nr 385 A från norr och nr 385 B från söder)
- Sträckan Ölands södra grund - Svenska Björn (30)
- Stenkyrkehuk-Ristna (35)

Se karta avsnitt 4.10

Förslag på riktlinje:

- Farlederna är av stor vikt för Gotland och särskild hänsyn ska tas till dessa vid eventuella anspråk till havs och land som kan ha betydelse för dess funktion.

3.7.5 Blå tillväxt

Det finns både inom EU och globalt, en stark tillväxt inom de maritima näringarna, vilket medför ökade anspråk på havs- och kustområden liksom en ökad användning av marina resurser. Förutom traditionella

näringar som fiske och sjöfart handlar det också om energiutvinning, besöksnäring, vattenbruk i olika former, mineralutvinning, infrastruktur, försvarsändamål med mera.

Eftersom det är många intressen som ska samsas i havet, liksom på land, har Sverige antagit en maritim strategi, som beskriver hur staten ska styra för att åstadkomma ett hållbart nyttjande av land och hav, att bidra till klimat- och miljömål och att säkerställa möjligheter till rekreation och bibehålla kulturvärden i havs- och kustområden.

Motsvarande dokument finns vanligtvis inte på regional eller kommunal nivå, utan Region Gotlands beslutsunderlag när det gäller de blå näringarna utgörs av i stort sett av samma styrdokument som de landbaserade näringarna. Undantaget är verksamheter inom Region Gotland som har direkt koppling till havet, som exempelvis hamnverksamheten och VA-verksamheten.

Region Gotland har därutöver ett engagemang i utvecklingsprojektet Blått centrum, vars huvudsyfte är att stimulera regional utveckling genom forskningsanknutet utvecklingsarbete på vattenområdet. Av Blått centrum prioriterade områden är i första hand vattenbruk, miljöfrågor knutna till kustmiljön och grunda havsvikar, fiskeresurser i perspektiv av förvaltning, besöksnäring och ekonomi samt Östersjöns miljö knutna till havet.

3.7.6 Vindkraft till havs

I samrådsförslaget finns tre områden för vindkraft utpekade till havs. Dessa beskrivs under avsnitt 2.14.3 *Plats för Vindbruk*.

3.8 Områden med aktuella fördjupade översiktsplaner

Inom planområdet finns det fördjupade översiktsplaner (FÖP) som anses vara aktuella. De föreslås i sin helhet att inlemmas i översiktsplanen som områden med fördjupning. Dessa är FÖP Östergarnslandet och Katthammarsvik, FÖP Storsudret och Burgsvik, FÖP Fårö.

3.8.1 FÖP FÅRÖ

För att ta del av den fördjupade översiktsplanen för Östergarnslandet och Katthammarsvik följ länken nedan eller besök regionens hemsida.

<https://gotland.se/FöpFårö>

3.8.2 FÖP ÖSTERGARNSLANDET OCH KATTHAMMARSVIK

För att ta del av den fördjupade översiktsplanen för Östergarnslandet och Katthammarsvik följ länken nedan eller besök regionens hemsida.

<https://www.gotland.se/FöpÖstergarnslandet>

3.8.3 FÖP STORSUDRET OCH BURGSVIK

För att ta del av den fördjupade översiktsplanen för Storsudret och Burgsvik följ länken nedan eller besök regionens hemsida.

<https://gotland.se/storsudret>

3.9 Områden med fördjupade översiktsplaner och program som föreslås ersättas av planförslaget

I dagsläget har översiktsplanen 13 delar, en övergripande plan och 12 st fördjupningar. En utgångspunkt i arbetet med att ta fram ett samrådsförslag har varit att pröva dessa fördjupningars aktualitet och i vilken utsträckning planeringsstrategier och avvägningar kan inlemmas i det nya förslaget.

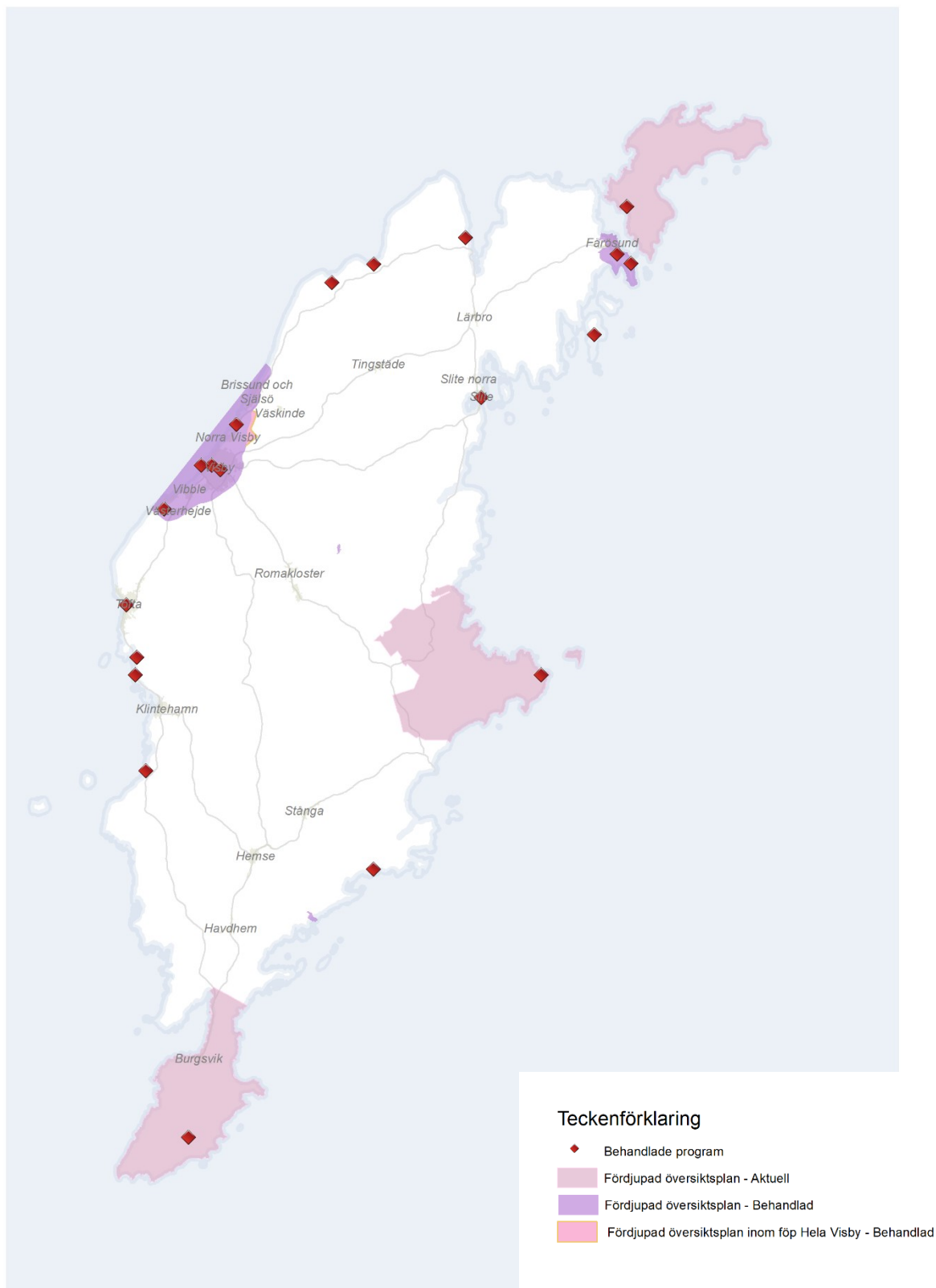
Det finns också en rad program som tagits fram vars intentioner om framtida mark- och vattenanvändning är värdefulla för den översiktliga planeringen. Även dessa har studerats och i den mån planeringsinriktningarna fortsatt är aktuella har även dessa införlivats i översiktsplanen. Dessa program kan fortsatt vara viktigt kunskapsunderlag vid kommande planering.

I vissa fall har planprogram genomförts och detaljpanelläggning skett, eller så har förutsättningarna förändrats, och därmed är inte längre dessa aktuella.

När översiktsplanen har vunnit laga kraft kommer därmed nedanstående dokument att ersättas av denna:

- Fördjupad översiktsplan för Hela Visby/Visbyområdet 2025. Planen antogs av kommunfullmäktige 2009-12-14, § 172
- Fördjupad översiktsplan för Norra Visby, 1995-09-18
- Fördjupad översiktsplan för A7-området, 1996-02-12
- Fördjupad översiktsplan för Skrubbsområdet (delar av Terra Nova), 1989-08-14
- Fördjupad översiktsplan för Visby Flygplats, 1991-12-16
- Fördjupad översiktsplan för Visby Hamn, 1995-06-12

- Fördjupad översiktsplan för Ronehamns samhälle. Antagen av kommunfullmäktige 1995-02-13, § 75
- Fördjupad översiktsplan för Dalhem samhälle. Antagen av kommunfullmäktige 1996-04-29, §108
- Fördjupad översiktsplan för Fårösundsområdet. Planen antogs av kommunfullmäktige 2004-08-16, § 11
- Program Bunge Broungs
- Program Klintehamn 2030
- Program för Hamnen Kopparsvik och Holmen (HKH)
- Program för Stenkyrka-Lickershamn
- Program Slite strand mm
- Program Kappelhamnsviken Hall- Hangvar
- Program Ihreviken
- Bebyggelseriktlinje När, Bunge
- Planprogram Lickershamn i Stenkyrka
- Planprogram Kappelshamn, Hangvar
- Planprogram för Tofta
- Planprogram Västerhejde
- Program Eksta-Fröjel
- Program Västergarn

*Karta Befintliga fördjupade översiktsplaner och
program hanterade i samrådsförslaget.*

4 Riksintressen, LIS och andra värden

4.1 Riksintressen enligt miljöbalken (MB)

Det primära verktyget för att reglera markanvändningsfrågor i syfte att åstadkomma en hållbar användning av våra naturresurser återfinns i de grundläggande respektive särskilda hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap miljöbalken, MB. Bestämmelserna ska bl a tillämpas vid bygglovprövning och planläggning enligt plan- och bygglagen, PBL.

I översiktsplanen ska kommunen särskilt redovisa hur förekommande riksintressen tillgodoses. Bestämmelserna syftar till att skydda för samhället viktiga allmänna intressen, men inte till att hindra alla former av bebyggelse eller exploatering i de skyddsvärda områdena.

Påtaglig skada är det centrala begreppet vid avvägning mellan riksintressen och andra intressen. Det är en sådan påverkan på riksintressena som ska hindras. Reglerna gäller inte pågående markanvändning, även om en ändring av formerna för en sådan användning kan orsaka stora förändringar av ett riksintresses värde. En samutnyttjad användning av mark- och vattenområden är det mest effektiva och resurssparande och är därför i många fall att föredra.

Riksintressen enligt 3 kap miljöbalken

I 3 kap miljöbalken, MB, finns de grundläggande hushållningsbestämmelserna. Av dessa framgår att det finns allmänna intressen, både bevarande- och exploateringsintressen, som anses särskilt viktiga. Dessa intressen ska generellt sett prioriteras framför andra intressen i den fysiska planeringen. De så kallade prioriterade intressena ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt skadar dem. Allmänna intressen ska ges företräde framför enskilda intressen.

De prioriterade intressena omfattar bl a mark- och vattenområden och fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden, kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas. Vidare gäller det mark- och vattenområden som har betydelse för rennärningen eller yrkesfisket, vattenbruk och totalförsvaret eller som är särskilt lämpliga för anläggningar för industriell produktion, energiproduktion, energidistribution, kommunikationer, vattenförsörjning eller avfallshantering. Det gäller även områden som innehåller värdefulla ämnen eller material och mark- och vattenområden som är särskilt känsliga från ekologisk synpunkt. Vidare gäller det stora mark- och vattenområden som inte alls eller endast obetydligt är påverkade av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön.

I de prioriterade intressena ingår även delar av jord- och skogsbrukets marker. Brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk. Skogsmark som har betydelse för skogsnärningen skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra ett rationellt skogsbruk.

Enligt 3 kap MB kan de prioriterade intressena, inom vissa områden, även få status som riksintresse. Skyddet för områden av riksintresse framstår som starkt då de ska skyddas mot åtgärder som påtagligt skadar dem eller påtagligt försvårar utnyttjandet av dem.

Riksintressena i 3 kap MB pekas ut av ansvarig central myndighet efter skriftligt samråd med länsstyrelsen.

- Naturvårdsverket pekar ut områden av riksintresse för djur- och växtlivet och friluftslivet,
- Riksantikvarieämbetet föreslår områden av kulturhistoriskt riksintresse,
- SGU pekar ut de riksintressanta mineralfyndigheterna,
- Energimyndigheten pekar ut riksintressanta vindkraftsområden,
- Trafikverket och Sjöfartsverket pekar ut hamnar och farleder mm av riksintresse,
- Luftfartsverket pekar ut flygplatser mm av riksintresse,
- Fiskeriverket pekar ut riksintressanta fångstområden, lekområden och hamnar och
- Försvarsmakten pekar ut totalförsvarets riksintressen.

Varje område beskrivs och myndigheten anger de värden som utgör grunden för respektive riksintresse. Kommunen ska vid antagande av planer eller vid beslut i enskilda ärenden göra en egen bedömning av om ett utpekat områdes egenskaper motiverar riksintressestatus.

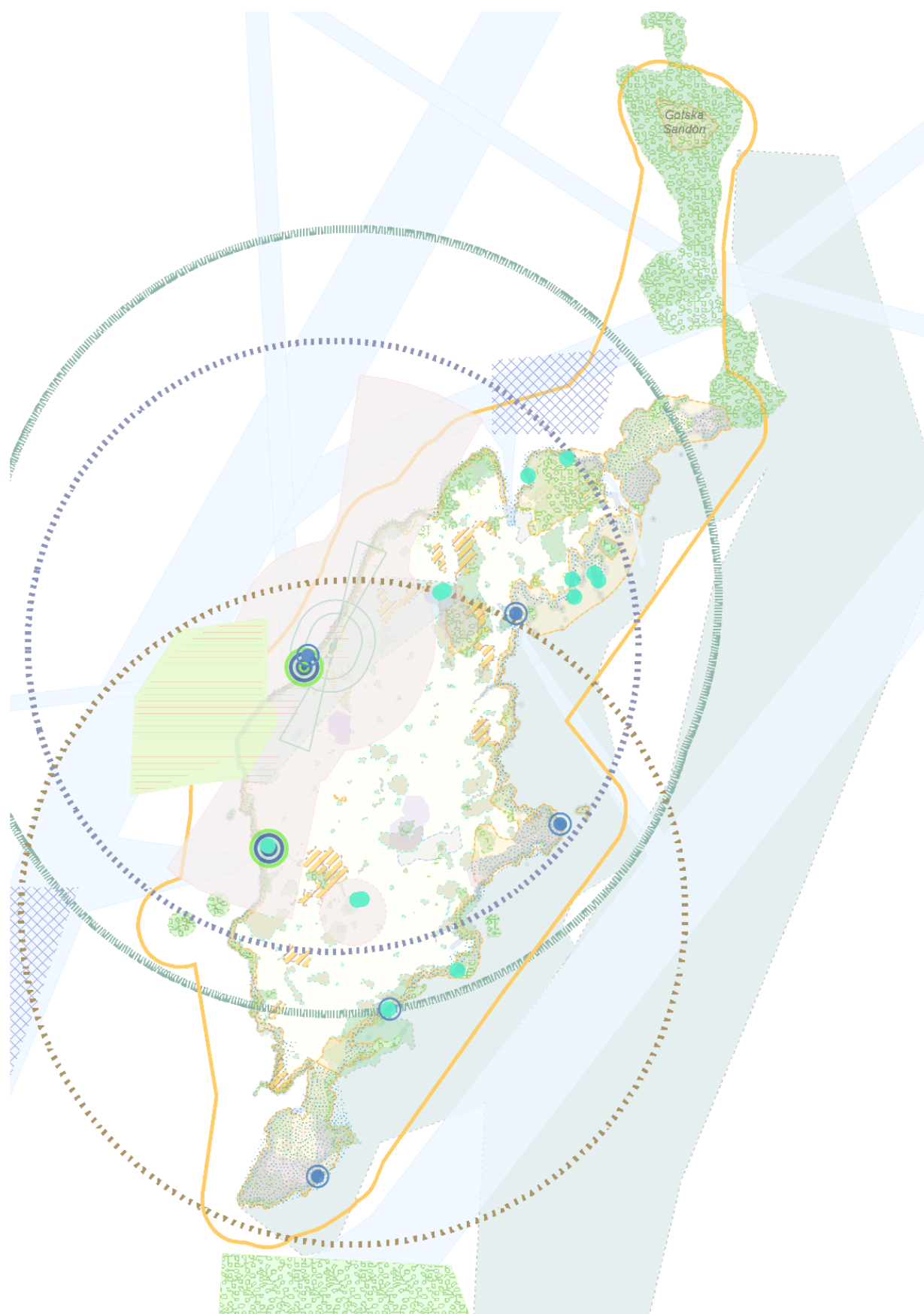
I praktiken är det i det enskilda fallet dock svårt att bortse från de bedömningar och anspråk som de centrala myndigheterna har gjort. Att ett område har pekats ut som riksintresseområde innebär ett slags presumption, dvs ett antagande tills något annat har bevisats. Endast vid en slutlig prövning av ett ärende kan avgöras om det verkligen var ett riksintresse eller inte.

I detta kapitel beskrivs de förekommande riksintressena på Gotland samt hur Region Gotland avser tillgodose dessa.

Regeringen gav 2020-01-23 Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Energimyndigheten, Tillväxtverket och Trafikverket att tillsammans med Boverket som samordnande myndighet göra en översyn av sina respektive anspråk på områden av riksintresse. Uppdraget innebär att:

- se över och precisera kriterierna för vilka områden som ska anses vara av riksintresse enligt 3 kap. 6–8 §§ miljöbalken, och
- utvärdera om de nuvarande anspråken på områden av riksintresse enligt 3 kap. 6–8 §§ miljöbalken motsvarar de kriterier som tas fram och ta ställning till om dessa anspråk behöver ändras.
- Boverket ska redovisa den del av uppdraget som avser kriterierna för områden av riksintresse senast den 20 november 2020
- Boverket ska slutredovisa uppdraget senast den 15 september 2021

Detta innebär att kriterierna kan komma att tydliggöras under året men att beslut om förnyade riksintresseanspråk kommer först under 2021.

*Karta Riksintressen enligt 3 och 4 kap MB
på Gotland samt LIS-områden*

Teckenförklaring

	Landsbygdsutveckling i strandnära läge
	Totalförsvarets anläggningar - Påverkansområde för lufttrum
	Totalförsvarets anläggningar - Påverkansområden övrigt riksintresse (2019)
	Totalförsvarets anläggningar - Påverkansområden riksintressen (2019)
	Totalförsvarets anläggningar - Påverkansområde för väderradar
	Totalförsvarets anläggningar - Område med särskilt behov av hinderfrihet
	Totalförsvarets anläggningar - Sjöövningsområden (2013-09)
	Totalförsvarets anläggningar - Stoppområde för höga objekt
	Totalförsvarets anläggningar - Stoppområde för vindkraftverk
	Totalförsvarets anläggningar - Riksintresse/område av betydelse
	Natura 2000 - Art- och habitatdirektivet (SCI), Rikstäckande - ej älvar
	Natura 2000 - Fågeldirektivet (SPA)
	Påverkansområde RI Visby hamn
	Påverkansområde RI Klintehamn hamn
	Högexploaterad kust - Riksintresse (MB 4 kap. 4 §)
	Rörligt friluftsliv - Riksintresse (MB 4 kap. 2 §)
	Anläggningar för energiproduktion - Vindbruk - Riksintresse
	Anläggningar för energiproduktion - Vindbruk - Kn ställningstagande
	Anläggningar för kommunikation, trafikslag - Flygplats - Flygbuller
	Anläggningar för kommunikation, trafikslag - Flygplats - Flyghinder influensområde
	Anläggningar för kommunikation, trafikslag - Flygplats - MSA-yltor
	Anläggningar för kommunikation, trafikslag - Flygplats - Rullbana befintlig
	Anläggningar för kommunikation, trafikslag - Flygplats - befintliga och framtida
	Anläggningar för kommunikation, trafikslag - Hamn - Befintlig MB 3:8
	Anläggningar för kommunikation, trafikslag - Hamn, preciserad - Befintlig, planerad, utveckling
	Anläggningar för kommunikation, trafikslag - Sjöfart - Farled, befintliga, planerade
	Anläggningar för vattenförsörjning - Kn ställningstagande
	Friluftsliv - Kommunens ställningstagande
	Friluftsliv - Riksintresse
	Naturvård - Riksintresse
	Naturvård - Kommunens ställningstagande
	Kulturmiljövård - Kn ställningstagande
	Kulturmiljövård - Riksintresse (MB 3 kap. 6 §)
	Yrkesfiske - Hamnar - Riksintresse MB 3:5
	Yrkesfiske - Hav
	Yrkesfiske - Kommunens ställningstagande
	Fyndigheter av ämnen och material - Detaljavgänsat
	Fyndigheter av ämnen och material - Kn ställningstagande

4.2 Tillämpning av tredje och fjärde kapitlet miljöbalken

Avvägning mellan olika intressen

Vid avvägning mellan olika intressen enligt 3 kap MB ska följande prioriteringar göras:

- Vid avvägning mellan bevarande- och exploateringsinriktade riksintressen enligt 3 kap MB, ska det riksintresse som bäst främjar en långsiktigt god hushållning ges företräde, med undantag av totalförsvarets riksintressen, som alltid ska ges företräde framför andra riksintressen.
- Vid avvägning mellan riksintressen och prioriterade intressen enligt 3 kap MB, ska riksintressen ges företräde.
- Vid avvägning mellan bevarande- och exploateringsinriktade prioriterade intressen enligt 3 kap MB, ska det intresse som bäst främjar en långsiktigt god hushållning ges företräde.
- Vid avvägning mellan andra allmänna intressen och prioriterade intressen enligt 3 kap MB, ska det prioriterade intresset ges företräde.

”Avvägning” mellan motstående riksintressen enligt 3 och 4 kap MB

Av 3 kap 10 § MB, framgår att avvägningen mellan två motstående riksintressen, enligt 3 kap MB, inte får medföra påtaglig skada på riksintresset eller strida mot övriga bestämmelser enligt 4 kap MB. Avvägningen mellan riksintressen i 3 och 4 kap MB kan därmed sägas avgjord redan i lagtexten.

Påtaglig skada

I lagtexten ges ingen närmare förklaring till begreppet påtaglig skada. Inte heller i förarbetena finns någon entydig definition. Oftast handlar svårigheterna om att bedöma eventuell påtaglig skada på de riks-

intressen som handlar om natur- och kulturvärden och friluftslivets intressen. I de andra fallen handlar det snarast om huruvida en åtgärd hindrar någon form av exploatering eller inte.

Riksintressen enligt 3 kap MB skyddar i huvudsak mindre områden med mer preciserade värden av både bevarande- och exploateringskaraktär, medan avsikten med 4 kap MB är att skydda områdenas natur- och kulturvärden från ett helhetsperspektiv, där det är turismens och främst det rörliga friluftslivets intressen som ska beaktas. Det handlar i första hand om tillgänglighet och upplevelsevärden. 3 och 4 kap MB behandlar således olika slags värden.

Påtaglig skada på det ena värdet innebär därför inte med automatik påtaglig skada på det andra. När det gäller bedömningar enligt 4 kap 2 § är det framförallt mindre åtgärder som är komplicerade. En enstaka åtgärd kanske i sig inte utgör påtaglig skada men i ett längre perspektiv kan många små ingrepp sammantaget utgöra en sådan skada.

Vindbruket är kanske det exempel som i det sammanhanget är lättast att förstå. För varje nytt vindkraftverk som tillåts kan det finnas en risk att det skyddsvärda intresset stegvis urholkas och slutligen passerar gränsen för påtaglig skada på helhetsvärdet, upplevelsevärdet.

Naturvårdsverkets allmänna råd

Naturvårdsverket, NV har gett ut allmänna råd angående bedömningen av påtaglig skada på områden som omfattas av 3 kap 6 § 2 st. Sammanfattningsvis ger NV följande definition:

”Påtaglig skada kan uppstå om en åtgärd mer än obetydligt skadar de natur-, kultur eller friluftsvärden som utgör grunden för riksintresset.”

Påtaglig skada enligt 3 kap MB:

- Tillfälliga åtgärder kan medföra påtaglig skada om påverkan i området blir så stor att det förlorar sitt värde som riksintresseområde. Irreversibel påverkan på värden som utgör grunden för riksintresset bör som regel ses som påtaglig skada.
- Det bör analyseras hur mycket, på vilket sätt och hur länge en åtgärd kan anses inverka negativt på de värden som utgör grunden för riksintresset.
- Hänsyn bör tas till områdets känslighet och återhämtningsförmåga.
- Att en åtgärd sker utanför ett riksintresse eller endast berör en liten del av det utesluter inte att skadan kan bli påtaglig.
- Inom de områden som NV pekat ut som riksintressanta enligt tredje kapitlet för naturvården är värdena inte lika höga i alla delar.
- Påtaglig skada på ett riksintresse kan många gånger undvikas genom mindre eller större anpassning i lokaliseringen.

Påtaglig skada enligt 4 kap MB:

När det gäller utpekade områden i 4 kap MB är det till stor del estetiska och kulturhistoriska värden och allmänhetens möjlighet till naturupplevelser, upplevelser av landskapet som ligger i fokus.

Vid skadebedömningen måste ses till vad som är en lämplig utveckling inom ett större område och inte enbart hur den aktuella åtgärden påverkar den närmaste omgivningen.

4.3 Naturvård 3 kap 6§ MB

Gotland är en ö med många fina naturområden som utgör en värdefull resurs för den biologiska mångfalden. Riksintresset för naturvård enligt 3 kap 6 § miljöbalken pekar ut naturområden med för Gotland unika naturelement och områden med naturmiljöer som är ovanliga i riket i stort.

Vacker natur kopplar i mångt och mycket samman med friluftslivet. Genom att bevara och vårda dessa naturområden säkrar vi en livsmiljö för många arter och samtidigt tillgodoser behovet för friluftslivet på ön.

Gotlands natur är i många avseenden unik. Det är därför inte så konstigt att stora delar av ön har pekats ut som områden av riksintresse för naturvården.

Ansvar för skydd av värdefull natur delas av stat och kommun. Naturvårdsverket lämnar uppgifter om områdena av riksintresse för naturvården och dessa ska motsvara de mest värdefulla naturområdena i ett nationellt perspektiv. De ska också representera huvuddragen i den svenska naturen. Riksintresset för naturvård enligt 3 kap 6 § miljöbalken pekar ut naturområden med för Gotland unika naturelement och naturmiljöer som är ovanliga i riket i stort. Detta skiljer områden utpekade som riksintresset i 3 kap mot de områden som pekats ut som riksintressen enligt 4 kap miljöbalken, då de senare pekar ut bestämda geografiska områden.

Det finns fem huvudkriterier för riksintresseområden för naturvården:

- a. Områden med framstående exempel på landskapstyper eller naturtyper eller av naturtyper, som särskilt väl visar landskapets utveckling samt processer och naturlig utveckling i olika ekologiska system såväl på land som i vatten.
- b. Väsentligen opåverkade naturområden.
- c. Områden med sällsynta naturtyper, hotade arter eller sårbara biotoper och arter.

d. Områden med mycket rik flora eller fauna.

e. Områden av mycket säregen och märklig beskaffenhet.

Riksvärden är de naturkvalitéer som motiverar att ett område är av riksintresse. Ett riksintresseområde kan ha flera riksvärden. Till varje del av ett välavgränsat riksintresseområde ska man åtminstone kunna hänföra ett riksvärde. Dessa värden är de naturvärden som utgör det egentliga riksintresset, som inte får påtagligt skadas. De många områden som utpekats utgöra riksintresse för naturvård håller olika naturvärden viktiga för naturvården. Till varje område finns en beskrivning av dess karaktär och de specifika värdena. Beskrivningen inkluderar även förutsättningarna för bevarandet av naturvärdena inom området och vilka åtgärder som kan komma att skada dessa värden.

Naturvårdsverket är den myndighet som pekar ut områden av riksintresse för naturvården. De aktuella områdena ska fylla kriterierna enligt ovan. Detta skiljer dom ifrån områden som utpekats som riksintressen enligt 4 kap miljöbalken, där geografiska områden avgränsats i lagtext. Gränsen för ett riksintresseområde utpekad med stöd av miljöbalkens 3:e kapitel ska inte betraktas som entydigt bestämd. En närmare avgränsning ska ske i samband med planläggning enligt PBL (enligt prop 1985/86:3, som var förarbete till naturresurslagen, vilken oförändrad lyftes in i miljöbalken 1999).

Det faktum att Naturvårdsverket har gjort bedömningen att ett område är av riksintresse för naturvården enligt 3 kap MB får dock anses utgöra presumtion, d v s att det är ett rimligt antagande att ett utpekad område faktiskt också är av riksintresse.

Enligt Naturvårdsverkets allmänna råd om tillämpningen av 3 kap 6 § miljöbalken,

bör avgränsningen av ett riksintresseområde utgå från de värden som motiverar att området är av riksintresse, det vill säga det som utgör *riksvärdet*.

I beskrivningsdelen av riksintresseredovisningen finns riksvärdena för de avgränsade riksintresseområdena redovisade. Riksvärden förekommer på olika nivåer. På landskapsnivå benämns de i första hand **"odlingslandskap"** eller **"skogslandskap"**. Vidare finns även riksvärden på naturtyps- och artnivå.

4.3.1 Odlingslandskap

Riksvärdet "odlingslandskap" finns i 21 riksintresseområden, med en total yta av 505 km². Det rör sig oftast om ganska stora områden i odlingsbygd. Bedömningar i bygglov- och planärenden sker i första hand utifrån redovisade riksvärden, på naturtypsnivå. Därefter bedöms den planerade åtgärdens helhetspåverkan på landskapet. Vid en sådan bedömning har den planerade åtgärdens påverkan på landskapsbilden och dess uppdelande verkan på annars sammanhängande markområden stor betydelse. Odlingslandskapets naturvärden är i många fall kopplade till gränzonerna i åkerns utkanter. Stenvast, odlingsrösen, diken, buskbårder, luckiga skogsbryn, mindre dungar med träd/buskar är exempel på viktiga strukturer i odlingslandskapet.

4.3.2 Skogslandskap

Även riksvärdet "skogslandskap" utgör en betydande areal och förekommer i 13 områden.

Bedömningar i bygglov- och planärenden sker i första hand utifrån redovisade riksvärden, på naturtypsnivå. Skogliga nyckelbiotoper inom riksintresseområden utgör viktiga värdekärnor. Därefter bedöms den planerade åtgärdens helhetspåverkan. Vid en sådan bedömning har den planerade åtgärdens uppdelande verkan på ett annars sammanhängande skogsområde stor betydelse. Skogslandskapets naturvärden är

ofta kopplad till gammal fleråldrig skog med inslag av såväl gamla som unga träd. För de skogar som utvecklats i våtare delar är bibehållen hydrologi av största vikt.

Riksvärden på naturtyps- och artnivå

Varje utpekade område innehåller specifika riksvärden. Det kan vara kopplat till strandmiljöer, våtmarker, betespräglade marker eller skogar. Särdragen i flora och fauna ska beaktas så långt möjligt. I de flesta fall görs detta genom att riksvärden beaktas på naturtypsnivån. Särskilt angivna arter eller grupper av arter, ska beaktas. Hotade och skyddade arter kräver extra stor omsorg och hänsyn vid exploatering.

Så tillgodoses riksintresset för naturvärden:

Att redovisa hur kommunen avser att tillgodose riksintressen för naturvård enligt 3 kap MB, innebär att redovisa på vilket sätt beslut om ändrad markanvändning ska hanteras så att inte förekommande riksvärden påtagligt skadas. Detta kan på en översiktlig nivå, som i översiktsplanen för hela Gotland, i praktiken endast ske genom generella ställningstaganden eller redovisningar av hur den efterföljande bedömningen i enskilda ärenden ska ske. Det är först i enskilda ärenden som det kan bedömas om en påverkan på ett riksvärde innebär påtaglig skada eller inte, eller om det aktuella området verkligen är ett område av riksintresse. Detta eftersom de utpekade områdena i många fall är grovt tilltagna och innefattar mark som inte fyller de kriterier eller värden som området avser att värna om.

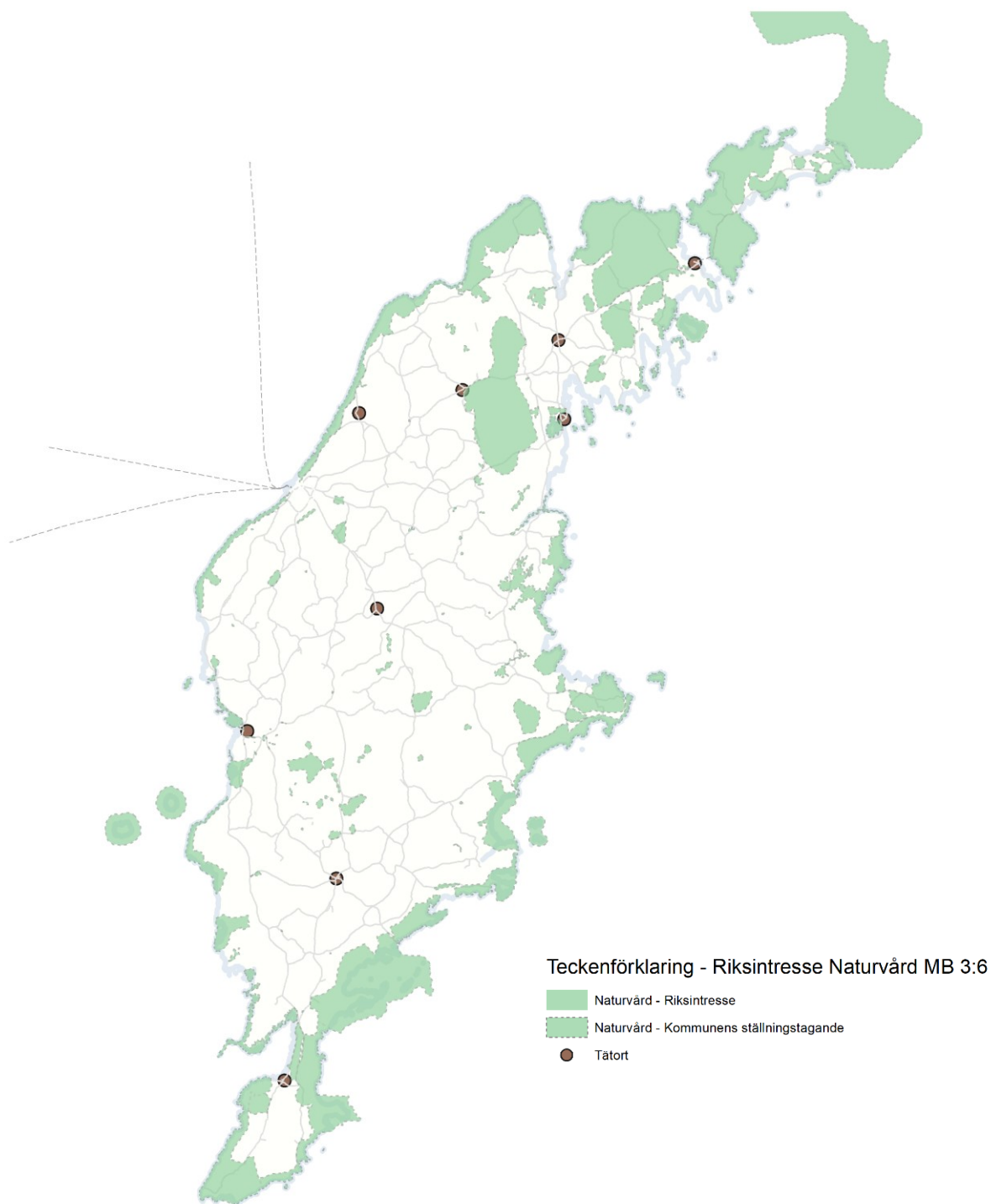
De olika riksvärdena är i många fall möjliga att avgränsa och i vissa fall går det även att avgränsa ett påverkansområde för vissa typer av ändrad markanvändning. Ett påverkansområde som ligger utanför ett område av riksintresse ingår inte i riksintresset, men ska beaktas vid bedömning av påverkan på riksintresset. Det är dock stor

skillnad mellan olika riksintresseområden hur väl avgränsade de är i nu gällande riksintresseredovisning.

Det är i första hand på landskapsnivå som en närmare precisering av *riksvärdena* är mest angelägen. Riksvärden på naturtyps- och artnivå är i allmänhet lättare att precisera och avgränsa. För att kunna bygga vidare på en allt mer GIS-baserad information i plan- och bygglovhanteringen, måste det ske förbättringar och fördjupningar i det redovisade riksintressematerialet. Detta bör ske i samverkan mellan regionen och länsstyrelsen.

Mest angeläget är det alltså att åstadkomma sådana fördjupningar inom de riksintresseområden som innehåller riksvärdena "odlingslandskap" och "skogslandskap". Tydliga värdebeskrivningar är en förutsättning för väl avvägda beslut. Det är också en förutsättning för att riksintressena ska vinna allmän respekt och att beslut ska vinna förståelse och acceptans hos samtliga inblandade aktörer.

Region Gotland har tagit fram en Naturvärdeskarta där bland annat riksvärdena avgränsats. Naturvärdeskartan utgör stöd vid bedömningar i den fördjupade översiktliga planeringen, vid prövning av detaljplaner och vid bygglovsprövningar, så att områden av riksintresse för naturvården skyddas mot åtgärder som påtagligt skadar förekommande riksvärden och därmed riksintresset. Regionens mål om ökad biologisk mångfald i samrådsförslaget till Grönplan för Gotland bör genomsyra den fysiska planeringen och på sikt nå målen genom att förhindra exploatering i Gotlands mest skyddsvärda naturmiljöer. Inom områden som utpekats utgöra riksintresse för naturvården krävs hänsyn vid exploatering. Byggnationer och åtgärder ska ske med hänsyn till det specifika områdets utpekade riksvärden.

Karta. Riksintresse för naturmiljövården

4.4 Kulturmiljövård 3 kap 6 § MB

- Ett riksintressant kulturlandskap belyser särskilt väl en betydelsefull samhällshistorisk utvecklingsprocess – i ett regionalt perspektiv
- Möjligheten att utläsa eller uppleva ”det riksintressanta kulturhistoriska sammanhanget” i landskapet är central
- Ett riksintresse kräver fysiska uttryck
- Riksintressen speglar snarare det typiska än det avvikande
- Ett riksintresse är en sammanhängande kulturmiljö – inte en samling objekt

De områden som pekats ut som riksintressen för kulturmiljövården på Gotland är 61 stycken, vilka sammanlagt upptar en yta på cirka 467 kvadratkilometer, d v s drygt 15 procent av Gotlands totala areal.

Följande miljöer är av riksintresse för sina kulturvärden:

- 95 medeltidskyrkor och kyrkoruinerna med omgivning
- 11 fiskelägen
- Visby innerstad
- 57 kulturmiljöer av olika slag från industrimiljöer till kulturlandskap

Klassningen som riksintresse innebär inte att miljön är säkerställd. För det krävs detaljplan eller områdesbestämmelser som reglerar bygglovspflicht och rivningslovspflicht. De allra flesta områdena ligger utanför detaljplanlagt område och har därmed endast ett mycket vagt formellt skydd genom miljöbalken. Det är tydligt att de områden som är riksintressanta för sina naturkultur och friluftlivsvärden också har det högsta förändringstrycket. (siffror?)

Miljöbalkens bestämmelse om riksintressen (kap 3:6) har visat sig svår att hantera,

såväl för den statliga kulturmiljövården som i den kommunala planeringen. Vilka områden är riksintressanta? Hur kan kommunerna ta tillvara kulturmiljöns värden i sin planering? Vad menas med påtaglig skada? Hur fördelas ansvaret? Förutsättningarna behöver förbättras för att ta tillvara och utveckla landskapets kulturhistoriska värden i enlighet med miljöbalkens bestämmelser, målen för miljö- och kulturmiljöpolitiken samt den europeiska landskapskonventionens intentioner. Riksintressena för kulturmiljövården behöver bli mer kända, angelägna och begripliga. En samsyn behöver utvecklas mellan dem som berörs av riksintressen i sin verksamhet. Otillräckliga riksintressebeskrivningar och kunskapsunderlag förklarar en del av problemen. En ytterligare förklaring ligger i att riksintressena uppmärksammas först inför ett hot om påtaglig skada istället för att finnas med som en förutsättning i början av processen. Lagsystemet är komplext, och missförstånd kring systemet är vanliga. Detta har lett till att kulturmiljövårdens riksintressen inte är tillräckligt kända och angelägna samt att kulturmiljön inte alltid utnyttjas som resurs för en hållbar samhällsutveckling.

Riksantikvarieämbetet är den myndighet som fattar slutgiltigt beslut om nya eller förändrade riksintressen för kulturmiljövården, medan Boverket har ett samordnande uppdrag för samtliga riksintressen i Sverige. Riksantikvarieämbetet initierade 2012 det tvååriga projektet ”Kulturmiljövårdens riksintressen” i syfte att förbättra förutsättningarna för en utveckling av landskapets kulturmiljövården i enlighet med miljö- och kulturpolitikens målsättningar och att bidra till en ökad samsyn mellan de aktörer som på olika sätt berörs av riksintressen i sitt arbete. Projektet bedrevs under åren 2012-2013 i dialog med länsstyrelser och kommuner och utmynnade i en handbok samt utbildningsinsatser som stöd för arbetet med riksintressen inom samhällsplaneringen.

Den handbok som riksantikvarieämbetet tagit fram bygger på två grundläggande förhållningssätt. Dels att kulturmiljövårdens riksintressen ger ramar men inte ska upplevas som ett hinder för samhällsutvecklingen, dels att riksintressenas utvecklingspotential kan identifieras och långsiktigt hållbara lösningar nås genom dialog och samverkan mellan berörda aktörer. Den inneboende attraktionskraft som dessa miljöer har bidrar både till ekonomisk och till social hållbarhet. Dessutom har bevarandet av kulturmiljöer starka ekologiska motiv genom att man använder befintlig bebyggelse och motverkar ökade koldioxidutsläpp.

Länsstyrelsen inledde i augusti 2015 ett projekt för en översyn av 58 av länets 61 riksintressen för kulturmiljövärden i Gotlands län. Hittills har 49 riksintressen reviderats och beslutats av Riksantikvarieämbetet. Projektet omfattar översyn av:

- Riksintressebeskrivning (tidigare kallad värdetext)
- Kunskapsunderlag
- Geografisk avgränsning

Revideringen har inneburit att riksintressebeskrivningarna och i vissa fall de geografiska avgränsningarna ändrats. Västlands (I 43) utgår som riksintresseområde och Häftings har tagits bort från Bro-Stainkalm (I 15).

Riksintressen och hållbar utveckling

- Att ta tillvara kulturmiljövårdens riksintressen är ett av flera medel för att nå de nationella målen för kulturmiljöarbetet, och för att arbeta i enlighet med den europeiska landskapskonventionen. Hushållningsbestämmelsen syftar till att främja en hållbar utveckling
- Riksintressanta kulturmiljöer utgör väsentliga samhällsintressen som ska ges ett företräde framför

andra intressen vid avvägningar mellan konkurrerande markanspråk

- Genom att enbart fokusera på vad riksintressena "tål", dvs på tillåtligheten, tas varken riksintressenas potential eller kulturmiljövårdens kunskaper till vara

Riksintressets värden får inte påtagligt skadas.

Kulturvärden i övrigt som anses ha betydelse ur allmän synpunkt ska så långt möjligt skyddas från påtaglig skada.

I dessa fall gäller det att analysera hur kulturmiljöintresset så långt möjligt kan skyddas samt att tillämpa hänsynskravet om "lämpligaste plats" såväl som övrig anpassning enligt 2 kap. miljöbalken. Det innebär t.ex. att det då alltid ska undersökas om det finns möjligheter att tillgodose syftet med åtgärden inom annat område eller på annat sätt som inte medför skada.

Påtaglig skada på det vikande riksintresset ska undvikas så långt det är möjligt. Det prioriterade riksintresset får medföra påtaglig skada endast i den omfattning som det är nödvändigt för att detta ska tillgodoses. I övrigt gäller fortsatt att hänsyn ska visas så långt möjligt och rimligt.

För att riksintressena ska tas tillvara i den fysiska planeringen är det viktigt att planerings- och beslutsprocesserna tydliggör handlingsutrymmet mellan den önskvärda eller möjliga utvecklingen för kulturmiljön och den lägsta godtagbara standarden (undvika påtaglig skada). Länsstyrelsens roll som stödjande, rådgivande och kontrollerande instans är kanske mer tydlig och självklar då det gäller att ta ställning till om ett framlagt förslag till detaljplan eller bygglov innebär risk för påtaglig skada på ett riksintresse eller inte.

Det viktigaste för att stärka förutsättningarna för en långsiktigt hållbar utveckling

av de riksintressanta kulturmiljöerna är kunskapsförmedlingen kring dessa i ett tidigt skede av processerna. Det är framför allt genom

- Under pågående markanvändning aktiveras inte bestämmelsen – men åtgärder, förfall eller igenväxning kan ändå påverka riksintresset väsentligt
- Informativa och ekonomiska styr-

	Förändring						
Områdets värden kommer att	förädlas	förökas	förstärkas	förlä oförändrade	försvagas	förvanskas	försvinna
Innebörd	förbättring			neutral påverkan	skada	påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera - stärka Berika			Hänsyn Bruka varsamt	Hindra - lindra Minimera skadan	Ej tillåtligt Undvika skadan	

Hur riksintressen för kulturmiljövården ska bevaras och utvecklas

den tidiga dialogen mellan länsstyrelse och kommun eller exploatör som det finns möjligheter att lyfta kulturmiljön som en resurs i utformningen av en plan eller ett projekt. Väl beskrivna och tidigt kommunicerade redogörelser för den riksintressanta miljöns värden, behov, tålighet och utvecklingsmöjligheter ger goda förutsättningar för dialog och samråd kring hur kulturmiljöernas potential kan utnyttjas fullt ut. Planeringsunderlag bör, förutom att förtydliga vad som inte får skadas, beskriva det aktuella områdets kulturhistoriska värden i rumsliga termer och gestaltungs-förutsättningar för de planerade förändringarna.

- Riksintressanta kulturmiljöer ska skyddas mot påtaglig skada och områdena ska användas för ändamål som är förenliga med dess värden
- God förankring och tidig integration i målbild är viktig förutsättning

medel, liksom samarbeten är ett sätt att förvalta de riksintressanta värdena under pågående markanvändning

- Kunskapsförmedling, kulturmiljöprogram, områdesbestämmelser, gestaltungsprogram och liknande
- Riksintressebeskrivningen kan behöva förtydligas och preciseras i relation till den aktuella prövnings-/planeringssituationen

Generella riktlinjer för att tillgodose riksintresset för kulturmiljövården

- Ny bebyggelse prövas restriktivt och i förekommande fall lokaliseras med hänsyn till det historiska sammanhanget med utgångspunkt i det befintliga vägnätet, bebyggelsen och markslaget.
- Eventuell ny bebyggelse bör anpassas till den befintliga miljön vad gäller utformning, volym, skala, och placering.

Så tillgodoses riksintresset för kulturmiljövården:

För att få en bild av behovet av säkerställandeläget fordras en genomgång av riksintressena område för område. Någon sådan heltäckande inventering har inte kunnat göras inom ramen för översiktsplanearbetet. En kartläggning av de senaste tio årens bebyggelseutveckling har dock genomförts, vilket skulle kunna användas för en vidare analys hur de riksintressanta områdena har påverkats av tillkommande bebyggelse. Man kan redan nu konstatera att bebyggelsestrycket har varit speciellt högt i kustzonen samt på Fårö, Östergarnslandet och Sudret och att majoriteten av tillkommande bebyggelse har varit fritidshus. Dessa områden har längre stått under ett högt förändringstryck och det finns anledning att vara restriktivt i bedömningen om ändrad markanvändning tills en konsekvensanalys är genomförd. Som kontrast har bebyggelsestrycket varit lågt i Gotlands inland där det i vissa riksintresseområden inte lämnats in några ansökningar alls gällande bygglösa för nybyggnad under de senaste tio åren.

Inga områdesbestämmelser har hittills upprättats med syfte att säkerställa kulturriksintressena. För Visby innerstad finns dock en detaljplan antagen den 22 februari 2010, laga kraft den 26 mars 2010, som bland annat syftar till att säkerställa riksintresset. Översyn av riksintresset Visby innerstad pågår.

Diskussioner har förts med länsstyrelsen om tillämpningen av bestämmelserna i miljöbalkens 7 kapitel när det gäller att skydda kulturmiljön i de riksintressanta fiskelägena. Enligt länsstyrelsen är det enligt skyddsbestämmelserna inte möjligt att kunna hävda kulturmiljöaspekterna. Två av de elva riksintressanta fiskelägena har idag ett skydd som byggnadsminnen enligt kulturminneslagen, ett annat fiskeläge är beläget inom ett nybildat naturreservat

som dock saknar regler om hänsyn till kulturvärdena. Miljöbalkens kulturreseervatsinstitut borde enligt regionens uppfattning komma till användning i skyddet av de riksintressanta fiskelägena.

Riktlinjer för fiskelägen antogs av byggnadsnämnden 2013-11-13 § 25. Riktlinjerna ska användas som stöd för handläggning av ärenden som avser uppförande av nya bodar, ändrad användning eller annan bygglovspliktig ändring och ligga till grund för hur byggnadsnämnden fattar beslut samt ge bodägarna en tydlig utgångspunkt vid förvaltning och ändring (<https://dokument.gotland.se/IntegrationService.svc/doc/content/1928>).

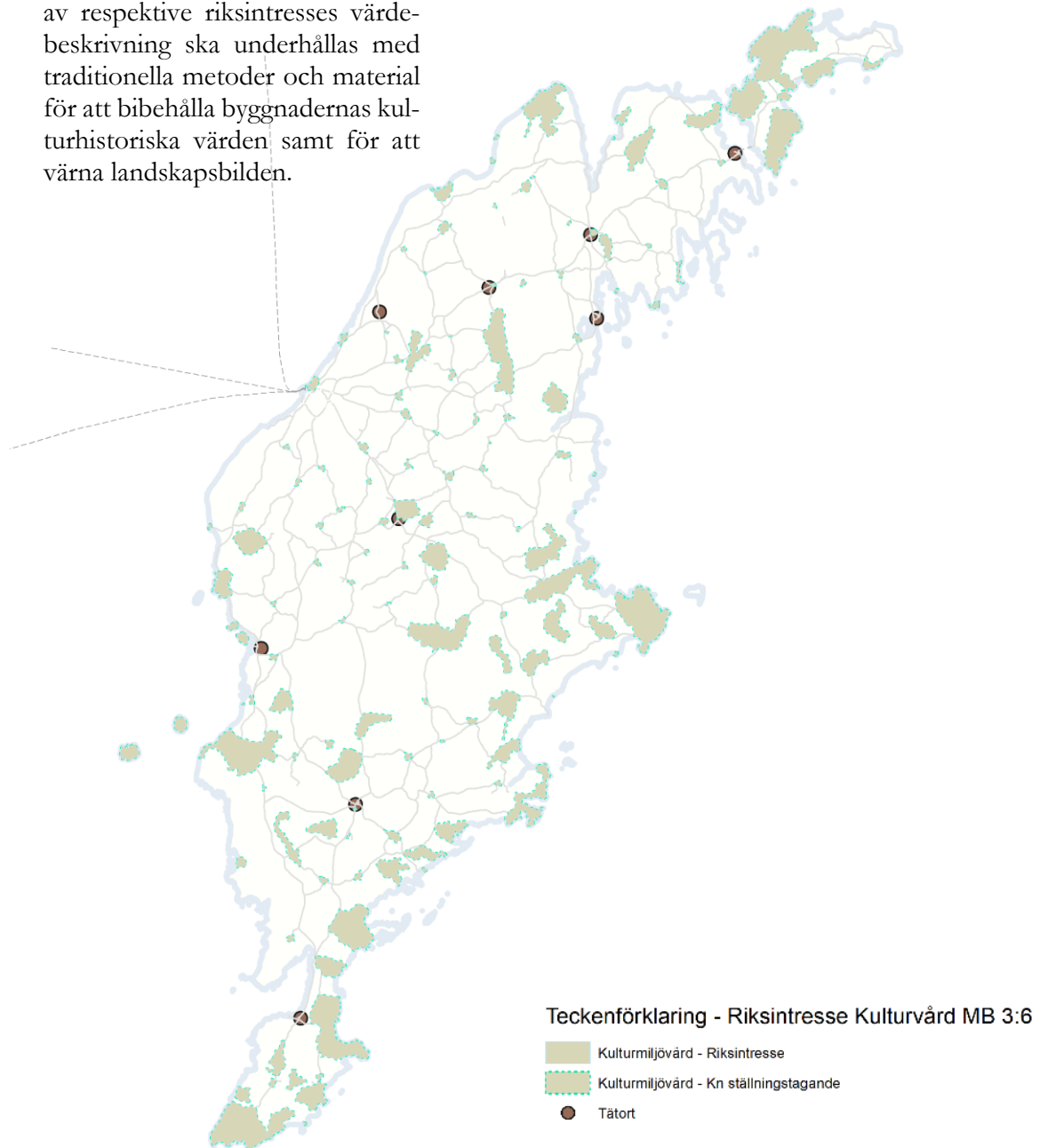
Översiktsplanens ambition att verka för en mer resurseffektiv bebyggelseutveckling bidrar till att tillgodose riksintressets värden. Nya vägdragningar och infiltrationsanläggningar kan inverka negativt på ett känsligt kulturlandskap och lokalisering av ny bebyggelse i dessa områden bör göras med stor respekt för den historiska strukturen och markanvändningen och byggnaderna bör placeras och utformas på ett sätt så att kulturmiljöns även fortsättningsvis uppfattas som genuin. Att landskapet vårdas och hålls öppet genom ett kontinuerligt brukande är visserligen inget som kan regleras i en översiktsplan men är trots det en viktig förutsättning. En större andel permanentboende och en förnygring bland jordbrukare är också avgörande för att säkra riksintressets värden på lång sikt.

Region Gotland bör arbeta vidare med dessa förslag till åtgärder:

- Se över möjligheten att göra fiskelägen till kulturreseervat
- Ta fram områdesbestämmelser i riksintresseområden med högt förändringstryck.
- Analysera de senaste tio åren bebyggelseutveckling och utvärdera

beslut som inneburit påtaglig skada

- Den bebyggelsen som utgör delar av respektive riksintresses värdebeskrivning ska underhållas med traditionella metoder och material för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden samt för att värna landskapsbilden.

Karta. Riksintresse Kulturmiljövärd

Nedan följer en beskrivning av riksintresseområdena.

4.4.1 Fårös västra kust (I 1)

Motivering:

Kustnära, varierat och öppet odlings/landskap. Gårdsmiljöer med intilliggande åkrar samt omgivande utmarker bildar ett läsbart landskap där kopplingen mellan gården, dess inägomark och utmark är mycket tydlig. Ett flertal välbevarade fiskelägen visar på fiskets betydelse som näringsfång. Landskapet återspeglar den mångsidiga markanvändningen på Gotland från järnåldern till 1700-talet innan de stora jordbruksreformerna omformade landskapet. (Fornlämningsmiljö, odlingslandskap, fiskeläge, gårdsmiljö)

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningar med bl.a. husgrunder och fossil åkermark från äldre järnålder vid Langhammars och Lauter. Vikingatida och medeltida hamn vid Gamla hamn med gravar och kapellgrund. Gårdsmiljöer och kulturlandskap med byggnader från 1700- och tidigt 1800-tal vid Bondans och Langhammars. Gårdsbebyggelsen vid Bondans utspridd i en oregelbunden, elliptisk planform. Langhammars på norra kusten med ursprungligt gårdsläge och medeltida husruiner vid Dyänge. Kalkpatrongården Blesellska huset i framträdande strandläge vid Lauter. På södra kusten tät gårdsbebyggelse vid Mölnor, ekonomibyggnader och lambgiftar med agtak. Kalkugnar och väderkvarnar i sten. Fiskebodas, vissa äldre bodar med kallmurade stenvägg, gavelgång och flacka faltak. En sällsynt knuttimrad bod vid Jauvika, Lauter fiskeläge samt lots- och vaktstuga på Lauterhorn. Helgumannens fiskeläge utgör en tät klunga strandbodas i ensligt läge på klapperstensstranden. Det betade landskapet med öppna vyer och åkrar inhägnade med stenmurar. Det rumsliga sambandet

mellan gårdarna, dess inägomark och utmarkerna bestående av myrar, betad alvarmark, skog och strand.

Så tillgodoses riksintresset

Hanteras i fördjupad översiktsplan för Fårö 2025.

- Stöd till jordbruket för möjliggörande av fortsatt brukande av kulturlandskapet, främst stöd till betet och underhåll av det omfattande sten- och trähägnadssystemet.
- Nybyggnation bör endast tillåtas för jordbrukets behov, åretruntboende samt som ersättningsbebyggelse och skall i förekommande fall utformas i harmoni med ortens byggnadsskick.

4.4.2 Ava (I 2):

Motivering:

Småskaligt odlingslandskap vilket till stora delar präglas av 1600-talets markanvändning med en ensamgård med bebyggelse från 1700- och 1800-talen. Området illustrerar på ett pedagogiskt sätt uppkomsten av en gårdsmiljö från 1600-talet och bebyggelsens lokalisering utifrån de naturgeografiska förutsättningarna. Odlingslandskap, ensamgård.

Uttryck:

Inhägnade åkrar, betade hedtallskogar, välbevarade sten- och trähägnader. Gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-tal med vitkalkade mangårdsbyggnader med brutna tak belagda med tegel, frontespis och bakbyggen. Ekonomibyggnader uppförda i kalksten och delvis skiftesverk. Det öppna landskapet och bebyggelsens lokalisering i relation till skog, hav och åker. Det rumsliga sambandet mellan gårdens bebyggelse och dess inägor, präglade av ett småskaligt åkerbruk.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Eventuell ny bebyggelse bör inte tillåtas i det öppna landskapet.
- Eventuell ny bebyggelse bör anpassas till miljön vad gäller volym, skala, och placering.
- Bebyggelsen bör underhållas med traditionella metoder och material för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden samt för att upprätthålla landskapsbilden.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte provas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.3 Gasmora (I 3)

Motivering:

Öppet odlingslandskap präglad av 1 700- och 1800-talens markanvändning, med välbevarade gårds- och bebyggelsemiljöer som har tydlig koppling till omgivande produktionsmarker. Odlingslandskapet närmast gårdarna och den omgivande utmarken med kvarnar och kustanknutna anläggningar för fiske och kalkbränning som visar dessa binäringars betydelse för försörjningen. (Odlingslandskap, gårds- miljö, kvarnmiljö, fiskeläge).

Uttryck för riksintresset:

Gårdsmiljöer med betade strand- och alvarmarker inramade av hägnader i sten och trä vid Gasmora och Nystugu. Väderkvarnar, lambgiftar och linbastur. Stora Gasmora och Nystugu har bebyggelse från 1700- och 1800-talen, där den höga tvåvånings manbyggnaden på Gasmora och bebyggelsen med bland annat agladugård på Nystugu är de mest framträdande. Gårdsbebyggelse vid Stora Hoburga och Båta med väderkvarnar och torkbastur. Fiskeläget Ulsbod innanför Västerri och kalkugn på Alnäsaudden. På Vingardsalvret finns en knuttimrad lambgift som ger ett förhistoriskt intryck.

Området är ett levande kulturlandskap där den odlade jorden brukas och alvarmarker och strandvallar i naturliga terrasser betas. Genom öppenheten vid gårdarna, ger landskapet storslagna vyer med vindlande stenmurar, ålderdomlig bebyggelse och vid horisont över havet. Gårdsbebyggelsens läge intill den gamla vägen och med åker- och betesmarker som mjukt sänker sig från bebyggelsen ner mot havet.

Så tillgodoses riksintresset

Hanteras i fördjupad översiktsplan för Fårö 2025.

- Ingen nybebyggelse bör tillåtas annat än som förtätning längs gamla vägslingan norr om St. Gasmora. Undantag kan få ske för jordbrukets behov och i förekommande fall anpassas till miljön.

4.4.4 Verkegards-Dämba (I 4)

Motivering:

Kustanknutet odlingslandskap med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet med småskaliga, delvis oskiftade gårdsmiljöer belägna i ett öppet landskap med betade hedmarker. Miljön utgör ett pedagogiskt exempel på kontinuerligt nyttjat odlingslandskap från bronsåldern fram till idag. Fornlämningsmiljö. Odlingslandskap, gårdsmiljö, fornlämningsmiljö.

Uttryck:

Bebyggelsemiljöer från 1700- och 1800-tal vid Verkegards, Friggars, Hammars och Dämba med vitkalkade mangårdsbyggnader uppförda i kalksten med tegeltak, mindre ekonomibyggnader i trä och sten med faltak. Ett antal lambgiftar och ekonomibyggnader med agtak. Tydliga spår av brukade åkertegar i utmarkerna. Sten- och trähägnader, sojden (tjärdalar), kalkugnar, linbastur och väderkvarnar i sten. Engelska kyrkogården vid Ryssnäs. Det öppna landskapet och de rumsliga sambanden mellan själva bebyggelseplatsen och det

omgivande landskapet i form av åkrar, vägen som leder till gårdarna, de inhägnade betesmarkerna längre ut och gårdarnas koppling till havet.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Eventuell ny bebyggelse bör behandlas restriktivt och i förekommande fall väl anpassas till miljön vad gäller volym, skala och placering.
- Eventuell ny bebyggelse bör anpassas så att den fysiska tillgängligheten till landskapet och strandmarkerna inte påverkas negativt.
- Bebyggelsen bör underhållas med traditionella metoder och material för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden samt för att upprätthålla landskapsbilden.
- Ett fortsatt eller utökat bete är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte prövas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.5 Lansa-Marpes (I 5):

Motivering:

Odlingslandskap och fornlämningsmiljöer med bebyggelsemiljöer och lämningar efter agrar verksamhet som speglar ett kontinuerligt nyttjat odlingslandskap från äldre järnålder fram till idag. Odlingslandskap, fornlämningsmiljö.

Uttryck:

Bebyggelsemiljöer från 1700- och 1800-tal vid Lansa och Marpes med vitkalkade mangårdsbyggnader uppförda i kalksten med tegeltak, större ekonomibyggnader med flera funktioner. Gården Lansa är fördelad på fem parter med ett ålderdomligt, tätt bebyggelsemönster med parts-

tomterna gående in i varandra. Fornlämningsmiljöer från äldre järnålder i form av husgrunder och stensträngssystem. Lambgiftar med agtak, lämningar efter kvarnar, sojden (tjärdalar) och kalkugnar i utmarken. Hägnader i form av stenmurar. Det öppna landskapet kring gårdarna speglar de rumsliga sambanden mellan bebyggelsen, åkermarkerna, inhägnade hagar och vägar.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Eventuell ny bebyggelse bör inte tillåtas annat än som komplettering till befintlig bebyggelse.
- Eventuell ny bebyggelse bör utformas med stor hänsyn till miljön vad gäller volym, skala och placering.
- Bebyggelsen bör underhållas med traditionella metoder och material för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden samt för att upprätthålla landskapsbilden.
- Skogsbruksåtgärder bör ske i former som bedöms förenliga med kulturmiljövårdens intressen.
- Ett fortsatt eller utökat bete är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte prövas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.6 Bläse (I 6)

Motivering:

Kalkindustri- och bruksmiljö med industrianläggningar, kalkbrott och arbetarbostäder vilka speglar den industriella utvecklingen och sociala förhållandena i en kalkindustrimiljö från 1800-talet fram till 1950-talet. Bruksmiljö.

Uttryck:

Två kalkugnar samt kalkugnsruiner, kalklador, slagghög, hamnanläggning, järnväg samt stenbrott. Disponentvilla, arbetarbostäder och strandbodas. Hamnen och kalkugnarnas fysiska förbindelse med stenbrottet via järnvägsrälsen. Slagghögens kustnära placering och dominans av kustpartiet. Disponentsvillans högt belägna placering vid vägens slut. De småskaliga arbetarbostädernas placering på rad utmed vägen upp till kalkbruket. Strandbodas i anslutning till bruket och till bostäderna.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Eventuell ny bebyggelse bör behandlas restriktivt och i förekommande fall väl anpassas till miljön vad gäller volym, skala och placering.
- I området kring bruket bör eventuell ny bebyggelse inte tillåtas annat än som komplettering till befintlig bebyggelse.
- Bebyggelsen bör underhållas med traditionella metoder och material för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden samt för att upprätthålla landskapsbilden.
- I området mellan disponentvillan och bruksområdet bör igenväxning motverkas för att underlätta förståelsen av de rumsliga sambanden mellan riksintressets uttryck.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte provas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.7 Fleringebygden (I 7)

Motivering:

Sammanhängande centra/bygd och dalgångsbygd med odlingslandskap, medeltida kyrka och gårdsbebyggelse från 1700-

och 1800-talen. Under 1800-talet gästgiveri och centrum för spelmanslivet på norra Gotland vid Groddagården. Miljön återspeglar särskilt väl en dalgångsbygds utveckling från tidig medeltid till 1800-tal med landskapets tydliga rumsliga struktur och ett traditionellt nyttjande av inägor och utmark. (centra/bygd, dalgångsbygd, odlingslandskap, fornlämningsmiljö, kyrkomiljö)

Uttryck för riksintresset:

Gravfält och enstaka gravar i hela området tillsammans med förhistoriska husgrunder, hägnadsrester och slipskårestenar. Medeltida kyrka med kyrkstall och skolbyggnad från 1800-tal i sten. Gårdsbebyggelse i sten från 1700- och tidigt 1800-tal med ofta relativt småskaliga bostadshus och ekonomibyggnader. Större bebyggelse finns vid Skymnings och Utoje, bland annat den så kallade Groddagården med en tvåvånings enkelstuga från tidigt 1700-tal. Det öppna odlingslandskapet i mitten av den svaga dalgången, avdelad med ett dike tvärs genom området i dalgångens centrala del. Kyrkans centrala placering dominerar upplevelsen av landskapsrummet på långt avstånd.

Gårdarnas och fornlämningarnas placering längs dalgångens sidor. Åker- och ängsmarker mot dalgångens mitt och bebyggelsen på gränsen mellan inägor (åker och äng) och utmark. Vägsträckningar i äldre lägen på kanten mellan odlingslandskap och utmark. Utmark väster om dalgångens odlingslandskap som brukas traditionellt genom skogsbyte.

Så tillgodoses riksintresset

- Nybebyggelse bör behandlas restriktivt och med krav på anpassning till miljön.
- Förändring av landskapet genom exploatering, byggande av anläggningar mm bör ej tillåtas.

- Fortsatt traditionell brukning av åkermark, samt fortsatt, helst utvidgat bete.

4.4.8 Hau (I 8)

Motivering:

Kustnära ensamgård med gårdsbebyggelse, förhistoriskt hamnläge och odlingslandskap som tydligt visar på gårdens olika näringsfång. Områdets rumsliga strukturer återspeglar i hög grad markanvändningen från äldre järnålder till 1800-talet. Odlingslandskap, ensamgård, fornlämningsmiljö.

Uttryck:

Vikingatida hamnläge, yngre järnåldersgravar samt tidigmedeltida kyrkogård vid Hau Grönu. Hau gård med manbyggnader och uthusbyggnader i sten och bulleteknik från 1700- och tidigt 1800-tal med alla uthusbyggnader i behåll. Till gården hörande kalkbrott, kalkugn och sojde (tjårdal). Småskaligt betes- och åkerlandskap. Det rumsliga sambandet mellan gårdsbebyggelsen, inägolandskapet och kusten. Det öppna odlingslandskapets struktur med åker och före detta ängsmark närmast gårdsbebyggelsen, skog och hagmark uppe på höjden utmed landsvägen, samt mellan åkermarken och Hau träsk.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Ingen ny bebyggelse bör tillåtas i sedan tidigare obebyggda områden.
- Eventuell ny bebyggelse bör behandlas restriktivt och i förekommande fall väl anpassas till miljön vad gäller volym, skala och placering.
- Bebyggelsen bör underhållas med traditionella metoder och material för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden och för att upprätthålla landskapsbilden.

- Fortsatt brukande av jordbruksmarken är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.
- På Udden Hau Grönu bör igenväxning motverkas för att främja såväl den visuella som fysiska tillgängligheten.
- Fornlämningarna bör vårdas och hållas tillgängliga.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte prövas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.9 Barläst (I 9)

Motivering:

Mindre kalkbruksmiljö med karakteristisk lokalisering utifrån råvarutillgång och ut-skeppningsmöjligheter med anläggningar för produktion och boende som tydligt visar kalkbränningsprocessens utveckling från 1600- till 1900-talet. Sambandet med cementindustrin i Slite tydliggör kalhanteringens kontinuitet och utveckling från småskalig och hantverksmässig till stor-skalig och industriell. Industrimiljö.

Uttryck:

Välbevarade kalkugnar från olika tidsepo-ker med tillhörande kalklador. Lämningar av kalkstensupplag och avfallshögar. Ut-skeppningshamn med vågbrytare. Baskista (i vilken plank ångades för att passa skep-pens bordläggning) för skeppsbyggeri. Ar-betarbostäder. Fria siktlinjer mot sydväst och cementindustrin i Slite.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Ingen ny bebyggelse bör tillåtas i området.
- Industrilämningarna bör vårdas och hållas framröjda för att bibehålla industrimiljön intakt.
- Bebyggelsen bör underhållas med traditionella metoder och material

för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden.

4.4.10 S:t Olofsholm (I 10)

Motivering:

Traditionsbärande landskap på en högdudde med rester efter ett kapell där en viktig del av Gutasagan återspeglas från 900-till 1000-talet efter Kristus. Industrimiljö med Gotlands äldsta kalkindustri med produktion från tidigt 1600-tal. Spår av hela produktionskedjan ger sammantaget en helhetsbild av ett för- och tidigindustriellt produktionsområde. Sambandet med cementindustrin i Slite tydliggör kalhanteringens kontinuitet och utveckling från småskalig och hantverksmässig till storskalig och industriell. De två tidsskikten överlagras delvis varandra geografiskt och ger området en sammansatt historia. Industrimiljö.

Uttryck:

Kalkbergsudde med vid utblick över havet, rester av medeltida pilgrimskapell. Det öppna hedlandskapet och den markanta höjden speglar höjdens betydelse för anläggandet av kyrkan. Kalkpatrongård och kalkindustrimiljö med kalkbrott, smedja, banvall för järnväg, rester av kalkugn, kalklador och utskeppningshamn med dykdalber (förtöjningsanordningar). Tidigare arbetarbostad i de ombyggda resterna av kapellet på höjden. Det nära förhållandet mellan kalkbrott, kalkpatronbostad med kontor samt hamn, överblickbart från höjden med resterna av kapellet som även har haft funktion under industriepoken. Från höjden fri siktlinje mot väster och cementindustrin i Slite.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Ingen ny bebyggelse bör tillåtas i området.
- Bebyggelsen bör underhållas med traditionella metoder och material

för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden och för att upprätthålla landskapsbilden.

- Igenväxning bör motverkas för att underlätta förståelsen av de rumsliga sambanden mellan riksintressets uttryck.
- Fornlämningar bör vårdas och hållas tillgängliga.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte prövas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.11 Kyllaj-Lörge (I 11)

Motivering:

Två kalkindustrimiljöer med anläggningar för arbete och boende som avspeglar kalkproduktionens tekniska och sociala utveckling från 1600- till 1900-talet. Industrimiljö.

Uttryck:

Sammanlagt åtta ruiner av kalkugnar från olika tidsepoker ligger samlade i tre grupper utmed kusten, därtill rester av kalklador och lämningar efter hamnar. Kalkpatrongården Strandridaregården i Kyllaj, med manbyggnad från 1738, tillhörande flygel och tullbod, samtliga byggnader uppförda i kalksten med gulputsade fasader. Disponentbostad vid Lörge från 1899 och serveringsbyggnad från 1907 uppförd i kalksten på sockel, båda med spritputsade fasader och papptak. Tillhörande stall och avträde. Kalkpatrongårdens placering, en bit upp från kusten vid den branta sluttningen mot havet. Kalkpatrongårdens och disponentbostadens placeringar och rumsliga sammanhang med närhet till kalkugnar och utskeppningshamnar. Kalkugnarnas kustnära placering i anslutning till hamnarna.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Eventuell ny bebyggelse bör inte tillåtas annat än som komplettering till befintlig bebyggelse.
- Eventuell ny bebyggelse bör utformas med stor hänsyn till miljön vad gäller volym, skala och placering.
- Bebyggelsen bör underhållas med traditionella metoder och material för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden och för att upprätthålla landskapsbilden.
- Industrielämningsarna bör vårdas och hållas framröjda för att bibehålla industrimiljön intakt.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte prövas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.12 Lajkarhjd-Pavalds (I 12)

Motivering:

Omfattande och varierad fornlämningsmiljö och odlingslandskap som speglar hur markanvändning och bebyggelse utvecklats längs en förhistorisk farled från bronsålder fram till 1800-talet. Odlingslandskap, fornlämningsmiljö.

Uttryck:

Fornlämningsmiljöer i form av storröse, skeppssättningar från bronsåldern och flera gravfält vid Domarlunden och på Lajkarhjd från järnåldern. Hällristningar vid Högvide. Rösen, järnåldersgravfält och husgrunder invid gårdarna Slängs. Den storbyggda f.d. kalkpatrongården Pavalds från sent 1600-tal. Gårdsmiljöer från 1700- och 1800-tal med mangårdsbyggnader och tillhörande flyglar i kalksten med putsade fasader, tydliga gårdsbilder och underordnade ekonomibyggnader.

Gårdarna är placerade längs den östra kanten av dalgången. Fornlämningarnas placering utmed den östra slutningen av den

före detta farleden mellan Kappelhamnsviken och Vägumeviken. 1600-talets gårdslägen intill järnålderns bosättningar i gränsen mellan dalgångens slutning med inägor i väster och utmarken på höjden i öster.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Eventuell ny bebyggelse bör behandlas restriktivt och i förekommande fall väl anpassas till miljön vad gäller volym, skala och placering.
- Eventuell ny bebyggelse bör inte tillåtas annat än som komplettering till befintlig bebyggelse.
- Bebyggelsen bör underhållas med traditionella metoder och material för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden och för att upprätthålla landskapsbilden.
- Fortsatt brukande av jordbruksmarken är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.
- Fornlämningar bör vårdas och hållas tillgängliga.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte prövas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.13 Fallet (I 13)

Motivering:

Fornlämningsmiljö i karg utmark med lämningar efter en isolerad järnåldersgård som avspeglar en liten bys utveckling från äldre till yngre järnålder med trolig kontinuitet in i medeltid. Området utgör ett belysande exempel på järnåldersmänniskornas nyttjande av ett landskapsrum. Fornlämningsmiljö.

Uttryck:

Ett tiotal välbevarade husgrunder, stensträngar, skärvstenshögar och gravfält. I området finns även syllstenar för trähus.

Fornlämningarnas täta inbördes sammanhang, orördhet och avsaknad av rekonstruktioner. Landskapsrummet sträcker sig från hållmarker i söder till sankna områden i norr med öppna betesmarker i anslutning till den tidigare bebyggelsen.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Ingen ny bebyggelse bör tillåtas i området.
- Skogsbruksåtgärder ska ske i former som bedöms förenliga med kulturmiljövårdens intressen.
- Igenväxning bör motverkas.
- Fornlämningar bör vårdas och hållas tillgängliga.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte prövas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.14 Hall (I 14)

Motivering:

Kustanknutet odlingslandskap med förhistoriska boplatser, gårdsbebyggelse med i hög grad bibehållen äldre byggnadstradition, fiskelägen som visar på fiskets betydelse som binäring samt välbevarat äldre vägnät. Sammantaget återspeglar området hur markanvändning och bebyggelse utvecklats i det kustnära och småskaliga landskapet på Gotland från stenålder till 1800-talet. Fornlämningsmiljö, vägmiljö.

Uttryck:

Fornlämningsmiljöer med stenåldersboplatser, rösen, gravfält, husgrunder, stensträngar, fornborg, sojden (tjärdalar) samt vägmiljö från bronsålder. Bebyggelse från 1700- och 1800-tal med vitputsade manbyggnader i kalksten, tegeltak, flyglar med spåntak, underordnade ekonomibyggnader med brädtak och gavelspetsar i trä. Fiskelägen med bodar uppförda i stolp- eller skiftesverk med fasader av stående panel. Vid Hallshuk kapell från 1600-

talet. Gårdsbebyggelsens och fornlämningarnas placering i inlandets småskaliga odlingslandskap i relation till tjärdalar, stenbrott och kalkugnar, skog, myr och fiskelägen belägna i utmarken och vid kusten.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Eventuell ny bebyggelse bör inte tillåtas annat än som komplettering till befintlig bebyggelse.
- Eventuell ny bebyggelse bör utformas med stor hänsyn till miljön vad gäller volym, skala och placering.
- Bebyggelsen bör underhållas med traditionella metoder och material för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden och för att upprätthålla landskapsbilden.
- Fortsatt brukande av jordbruksmarken är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.
- Ett fortsatt eller utökat bete i hag- och skogsmarken är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.
- Fornlämningar bör vårdas och hållas tillgängliga.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte prövas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.15 Bro-Stainkalm (I 15)

Motivering:

Fornlämningsmiljö som speglar en komplett landskapsmiljö från bronsålder fram till äldre järnålder. Fornlämningsmiljö.

Uttryck:

Röset Bro Stainkalm med intilliggande stensättningar på södra sidan om landsvägen. På norra sidan vägen de resta stenarna Bro Oikar tillsammans med markanta stensättningar och ett par gravfält. Ett fos-

silt åkersystem i norra delen från bronsålder i form av stenfyllda åkervallar inom ett ca 2 ha stort område och intill detta en skeppssättning, flera rösen och många stensättningar. Den rumsliga lokaliseringen av gravar till håll- och utmarker.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Ingen ny bebyggelse bör tillåtas i området.
- Skogsbruksåtgärder ska ske i former som bedöms förenliga med kulturmiljövårdens intressen.
- Fornlämningar bör vårdas och hållas tillgängliga.
- I området kring Bro Stinkalm och Bro Oikar bör igenväxning motverkas.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte provas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.16 Sigsarve-Suderbys (I 16)

Motivering:

Ensamgård i två parter med gårdsbebyggelse och odlingslandskap, samt fornlämningar i form av förhistoriska bosättningar som tillsammans speglar hur markanvändning och bebyggelse utvecklats på norra Gotland från järnålder till 1800-tal. Ensamgård, odlingslandskap, fornlämningsmiljö.

Uttryck:

Husgrunder, hägnader, gravar från den äldre järnåldern. Manbyggnader och uthus för olika behov i sten och bulhusteknik från 1700- och 1800-talet. Småskaligt betes- och åkerlandskap. Bebyggelsens och vägarnas karaktäristiska läge och placering mellan inägorna i öster och utmarken i väster. Betes- och åkermarkens anpass-

ning till de naturgeografiska förutsättningarna med få strukturella förändringar under 1900-talet.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Eventuell ny bebyggelse ska behandlas restriktivt och i förekommande fall lokaliseras intill väg och som komplettering till befintlig bebyggelse.
- Ingen ny bebyggelse bör tillåtas i sedan tidigare obebyggda områden.
- Bebyggelsen bör underhållas med traditionella metoder och material för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden och för att upprätthålla landskapsbilden.
- Fortsatt brukande av jordbruksmarken är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.
- Ett utökat skogsbete främjar riksintressets värden.
- Fornlämningar bör vårdas och hållas tillgängliga.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte provas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning

4.4.17 Hejnum (I 17)

Motivering:

Dalgångsbygd med fornlämningsmiljöer och odlingslandskap. Bebyggelsens placering på gränsen mellan inägor och utmark illustrerar väl landskapets rumsliga struktur och området återspeglar tydligt odlingslandskapets utveckling på norra Gotland från järnålder till 1800-talet. Utifrån gotländska förhållanden ovanligt liten påverkan på bebyggelsemönstret sedan 1600-talet. Dalgångsbygd, fornlämningsmiljö, odlingslandskap.

Uttryck:

Ett 30-tal husgrunder, 17 gravfält och ett 50-tal ensamliggande gravanläggningar, stensträngssystem och sliprännor samt flera kända vikingatida boplatser. Bildstenar, bl.a. en på ursprunglig plats. Gården Riddare med en medeltida gårdsport. Medeltida kyrkor i Hejnum och Bäl. Bebyggelse från 1700- och 1800- talet med mangårdsbyggnader och flyglar som är avfärgade och putsade, branta takfall, tegeltak, inget gavelutsprång. Gårdarnas placering längs dalgångens sidor i Hejnum, med åker- och ängsmarker ner mot dalgångens mitt, bebyggelsen på gränsen mellan inägor (åker och äng) och utmarken.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Eventuell ny bebyggelse ska behandlas restriktivt och i förekommande fall väl anpassas till miljön vad gäller volym, skala och placering.
- Eventuell ny bebyggelse bör inte tillåtas annat än som komplettering till befintlig bebyggelse.
- Bebyggelsen bör underhållas med traditionella metoder och material för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden och för att upprätthålla landskapsbilden.
- Fortsatt brukande av jordbruksmarken är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.
- Fornlämningar bör vårdas och hållas tillgängliga.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte prövas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.18 Bro (I 18)

Motivering

Centralbygd med fornlämningar, vägnät, odlingslandskap, kyrka och bebyggelse som återspeglar utvecklingen av en centralbygd på mellersta Gotland under

järnåldern fram till 1800-talet. Centralbygd.

Uttryck:

Gravfält med ca 300 gravar, bildstenar från den äldre järnåldern på ursprunglig plats, offerkälla med svärdsliplingsstenar och medeltida stenbrott. Medeltida kyrka med många inmurade bildstenar i murverket. Två stigluckor i kyrkogårdsmuren. Medeltida gårdsport tillhörande den tidigare prästgården. Bebyggelsemiljöer, huvudsakligen från 1700- och 1800-talen men även inslag av medeltida hus och delar av medeltida hus. Medeltida vägnät. Kyrkans centrala placering precis intill den nord-sydgående landsvägen. Två stora gravfälten och offerkälla i nära anslutning till kyrkan. De två bildstenarna Bro Stajnkällingar med sina ursprungliga placeringar intill landsvägen. Gårdarnas ursprungliga placering i gränsen mellan inägor och utmark.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Eventuell ny bebyggelse bör behandlas restriktivt och i förekommande fall väl anpassas till miljön vad gäller volym, skala och placering.
- Bebyggelsen bör underhållas med traditionella metoder och material för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden och för att upprätthålla landskapsbilden.
- Fortsatt brukande av jordbruksmarken är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.
- Ett fortsatt eller utökat bete är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.
- Fornlämningar bör vårdas och hållas tillgängliga.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte prövas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas

till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.19 Muramaris-Brucebo (I 19)

Motivering:

Två tidstypiska konstnärsmiljöer från 1900-talets början i anslutning till kustområdet norr om Visby, med byggnader och trädgårdsanläggningar speglade tidens ideal och konstnärsdrömmar. (Kognitiv miljö)

Uttryck för riksintresset: Konstprofessorn Johnny Roosvals ”Muramaris” med villa och trädgård i italiensk stil, och konstnären William Blair Bruces ”Brucebo” med bl a trädgårdsmästarbostad i engelskinspirerad korsvirkestil. I området ingår även ett fiskeläge

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- I detta känsliga naturområde bör bebyggelse inte tillåtas annat än som ersättningsbebyggelse.
- All eventuell tillkommande bebyggelse skall anpassas till miljöns byggnadsstil.

4.4.20 Visby innerstad (I 20)

Visby är sedan 1987 utpekad som riksintresse för kulturmiljövård enligt miljöbalken. Det geografiska området för riksintresset för kulturmiljövård omfattar staden innanför murarna, vallgravarna, strandgärdet och den inre hamnen. Området ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada kulturmiljön. Åtgärder utanför riksintressets gränser får heller inte utföras om dessa kan komma att medföra påtagligt skada för riksintresset.

Motiveringen lyder: ”Unik tidigmedeltida muromgärdad stad, Östersjöhandelns ledande metropol t.o.m. 1200-talets slut. Hansans födelsestad som i planmönster och bebyggelse ännu väl speglar handel,

hantverk och sjöfart samt stadens förvaltningsfunktioner och sociala förhållanden från medeltid fram till modern tid.”

Värde motiven är:

”Medeltida gatunät och tomtstruktur i det centrala stadsområdet och ett nät av infartsvägar utanför detta. Mariakyrkan, kyrkoruiner och medeltida stenhus. Försvarstornet Kruttornet vid platsen för den medeltida hamnen samt ringmuren med vallgravar och en obebyggd zon där utanför. Lämningar av Visborgs slott. Stadsbebyggelse i sten och trä från 1600-1800-talen. Småhusbebyggelse och bevarad planstruktur som under 1700- och 1800-talen växte fram på Klinten och utmed de gamla vägsträckningarna runt det medeltida bebyggelseområdet. Parker och grönstråk. Institutionsbyggnader och annan bebyggelse som hör samman med funktionen som residens- och domkyrkostad. Medeltida kulturlager.”

Uttrycket för riksintresset nämner bland annat det medeltida gatunätet, tomtstrukturen, infartsvägarna, ringmuren med vallgravar och en obebyggd zon där utanför. Vidare lyfts stadsbebyggelsen i sten och trä samt småhusbebyggelsen och den bevarade planstrukturen.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Detaljplanen och byggnadsordningen tillämpas och följs för att säkerställa riksintressets värden.
- Arbeten utförs med respekt för originalet och genom användning av traditionella metoder och material.
- Alla tidsskikt i stadsmiljön så som byggnader, parker och gröna rum respekteras.
- Försiktighetsprincipen ska gälla där det råder tveksamheter kring åtgärder och ingreppens påverkan på riksintresset.

- Hänsyn tas till Visbys autentiska siluett och stadsbild vid exploatering i anslutning till riksintresset. Zonen utanför ringmuren som ingår i riksintresset behålls obebyggd
- Befintlig parkmark, begränsningar i höjd och byggrätt i gällande planer bör även fortsatt gälla. Kvarvarande siktlinjer och öppna ytor mot ringmuren ska bibehållas

Så tillgodoses riksintresset

Vid planläggning och beslut om bygglov ska riksintressets värden beaktas. Länsstyrelsen har stärkt skyddet för riksintresset genom ett förordnande som innebär att alla rivningslov i innerstaden kan komma att överprövas av Länsstyrelsen. Det aktuella området omfattar hela detaljplaneområdet för Visby innerstad.

4.4.21 Roma kloster (I 21)

Motivering:

Centra/bygd och klostermiljö av mycket stor betydelse som gotländskt rätts- och maktcentrum från järnåldern till 1700-1800-talen. Plats för det gutniska alltingets årliga möten samt för det år 1164 grundade cistercienserklostret. Efter reformationen plats för kungsgård och residens för öns landshövdingar. Efter det att anläggningen hade förlorat sin användning som residens ny användning inom Kronan, bland annat som militärförläggning och krigsflygfält under andra världskriget samt förråd därefter. (Centra/bygd, klostermiljö, forn/ämningsmiljö, herrgårdsmiljö, trädgård).

Uttryck för riksintresset:

Roma medeltida sockenkyrka, ruiner av cistercienserklosteranläggning och -kyrka samt delvis bevarade fiskdammar. Kungsgård och residens för landshövdingen, uppbyggt av material från klostret, med manbyggnad, dubbla flyglar och stora ekonomibyggnader med inslag av medeltida murverk. Trädgårdsanläggning och ett sy-

stem av alléer från tidigt 1700-tal och utökade under 1800-talet. Alléträd som lind och lönn. Storskaligt odlingslandskap hörande till godset/arrendegården.

Klostrets, senare kungsgårdens avskilda och samtidigt på avstånd framträdande belägenhet i det storskaliga odlingslandskapet. Systemet av skuggande alléer, sammanstrålade mot kungsgården, med huvudallén som axel mellan sockenkyrka och huvudentrén på kungsgårdens Corpsde-logi (manbyggnad}. Luckan i huvudaxelns trädader som visar krigsflygfältet under andra världskriget. Arrendegårdens tjänstebostäder i anslutning huvudallén.

Så tillgodoses riksintresset

- Stor restriktivitet vad gäller nybebyggelse inom området omkring klostret.
- Området bör hållas tillgängligt genom skötsel och bete.

4.4.22 Sojvide-Gervide (I 22)

Motivering:

Tät och sammanhängande fornlämningsmiljö i ett förhistoriskt odlingslandskap. Järnåldersgårdarnas placering i områdets centrala delar samt de medeltida gårdslägena längs vägarna i områdets yttre delar avspeglar väl landskapets rumsliga förändringar utifrån hur odling, djurhållning, bosättning och gravhållning utvecklats från yngre bronsålder fram till 1600-talet. Fornlämningsmiljö.

Uttryck:

Ett stort antal husgrunder, stensträngar, fossil åkermark, stort gravfält från yngre bronsålder-äldre järnålder samt fornborgar. De förhistoriska gårdslägena i den senare tidens ängsmarker, tämligen lågt och i flera fall intill den stora, idag utdikade, myren centralt i området. De medeltida välbevarade gårdslägena belägna längs vägarna i området yttre delar. De rumsliga sambanden och siktlinjerna mellan de förhistoriska och de medeltida gårdslägena.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Eventuell ny bebyggelse ska behandlas restriktivt och i förekommande fall väl anpassas till miljön vad gäller volym, skala och placering.
- Bebyggelsen bör underhållas med traditionella metoder och material för att bibehålla byggnadernas kulturhistoriska värden och för att upprätthålla landskapsbilden.
- Fortsatt brukande av jordbruksmarken är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.
- Ett fortsatt eller utökat bete är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.
- Fornlämningar bör vårdas och hållas tillgängliga.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte prövas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.23 Paviken-Västergarn (I 23)

Motivering:

Kustnära handelsplats med fornlämningar som visar spår från påbörjadstadsstruktur i Västergarn. Hamnanläggningar på Kronholmen och i den tidigarehavsviken Paviken som återspeglar en betydelsefull hamn och handelsplats från vikingatid. Fornlämningsmiljöerna visar på att handelsplatsen utvecklades med försvars- och hamnanläggningar från medeltid och framåt. Handelsplats, kommunikationsmiljö.

Uttryck:

I anslutning till Västergarnsån spår av hamninlopp, vikingatida pålspärrar och kajanläggningar. Längs stor del av östra stranden av Paviken, upp till utloppet för Idån, omfattande spår av vikingatida

hamn- och handelsaktiviteter i form av kulturlager, gravfält och kajanläggningar. Kyrka, kastal, kyrkoruin och halvcirkelformad stadsvall från medeltiden vid Västergarn. Den halvcirkelformade stadsvallen som tydligt avgränsar Västergarns centrala, medeltida delar mot omkringliggande land men med en öppenhet mot kusten. De öppna vyerna över Paviken från väst och söder som bildar grund för förståelsen av Paviken som tidigare havsvik och medeltida hamnplats. Det visuella sambandet mellan Paviken i öster ut mot näset, den skyddande landtungan, samt Kronholmen ut mot havet. Fiskerännor i Pavikens utlopp. Försvarsanläggningar i form av skans och skyttevärn, samt inseglingsanordningar, farled och hamnanläggningar. Fyrplats från 1800-talet.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Ingen ny bebyggelse bör tillåtas i området närmast Paviken, längs Västergarnsån eller i området runt stadsvallen och kyrkan.
- Fortsatt brukande av jordbruksmarken är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.
- Ett fortsatt bete främst kring Pavikens östra strand och på stadsvallen är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte prövas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.24 Vivesholm (I 24)

Motivering:

Borg- och skansmiljö med anläggningar för försvar vilket speglar en viktig anläggning för kustförsvarsvarssystemet på Gotland från 1300- till 1700-talet. Borg- och skansmiljö.

Uttryck:

Medeltida rektangulär borganläggning från 1300-talet, omgiven av vallgravar. Samtida bebyggelse lämningar i form av bland annat bakstuga och smedja söder om borganläggningen, ytterligare vallgravar längre söderut. Viken mellan Vivesholm och Sågsholmen samt Rävsn med omkringliggande vattenområde som har varit upp-ankringsplatser för skepp. På den västra vallanläggningen finns spår från 1700-talet i form av avplaningar för uppställning av kanoner.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset:

- Ingen ny bebyggelse bör tillåtas i området.
- Området bör kontinuerligt betas för att hålla den öppna och visuellt tillgängliga miljön intakt.

4.4.25 Vallhagarområdet (I 25)

Motivering:

Fornlämningssmiljö med en av Gotlands största järnåldersboplatser med välbevarade boplatsslämningar. Området speglar en betydelsefull boplat från bronsålder till äldre

järnålder där gravfältens strategiska placeringar ringar in det öppna inägorandskapet.

(Fornlämningssmiljö)

Uttryck för riksintresset:

Ett stort antal husgrunder, malstenar, fälgator, fossil åkermark och stensträngssystem från äldre järnålder samt flera gravfält och vägsträckningar från olika tidsperioder. Gravfälten i väster, norr och öster vars strategiska placeringar ringar in det öppna inägorandskapet. Boplatsoområdets placering mellan utmarken i väster och inägororna i öster. Gårdsbebyggelsens placering på en ås i öster med utblick över det centrala, lägre belägna odlingslandskapet med järnåldersbyn Vallhagar åter högre beläget i områdets västra del. I det centrala området åkeröar med skog och högre ve-

getation samt ytterligare lämningar av järnåldersbebyggelse. Det öppna landskapet vid Vallhagars fornby som ger en tydlig överblick.

Så tillgodoses riksintresset

- Nybebyggelse bör anpassas till den lokala byggnadstraditionen och avse permanentbebyggelse.
- Fortsatt brukande av åkermark samt utökat bete är önskvärt.

4.4.26 Eksta med Karlsöarna (I 26)

Motivering:

A. Väl sammanhängandena fornlämningsmiljöer med vetenskapligt och pedagogiskt intresse.

B. Kustnära odlingslandskap med lång bruks- och bosättningskontinuitet, präglad av 1800-talets småskaliga markanvändning. Den storbyggda gårdsbebyggelsen är spridd och har karaktäristiska drag från 1700- och tidigt 1800-tal men även delvis av medeltida ursprung. (Gårdssmiljö, Skansmiljö, Militär miljö, Kommunikationsmiljö, Förindustriell produktionsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

A. Stenåldersboplatser vid Ajvide samt i grottan Stora Förvar på Stora Karlsö, bronsåldersrösen och skeppssättningar längs kusten, fossil åkermark, husgrunder och stensträngar från äldre järnålder, gravfält, vikingatida bebyggelse lägen och medeltida bebyggelse lämningar. Eksta medeltida kyrka.

B. Beteslandskap på Lilla Karlsö. Medeltida stenbrott, rester av fiskeläge samt fyrplats och Karlsöklubbens byggnader från 1800-talets slut på Stora Karlsö. Stenskans från 1700-talet vid Skansudd samt värn från 2:a världskriget. Vid sidan av stenhusbygget finns i bygden också en rik träbyggartradition. Sojden (tjärdalar) och väderkvarnar i sten och trä.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Restriktivitet i fråga om nybebyggelse vad gäller placering och utformning. Eventuell nybyggnation bör främst gynna jordbrukares och permanentboendes intressen.
- All nybyggnation skall anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- Fortsatt traditionellt brukande av jordbruksmark samt fortsatt, helst ut-ökat, bete är önskvärt.

4.4.27 Petes (I 27)

Motivering:

Kustnära välbevarat odlingslandskap med tydlig uppdelning mellan inägor och utmark. Välbevarad gårdsbebyggelse som speglar en gårdsmiljö från 1700-till 1900-tal. (Odling landskap, gårdsmiljö, kustmiljö, kvarnmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Bostadshus i form av tvåvånings parstugor vid de två gårdsparterna Petes, samt Lilla Hallvards, samt kompletterande bulbostadshus, flygel och stor bulladugård vid Petes. Enhetlig uppdelning mellan mangård med bostadshus med flygel eller flyglar och trädgård samt fägård med ekonomibyggnaderna grupperade runt. Smedja med snickarbod, stolpkvarn och två strandbod. Det öppna landskapet med siktlinjer mot gårdsbebyggelsen i central placering mitt i inägorna, och samtidigt med närhet till utmark och skog i öster och havet med strandbod i väster.

Så tillgodoses riksintresset

- Restriktivitet vad gäller nybebyggelse, vilken bör anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- I det öppna landskapet kan bebyggelse tillåtas endast som ersättningsbebyggelse kring gårdarna eller för jordbrukets behov.

4.4.28 Hablingbo och Silte (I 28)

Motivering:

Odlingslandskap med gårdsmiljöer, kyrkomiljöer och medeltida slingrande vägmiljö vilken är opåverkad av senare århundradens vägomläggningar. Sammantaget speglar området väl det agrara landskapets utveckling på södra Gotland från 1700- till 1900-talet. (Odlingslandskap, gårdsmiljö, kyrkomiljö, vägmiljö)

Uttryck för riksintresset:

Gårdsbebyggelse i sten från 1700- och 1800-tal, ofta vitkalkade tvåvånings parstugor under tegeltak, men även enkelstugor är vanliga i området. Bostadshusen har i regel smala sidoljusfönster på ömse sidor om hvudentren. Enkelstuga av sten vid Hallvide i Silte, i två v ningar under tegeltak, med bottenvåningen utbyggd i parstugeform med stenflistak på envåningsdelen. Äldre vägsträckning i ursprungligt läge. Milstolpar. Medeltida kyrkor i Silte och Hablingbo. Hablingbo prästgård med huvudbyggnad i två våningar av sten och sexdelad plan, flygel och lång bodlänga med ladugård och tiondelada på motsatta sidan av sockenvägen. Gårdsbebyggelsens nära placering intill den norr-södergående vägen. Vägens slingriga sträckning, delvis ovanpå Littorinavallen (den forntida strandvallen).

Så tillgodoses riksintresset

- Restriktivitet ifråga om nybebyggelse.
- All nybebyggelse liksom eventuell ersättningsbebyggelse bör anpassas till den lokala byggnadstraditionen.

4.4.29 Kräklingbo och Hammarsudden (I 29)

Motivering:

Rumsligt väl sammanhängande, småskaligt och överblickbart odlingslandskap som speglar en bygds utveckling från äldre järnåldern till nutid, i hög grad kopplat till naturförhållandena på platsen. Området vid kyrkan har rötter långt ner i brons- och

stenålder och utgör ett kontinuerligt nyttjat landskap. Ensamgårdar vid kusten visar en medeltida inre kolonisering med utflyttning från en äldre kulturbild under ett expansivt skede med befolkningsökning och nyodling. Även kopplat till verksamheter som fiske och handel under sen vikingatid medeltid. (Odlingslandskap, ensamgård, fornlämningsmiljö, kyrkomiljö)

Uttryck för riksintresset:

Rika bronsåldersmiljöer och fossil åkermark. Fornlämningsmiljöer i form av många husgrunder, hägnader och gravar från den äldre järnåldern. Klart avgränsad inägomark i form av stensträngssystem i anslutning till vägar och nuvarande gårdar. Medeltida kyrka och medeltida bebyggelse-lämningar. Äldre, delvis förhistoriskt vägnät.

Ensamgårdar med bebyggelse med envånings parstugor och flyglar i sten under branta tegeltak från 1700- och 1800-talen vid bland annat Ekeskogs, Stenstugu, Rågåkra och Vidfalle. Traditionella ekonomibyggnader, företrädesvis i sten och mindre funktionsbyggnader som torkbastur och smedjor. Strandgårdar som Histilles med parstuga i sten i 1 ½ våning med flack taklutning, ursprungligen avsedd för stenflis-tak, och bakbygge. Utåt Hammarsudden småskaligt betes- och åkerlandskap med hamlade askar, gläntor och dungar. Ensligt belägen strandbebyggelse, bland annat Stora Hammars i sten- och skiftesverks-teknik (bulhus) från 1700- och 1800-talen och manbyggnad på hög stenfot med bakbygge. Fiskelägen vid kusten. Vikingatida hamnplats vid Stora Hammars.

Så tillgodoses riksintresset

- Restriktivitet vad gäller nybebyggelse, vilken bör anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- I öppet landskap kan bebyggelse tillåtas endast som ersättningsbebyggelse kring gårdarna eller för jordbrukets behov.

4.4.30 Östergarn (I 30)

Motivering:

Kustnära, öppna och överblickbara odlingslandskap med välbevarade gårdsmiljöer med i många fall förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet sedan bronsålder. Fornlämningsmiljöer med fornborgen på Grogarnsberget och sentida kustvärn visar på områdets strategiska läge vid havet i öster. Området är präglad av kalkbrytning med spår av anläggningar för produktion och utskeppning 1700- och 1800-talen, därtill en av Gotlands få herrgårdslika anläggningar, Katthamra.

Välbevarade fiskehamnar och fiskelägen visar på fiskets betydelse som väsentlig näring för bygden. (Odlingslandskap gårdsmiljö, fornlämningsmiljö, fiskeläge, bruksmiljö, herrgårdsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Fornborgen Grogarnshuvud, stora rösen på hållmarkerna och husgrunder från järnåldern i ängarna. Medeltida kyrka. Gårdar med parstugor i sten och vinkelbyggda ladugårdar i östgutnisk stil. Skans, båtmansstorp och sojen (tjärdalar) samt kustvärn och försvarsanläggningar från andra världskriget längs kusten från Grogarnshuvud till Sysne. Fiskehamnar och väderkvarnar i sten på höjder i öppet odlingslandskap.

Katthammarsvik högreståndsmiljöer med gårdsbebyggelse och arbetarbostäder från 1700- och 1800-tal, bl a kalkpatrongårdarna Borgvik och Katthamra samt länsmansgård. Sommarnöjet Annas Nöje och bebyggelse med koppling till Katthammarsvik som semesterort. Stenbrott, kalkugnar och kalkutskeppningshamn i skyddad vik. Ett varierat landskap, präglad av åker, betesmarker och skog samt närheten till hav och hamn och där kalkbrytning och -hantering har avsatt åtskilliga spår av stenhantling. Klintar vid kusten och inne på land, som ger landskapet en varierad

karaktär och skyddade vikar, vid exempelvis Herrviks hamn och Färsevikens på ömse sidor om Grogarnsberget.

Så tillgodoses riksintresset

- Nyttillkommande bebyggelse för permanent boende bör anslutas till den befintliga bebyggelsen eller tätorterna. För övrigt bör stor restriktivitet vid nybebyggelse råda.
- All nybebyggelse bör anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- Förändring av landskapet genom olika slag av exploatering bör ej tillåtas.
- Fortsatt traditionellt brukande av mark och skog samt ökat bete önskvärt.

4.4.31 Ardre (I 31)

Motivering:

Rumsligt väl sammanhängande småskaligt odlingslandskap med lång bruks- och bosättningskontinuitet med rötter i äldre järnåldern samt flera bevarade gårdsmiljöer från 1700- och 1800-talen. Sockencentrum med medeltida kyrka i norra delen och kyrkoruin i anslutning till medeltida handelsplats. Välbevarade äldre vägar som knyter samman bygden och lämningar av kalk- och träförädling från 1800-talet visar på utmarkens ekonomiska betydelse. (Odlingslandskap, sockencentrum, kyrkomiljö, tidigindustriell miljö, vägmiljö, fornlämningsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

I anslutning till den centrala odlingsbygden finns lämningar efter tre gårdar från äldre järnålder. Medeltida ruiner och grunder förutom kyrkan och kyrkoruinen Gunnfjans kapell. Stora tvåvånings parstugor i sten från 1700- och 1800-talen med i stort oförändrade bebyggelselägen. Vissa av parstugorna med brutet tak, och många byggnader med utvändiga fönsterfoder av trä i lokal utformning och tvåfärgade fönsternickerier. Äldre vägnät i ett öppet och visuellt tillgängligt landskap. Kalkugnar

och sojden (tjärdalar). Ardre sockens centrala del utgör ett väl sammanhängande kulturlandskap, där gårdarna ligger i kanten av ett omfattande inägolandskap, på ett sätt som är mycket representativt för Gotland.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Restriktivitet vid nybebyggelse, vilken bör anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- I öppet landskap kan bebyggelse tillåtas endast som ersättningsbebyggelse kring gårdarna eller för jordbrukets behov.

4.4.32 Alskog (I 32)

Motivering:

En väl sammanhängande bygd med ett flertal historiska gårdsmiljöer från huvudsakligen 1700- och 1800-talet i ett öppet odlingslandskap. Landskapets kontinuerliga nyttjande från bronsålder - tidig järnålder framträder väl i landskapet genom lämningar av ett stort antal järnåldersgårdar och gravfält. De vägar som leder genom miljön knyter samman kyrka, gårdar och omgivande socknar på ett belysande sätt, där kyrkan ligger centralt i bygden och intill genomfartsvägen. (Odlingslandskap, vägmiljö, fornlämningsmiljö, kyrkomiljö, gårdsmiljö)

Uttryck för riksintresset:

Rösen och skeppssättningar från bronsålder vid Gålumsgravfältet. Fossil åkermark, husgrunder och stensträngssystem från äldre järnålder främst i området söder om landsvägen, vikingatida boplatser, bildstenar och medeltida kyrka. Gårdsbebyggelse med tätt liggande gårdsparter kvar i samma gårdslägen som dokumenterats vid skattdagningen omkring 1700. Bebyggelsen är kompletterad med tillkommande bebyggelse och utflyttade gårdsparter vid laga skiftet. Tvåvånings smala och höga parstugor i sten från 1700- och 1800-

tal med bakbyggen, flyglar och ekonomibyggnader i stort format. Tillbyggda verandor med lövsågeridetaler/snickarglädje. Symmetriska fasader och utvändiga fönsterfoder av trä med vinkelbruten överdel (tak) i lokal utformning Stolpkvarnar i ett öppet odlingslandskap. Äldre vägar kompletterade med ett vägnät från laga skiftet. Vägen förbi Gålumsgravfältet utgör ett pedagogiskt exempel på kopplingen mellan äldre vägar och gravar.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Restriktivitet vad gäller nybebyggelse, vilken bör anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- I öppet landskap kan bebyggelse tillåtas endast som ersättningsbebyggelse kring gårdarna eller för jordbrukets behov.
- Fortsatt bete önskvärt.

4.4.33 Fjäle i Ala och Visnar ängar i Alskog (I 33)

Motivering:

Två isolerade och särskilt välbevarade fornlämningsmiljöer av stort vetenskapligt och pedagogiskt intresse, brukade från äldre järnålder in i medeltid. De tydliga spåren av markanvändning och bebyggelse haft stor betydelse för tolkningen av odlingslandskapets framväxt och byggnadsteknikens förändringar på Gotland. Förhistoriska, medeltida och historiska vägsystem som förbinder gårdsmiljöerna med de omgivande bygderna speglar på ett representativt sätt kommunikationsvägarna i det äldre utmarkslandskapet. (Fornlämningsmi/jö, vägmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Bebyggelselämningar i form av stolphål, husgrunder och stensatt brunn. Stensträngar, fossila åkrar, odlingsterrasser och fägator i anslutning till gårdsplatserna. Äldre vägar till omgivande områden och socknar, även dessa kantade av järnålders-

gravar. Gravfält, som på något avstånd utanför bebyggelselämningarna och odlingsmarken, omger gårdsplatserna vid Fjäle och Visnar ängar. I Visnar ängar hålväg, kantad av gravar och avbrutna bildstenar samt sliprännor i håll intill en bäck.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Ingen bebyggelse bör tillåtas.
- Områdena bör hållas tillgängliga genom bete och skötsel.

4.4.34 Digerrojr i Garda (I 34)

Motivering:

Fornlämningsmiljö som är ett bra exempel på det territoriella agerandet under bronsålder till äldre järnålder med gravar belägna längs gränser och vägar för att markera ägande. Fornlämningsmiljö.

Uttryck:

Storrösen, bland annat gravröset Digerrojr som är ca 35 meter i diameter och 4–5 meter högt och mycket framträdande i landskapet. Stensättningar, skeppssättningar, resta stenar och hägnadsrester. Fornlämningarnas placering längs en ås utmed sockengränsen mellan Garda och Lau.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Ingen ny bebyggelse bör tillåtas i området.
- Skogsbruksåtgärder ska ske i former som bedöms förenliga med kulturmiljövårdens intressen.
- Fornlämningar bör vårdas och hållas tillgängliga.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte prövas mot bestämmelserna om

riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.35 Lausbackar (I 35)

Motivering:

Småskaligt 1800-talspräglat odlingslandskap med bruks- och bosättningskontinuitet från stenåldern fram till idag, placerat i anslutning till höjdsträckningen Lausbackar (en före detta ö). Fornlämningsmiljöer från stenålder till sen vikingatid. Medeltida kyrkomiljö och gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-tal i ett öppet, småskaligt och mosaikbetonat inägorlandskap, som tillsammans ger en kontinuitet i markanvändningen från förhistorisk tid till nutid. (Odlingslandskap, fornlämningsmiljö, gårdsmiljö, kvarnmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Stenåldersboplatser, skeppssättningar ochstensättningar, flera gravfält från järnåldern, fornborg och vikingatida-medeltida hamn. Medeltida miljö med stor medeltida stenkyrka och intilliggande ruin av sammanbyggd prästgård och kastal. Gårdar med varierad bebyggelse från 1700- och 1800-talen. Stolpkvarnar av trä och ett varierat beteslandskap på höjden med en blandning av åkrar och beteshagar avgränsade med ett omfattande trähägnadssystem samt rester av ängsmark. Stenmurar. Gårdsbebyggelsens placering utmed vägarna som löper på ömse sidor av höjdsträckningen Lausbackar.

Kyrkomiljön med framträdande placering på kanten till höjdsträckningen. Betes- och åke landskap på Lausbackar med flertalet kvarnar. Utblick från höjden med fria siktlinjer över kust och hav. I söder en utlöpare från höjdsträckningen (Litorinavallen, den forntida strandvallen) med stora gravfält, avskilda från dåtida boplatser.

Så tillgodoses riksintresset

- Nybebyggelse bör behandlas mycket restriktivt och anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- Fortsatt brukande av åkermark och utökat bete önskvärt.

4.4.36 Närkusten (I 36)

Motivering:

Kustlandskap med ett stort antal för Gotland traditionella fiskelägesmiljöer. Lämnings från vikingatid och från tidigare fiskelägen, numera belägna på avstånd från kustlinjen, visar tydligt på hur området nyttjats för fiske och handel från vikingatid till 1900-talet och hur dessa aktiviteter har följt strandens förskjutning över tid. Kustsamhälle, fiskeläge, fornlämningsmiljö.

Uttryck:

Ett flertal järnåldersgravfält varav ett söder om Rikvide med närmare 800 gravar med förekomst av bildstenar. Vikingatida hamnläge vid Hamngården med gravfält och flertalet svärdslepningsstenar. Skansanläggningar från 1700-talet på Kapelludden och vid Näs gamla hamn. Fiskelägen med gistgårdar, båtlänningar, lysstänger (fiskefyror), bryggor och pirar. Strandbodarna uppförda i murad kalksten eller trä. I huvudsak är strandbodarna placerade i klungor invid hamnen, vid Kapellet fiskeläge är bodarna placerade på en lång rad med långsidan mot vattnet. Det flacka och öppna strandlandskapet med vikar och udar och ofta steniga stränder. Det i långa stycken helt öppna landskapet med visuell överblickbarhet.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Eventuell ny bebyggelse ska behandlas restriktivt och i förekommande fall väl anpassas till miljön vad gäller volym, skala och placering.
- Eventuell ny bebyggelse bör inte tillåtas annat än som komplettering till befintlig bebyggelse.
- Eventuell ny bebyggelse ska anpassas så att den fysiska tillgängligheten till landskapet och strandmarkerna inte påverkas negativt.

- Ett fortsatt eller utökat bete är väsentligt för att bevara och främja riksintressets värden.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte provas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.37 Bandlunde (I 37)

Motivering:

Fornlämningsmiljö från i huvudsak järnåldern som ger en god bild av ett under förhistorisk tid intensivt nyttjat kustområde, och som speglar havets och handelns betydelse för det gotländska samhället under framför allt vikingatid. Inåt land har fornlämningsmiljöerna kontinuerligt utvecklats i takt med markanvändningen och kompletterats med flera intressanta gårdsmiljöer från 1700- och 1800-talen i ett småskaligt odlingslandskap.

(Fornlämningsmiljö, gårdsmiljö, odlingslandskap)

Uttryck för riksintresset:

Ett ytmässigt omfattande och komplext järnålderslandskap bestående av ett intensivt system av stensträngar (stenhågnader), ett flertal husgrunder från järnåldern, bl a Stavars hus, Gotlands största husgrund. Gravar och gravfält och öns största koncentration av block med sliprännor och slipytor. Lämningar av en hamn- och handelsplats från vikingatid-tidig medeltid. Spår av fiskebodas och båthus och fynd av flera silverdepåer från vikingatid med koppling till hamnområdet. Inåt land gårdsmiljöer från 1700- och 1800-talen, väster om järnålderns och vikingatidens bebyggelse. Småskaligt inägorlandskap med åkrar, slätteräng och beteshagar. Fornlämningsmiljöer med husgrunder och stensträngar bevarade som åkerholmar.

Så tillgodoses riksintresset

- Vid gårdarna kan ersättningsbebyggelse vara tänkbar bara i de fall då upprustning ej är möjlig.
- All nybebyggelse bör anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- Ingen bebyggelse eller annan exploatering får ske inom övriga delar av området inklusive stranden.
- Ängs- och betesplatser bör hållas öppna genom bete.

4.4.38 Uggarde-Vinarve (I 38)

Motivering:

Omfattande och komplex fornlämningsmiljö från brons- och järnåldern belägen i kustnära ängs- och hedmark med bl a "Uggarde rojr", Gotlands största bronsåldersröse. Historisk och rumslig koppling till sentida gårdsmiljöer från framför allt 1800-tal med boplatkontinuitet från troligen medeltid. Landskap med bronsåldersrösen längs den forna kustlinjen, utgör ett av Gotlands bättre exempel på hur landskapet nyttjades under bronsålder och äldre järnålder. (Odlingslandskap, gårdsmiljö, fornlämningsmiljö)

Uttryck för riksintresset:

Koncentration av stora rösen från bronsåldern i ett låglänt och öppet landskap utmed den forna kustlinjen. Spridda mindre gravfält och enstaka gravar i området i form av skeppssättningar och stensättningar. Inåt land bebyggelselämningar och odlingslämningar från järnålder i form av såväl husgrunder som stensträngar och fågator. Stort sammanhängande område med fossil åkermark bestående av ett 60-tal vallomgivna försänkta åkerytor. Höllar med sliprännor. Småskaligt betes- och åkerlandskap som är ringa påverkat av laga skiftet vid slutet av 1800-talet med ett stort antal stenmurar. Öppna och betespräglade strandmarker. Manbyggnader och uthusbyggnader i sten och bulteknik från 1700- och tidigt 1800-tal med alla uthusbyggnader i behåll.

Så tillgodoses riksintresset

- Eventuell nybebyggelse får ske endast som ersättningsbebyggelse i anslutning till gårdarna och skall då ansluta sig till områdets nuvarande karaktär.
- De nu obebyggda områdena, särskilt i söder, är mycket störningskänsliga och får inte bebyggas eller på annat sätt exploateras.
- Området bör hållas efter genom betete, gärna mer än vad som idag sker.

4.4.39 Änggårde (I 39)

Motivering:

Odlingslandskap med förhistorisk bosättnings- och brukskontinuitet från bronsåldern till idag. Ängs- och hagmarker som tillsammans med de välbevarade gårdsmiljöerna från 1700- och 1800-tal ger en mycket belysande bild av hur de kustnära gårdsmiljöerna på Gotland såg ut innan laga skifte genomfördes. (Odlingslandskap, gårdsmiljö, fornlämningsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Fem storrösen och en skärvstenshöj från bronsåldern i gränsområdet till den forna kusten, järnåldersgravfält, husgrunder, stensträngssystem med fågator och fossil åkermark i ängsmarkerna. Älvkvarnsblock (skålgropar), malstenar och slipskårestenar. Gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-talen där några av husen och bodarna har flistak av sandsten och de övriga under branta tegeltak. Tvåvånings, symmetriskt uppbyggda parstugor i kalk- och sandsten med bakbyggen och flyglar. Gårdsbildning vid Änggårde, där tre av fyra parter ännu ligger kvar i en tät klunga på ursprunglig plats samt vid Gullgårde med två parter. Utskiftad gårdspart vid Änggårde med stort trähus. Stenmurar, oftast utförda med rundslipad kullersten från tidigare strandområden.

Så tillgodoses riksintresset

- Vid gårdarna i norra delen av området kan ersättningsbebyggelse

vara tänkbar bara i de fall då upp- rustning ej är möjlig.

- All nybebyggelse bör anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- I det täta fornminnesområdet söder om Änggårde får ingen bebyggelse eller exploatering ske.

4.4.40 Grötlingbo (I 40)

Motivering:

Centralbygd med ålderdomligt odlingslandskap med omfattande hägnadssystem. Landskapet har ursprung i äldre järnålder och är brukat och bebott i kontinuitet. Vid kusten fiskelägen och på utmarken kvarnar som varit knutna till gårdarna. (Centra/bygd, odlingslandskap, kyrkomiljö, vågmiljö, kustmiljö, fornlämningsmiljö)

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningsmiljöer med fynd från stenålder, storröse, husgrunder, stensträngssystem, fossil åkermark samt fornborg med husgrund. Stor, medeltida kyrka med framträdande läge i öppet landskap på en svag höjdräckning samt prästgård med medeltida delar och stor huvudbyggnad i två våningar. Ringväg, av delvis förhistoriskt ursprung, som omger odlingsbygden och kantas av långa stenmurar. Gårdar med bebyggelse i sten från medeltid samt 1700- och 1800-tal. Medeltida gården Kattlunds med en oregelbunden manbyggnad av medeltida ursprung och tillbyggd på 1700- och 1800-tal samt under flistak av sandsten. Vid Kattlunds även en lång ladugårdslänga med i huvudsak medeltida murverk, tegeltak och flistak samt karakteristiskt utstickande bjälkändar. Byggnader med flistak, bland annat en liten, blått avfärgad parstuga vid Domerarve och en enkelstuga vid Lunds. Strandbod av sten under flistak vid bland annat Ronningsbod, Vigesbod och Slesbod. Fiskehamn vid Fluntinge. Ekonomibyggnader i skiftesverk under ag- och spåntak. Väderkvarnar i sten och trä. Hägnader av sten, små åkrar, beteshagar,

ängen och de öppna betade strand- och alvarmarker.

Så tillgodoses riksintresset

- Restriktivitet vid nybebyggelse, vilken skall anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- Förändring av landskapet genom exploatering, byggande av anläggningar mm bör ej tillåtas.
- Fortsatt traditionellt brukande av jord och skog är nödvändigt

4.4.41 Öja (I 41)

Motivering:

Ett kustanknutet välhävdat odlingslandskap med bosättnings- och brukningskontinuitet från äldre järnålder och med bebyggelse från 1700- och 1800-talen. Medeltida kyrka och omfattande stenmurssystem från framför allt sent 1800-tal som tydligt framträder i det flacka och öppna landskapet. Vid kusten flertalet fiskeläge samt fyrplats. (Odlingslandskap, fornlämningsmiljö, fiskeläge, kustmiljö, kyrkomiljö)

Uttryck för riksintresset:

Fossil åkermark från äldre järnålder. Bebyggelse lägen och hamn från vikingatid samt slipskårestenar. Medeltida kyrka, kastalruin, prästgårdsruin, husgrund och grindstolpar. Stora gårdar med stenhus och bodar från 1700- och 1800-talet, bland annat med flistak. Ladugårdar med agtak. Fiskelägen med flistaksbodar, och äldre stenbrott. Ytterst på Faludden fyr från 1867, ruin av lotsboställe och livräddningsstation. Fria siktlinjer som möjliggör det visuella sambandet mellan gårdsbebyggelse, åkermark och beteslandskapet vid kusten.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- I det öppna landskapet bör bebyggelse inte tillåtas annat än som ersättningsbebyggelse kring gårdarna eller för jordbrukets behov.

- All tillkommande bebyggelse bör anpassas till lokalt byggnadsskick.
- Fortsatt jordbruk och utökat bete, slyröjning samt underhåll av stentunar.

4.4.42 Hamra (I 42)

Motivering:

Kustnära odlingslandskap bestående av ett variationsrikt öppet landskap med åkrar, ängen och beteshagar, omgivna av långsträckta stenmurar belyser det extensiva bete som sedan lång tid präglar området. Ensamgårdar från 1700- och 1800-talet, i flera fall kopplade till förhistoriska lämningar med bruknings- och bosättningskontinuitet åtminstone sedan järnålder. Bygdens historiska anknytning till havet och fiske framträder väl i fiskelägen och i Vändburgs hamn. (Odlingslandskap, ensamgård, fornlämningsmiljö, fiskeläge, kustmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningsmiljöer med fossil åkermark, husgrunder, fornborg och sliprännor samt medeltida bebyggelse lämningar. Gårdsbebyggelse i kalk- och sandsten från 1700- och 1800-tal med bland annat flistak. En- eller tvåvånings parstugor, de flesta med branta tegeltäckta sadeltak och symmetrisk fönstersättning. Stenhus från sent 1800-tal med svagt välvda fönsteröppningar. Russgift med agtak. Gårdarnas utspridda lägen med medeltida ursprung i ett i huvudsak öppet landskap. Fiskelägena Rumsbod och Vändburgs gamla hamn med såväl trä- som stenbodar varav några med flistak. Det öppna beteslandskapet längs kusten och vägarnas ålderdomliga prägel omgivna av stenmurar. I västra delen nyodling från 1800-talet på myrmark.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- I det öppna landskapet bör bebyggelse inte tillåtas annat än som ersättningsbebyggelse kring gårdarna eller för jordbrukets behov.

- Tillkommande bebyggelse skall anpassas till lokalt byggnadsskick.
- Fortsatt bete och traditionellt brukande av markerna är nödvändigt.

4.4.43 Gervalds (I 44)

Motivering:

Välbevarade ensamgårdar med tydliga spår av en kontinuerlig bosättning sedan järnålder. Ett småskaligt odlingslandskap med välavgränsade åkrar, ängen och betesmarker och omgärdade av stenmurar. Landskapet längs vägen förbi gårdarna Gervalds och Sippmanne, är öppet och överskådligt och ramar in bebyggelsen med tillhörande inägolandskap vilket ger en belysande bild av en typisk landskapsstruktur från 1700- och 1800-talen. Fiskeläge med rötter i vikingatid visar på fiskets stora betydelse för näringsfånget. (Ensamgård, odlingslandskap, fiskeläge, fornlämningsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningar i form av gravfält, ett flertal husgrunder och stensträngar från järnåldern. Ruiner efter den medeltida gården Sippmanne samt medeltida grindstolpar. Öppet och kuperat åker- och hedlandskap samt gårdsbebyggelse från 1800-talet i sten under tegel- och flistak. Manbyggnader med bakbyggen och sidoljusfönster vid huvudentren (smala fönster på ömse sidor) och små vindsfönster på gavlarna. Stenmurar kantar vägarna och hägnar in åker- och betesmarken. Väderkvarnar, varav någon som ruin, med sexkantig planform och lökkupol, vilket är typiskt för området. Strandbodas i sten med flistak. Gårdarnas inägor, omgivna av stenmurar och sammanbundna med äldre vägar. Det nära sambandet mellan gårdarna och fiskeläget vid Bjärge slänningar. De smala och raka lagaskiftesvägarna i östvästlig riktning som leder ner till kusten och vägsträckningen parallellt med kusten utmed gårdarna Stenstugu och Bjärge och söderut ner till Hoburgen.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Stor restriktivitet vad gäller nybebyggelse.
- Ev ersättningsbebyggelse måste anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- Området bör betas, helst mer än vad som idag sker, för att undvika igenväxning.

4.4.44 Norrbynområdet (I 45)

Motivering:

Bymiljö bestående av en tät samling av gårdar från 1700- och 1800-tal, belägna utmed vägen som löper genom området i nord-sydlig riktning i ursprunglig sträckning. Gårdarna ligger i sina ursprungliga lägen från medeltid och är rumsligt och funktionellt kopplade till omgivande fornlämningsmiljöer i form av fossil åkermark från äldre järnålder. I landskapet runt gårdarna och längs vägen finns många välbevarade stenmurar som hägnar in skilda ytor på ett för området Sudret karaktäristiskt sätt. Norr om gårdarna finns en under historisk tid en gemensamt nyttjad betesmark dit även bygemensamma väderkvarnar lokaliserats. Detta sam nyttjande i form av allmänningar i historisk tid är ett karakteristiskt särdrag för Gotlands sydligaste socknar. (Bymiljö, fornlämningsmiljö)

Uttryck för riksintresset:

Radbyliknande, tät gårdsbebyggelse från 17- och 1800-talet längs medeltida eller ännu äldre vägsträckning. Parstugor och enkelstugor i ett och två plan. Medeltida bebyggelselämningar i form av grindstolpar, trolig kastalruin och medeltida husruin. I omgivande odlingslandskap finns omfattande fossila åkrar, från äldre järnålder. Bottarvegården, centralt belägen i miljön och med för Sudret (södra Gotland) typisk gårdsbebyggelse. Bostadshuset i sand- och kalksten är en parstuga i två plan med kök och brygghus i bakbygget och under tak av sandstensflis. En lång agtäck

ladugård placerad utmed landsvägen. Bebyggelsens koppling till vägen, med hus och gårdsmiljöer på båda sidor speglar en historia med rötter i medeltid. Innanför gårdsbebyggelsen vidtar odlingslandskapet. I norr, på Hundlausar, ligger en tidigare samfälld öppen betesmark med flera kvarnar i rad på en svag åsrygg samt en lammgift med agtak. Stenmurar.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Ny bebyggelse får endast ske som ersättning för ej renoverbar befintlig bebyggelse eller som komplement till jordbruket och då i anslutning till befintlig bebyggelse.
- Ingen nybebyggelse bör tillåtas på fornlämningsområdena. I övriga delar av området bör stark återhållsamhet mot nybebyggelse gälla.
- All bebyggelse bör anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- Området bör hållas tillgängligt genom skötsel av ängesmark och bete.

4.4.45 Fridarve-Rofinds-Bonsarve (I 46)

Motivering:

Ett väl sammanhängande och överblickbart odlings- och beteslandskap omgivet av skog. Bebyggelsestrukturen bär tydliga spår av en kontinuerlig brukningstradition från äldre järnålder och medeltid och gårdarnas olika lägen över tid framgår tydligt. Även laga skiftets påverkan framgår tydligt genom utflyttad gård mitt i området samt det rätta vägnätet. (Odlingslandskap, fornlämningsmiljö, gårdsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

I områdets norra delar finns lämningar från järnålder, fossil åkermark, hägnader, husgrunder, malstenar. I öster finns den medeltida ödegården Fridarve bevarad som en restaurerad ruin. Centralt i området finns gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-tal men med medeltida ursprung vid

Bonsarve och Rofinds. Medeltida grindstolpar vid Rofinds. Bebyggelsen vid Bonsarve ligger sedan laga skiftet kvar på de gamla gårdstomterna och bebyggelsebilden ger därför ett ålderdomligt intryck genom sin täta gruppering. En- och tvåvånings parstugor i sten samt en mindre enkelstuga med tillbyggnader och flistak av sandsten. Restaurerad kvarnmiljö vid Bonsarve med holländarkvarn av ovanlig typ. Det rumsliga sambandet mellan den medeltida och historiska bebyggelsen. Det öppna beteslandskapet runt ruinen Fridarve och fria siktlinjer ut över odlingslandskapet och den vid laga skiftet utflyttade gården.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Ingen nybebyggelse eller förändring av pågående markanvändning bör tillåtas inom fornminnesområdena inklusive fornåkersområdena.
- I det öppna landskapet bör bebyggelse ej tillåtas annat än som ersättningsbebyggelse kring gårdarna eller för jordbrukets behov.
- All tillkommande bebyggelse skall anpassas till det lokala byggnadsskicket.
- Ett ökat betestryck är önskvärt på alvarbetesmarkerna för att undvika igenväxning.

4.4.46 Nore och Austreområdet (I 47)

Motivering:

Kustnära odlingslandskap där fyra ensamgårdar är belägna i gränzonen mellan inägor och utmark bestående av betes- och skogslandskap. Det överblickbara landskapsrummet följer i stora drag det som historiskt sett utgjort inägomark och landskapet är rikt på stenhägnader. Bebyggelsen från 1700- och 1800-talen och fornlämningsmiljöer med kontinuitet från förhistorisk tid bildar tillsammans de synliga spåren av det kontinuerligt nyttjade landskapet och utan påtaglig påverkan av laga

skifte eller utflyttning av gårdsparter. Fiske/äge vid kusten visar på husbehovsfiskets betydelse för det samlade näringsfånget. (odlingslandskap, ensamgård, fornlämningsmiljö, fiskeläge).

Uttryck för riksintresset:

I den sydvästra delen av området återfinns kustnära bronsåldersrösen, stensättningar och resta stenar. Bebyggelse från 1700- och 1800-talet, där gården Nore har ett vikingatida-medeltida ursprung. De fyra gårdarna har genom partsklyvning utvecklats till två-fyra gårdsparter vardera och återfinns grupperade i två områden. Gårdsbebyggelsen ligger i centrum av sina respektive odlings- och betesmarker, som omges av ett hed- och skogslandskap. Vita en- och tvåvånings manbyggnader i sand- och kalksten med tegeltak samt uthus och kvarnar i sten. Omfattande system av stenmurar. Det vidöppna hedlandskapet med fria siktlinjer och rumsliga samband mellan gårdar, inägor och utmark. Alvarliknande betesmarker och ett slutet skogsområde söder om gårdarna, mot stranden. Fiskeläget Norebod med putsade stenbodnar från 1700- till 1900-talet placerade sida vid sida med gavlarna vända mot havet.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- I det tämligen öppna landskapet bör bebyggelse ej tillåtas annat än som ersättningsbebyggelse kring gårdarna eller för jordbrukets behov.
- All tillkommande bebyggelse bör anpassas till det lokala byggnadsskicket.
- Fortsatt bete önskvärt söder om Norebod.

4.4.47 Sundre (I 48)

Motivering:

En perifert belägen socken med ett för Gotland säregt och storslaget kustnära odlingslandskap som är öppet, kuperat

och med stora delar välhävdade alvarmarker. Landskapet har ålderdomlig prägel med få förändringar i markanvändning efter 1700-talet och är rikt på fornlämningar och välbevarade hägnader. Centralt i socknen finns ett mindre sockencentrum med medeltida kyrka, kastal, före detta skola och fattigstuga. Utmed kusten fiskelägen, fyrplats och stenbrott med anknytning till jordbrukets binärningar. Gårdsmiljöer från främst 1800-talet präglad av lokala byggnadsmaterial som sten, kalk och tak av sandsten eller ag. Odlingslandskap. (Sockencentrum kustmiljö, kyrkomiljö, kvarnmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Omfattande spår från förhistorisk tid i form av lämningar från stenålder till medeltid. Stenåldersboplatser finns vid Hoburgen och Skoge. Bronsåldersrösen avtecknar sig mot den forna kusten, framför allt i områdets sydöstra del, och mindre gravfält och enstaka gravar återfinns ute på hällmarkerna och i gränzonen mellan inägor och utmark. Medeltida bebyggelse-lämningar och hålväg. I kustzonen finns ovanligt många stenblock med slipytor och sliprännor. Såväl längst i öster som i väster finns små fiskelägen med ett förhistoriskt ursprung, där platsen vid Rivet kan ha fungerat som hamn under vikingatid. Enstaka strandbodnar i sten eller trä på den flacka, öppna kusten. Ruin av livräddningsstation och fyrplats. Medeltida kyrka med runristade gravhällar, medeltida bebyggelse-lämningar bl a prästgårdsruin och en av Gotlands största kastaler. Skolhusmiljö och sockenstuga. Spridd gårdsbebyggelse i sten från 1800-talet, varav en del med flistak och ekonomibyggnader med agtak. Omfattande system av stenmurar runt ägor, utmed vindlande vägar och på alvarmarkerna. Grusvägar kantade av stenmurar. Den markanta klintkanten Husrygg kusten som skiljer alvar- och jordbruksmarkerna från stranden på västra sidan. Vägen mot Hoburgen utmed klint-

kant mellan alvar- och åkermark. Sandstensbrott för bland annat slipsten, särskilt påtagliga längs den västra kusten. Lambgiftar och sexkantiga väderkvarnar av sten i utmarken. Gårdsbebyggelsens placering, huvudsakligen längs vägarna och på kanterna på ömse sidor om en uppodlad, flack dalgång samt i övergången mellan inägor och utmark. Kyrkomiljöns framträdande placering på en höjd. Ett helt obebyggt betespräglad, öppet hedlandskap öster om Skoge och Ottens.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Fortsatt traditionellt brukande av jorden. Utökat bete så att mesta möjliga mark utanför åkerjorden betas.
- Underhåll och återuppbyggande av det omfattande hägnadssystemet av stenvägar.
- Statligt stöd är nödvändigt för jordbruk, bete och stenvägsunderhåll.
- Ingen nybebyggelse bör tillåtas utom för återbrottsboende och jordbrukets behov och i förekommande fall skall denna utformas i enlighet med bygdens tradition.
- Vid täktverksamhet måste stor hänsyn tagas till naturvärdena.

4.4.48 Gotska Sandön (I 49)

Motivering:

Öns historia och miljö präglats av det isolerade läget mitt i Östersjön och som återspeglar en närmast unik boendemiljö från vikingatid fram till våra dagar. Kommunikationsmiljö i form av fyrplatser med tillhörande anläggningar vilka speglar fyrväsendets utveckling under 1800- och 1900-talet. Därtill präglas ön av 1700-, 1800- och det tidiga 1900-talets bebyggelse för såväl säsongvis som permanent bostättning med jordbruksskötsel, jakt, fiske och skogsbruk. (Kommunikationsmiljö, fornlämningsmiljö, kustlandskap och kustmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Boplatslämningar av säsongskaraktär från sten- och bronsålder, skärvstenshögar samt gravar från järnåldern och historisk tid. Fyrplats från 1858 med fyrby där fyrplatsens inhägnade byggnader är lagda i fyrkant innehållande fyrbetjäningens bostäder och uthus. Fyrbyns hus är uppförda i trä med röd träpanel och i 1½ plan under tegeltak. I anslutning ligger skolhus och på en skogklädd sandås står den höga fyren med lanternin på eternitklädd fackverksstomme (en så kallad Heidenstamfyr). Äldre övergivna fyrplatser med delvis bevarad bebyggelse, bland annat vid Tärnudden. Timrat kapell i ängeslik omgivning. Kyrkogård, begravningsplatser och mausoleer. Tallar med ristningar och inskriptioner på Höga Revarn. Restaurerad och rekonstruerad gårdsbebyggelse och skogshuggarbarack i tjärstruket timmer. På södra kustens strand jakt- och fiskestugor från 1800- och 1900-tal, i trä och uppförda i samma enkla stil som det svenska fastlandets nyttobebyggelse i kustbandet med inslag av återvunna delar och vrakgods. Spår av havs- och kustanknutna verksamheter på ön, såsom träruiner och lämningar efter skogshantering och utsklippning av timmer, förlisningsplatser och skeppsvrak, fiske- och säljaksplatser tydliggör kopplingen mellan naturen och människans nyttjande av ön.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Byggnaderna bör underhållas med traditionella material och metoder

4.4.49 Lickershamn (I 50)

Motivering

Kustmiljö med lång kontinuitet med varierande fornlämningsmiljöer. Platsen har ett isolerat läge i förhållande till socknens övriga bebyggelse. Miljön återspeglar utvecklingen i ett kustlandskap från stenålder fram under 1900-talet där strandnära bosättningar utvecklats till att bli ett mer

permanent fiskeläge från 1600-tal till modern tid. Kustmiljö, fornlämningsmiljö, fiskeläge.

Uttryck:

Stenåldersbosättningar intill den tidigare kustlinjen. Vikingatida gravfält direkt intill den samtida hamnen. Dalgången är omgiven av markanta klinthöjder där tre fornborgar från järnåldern ligger strategiskt placerade över hamnområdet och omgivande landskap. Hamnen och fiskeläget skyddade lokalisering längst in i viken omgiven av den markanta klinten. Fiskeläge med strandbodas, salteri och vågbod från 1930-talet.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Eventuell ny bebyggelse bör inte tillåtas annat än som komplettering till befintlig bebyggelse.
- Eventuell ny bebyggelse ska utformas med stor hänsyn till miljön vad gäller volym, skala och placering.
- Fornlämningar bör vårdas och hållas tillgängliga.

Även vid bygglovsbefriade åtgärder eller åtgärder som inte provas mot bestämmelserna om riksintresset bör stor hänsyn tas till riksintressets värden avseende lokalisering och utformning.

4.4.50 Tjelvars grav (I 51)

Motivering:

Tät och välbevarad fornlämningsmiljö från brons- och järnåldern belägen i skogsklädd moränmark intill viktigt åutlopp.

Uttryck för riksintresset:

Rösen, bl. a. "Majster rojr", och skärvtenshögar, ett flertal skeppssättningar, bl. a. Tjelvars grav, gravfält, stensättningar, två intill varandra liggande fornborgar samt fossilt åkersystem.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Nybebyggelse bör inte tillåtas.
- Maskinell markberedning i samband med skogsbruk bör användas restriktivt.

4.4.51 Anga (I 52)

Motivering:

1800-talspräglad odlingslandskap med ängsmarker, rikt på fornlämningsmiljöer som återspeglar förändrad brukningstradition och bosättningsmönster sedan brons- och järnåldern, men med få förändringar under 1900-talet vad gäller bebyggelse och markanvändning. (Sockencentrum, Gårdsmiljö, Förindustriell produktionsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Bronsåldersrösen, ett stort antal husgrunder med stensträngssystem och fossil åkermark samt gravfält från järnålder i anslutning till nuvarande gårdar. Medeltida kyrka med ristad runinskrift. Gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-talen i till största delen ursprungligt läge. Äldre vägnät, kalkugnar och sojden (tjärdalar) och väderkvarnar.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Stor återhållsamhet mot nybebyggelse bör gälla för området.
- All eventuell nybebyggelse bör anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- Området bör hållas tillgängligt genom fortsatt skötsel av betes- och ängsmarker.

4.4.52 Buttle (I 53)

Motivering:

Rika fornlämningsmiljöer i ett småskaligt odlingslandskap på mager mark omgivet av skog med bosättningsspår och åkersystem alltsedan yngre bronsåldern. (Gårdsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Fossil åkermark, husgrunder, stensträngar, gravfält och bildstenar från järnålder i anslutning till odlingsbygd och bebyggelse. Medeltida kyrka. Gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-talen. Äldre vägsystem. I området ingår även: Buttle järnvägsstation från 1878 med stationshus och uthusbyggnader.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Nyttillkommande bebyggelse, grustäkter och större skogsavverkningar behandlas restriktivt. Det öppna jordbrukslandskapet skall behållas.

4.4.53 Lojsta (I 54)

Motivering:

A. Fornlämningsmiljö med lämningar efter järnåldersbosättning.
B. Borgmiljö i strategiskt läge mellan vägar invid en rad djupa träsk i kuperat, delvis skogsbevuxet, landskap. (Skansmiljö).

Uttryck för riksintresset:

A. Stensträngssystem och järnåldershusgrunder, varibland den på 1930-talet rekonstruerade järnåldersgården Lojstahallen.
B. Resterna av vitalianborgen Lojsta slott från 1300-talet och norr därom en skans. Medeltida kyrka med bevarade glasmålningar. I området ingår även: Gårdsbebyggelse från 1800-talet med en del äldre inslag.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Nybebyggelse skall behandlas restriktivt.
- Större täkter och omfattande kalhyggen skall om möjligt undvikas eller ske i former som är förenliga med natur- och kulturminnesvårdens intressen.

4.4.54 Fardhem-Linde (I 55)

Motivering:

Centralbygd i kuperat odlingslandskap med bruks- och bosättningskontinuitet sedan förhistorisk tid. Medeltida tredingskyrka vid Fardhem och Linde medeltida kyrka. (Sockencentrum, Gårdsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Sandarve kulle med husgrunder, stensträngssystem och vägar från järnåldern. Järnåldersgravfält vid Prästgården i Fardhem och Rojrhagen. Lindebergets två fornborgar, den ena med 30-talet gravar. Medeltida kyrkorna Fardhem och Linde, den senare med stiglucka, sockenmagasin och prästgårdsruin. Gårdbebyggelse från 1700- och 1800-talen i sten med stora mangårdsbyggnader samt rester efter äldre vägnät.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Nyttillkommande bebyggelse bör behandlas restriktivt.

4.4.55 Havor (I 56)

Motivering:

Fornlämningsmiljö i strategiskt läge med kontinuerlig bosättning från bronsåldern till historisk tid, vid den idag utdikade och uppodlade Mästermyr.

Uttryck för riksintresset: Husgrunder, fossil åkermark och gravfält samt två fornborgar, den nordost om Stora Havor känd för praktfulla fynd från järnåldern. Tätt gårdsmiljö vid Havor med hus från 1700- och 1800-talen fördelade på fem parter.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Restriktivitet i fråga om nybebyggelse vad gäller placering och utformning.

4.4.56 Eskelhem-Tofta (I 57)

Motivering:

Ovanligt tät fornlämningskoncentration från stenålder, bronsålder och järnålder i skogsmark i anslutning till sockengräns vid sidan av dagens bebyggelse från 1700- och 1800-talen längs med sockenvägen till Eskelhem kyrka. (Fornlämningsmiljö, Sockencentrum).

Uttryck för riksintresset:

Ett flertal stenåldersboplatser och bronsåldersrösen samt skeppssättningar och järnåldersgravfält. Ett stort antal lämningar efter järnåldersgårdar intill stens-trängssystem och områden med fossil åkermark. Vikingatida boplatsoområden. Eskelhem medeltida kyrka. Prästgård samt gårds- och bostadsbebyggelse från 1700- och 1800-talen, de senare med ofta rik snickarglädje från sekelskiftet 1900.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Nybebyggelse behandlas restriktivt.
- Större täkter, skogsavverkningar mm skall ske i former som bedöms förenliga med natur- och kulturminnesvårdens intressen.

4.4.57 Fide (I 58)

Motivering:

Småskaligt odlingslandskap med kontinuitet i markanvändning och gårdslägen från äldre järnålder-medeltid.

Uttryck för riksintresset:

Järnåldershusgrund, stensättning, bildsten vid Österby och vid kusterna sliprännor. Vikingatida och medeltida boplatslämningar, bl.a. husruin vid Odvalds. Medeltida kyrka med stigluckor. Unik och välbevarad rest av äldre kulturlandskap (förelaga skifte) öster om Fide kyrka. Många och väl bibehållna stenmurar. Nuvarande bebyggelse i sten från 1800-talet med vissa äldre och yngre inslag. Flera gårdsmiljöer med tät bebyggelse.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- I det öppna landskapet bör nybebyggelse ej tillåtas annat än som ersättningsbebyggelse kring gårdarna eller för jordbrukets behov. I övrigt bör restriktivitet i fråga om nybebyggelse råda.
- All tillkommande bebyggelse bör anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- Fortsatt bete är nödvändigt för att hålla markerna öppna.

4.4.58 Gotlands medeltida kyrkomiljöer (I 59)

Motivering:

De 92 medeltida kyrkorna och fyra ödekyrkorna i sten från 1100-, 1200- och 1300-talen representerar romansk och gotisk byggnadskonst med såväl västliga som östliga influenser i ett komprimerat men påkostat utförande sammanfört i en karaktäristisk gotländsk byggnadsstil där arkitektur, sten- och träskulptur, mural- och glasmåleri vittnar om mycket hög hantverksskicklighet. (Kyrkomiljö).

Uttryck för riksintresset:

Kyrkorna är i det närmaste intakt bevarade med få tillägg från senare århundraden. Till riksintresset hör kyrkogårdar med murar och stigluckor från samma tid, i vissa socknar finns kastaler, prästgårdsruiner mm. Intill många kyrkor står ståtliga prästgårdar, varav flera från medeltid men ombyggda under 1700- och tidigt 1800-tal, en del med alla ekonomibyggnader bevarade. Till de gotländska kyrkomiljöerna hör även sockenmagasin, skolor, fattigstugor; byggnader av betydande kulturhistoriskt värde.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Stor restriktivitet vad gäller bebyggelse inom de avgränsade områdena.

- Ny bebyggelse får inte inverka negativt på upplevelsen av kyrkans monumentalitet i landskapet eller påverka områdets funktionella läsbarhet.
- Eventuell nybebyggelse skall anpassas till den lokala byggnadstraditionen. Fortsatt traditionellt brukande av markerna nödvändig.

4.4.59 Gotländska fiskelägen (I 60)

Motivering:

Fiskelägen i gotländsk tradition, ofta med rötter i förhistoriska hamnlägen, bestående av bodar från 1600- till 1900-talet, byggda för redskapsförvaring och tillfällig övernattnings för det husbehovsfiske som Gotlands bönder fordom bedrev då alla hade tillgång till stranden.

Uttryck för riksintresset:

Fiskelägena är inbördes olika, med oftast träbodar på västra och norra Gotland och stenbodar på östra och södra Gotland. De äldsta bodarna är byggda i skiftesverk eller knuttimring med gavelgång och faltak, de något yngre i sten med flistak på södra Gotland, de yngsta i resvirke med spån- eller papptak. Till fiskelägena hör båtlaningar eller bryggor, gistgårdar/braidningar för nättorkning, lysstänger, fiskrökar mm.

Följande fiskelägen ingår i riksintresset Gotländska fiskelägen: Sigsarvestrand och Häftingsstadar i Hangvar, Agbod i Gotthem, Hammars i Norrlanda, Grynge i Gammelgarn, Vitvär i Ardre, Hus i Rone, Holm i Vamlingbo, Valbybodar i Fröjel, Kovik i Sanda och Gnisvärd i Tofta socken.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Ingen nybebyggelse bör tillåtas inom områdena, utom som enstaka undantag i de stora fiskelägena och som ersättningsbebyggelse.

- Utformningen måste i förekommande fall noggrant anpassas till fiskelägets karaktär och stil.
- Underhåll bör ske med traditionella material och metoder
- Bodarna får inte användas för bostadsändamål

4.4.60 Torsburgen (I 61)

Motivering:

Storskalig fornlämningsmiljö med flertalet fornborgar, däribland Torsburgen som är Gotlands största samt en av norra Europas största fornborgar. Området speglar försvarshistoria från äldre och yngre järnålder och hur fornborgarna strategiskt placerats utifrån naturförhållanden och topografi. Området är opåverkat av sentida bebyggelse och i området finns även flera stenbrott med koppling till uppförandet av fornborgarna samt för brytning av byggnadssten under medeltid och senare tid. Odlingslandskap och gårdsmiljöer med lång kontinuitet och rik förekomst av fornlämningar vid Hajdeby, strax öster om Torsburgen. (Forn/ämningsmiljö, odlingslandskap, gårdsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Fornborgen Torsburgen där den naturliga klintkanten utgör försvarsbarriär, kompletterad med en två kilometer lång stenmur i de flackare södra delarna. Den närliggande fornborgen Herrgårdsklint med spår av bebyggelse inom borgen och omgivande mur. Sambandet mellan intilliggande omgivande fornborgar och vårdkaseplatser. Överblick över kusten och omgivande kulturlandskap. Millklint med spår av stenbrytning med anknytning till uppförandet av fornborgarna och senare tidens bebyggelse. Bebyggelse från 1700- och 1800-talen vid de tre gårdsparterna vid Hajdeby, där marken har brukats i lång kontinuitet. Fornlämningar samtida med försvarsborgarna i form av husgrunder, stensträngar, odlingsytor, gravar och slip-skårar i håll. Gårdsmiljön ligger i Torsbur-

gens närmaste upplevelseområde och utgör upptakt till fornborgen utmed tillfartsvägen österifrån.

Riktlinjer för att tillgodose riksintresset

- Restriktivitet vad gäller nybebyggelse, vilken bör anpassas till den lokala byggnadstraditionen.
- I öppet landskap kan bebyggelse tillåtas endast som ersättningsbebyggelse kring gårdarna eller för jordbrukets behov.

4.5 Friluftsliv 3 kap 6§ MB

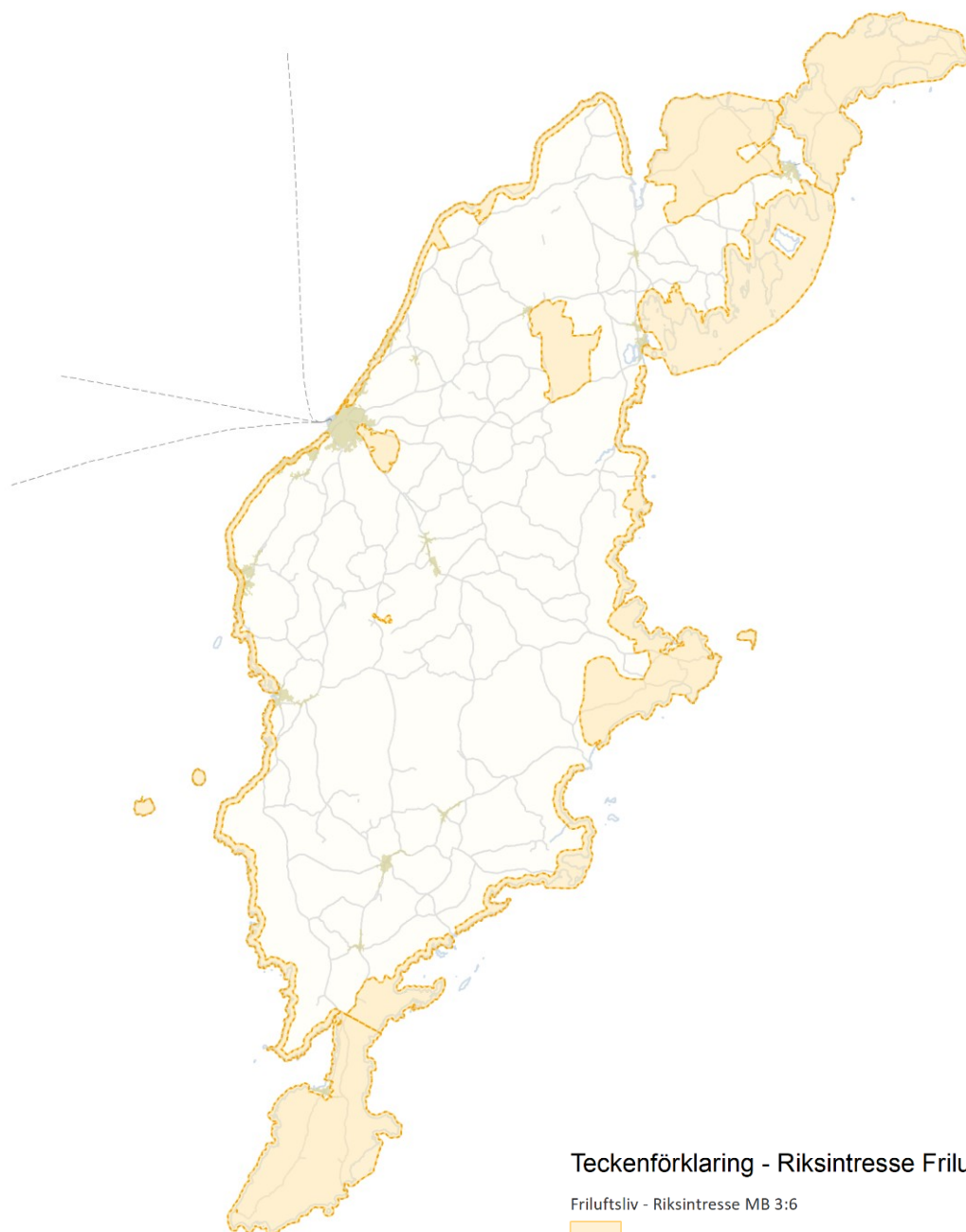
De områden som pekas ut som riksintresse för friluftsliv har stor betydelse för människors utevistelse. I dessa områden ska kommunerna ta hänsyn till friluftslivet i översikts- och detaljplanering.

Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten och länsstyrelserna fick 2012 ett uppdrag av regeringen att se över riksintresseområdena för friluftsliv. Naturvårdsverket beslutade 2018 om 12 områden för riksintresse för friluftsliv i enlighet med 3 kap 6 § MB. Av dessa har sex områden reviderats (Fårö, Östergarnslandet, Storsudret, Gotlandskusten, Gotska Sandön och Karlsöarna) och sex områden tillkommit (Bästräsk med omnejd, Nordöstra Gotlands kust och skärgård, Hejnum hållar med omnejd, kulturresevatet Norrbys i väte och naturresevatet Bäcks samt Östergarnsholm).

I Naturvårdsverkets Handbok – Riksintresse för naturvård och friluftsliv – allmänna råd för tillämpningen av 3 kap 6§, andra stycket, Miljöbalken (MB) framgår följande: Med friluftsliv avses i detta sammanhang vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling. Områden av riksintresse för friluftslivet har så stora värden på grund av natur- och kulturkvaliteter att de är eller kan bli attraktiva för besökare från hela eller en stor

del av landet eller utlandet. När det gäller områden som är av riksintresse för friluftslivet spelar förutsättningarna för naturupplevelser och friluftsverksamhet samt tillgänglighet för allmänheten stor roll. Värderingen hänger samman med hur stort och ostört ett område är och om natur- och kulturföreteelserna är särskilt attraktiva för en nationell publik, till exempel genom att området har tilltalande utsiktspunkter och utflyktsmål. Att det finns för landet särskilt goda förutsättningar för tex bad, båtliv, vandring, fritidsfiske eller vintersport kan innebära att området är av riksintresse. Till väsentliga naturkvaliteter för friluftslivet hör bl a variationen i landskapet. Möjligheterna till naturupplevelser och friluftsverksamheter av olika slag är vanligen större ju mer omväxlande miljön är.

Områdenas värde förhöjs av kombinationer av naturtyper, intresseaspekter och urvalskriterier. Ett områdes visuella helhetsvärden, dess landskapsbild, ger förutsättningar för natur- och kulturupplevelser. Ett områdes tillgänglighet och åtkomlighet för en bred allmänhet beror bl a av kommunikationer till området, övernattningsmöjligheter samt olika anläggningar och anordningar i övrigt.

Karta. Riksintresse Friluftsliv

4.5.1 FI 01 Fårö

Friluftaktiviteter:

Vandring, strövande, promenader, cykling, bad, kanot, naturupplevelser, kulturupplevelser, fritidsfiske, ridning, övernattning/tältning.

Beskrivning av områdets värden:

Fårö är ett särpräglat landskap som till stora delar varit oförändrat under lång tid och där fåren ännu strövar fritt. Attraktivt för friluftslivet främst på grund av mycket höga natur- och kulturvärden. Här finns vidsträckta raukfält, klapperstenstränder, badstränder och sanddynor blandat med gamla fiskelägen och gårdar i ett landskap som visar hur stora delar av Gotland såg ut för flera hundra år sedan.

Tack vare sanddynsområdena finns här en mycket artrik flora som på många håll är annorlunda än på Gotland i övrigt och här finns också många sällsynta insekter. Fårö har också mycket stora ornitologiska värden, både när det gäller häckfåglar, sträckande fåglar och sällsynta gäster. Landskapet lämpar sig väl för att ta sig fram till fots eller med cykel. Många vägar lämpar sig också bra för ridning. På vissa håll kan man fiska torsk från land pga. den strandnära pallkanten.

Över hela Fårö finns många stigar och småvägar som används flitigt under framför allt sommaren för både vandringar och cykelfärder. Rauksområdena och öns sandstränder är mycket populära utflyktsmål. Området runt Norra gattet är också ett populärt område för kajakister.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

Mycket av friluftsupplevelsen på Fårö är förknippat med själva landskapsbilden och den säregna natur som finns på ön. En förutsättning för bevarandet och utveckling av områdets värden är därför att karaktären av särpräglat landskap med dess stora

geologiska och kulturella värden bevaras. Den pågående markanvändningen, en småskalig jordbruksdrift med djuravel kombinerat med ett skogsbruk där endast mindre uttag sker och sly och ris tas undan, måste fortgå.

Beslut, skötsel- och bevarandeplaner för ingående reservat och Natura 2000 områden måste följas.

Områdets värden kan reduceras av bebyggelseexploatering och om landskapsvårdande åtgärder inte även fortsättningsvis bedrivs i den omfattning som krävs.

Planering och säkerställande:

På Fårö finns nio naturreservat; Skalahauar, Ullahau, Langhammars, Digerhuvud, Gamla hamn, Marpes, Verkegards, Ryssnäs och Gotlandskusten. Åtta områden är utpekade enligt Natura 2000 Habitatdirektivet; Skalahauar, Ullahau, Langhammars, Nordermorar, Norsholmen, Marpesträsk, Verkegards och Ryssnäs och tre områden enligt fågeldirektivet; Langhammars, Marpesträsk och Ryssnäs. Norsholmen och Lagholmen är djur- och

växtskyddsområden med tillträdesförbud 15 mars-15 juli. Två områden är biotopskyddsområden och två har naturvårdsavtal. Några byggnadsminnen och ett stort antal fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen. I stort sett hela Fårö omfattas av strandskydd på 100-300 meter. Det finns ett antal detaljplanlagda områden.

Mellan 1 oktober och 31 december är allt fiske förbjudet i Hyluvik och inom fredningsområdet i Hulyviken utanför Hyluåns mynning. Gädda och abborre är fredade i kustvattenområdet under perioden 1 mars till 31 maj. För gädda gäller dessutom att vid fiske med handredskap under övrig tid, får högst tre gäddor per fiskare och dygn och endast gäddor med storlek mellan 40 och 75 cm behållas. Sik är fredad runt hela Gotlands kust under perioden 1 november till 15 december och

skrubbskädda mellan 15 februari och 15 maj. Ålen är fredad året runt.

Områdets avgränsning:

Hela Fårö med undantag av LIS-området vid Kyrkviken. Vissa aktiviteter som t.ex. fritidsfiske, kajakpaddling och bad sker ute i vattnet och det är viktigt att även

vattenområdena innefattas i riksintresset. Avgränsning ut i havet är därför densamma som strandskyddet (100-300 m ut från land) med undantag för vissa vikar där avgränsning har skett så att hela viken innefattas (Lautervik, Tällevika, Ajkesvik, Sudersandsviken) och Skarvgrunnet i Fårösund.

Läs mer om kriterier och skäl till utpekande på: <https://skyddadnatur.naturvardsverket.se/>

Så tillgodoses riksintresset

Riksintresset för friluftslivet på Fårö har ett i huvudsak gott skydd i form av naturreservat, utökat strandskydd och andra riksintressen både i 3 och 4 kap miljöbalken. Bedömningen som gjordes i den fördjupade översiktsplanen för Fårö var att föreslagna riktlinjer för bebyggelse och bygglov i planen bidrar till bibehållandet av värdena för Fårös friluftsliv. Bedömningen kvarstår.

4.5.2 FI 02 Östergarnslandet (del av)

Friluftaktiviteter:

Vandring, strövande, promenader, bad, båtliv, kanot, naturupplevelser, kulturupplevelser, fritidsfiske, klippklättring, ridning, övernattnings/tältning.

Beskrivning av områdets värden:

Östergarnslandet är ett särpräglad landskap med stora natur- kultur- och skönhetsvärden. Attraktivt för friluftslivet främst tack vare sina klintar och berg, sin oexploaterade kust samt de förnämliga sandstränderna.

I området finns gott om vandringsleder och stigar. Flera mil led finns tack vare lokala initiativ och i de naturreservat som finns i området. Ett flertal kuststräckor finns beskrivna i olika vandringsböcker. Vandring bedrivs i både organiserad form i grupper längs kusten men också genom kompisgäng eller ensamma vandrare som lockas av den storslagna utsikten. Kusten är mycket tillgänglig tack vare de många vägar som går ner till stranden. Strandnära bebyggelse finns på en del håll men stora delar av stranden är inte exploaterad vilket är mycket värdefullt ur friluftssynpunkt.

Snabben och Kuppen är fina lokaler för sträckfågelskådning och vid Torsburgen kan man få höra orren spela. Här finns höga kulturvärden i form av bland annat fornborgar, gravfält, kyrkor och fiskelägen. Flera kuststräckor lämpar sig för fritidsfiske. Spritt i området finns lägerplatser, parkeringar, eldstäder, toaletter och annan service.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

Största hoten mot friluftsintrösserna är alltför hård exploatering på och i anslutning till stränderna. Bebyggelse alltför nära stranden med risk för privatiseringar av stränderna i form av staket och andra anordningar hämmar framför allt det rörliga friluftslivet längs kuststräckorna. Stigar som ofta löper längs med stränderna måste få behålla sin "småskalighet" för att friluftslivet inte ska hämmas. Detta gäller även de obebyggda partier ("gröna" stråk) som löper ner mot stränderna och som gör att stränderna är lättåtkomliga. Många vägar som går ner mot och längs med stränderna är i dagsläget öppna, skulle många vägar försees med bom eller vägarna sluta att underhållas skulle stränderna bli mindre lättåtkomliga.

Eftersom många av friluftaktiviteterna i området är knutna till höga natur- och kulturvärden är det viktigt att dessa bevaras

och att beslut, skötsel- och bevarandeplaner för ingående reservat och Natura 2000 områden följs och att ängerna hävdas. Fortsatt jordbruk med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement är viktigt samt restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker. Bevarandet av våtmarkernas värde kräver att områdets hydrologi skyddas mot dränering.

Området påverkas negativt av nya vägar, luftledningar, ytterligare täktverksamhet, okänsliga skogsavverkningar, utdikning, olämpligt lokaliserad bebyggelse och ovarsam körning.

På Östergarnslandet finns Gotlands bästa boulderområde (Klintklinten) och ett annat populärt klätterområde (Mattsarveklint). På klintarna kan också finnas sällsynta lavar. En särskild utredning har därför gjorts för att utreda konfliktrisen mellan klättring och bevarande av sällsynta lavar. På de båda populära klätterplatserna finns begränsade områden med bl.a. liten stjärnfruktlav. Utbredningen är dock så pass begränsad att de båda intressena bör kunna samsas genom information till klätterklubbar och klätterintresserade. Ett alternativ skulle också kunna vara att genom märkning avgränsa de områden som är olämpliga att klättra på.

I området finns många naturreservat och en hel del vandringsleder/stigar. Genom att se över hela området skulle längre vandringsleder kunna skapas som skulle förstärka friluftsvärdet i området. Många av de naturreservat som finns skulle kunna kopplas samman och tillsammans med befintliga vandringsleder kunna skapa en bra infrastruktur för vandring.

Planering och säkerställande:

I området finns fjorton naturreservat; Folhammar, Danbo, Sandviken, Hässlebacke, Grogarnsberget, Östergarnsberget, Russvätar, Herrgårdsklint, Torsburgen,

Källinghagen, Mullvalds strandskog, Stenstugu skog, Uppstaig och Gotlandsskusten. Tolv områden är utpekade enligt Natura 2000 Habitatdirektivet; Mullvalds strandskog, Danbo, Sandviken, Hässleklint, Grogarnsberget, Östergarnsberget, Russvätar, Herrgårdsklint, Torsburgen, Östergarns prästänge, Stenstugu och Uppstaig och ett område enligt fågeldirektivet; Uppstaig. Tio områden är biotopskyddsområden. Hela kustremsan omfattas av strandskydd på 100-300 meter.

Två byggnadsminnen och ett stort antal fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen. Det finns ett antal detaljplanelegda områden.

Mellan 1 oktober och 31 december är allt fiske förbjudet i ett område innanför en linje från Folhammar udde till östra udden på Sjaustrehammar och i de vattendrag som mynnar i området. Gädda och abborre är fredade i kustvattenområdet under perioden 1 mars till 31 maj. För gädda gäller dessutom att vid fiske med handredskap under övrig tid, får högst tre gäddor per fiskare och dygn och endast gäddor med storlek mellan 40 och 75 cm behållas. Sik är fredad runt hela Gotlands kust under perioden 1 november till 15 december och skrubbskädda mellan 15 februari och 15 maj. Ålen är fredad året runt.

Områdets avgränsning:

Hela Östergarnslandet har stora besöksvärden, avgränsningen avser den del med störst värden gällande friluftslivet. Vissa aktiviteter som t.ex. fritidsfiske, kajakpaddling och bad sker ute i vattnet och det är viktigt att även vattenområdena innefattas i riksintresset. Avgränsning ut i havet är därför densamma som strandskyddet (100-300 m ut från land) med undantag för Sandviken där avgränsning har skett så att hela viken innefattas. Längst i söder följer gränsen samma gräns som Folhammars naturreservat.

LIS-områdena i Katthammarsvik och Herrvik är undantagna riksintresseområdet. Även de tätbebyggda delarna av Katthammarsvik är undantagna.

Så tillgodoses riksintresset

Riksintresset för friluftslivet på Östergarnslandet har ett i huvudsak gott skydd i form av naturreservat, utökat strandskydd och andra riksintressen både i 3 och 4 kap miljöbalken. Bedömningen som gjordes i den fördjupade översiktsplanen för Östergarnslandet och Katthammarsvik var att föreslagna riktlinjer för bebyggelse och bygglov i planen bidrar till bibehållandet av värdena för Östergarnslandets friluftsliv. Bedömningen kvarstår.

4.5.3 FI 03 Storsudret

Friluftaktiviteter:

Vandring, strövande, promenader, cykling, bad, kanot, naturupplevelser, kulturupplevelser, ridning, övernattning/tältning.

Beskrivning av områdets värden:

Storsudret har med sin omväxlande natur med mycket goda möjligheter till ett varierat friluftsliv. Landskapet här är mycket varierande med värdefulla lövmarker, alvarmarker, betade öppna gräsmarker, raukområden, klintar, grottbildningar och sandstränder. Området ger en god bild av det gamla odlingslandskapet med stora arealer naturbetesmarker.

Storsudret hyser stora ornitologiska värden och området är mycket välbesökt av fågelskådare. Här finns bland annat Sundre fågelstation där Sundregruppen bedriver ringmärkning vår och höst.

I beskrivningar av vandringstips på Gotland framhävs överlag kustens fina stigar och vägar med storslagna vyer och klintar. Storsudret är inget undantag. Ett flertal kuststräckor finns beskrivna i olika vand-

ringsböcker. Vandring bedrivs i både organiserad form i grupper längs kusten men också genom kompisgäng eller ensamma vandrare som lockas av den storslagna utsikten. Kusten är mycket tillgänglig tack vare de många vägar som går ner till stranden men också som löper längs stranden. Strandnära bebyggelse finns på en del håll men stora delar av stranden är inte exploaterad vilket är mycket värdefullt ur friluftssynpunkt. Många rider också längs stränderna.

Speciellt Gotlands sydspets vid Hoburgen besöks av många. Även om kustremsan är exponerad för vind och vågor paddlar en hel del kajak längs Storsudrets kust. Många upptäcker också Storsudret med cykel eftersom det finns många småvägar i området.

Fritidsfisket på Gotland är populärt. Turister från många olika länder kommer för att prova havsöringsfiske längs den gotländska kusten.

Längs kusten finns också många gamla och välbevarade fiskelägen med ett högt kulturhistoriskt besöksvärde.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

Största hoten mot friluftssintressena är alltför hård exploatering på och i anslutning till stränderna. Bebyggelse alltför nära stranden med risk för privatiseringar av stränderna i form av staket och andra anordningar hämmar framför allt det rörliga friluftslivet längs kuststräckorna. Stigar som ofta löper längs med stränderna måste få behålla sin "småskalighet" för att friluftslivet inte ska hämmas. Detta gäller även de obebyggda partier ("gröna" stråk) som löper ner mot stränderna och som gör att stränderna är lättåtkomliga. Många vägar som går ner mot och längs med stränderna är i dagsläget öppna, skulle många vägar förses med bom eller vägarna

sluta att underhållas skulle stränderna bli mindre lättåtkomliga.

Eftersom många av friluftaktiviteterna i området är knutna till höga natur- och kulturvärden är det viktigt att dessa bevaras och att beslut, skötsel- och bevarandeplaner för ingående reservat och Natura 2000 områden följs och att ängerna hävdas. Fortsatt jordbruk med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement är viktigt samt restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker. Bevarandet av våtmarkernas värde kräver att områdets hydrologi skyddas mot dränering.

Framför allt kusten har stor utvecklingspotential ur friluftssynpunkt. I dagsläget finns få ”officiella” vandringsleder som är uppmärksatta längs kusten. Beskrivningar av vandringar finns i broschyrer och böcker framtagna genom privata initiativ. Genom markerade leder, gärna sammanhängande, byggande av vindskydd och iordningsställda lägerplatser skulle kusten kunna bli ett välbesökt friluftsmål som skulle locka vandrare från både Sverige och andra länder, även under höst och vår.

Planering och säkerställande:

På Storsudret finns av åtta naturreservat; Husrygg, Vaktbackar, Muskmyr, Lundar, Holmhällar, Västlands, Fide lövskog och Gotlandskusten. Elva områden är utpekade enligt Natura 2000 Habitatdirektivet; Fide prästänge, Austerum, Västlands, Faludden, Yttre Stockviken, Husrygg, Vaktbackar, Muskmyr, Austre, Heligholmen och Flisviken. Fem områden är utpekade enligt fågeldirektivet; Flisviken, Heligholmen, Yttre Stockviken, Faludden och Austerum?. Faludden, Heligholmen och Stockviken är djur- och växtskyddsområden med tillträdesförbud 15 mars-30 juni och 1 oktober-15 november. Faludden är utpekad som RAMSAR-område (3SE008). Två områden omfattas av naturvårdsavtal. Några byggnadsminnen och

ett stort antal fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen. Hela Storsudret omfattas av strandskydd på 100-300 meter. Det finns ett antal detaljplanelagda områden.

Mellan 1 oktober och 31 december är allt fiske förbjudet i Kvarneån och inom fredningsområdet utanför Kvarneåns mynning. Gädda och abborre är fredade i kustvattenområdet under perioden 1 mars till 31 maj. För gädda gäller dessutom att vid fiske med handredskap under övrig tid, får högst tre gäddor per fiskare och dygn och endast gäddor med storlek mellan 40 och 75 cm behållas. Sik är fredad runt hela Gotlands kust under perioden 1 november till 15 december och skrubbskädda mellan 15 februari och 15 maj. Ålen är fredad året runt.

Områdets avgränsning:

Delar av Grötlingbo har tidigare placerats tillsammans med Storsudret. Eftersom Grötlingbo egentligen inte tillhör Storsudret har den delen nu flyttats till Gotlandskusten. Området avser nu hela Storsudret med undantag av Burgsviks samhälle samt LIS-områdena vid Fide, Vändburg och Majstregården. Vissa aktiviteter som t.ex. fritidsfiske, kajakpaddling och bad sker ute i vattnet och det är viktigt att även vattenområdena innefattas i riksintresset. Avgränsning ut i havet är därför densamma som strandskyddet (100-300 m ut från land) med undantag för Ajnviken där avgränsning har skett så att även skäret Raude hunden innefattas.

Så tillgodoses riksintresset

Riksintresset för friluftslivet på Storsudret har ett i huvudsak gott skydd i form av naturreservat, utökat strandskydd och andra riksintressen både i 3 och 4 kap miljöbalken. Bedömningen som gjordes i den fördjupade översiktsplanen för Storsudret och Burgsvik var att föreslagna riktlinjer för bebyggelse och bygglov i planen bidrar

till bibehållandet av värdena för Storsudrets friluftsliv. Bedömningen kvarstår.

4.5.4 FI 04 Gotlandskusten

Gotlandskusten är uppdelat i 5 delområden:

FI04A. Slite-Östergarnslandet, FI04B. Ljugarn- Storsudret, FI04C. Näs-Klintehamn, FI04D. Klintehamn-Visby, FI04E. Visby-Kappelshamn.

Friluftaktiviteter:

Vandring, strövande, promenader, bad, båtliv, kanot, naturupplevelser, kulturupplevelser, fritidsfiske, klippklättring, ridning.

Beskrivning av områdets värden:

Gotlandskusten utgörs till stora delar av orörd och omväxlande natur med mycket goda möjligheter till ett varierat friluftsliv. Här finns bland annat många områden med en rik och varierad flora och fauna och fina badstränder. Gotlandskusten lämpar sig mycket väl för vandring, strövande och promenader och vattenområdet för kanotpaddling och fritidsfiske.

I beskrivningar av vandringstips på Gotland framhävs framför allt kustens fina stigar och vägar med storslagna vyer och klintar. Ett flertal kuststräckor finns beskrivna i olika vandringsböcker. Vandring bedrivs i både organiserad form i grupper längs kusten men också genom kompisgång eller ensamma vandrare som lockas av den storslagna utsikten. Jämfört med många andra kuststräckor är Gotlands kust mycket tillgänglig tack vare de många vägar som går ner till stranden men också som löper längs stranden. Strandnära bebyggelse finns på många håll men stora delar av stranden är inte exploaterad vilket är mycket värdefullt ur friluftssynpunkt. Många matställen och övernattningsmöjligheter ligger också utspridda längs kusten vilket gör kusten attraktiv för dagsvandrare.

Kajaking är populärt och Gotlandskusten är speciell eftersom skärgård saknas (med undantag av området utanför Slite). Även om kusten är exponerad för vind och vågor på grund av avsaknaden av skyddande öar, finns alltid lä att hitta längs någon kuststräcka eftersom Gotland har kust i alla vädersträck. Paddling längs orörd klintkust i solnedgång kan vara en av sommarens absoluta höjdpunkter för friluftsintrasserade.

Det finns ett 20-tal gästhamnar Gotlands kust; Fårösund, Slite, Herrvik, Ljugarn, Djupvik, Klintehamn, Visby.m.fl.

Många fina fågellokaler finns längs kusten som också är kända nationellt bland ornitologer.

Fritidsfisket på Gotland är populärt. Turister från många olika länder kommer för att prova havsöringsfiske längs den gotländska kusten.

Längs Gotlandskusten finns också många gamla och välbevarade fiskelägen med ett högt kulturhistoriskt besöksvärde.

På ett flertal platser längs kusten kan man boka långa eller korta turer till häst eller till fots.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

Största hoten mot friluftsintrösserna är alltför hård exploatering på och i anslutning till stränderna. Bebyggelse alltför nära stranden med risk för privatiseringar av stränderna i form av staket och andra anordningar hämmar framför allt det rörliga friluftslivet längs kuststräckorna. Stigar som ofta löper längs med stränderna måste få behålla sin "småskalighet" för att friluftslivet inte ska hämmas. Detta gäller även de obebyggda partier ("gröna" stråk) som löper ner mot stränderna och som gör att stränderna är lättåtkomliga. Många vägar som går ner mot och längs med

stränderna är i dagsläget öppna, skulle många vägar försees med bom eller vägarna sluta att underhållas skulle stränderna bli mindre lättåtkomliga.

Området påverkas negativt av ytterligare täktverksamhet, kalhuggning, terrängkörning samt av om fågellivet störs under framförallt häckningstid i känsliga områdena. Mindre täktverksamhet finns strandnära i form av husbehovstäkter. Så länge täkterna är i mindre omfattning hotas inte friluftslivet men om större mängder grus tas ut påverkar detta lokalt friluftslivsupplevelsen märkbart.

Mycket av de natur- och upplevelsevärden som finns längs kusten är beroende av att ängarna hålls i hävd genom traditionell ängsskötsel. Det är därför viktigt med fortsatt jordbruk med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement, restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker.

Bevarandet av våtmarkernas värde kräver att områdets hydrologi skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner kan skada naturvärdena och därigenom även friluftsvärdena.

Gotlands kust har stor utvecklingspotential ur friluftssynpunkt. I dagsläget finns få ”officiella” vandringsleder som är uppmärskade längs kusten. Beskrivningar av vandringar finns i broschyrer och böcker framtagna genom privata initiativ. Genom markerade leder, gärna sammanhängande, byggande av vindskydd och iordningsställda lägerplatser skulle kusten kunna bli ett välbesökt friluftsmål som skulle locka vandrare från både Sverige och andra länder, även under höst och vår.

Planering och säkerställande:

I området finns 22 naturreservat; Gotlandskusten, Storsund, Mojner, Närsholmen, Ålarve, Grötlingboholme, Pankar, Ekstakusten, Vivesholm, Kronholmen, Högkint, Södra Hällarna, Galgberget, Brucebo, Sjalsöån, Lummelundagrottan, Björkume, Törreskint, Jungfrun, Grausne källmyr, Ireån och Hall- Hangvar.

24 områden är utpekade enligt Natura 2000 Habitatdirektivet; Storsund, Mojner, ListeHammars, Lausvik, Pavals, Närsholmen, Hummelbosholm, Ålarve, Grötlingboud-Ytterholmen, Södra Grötlingboud, Pankar, Näsudden, Petesvik, Ugnen, Gannarreviken, Kronholmen, Högkint, Brucebo, Törreskint, Björkume, Grausne källmyr, Klinthagen, Hall- Hangvar och Blautmyrskogen.

11 områden är utpekade enligt Natura 2000 Fågeldirektivet; Lausvik, Närsholmen, Hummelbosholm, Ålarve, Grötlingboud-Ytterholmen, Södra Grötlingboud, Näsudden, Petesvik, Ugnen, Gannarreviken och Kronholmen.

Ugnen och Näsrevet är djur- och växtskyddsområden med tillträdesförbud 15 mars-30 juni och Hummelbosholm med tillträdesförbud 15 mars-15 juli. Närsholmen, Hummelbosholm och Grötlingboud är RAMSAR-område (3SE008).

Kusten omfattas av strandskydd på 100-300 meter. Ett stort antal fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen.

Mellan 1 oktober och 31 december är allt fiske förbjudet i Kohlenskvarnsån, Sjalsöån, Lummelundaån, Lickershamnsån, Ihreån, Vikeån, Gothemsån, Storsundsån, Djupån, Nygårdsån, Lavasån, Svajdeån, Tutenån, Närkån, Snoderån, Robbjänsån och Varbosån, Väster-garnsån och inom fredningsområdet utanför åarnas mynning. Gädda och abborre är fredade i kustvattenområdet under perioden 1mars till 31 maj. För gädda gäller

dessutom att vid fiske med handredskap under övrig tid, får högst tre gäddor per fiskare och dygn och endast gäddor med storlek mellan 40 och 75 cm behållas. Sik är fredad runt hela Gotlands kust under perioden 1 november till 15 december och skrubbskädda mellan 15 februari och 15 maj. Älen är fredad året runt.

Områdets avgränsning:

Avgränsningen på land går ca 500 m från strandlinjen längs hela Gotlands kust utom för de delar där naturreservat och i vissa fall annat riksintresseområde ansluter till strandområdet. Vissa aktiviteter som t.ex. fritidsfiske, kajakpaddling och bad sker ute i vattnet och det är viktigt att vattenområdena innefattas i riksintresset. Avgränsning ut i havet är densamma som strandskyddet (100-300 m ut från land) med undantag för vissa vikar där avgränsning har skett så att hela viken innefattas (Lickershamn, Ireviken, Nisseviken, Austerviken, Närshamn, Hörte, Västergarn, Gustavsvik, Snäck).

Så tillgodoses riksintresset

Riksintresset för friluftslivet Gotlandskusten har ett i huvudsak gott skydd i form av naturreservat, strandskydd och utökat strandskydd och andra riksintressen både i 3 och 4 kap miljöbalken.

I planförslaget värnar Region Gotland stränderna genom föreslagna riktlinjer och ett begränsat antal utpekade områden. Viktigt samband för natur och friluftsliv är utpekade som utvecklingsinriktning längs med kusten, utvecklingsinriktningen utgår från detta riksintresse.

LIS-områden är väl avvägda på ett begränsat antal platser. De orörda områdena har lämnats. LIS-områden har fokuserat på besöksnäring för att stötta friluftslivet.

Genom föreslagna riktlinjer för ställplatser för husbilar hoppas Region Gotland

kunna se en minskning av terrängkörning på sikt.

Sociotopkartering i nio tätorter varav flera av kustsamhällena samt natur- och friluftlivskartan utgör bra kunskapsunderlag i kommande planering.

4.5.5 FI 05 Gotska Sandön

Friluftaktiviteter:

Vandring, strövande, promenader, bad, kanot, naturupplevelser, kulturupplevelser.

Beskrivning av områdets värden:

Gotska Sandön är en egenartad isolerad ö med sanddyner och bevuxen av till största delen ensartad tallskog med mindre inslag av lövskog. Främst vid gamla Gården och Kapellänget finns kulturlämningar, ängsmark och spår av odlad mark.

Sandön har främst stora natur, kultur- och skönhetsvärden. Attraktivt för friluftslivet främst på grund av sitt isolerade läge, sin orördhet och fascinerande natur. Här finns också fina sandstränder för bad. Med havskajak kan man paddla runt hela ön (man får dock inte paddla i sälskyddsområdet).

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

Vård och skötsel enligt nationalparkens skötselplan och att dess karaktär av orörd sandtäckt ö med urskogsartad tallskog bevaras.

Värdet kan påverkas negativt om inte det rörliga friluftslivet även fortsättningsvis begränsas.

Planering och säkerställande:

Hela Gotska Sandön inklusive vattenområdet intill 300m från strandlinjen är nationalpark. Tillsammans med Salvorev och Kopparstenarna är Gotska Sandön även Natura 2000 område enligt habitatdirekti-

vet. Säludden är salskyddsområde med vistelseförbud året runt. LstI Byggnadsminnen. Fornlämningar skyddade enligt kulturmiljölagen.

Områdets avgränsning:

Området följer nationalparkens gränser.

Så tillgodoses riksintresset

Riksintresset har ett starkt skydd i form av Nationalpark. Region Gotland föreslår ingen ändrad eller utvecklad användning för området varför riksintresset anses vara tillgodosett.

4.5.6 FI 06 Karlsöarna

Friluftaktiviteter:

Strövande, promenader, naturupplevelser, kulturupplevelser.

Beskrivning av områdets värden:

Karlsöarna är Östersjöns enda motsvarighet till Atlantens fågelberg. Öarna utgör ett par av Gotlands största alvarområden. Båda öarna är rika fågellokaler med flera sällsynta arter. Floran räknar omkring 450 arter. Båda öarna är attraktiva för friluftslivet främst på grund av sina natur- kultur- och skönhetsvärden. Båda öarna har guidade turer under turistsäsongen. Man vandrar då runt under ledning av en kunig guide som berättar om öarnas natur och kultur.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

Vård och skötsel enligt reservatens och Natura 2000 områdenas skötselplaner. Att öarnas karaktär av oexploaterade klippöar bevaras.

Värdet kan påverkas negativt av störningar från ovarsamt friluftsliv och bristande resurser för tillsyn och skötsel.

Planering och säkerställande:

Både Stora och Lilla Karlsö är naturreservat och utpekade som Natura2000 områden för både habitat- och fågeldirektivet.

För Stora Karlsö gäller bland annat att det inom reservatet är förbjudet för allmänheten att:

- under tiden 15/3-15/8 beträda eller vistas inom de delar av naturreservatet som markerats med röd sned-streckning på kartan över reservatsföreskrifterna
- under tiden 15/3-31/8 stiga iland på ön utan tillstånd av Länsstyrelsen eller av Länsstyrelsen förordnad tillsynsman för reservatet. Under tiden 1/9-14/3 äger allmänheten rätt att vistas på ön efter skriftlig anmälan. Besökare skall göra sådan anmälan omedelbart efter ilandstigning vid bryggan i Norderhamn
- landstiga på annan plats än Norderhamn utan tillstånd av Länsstyrelsen eller av Länsstyrelsen förordnad tillsynsman för reservatet
- under tiden 15/3-31/8 förtöja eller ankra fartyg i Norderhamn (områdets utbredning framgår av kartan nedan) utan tillstånd av Länsstyrelsen eller av Länsstyrelsen förordnad tillsynsman för reservatet

För Lilla Karlsö gäller bland annat att det inom reservatet är förbjudet för allmänheten att:

- under tiden 1/2-31/8 beträda eller vistas inom de delar av naturreservatet som markerats med röd sned-streckning på kartan över reservatsföreskrifterna
- under tiden 1/3-31/8 vistas på ön utan tillstånd av Länsstyrelsen eller av Länsstyrelsen förordnad tillsynsman för reservatet. Under tiden 1/9-28/2 äger allmänheten rätt att vistas på ön efter skriftlig anmälan. Besökare skall då göra sådan anmälan omedelbart efter

ilandstigning vid bryggan på öns östra sida

- landstiga på annan plats än vid bryggan på öns östra sida utan tillstånd av Länsstyrelsen eller av Länsstyrelsen förordnad tillsynsman för reservatet

Områdets avgränsning:

Båda öarna i sin helhet.

Så tillgodoses riksintresset

Riksintresset för friluftslivet Karlsöarna har ett starkt skydd i form av naturreservat och natura 2000 område. Planförslaget föreslår inga förändringar som skulle kunna påtagligt skada riksintresset.

4.5.7 FI 07 Bästeträsk med omnejd

Friluftsjaktiviteter: Vandring, strövande, promenader, skridskoåkning, cykling, bad, kanot, naturupplevelser, kulturupplevelser.

Beskrivning av områdets värden:

Mycket stort naturområde som delvis har vildmarkskaraktär. En mycket stor del av området genomkorsas endast av några små körvägar och präglas i övrigt av orördhet och stor variation. Här finns ett stort hållmarkskomplex, skogar, myrar, källkärr och klapperstensstränder. Stora delar av markerna är präglade av långvarigt bete och det öppna landskapet ser i mångt och mycket ut som det gjort i hundratals år. Här finns också Gotlands största sjö, Bästeträsk som vintertid är mycket populär för långfärdsskridskor och sommartid för kanotpaddling. I området finns en mycket rik flora och fauna med många sällsynta arter som lockar många.

I stora delar av området lämpar det sig bäst att ta sig fram till fots men här finns också fina cykelvägar. Många vandrar längs den s.k. stenkusten som bjuder på storslagna vyer och särpräglad natur. Här kan du vandra med sötvatten, Bästeträsk, på ena sidan och bara några hundra meter på

andra sidan, Östersjön, med sitt bräckta vatten.

Hela havskuststräckan är också populär bland kajakpaddlare.

Området kring Ar och Bläse är präglat av den tidiga kalkhanteringen och speglar väl de förutsättningar som präglar denna än i dag aktuella industrihistoria. Ahrs bruk anlades redan 1650 och bedrev verksamhet här fram till 1990. Påtagliga spår av kalkbrytningen utgör bl.a. två numera vattenfyllda stenbrott. Det nordvästra brottet är sommartid en av Gotlands populäraste badplatser och har fått namnet "Blå lagunen".

I området finns parkeringsplatser, handikapp-TC, informationsskyltar, sopstationer, bordbänkar och grillplatser.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

En förutsättning för att bevara områdets karaktär är att det nästan helt oexploaterade landskapet bibehålls. Bevarandet av våtmarkernas värde kräver att områdets hydrologi skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner kan skada naturvärdena. Områdets värden reduceras av olämpligt lokaliserad bebyggelse och kalhyggen. Bilkörning på hållmark och klapperstensfält reducerar också värdet påtagligt.

Jordbruk med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement bör fortsätta. Restaurering bör ske av igenvuxna ängar och naturbetesmarker. Områdets värden kan påverkas negativt av minskad eller upphörd jordbruks-/betesdrift skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkt, luftledningar och vägdragningar.

Många av hoten mot bevarande av natur- och friluftshintresserna i området regleras genom de skyddsformer som redan är beslutade, exempelvis Natura 2000 och naturreservat. Blir området nationalpark stärks skyddet ytterligare. Att beslut, skötsel- och bevarandeplaner för ingående reservat och Natura 2000 områden följs är en förutsättning för att behålla de stora natur- och friluftsvärdena i området.

Delar av området är även riksintresse för värdefulla ämnen och mineral men eftersom områdena även är beslutade Natura 2000 – områden bedöms det som svårt att kunna öppna exempelvis nya bergtäkter för brytning av kalksten.

Ett viktigt kulturinslag är den museiverksamhet som bedrivs vid Bläse kalkbruksmuseum. Det är viktigt att denna får fortsätta för att skapa förståelse för de äldre brukspåverkade områdena. I området behöver vägar som kan gynna och bidra till en ökad cykelturism underhållas. På vissa vägar bör förbud mot fordonstrafik övervägas.

I området finns ett flertal vägar och stigar, dock inte några direkt markerade eller iordningställda leder. Utvecklingspotentialen av friluftslivet är mycket stor. Området har så stora värden att det är prioriterat för att bli nationalpark. Som en del i den blivande nationalparken bör ett nätverk av leder markeras, en del bör spängas, ev broar byggas mm. Även om det inte blir en nationalpark eller detta dröjer, bör vandringsleder utvecklas i området eftersom området har så stora natur- och friluftslivsvärden.

Under de senaste 10 åren har provningar av ny bergtäktverksamhet i områdets mitt pågått. Efter att området nu blivit förklarat som Natura 2000-område har skyddet mot fortsatta exploatering av området ökat markant. Provningsarna är visserligen inte

avslutade men i dagsläget bedömer länsstyrelsen det inte som möjligt att dessa exploateringsplaner kan fullföljas. De pågående täktverksamheterna ligger utanför riksintresseområdet och en rejäl buffertzon finns mellan pågående täkter och riksintresseområdet.

Planering och säkerställande:

Stora delar av området är föreslaget av Naturvårdsverket att bli nationalpark (Bäste träsk). En förstudie om detta pågår. I området finns åtta naturreservat; Gotlandskusten, Bräntings haid, Bästeträsk, Grodde, Hoburgsmyr, Horsan, Mölnersmyr och Vitärtskällan.

Det finns fem områden som är utpekade enligt Natura 2000 Habitatdirektivet; Vitärtskällan, Hoburgsmyr, Mölnersmyr och Bäste träsk. Bäste träsk har en yta av hela 6540 ha.

Sex områden är biotopskyddsområden och två har naturvårdsavtal. Några byggnadsminnen och ett stort antal fornlämnningar är skyddade enligt kulturmiljölagen. 100 m strandskydd gäller längs hela Östersjökusten och vid sjöarna Bästeträsk, Trullträsk, Nyrajsu, Mavrajd, Kölningsträsk, Horsan, Hautträsk, Lillträsk och Alningshajdträsk. Tre områden är detaljplanelagda.

Vällesån och Arån är fredningsområde för havsöring mellan 1 oktober och 31 december. Gädda och abborre är fredade i kustvattenområdet under perioden 1 mars till 31 maj. Sik är fredad runt hela Gotlands kust under perioden 1 november till 15 december och skrubbskädda mellan 15 februari och 15 maj. Ålen är fredad året runt.

Under tiden 15 mars-15 juli är det förbjudet vistas på någon av öarna Falholmen, Storholmen och Lillholmen. De tillträdesförbud som finns på delar av området medför visserligen en del inskränkningar i

friluftslivet men eftersom dessa är tidsbegränsade och de områden som det berör är relativt små bedöms inte förbuden påverka friluftslivet i någon större omfattning.

Områdets avgränsning:

Området avgränsas av havet i väster, norr och öster. Avgränsningen ut i havet följer i stort sett strandskyddet. I norr har dock gränsen dragits längre ut i havet för att innefatta området närmast väster och öster om Falholmen och hela Norra Gattet. I sydöst avgränsas området av väg 148. I sydväst finns en buffertzona mot det stora befintliga kalkbrottet vid Storugns. Även runt bergtäkten vid Strå finns en buffertzona. Befintliga bergtäkter ingår således inte i riksintresseområdet. Vid gränsdragningen mot Fårösund har viss hänsyn tagits gentemot boende och annan industriell verksamhet i området.

Så tillgodoses riksintresset

Utredningsområdet för Nationalpark Bästeträsk är med som ändrad användning med det syftet i översiktsplanen. I planförslaget lyfts också riktlinjer för hur södra området kan stärkas genom exempelvis kollektivtrafik och närhet till Fårösund, Kappelshamn och Lärbro.

LIS-områden är väl avvägda på ett begränsat antal platser. De orörda områdena har lämnats. LIS-områden har fokuserat på besöksnäring för att stötta friluftslivet.

4.5.8 FI 08 Nordöstra Gotlands kust och skärgård

Friluftaktiviteter:

Vandring, strövande, promenader, cykling, bad, båtliv, kanot, naturupplevelser, kulturupplevelser, fritidsfiske, klippklättring, ridning, dykning (planer finns bland annat för snorkling längs leder).

Beskrivning av områdets värden:

Tack vare områdets omväxlande karaktär finns här stora möjligheter till berikande

upplevelser både när det gäller natur- och kulturvärden. I området finns Gotlands enda skärgård som lämpar sig väl för vattenanknutna friluftslivsaktiviteter.

Det finns många vackra strövområden och småvägar lämpliga för cykling och turridning. Vandring bedrivs i både organiserad form i grupper längs kusten men också genom kompisgäng eller ensamma vandrare. Jämfört med många andra kuststräckor är Gotlands kust mycket tillgänglig tack vare de många vägar som går ner till stranden men också som löper längs stranden. Strandnära bebyggelse finns på många håll men stora delar av stranden är inte exploaterad vilket är mycket värdefullt ur friluftssynpunkt.

Här finns också stora ornitologiska värden framförallt på strandängarna med många sorters vadare och änder. Både kungsörn och havsörn är vanliga i området. Vid Hivediken, Husken och Asunden finns klinrar lämpliga för klippklättring i form av s.k. bouldering. Många av stränderna och en del av kalkbrotten inbjuder till bad. Vid alla reservat finns informationsskyltar. Parkeringar, bordbänkar, grillplatser och TC finns vid en del reservat, besöksplatser och badstränder. Många lämningar från äldre tiders kalkbrytning i form av stenbrott och kalkugnar tillsammans med talrika fornlämningar ger möjlighet till stora kulturupplevelser. Stora delar av kusten lämpar sig för fritidsfiske. Antingen med vadarbyxor eller med båt. När man är ute med båt träffar man ofta på gråsäl som plötsligt sticker upp huvudet och nyfiket betraktar en.

Slite skärgård har stor potential att utvecklas som friluftslivsområde och det finns flera engagerade föreningar och företag som jobbar med detta. Det finns bland annat kajakuthyrning och seglarskola (optimistjollar). En snorkelled planeras där man följer en lina mellan olika stationer.

Här finns redan viss båttrafik till ön Enholmen.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

Största hoten mot friluftssintressena är alltför hård exploatering på och i anslutning till stränderna. Bebyggelse alltför nära stranden med risk för privatisering av stränderna i form av staket och andra anordningar hämmar framför allt det rörliga friluftslivet längs kuststräckorna. Stigar som ofta löper längs med stränderna måste få behålla sin ”småskalighet” för att friluftslivet inte ska hämmas. Detta gäller även de obebyggda partier (”gröna” stråk) som löper ner mot stränderna och som gör att stränderna är lättåtkomliga. Många vägar som går ner mot och längs med stränderna är i dagsläget öppna, skulle många vägar försees med bom eller vägarna sluta att underhållas skulle stränderna bli mindre lättåtkomliga.

Eftersom många av friluftssaktiviteterna i området är knutna till höga natur- och kulturvärden är det mycket viktigt att dessa bevaras. Det är också mycket viktigt att fågellivet inte störs under häckningstid liksom att beslut, skötsel- och bevarandeplaner för ingående reservat och Natura 2000 områden följs.

Områdets värden kan påverkas negativt av: fritidsbebyggelse, exploatering, ytterligare täktverksamhet, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, nydikningar, täkt, luftledning, vägdragningar, vindkraftverk och telemaster.

Fortsatt jordbruk med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement såsom fortsatt hävd av Hammarsängen är viktiga förutsättningar för bevarande. Liksom restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker och fortsatt beteshävd av de öar som i dag betas.

Bevarandet av våtmarkernas värde kräver att områdets hydrologi skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner kan skada naturvärdena.

Klintkusten från Nors och Lergravsviken ned till S:t Olofsholm och Hideviken är en vacker kulturpräglad trakt som i sin helhet bör bevaras intakt.

Planering och säkerställande:

I området finns tretton naturreservat; Gotlandskusten, Asunden, Bungenäs, Dagghagen, Furilden, Hideviken, Husken, Lergravsviken, Lörgeudd, Malms-Kyllaj, S:t Olofsholm, Sajgs och Ytterholmen. Sex områden är utpekade enligt Natura 2000 Habitatdirektivet; Asunden, Bungenäs, Dagghagen, Furilden, Sajgs och Kyllajhajdar och ett område enligt Fågeldirektivet; Asunden.

Några byggnadsminnen och ett stort antal fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen. Strandskydd på 100 m gäller för hela området. Det finns ett antal detaljplanlagda områden.

Bångån, Hultungsån och Vägumeån är fredningsområde för havsöring mellan 1 oktober och 31 december, även områden runt mynningarna är skyddade. Gädda och abborre är fredade i kustvattenområdet under perioden 1 mars till 31 maj. Sik är fredad runt hela Gotlands kust under perioden 1 november till 15 december och skrubbskädda mellan 15 februari och 15 maj. Ålen är fredad året runt.

För delar av Furilden råder vistelseförbud 15 mars-15 juli.

De tillträdesförbud som finns på delar av området medför visserligen en del inskränkningar i friluftslivet men eftersom

dessas är tidsbegränsade bedöms inte förbuden påverka friluftslivet i någon större omfattning.

Områdets avgränsning:

Gränsen på land går 500 m från strandlinjen, längre i vissa områden där strandområdet ansluter till naturreservat eller i ett fall riksintresse för naturvård. Till havs omfattar området öarna i skärgården och upp till Färösund (Bunge aur och södra gattet) där området också ansluter till riksintresseområde Fårö. Större delen av sjöfartsled 382 som går in till Slite omfattas inte av riksintresset. Ett stråk mellan Grunnet och Enholmen är dock riksintresse för friluftsliv då vattenburet friluftsliv förekommer i detta område, ex kajakpaddling. Stråket korsar farleden. Ön Skenholmen har undantagits från riksintresseområdet. Riksintresseområde avslutar ön Skenholmen som är Natura 2000-område och fågelskyddsområde. Ön har använts som bombfält av Försvarsmakten. Ingen klassificering där man kartlagt mängder, typ och utbredning av oexploderad ammunition på ön har gjorts av Försvarsmakten. Denna klassificering ligger till grund för att bedöma vilka risker som finns. Försvarsmakten avråder därför besök på ön. På sikt bör ön tas in i riksintresseområdet men detta kan göras först efter att klassificering och eventuell sanering utförts.

Så tillgodoses riksintresset

Området har i huvudsak ett starkt skydd i form av naturreservat och natura2000-områden.

I planförslaget värnar Region Gotland stränderna genom föreslagna riktlinjer och ett begränsat antal utpekade områden. Viktigt samband för natur och friluftsliv är utpekade som utvecklingsinriktning längs med kusten.

LIS-områden är väl avvägda på ett begränsat antal platser. De orörda områdena har

lämnats. LIS-områden har fokuserat på besöksnäring för att stötta friluftslivet.

Genom föreslagna riktlinjer för ställplatser för husbilar hoppas Region Gotland kunna se en minskning av terrängkörning på sikt.

Natur- och friluftlivskartan utgör bra kunskapsunderlag i kommande planering.

Vindkraftsområdet på Smöjen pekas ut som ett område som bör generationsväxlas, det är en etablerad plats för vindbruk idag och den vill Region Gotland fortsatt värna och anser att det går att kombinera med områdets intressen för friluftsliv.

4.5.9 FI 09 Hejnum hållar med omnejd

Friluftaktiviteter:

Vandring, strövande, promenader, cykel, MTB, bad, naturupplevelser, fritidsfiske, kanot, skridskoåkning.

Beskrivning av områdets värden:

File Hajdar, Hejnum hållar och Kallgateburg utgör en unik företeelse i gotländsk natur. I området finns både Gotlands största sammanhängande våtmarksområde och Gotlands största sammanhängande hållmarkskomplex. Området har högt floristiskt värde och orörda våtmarker och är till stora delar av vildmarks-karaktär.

I slutet av april blommar nipsippan i mängder på Hejnum hållar och Filehajdar och i månadsskiftet maj-juni blommar guckoskon vid Kallgate. I juni flyger den sällsynta väddnätfjärilen på Bälsalvret. Det finns många stigar i området för vandring, strövande eller promenader.

I Tingsstäde träsk kan man bada, paddla kanot eller hyra en båt. Vattnet i det grunda träsket värms upp snabbt så här kan man bada tidigt på säsongen. Med båt kan man också titta på det sjunkna Bulverket. På vintern kan man istället åka skridskor här.

Genom området går två större vandringsleder. Pilgrimsleden som går från S:t Olofsholm på nordöstra Gotland till Visby skär tvärs genom området från Slites golfbana i nordost till Hejnums bygdegård i väster. Vid Slites golfbana börjar också en gammal väg som kallas Kallgate. Karls gata. Namnet har den enligt sägnen fått efter Karl X, som sägs ha färdats denna väg till Slite. Vägen/leden går på Ancylusvallen genom området från nordost till väg 147 (Slitevägen) i södra delen.

Vid Kallgatburg finns en 2,5 km lång, delvis spångad vandringsstig som tillsammans med ett informationsblad ger en inblick i reservatets naturförhållanden. Vid Hejnum Kallgate finns en 6 km lång vandringsled och ett utsiktstorn med milsvid utsikt österut.

Området genomkorsas av ett flertal vägar och stigar och besöksnäringen i Slite har påbörjat att göra cykelleder (ca 20 mil) inom området. En gammal endurobana på gamla skjutfältet vid Tingstäde träsk är populär bland mountainbikecyklister.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

Eftersom många av friluftaktiviteterna i området är knutna till höga naturvärden är det mycket viktigt att dessa bevaras och att markerade leder och stigar underhålls. Det är viktigt att beslut, skötsel- och bevarandeplaner för ingående reservat och Natura 2000 områden följs.

Områdets värden påverkas negativt av dikningar, ovarsam körning, kalhuggning och bebyggelse och utökad täktverksamhet. Områdets värden kan påverkas negativt av minskad eller upphörd jordbruks- eller betesdrift skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, bebyggelse, nydikningar, täkt, luftledning, vägdragningar.

Bevarandet av våtmarkernas värde kräver att områdets hydrologi skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner kan skada naturvärdena.

En del av de befintliga vandringslederna bör upprustas och märkas tydligare.

Planering och säkerställande:

I området finns fyra naturreservat; Filehajdar, Grodvät, Kallgatburg och Tiselhagen. Utredning för flera nya reservat pågår i området. Sex områden är utpekade enligt Natura 2000 Habitatdirektivet; Filehajdar, Grodvät, Hejnum högård, Hejnum Kallgate, Kallgatburg, Tiselhagen. Länsstyrelsen har i mars 2016 lämnat förslag på ett nytt (Hejnum hällar) och två utökade (Kallgate och Filehajdar) Natura 2000-områden. En del av området är utpekad som RAMSAR- område (3SE038). Ett område är biotopskyddsområde och sex områden omfattas av naturvårdsavtal.

Delar av området omfattas också av riksintresse för värdefulla ämnen och mineral. Avtal finns med verksamhetsutövare att inte avverka skogen innan kalksten bryts i området.

Inom området ges också ut miljöersättningar för säkerställande av skydd och skötsel av Natura 2000-områden.

Ett stort antal fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen. Kusten längs Tingstäde träsk omfattas av strandskydd på 100 m.

Områdets avgränsning:

Områdets södra gräns utgörs av väg 147, i väster längs vägen mot Hejnum-Tingstäde. I öster sträcker sig området fram mot Bojsvätars naturreservat och våtmarker och upp mot Cementas brott vid Filehajdar. Norra gränsen utgörs i

princip av väg 148 (gränsen delvis indragen från vägen). Mot Cementas brott vid Filehajdar har gränsen dragits 500 - 1000 m från brottet eftersom verksamheten kan verka störande på friluftsupplevelser. I nordöstra delen av området är avståndet kortare på grund av de gamla vandringsledernas dragning i detta område. Visst buller kan även höras längre bort än 1000 m men bedöms inte som alltför störande.

Så tillgodoses riksintresset:

Delar av området är också utpekade som riksintresse för energiproduktion, vindbruk där Region Gotland anser att riksintresse för vindbruk för väga tyngre då det bör gå att kombinera i området, vindbruk är heller inte uppräknat som något som skulle kunna skada riksintresset.

I området föreslås inga ändringar som påtagligt skulle kunna skada riksintresset.

4.5.10 FI 10 Follingbohöjdens friluftsområde

Friluftaktiviteter: Strövande, promenader, längdåkning, terrängcykling, naturupplevelser, kulturupplevelser, jakt, skytte, löpning, orientering, geocaching och ridning.

Beskrivning av områdets värden: Ett tätortsnära naturområde med ett välutvecklat friluftsliv. Områdets närhet till Visby gör det till ett av Gotlands mest besökta friluftsområden. I området finns två föreningsstugor med anlagda motions- och skidspår. Föreningarna, Visborgs OK och SOK Svaide Roma bedriver orienterings- och skidverksamhet. Man kan hyra längdskidor vid båda anläggningarna. Vid VOK-stugan har även Friluftsförbundet sin basverksamhet för barn och ungdomar.

I området finns en mängd stigar och mindre vägar som inbjuder till rastning av hundar, stavgång, naturupplevelser, mountainbike eller vanliga promenader. Närmast Visby ligger Rävåsen med

ridstall med ridskola, ishall och fotbollsplaner och från denna del av området leder stigar ut mot klubbstugorna. Idrottsområdet vid Rävåsen utgör en naturlig ingång i området. Hit leder också cykelbanor från centrala Visby vilket gör att man inte behöver ta bilen för att komma till området.

I området finns också naturreservat med höga naturvärden.

Hela området har mycket stor utvecklingspotential med avseende på friluftsliv, naturupplevelser och idrott.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

För att bevara områdets värden krävs att beslut, skötsel- och bevarandeplaner för ingående reservat och Natura 2000 områden följs. Staten har nyligen köpt in ytterligare mark i området och Länsstyrelsen planerar för ett reservat som kommer att omfatta ytterligare delar av området.

Det är viktigt att föreningarnas klubbstugor och anlagda spår kan fortsätta skötas och underhållas.

Exploatering och kalhuggning av skog kan skada områdets värden. Även ytterligare exploatering av en del industrimark i områdets nordvästra del kan skada områdets värden. Eftersom området också utgör primär skyddszon för Visbys vattentäkter är dock några större industriutbyggnader inte troliga. Byggnad av bostäder i anslutning till spår, leder, Svaide väg och det vattenfyllda kalkbrottet verkar hämmande på friluftslivet.

I området finns många bredare stigar/mindre vägar där man kan ta sig fram med bil. Fordonstrafiken på dessa stigar bör begränsas eftersom den påverkar friluftsupplevelsen negativt och kan leda till allvarliga olyckor.

I förstudien över områdets verksamheter och markanvändning har frågan om kollektivtrafik ut till VOK- och Svaidestugan lyfts. Detta skulle tillgängliggöra området för fler.

Planering och säkerställande:

I området finns ett naturreservat; Ölbäck. En del av Ölbäck är även utpekad enligt Natura 2000 Habitatdirektivet. Arbetet med att bilda ett nytt reservat pågår. Ett byggnadsminne och ett antal fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen. Några detaljplaner finns för den nordvästra delen av området.

Områdets avgränsning:

Området avgränsas av Visbyleden, Slitevägen/Endreväg, Follingboväg och vägen mellan Follingboväg och Endreväg. Hela Ölbäcks naturreservat ingår dock i området, även delen norr om Endreväg. Vissa justeringar av ovanstående avgränsning har gjorts där hänsyn har tagits till pågående industriverksamheter och bebyggelse.

Så tillgodoses riksintresset:

I planförslaget värnar Region Gotland kopplingen mellan Visby och riksintresset genom utvecklingsinriktningen viktig funktion för natur och friluftsliv. Utifrån ekosystemtjänstekartläggningen föreslås även ytor för viktiga samband för natur och friluftsliv som ska utvecklas i området.

Sociotopkartering för Visby, natur och friluftslivskartan samt ekosystemtjänstekartläggningen utgör goda kunskapsunderlag för att utveckla området.

4.5.11 FI 11 Kulturreseptatet Norrbys i Väte och naturreservatet Bäcks

Friluftaktiviteter:

Strövande, promenader, kulturupplevelser och naturupplevelser.

Beskrivning av områdets värden:

Norrbys i Väte är Gotlands första kulturreseptat och angränsar till naturreservatet

Bäcks. Tillsammans visar de båda områdena hur äldre tiders markanvändning skedde i samspel med naturmiljön och som bidragit till att ett kulturarv nu har skapats.

Vid Norrbys kan man få uppleva hur man levde och arbetade på en gotländsk gård under första delen av 1900-talet. En stig med flera förgreningar löper genom kulturreseptatet och visar gårdens marker.

Vid Bäcks får man istället uppleva en gammal barrskog som under lång tid sköts genom plockhuggning och där trakthyggesbruk aldrig förekommit. I reservatet finns två fornborgar. Binge Slott som fornborgarna kallas består av två ringformade fornborgar som delvis överlappar varandra. Något liknande finns ingen annanstans på Gotland. Genom reservatet löper en väg som kantas av många fornlämningar. Vägen finns med på skattläggningskartan från 1700-talet vilket tyder på att den är mycket gammal, kanske till och med forntida.

Hela området har ett pedagogiskt värde och här finns goda möjligheter för rekreation och strövande i ett naturskönt område med höga kulturella värden.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

Att syftet med reservaten följs och att brukandet följer de skötselplaner som upprättats. Medvetenhet och information om vilka olika hänsyn som ska tas i ett kombinerat kulturreseptat och museigård.

Planering och säkerställande:

Bäcks naturreservat och Norrbys kulturreseptat är skyddat enligt miljöbalken medan byggnader, som utgör byggnadsminne, och fornlämningar skyddas genom kulturmiljölagen och Skogsvårdslagen. Att aktiviteter anordnas som lyfter fram komplexiteten i området. I de fall där skötseln inte

kan utföras kan informationssatsningar göras för att visa på platsens unika värden.

Områdets avgränsning:

Gränsen för såväl kultur- som naturreservatet.

Så tillgodoses riksintresset:

Region Gotland föreslår ingen ändrad eller utvecklad användning för området varför riksintresset anses vara tillgodosett.

4.5.12 FI 12 Östergarnsholm

Friluftaktiviteter:

Strövande, promenader, naturupplevelser, kulturupplevelser.

Beskrivning av områdets värden:

Östergarnsholm hör till ett av Gotlands mest särpräglade odlingslandskap. Ön har under mycket lång tid använts som betesmark. Ön består av helt öppna gräsmarker och de enda vedväxterna består av de träd och buskar som står i den lilla fyrträdgården, två askar på nordvästra delen samt någon enda enbuske och några få trädformade hagtornsbuskar.

Vegetationen är rik och här växer bl.a. vildlin, backtimjan, slätterblomma, Adam och Eva, gulkämpar, darrgräs och nattviol. I området finns de hotade arterna toppjungfrulin och flockarun. Området har höga ornitologiska värden med ett stort antal häckande fågelarter.

Ön är lättvandrad och väl på ön man kan på ett enkelt sätt besöka fyrarna eller den fornborg som finns på västsidan. Man kan också njuta av den vida utsikten, fåglarna, sälarna och växtligheten. Klipporna vid Aurlvik inbjuder till bad. En havsgrotta kan man simma eller paddla kajak igenom.

Förutsättningar för bevarande och utveckling av områdets värden:

Området påverkas negativt av all form av exploatering. För att bevara värdena krävs

fortsatt naturvårdsinriktad betesdrift. Planering och säkerställande: Byggnadsminnen och fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen

Områdets avgränsning:

Området avser ön Östergarnsholm

Så tillgodoses riksintresset:

Region Gotland föreslår ingen ändrad eller utvecklad användning för området varför riksintresset anses vara tillgodosett.

4.6 Riksintresse energiproduktion Vindbruk 3 kap 8 § MB

Energiproduktion - vindbruk

Energimyndigheten är ansvarig för riksintresse för energiproduktion och -distribution – vattenkraft, vindbruk och kraftvärme. Gotlands län omfattas endast av riksintresse för vindbruk. Stamledningar för gas eller större elledningar är inte klassade som riksintressen.

Beslutet att ange redovisade geografiska platser som områden av riksintresse för vindbruk togs av Energimyndigheten den 19 maj 2008. Den senaste uppdateringen av riksintresse för vindbruk genomfördes år 2013 och ett tilläggsbeslut togs i maj 2015 för ett mindre antal områden.

I Gotlands län finns tio områden utpekade som riksintresse för vindbruk, samtliga landbaserade. Kartunderlag samt beskrivningar över Energimyndighetens utpekade riksintressen finns i det webbaserade kartverktyget vindkoll.se.

Ett riksintresse är ett statligt anspråk på mark- och vattenresursen. Vid prövning av mark- och vattenanvändning är ett sådant område vägledande. Det är dock först i tillståndsprövningen i det enskilda fallet som riksintresset får en rättslig betydelse. Då bedöms riksintresse för vindbruk mot andra befintliga riksintressen som exempelvis naturvård, kulturmiljö, rennäring, försvarsmaktens intressen och luftfart.

Att ett område är angivet som riksintresse för vindbruk, innebär att Energimyndigheten bedömer området som särskilt lämpligt för elproduktion från storskalig vindkraft utifrån följande förutsättningar:

På land

- Vindförutsättningar – I vindområdet ska det blåsa mer än 7,2 m/s i årsmedelvind 100 meter ovan mark (MIUU 2011)
- Området ska vara större än 5 kvadratkilometer (undantaget elområde 4)

- Avstånd till bebyggelse (hus och kyrkor) – Avståndet mellan vindkraftverk och bebyggelse ska vara mer än 800 meter (Undantag för de områden som kvarstår sedan 2008 där 400 meter är gällande)

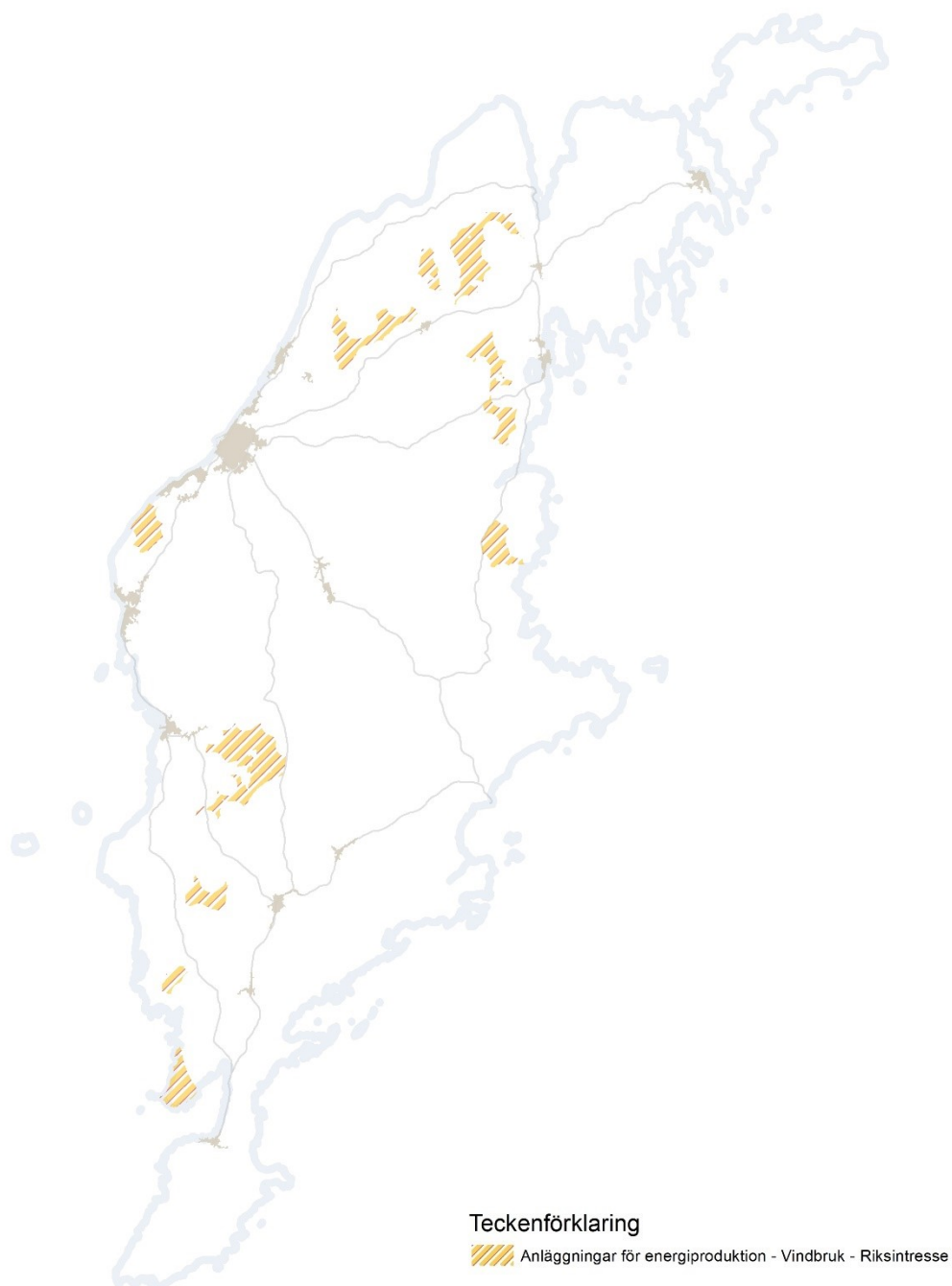
Till havs

- Vindförutsättningar – I vindområdet ska det blåsa mer än 8,0 m/s i årsmedelvind 100 meter ovan mark (MIUU 2011)
- Området ska vara större än 15 km²
- Vattendjup ned till 35 meter

Riksintresse obruten kust, obrutet fjäll, natura 2000 områden på land, nationalparker och natur- och kulturresevat är undantagen från anspråket.

Det är möjligt att även bygga utanför riksintresseområden om platsen i en prövning visar sig lämplig eller om kommunen redovisar området som lämpligt i översiktsplanen.

På Gotland finns det 10 utpekade områden för energiproduktion vindbruk.

Karta. Riksintresse Vindbruk

OBJ ECTI D	Area_ km2	Anta lVer k	Ef- fekt_ min	Ef- fekt_ max	Arsp r_mi n	Arsp r_ma x	FM_ stop p	ObjID _201 3	T Y P	Area- Bygg	Ars vin d	Info
119	8,577 29031	19	38	57	106	188	1	249	La n d	0	7,9 - 8,7	Tofta skjutfält
120	14,79 77368 3	34	68	102	190	337	0	247	La n d	1,261 4814 8	7,0 - 7,6	Sammanlagt med tidigare riksintresse I006
121	14,72 58337 1	33	66	99	185	327	1	246	La n d	0	7,4 - 8,2	Stoppområde Visby
122	5,094 16436	11	22	33	62	109	0	242	La n d	0,230 7870 7	7,3 - 7,8	
123	19,82 06205 1	45	90	135	252	446	0	244	La n d	0	7,2 - 7,9	Sammanfogning mellan områdena med objektID 41 och tidigare I012 resp. I013
124	9,282 21531	21	42	63	118	208	0	261	La n d	8,882 5154 4	8,6 - 8,7	Tidigare riksintresse innesluts i nytt område, tidigare riksintresse utgår
208	3,289 36773	7	14	21	39	69	0	258	La n d	0,278 3735 4	7,6 - 8,1	Tidigare riksintresse som kvarstår, 400 m till bebyggelse
209	30,04 69693 7	69	138	207	386	683	1	254	La n d	1,556 4495 2	7,3 - 8,1	Tidigare riksintresse som kvarstår, stoppområde Visby, 400 m till bebyggelse
210	9,471 66377	21	42	63	118	208	0	248	La n d	0,066 4054	7,1 - 7,3	Tidigare riksintresse som kvarstår, 400 m till bebyggelse
211	7,087 34349	16	32	48	90	158	0	255	La n d	0,501 5970 4	7,7 - 8,0	Tidigare riksintresse som kvarstår, 400 m till bebyggelse

Hur ett riksintresse för vindbruk ska skyddas

Att etablera bostäder inom ett utpekad riksintresseområde för vindbruk kan påverka möjligheter till användandet negativt eftersom ljud och den visuella påverkan från framtida verk kan påverka boendemiljön. Sannolikheten för en framtida etablering av vindkraft i området kan då minska. Energimyndigheten gör trots detta bedömningen att enstaka hus/bebyggelse kan tillåtas inom ett riksintresseområde för vindbruk om riksintresset i sig inte påtagligt skadas. Detta får avgöras från fall till fall på regional och lokal nivå. Påverkan kan vara olika stor beroende av hur stort riksintresseområdet är och var i området bostäder eller annan bebyggelse planeras. En viss typ av bebyggelse såsom industrier, hamnverksamhet med mera kan anläggas inom riksintresseområden för vindbruk så länge det är möjligt att åstadkomma säkra miljöer där vindkraften etableras.

Inom ett utpekad riksintresseområde för vindbruk bör företrädesvis tillståndspliktiga vindkraftverk etableras. Etablering av anmälningspliktiga vindkraftverk inom ett riksintresseområde för vindbruk kan vara mer lämplig i de fall där närmiljön anger dessa förutsättningar, och i de fall där parken planeras så att ytterligare vindkraftverk kan etableras och att föreslagna riksintresseområden för vindbruk kan nyttjas fullt ut. Huruvida andra exploateringar påtagligt försvårar tillkomsten eller användandet av vindkraftsanläggningar, får avgöras från fall till fall av länsstyrelse och kommun.

Försvarsmaktens intressen – och vindbruket

Områden av riksintresse för försvarsmakten kan exempelvis vara övnings- och skjutfält både på land och i havet, flygplatser, stoppområden eller väderradarstationer. Försvarsmaktens intressen äger enligt 3 kap. 10 § miljöbalken företräde gentemot andra riksintressen vid en tillståndsprövning. Enligt Energimyndighet-

ens bedömning kan försvarsmaktens intressen i vissa fall kombineras med vindkraftsetableringar. Energimyndigheten gör bedömningen att dessa avväganden bör hanteras i tillståndprocessen och att generella undantag inte ska göras på förhand.

När det gäller samexistens mellan olika intressen hänvisar Energimyndigheten till prop. 2012/13:1, där det enligt regeringen är angeläget att Försvarsmakten och andra berörda intressenter så långt som möjligt vidtar åtgärder i enlighet med den rapport som tagits fram av Totalförsvarets forskningsinstitut, Redovisning av uppdrag – internationell jämförelse avseende militär flygverksamhet och vindkraft. Syftet är att nå en ökad förståelse och samexistens mellan olika intressen.

Så tillgodoses riksintresset i förslaget

De av Energimyndigheten i maj 2013 utpekade riksintresseområdena för vindbruk är beaktade genom riktlinjer och utpekade områden för vindbruk. På plankartan har dessa områden för vindbruk markerats inklusive skyddszoner som ska hindra att Områden av riksintresse för vindbruk enligt 3 kap MB annan exploatering ska utgöra hinder för vindbruket i dessa områden. Det rör sig i första hand om bostadsbebyggelse.

En stor del av de utpekade riksintresseområdena för vindbruk delar sin riksintressestatus med ett, två, tre och till och med fyra andra riksintressen. Det är företrädesvis områden med betydande natur-, kultur- och friluftsvärden, men även områden som omfattas av totalförsvarets och civilflygets riksintressen.

4.7 Dricksvattenförsörjning 3 kap 8 § MB

För att stärka och tydliggöra vattenförsörjningsintresset i samhällsplaneringen har Havs- och vattenmyndigheten (HaV) pekat ut områden och anläggningar som är av riksintresse för vattenförsörjning.

På Gotland har Visbys dricksvattenanläggningar med Visbys grundvattentäkter och ytvattentäkten Tingstäde träsk pekats ut som riksintresse för dricksvattenförsörjningen.

Så tillgodoses riksintresset i planförslaget

Ett växande Visby tar hänsyn dricksvattenanläggningarna

Region Gotland har sedan riksintresset instiftades reviderat Visby vattenskyddsområde, beslut togs av Regionfullmäktige 2015-03-30. Syftet med vattenskyddsområdet med tillhörande föreskrifter är att långsiktigt säkerställa vattentillgången och råvattenkvaliteten för Visbyområdet som saknar reservvattentäkter. Region Gotland anser därför att riksintressebeskrivningen bör justeras i enlighet med detta.

Tillgången till dricksvatten av god kvalitet är en förutsättning för bostadsförsörjningen. Om Visby ska kunna växa vidare i framtiden måste vattenskyddsområdena värnas.

Dagvattenfrågan behöver vara närvarande i hela samhällsbyggnadsprocessen: i tidiga skeden, i planprocessen, i bygglovsprocessen och i genomförandeprocessen.

Vid planering, bygglov och markåtgärder i områden som berör vattenskyddsområden, vattenverk, ledningar eller andra dricksvattenanläggningar behöver Region

Gotlands VA-avdelning involveras i tidigt skede.

Vid detaljplanering inom vattenskyddsområden bör alltid en dagvattenutredning utföras av en sakkunnig. Utredningen utgår från Region Gotlands dagvattenhandbok. Utredningen ska resultera i ett förslag på hur dagvattnet ska hanteras inom ett visst område på ett sätt som inte påverkar grundvattnet eller recipienten negativt. Dagvattenhanteringen bör vidareutvecklas i detaljprojekteringen och följas upp i bygglovskedet. Startbesked bör inte ges förrän dagvattenläggningarna har projekterats och redovisats. För att få slutbesked ska byggaktören visa att alla krav som gäller för startbeskedet är uppfyllda.

Markanvändningen bör anpassas efter vattenskyddsområdena. Inom Österby bör industriändamålet avvecklas på sikt och ersättas med annan användning som är förenligt med skyddskrav för primärt vattenskyddsområde. Bostäder kan prövas inom vattenskyddsområden, men det kan innebära att särskilda åtgärder måste vidtas. Exempelvis att förorenat dagvatten hanteras med täta lösningar eller att exploateringen anpassas till platsens förutsättningar.

4.8 Värdefulla ämnen eller material 3 kap 7 § MB

Av miljöbalkens 3 kap 7 § andra stycket framgår att områden som innehåller fyndigheter av ämnen eller material som är av riksintresse skall skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra utvinningen av dessa. Det som avses i lagrummet är främst fyndigheter av sådana ämnen eller material som är eller bedöms kunna bli av stor betydelse, bl a för landets försörjningsberedskap.

Inom sådana områden får kommunerna och de statliga myndigheterna inte planera för eller lämna tillstånd till verksamheter som kan förhindra eller påtagligt försvåra ett utnyttjande av resurserna.

Riksintresse för värdefulla ämnen eller material pekas ut av Sveriges Geologiska Undersökning, SGU, och omfattar områden som innehåller fyndigheter av värdefulla ämnen eller material. Syftet med utpekandet är att skydda områdena mot åtgärder som påtagligt kan försvåra utvinningen av ämnena eller materialet. Inom utpekade områden får kommuner och statliga myndigheter inte planera för eller lämna tillstånd till verksamheter som kan förhindra eller påtagligt försvåra ett utnyttjande av mineralresurserna. På Gotland finns sex utpekade områden av riksintresse för värdefulla ämnen eller material där samtliga omfattar kalksten. Motiven och ändamålen för utpekandet är varierande i olika områden, såsom för råvara för cementindustrin, insatsråvara för kemisk industri, järn- och stålindustri samt kalk- och kalkbrukstillverkning.

De kriterier, på vilka SGU grundar sina beslut att utpeka och detaljavgränsa ett område med en fyndighet av ett ämne eller material som riksintresse, är:

- Ämnet eller materialet har stor betydelse för samhällets behov.
- Ämnet eller materialet har särskilt värdefulla egenskaper.

- Området innehållande fyndigheten av ämnet eller materialet är väl avgränsat, undersökt och dokumenterat.

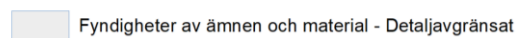
Alla ovanstående kriterier ska vara uppfyllda för att utpeka och detaljavgränsa en fyndighet som riksintresse enligt 3 kap. 7 § andra stycket miljöbalken.

Beslutsprocessen

Förordningen om hushållning med mark- och vattenområden m m (SFS 1998:896) anger att SGU, efter samråd med Boverket och länsstyrelse, kan besluta att en viss fyndighet utgör ett sådant område som är av riksintresse avseende ämnen och material för landets materialförsörjning. Avgränsningen görs utifrån ett mycket långsiktigt perspektiv, ca 50–150 år. Efter kartritning och koordinatsättning med arealberäkning remitteras förslaget till avgränsning av fyndigheten till berörd länsstyrelse och Boverket. Beroende på remissinstansernas synpunkter kan ytterligare justering av förslaget aktualiseras. Därefter fattar SGU beslut i ärendet.

På Gotland är följande områden utpekade:

1. Filehajdar: Råvara för cementindustrin.
2. Västra brottet: Råvara för cementindustrin.
3. Storugns Klinthagen: Insatsråvara för kemisk industri, järn- och stålindustri.
4. Fleringe: Kalk- och kalkbrukstillverkning, insatsråvara för kemisk industri, järn- och stålindustri.
5. Rute: Insatsråvara för kemisk industri, järn- och stålindustri.
6. Stucks: Insatsråvara för kemisk industri, järn- och stålindustri.
7. Buttle: Produkten i huvudsak att användas inom järn- och stålindustrin.

Ärendenr RS 2019/1237 Datum 2021-12-15

Så tillgodoses riksintresset för värdefulla ämnen och material:

Riksintresse för värdefulla ämnen och mineraler finns beskrivna i planeringsunderlaget och är utpekade på plankartan som utredningsområden. Eventuella etableringar av anläggningar för hållbar energiproduktion (vind, sol etc) inom dessa områden kan tillåtas om det anses förenligt med ändamålet för de utpekade områdena.

Riktlinjer

Region Gotland gör följande ställningstagande när det gäller riksintressen för värdefulla ämnen eller material:

- Pågående täktverksamhet ska prioriteras framför att ta ny obruten mark i anspråk.
- Avvägning och samutnyttjande av områden för olika intressen ska eftersträvas, t ex för hållbar energiproduktion
- Färdigbrutna områden ska provas för att användas som en del i det rörliga friluftslivet eller för lämpliga verksamheter
- Region Gotland prioriterar grundvattnet i första hand.
- Om utvinning påverkar vattenförsörjningen negativt skall kompensatoriska åtgärder finnas på plats, så att den totala effekten för vattenförsörjningen blir minst neutral eller positiv.

4.8.1 Buttle 31

Riksintresset utgörs av ett område om ca 2 700 ha.

SGU är medveten om att det inom den föreslagna detaljavgränsningen av fyndigheten Buttle finns flera områden med skyddad natur men vill i detta sammanhang påpeka att bedömning av avgränsningen av riksintresset för värdefulla ämnen eller material endast baseras på

information om den geologiska formationen (revkalkstenen) som omfattas av riksintresset samt SGU:s bedömning av samhällets framtida behov av kalksten. Riksintresseverktyget är ett planeringsinstrument som är tänkt att underlätta vid kommunal och regional planering. Frågan om ett område är riksintressant och om vilken tyngd intresset i så fall har, t.ex. i förhållande till andra riksintressen, avgörs ytterst av domstol.

Länsstyrelsen konstaterar att det fortfarande finns flera allmänna intressen samt skyddade områden inom detaljavgränsningen och anser att Natura 2000-området och skyddade områden ska undantas från riksintresset. De påpekar också att flera riksintressen överlappar varandra i området samt att i gällande översiktsplan är området betydelsefullt för utbyggnad av vindkraft.

Länsstyrelsen anser att man vid detaljavgränsning av ett område ska ta hänsyn till skyddsavståndet 500 meter till bostadshus då riksintresset för mineral ska tillgodoses ett intresse som medför olägenhet för boende. Boverket anger 500 meter som ett avstånd som rekommenderas av vid täktverksamhet. Länsstyrelsen påpekar också att detaljavgränsningen överlappar området riksintressanta för kulturmiljö enligt 3 kap. 6 § miljöbalken och för totalförsvaret enligt 3 kap 9.

SGU framför att vid en eventuell brytning av kalkstenen i Buttle kommer produkten i huvudsak att användas inom järn- och stålindustrin.

Påtaglig skada

Påtaglig skada för riksintresset är all förändring av verksamhet eller skydd som förhindrar en eventuell framtida utvinning av kalkstenen. Det handlar om åtgärder som har en mer bestående negativ påverkan på möjligheterna att utvinna de aktu-

ella fyndigheterna, varvid utesluts mer bagatellartad påverkan utan långtgående konsekvenser. Det kan t.ex. vara nya skydd av områden, omdragning av väg, etablering av nya verksamheter eller liknande.

SGU anser att utpekade riksintresse och andra allmänna och skyddsvärda intressen som t.ex. Natura 2000-områden eller naturreservat kan överlappa varandra och samexistera inom samma område. Det är i princip först vid en förändrad markanvändning som en tillämpning av hushållningsbestämmelserna i miljöbalken aktualiseras, och som ett riksintresse får betydelse. Vid oförenliga riksintressen ska dock en avvägning göras om vilket riksintresse som ska ges företräde.

Bestämmelsen om detta finns i 3 kap. 10 § miljöbalken. Det bör framhållas att en avvägning enligt 3 kap. 10 § miljöbalken endast ska göras om en åtgärd befaras medföra påtaglig skada på riksintresset. Det är först när inverkan av en åtgärd når upp till denna nivå som åtgärden kan sägas vara oförenlig med riksintresset (jmf vidare Miljööverdomstolens avgörande MÖD 2006:48). SGU respekterar att det föreligger motstående intressen inom området som är aktuellt för detaljavgränsning. Samma sak gäller andra utpekade riksintressen eller vad gäller avstånd till bostäder. En bedömning och avvägning av olika intressen samt hänsyn till avstånd för boenden m.m. görs vid en eventuell kommande prövning enligt miljöbalken, och ytterst av domstol.

SGU vill också framhålla att myndigheten endast kan göra en bedömning av var den kalksten som omfattas av riksintresse förekommer. Detaljavgränsningen baseras endast på geologiska betingelser. Den avgörande skillnaden i den del av den geologiska formation som är aktuell för justering av detaljavgränsningen är endast märktheten. Det är samma revkalksten med

samma tekniska egenskaper. I det tillkomna området finns tillgänglig geologisk information i form av dokumenterade borrhålsdata. En eventuell brytning av revkalksten kan således även komma att vara aktuell utanför det detaljavgränsade området.

SGU anser att alla tre kriterier är uppfyllda för utpekande och detaljavgränsning av fyndigheten Buttle som riksintresse.

- Fyndigheten Buttle innehåller revkalksten som håller en kvalitet som är nödvändig för järn- och stålindustrin. Svensk revkalksten av denna kvalitet är endast känd från Gotland. Potentialen i området är stor och samhället kommer inom en överskådlig framtid att vara beroende av denna produkt.
- Användningsområdet för kalksten med revkalkstenens termiska och fysikaliska egenskaper är idag huvudsakligen som brännkalk till järn- och stålindustrin.
- Fyndigheten är känd och väl undersökt i omgångar, både av SGU, andra aktörer och forskare. Moderna undersökningsmetoder och möjligheter till 3-dimensionell tolkning av data har på senare år ökat den geologiska kunskapen betydligt. Genom detta är de geologiska betingelserna i området kända så långt rimligt kan krävas. Detaljavgränsningen av riksintresset Buttle baseras på geologiska betingelser och de undersökningar av geologin som finns idag.

4.8.2 File Hajdar och Västra brottet 46
Riksintresset omfattar cirka 805 ha.

4.8.3 Klinthagen och Storungs 41
Lagerföljden består av mörka, relativt enhetliga kalkstenar på djupet (~20-25 m

från bergytan), följt av en revdominerande lagerföljd med mycket varierande kalkstenstyper, ljusa krinoid- och fragmentkalkstenar. Dessa överlagras av relativt enhetliga stromatoporoidkalkstenar med stor horisontell utsträckning. Kalkstenarna i den översta delen av Klinthagenbrottet, som ligger ca 2 km söder om det gamla Storugnsbrottet, är avsatta något senare eller möjligtvis samtidigt med de övre delarna i Storugns. Vidare tycks mäktigheten av den övre stromatoporoidrika kalkstenen också vara större i Klinthagen än i Storugns, varmed uppskattningsvis de övre åtta metrarna i Klinthagen motsvaras av de övre fem metrarna i Storugns. Detta överensstämmer med den generella berggrundstupningen på Gotland

4.8.4 Rute

Rute (Bunge)

Kalkstenarna förekommer lagrade ovanpå mägersten. Det förekommer två enheter av kalkstenar. I norr förekommer relativt enhetligt lagrade ljusa och mörka krinoidkalkstenar med mellanlagrande mägersten. Krinoidkalkstenen är vanligen fin-kornig och finkristallin, hårdbankad och stylolitisk. I undre delarna innehåller den stromatoporoidelinsor i varierande grad. Rutefyndigheten är jämnare och har en renare kvalitet än Klinthagenfyndigheten i de under delarna. I de södra delarna är lagerföljden mera varierande. Det kan röra sig om stora mäktighetsvariationer över relativt korta avstånd. Det finns stora inslag av revkalksten samt medelkorniga och grovkristallina krinoidkalkstenar. Mäktiga linsformiga revkalkstens kroppar påträffas på olika djup i kalkstenssekvensen. De är 15-20 m mäktiga och 150-350 m breda. I anslutning till revkropparna förekommer alltid fragmentkalksten och erosionsprodukter från reven.

4.8.5 Stucks

Sveriges geologiska undersökning (SGU) och Statens Naturvårdsverk har i beslut

den 2 maj 1994 förklarat kalkstensfyndigheterna Klinthagenbrottet och Storugns i Gotlands kommun och län för riksintresse enligt 2 kap. 7 § 2:a st. NRL. Lagen ingår numera i miljöbalken. Den fyndighet vid Stucks som också bearbetats en längre tid ingick inte i beslutet då verksamheten var ytterst blygsam vid tillfället och underlag saknades för att göra en adekvat bedömning.

SGU har den 30 juni 2005 utsänt förslag till detaljavgrensning av fyndigheten Stucks på remiss till länsstyrelsen och Boverket samt för kännedom tillställt Gotlands kommun och Svenska Mineral AB (SMA) kopia av förslaget. Länsstyrelsen i Gotlands län har i samrådsyttrande den 25 augusti 2005 lämnat följande sammanfattande synpunkter:

Ur miljöskyddssynpunkt är utpekade områden relativt bra lokaliserade i förhållande till att det inte finns så många närboende. En problematisk aspekt som kommer upp vid eventuell framtida provning är att samtliga fyndigheter troligtvis ligger under grundvattenytan. Oavsett riksintresse måste eventuell utvinning prövas enligt kap. 9 MB och troligtvis 11 kap. MB. Då har eventuella riksintressen endast betydelse i avvägningen till andra riksintressen.

Boverket har i samrådsyttrande den 2 september 2005 framhållit att det har sin främsta uppgift när det gäller utpekande av helt nya områden och framförallt när det gäller att bedöma vilka kriterier som kan var lämpliga att ha som utgångspunkt när nya riksintresseområden pekas ut. Vid detaljavgrensningar däremot, bedömer Boverket att det i första hand är länsstyrelserna som, med sin regionala närhet och sakkunskap, bör kunna lämna viktiga synpunkter. Boverket har därför i tidigare samrådsyttranden uttalat att verket fortsättningsvis huvudsakligen kommer att uppfatta samråd i avgränsningsavseende

som en information från SGU om att detaljavgränsningar håller på att göras. Med hänsyn till att remisshandlingarna ger en ganska begränsad information om bakgrunden till att Stucks-området föreslås som nytt område av riksintresse för ämnen eller mineral är det inte möjligt för Boverket att uttala sig i utpekandefrågan.

4.9 Yrkesfiske 3 kap 5 § MB

Riksintresseanspråk för yrkesfisket enligt 3 kap. 5§ miljöbalken avser områden i havet, insjöar, älvar samt hamnar. Områdena i havet omfattar såväl svenskt inre vatten, territorialhavet som den ekonomiska zonen. Det omfattar i första hand de viktigaste fångstområdena, men även viktiga vandringsstråk samt lek- och uppväxtområden för kommersiellt viktiga arter av fisk eller skaldjur. De viktigaste hemma- och landningshamnarna inom respektive län är också utpekade som riksintresse för yrkesfisket. Mark- och vattenområden som har betydelse för yrkesfisket ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringarnas bedrivande. Det är Havs- och vattenmyndigheten som ansvarar för riksintresset för yrkesfisket.

Riksintresse för yrkesfiske har tidigare pekats ut av Fiskeriverket, nu Havs- och vattenmyndigheten, och finns redovisade i en rapport från Fiskeriverket: Finfo 2006:1 Områden av riksintresse för yrkesfisket. En revidering gjordes även 2019 då vissa områden ändrades eller tillkom.

Inom Region Gotlands land- och vattenområde finns två fångstområden av riksintresse för yrkesfiske samt fem fiskehamnar av riksintresse, Herrvik, Ronehamn, Slite, Visby och Vändburg.

Den rådande tolkningen av vad som utgör vattenområden av betydelse för yrkesfisket är:

RI YF 72 Gotland ost 2019, Hav Fångstområde FINFO 2006:1, reviderat 2019

RI YF 7 Salvorev/Midsjöbank 2019, 2244-18 Hav Fångstområde Reviderade områden 37-39 2006 års beslut

Samt hamnarna:

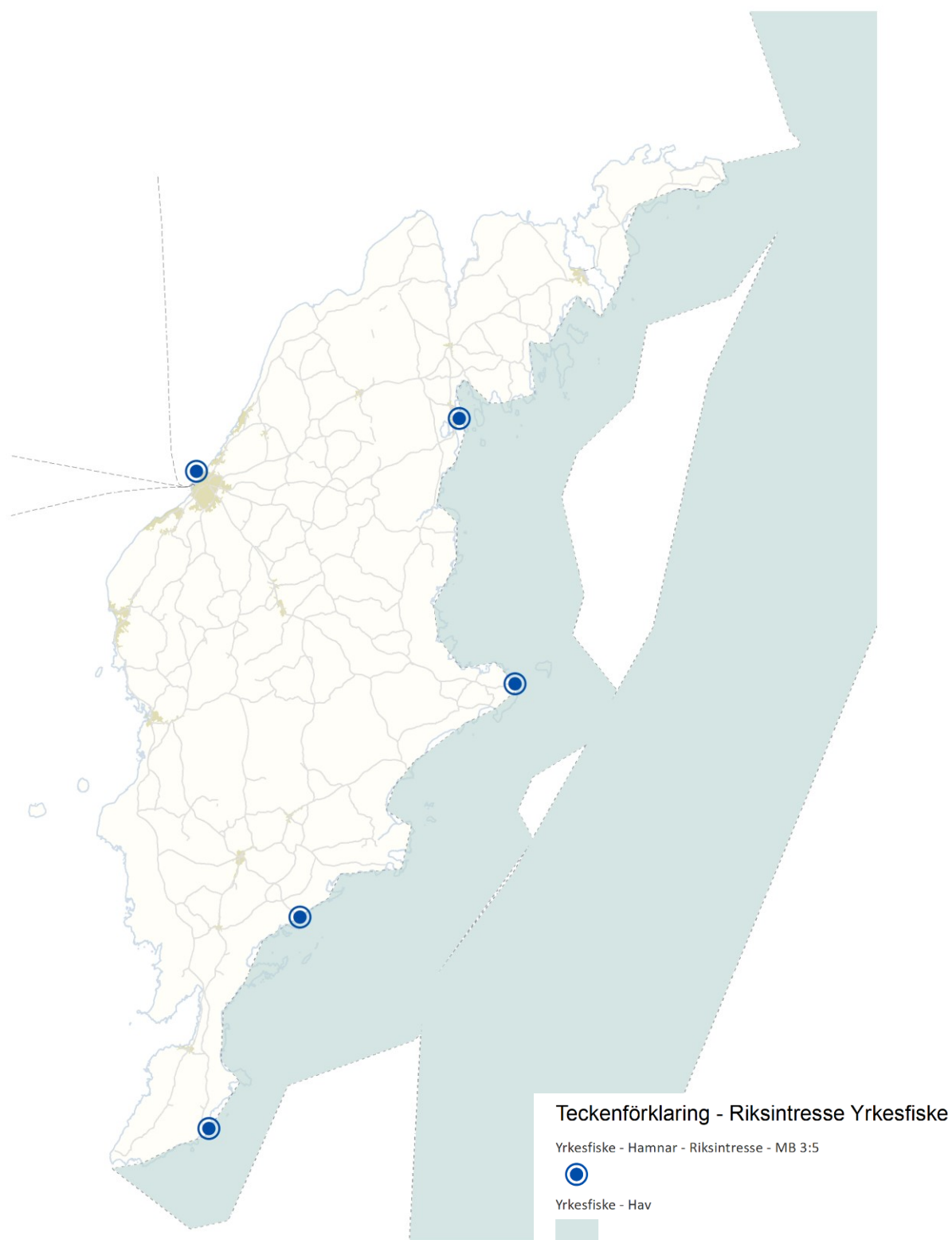
RI YF H12 Herrvik 2006, FIV Gotland FINFO 2006:1

RI YF H13 Ronehamn 2006, FIV Gotland FINFO 2006:1

RI YF H14 Slite 2006, FIV Gotland FINFO 2006:1

RI YF H15 Visby 2006, FIV Gotland FINFO 2006:1

RI YF H16 Vändburg 2006, FIV Gotland FINFO 2006:1

Karta. Riksintresse yrkesfiske

Tillämpning av hushållningsbestämmelserna i MB 3 kap. 5 § innebär att planeringen för användning av mark- och vattenområden ska säkerställa fiskesektorns tillgång till fångstområden i både havet och inlandsvatten. Det är också avgörande att planeringen säkerställer nödvändig infrastruktur av hamnar med service för fiskefartygen och som erbjuder lämpliga möjligheter för landning av fångsten.

I kustområdet utanför Öland och Gotland är flatfisk främst skrubbskädda och piggvar viktiga arter. Från Blekinge och söderut till Öresund är fisket helt dominerat av torsk och strömming/ skarpsill men ål och lax är viktiga arter för det kustnära fisket. Öster om Gotland finns viktiga fångstområden för strömming och skarpsill. Mörrumsån mynningsområde är riksintresse för vandrande lax och i området kring Norra Midsjöbanken finns ett betydelsefullt lekområde för piggvar. I övrigt finns lekområden för torsk i Bornholms och Gotlandsdjupen men dessa är svåra att avgränsa och lekområdet i Bornholmsdjupet ligger huvudsakligen utanför svensk ekonomisk zon. Skyddsvärda lekområden för flatfisk och många andra arter av betydelse för yrkesfisket, som tex strömming, finns annars överallt längs kusten men det saknas kunskapsunderlag som möjliggör en avgränsning av de viktigaste av dessa.

Så tillgodoses riksintresset

Det svenska yrkesfisket har genomgått dramatiska förändringar de senaste decennierna och dess effekter är tydliga i alla kustregioner, inklusive Gotland. Fiskeflottan blir mindre och mindre, antalet aktiva yrkesfiskare sjunker och de lokala effekterna detta medfört på många kustsamhällen är stora. Utveckling som går tvärt emot nationella mål om ett lokalt fiske och miljömål som Hav i balans och en levande kust och skärgård.

Orsaken beror i grund och botten på ett överutnyttjande av havet, både i form av historisk och nutida miljöpåverkan (övergödning, miljögifter, exploatering m.m.) och fisketrycket i sig. Orsakerna, i kombination med förvaltning, nationell och EU-gemensam, är för komplexa för att låta sig beskrivas kortfattat.

Det är viktigt att framhålla att det fortfarande existerar ett regionalt baserat gotländskt yrkesfiske. Ur ett planeringsperspektiv är det dock i det närmaste omöjligt att 2021 beskriva yrkesfiskets framtida behov, eftersom situationen de senaste åren blivit än mer ansträngd med torskfiskestopp och i praktiken stopp för foderfiske av strömming och skarpsill till pälsindustrin till följd av Covid-19-pandemin.

En minskad marknad för foderfisk kan å andra sidan öppna upp för ett hållbart fiske av strömming och skarpsill för humankonsumtion, om gränserna för miljögifter kan klaras för dessa arter. Bottentrålning efter den för Östersjöfisket så viktiga torsken kommer sannolikt inte vara aktuellt i någon vidare omfattning de närmaste åren, eftersom flera av torskens viktiga lekområden numera är oanvändbara på grund av syrebrist.

Även om yrkesfisket är strikt reglerat via licenser och kvotsystem, är det i slutändan också lönsamhet och kundernas preferenser som styr vilka arter som kommer att fångas, förutsatt att bestånden ur ekologisk synvinkel bedöms klara ett satt uttag. Först när man vet detta, är det möjligt att mer i detalj styra och tillmötesgå rimliga krav från yrkesfisket, uttryckta i god havsplanering, riksintresse yrkesfiske enligt miljöbalkens 3 kap. 5§, samt infrastruktur i form av hamnar och plats för eventuell beredningsindustri.

Region Gotland har pekat ut område för vindbruk till havs i och i anslutning till

riksintresseområden för yrkesfisket. Utpekade områden för vindbruket är gjorda så långt underlaget medger med beaktande av yrkesfiskets riksintressen. Utpekade områden för det havsbaserade vindbruket på den östra sidan av Gotland ligger delvis inom utpekade områden av riksintresse för yrkesfisket. Med utgångspunkt från riksintressebeskrivningen går det dock inte att dra slutsatsen att de utpekade områdena ligger inom de delar av riksintresseområdena som bör undantas från exploatering. Det måste de fortsatta tillståndsprocesserna utvisa. Vid planering och prövningar av förändringar av de utpekade hamnarna ska yrkesfiskets riksintresse särskilt beaktas.

4.10 Anläggning för kommunikation 3 kap 8 § MB

Enligt 3 kap. 8 § miljöbalken ska område som är av riksintresse för en kommunikationsanläggning skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningen. Miljöbalkens bestämmelser om riksintressen tillämpas inte självständigt. De aktualiseras när så är föreskrivet för tillståndsprövning och planering enligt miljöbalken, plan- och bygglagen, väglagen, lagen om byggande av järnväg och enligt annan lagstiftning. Syftet med bestämmelsen är att skydda funktionen hos en anläggning av riksintresse då konkurrerande markanspåk provas.

Trafikverket ska enligt förordning (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden m.m. lämna uppgifter om områden som Trafikverket bedömer vara av riksintresse för anläggningar för kommunikationer. Det utpekade riksintresset ska enligt bestämmelserna i 3 kap 8 § miljöbalken skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomst eller utnyttjande av anläggningen. På Gotland finns tre utpekade riksintressen rörande hamnar, de är Visby hamn, Klintehamns hamn samt Kappelshamns hamn. För närvarande pågår en precisering av riksintressena för

Visby och Klintehamn, vilket tidigare har saknats.

Huruvida ett område eller en funktion är av riksintresse eller inte och hur det intresset ska prioriteras mot andra allmänna intressen och riksintressen avgörs först när frågan prövas. Sådan prövning sker framför allt när beslutande myndighet tillämpar miljöbalken, plan- och bygglagen, väglagen eller lagen om byggande av järnväg.

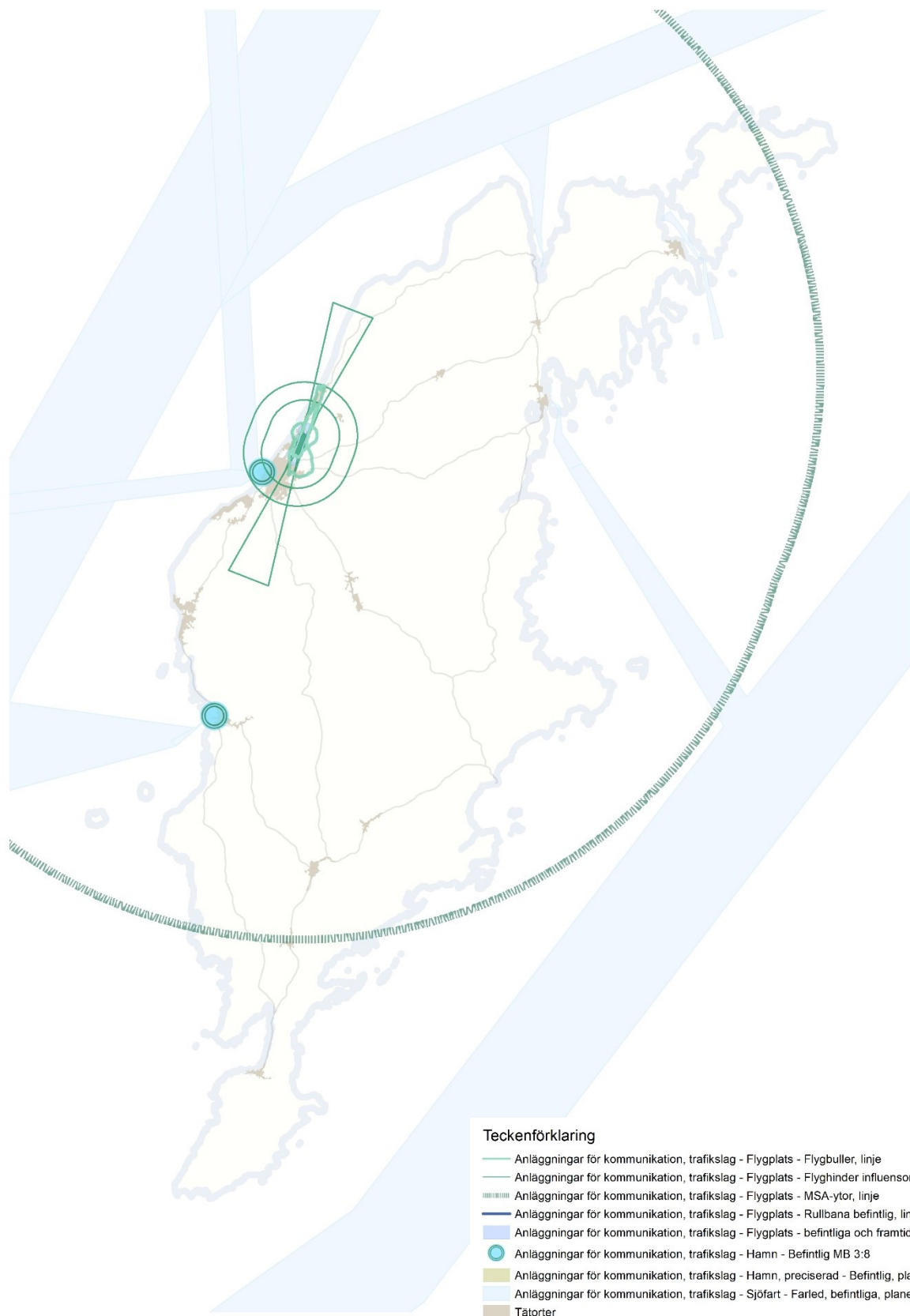
Enligt 3 kap. plan- och bygglagen ska kommunen i översiktsplanen bland annat redovisa hur skyldigheten att ta hänsyn till allmänna intressen kommer att tillgodoses. Riksintressen ska anges särskilt. När det gäller en hamn av riksintresse behöver översiktsplanens redovisning omfatta hamnens markområde samt de påverkansområden som idag och i framtiden bedöms påverkas av bullerstörningar, risker m.m. Även transporter till och från hamnen och de störningszoner som kan finnas längs transportvägarna bör behandlas.

Vid utpekande av riksintresse redovisas en länk eller en nod utifrån dess funktion. För att avgöra vilken utbredning riksintresset får i den fysiska miljön görs en precisering av riksintresset. Preciseringsen ska beskriva riksintressets funktion, vilka delar av anläggningen som ingår i riksintresset, och vilket område utanför anläggningen som påverkar eller påverkas av riksintresset. Även berört vattenområde ska preciseras. Utöver att förtydliga riksintressets markanspråk ska preciseringen även visa på vikten av anläggningen ur ett helhetsperspektiv för transportsystemet.

Riksintressepreciseringen ska tjäna som underlag för kommunens fysiska planering (plan- och bygglagen) och tillståndsprövning (miljöbalken) samt för Länsstyrelsens, Trafikverkets och övriga myndigheters handläggning av olika ärenden. Läns-

styrelsen kan komma att använda preciseringen vid avvägning mellan olika riksintressen, i dess uppgift att bevaka statliga intressen. Genom att göra tydligt vilket anspråk riksintresset har, ges bättre förutsättning för att riksintresset långsiktigt ska kunna samexistera med kommunen som utvecklas.

De anspråk som ingår i riksintresset kommunikationsanläggning enligt 3 kap. 8 § andra stycket miljöbalken ska enligt plan- och bygglagen tillgodoses av kommunen i översiktsplanen för att ge vägledning för efterföljande detaljplanering och bygglovsprövning. Översiktsplanen ger även vägledning för tillståndsprövning enligt andra lagar där miljöbalkens hushållningsbestämmelser tillämpas. Anspråken omfattas såsom riksintresse också av länsstyrelsens särskilda ansvar i förhållande till kommunernas planering.

Karta. Riksintresse anläggningar för kommunikation

4.10.1 Farled

Trafikverket har ansvaret för att peka ut farleder som riksintressen. Det rör sig om inseglingslederna till:

- Visby hamn (nr 375),
- Slite hamn (nr 382),
- Klintehamns hamn (376),
- Storungs i Kappelshamnsviken (nr 387),

Samt farlederna

- Visby – Oskarshamn (33)
- farleden ”Syd Gotland” (nr 307) sydost om Storsudret på södra Gotland, som ingår i Trafiksepareringssystem (TSS).
- Visby – Nynäshamn (34)
- Ölands södra udde – Finska viken (28)
- Sträckan Landsort - ost Gotland via N Fårö (37)
- Fårösund (nr 385 A från norr och nr 385 B från söder)
- Sträckan Ölands södra grund - Svenska Björn (30)
- Stenkyrkehuk-Ristna (35)

Så tillgodoses riksintresset:

Regionen bedömer att det i huvudsak inte heller kan anses föreligga något hot mot de utpekade farlederna.

I planeringen av en fast förbindelse till Fårö kommer de utpekade farlederna i Fårösund

(nr 385 A från norr och nr 385 B från söder) att beaktas.

Det planerade vindbruket ska så långt möjligt lokaliseras till platser som inte kommer i konflikt med sjöfartens riksintressen.

4.10.2 Visby hamn

Visby hamn är ett riksintresse för kommunikationsanläggningar enligt 3 kap 8§ miljöbalken och ska skyddas mot åtgärder som påtagligt försvårar tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningen. Trafikverket

har i samverkan med länsstyrelsen på Gotland samt med stöd av Region Gotland och Sjöfartsverket, tagit fram en precisering av riksintresset. Hamnen har inte tidigare preciserats.

Riksintressepreciseringen redovisar de anspråk som följer med riksintresset i form av påverkansområden och mark- och vattenanspråk. Den ska tjäna som ett underlag för kommunernas fysiska planering och tillståndsprövning samt för andra myndigheters handläggning som berör riksintresset.

Tidsperspektivet i en riksintresseprecisering är 30-40 år. Ett riksintresse är inte statiskt och det kan finnas nya omständigheter som gör att det krävs en uppdatering av preciseringen. Trafikverket Region Stockholm förvaltar Riksintresseprecisering för Visby hamn. Vart fjärde år ska Trafikverket Region Stockholm göra en bedömning om det finns behov av att uppdatera preciseringen. Preciseringen kan även uppdateras vid andra tidpunkter om behov finns.

Region Gotland har fått möjlighet att lämna synpunkter på remissen som pågick mellan 1 sep-30 nov.

Nedan redovisas en kortare sammanfattning av den remitterade riksintressepreciseringen.

Visby hamn är en av tre strategiska hamnar på Gotland, tillsammans med Klintehamn och Slite. Slite hamn är enskild och inte ett riksintresse för kommunikation. Trafikverket mottog år 2016 länsstyrelsens begäran om precisering av riksintresset Visby hamn med anledning av att godstrafiken till och från Gotland planerades att flytta till Klintehamns hamn, som också är en hamn av riksintresse. Region Gotland önskar renodla de tre hamnarnas olika hamnverksamheter och utveckla Visby hamn mot en mer publik karaktär. Då Visby hamn rymmer många olika intressen

ombads Trafikverket att förtydliga vilka utvecklingsmöjligheter som är förenliga med riksintresset Visby hamn. Trafikverket har därefter beslutat att ta fram riksintressepreciseringar för både Visby och Klintehamns hamnar för att se till hamnarnas helhet.

Gotlands läge gör tillgängligheten till en nyckelfråga och förbindelserna med omvärlden är avgörande för utvecklingen. Läget gör ön helt beroende av flyg och sjöfart, både vad gäller personresor och godstrafik.

Visby hamn är en av 50 utpekade hamnar av riksintresse enligt Trafikverkets beslut 2017-02-01. Senaste beslut avseende kriterier togs 2020-08-12. En översyn av vilka anläggningar som uppfyller de uppdaterade kriterierna pågår under 2021.

För att ett riksintresseanspråk ska göras krävs för en hamn att ett av följande kriterier uppfylls:

- Nod som ingår i TEN-T-nätverket
- Allmänna hamnar med en godsmängd som överstiger 100 000 ton per år eller
- 200 000 passagerare per år
- Övriga hamnar av central betydelse för landet

En allmän hamn inrättas om hamnen är av väsentlig betydelse för den allmänna samfärdseln. Visby hamn ingår i TEN-T:s övergripande nät (Comprehensive network). Passagerarantalet per år är betydligt högre än kriteriet och hamnen uppfyller därmed två av kriterierna. Efter överflyttning av godshantering till andra hamnar, omsatte hamnen lite knappt 100 000 ton gods år 2020. År 2017 var mängden 150 000 ton. Merparten är ankommande gods från övriga Sverige.

Hamnen är idag den enda hamn som kan användas för färjetrafiken till och från Gotland. Passagerarantalet uppgick 2019

till drygt 1,8 miljoner. Avsaknaden av fasta markförbindelser mellan Gotland och fastlandet innebär att hamnens funktion som transportnod för gods- och passagerartrafik långsiktigt behöver värnas.

Trafikverkets anspråk på riksintresset Visby hamn tillsammans med de områden som ska skyddas för att tillgänglighet eller utnyttjande av riksintresset inte ska försvåras. Farleden in till hamnen är även ett riksintresse för kommunikation eftersom den leder in till en hamn av riksintresse.

Riksintresseområdet ska enligt bestämmelserna i 3 kap 8 § miljöbalken skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomst eller utnyttjande av hamnen. Riksintresseområdet utgörs av mark- och vattenområde som direkt används eller i framtiden kan komma att användas för sjöfartens behov. För att tillkomst eller utnyttjande av riksintresset inte ska försvåras måste ytterligare områden beaktas vid planering och prövningar.

För att riksintresset och verksamheten ska fungera, är det av mycket stor vikt att kommunikationerna till och från hamnen fungerar på ett bra sätt. Tillgängligheten till hamnen i marktransportsystemet är av avgörande vikt för Gotlands tillgänglighet. Utvecklingen av områdena kring hamnen måste ske på ett sådant sätt att tillgängligheten i vägsystemet inte påverkas negativt.

Preciseringen består av olika delar, dels markanspråket för hamnen, befintligt och för framtida behov, dels områden där hänsyn måste tas till bullerpåverkan. Exempelvis kan tillkomsten av störningskänslig bebyggelse leda till restriktioner för hamnverksamheten. I preciseringen redovisas riksintressets mark- och vattenanspråk samt påverkansområde för buller från verksamheten. Som grund för bullerberäkningarna ligger en fullt nyttjad hamn, d.v.s. fartyg förtöjda vid alla kajplatser samtidigt.

Det ankommer på kommunen att i sin översiktsplanering och i ärenden om detaljplaner och bygglov bedöma och föreslå lämplig markanvändning inom berörda områden med utgångspunkt från de förhållanden som redovisas i denna riksintresseprecisering.

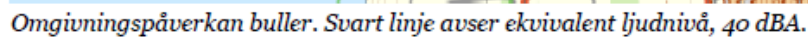
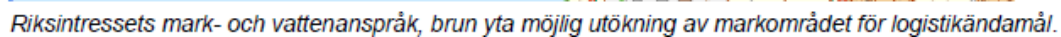
Riksintressets anspråk ska tillgodoses samtidigt som en god ljudmiljö för exempelvis bostäder uppnås och att risknivån anses acceptabel. Lämplig markanvändning prövas slutligt i detaljplanering och i bygglov.

På nedanstående kartor redovisas riksintressets mark- och vattenanspråk anspråk samt påverkansområdet avseende buller. Förutom hamnområdet ingår även oljedepåområdet öster om Färjeleden i markanspråket. Det är en del av hamnfunktionen. Det vattenområde som ska ingå i riksintresset för hamnverksamheten utgörs av den vattenyta som avgränsas av strandlinjen inom hamnens landområde och en gräns i vatten som krävs för hamnverksamheten. Hamnområdet som helhet är omgärdat av verksamheter nära inpå som gör att en expansion av hamnområdet in mot landsidan i princip är omöjlig. Inre hamnen omgärdas helt av publika områden som innefattar restauranger, högskola, bibliotek och Kongresshall Wisby strand. Stora publika stråk finns också längs med kajerna. Knappt 100 m utanför hamnområdet, mitt emot entrén till passagerarterminalen ligger Scandic hotell. Följande riktlinjer ska klaras vid närmaste bostad enligt Naturvårdverkets (NV:s) riktvärden för externt buller.

De bullerberäkningar som har utförts i sommaren 2021 baseras på ett fullt utnyttjat hamnområde, att samtliga kajplatser nyttjas samtidigt. De har alltså ingen koppling till gällande miljötillstånd. Det är högsta ekvivalenta ljudnivå nattetid som är dimensionerande för beräkningarna.

Lastbilstransporter och personbilstrafik är inte med i beräkningarna eftersom de räknas som en förlängning av väg. Dessutom dominerar andra bullerkällor än den från fordonstrafik.

Noggrannheten i beräkningarna är plus/minus 3 dB. Nedanstående karta, redovisar riksintressets påverkansområde avseende buller. När det planeras för tillkommande bostäder och vårdlokaler bör det ske utanför kurvan 40 dBA, d.v.s. utanför svart linje på kartan nedan.

Ljudnivå från industriverksamhet, frifältsvärde			
	Leq dag (06-18)	Leq kväll (18-22) samt lör-, sön- och helgdag (06-18)	Leq natt (22-06)
Utgångspunkt för olägenhetsbedömning vid bostäder, skolor, förskolor och vårdlokaler	50 dBA	45 dBA	40 dBA

Tabell 1. Riktvärden för bostäder enligt Naturvårdsverkets riktlinjer.

Avseende lågfrekvent buller finns ingen allmängiltig schablonmetod för beräkning av ljudnivåer inomhus i befintliga bostäder som kan jämföras med de nivåer i frekvensbanden 31,5-200 Hz som Folkhälsomyndigheten anger i sina riktvärden. Därför är det svårt att bedöma om myndighetens riktvärden för lågfrekvent buller inomhus överskrids eller inte.

För att kunna beräkna lågfrekventa ljudnivåer inomhus i befintliga bostäder, krävs fasadisoleringsmätningar och mätningar av rumsdimensioner. Vid projektering av nya bostäder, undervisnings- och vårdlokaler bör denna frågeställning utredas i samband med fasaddimensionering.

Inloppet till Visby är en allmän och riksintresseklassad farled av farledsklass 1. Farleden har tillhörande sjösäkerhetsanordningar (SSA), det vill säga farledsutmärkningar som behöver utrymme även för eventuell ny utmärkning då sjöfarten utvecklas. Det behövs också manöverutrymme till farledsutmärkning för tillsyn och underhåll samt ett marginalavstånd då farledsutmärkning kan flyttas exempelvis i vintertid med anledning av isförhållanden.

I Trafikverkets bristanalys avseende transportsystemet på Gotland (TRV

2020/18755) framgår att många av de statliga vägarna är smala och har bristfälliga sidoområden.

Hastighetssänkningar planeras på vissa sträckor. Jordbruk, sten- och livsmedelsindustrin är viktiga näringar på ön. Gods-transporter till och från Gotland ställer krav på vägsystemet till och från hamnarna Visby, Klintehamn, Slite och Kappelshamn. Dessa vägar är utpekade som funktionellt prioriterat vägnät för godstrafik. I bristanalysen nämns att kapacitet och trafikmiljö måste förbättras både i Visby och Klintehamn. Det anslutande vägnätet till hamnen är av lika stor vikt för hela Gotland som en fungerande fartygstrafik.

En ny bärighetsklass, BK4, infördes 2018 som möjliggör transporter med en bruttovikt upp till 74 ton. Tidigare högsta bärighetsklass var BK1, 64 ton. Under 2022 planeras ett vägnät på Gotland upplåtas för BK4, där bl.a. Klintehamn och Slite hamn ansluts. Syftet är att möjliggöra effektivare transporter av bulk gods, inte minst kopplat till Gotlands sten- och cementindustri

Karta 9. Markerat vägnät upplåts för BK4 under år 2022.

Vägenslutningarna till de hamnar som trafikerar av Gotlandstrafiken är av stor vikt för att säkerställa att gods- och persontransporterna till och från Gotland fungerar. Väg 73 och Nynäsbanan utgör kopplingarna till hamnen i Nynäshamn. E 22 utgör kopplingen till hamnen i Oskarshamn.

Risk- och säkerhet

Länsstyrelsen bevakar risker i samband med hantering och transport av farligt gods i ärenden som regleras av miljöbalken och plan- och bygglagen. Företag som söker tillstånd enligt miljöbalken kan få begränsningar i sin verksamhet på grund av att risken i samband med transporter till/från anläggningen är hög. Bebyggelse som planeras nära verksamhet eller transportled för farligt gods kan begränsas vad avser till exempel avstånd till anläggning/led, utformning och innehåll, just

med hänsyn till riskbilden. Omständigheter som påverkar konsekvensen av en olycka med farligt gods längs transportvägen är omgivande tät bebyggelse som till exempel bostads- och kontorsbebyggelse samt stor koncentration av människor i närhet till vägen. Korta avstånd mellan väg och bebyggelse ökar risken för brandspridning.

Risk- och säkerhetsfrågorna, inklusive klimatförändringar, ska uppmärksammas om ny bebyggelse planeras i anslutning till befintlig hamn så att skyddsavstånden blir tillräckliga. Vid planläggning i närområdena till de olika hamndelarna och intill de vägar som trafik försörjer hamndelarna, ska riskinventeringar göras och riskanalyser tas fram. Region Gotlands räddningstjänst bör i ett tidigt skede i planprocessen ges möjlighet att delta i planarbetet.

Möjligheterna att transportera farligt gods till och från hamnen måste beaktas och det är viktigt att tidigt uppmärksamma risk- och säkerhetsaspekterna. En svårighet som bör uppmärksammas är att planeringsåtgärder även långt från hamnen kan påverka möjligheterna till transporter till och från hamnen. Om planförslag som begränsar möjligheterna till sådana vägtransporter genomförs kan det ge negativa effekter på hamnverksamheten och planerna bör därför inte fullföljas. Det är angeläget att vara uppmärksam på och analysera om möjligheterna till vägtransporter till och från hamnen påverkas av olika planförslag, även när planförslagen ligger långt från hamnen.

Nautiska hänsyn

Nautiska hänsyn, till exempel att ge fritt synfält mot farledens utmärkning, risk för bländande ljus och andra faktorer som direkt kan påverka säkerheten och verksamheten ska beaktas. Även den omgivande verksamhetens karaktär och störningskänslighet kan påverka det område som bör skyddas. Att säkra enslinjens funktion är viktigt.

Luftkvalitet

Luftförhållandena ska uppmärksammas om ny bebyggelse planeras i anslutning till befintliga hamnar så att skyddsavstånden blir tillräckliga. Vid planering och planläggning i närområden till de olika hamndelarna behöver förhållandena när det gäller luftföroreningar klarläggas. Gällande miljökvalitetsnormer ska beaktas av kommuner och myndigheter. Även risken för lukt och sotande rök från fartygen bör uppmärksammas.

Skada på riksintresset

De faktorer som påtagligt kan försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningen, är i första hand tillkommande störningskänslig bebyggelse inom ett område som är utsatt för buller från hamnverksamheten. Detta riskerar att medföra krav

på att verksamheten i hamnen begränsas vid framtida omprövningar av gällande miljötillstånd för hamnen. Även enstaka åtgärder kan medföra sådana begränsningar. Även åtgärder som menligt påverkar till hamnen anslutande infrastruktur kan bedömas påtagligt skada riksintresset. Exempel på sådana åtgärder kan vara tillkommande in- och utfarter och tillkommande markanvändning som föranleder omfattande transporter som riskerar påverka framkomlighet och tillgänglighet till befintlig infrastruktur.

Så tillgodoses riksintresset i planförslaget

Visby hamn är av avgörande betydelse för Gotland. Region Gotland har under lång tid önskat en precisering av riksintresset Visby hamn. Preciseringen är ännu ute på remiss och därför ännu ej fastslagen. Region Gotland har beretts tillfälle att svara på remissen. I avvaktan på Region Gotlands remissvar lämnas därför ingen närmare beskrivning här.

Det kan dock konstateras att omgivningspåverkan av buller kommer ha betydelse för bebyggelseutvecklingen i Visby.

4.10.3 Klintehamns hamn

Klintehamns hamn är ett riksintresse för kommunikationsanläggningar enligt 3 kap 8§ miljöbalken och ska skyddas mot åtgärder som påtagligt försvårar tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningen. Trafikverket har i samverkan med länsstyrelsen på Gotland samt med stöd av Region Gotland och Sjöfartsverket, tagit fram en precisering av riksintresset. Hamnen har inte tidigare preciserats.

Riksintressepreciseringen redovisar de anspråk som följer med riksintresset i form av påverkansområden och mark- och vattenanspråk. Den ska tjäna som ett underlag för kommunernas fysiska planering och tillståndsprövning samt för andra

myndigheters handläggning som berör riksintresset.

Region Gotland har fått möjlighet att lämna synpunkter på remissen som pågick mellan 1 sep-30 nov.

Nedan redovisas en kortare sammanfattning av den remitterade riksintressepreciseringen.

Klintehamns hamn är en av tre strategiska hamnar på Gotland, tillsammans med Visby och Slite. Slite hamn är enskild och inte ett riksintresse för kommunikation. Trafikverket mottog år 2016 länsstyrelsens begäran om precisering av riksintresset Visby hamn med anledning av att godstrafiken till och från Gotland planerades att flytta till Klintehamns hamn, som också är en hamn av riksintresse. Region Gotland önskar renodla de tre hamnarnas olika hamnverksamheter och utveckla Visby hamn mot en mer publik karaktär. Då Visby hamn rymmer många olika intressen ombads Trafikverket att förtydliga vilka utvecklingsmöjligheter som är förenliga med riksintresset Visby hamn. Trafikverket har därefter beslutat att ta fram riksintressepreciseringar för både Visby och Klintehamns hamnar för att se till hamnarnas helhet. Preciseringarna redovisas i två olika rapporter.

Hamnverksamheten i Klintehamns omfattar idag främst godshantering, främst skogsprodukter, spannmål och kalksten. Godshanteringen i Visby hamn har till en del utvecklats och flyttats till Klintehamns och Slite hamnar. Enligt Region Gotlands hamnstrategi ska Klintehamns och Slite hamnar fortsatt utvecklas som godshamnar. Det finns även en servicestation för Kustbevakningens verksamhet i Slite hamn. Målsättningen är att hamnarna ska ha kapacitet för sina uppdrag gällande färjetrafik, godshantering, samt fritids- och kryssningstrafik. Därtill utreds frågan om att utveckla en reservhamn för passagerar-

trafiken där Kappelshamn på norra Gotland är huvudalternativet enligt länsstyrelsen.

Klintehamns hamn är en av 50 utpekade hamnar av riksintresse enligt Trafikverkets beslut 2017-02-01. Senaste beslut avseende kriterier togs 2020-08-12. En översyn av vilka anläggningar som uppfyller de uppdaterade kriterierna pågår under 2021. För att ett riksintresseanspråk ska göras krävs för en hamn krävs att ett av följande kriterier uppfylls:

- Nod som ingår i TEN-T-nätverket
- Allmänna hamnar med en godsmängd som överstiger 100 000 ton per år eller 200 000 passagerare per år
- Övriga hamnar av central betydelse för landet

Klintehamns hamn ingår inte i TEN-T:s övergripande nät men uppfyller de kvantitativa kraven för godsmängd. År 2020 hanterade hamnen 250 000 ton gods. Avsaknaden av fasta markförbindelser mellan Gotland och fastlandet innebär att hamnens funktion som transportnod för godstrafik långsiktigt behöver värnas.

Farleden in till hamnen är även ett riksintresse för kommunikation eftersom den leder in till en hamn av riksintresse.

Klintehamns hamn ägs av Region Gotland och förvaltas av Tekniska nämnden. Det är sedan nämndens Teknikförvaltning som via sin hamnavdelning utför förvaltningsuppdraget. Direkt antal anställda vid hamnavdelningen är cirka 15. Hamnen är belägen drygt 3 mil söder om Visby.

Klintehamns hamn är idag regionens största godshamn och är av stor betydelse för Gotland som helhet. Hamnen är en allmän hamn enligt beslut från Sjöfartsverket. Den ska vara öppen för allmän trafik för att fylla ett allmänt samhällsintresse. Klintehamns hamn har bra förutsättningar

för hantering av gods inom jordbruks- och skogssektorn. Gotlands största sågverk ligger i Klintehamn och förlitar sig på en välfungerande godstrafik för export av massaved, flis och sågtimmer. Ett utvecklingsområde med koppling till hamnens funktion är besöksnäringen. Färjan till turistdestinationen Stora och Lilla Karlsö utgår från norra piren i hamnen. Öarna är belägen drygt 16 km från hamnen.

Den 10 maj 2017 skedde en nyinvi- gning av hamnen. Ett projekt genomfördes åren 2016- 2017 gemensamt mellan Trafikverket, Sjöfartsverket och Region Gotland omfattande muddring av hamn och farled. Ett 25 000 kvm stort landområde byggdes upp. Hamnen kan nu ta emot fartyg med en kapacitet om 6000 ton, jämfört med tidigare knappa 2000 ton. Åtgärderna har underlättat flytten av godshantering från Visby till Klintehamn.

Hamnområdet består huvudsakligen av två landtungor. Den sydligaste har 4 kajplatser för godshantering med varierande djup samt logistikytor. Den norra inrymmer ett mindre RoRo-läge, kaj för Karlsötrafiken och fiske/fritidsbåtshamn. De skapar tillsammans förutsättningar för följande befintliga verksamheter.

Gotlandsflis AB har sin anläggning precis utanför hamnområdet men har också ett sågverk och flisanläggning inne på hamnområdet. Flisen skeppas ut medan virket transporteras ut till anläggningen utanför hamnområdet för lagring. Lantmännen har en egen anläggning, som en ö, mitt i hamnområdet på egen fastighet. Här importerar och exporterar i huvudsak gödning och spannmål. Lantmännen har även ett egen fast lastning och lossningsutrustning på kajen. Här finns även butiksförsäljning.

Det finns flera olika entreprenörer som lastar ut och tar in produkter från samtliga kajlägen. Gotlands Stuveri AB hanterar huvuddelen av trossföring samt lastning

och lossning av gods i hamnen. En del av logistikytan används för kameravirkemätning, d.v.s. mängdberäkning. En del specialgods, som exempelvis vindkraftverk till södra Gotland, hanteras också. Sjöfartsverket har en lotsbåtplats i hamnen.

Från den norra piren utgår trafiken till Stora och Lilla Karlsö. Antal resenärer är cirka 8000 årligen. Eftersom fisket idag är i stort sett obefintligt, har fiskehamnen blivit en del av fritidsbåtshamnen. Det inrymmer cirka 50 platser. Här finns också gästbåtplatser, vilka administreras av båtklubben.

Det område som hamnen disponerar idag är begränsat och möjligheten till en geografisk utökning av hamnområdet är minimal. Öster om hamnområdet finns företaget Gotlandsflis

AB med sin verksamhet. Bolaget disponerar också en byggnad på kajen. På kajen har Lantmännen en egen fastighet. Därför är det motiverat att hela dagens använda markområde redovisas som riksintressets markanspråk även om delar som gästhamn för fritidsbåtar normalt sett inte ingår i markanspråket för riksintresse hamn. Områden för exempelvis småbåtshamn kan ses som utvecklingsområde för den riksintresseskyddade verksamheten. Också infartsvägen från väg 141, Lamellvägen, ingår i riksintresseområdet med en utökad bredd vilket möjliggör en väntfil.

Förutom hamnområdet ingår även ett område på Varvsholm, Sjöfartsverkets anläggning för sjösäkerhet som är en del av riksintressets markanspråk. Till riksintresset hör också andra tekniska anläggningar och utrustning som VHF-stationer, infrastrukturnät för säkerhetskommunikation och AIS basstationer, ett identifieringssystem för fartyg inom sjöfarten.

Det vattenområde som ska ingå i riksintresset för hamnverksamheten utgörs av

den vattenyta som avgränsas av strandlinjen inom hamnens landområde och en gräns i vatten som krävs för hamnverksamheten. Det kan gälla anlöpande fartygs behov för manövrering, bogserbåtshantering, vändning, förtöjning, ankring, bunkring, lasthantering och läktring av last samt utförande av rutinmässigt fartygsunderhåll. Gällande riksintresse farled går in i riksintressets vattenanspråk.

Hamnområdet som helhet är omgärdat av verksamheter nära inpå som gör att en expansion av hamnområdet in mot landsidan i princip är omöjlig. Gotlandsflis AB:s sågverk ligger direkt öster om hamnområdet och Lantmännens anläggning i hamnområdet, i sig en bullrande verksamhet, speciellt i skördetider. Söder om hamnen ligger ett industriområde med industrilokaler, återvinningscentral, reningsverk, impregneringsverk m.m. Det finns störningskänsliga etableringar i närheten, som Pensionat Warfsholm norr om hamnen, med hotell- och restaurang-

verksamhet. Norra piren är av publik karaktär med fartygstrafik till Karlsöarna, restaurang och servicehus med havsbastu och är en viktig målpunkt och mötesplats både för boende och besökare. Det ligger inom ett populärt rekreationsområde. Söder om hamnområdet finns ett bad med utomhusgym vid Barlastkajen. Bostäder finns främst längs väg 140. För att avhjälpa begränsning av verksamheten till följd av bullerproblem är dämpning vid källan önskvärt. Det är dock generellt svårt att utföra effektiva bullerdämpande åtgärder vid hamnar beroende på att huvuddelen av verksamheten bedrivs utomhus och avskärmningar är svåra att utföra. I hamnen sker ljudutbredningen till stor del över vatten utan någon tillskottsdämpning av vegetation, avskärmningar etc. Det är också svårt att ställa krav på bullret från fartygen och olika fartyg har ljudutblås på olika platser. Därför är det nödvändigt att ta hänsyn till bullersituationen när det planeras för bostäder, verksamheter och fri-luftsområden.

Riksintressets mark- och vattenanspråk. Kring farleden finns en buffertzon som ska beaktas.

Buller är enkelt uttryckt oönskat ljud, ljud som människor känner sig störda av. Höga ljudnivåer påverkar hälsa och välbefinnande negativt. Några av effekterna av störd sömn är trötthet, nedstämdhet, olustkänsla och minskad prestationsförmåga. Människor som utsätts för höga bullernivåer under lång tid kan drabbas av

ökad stress. Enstaka ljudkällor kan upplevas som ytterst störande, till exempel slagljud från hamnverksamhet. Buller från fordonstrafik som alstras utanför av hamnområdet klassas som vägbuller. Inom hamnområdet klassas buller från fartyg och övriga bullerkällor som externt indu-

stribuller. Fartyg som går på en farled omfattas inte av något bullerriktvärde. Däremot berörs buller från fartyg som ligger vid kaj.

Enligt Naturvårdsverkets allmänna råd om tillståndsprövning av hamnar, NFS 2003:18, bör riktvärden för externt industribuller tillämpas även för hamnverksamhet. För lågfrekvent buller från hamnverksamhet bör riktvärdena i Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2005:6) om buller inomhus tillämpas.

Verksamheten i hamnen genererar buller från ett antal olika ljudkällor. Källorna och

dess omfång beror på aktivitet och när på dygnet det sker. Bullerkällorna är:

- Fartygsbuller vid ankomst och avgång samt hjälpmotorer vid kaj
- Lossning och lastning av torrbulk eller styckegods
- Godshantering med arbetsmaskiner, last- och personbilar
- Fläktar från lagerlokaler eller andra anordningar
- Kylaggregat
- Varningssignal från mobilkranar

Följande riktlinjer ska klaras vid närmaste bostad enligt Naturvårdsverkets riktvärden för externt buller.

Ljudnivå från industriverksamhet, frifältsvärde			
	Leq dag (06-18)	Leq kväll (18-22) samt lör-, sön- och helgdag (06-18)	Leq natt (22-06)
Utgångspunkt för olägenhetsbedömning vid bostäder, skolor, förskolor och vårdlokaler	50 dBA	45 dBA	40 dBA

Tabell 1. Riktvärden för bostäder enligt Naturvårdsverkets riktlinjer.

De bullerberäkningar som har utförts sommaren 2021 baseras på ett fullt utnyttjat hamnområde, att alla kajplatser nyttjas samtidigt. De har alltså ingen koppling till gällande miljötillstånd. Dimensionerande för påverkansområdet är två driftfall, dels dag/kväll, dels natt. Det är högsta ljudnivå nattetid som är dimensionerande för beräkningarna. Vilka fartygstyper m.m. som beräkningarna baseras på beskrivs mer i detalj i PM, daterad 2021- 08-27 (Bilaga). Lastbilstransporter inom hamnområdet ingår i beräkningarna men inte personbilstrafik. Påverkansområdet baseras på två olika beräkningar, varav en för dag- och kvällstid och en för natt.

Avseende lågfrekvent buller finns ingen allmängiltig schablonmetod för beräkning av ljudnivåer inomhus i befintliga bostäder som kan jämföras med de nivåer i frekvensbanden 31,5-200 Hz som Folkhälsomyndigheten anger i sina riktvärden. Därför är det svårt att bedöma om myndighetens riktvärden för lågfrekvent buller inomhus överskrids eller inte. För att kunna beräkna lågfrekventa ljudnivåer inomhus i befintliga bostäder, krävs fasadisoleringsmätningar och mätningar av rumsdimensioner. Vid projektering av nya bostäder, undervisnings- och vårdlokaler bör denna frågeställning utredas i samband med fasaddimensioneringar.

På karta nedan är dessa två beräkningar sammanslagna till ett påverkansområde inom vilket 40 dBA nattetid eller 45 dBA kvällstid överskrids i någon av beräkningarna. Noggrannheten i beräkningarna är plus/minus 3 dB. När det planeras för tillkommande bostäder och vårdlokaler bör det ske utanför kurvan, 40 dBA.

Riksstressets påverkansområde buller, svart linje är en sammanvägning av möjliga driftscenarier dag-kvälls- och nattetid när hamnen är fullt utnyttjad.

Hamnavdelningen arbetar i enlighet med miljövillkoren i gällande miljötillstånd (M 6215- 12). Tillståndet avseende buller förutsätter att gränsvärdena vid befintliga bostäder, vårdbyggnader, utbildningslokaler eller friluftsområden inte överskrids. Enligt dom M6215- 12, 2014-09-17 från Mark- och miljödomstolen gäller:

Buller från verksamheten inklusive transporter inom hamnområdet och hjälpmaskiner ombord på fartyg när dessa befinner sig i hamn, ska begränsas så att dessa inte ger upphov till högre ekvivalent ljudnivå utomhus vid bostadshus och Pensionat Warfsholm än:

- 50 dB(A) kl. 07.00 – 18.00
- 45 dB(A) kl. 18.00 – 07.00

Den momentana ljudnivån får nattetid högst uppgå till 55 dB (A) vid bostäder. Kontroll ska ske så snart det skett förändringar i verksamheten som kan medföra ökade bullernivåer, dock minst en gång vart tredje år.

Om SMA Mineral AB får tillstånd till utökad täktverksamhet, kommer det att krävas ett nytt miljötillstånd för hamnen. Träindustrin i hamnen har egna bullervillkor. Nattetid gäller exempelvis 40 dBA för den verksamheten.

Hamnen nås via två allmänna vägar som ingår i det av Trafikverket utpekade funktionellt prioriterade vägnätet. Dessa är väg 140 som förbinder Klintehamn med Visby längs Tofta och Västergarn. Väg 141 sträcker sig inåt ön och förbinder Klintehamn med Hemse.

En ny bärighetsklass, BK4, infördes 2018 som möjliggör transporter med en bruttovikt upp till 74 ton. Tidigare högsta bärighetsklass var BK1, 64 ton. Under 2022 planeras ett vägnät på Gotland upplåtas för BK4, där bl.a. Klintehamn och Slite hamn ansluts. Syftet är att möjliggöra effektivare transporter av bulkods, inte

minst kopplat till Gotlands sten- och cementindustri.

Länsstyrelsen bevakar risker i samband med hantering och transport av farligt gods i ärenden som regleras av miljöbalken och plan- och bygglagen. Företag som söker tillstånd enligt miljöbalken kan få begränsningar i sin verksamhet på grund av att risken i samband med transporter till/från anläggningen är hög. Bebyggelse som planeras nära verksamhet eller transportled för farligt gods kan begränsas vad avser till exempel avstånd till anläggning/led, utformning och innehåll, just med hänsyn till riskbilden. Omständigheter som påverkar konsekvensen av en olycka med farligt gods längs transportvägen är omgivande tät bebyggelse som till exempel bostads- och kontorsbebyggelse samt stor koncentration av människor i närhet till vägen. Korta avstånd mellan väg och bebyggelse ökar risken för brandspridning.

Inloppet till Klintehamn är en allmän och riksintresseklassad farled av farledsklass 1. Farleden har tillhörande sjösäkerhetsanordningar (SSA), det vill säga farledsutmärkningar som behöver utrymme och även för eventuell ny utmärkning då sjöfarten utvecklas. Det behövs också manöverutrymme till farledsutmärkning för tillsyn och underhåll samt ett marginalavstånd då farledsutmärkning kan flyttas exempelvis i vintertid med anledning av isförhållanden.

För att skydda hamnverksamheten från yttre hot finns ett skalskydd inkluderande stängsel kring stora delar av området, ronderingar och till del kameraövervakning. Ovan nämnda risker kan sprida sig utanför hamnens skalskydd. Det är därför viktigt att riskbedömning görs i samband med exploatering inom påverkansområdet.

Vid ny etablering i hamnen måste hänsyn tas till att inga hamndelar av riksintresse utsätts för risk. Det gäller framför allt de

hamndelar som är av nationell betydelse. Till exempel får inte en ny etablering av något nytt varuslag eller verksamhet äventyra annan hamnverksamhet.

Nautiska hänsyn

Nautiska hänsyn, till exempel att ge fritt synfält mot farledens utmärkning, risk för bländande ljus och andra faktorer som direkt kan påverka säkerheten och verksamheten skall beaktas. Även den omgivande verksamhetens karaktär och störningskänslighet kan påverka det område som bör skyddas. Att säkra enslinjens funktion är viktigt.

Luftkvalitet

Det finns inget villkor i hamnens miljötillstånd som gäller luftkvalitet. Miljökvalitetsnormerna bör beaktas med hänsyn till att normerna baseras på ett EU-direktiv som har införlivats i svensk lagstiftning. Luftförhållandena ska uppmärksammas om ny bebyggelse planeras i anslutning till befintliga hamnar så att skyddsavstånden blir tillräckliga. Vid planering och planläggning i närområden till de olika hamndelarna behöver förhållandena när det gäller luftföroreningar klarläggas. Gällande miljökvalitetsnormer ska beaktas av kommuner och myndigheter. Även risken för lukt och sotande rök från fartygen bör uppmärksammas.

Skada på riksintresset

De faktorer som påtagligt kan försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningen, är i första hand tillkommande störningskänslig bebyggelse inom ett område som är utsatt för buller från hamnverksamheten. Detta riskerar att medföra krav på att verksamheten i hamnen begränsas vid framtida omprövningar av gällande miljötillstånd för hamnen. Även enstaka åtgärder kan medföra sådana begränsningar. Även åtgärder som menligt påverkar till hamnen anslutande infrastruktur kan bedömas påtagligt skada riksintresset.

Exempel på sådana åtgärder kan vara tillkommande in- och utfarter och tillkommande markanvändning som föranleder omfattande transporter som riskerar påverka framkomlighet och tillgänglighet till befintlig infrastruktur.

Så tillgodoses riksintresset i planförslaget

Klintehamns hamn är regionens huvudsakliga godshamn. Region Gotland är positiv till att en riksintresseprecisering för Klintehamns hamn har påbörjats. Preciseringsringen är ännu ute på remiss och därför ännu ej fastslagen. Region Gotland har beretts tillfälle att svara på remissen. I avvaktan på Region Gotlands remissvar lämnas därför ingen närmare beskrivning här.

Det kan dock konstateras att omgivningspåverkan av buller kommer ha betydelse för bebyggelseutvecklingen i Klintehamn. Region Gotland godkände 2019 ett utvecklingsprogram för Klintehamn, Klintehamn 2030. Programmet föreslås att bli en del av denna översiktsplan.

4.10.4 Kappelshamns hamn

Trafikverket har i en remiss föreslagit att Kappelshamns hamn kan vara föremål för riksintresse för hamn av central betydelse. Passagerartrafiken utreds för närvarande där Kappelshamn på norra Gotland är huvudalternativet enligt länsstyrelsen.

Det finns dock i dagsläget ingen närmare beskrivning av vilka landområden eller anslutningar till hamnen som i så fall skulle ingå.

Så tillgodoses riksintresset i planförslaget

Kappelshamns hamn pekas ut som en hamn av central betydelse. För Region Gotland är det angeläget att en reservhamn för färjetrafiken kan tillkomma. En sådan hamn, bör i likhet med den ordinarie hamnen vara ett riksintresse. I Trafik-

verkets material finns dock inget resonemang/kommentarer om landområden eller anslutningar till hamnen. I området finns bebyggelseutvecklingsmöjligheter och attraktiva områden för förtätning. Trafikverket måste komplettera hur man ser på exempelvis gränsdragningar, angöringar och vägsträckningar. Möjligheten att kunna lägga till denna hamn i Trafikverkets pågående riksintresseprecisering för Visby och Klintehamn skulle kunna prövas.

Idag saknas en reservhamn för linjetrafiken på Gotland. Det gör Gotland sårbart om något skulle inträffa som gör att Visby hamn inte kan trafikeras under en viss period. Region Gotlands inställning är att tillkomsten av en reservhamn är högst angelägen och att det är ett statligt ansvar att tillse att så sker. Länsstyrelsen på Gotland har efter utredning pekat ut Kappelshamns hamn på norra Gotland som mest lämpad och förespråkat vidare utredning kring detta alternativ. Trafikverket har i en remiss föreslagit att Kappelshamns hamn ska bli ett riksintresse mot samma bakgrund.

4.10.5 Visby flygplats

Visby Flygplats utpekades 1996 som kommunikationsanläggning av riksintresse.

Ett riksintresseområde kring en flygplats ska enligt bestämmelserna i 3 kap 8 § miljöbalken skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomst eller utnyttjande av flygplatsen. Riksintresseområdet kring en flygplats utgörs av mark som direkt används eller i framtiden kan komma att användas för luftfartens behov. Flygplatsens sammanlagrade influensområde är den yta utanför riksintresseområdet inom vilken bebyggelse eller andra anläggningar påtagligt kan försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av flygplatsen.

Motiv för utpekande

Flygplatsen tillhör det nationella basutbudet av flygplatser. Därmed är flygplatsen

enligt riksdagens beslut en del av stommen i ett effektivt och långsiktigt hållbart flygtransportsystem som säkerställer en grundläggande interregional tillgänglighet i hela landet. Av kriterierna angivna ovan gäller följande för Visby flygplats:

- Flygplatsen har internationell reguljär trafik.
- Flygplatsen har fundamental nationell betydelse.
- Flygplatsen har fundamental regional betydelse.

Riksintressesets markanspråk

Riksintresseområdet för en flygplats utgörs av det område som på lång sikt krävs för att nödvändiga luftfartsanläggningar ska rymmas. I begreppet luftfartsanläggning ingår flygplatsens markområde och område med luftfartsanknuten utrustning. Riksintresseområdets storlek motiveras således av det markbehov som är en följd av nuvarande och framtida flygplatsfunktioner. Den geografiska utbredningen av riksintresseområdet för en flygplats med en rullbana utgörs som regel av ett schablonmässigt område med 500 meters utbredning i sidled räknat från rullbanans centrumlinje ut till ett avstånd längs banans förlängning om 1500 meter från bantröskeln med därtill tillhörande planerade banförlängningar. Det definierade området kring rullbanan inkluderar område för parallella taxibanor och inflygningsljus. Inom riksintresseområdet kan det förekomma kommersiell verksamhet, exempelvis eventföretag. Den verksamhetens funktion ingår inte i funktionen riksintresse för luftfart och kan därför behöva avvecklas om flygplatsen behöver ta ytterligare mark i anspråk för luftfartsanknuten utrustning. Mark som endast används för civil icke kommersiell flygverksamhet ingår inte heller i riksintresset.

En precisering av riksintresset för den civila flygfarten gjordes av Trafikverket 2016. Riksintresseområdet för Visby flygplats grundas på den ovan redovisade

schablonen. Det har dock med hänsyn till befintliga planförhållanden gjorts en justering av Trafikverkets generella schablonområde i söder. Utgångspunkten är att:

- Så långt möjligt ta bort ytor i söder om rullbanan
- Skydda ljuslinjen och riskområde för 3:e man.

Med hänsyn till lokala planförhållanden väster om flygplatsens stationsområde har dessutom en mindre justering gjorts i området mellan flygplatsen och Lummelunds väg.

Hur flygplatsen de facto kommer att utvecklas är beroende av trafikutvecklingen över tiden och beslut som i framtiden kommer att fattas av flygplatsen m fl finansörer samt 21 prövande myndigheter. Riksintresset skapar handlingsfrihet för framtida beslut om flygplatsens fysiska utveckling. Trafikverket bedömer att riksintresseområdets totala yta är rimlig för att säkerställa mark för flygplatsens och flygtrafikens utveckling på lång sikt.

Område med luftfartsanknuten utrustning

På Visby flygplats ligger navigationshjälpmedel, inflygningsljus och basstation för VHF inom det redovisade riksintresseanspråket. Flygplatsens radioanläggningar, som används för in- och utflygning, är av riksintresse för luftfarten.

Ej luftfartsanknuten markanvändning

Om det inom riksintresseområdet etableras kommersiell verksamhet som inte är knuten till luftfarten kan det i framtiden ge följeffekter som innebär att utnyttjandet av flygplatsen påtagligt försvåras. För att säkerställa flygplatsens funktion måste därför sådan markanvändning som inte är luftfartsanknuten från fall till fall noggrant prövas innan den accepteras inom riksintresseområdet.

Inom riksintresseområdet finns i dag två golfbanor. I öster en bebyggd lantbruksfastighet med en nio håls golfbana, Lugnets Golfbana. I sydväst finns en trädgårdsmästaranläggning med bostad och en del av en golfbana, Jack Wemanbanan, bl. a klubbhuset. Det finns en mindre bergtäktverksamhet i områdets norra/nordvästliga hörn. Längst i söder sträcker sig riksintresseområdet förbi den landsväg som utgör gräns för FÖP Visby flygplats. I anslutning till detta område finns några industritomter med verksamhet som stundtals kan locka fågel till området som: Skrothantering, bearbetning av jord o kompostmassor, äldre soptipp och åkermark som brukas. För detta område har Trafikverket anpassat den generella riksintresseschablonen. Fågelskyddsfrågan behandlas som influensområde.

Anslutande infrastruktur av riksintresse

Trafikverket skapar med hjälp av sina utpekade riksintressen ett samverkande och sammanhängande nationellt transportnätverk. I samband med infrastrukturplanering är sammankopplingen av transportslag en viktig fråga. Luftfartens riksintresseområden med tillhörande influensområden har dock definierats oberoende av preciseringen av de andra transportslagens riksintresseområden.

Trafikverket har flera kriterier för utpekandet av vägar av riksintresse, två av dessa är:

- Vägar som förbinder kommunikationsanläggningar av riksintresse.
- Vägar som ingår i den svenska delen av Transeuropean Network (TEN).

Något utpekande av anslutande väg till Visby flygplats har ännu inte gjorts av Trafikverket.

Influensområden

Flygplatsens så kallade influensområden utgörs av markområden utanför riksintresseområdet inom vilka tillkomsten av höga anläggningar, bullerkänslig bebyggelse eller anläggningar som orsakar elektromagnetisk störning, kan leda till restriktioner på flygverksamheten. Det i sin tur kan påtagligt försvåra eller omöjliggöra utnyttjandet av flygplatsen. För att säkerställa att utnyttjandet av flygplatsen inte påtagligt kommer att försvåras ska utöver riksintresseområdet även dess influensområden skyddas.

Det finns tre typer av influensområden runt en flygplats:

- Influensområde med hänsyn till flyghinder
- Influensområde med hänsyn till flygbuller
- Influensområde med hänsyn till elektromagnetisk störning

Med influensområde för flyghinder menas det område, utanför flygplatsen, inom vilket höga anläggningar som vindkraftverk, master, torn och andra byggnader kan innebära fysiska hinder för luftfarten. Dessa hinder kan innebära att flygverksamheten vid flygplatsen drabbas av sådana restriktioner att utnyttjandet av flygplatsen försvåras påtagligt.

Det är endast trafiken på huvudbanan som behöver skyddas med riksintresseutpekan- det enligt Trafikverkets uppfattning.

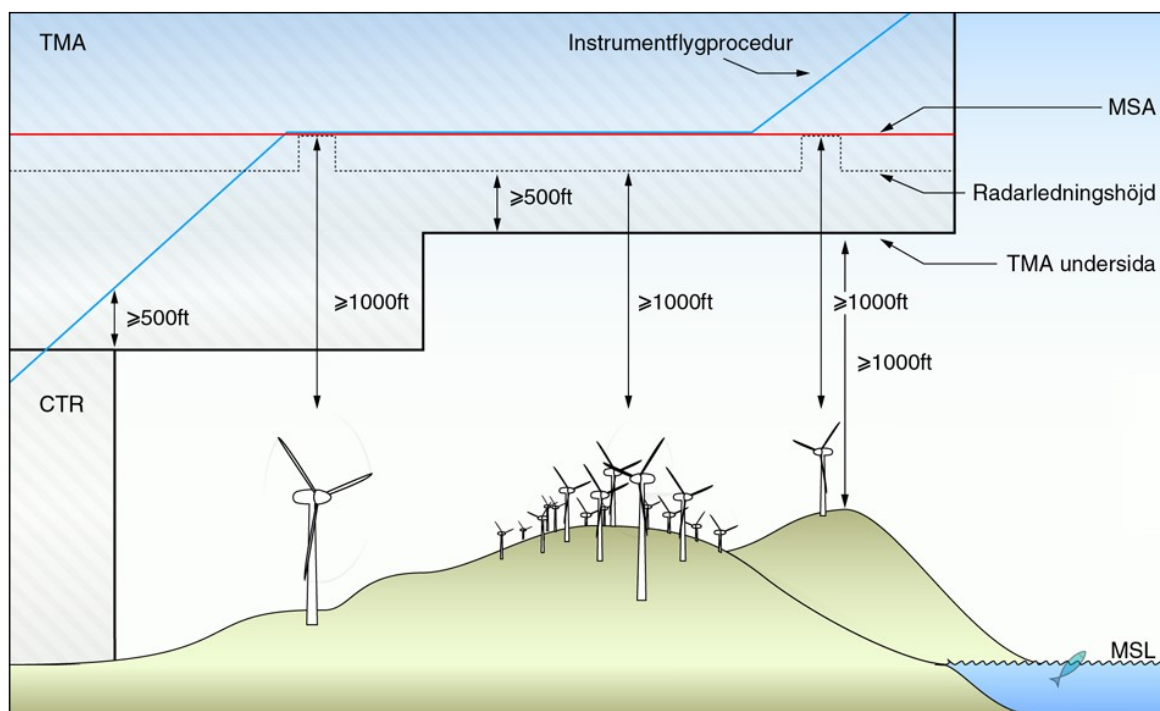
Även om procedurområdena inte har status som ett influensområde för riksintres- set är det viktigt att beakta dessa områden i samband med planarbete. Uppförande av höga byggnader, eller andra hinder inom dessa ytor kan påverka flygprocedurer till och från flygplatsen, vilket i sin tur kan försvåra eller omöjliggöra flygning och därmed utnyttjandet av flygplatsen.

Det största området inom vilket hinder kan påverka flygprocedurer till och från Visby Flygplats är MSA-ytan (Minimum Sector Altitude). Den täcker en yta med en radie på 55 km med utgångspunkt i VOR- fyren på flygplatsen.

Vindkraft

Det pågår en snabb teknisk utveckling inom vindkraftsindustrin vilket bland annat leder till att verken blir allt högre. Ur ett luftfartsperspektiv ställer detta krav på en lämplig lokalisering då olämpligt lokaliserade vindkraftverk och särskilt vindkraftverksparker kan blockera en flygplats in- och utflygningsvägar. Flygtrafiken kan tvingas till långa omvägar istället för de förkortade inflygningar man strävar efter att införa även under instrumentväderförhållanden. Luftfartens möjlighet till framtida miljöförbättrande åtgärder riskerar att intecknas av vindkraftens snabba utbyggnad.

De hinder- och procedurytor som hittills bevakats kring flygplatser är inte alltid ändamålsenliga när hindren börjar bli 150 – 200 meter höga och dessutom har stor horisontell utbredning. Vindkraftverk och parker av den här storleken har inte kunnat förutses och därför behöver nuvarande tillämpningar av föreskrifter och regler ses över. En liknande översyn har nyligen genomförts av Försvarsmakten för att säkerställa den militära luftfartens behov.

Figur xx Schematisk bild över hur olika ytor för den civila luftfarten kan förhålla sig till varandra samt till hinder på marken. Källa: Svedavia

Så tillgodoses riksintresset i planförslaget

Flyghinder Avsikten är att i beslut om antagande av detaljplaner och bygglov, oavsett ändamål, och vid tillstyrkan av tillståndsprövningar av vindbruk respektera de hinderhöjder som gäller för Visby flygplats.

Elektromagnetisk störning Avsikten är att i detaljplaner och bygglov, oavsett ändamål, och vid tillstyrkan av tillståndsprövningar av vindbruk respektera de skyddsavstånd för elektromagnetisk störning som gäller för Visby flygplats.

Flygbuller Generellt gäller att Naturvårdsverkets riktvärden avseende flygbuller ska ligga till grund för lokaliseringsprövning av nya bostäder eller annan störningskänslig bebyggelse (se inledande kapitel, avsnittet Hälsa och säkerhet).

FÖP Visby flygplats föreslås att ersättas av denna översiktsplan när den har vunnit laga kraft.

4.11 Totalförsvaret 3 kap 9 § MB

Med totalförsvaret avses alla myndigheter som deltar i Sveriges försvar och som var och en har särskilda uppgifter för att möta och avhjälpa de faror som uppstår då nationen ställs inför hot. Vissa delar står alltid redo medan andra är beredda att bidra då samhället måste ställa om sig vid kriser, konflikter och ett eventuellt krig. Totalförsvaret består av två delar – en militär och en civil del. Försvarsmakten är enligt förordningen (1998:896) om hushållning med mark- och vattenresurser m.m. sektorsmyndighet avseende redovisning av områden som av myndigheten bedöms vara av riksintresse för totalförsvarets militära del. I begreppet militär del ingår även andra myndigheters områden och verksamhet, så som FOI, FRA och FMV, varför Försvarsmakten företräder även dessa vad gäller riksintressen och samhällsplanering. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ansvarar för riksintressen för totalförsvarets civila delar.

De riksintressen Försvarsmakten ansvarar för beslutas av Försvarsmakten och finns för Region Gotlands del redovisade i bilaga 2 - Riksintressen för totalförsvarets militära del i Gotlands län 2019, från 2021-06-03 (FM2021-10490:1). Detta beslut utgör ett tillägg till det beslut som fattades av Försvarsmakten 2019-12-18 (FM2019-2634:1). Tillägget från 2021-06-03 avsåg justeringar av påverkansområdet tillhörande riksintresset Tofta skjutfält.

I dokumentet - *Riksintressen för totalförsvarets militära del i Gotlands län 2019*, från 2021-06, redovisar Försvarsmakten av myndigheten utpekade områden av riksintresse och områden av betydelse för totalförsvarets militära del. Hur dessa olika typer av områden skall hanteras regleras i 3 kap 9 § Miljöbalken som bl.a. säger följande:

Områden som är av riksintresse på grund av att de behövs för totalförsvarets anläggningar skall skyddas mot åtgärder som kan

påtagligt försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningarna.

Mark och vattenområden som har betydelse för totalförsvaret ska så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt motverka totalförsvarets intressen.

Riksintressen för totalförsvarets militära del omfattas av 3 kap 10 § Miljöbalken, som säger att ett riksintresse för totalförsvarets militära del skall ges företräde vid en avvägning mellan oförenliga riksintressen. Områden av betydelse för totalförsvarets militära del omfattas inte av det företrädet och är således att likställa med andra områden av betydelse.

Riksintressen för totalförsvarets militära del omfattar dels riksintressen som kan redovisas öppet, dels riksintressen som av sekretesskäl inte kan redovisas öppet.

För de öppet redovisade riksintressena framgår avgränsning, påverkansområden och värdebeskrivning. De anläggningar som är av riksintresse men som av sekretesskäl inte kan redovisas öppet, redovisas med ett påverkansområde och en generell värdebeskrivning. I vissa fall kan riksintresset leda till att utökad lovplikt måste införas med särskilda områdesbestämmelser, eller att förordnande enligt 11 kap 12 § PBL behöver beslutas av Länsstyrelsen för ett visst geografiskt område. Länsstyrelsen får i dessa fall vid behov en separat redovisning av föreliggande riksintresse från Försvarsmakten.

I de flesta fall medför den verksamhet som konstituerar riksintresset (skjut-, spräng-, hamn-, flygverksamhet, radar, sensorer, kommunikationsanläggningar etc.) en omgivningspåverkan som redovisas i form av ett påverkansområde. I dessa områden måste Försvarsmakten genom granskning av planer och lovansökningar kunna säkerställa att ny bebyggelse eller andra åtgärder inte innebär risk för påtaglig skada på riksintresse/område av betydelse för

totalförsvarets militära del. Granskningen utgår från de påverkansfaktorer som har betydelse för bedömningen av påverkan i varje enskilt fall. Exempel på faktorer är buller, luftturbulens, fysiska/skymmande hinder, flyghinder och elektromagnetisk störning. Påverkansområden som är knutna till övnings- och skjutfält, flygplatser och hamnar säkerställer möjligheten att över tid öva Försvarmaktens huvuduppgift; förmåga till väpnad strid. Påverkansområden som är knutna till sekretessbelagda anläggningar avser påverkan på anläggningens funktion samt den påverkan som anläggningen kan medföra för omgivningen.

Det är endast Försvarmakten som kan göra bedömningen av om en åtgärd medför påtaglig skada på ett riksintresse för totalförsvarets militära del, bland annat på grund av tillgång till information som omfattas av försvarssekretess. Försvarmakten förutsätter att de på kartorna redovisade riksintresseområdena enligt MB 3 kap 9 § andra stycket med tillhörande påverkansområden (omgivningspåverkan) anges i översiktsplanerna för de kommuner som berörs. Försvarmakten förutsätter även att de på kartorna redovisade områdena av betydelse för totalförsvaret (MB 3 kap 9 § första stycket) redovisas i översiktsplanen som markanspråk.

Vilka åtgärder inom påverkansområdena som kan innebära risk för påtaglig skada på riksintresset kan inte i detalj anges på förhand. Risken bedöms i varje enskilt fall utifrån de lokala förutsättningarna på motsvarande sätt som gäller för bl.a. kulturminnen. Slutlig bedömning kan således ske först när det motstående intresset angivits närmare. Ett exempel på risker är när störningskänslig bebyggelse (så som skolor, vårdlokaler och bostäder) etableras inom påverkansområdet från skjutfält eller flygplatser. Risken består i dessa fall av att Försvarmaktens verksamhet vid kom-

mande provningar enligt miljöbalken begränsas. Försvarmaktens erfarenheter visar att tillämpningen av PBL i detta avseende inte överensstämmer med tillämpningen av miljöbalken avseende krav på utomhusmiljö. Ett annat exempel är risken vid uppförande av höga objekt där Försvarmakten bedriver flygverksamhet. Denna risk avser främst, begränsningar i förmåga vid skarpa insatser inom ramen för incidentberedskap och hinder för övning av lågflygning dvs. övning av operativ förmåga.

I avsnittet "*Värdebeskrivning för övriga riksintresseområden*" beskrivs fasta anläggningar som omfattas av försvarssekretess, vilka har en omgivningspåverkan och kan påverkas av exempelvis höga objekt. Varken placering av anläggningarna eller dess funktion kan anges öppet. Skyddet mot att dessa anläggningar ska utsättas för påtaglig skada möjliggörs genom att alla ärenden av vissa typer (exempelvis höga objekt, förändringar av riksvägar, införandet av områdesskydd så som naturreservat) remitteras till Försvarmakten.

I hela landet behöver följande ärenden remitteras till Försvarmakten:

- Samtliga ärenden som rör höga objekt (högre än 20 meter utanför sammanhängande bebyggelse samt samtliga objekt högre än 45 meter inom sammanhängande bebyggelse. Med sammanhängande bebyggelse avses de områden som utgör tätort på lantmäteriets
- översiktskarta 1:250 000).
- Samtliga översiktsplaner, fördjupade översiktsplaner, tematiska översiktsplaner samt alla tillägg till dessa.
- Samtliga ansökningar om tillstånd enligt miljöbalken för nya eller utökning av befintliga täkter (så som grus, sand m.m.).

- Samtliga ärenden/projekt gällande riksvägar och europavägar i hela landet samt alla ärenden/projekt rörande elvägar.
- Samtliga ärenden som rör järnvägar (nyetablering, förändring, avveckling).
- Samtliga ärenden som rör kablar och ledningar (både luft- och markkablar) på land som utgör del av transmissionsnätet och tidigare stamnätet.
- Samtliga ärenden som rör sjökablar (till havs och i kustområden).
- Samtliga VA-planer.
- Samtliga ärenden rörande flygplatser (framförallt ärenden som berör 6 kap 4 § luftfartsförordningen (2010:770)).
- Samtliga ärenden avseende tillstånd för nya, förändring av eller nedläggning av tillståndspliktiga hamnar eller tillståndspliktig hamnverksamhet.
- Samtliga ärenden som rör områdesskydd enligt MB 7 för Natura 2000.

I samverkan med Bergstaten deltar Försvarmakten i beredningen av ärenden gällande undersökningstillstånd.

Inom påverkansområden för buller eller annan risk samt påverkansområde övrigt behöver även följande ärenden remitteras till Försvarmakten:

- Samtliga plan- och lovärenden oavsett byggnadshöjd.
- Samtliga ärenden som rör områdesskydd enligt MB 7 kap (så som naturreservat, vattenskydd m.m.). Detta gäller även inom de av Fortifikationsverkets fastigheter som inte utgör riksintressen eller ligger inom påverkansområden.
- Samtliga ärenden som rör vägar.
- Större avverkning av skog.

- Samtliga ärenden som rör kablar och ledningar.

Inom sjöövningsområden behöver även följande ärenden remitteras till Försvarmakten

- Samtliga plan- och lovärenden som berör kusten (inom 100 meter från strandlinjen) inom sjöövningsområdet. Plan- och lovärenden som befinner sig på land, men inte i anslutning till havet, behöver inte remitteras.

Höga objekt och område med särskilt behov av hinderfrihet

Eftersom samtliga ärenden som rör höga objekt (se punkten 1 ovan) behöver remitteras till Försvarmakten, oavsett placering i landet, gäller inga särskilda riktlinjer för remisser inom följande områden: stopp-område för höga objekt, stoppområde för vindkraftverk, påverkansområde för luft- rum/MSA-område, område med särskilt behov av hinderfrihet.

För landets kommuner berörs exempelvis följande ärenden

- Samtliga ärenden som rör höga objekt (högre än 20 meter utanför sammanhängande bebyggelse samt samtliga objekt högre än 45 meter inom sammanhängande bebyggelse. Med sammanhängande bebyggelse avses de områden som utgör tätort på lantmäteriets översiktskarta 1:250 000).
- Samtliga översiktsplaner, fördjupade översiktsplaner, tematiska översiktsplaner samt alla tillägg till dessa.
- Samtliga plan- och lovärenden inom påverkansområden för buller eller annan risk samt inom påverkansområde övrigt.

- Samtliga ärenden som rör områdesskydd, inom påverkansområden för buller eller annan risk samt inom påverkansområde övrigt.
- Samtliga plan- och lovärenden som berör kusten (inom 100 meter från strandlinjen) inom sjöövningssområdet. Plan- och lovärenden som befinner sig på land, men inte i anslutning till havet, behöver inte remitteras.

Bullerberäkningar och påverkansområden för buller

Redovisningen av omgivningspåverkan från skjutfält (påverkansområden för buller eller annan risk) bygger främst på beräknade ljudnivåer från dimensionerande vapen och ammunition vid aktuellt skjutfält.

Avgränsningen av den omgivningspåverkan som kan ha betydelse samhällsplaneringen bygger på Försvarmaktens bedömning av vilka vapen och ammunition som på respektive fält kan vara dimensionerande för störningsupplevelser i omgivningen och få effekt vid en tillståndsprövning av verksamheten på fältet. Avgränsningen har i något fall, för att underlätta tillämpningen, anpassats till naturliga gränser så som vägar och höjder. Utgångspunkten är tillämplig riktvärdesnivå för finkalibriga (Naturvårdsverket allmänna råd, SNFS 2005:15) och grovkalibriga vapen (regeringsbeslut 1998-04-16, dnr Fö98/928/MIL). Vald riktvärdesnivå och vapen- respektive ammunitionstyp bygger i sin tur på gällande miljötillstånd eller pågående miljöprövning av fältet.

Försvarmaktens huvuduppgift är enligt riksdagens beslut förmåga till väpnad strid. Det är därför väsentligt att övningsverksamheten med både skarp och lös ammunition, sprängningar och annat på de befintliga övnings- och skjutfälten kan säkerställas på lång sikt. Försvarmakten kom-

mer till följd av detta att vara mycket restriktiv i sin bedömning av tillkommande lov- och planärenden som avser störningskänslig bebyggelse inom det angivna påverkansområdet. Risker består av möjliga begränsningar i verksamheten vid framtida förnyade miljöprövningar till följd av ökat antal individer som kan uppleva störningar. Försvarmakten hänvisar här till förarbetena till naturresurslagen (prop. 1985/86:3, sid 73 ff. och 168 ff.) och miljöbalken (prop. 1997/98:45, sid 34) för vidare läsning.

Bedömning av påtaglig skada

Riktvärden för finkalibrig ammunition (under 20 mm) är sammanfattningsvis 65 dBAI för verksamhet dag- och kvällstid under vardagar, 60 dBAI kvällstid under lördagar och söndagar samt 55 dBAI under nätter. För grovkalibrig ammunition (20 mm och däröver) gäller 90 (dB)L_{cx} vid fler än 100 skott (bullerhändelser) per år och 95 (dB)L_{cx} vid färre skott än 100 per år vid nyetablering av störningskänslig bebyggelse. Beroende på det specifika miljötillståndet och den verksamhet som bedrivs på respektive fält, bedöms påtaglig skada i varje enskilt fall.

Flygbullerberäkningar och bedömning av omgivningspåverkan vid flygplatser med militär luftfart

Redovisningen av omgivningspåverkan från flygplatser och övningsflygplatser (påverkansområden för buller eller annan risk) bygger främst på beräknade ljudnivåer från dimensionerande verksamhet med flygplan och helikoptrar. Det är enbart momentant starteller landningsbuller som ligger till grund för beräkningen av de maximala värdena, L_{amax}, för buller från militär luftfart. Vanligtvis är det flygningar med JAS, 450 rörelser per år, som utgör utgångspunkten för beräkningarna.

Försvarmakten har bedömt att en rimlig avgränsning av påverkansområdet av det

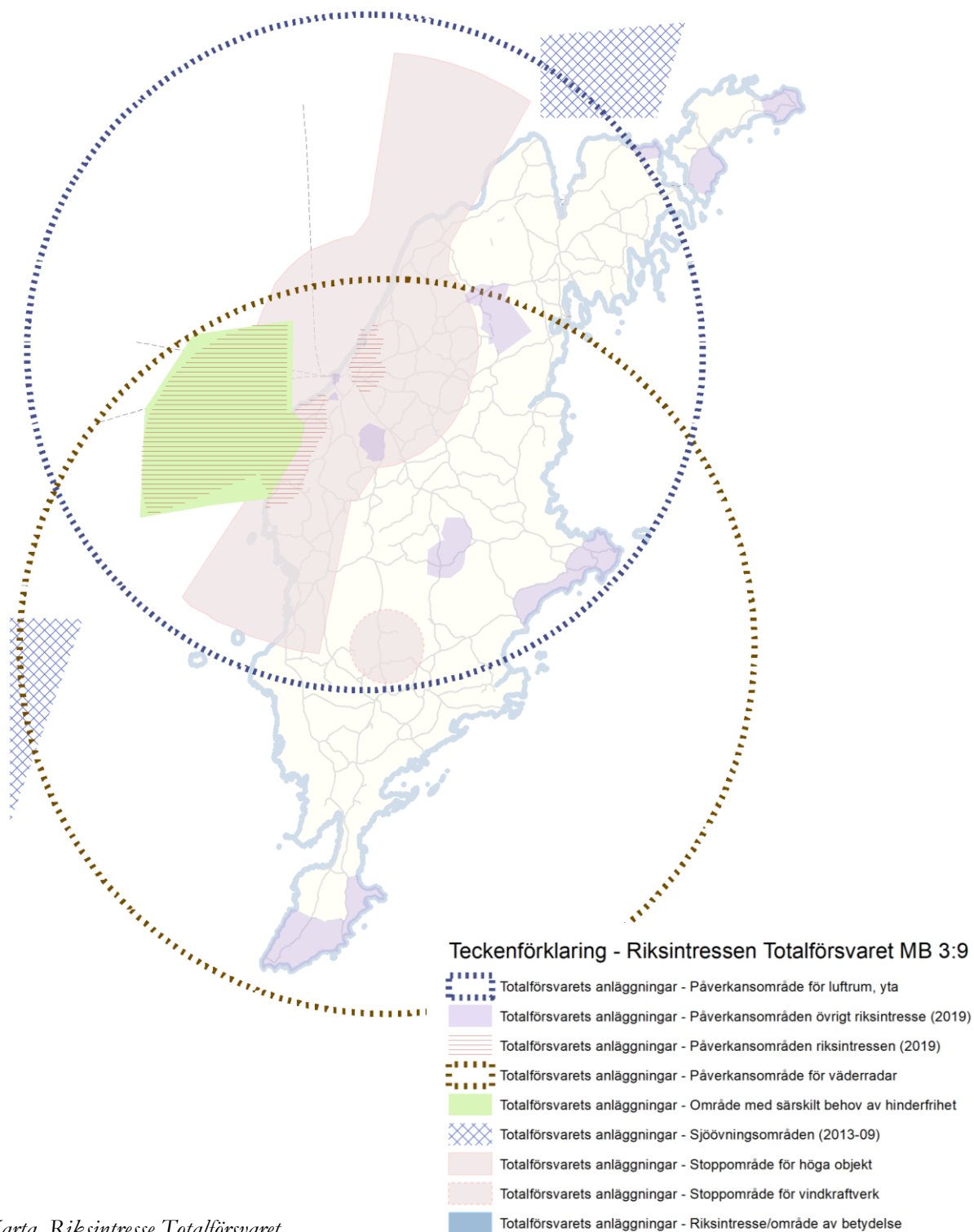
riksintresse som flygplatserna representerar anges till beräknad utomhusnivå LAmax 80 dB. Försvarsmakten har därmed valt att för sin del lägga gränsen för att motsätta sig nyetablering av störningskänslig bebyggelse vid en högre nivå än det av Naturvårdsverket fastställda riktvärdet.

Härutöver bör noteras att det i slutbetänkandet från Bullersamordningsutredningen (SOU 2013:67) anges att bestämmelserna i föreslagna förordningar inte gäller militär trafik. Det samma gäller i förordning (2015:216) om trafikbuller vid bostadsbyggnader, där det preciseras i 1§ sista stycket att ”bestämmelserna i 6 och 7 §§ gäller inte buller från militära luftfartyg som utför flygningar för militära ändamål”.

Bedömning av påtaglig skada

Ny störningskänslig bebyggelse inom det område som beräknas utsättas för LAmax 80 dBA

bedöms medföra risk för skada på riksintressena. Risken för skada består i att tillkommande störningskänslig bebyggelse kan innebära begränsningar av Försvarsmaktens verksamhet vid förnyad miljöprövning av verksamheten. Ny störningskänslig bebyggelse inom det område som beräknas utsättas för LAmax 70 dBA bedöms inte medföra påtaglig skada på riksintresset, men är i många fall relevant att beakta inom samhällsplanering framförallt med avsikt på god bebyggd miljö och hälsa och säkerhet.

Karta. Riksintresse Totalförsvaret

4.11.1 Tofta skjutfält

Försvarmakten och Region Gotland har sedan beslutet om nytt miljötillstånd för Tofta skjutfält togs, 2018-12-20, fört en dialog om påverkansområdet kring riksintresset Tofta skjutfält. Försvarmakten redovisade 2019-04-25 en karta med påverkansområdet, som blev utgångspunkten för dialogen. Region Gotland överlämnade en analys av bebyggelse- och plansituationen inom påverkansområdet 2019-06-10. Kompletteringar överlämnas 2019-11-14. En ny utbredning av påverkansområdet beslutades av Försvarmakten 2021-06-03.

Försvarmakten har analyserat möjligheterna att anpassa verksamheten för att minska bullerutbredningen i nordlig eller sydlig riktning för att därmed möjliggöra för bebyggelseutveckling utifrån Region Gotlands underlag. Beräkningarna visade dock att bullerutbredningen från skjutning med str 122 från skjutfältets södra respektive norra del ryms inom bullerutbredningen från skjutning från den centrala delen av fältet, varför det inte skulle ge någon effekt att begränsa verksamheten i norr eller i söder. Försvarmakten har dock med hjälp av detaljerade bullerberäkningar konstaterat att det är möjligt att reducera påverkansområdets utbredning i den sydöstra delen av påverkansområdet.

Det kartmaterial som redovisas nedan är uppdaterat i enlighet med Försvarmaktens beslut från 2021-06-03, d.v.s. kartorna redovisar det något reducerade påverkansområdet jämfört med det redovisade påverkansområdet från 2019-04-25.

Värdebeskrivning

Tofta skjutfält omfattar drygt 2 700 hektar och är beläget ca 7,5 km sydväst om Visby. Skjutfältets geografiska läge ger Försvarmakten möjlighet att öva och utbilda i vapenad strid vid skydd och försvar i den speciella miljö som finns på Gotland. Militär verksamhet har bedrivits på fältet sedan

det första markförvärvet skedde år 1889. Området har utökats vid flera tillfällen och den nuvarande utbredningen fick skjutfältet under 1960-talet. Skjutfältet har varit huvudskjutfält för såväl, artilleri- som pansarförband på Gotland. Tofta skjutfält utgör en omistlig produktionsresurs för Försvarmaktens övningar med förekommande utrustning och vapensystem och är därför område av riksintresse. Den verksamhet som utgör riksintresset innebär påverkan på omgivningen genom skottbullen som kan uppfattas som störande och i vissa fall även annan påverkan.

Bedömning av påtaglig skada, konflikter med andra riksintressen och möjliga synergier

Påtaglig skada på riksintresset bedöms uppstå då åtgärder medför direkta eller indirekta begränsningar i vilken verksamhet som kan utföras på skjutfältet. Exempel på åtgärder som kan medföra påtaglig skada är:

- Uppförande av ny, alternativt större förändringar av befintlig, störningskänslig bebyggelse inom det område som utgör påverkansområde för buller eller annan risk.
- Förändringar i infrastruktur i närområdet som på något sätt påverkar möjligheterna att transportera fordon, materiel eller personal till fältet och dess närområden.
- Införandet av begränsningar så som områdesskydd som på något sätt förändrar möjligheterna till nyttjande av riksintresseområdet, genom exempelvis begränsningar i tillståndspliktig verksamhet, uppförandet av anläggningar m.m.
- Planer och bestämmelser som uppmuntrar till friluftsliv inom påverkansområdet för buller eller annan risk om inte dessa tydligt anger hur allmänheten kan söka information om hur de kan skydda sig mot störningar, t.ex. ta del av

skjutfältsavlysning för buller och riskområden m.m.

- Uppförandet av höga objekt inom område som utgör område med särskilt behov av hinderfrihet.

Det är av mycket stor betydelse att ny störningskänslig bebyggelse inte tillåts i sådan närhet av fältet att den prövande myndigheten bedömer att verksamheten behöver begränsas i någon form. Även enstaka åtgärder kan medföra sådana begränsningar vid en prövning, särskilt då de får en prejudicerande verkan för kommande lovprövningar. Försvarsmakten anser därför att störningskänslig bebyggelse generellt inte skall tillåtas inom det angivna påverkansområdet för buller eller annan risk. En prövning bör dock göras i varje enskilt fall, då det kan finnas områden där buller eller annan risk inte föreligger på sådant sätt att nytillkommen bebyggelse medför påtaglig skada.

För att förenkla bedömningen av vad som kan medföra påtaglig skada på riksintresset har påverkansområdena identifierats. För detta riksintresse utgörs påverkansområdena av buller eller annan risk samt område med särskilt behov av hinderfrihet.

Möjliga synergier mellan Försvarsmaktens riksintressen och andra verksamheter/riksintressen

Försvarsmakten kan konstatera att det kan finnas fördelar ur ett planeringsperspektiv att samlokalisera militära verksamheter med civila verksamheter. Exempel på verksamheter som Försvarsmakten anser kan vara lämpliga i detta avseende är bullrande industrier, flygplatser eller annan infrastruktur som vägar eller järnvägar. En prövning behöver dock göras i varje enskilt fall, för att säkerställa att begränsningar på den militära verksamheten inte uppstår.

På Tofta skjutfält finns höga naturvärden. Dessa naturvärden har i stor utsträckning

uppstått som en direkt eller indirekt följd av den militära övningsverksamheten med mekaniserade förband på de stora öppna ytorna samt ett, ur Försvarsmaktens perspektiv, rationellt skogsbruk. Ofta är det övningsverksamhet som skapar förutsättningar för att bibehålla en hög biologisk mångfald. Försvarsmakten ser viss problematik med att det införs områdesbestämmelser så som naturreservat, Natura 2000-områden m.m. över fälten med anledning av att dessa skydd i förlängningen kan begränsa Försvarsmaktens verksamhet. Särskilt vad gäller Natura 2000 är det svårt att i dagsläget bedöma risken för att lagstiftningen/riktlinjerna på EU-nivå skärps vilket kan medföra skada på riksintresset samt i förlängningen skada naturvärdena trots att målsättningen är det motsatta. Skyddsvärdena i sig utgör dock generellt inget hinder för den militära verksamheten och så länge militär verksamhet bedrivs inom området kan naturvärdena till stor del anses skyddade med anledning av att annan verksamhet begränsas.

Med anledning av ovanstående är det av stor vikt att riksintresset med tillhörande påverkansområden tydligt redovisas i kommunernas översiktsplaner. Remisser behöver tillsändas Försvarsmakten för att säkerställa att alla aspekter av totalförsvarets militära del beaktas i bedömningarna.

4.11.2 Visby flygplats

Värdebeskrivning

Visby flygplats ligger strax norr om Visby stad och ägs av Swedavia. Försvarsmakten nyttjar genom avtal en del av flygplatsen. Flygplatsen är dels ett riksintresse för totalförsvarets militära del, dels riksintresse för luftfarten.

Värdet av flygplatsen består i första hand av möjligheterna att fortsatt nyttja en av få kvarvarande flygplatser för militär flygverksamhet med i första hand enhetsflygplanet JAS 39 och för övningar av krigs-

funktioner. Samtliga flygplatser som används av Försvarsmakten utgör även reservflygplatser vid pågående flygtjänst i händelse av otjänlig väderlek vid återgång till ordinarie flygplats för flygande enheter, eller vid nödsituationer. Försvarsmakten bedömer att det saknas såväl ekonomiska förutsättningar som andra motiv för att överväga nyetablering av militära flygplatser. Behovet av skydd för riksintresset är därför mycket högt prioriterat.

Bedömning av påtaglig skada

Påtaglig skada på riksintresset kan uppstå då åtgärder medför direkta eller indirekta begränsningar i vilken verksamhet som kan utföras på eller kring flygplatsen/flottiljen.

Exempel på åtgärder som kan medföra påtaglig skada är:

- Uppförande av ny, alternativt större förändringar av befintlig, störningskänslig bebyggelse inom det område som utgör påverkansområde för buller eller annan risk
- Förändringar i infrastruktur i närområdet som på något sätt påverkar möjligheterna att transportera fordon, materiel eller personal till och från flygplatsen/flottiljen och dess närområden
- Införandet av begränsningar så som områdesskydd som på något sätt förändrar möjligheterna till nyttjande av riksintresseområdet, genom exempelvis begränsningar i tillståndspliktig verksamhet, uppförandet av anläggningar m.m.
- Uppförandet av höga objekt inom område som utgör stoppområde för höga objekt, område med särskilt behov av hinderfrihet eller MSA-område.
- Planer och bestämmelser som uppmuntrar till friluftsliv inom påverkansområdet för buller eller annan risk

- För att förenkla bedömningen av vad som kan medföra påtaglig skada på riksintresset har påverkansområden identifierats. För Visby flygplats utgörs påverkansområdena av buller eller annan risk, stoppområde för höga objekt samt MSA-område.

Vid en framtida omprövning av miljötillståndet för riksintresse Visby flygplats är det av mycket stor betydelse att ny störningskänslig bebyggelse inte tillåts i sådan närhet av flygplatsen att den prövande myndigheten bedömer att Försvarsmaktens verksamhet behöver begränsas i någon form. Även enstaka åtgärder kan medföra sådana begränsningar vid en prövning, särskilt då de får en prejudicerande verkan för kommande tillståndsprövningar. Inom hela det utpekade påverkansområdet för buller eller annan risk överskrids riktvärdet för buller vid bostäder, L_{Amax} 80 dbA. Försvarsmakten anser därför att störningskänslig bebyggelse inte skall tillåtas inom det angivna påverkansområdet. Försvarsmakten anser därför att störningskänslig bebyggelse generellt inte skall tillåtas inom det angivna påverkansområdet för buller eller annan risk. En prövning bör dock göras i varje enskilt fall, då det kan finnas områden där omgivningspåverkan från buller eller annan risk inte föreligger på sådant sätt att nytillkommen bebyggelse medför påtaglig skada på riksintresset.

För höga objekt gäller att samtliga objekt högre än 20 meter utanför sammanhängande bebyggelse och högre än 45 meter inom sammanhängande bebyggelse (enligt LFVs definition) kan utgöra flygsäkerhetsrisk och begränsa verksamheten vid flygplatsen/flottiljen. Inom stoppområde för höga objekt kan generellt inga höga objekt uppföras utan att påtaglig skada på riksintresset uppstår. Även inom MSA-ytan (Minimum Sector Altitude) kan höga objekt medföra påtaglig skada. Höga

objekt kan eventuellt uppföras inom MSA-ytan om totalhöjden över marken inte uppnår de höjdbegränsningarna som gäller (samt om ingen annan konflikt med riksintresse eller påverkansområde föreligger).

Möjliga synergier mellan Försvarsmaktens riksintressen och andra verksamheter/riksintressen

Försvarsmakten kan konstatera att det kan finnas fördelar ur ett planeringsperspektiv att samlokalisera militära verksamheter med civila verksamheter. Exempel på verksamheter som Försvarsmakten anser kan vara lämpliga i detta avseende är bullrande industrier, flygplatser eller annan infrastruktur som vägar eller järnvägar. En prövning behöver dock göras i varje enskilt fall, för att säkerställa att begränsningar på den militära verksamheten inte uppstår. Visby flygplats utgör även riksintresse för luftfarten, i enlighet med Trafikverkets utpekanden. Försvarsmakten bedömer att inga konflikter föreligger mellan de båda riksintressena, snarare finns en synergier i form av att samnyttja den infrastruktur som finns inom området.

Övrigt

Med anledning av ovanstående är det av stor vikt att riksintresset med tillhörande påverkansområden tydligt redovisas i kommunernas översiktsplaner. Remisser behöver tillsändas Försvarsmakten för att säkerställa att alla aspekter av totalförsvarets militära del beaktas i bedömningarna.

4.11.3 Övriga riksintressen och områden av betydelse

Värdebeskrivning

Försvarsmakten och andra myndigheter inom totalförsvaret har anskaffat och nyttjar olika typer av anläggningar. Flertalet är fortifikatoriskt skyddade, byggda under eller på mark eller insprängda i berg. Detta för att tillsammans med Försvarsmaktens övriga förmågor bidra till den samlade för-

svarseffekten. Anläggningarna funktionsindelas beroende på vilket system de stöder och utgörs främst av:

- anläggningar för ledning, t. ex. stabplatser, ledningscentraler
- anläggningar för underrättelser, t. ex. radaranläggningar, grupperingsplatser för mobila system
- anläggningar för samband och kommunikation, t. ex. signalstationer och radiolänkstationer anläggningar för vapen, t. ex. grupperingsplatser för olika vapen
- anläggningar för fartyg, t. ex. fartygstunlar
- anläggningar för luftfartyg, t. ex. berghangarer, flygbaser, helikopterbasar
- anläggningar för förråd, t. ex. ammunitionsförråd och drivmedelsförråd
- prioriterade anläggningar, vägar och områden som ingår i planer för totalförsvaret
- nyttjandet av anläggningar för kommunikation och transport, t. ex. vissa vägar och farleder.
- Områden som planeras att ianspråkta för utbyggnad av ovanstående anläggningar inom ramen för gällande försvarsplanering.

Uppgift om platser där anläggningar finns samt vilken verksamhet som bedrivs på vilken plats omfattas av sekretess enligt 15 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Av dessa uppgifter kan slutsatser dras om bl.a. kapacitet, inriktning, sårbarhet och understödda system m.m. Det kan antas att det skadar landets försvar eller på annat sätt vållar fara för rikets säkerhet om uppgifterna röjs.

Försvarsmakten redovisar därför dessa riksintressen och områden av betydelse med en samlad värdebeskrivning. För vissa av anläggningarna har Försvarsmakten valt att redovisa ett påverkansområde för att säkerställa att åtgärder inte vidtas

som kan skada anläggningen eller dess funktion. Dessa områden benämns "Övriga påverkansområden" och det specifika riksintresseområdet framgår inte på karta. Påverkansområdet omfattas inte av sekretess.

Flera av de anläggningar som inte redovisas med ett övrigt påverkansområde bevakas endast genom de remisser som myndigheten begär in över hela landet (exempelvis höga objekt, sjökablar m.m.) och vissa göms inom påverkansområde för buller eller annan risk.

Bedömning av påtaglig skada, konflikter med andra riksintressen och möjliga synergier

Systemen nyttjar det elektromagnetiska spektrumet för telekommunikationen och informationsinhämtning. Detta innebär att de är mer eller mindre känsliga för störningar i utbredningen i atmosfären inom respektive frekvensområde.

Atmosfärsutbredning inom ett givet frekvensområde bestäms bl.a. av sådana yttre faktorer

som luftfuktighet, störningar från solen eller andra astronomiska fenomen, jordytans krökning, utsänd effekt, m.m. En viktig faktor som påverkar ett systems totala prestanda är mottagen effekt efter transmission genom atmosfären, d.v.s. hur stark signal återstår för systemets mottagare att uppfatta.

Även fysiska hinder kan ha påverkan på den elektromagnetiska strålningens utbredning. Beroende på aktuellt frekvensområde kan sådana fysiska hinder utgöras av berg, enstaka träd eller skog, torn och master, andra byggnader och vindkraftverk. Vindkraftverk utgör både en byggnad (tornet) men har även har rörliga delar, rotorn, vilka tillför särskild påverkan på strålningsutbredningen och transmissionen. Detta kan t.ex. medföra att en radar som försöker att "se" bortom ett (eller

flera) vindkraftverk kan uppfatta inte bara ett "blint" område bortom vindkraftverket/-en utan även kan utsättas för påverkan från rotorn/-orerna i en betydligt större sektor än precis rakt emot verken. Denna påverkan kan t ex bestå i s.k. falska målekon, m.m.

För ett radiolänksystem, som sänder med en smal lob i en fast riktning, kan ett vindkraftverk i, eller i omedelbar närhet av, sändningsriktningen innebära en så kraftig reduktion i transmissionen att systemet helt enkelt förlorar förbindelsen, eller att överföringen åtminstone blir så störd att informationen inte går att tyda vid mottagaren. Detta tekniska förhållande gäller även för radiosystem med rundstrålande antenner, exempelvis HF2000 (Kortvågsradio), LF-system för ubåtskommunikation (Långvågsradio) och stridsledningsradio för flyg och fartyg (VHF-radio), då transmissionen kan komma störas i önskad förbindelseriktning.

Den geografiska placeringen av radar- och radiostationer är inte tillkommen av en slump, utan gjord för att dels ge erforderlig sensortäckning respektive kommunikationsräckvidd, dels försvåra angrepp mot anläggningarna. De topografiska förhållandena är därmed av stor betydelse för lokaliseringen. Detta gäller såväl för fasta (anläggningar) som för grupperingsplatser för mobila system. För att Försvarsmakten ska kunna bevaka att funktionen för riksintresset Försvarsmaktens sensorsystem inte begränsas, måste Försvarsmakten få in alla ärenden avseende höga objekt på remiss. Med hänsyn till att anläggningarnas geografiska läge omfattas av sekretess enligt 15 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) gäller detta hela landet. Utanför sammanhängande bebyggelse är alla objekt med en totalhöjd på över 20 meter definierade som höga objekt. Inom sammanhängande bebyggelse är alla objekt med en totalhöjd över 45 meter definierade som höga objekt.

Utöver höga objekt kan även vissa andra anläggningar komma att skada systemen, varför remisser begärs in för samtliga plan- och lovärenden inom de övriga påverkansområdena där denna typ av anläggningar kan vara lokaliserade.

Synergien med andra riksintressen ligger främst i att flera andra myndigheters verksamheter är beroende av att Försvarsmaktens system fungerar problemfritt vad gäller möjligheter att inhämta, transmitta och avläsa information.

Signalspaning bedrivs från anläggningar på olika platser på land i Sverige samt från flygplan och fartyg. Anläggningarnas antenn- och mottagarsystem har lokaliserats till platser som är optimala ur inhämtnings- och spaningssynpunkt. Signalspaningen som sker från anläggningarna är störningskänslig och har ett stort behov av olika typer av skydd för att motverka störningar. Behovet av skydd varierar för respektive anläggning. Exempel på verksamheter/anläggningar som inom en radie av ca 1 mil i huvudspaningssektor kan störa signalspaningen är vindkraftverk, järnvägar, motorvägar, elkraftsanläggningar och master/radiosändare. Vindkraft kan störa signalspaningen även på längre avstånd. Inom ett område av ca 2 km i radie närmast systemen kan inhämtningen även påverkas negativt av exempelvis:

- ekonomibyggnader och anläggningar för jordbruk eller skogsbruk,
- taktäckningsmaterial och fasadbeklädnad i metall,
- cisterner,
- mindre vindkraftverk,
- plank och stängsel av metall samt elstängsel,
- vindmaster,
- radio- och telemaster eller torn,
- antenner och basstationer,
- sändande radio-, IT- och teleanläggningar,

- schaktning, fyllning och avvattning av mark
- trädfällning och skogsplantering.

Det finns fastställda tekniska skyddsmodeller för vidmakthållande av signalspanningsförmågan gällande vindkraft och radiosändare som används då synpunkter lämnas i remissärenden m.m. För att Försvarsmakten ska kunna bevaka att funktionen för riksintresset eller området av betydelse anläggningar för signalspaning inte begränsas, måste Försvarsmakten få in alla ärenden avseende höga objekt på remiss. Med hänsyn till att anläggningarnas geografiska läge omfattas av sekretess enligt 15 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) gäller detta hela landet. Utanför sammanhängande bebyggelse är alla objekt med en totalhöjd på över 20 meter definierade som höga objekt. Inom sammanhängande bebyggelse är alla objekt med en totalhöjd över 45 meter definierade som höga objekt.

4.11.4 Militär vädertjänst

Värdebeskrivning

Försvarsmaktens Vädertjänst och SMHI har sedan lång tid tillbaka en gemensamt finansierad meteorologisk infrastruktur i Sverige. Denna infrastruktur är en förutsättning för båda myndigheternas funktion inom sina ansvarsområden och måste fungera i samtliga beredskapsnivåer. Myndigheterna har redan idag ett från departementen uttalad vilja att ta ett långsiktigt gemensamt ansvar för den gemensamhetsägda meteorologiska infrastrukturen i Sverige, i alla beredskapsnivåer. Därför utgör väderradarer samt tillhörande anläggningar riksintresse för totalförsvarets militära del.

Det finns idag skyddsvärd meteorologisk infrastruktur på flera platser och inom viktiga funktioner som ägs av SMHI men kravställs av Försvarsmakten. Väderradar är den tydligaste av dessa riksintressen och beskrivs utförligare nedan.

I Sverige finns 13 väderradarsystem, där SMHI övertar ägandet för Försvarmaktens sju anläggningar under perioden 2018-2020. Dessa väderradarsystem ingår i ett svenskt gemensamt väderradarnät, SWERAD. Oavsett ägande av själva anläggningen så har både Försvarmakten och SMHI stort behov av data från samtliga väderradaranläggningarna för sin verksamhet. Nätverket SWERAD ger SMHI och Försvarmakten tillgång till väderradarinformation som är vital för att utföra sitt samhällsansvar avseende väder-tjänst. En av dessa anläggningar av riksintresse finns på Gotland, TM0091 Väderradar Ase.

Riksintresset väderradar riskerar framför allt att skadas av vindkraftsetableringar för nära väderradaranläggningarna. Störningarna på väderinformationen blir då för stora för att säkra prognoser ska kunna tas fram¹. Därför finns en internationell överenskommelse att inga vindkraftverk ska uppföras inom 5 km radie och i Sverige används en bortre max-gräns på ca 50 km där måste särskilda analyser genomföras. I Sverige används denna överenskommelse sedan flera år och den förstärktes genom flera studier som genomfördes 2010-2014. Det är dock ovanligt med avslag på avståndet 50 km.

4.11.5 Militärt sjöövningsområde

Värdebeskrivning för sjöövningsområden

Områdena anmäldes som riksintresse för totalförsvarets militära del i skrivelse till länsstyrelser och kommuner 2010-02-17, Dnr HKV 13 920.50775. Sedan dess har vissa korrigeringar i områdena gjorts, se

kartbilder. Ett av dessa områden är TM0305 Fårö, Gotlands län.

Försvarmaktens huvuduppgift enligt riksdagens beslut är förmågan till väpnad strid. Övnings- och skjutfält är en förutsättning för att uppnå denna förmåga och utgör därför en grundläggande produktionsresurs för Försvarmaktens samtliga förband. Förvarsbeslutet 2015 med en ändrad inriktning mot ett högre krav på operativ effekt har inneburit att behovet ökat. För fartygsförbanden i samverkan med flyg- och helikopterförband krävs därför marina skjutområden. Dessa behövs för att uppnå och behålla förmågan till väpnad strid över, på och under vatten. Utöver ovanstående marina områden krävs även sprängområden under vatten för att kunna fullgöra Försvarmaktens huvuduppgift. Sjöövningsområden med sprängområden och skjutområden utgör därför områden av riksintresse för totalförsvarets militära del enligt 3 kap 9 § andra stycket miljöbalken.

Övningar och utbildning i funktionen väpnad strid måste kunna genomföras utan störningar av såväl fysiska som tekniska hinder (hinderfrihet). Det är viktigt att övningar kan genomföras på ett säkert sätt för förbanden men också för allmänheten samt civil sjö- och flygtrafik. Detta för att inte vådabeskjutning, incidenter eller olyckor ska inträffa. Övergången till insatsförsvaret med anställd personal och hög tillgänglighet innebär att fartygsförbanden har större behov än tidigare av att genomföra övningar med bl.a. skarp ammunition både i närheten av sin ordinarie örlogshamn men också från tillfälliga baser längs

¹ Vid varje väderradarstation registreras mätdata från rörliga vattendroppar/ ispartiklar. Ett vindkraftverk som snurrar ger därför falska nederbördsekon. Vidare är stationerna utrustade med dopplarfunktion som innebär att relativ rörelsedata kan genereras vilket i sin tur medför att vektorinformation kan skapas. Informationen används för prognoser för Försvarmakten, allmänheten, luftfarten,

vägtrafiken och även för sjöfart i viss mån. Utan radar kan inte nederbördsområden följas, vilket för flyget bl.a. innebär osäkrare eller uteblivna varningar för åska. Väg-hållare följer också nederbördsområden via radar för att kunna bedöma när t.ex. halkbekämpning skall ske. Mät-datat används också som indata till väderprognos-modeller där felaktiga data från en väderradar innebär större risk för felaktiga prognoser.

Sveriges kust. Övningar måste kunna genomföras på väst-, syd-, ost- och norrlandskusten med dess olika kustförhållanden (öppen kust, skärgårdskust) och havsförhållanden (bottendjup, bottenformation, trånga/öppna vatten, sikt i vattenmassa) samt de skilda hydrologiska (salthalt, saltlager) och meteorologiska (våghöjd, strömmar, temperaturer) betingelserna. Försvarsmaktens alla förmågor ska kunna övas i samtliga marina miljöer under olika årstider och olika ljus- och mörkerförhållanden.

Det är av vital betydelse för Försvarsmakten att övningsverksamheten på de befintliga skjutområdena kan säkerställas även på fortsatt lång sikt. Möjligheten att bedriva övningar hinderfritt med förekommande fartygstyper såsom exempelvis ytstridsfartyg, minröjningsfartyg, bevakningsbåtar och ubåtar m.fl. i kombination med flyg- och helikopterförband måste kunna säkerställas över tiden. Verksamheten som bedrivs inom områdena är inte tillståndspliktiga enligt miljöbalken. Anläggningar och verksamheter kan påverka förbandens möjlighet att öva fullt ut och säkert med alla sina vapensystem kombinerat med flygverksamhet. Sådan påverkan kan vara fysiska hinder över, på eller under vattnet som begränsar verksamheten för flyg och fartyg. Det kan också vara tekniska störningar som påverkar sambands- och radarsystem och som kan medföra begränsningar i flyg- och sjösäkerheten. Försvarsmakten kommer därför att vara mycket restriktiv i sin bedömning av tillkommande lov- och planärenden som kan ge sådan påverkan.

Samtliga sjöövningsområden nyttjas av flertalet förband inom Försvarsmakten och utgör i sin helhet riksintressen. Inga ytterligare påverkansområden redovisas, varför samtliga ärenden som berör själva sjöövningsområdet behöver remitteras till Försvarsmakten för att säkerställa att riksintressena skyddas.

Bedömning av påtaglig skada konflikter med andra riksintressen och möjliga synergier

Påtaglig skada på riksintresset kan uppstå då åtgärder medför direkta eller indirekta begränsningar i vilken verksamhet som kan utföras inom sjöövningsområdena. Exempel på åtgärder som kan medföra påtaglig skada är:

- Uppförande av ny, alternativt större förändringar av befintlig, bebyggelse i direkt anslutning till kusten inom sjöövningsområdena
- Förändringar i infrastruktur i närområdet som på något sätt påverkar möjligheterna att transportera fordon, materiel eller personal till och från sjöövningsområdet och dess närområden
- Införandet av begränsningar så som områdesskydd som på något sätt förändrar möjligheterna till nyttjande av riksintresseområdet, genom exempelvis begränsningar i hur fartyg får framföras etc.
- Uppförandet av någon typ av objekt inom sjöövningsområdet, såväl höga objekt som objekt på eller under ytan
- Planer och bestämmelser som uppmuntrar till friluftsliv inom sjöövningsområdena

Konflikter med andra riksintressen föreligger främst relaterat till uppförandet av nya fasta objekt, så som vindkraftverk. Försvarsmakten bedömer att många andra verksamheter är förenliga med värdet av sjöövningsområdena, där exempelvis särskilda områden avlyses vid skjutningar och sprängningar.

4.11.6 Hamnar

Försvarsmakten har inventerat och analyserat hamnar som myndigheten kan komma att ha ett behov av. Det har därefter prövats om dessa uppfyller kriterierna för att utgöra riksintresse enligt MB 3 kap

9§ för totalförsvarets militära del. Analysen har lett till att för Gotlands del att hamnarna nedan bedöms uppfylla kriterierna för att pekas ut av betydelse enligt MB 3 kap 9 § första stycket.

Dessa är:

- Kappelshamn TM0086 (Gotlands län)
- Fårösunds hamn TM0087 (Gotlands län)
- Slite hamn TM0088 (Gotlands län)

För samtliga hamnar redovisas ett område av betydelse med ett tillhörande påverkansområde för buller och annan risk. Detta för att säkerställa möjligheten att bedriva verksamhet vid hamnarna.

Bedömning av påtaglig skada

Anläggningar och verksamhet i anslutning till hamnarna kan påverka Försvarsmaktens möjlighet att använda dessa och bedriva hamn- och basverksamhet. Det som främst utgör risk för påtaglig skada på områdena är:

- Hinder/fasta anläggningar (både över, på eller under vattnet) som begränsar fartygsrörelser och basverksamhet.
- Förändringar i infrastruktur i närområdet som på något sätt påverkar möjligheterna att transportera fordon, materiel eller personal till hamnen och dess närområden.
- Införandet av begränsningar så som områdesskydd som på något sätt förändrar möjligheterna till användning av hamnarna.
- Tekniska störningar som påverkar samband och bevakningssystem.
- Förändringar eller avveckling av delar av (eller hela) hamnen.

Även enstaka åtgärder kan utgöra påtaglig skada genom lovbeslut eller miljötillstånd som kan antas få prejudicerande verkan.

Det är därför väsentligt att områden av betydelse och dess påverkansområden tydligt anges och beskrivs i översiktsplanen.

Så tillgodoses riksintresset i planförslaget

Det aktuella riksintresset tillgodoses dels genom att Försvarsmaktens riksintressen ges stort utrymme i översiktsplanen, dels genom att Försvarsmakten kommer att ges möjlighet att avge yttranden i förekommande ärenden som Region Gotland prövar inom de av Försvarsmakten utpekade områdena.

Region Gotland kommer dock att förbehålla sig rätten att ifrågasätta Försvarsmaktens bedömning i de fall Region Gotland anser att det inte finns juridisk grund för avslag även om Försvarsmakten inte anser sig kunna tillstyrka en specifik åtgärd. De situationer där meningsskiljaktigheter bedöms kunna uppstå är främst i ärenden som avser ansökningar om bygglov inom s.k. avstyckningsplaner, som enligt övergångsbestämmelser från äldre bygglagstiftning till den äldre plan- och bygglagen och vidare in i den nuvarande plan- och bygglagen ska hanteras som om de vore detaljplaner, beslutade enligt plan- och bygglagen. Dessa planer saknar ofta entydiga bestämmelser avseende bebyggelsens omfattning. Här kan uppstå olika tolkningar av vilka begränsningar av bebyggelsen som planen avser. Bedömningen är även att det råder olika uppfattningar om vad som avses i plan- och bygglagen med en s.k. "liten tillbyggnad" och var gränserna för vad som ska anses vara en komplementbyggnad, både storleksmässigt och var gränsen går för när en komplementbyggnad i form av en gäststuga övergår till att istället vara ytterligare en bostad. Bedömningen är även att det kan uppstå olika tolkningar av vad som, enligt plan- och bygglagen ska anses vara en "liten avvikelse", och därför en godtagbar avvikelse, från en planbestämmelse i en detaljplan.

Av Försvarsmaktens riksintresseredovisning framgår bl.a. att *"Samtliga plan- och lovärenden oavsett byggnadshöjd."*, inom påverkansområden för buller eller annan risk samt påverkansområde övrigt, behöver remitteras till Försvarsmakten. Region Gotland ifrågasätter att bygglovsärenden inom detaljplan som är planenliga ska behöva remitteras till Försvarsmakten.

4.12 Riksintressen enligt 4 kap MB

I 4 kap miljöbalken, MB, finns särskilda hushållningsbestämmelser. Dessa omfattar ett stort antal, och till arealen stora, markområden som i sin helhet är av riksintresse med hänsyn till sina höga natur- och kulturvärden. De utpekade områdena är angivna direkt i lagtexten. Till dessa räknas även Natura 2000-områden, som pekas ut på annat sätt.

Gotland är i olika omfattning utpekat i 4 kap 2 och 4 §§ MB. Det finns även ett stort antal Natura 2000-områden utpekade enligt 4 kap 8 § MB. Av 4 kap MB framgår att exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön i de utpekade områdena endast får tillåtas om det inte påtagligt skadar områdenas natur- och kulturvärden samt att det inte möter något hinder av de områdesspecifika bestämmelserna enligt samma kapitel.

De utpekade områdena har i lagstiftningen bedömts attraktiva för många motstridiga intressen och konfliktrisen mellan exploaterings- och bevarandebestämmelserna är därför ofta mycket stor.

Vid bedömningen av tillåtligheten av ingrepp, enligt 4 kap MB, ska bedömas vad som är en lämplig utveckling i området från ett helhetsperspektiv.

Bestämmelserna i 4 kap MB utgör dock inte hinder för;

- utvecklingen av befintliga tätorter eller av det lokala näringslivet,
- anläggningar som behövs för totalförsvaret eller
- utvinning av fyndigheter av ämnen eller material inom områden av riksintresse enligt 3 kap 7 § MB, om det finns särskilda skäl.

Dessa undantag gäller dock inte inom Natura 2000-områden.

De områden på Gotland som är utpekade enligt de särskilda hushållningsbestämmelserna är följande:

- **Hela Gotland omfattas av bestämmelserna i 4 kap 2 § MB**
Vid bedömning av påverkan på natur och kulturmiljöer vid prövning av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön på Gotland ska enligt 2 § turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen särskilt beaktas.
- **Gotlands kust, Östergarn, Storsudret och Fårö** omfattas av bestämmelserna i 4 kap 4 § MB.
Inom dessa områden får fritidsbebyggelse endast komma till stånd i form av kompletteringar till befintlig bebyggelse. Om det finns särskilda skäl får dock annan fritidsbebyggelse komma till stånd, företrädesvis sådan som tillgodoser det rörliga friluftslivets behov eller avser enkla fritidshus i närheten av de stora tätortsregionerna.

”Nationallandskapet Gotlands” övergripande natur- och kulturvärden omfattas av skyddsbestämmelserna gällande begreppet nationallandskap i miljöbalkens fjärde kapitel. Öland, Gotland, norra Bohuslans kust, många andra attraktiva kuststräckor, de stora sjöarna, de outbyggda älvarna och delar av fjällvärlden är exempel på områden som nämns vid namn i själva lagtexten. Detta skydd kan inte ändras utan nytt riksdagsbeslut. Syftet är att skydda natur- och kulturvärden, i första hand avseende turismens och det rörliga friluftslivets intressen.

För de områden som direkt pekas ut i fjärde kapitlets lagtext finns ingen motsvarande redovisning av riksintressets värden som i miljöbalkens tredje kapitel. Respektive kommun ska därför ta fram

en sådan redovisning i samband med kommunens översiktsplanering.

4.12.1 Riksintresse rörligt friluftsliv 4 kap 2§ MB

Region Gotland omfattas av riksintresse för det rörliga friluftslivet enligt 4 kap 2 § MB. På land omfattas hela Gotland men när det gäller havsområdet runt Gotland är omfattningen inte helt klarlagd. Region Gotland bedömer att frågan om hur långt ut i havet från Gotlands kust riksintresset enligt 4 kap 2 § miljöbalken sträcker sig inte är fastställt och därför inte ska redovisas på det sätt som görs i nuvarande översiktsplan Bygg Gotland. Region Gotland har inte behandlat frågan i den gällande översiktsplanen och har, så vitt är känt, aldrig på annat sätt deltagit i något samråd med Länsstyrelsen rörande en lämplig geografisk avgränsning av det aktuella riksintresseområdet. Gränsen för det utpekade riksintresseområdet enligt 4 kap 2 § MB inom regionens vattenområde är högst osäker och Region Gotland vill i detta samrådsförslag precisera och tolka avgränsningen av "Gotland" enligt 4 kap 2 § MB.

Dagens avgränsning som sträcker sig ut till kommungränsen förefaller som slumpmässigt tillkommen då någon motivering hittills har saknats. Bedömningen är att detta inte är motiverat varken med utgångspunkt från de värden som riksintresset är avsett att skydda eller med avsikten med införandet av bestämmelsen. Av propositionen (Prop. 1985/86:3, sid 113) till den numer upphävida och till miljöbalken överflyttade Naturresurslagen framgår av motiveringen till avsnittet 4.8 – *Områdenas geografiska avgränsning* - bl.a. att:

"Utöver vad jag (stadsrådet) nu har anført bör enligt min mening bl.a. följande utgångspunkter gälla för de överväganden om områdenas avgränsning som skall göras i samband med den kommunala fysiska planeringen. Kustområdenas

gräns ut mot havet bör bestämmas inom en zon på 1-3 sjömil utanför den s.k. baslinjen...."

1-3 sjömil motsvarar idag ca 1,8 - 5,5 km (och istället benämns nautisk mil), vilket är betydligt kortare än de ca 22 km (12 nautiska mil) som redovisas i den nuvarande översiktsplanen Bygg Gotland 2010-2025. Den redovisade avgränsningen ända ut till kommungränsen, 22 km ut från Gotlands kust anses därmed inte motiverad, varken med utgångspunkt från de värden som riksintresset är avsett att skydda eller med avsikten med införandet av bestämmelsen.

En ny avgränsning föreslås därför i detta planförslag. Gränsdragningen är gjord med utgångspunkt i Prop. 1985/86:3 och den motivering att gränsen som längst bör sträcka sig 1-3 nautiska mil från baslinjen. Bedömningen är att gränsen till havs bör gå vid 3 nautiska mil baslinjen. Detta med hänsyn till 4 kap MB övergripande innehållsbestämmelser för att värna natur- och kulturmiljöer samt syftet att särskild hänsyn ska tas till turismens och det rörliga friluftslivets intressen. Inom 3 nautiska mil från baslinjen ryms de kända marina natur- och kulturvärdena och de i samrådsförslaget utpekade områdena för värdefulla havsområden som innefattar riksintresse för naturvård (3 kap § 6 MB), Natura2000-naturtyper, musselbankar, kransalgbestånd, ålgräsängar, Ramsarområden (Helcom), Marine Protected Areas (Helcom), fredningsområden för fisk (inklusive potentiella föröngningsområden) och fågelskyddsområden. Dessa områden utgör värdefulla havsmiljöer där exploatering och fysisk planering kräver hänsyn.

Inom den föreslagna avgränsningen bedöms även att områden med särskilda värden för turismen och det rörliga friluftslivet innefattas liksom de värden som konstituerar Nationallandskapet Gotland.

Region Gotland bedömer vidare att riksintresset enligt 4 kap 2 § MB inte innebär

ett hinder för etablering av vindkraft, varken på land eller till havs. Av motiveringen till avsnitt 4.3 - *Vissa allmänna frågor om bestämmelsernas innebåll* - i Prop. 1984/8:3, (sid 92) framgår bl.a. följande:

"Ett sådant mer generellt skydd mot olika exploateringsintressen och andra ingrepp i miljön gör det dock enligt min mening (stadsrådets mening) nödvändigt att det för vissa intressen finns möjligheter att i särskilda fall medge exploatering trots att detta kan strida mot bevarandeintressena. Bestämmelserna bör ge uttryck för detta."

Samt att det av motiveringen till avsnitt 4.5 - *Särskilda bestämmelser om lokalisering vid kusterna av miljöstörande industriella och liknande anläggningar samt fritidsbebyggelse* – i Prop. 1985/86 (sid 101) framgår att:

"När det gäller vindkraften är det en självklarhet att lokalisering måste kunna ske vid de delar av kusten där vindförhållandena är tillräckligt goda, antingen på land nära kustlinjen eller i vattnet utanför kusten. Bestämmelserna för de högexploaterade kusterna och Gotland bör inte utesluta möjligheter till sådan lokalisering."

Region Gotland anser att detta förslag till avgränsning bättre ringar in de värden som riksintresset är avsett att värna.

Värdebeskrivningen av vad som konstituerar nationallandskapet Gotland som finns i nuvarande översiktsplan anses fortsatt vara aktuell:

*Karta Förslag på ny avgränsning Riksintresse
4 kap 2§ MB*

Grunderna i Nationallandskapet Gotland 4 kap 2§ MB:

Havet. Tio landmil från fastlandet. Lika långt från Baltikum. Havet och sjöfärder har därmed präglat Gotland. Havet har både isolerat ön samtidigt som det utgjort en förbindelse till andra trakter och kulturer och varit den färdväg som använts för handeln.

Ljuset. Eftersom havet omger ön finns ett särskilt ljus som sedan hundratals år har lockat konstnärer och turister.

Stranden. Mötet mellan hav och land har en särskild makt över sinnena. Då isen drog sig tillbaka fann de första jägarna sitt byte där. Att skeppssättningar ligger med havsutsikt är ingen tillfällighet. Fisket har alltid varit en viktig näring på Gotland. Det finns sammanlagt ett sextiototal hamnar kvar, och det finns områden av riksintresse utpekade för näringen. Även dagens turister vill till stranden, som på Gotland är generöst tillgänglig för alla.

Naturen. För 400 miljoner år sedan låg Gotland vid ekvatorn. Man kan hitta fossil efter urtida växter och djur som levde i ett tropiskt klimat. Efter den senaste istiden avlagrades här och var lera, grus och morän på kalkstensgrunden. Många stränder och hela Gotska Sandön utgörs av sand. Kalkgrunden ger andra betingelser för växt och djurliv än på fastlandet. Naturen kan se karg ut men hyser en rik flora. Gränsen mellan natur och kultur är flytande, ängeshävderna och betet har format många miljöer. Naturen lockar turister och specialister som hittar arter som inte finns på andra håll. Fågellivet, inte minst utefter stränderna, är rikt och ett påtagligt inslag även i vardagslivet. De stora naturvärdena återspeglas i att Gotland har många områden av riksintresse för naturvård, dit även nätverket med Natura 2000-områden räknas.

Historien. Gotlands har en annan historia än Sveriges kärnområden. Historien är mer närvarande på Gotland än på många andra håll. Här finns minnen från medeltiden levande och rötterna är djupa långt ner i vikingatid, järn- och bronsålder. Områden som särskilt väl speglar denna historia har pekats ut som riksintressen för kulturminnesvärden.

Jordbruket. Gotland har alltid varit ett utpräglat jordbrukslandskap. Trots struktur- och omvandling präglar lantbruket fortfarande landskapet. Lammet som symbol syns på flaggor och vapen medan fåren betar på många håll i bygderna, på Fårö fritt ute i landskapet. Storstadsbor som åtminstone på fritiden vill återse moderneringen söker sig gärna till Gotland.

Bebyggelsen. Kyrkor och kalkstensbyggningar präglar landskapsbilden. Gotland har landets äldsta bostadsbestånd. Med en utformning som är närmare besläktad med Tysklands, Baltikums och Skånes äldre bebyggelse än med mellan- och nordsvensk bebyggelse eller moderna enbostadshus.

Levande landsbygd. Gotland är landets största glesbygdskommun mätt i antal invånare utanför tätorterna. Det finns bebyggelse nästan överallt, till stor del utefter vägarna som ligger där de ligger sedan urminnes tid. Men numera är det inte jordbruket som ger den största sysselsättningen. De som bor på landet livnär sig på samma sätt som de som bor i stan. Detta fungerar tack vare ett omfattande trafikarbete – transporter och resor som annars utförs på stadsgator sker nu ute på landsvägarna.

Hansestaden Visby. Visby är sedan 1995 världsarv; ”ett unikt exempel på en nordeuropeisk medeltida muromgärdad handelsstad med en välbevarad och synnerligen komplett stadsbild och samling högkvalitativa byggnadsverk.” Innanför murarna har de historiska värden som finns

på många håll ute på ön koncentrerats till en intensiv blandning av historia och materia. Då man går i stan känner man backarna i benen medan ögonen tar in gatuum, byggnader, murar, träd och människor.

Gotlänningarna. Språket, gutamålet med sina olika dialekter, har andra rötter än rikssvenskan. Ibland svårt att förstå för fastlänningen, kanske just därför en sammanhållande faktor för gotlänningarna. Fastlänningar som flyttat hit får försöka lyssna in och gotlänningar uttrycka sig på rikssvenska med lagom gotländsk intonation. Nog har väl gotlänningar en alldeles egen blandning av mild hybris och stor ödmjukhet? Gotland är viktigast på jorden samtidigt som man vet att man bor på en liten holme i en stor värld.

Hela Gotland. Riksintresset Gotland konstitueras alltså av *havet, ljuset, stranden, naturen, historien, jordbruket, bebyggelsen, levande landsbygd, Visby och gotlänningarna. Och sommarens.*

1975 gick den första översiktsplanen för Gotland ut på samråd. 1975 var också det år då Allan Nilssons sång ”Summan kummar” framfördes för första gången. Den har sedan dess blivit något av en nationalsång. Den visar nog bäst vad Gotland står för och hur det vore om Gotland inte fanns.

Summan kummar me sol kummar yvar hällmark u stain, yvar förfädas bain, yvar martall, yvar ain. Yvar maurar u mack, leiksum yvar pinnsvein u rack. Skeinar soli igen pa ladingen. Summar de är när soli kummar yvar Austagan Summar de är när brimsar brummar u myggar bleir me ban Summar de är när Palme gåimar si pa norr nånstans. Visst skudd de vare trist skudd de var um summan inte fanns. Vackat kan vare mosse pa en gammel sprucken stain, vackat kan var u hald si bei fast bärningi är klain. Vackat kan vare sånt som kalles fjäult nån annanstans. Visst skudd de vare trist skudd de var um Gotland inte fanns.

4.12.2 Gotlands kust, Östergarn, Storsudret och Fårö enligt 4 kap 4 §MB

Region Gotland har i översiktsplanen gjort en tolkning av vad som avses med Storsudret, Östergarn samt Gotlands kust. Dessa avgränsningar överensstämmer med avgränsningen i Bygg Gotland 2010-2025, översiktsplan för Gotlands kommun. Avgränsningen av Gotlands kust gjordes i samband med översiktsplanen Vision 2010 vilken antogs av kommunfullmäktige 1995. Avgränsningen av Gotlands kust enligt 4 kap 4§ MB bygger på principen att det från den plats där man befinner sig ska vara möjligt att se havet, att landskapet uppvisar en öppenhet mot havet eller att det existerar ett geologiskt/biologiskt samband med havet, tex sanddyner i tallskog och vattenytor i förbindelse med havet. Avgränsningen av Östergarnslandet och Storsudret gjordes i respektive fördjupad översiktsplan, medan avgränsningen av Fårö är mer naturlig. Avgränsningarna enligt 4 kap 4§ MB är markerade på plankartan.

Inom kustzonen ryms även riksintresse enligt 4 kap 4 § MB vilket omfattar Fårö, Östergarn, Storsudret och Gotlands kust, som i huvudsak säger att fritidshus endast får komma till i form av komplettering till befintlig bebyggelse. För enstaka ny bebyggelse i kustzonen på Östergarnslandet, Storsudret och Fårö samt utmed Gotlands kust får enligt 4 kap 4§ MB fritidsbebyggelse endast komma till stånd i form av kompletteringar till befintlig bebyggelse. Detta ska även ske på ett sätt som inte påtagligt skadar områdets natur- och kulturvärden med avseende på turismens och friluftslivets intressen. Syftet är att hindra en uppdelning av idag sammanhängande och orörda markområden till gagn för friluftslivet, särskilt det rörliga friluftslivet.

Lagen tillkom i en tid när skillnaden mellan fritidshus och hus för permanent boende var mer uppenbar än den är idag.

Bilden av fritidshuset var en enkel byggnad med liten yta, enkelt utrustad, och inte nämnvärt isolerad, utan avsedd för semesterboende under några sommarmånader. Övriga delar av året stod huset i allmänhet tomt; vattnet tappat och avstängt, elen avslagen och utan uppvärmning. Avsikten var inte att fritidshuset skulle användas som permanentbostad året runt. I dag är bilden en annan. Våra ekonomiska resurser, semestermöjligheter och möjligheter att resa har ökat och fritidshusen har i takt med utvecklingen blivit allt större, bättre utrustade, mer vinterbonade och möjliga att använda alla tider på året. Allt fler fritidshus övergår även till att användas som permanentbostäder. I dagsläget är det inte möjligt att på ett tillfredställande sätt avgöra om en bostad är fritids- eller permanentbostad. Särskilt som det även kan variera över tid. Med hänvisning till syftet med 4 kap 4§ MB och svårigheten att skilja mellan bostadsformer finns det goda skäl att iakttäta försiktighet vid bygglovsprövning av enstaka ny bebyggelse på platser som saknar fördjupad planering inom nämnda områden.

4.12.3 Natura2000-områden 4 kap 8§ MB

Riksintresse enligt 4 kap 8§ MB omfattar ett stort antal särskilt utpekade områden på land och i havet inom Region Gotland. Om det kan befaras att en verksamhet eller åtgärd kan påverka miljön i ett Natura 2000-område på ett betydande sätt krävs tillstånd från Länsstyrelsen. Om det kan antas att en verksamhet eller åtgärd på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område krävs tillstånd från regeringen. Förutsättningsarna för ett sådant tillstånd finns i 7 kap 27–29§§ MB. Genom att Natura 2000-områden är av riksintresse får ingen typ av ändrad markanvändning, som prövas enligt 3 och 4 kap MB, komma till stånd utan att påverkan på dessa områden har undersökts och att eventuellt behovligt tillstånd har erhållits. Det får också till följd att Länsstyrelsen med stöd av 12

kap 1§ PBL ska se till att kommunala planer inte tillåter markanvändning som strider mot skyddet av Natura 2000-områdena.

Av värdeomdömet som är förenat med riksintresseområdet framgår att den gotländska kusten till stora delar utgörs av orörd och omväxlande natur med mycket goda möjligheter till rekreation och aktiviteter. För att områdets värden skall bestå krävs bland annat att hävderna av strandängarna fortsätter samt att bebyggelse och turistanläggningar lokaliseras till lämpliga platser.

Gotland har en hög andel skyddsvärda naturtyper som kräver särskild hänsyn i den fysiska planeringen. Prioriterade naturtyper enligt Art- och habitatdirektivet är exempel på sådana naturtyper som förekommer på en liten areal eller har en negativ utvecklingstrend vilket betyder att de löper risk att försvinna utan tillräcklig hänsyn. Ofta utgör dessa naturtyper viktiga livsmiljöer för en helt unik flora och fauna anpassad till platsspecifika förhållanden. Dessa naturtyper har ett mycket högt bevarandevärde inom hela EU-gemenskapen oavsett vad deras status är i enskilda medlemsländer och det finns hårdare krav vid åtgärder som berör dessa naturtyper.

De mest unika naturvärdena har ett starkt formellt skydd och regleras genom bestämmelser för exempelvis Natura 2000-områden och artskyddsförordningen. I dagsläget finns 143 Natura 2000-områden på Gotland. Ett av dessa områden delar vi med Kalmar (Hoburgsbank och Midsjöbanken).

Naturtyper på Gotland (med naturtypskod enligt Natura 2000-systemet)

Prioriterade naturtyper inom nätverket som kräver särskild hänsyn är markerade i **fetstil**. Naturtyper med mycket liten förekomstareal på Gotland är markerade i *kursiv* stil

Kust och hav (1000-)

- Sandbankar (1110)
- Estuarier (1130)
- Blottade ler- och sandbottnar (1140)
- **Laguner (1150)**
- Vikar och sund (1160)
- Rev (1170)
- Driftvallar (1210)
- Sten- och grusvallar (1220)
- Glasörtstränder (1310)
- *Skär i Östersjön* (1620)
- **Strandängar vid Östersjön (1630)**
- Sandstränder vid Östersjön (1640)
- Smala vikar i Östersjön (1650)

Dyner (2000-)

- Fördyner (2110)
- Vita dyner (2120)
- **Grå dyner (2130)**
- Sandvidedyner (2170)
- Trädklädda dyner (2180)
- Dynvåtmarker (2190)

Sjöar och vattendrag (3000-)

- Kransalgssjöar (3140)
- Naturligt näringsrika sjöar (3150)
- Mindre vattendrag (3260)

Enbuskmark (5000-)

- Enbuskmarker (5130)

Gräsmarker (6000-)

- **Basiska berghällar (6110)**
- Kalkgräsmark (6120)
- **Staggräsmarker (6230)**
- **Silikatgräsmarker (6270)**
- **Alvar (6280)**
- Fuktängar (6410)
- Högörtängar (6410)
- Slätterängar i låglandet (6510)
- **Lövängar (6530)**

Våtmarker (7000-)

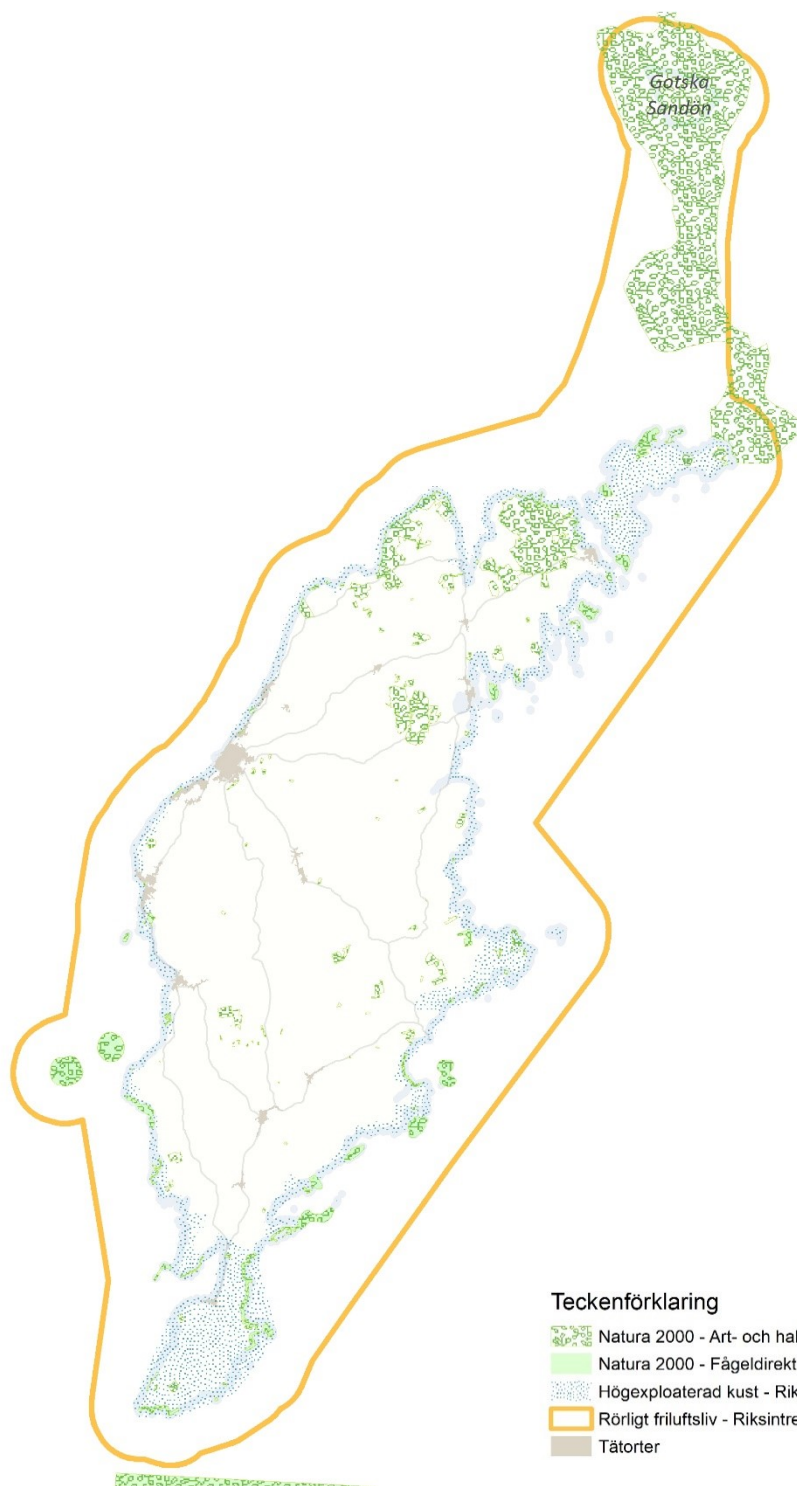
- *Skadade högmossar* (7120)
- Källor och källkärr (7160)
- **Agkär (7210)**
- **Kalktuffkällor (7220)**
- Rikkär (7230)

Berg och grottor (8000-)

- Kalkbranter (8210)
- **Karsthällmarker (8240)**
- Havsgrottor (8330)

Skogar (9000-)

- **Taiga (9010)**
- **Nordlig ädellövskog (9020)**
- Trädklädd betesmark (9070)
- **Lövsumpskog (9080)**
- **Ädellövskog i branter (9180)**
- **Skogsbevuxen myr (91D0)**
- **Svämlovskog (91E0)**

Karta Riksintressen enligt 4 kap MB

Så tillgodoser översiktsplanen riksintressena i miljöbalkens fjärde kapitel

I grunderna för nationallandskapet Gotland förstås att hela Gotland är av riksintresse men att skyddsintressena blir starkare utmed kusten, på Fårö, Östergarnslandet och Storsudret och särskilt starka inom Natura 2000-områdena.

Översiktsplanens ska ge de planmässiga förutsättningarna för att utveckling kan ske utan att riksintressena i 4 kap MB påtagligt skadas. Den regionala utvecklingsstrategins mål innebär bland annat ett ökat bostadsbyggande, att tillgodose näringslivets behov av byggnader och anläggningar samt uppförande av vindkraftverk.

Översiktsplanens övergripande riktlinje för bebyggelseutvecklingen är att en resurseffektiv bebyggelse ska eftersträvas. Med detta menas att bebyggelseutvecklingen ska ske kopplat till ett naturligt sammanhang. En del av detta sammanhang utgörs av det natur- och kulturlandskap som den tillkommande bebyggelsen ska bli en del av. En spridning av bebyggelsen kan leda till en oönskad splittring av landskapet, vilket på sikt innebär att det förlorar sin karaktär.

Översiktsplanens övergripande riktlinje stöds även av planens övriga riktlinjer. Särskilt för byggande i kustzonen, för utveckling av sammanhängande bebyggelse, för utveckling av besöksnäringen och för hänsynen till kulturlandskapet. Detta gäller framförallt i kustzonen där värdena i 4 kap MB är som starkast.

Användningen av vattenområden utanför föreslagen avgränsning av riksintresse för rörligt friluftsliv enligt 4 kap 2 § MB kan påverka hur riksintressevärdena upplevs från land vilket bör beaktas vid exploatering.

Region Gotland bedömer att översiktsplanen genom sina samverkande riktlinjer tillgodoser behovet av att skydda de grundläggande värden som beskrivs i grunderna för nationallandskapet Gotland i relation till bostadsbyggandets och näringarnas markbehov. Region Gotland bedömer även att översiktsplanens hantering av bebyggelseutvecklingen och områden för vindbruk tillgodoser riksintressena i 4 kap miljöbalken.

Vindbruket och nationallandskapet

I översiktsplanen har ytor pekats ut där vindbruket bedöms ha goda förutsättningar att etableras. På grund av hänsyn till andra intressen kommer inte de utpekade områdena att kunna utnyttjas till hundra procent. Trots detta kommer andra intressen utifrån sina perspektiv att få göra eftergifter precis som vindbruket gör det från sitt. Uttrycket ”från vindbrukets perspektiv” betyder maximal produktion av starkt efterfrågad, klimatneutral, ren och förnyelsebar elenergi. Hög prioriterad inriktning i den regionala utvecklingsstrategin samt också ett tydligt nationellt ställningstagande då Gotland är utsett att gå före i omställningen till 100 % förnybart samhälle. Flera av de etablerade platserna för vindbruk är i havet eller vid kusterna. De lämpligaste platserna för vindbruk är i allmänhet där det blåser som mest. Dessa platser finns i havet och därefter utmed kusterna och vidare i avtagande styrka ju längre in på ön man kommer. Det finns även en höjdfaktor att räkna med, ju högre upp desto mer blåser det. Utifrån vindbrukets perspektiv borde därför vindbruket i första hand lokaliseras till havet och därefter till kusterna, alternativt där tillräckligt höga verk kan tillåtas o s v. Som varje annat intresse måste vindbruket ta hänsyn till andra intressen: människans välbefinnande, biologisk mångfald, kulturarvet, landskapet, andra näringar och andra samhällsnyttiga verksamheter.

Med hänsyn tagen till dessa andra intressen återfinns, med några undantag, de utpekade områdena i lägen som ur ett renodlat vindbruksperspektiv är tredje- och fjärdehandslägen. Dessa områden har dock fortfarande medelvindar i klass med de områden som pekas ut som riksintresse för vindbruk. Gotland kan sägas vara gynnat ur vindsynpunkt.

Översiktsplanens riktlinjer ställer även, på områdesnivå, stora krav på hänsyn till andra intressen, vilket bl a innebär att långt ifrån all utpekad mark kommer att kunna bebyggas med vindkraftverk. Det finns medvetet ett betydande svängrum för givande och tagande inbyggt i planen. Syftet är att uppnå den bästa helhetslösningen inom varje utpekat område. Bedömningen är att hänsynsfullt utförda delar också bidrar till en bättre helhet. Trots att vindbruket är ett betydande intresse och att det har behandlats med stor hänsyn till andra intressen finns det ändå anledning att ställa sig frågan hur det utbyggda vindbruket kommer att påverka totalupplevelsen av det gotländska landskapet?

En ökad andel av Gotlands befolkning kommer i framtiden att se vindkraftverk från sin bostad, men i huvudsak på ett avstånd längre än 1 km. I ännu större utsträckning kommer människor att i någon form uppleva vindkraftverk i sin vardag. Av planen framgår att det inom stora områden på Gotland fortfarande kommer att vara fritt från etableringar av vindbruk. Inom delar av dessa områden kommer man även i framtiden att kunna uppleva och röra sig opåverkad av vindbruket. Andra områden kommer att vara näst intill opåverkade, man kommer att se enstaka vindkraftverk i fjärran.

På andra delar av Gotland kommer, vid förflyttning i landskapet, vindkraftverk plötsligt att dyka upp för att sedan försvinna, för att åter dyka upp och därefter

försvinna igen, o s v. Här kan vindkraftverken uppträda både nära och på avstånd. Inom vissa områden kommer vindbruket att vara oerhört närvarande. För vissa är sådana miljöer helt otänkbara att besöka och vistas i, medan det för andra går att kombinera besök vid vindkraftverk med att njuta av vindkraftverken i landskapet och av natur- och kulturmiljöer och de fria vidderna vid havet.

Vindbruket kommer inte att byggas:

- på eller inom en radie av 40 km från Gotska sandön inom Gotlands kommun,
- inom de områden som pekas ut i 4 kap 4 § MB, d v s på Fårö, Östergarn, Storsudret
- och utmed Gotlands kust, med undantag av redan etablerade platser,
- inom Natura 2000-områden,
- inom natur- och kulturresevat med enstaka undantag inom Naturresevatet Gotlandskusten (Näsudden m fl)
- inom djurskyddsområden,
- inom biotopskydd,
- inom utpekade riksintresseområden enligt 3 kap MB för naturvården, kulturmiljövården och friluftslivet, dock med möjliga undantag inom riksintresseområden för vindbruk enligt 3 kap MB samt ytterligare några undantag,
- i närheten av kyrkor och
- inom områden med vindbruk som inte anses lämpliga för generationsväxling.

Det framtida Vindbruket på Gotland ska samexistera med det rådande natur- och

kulturlandskapet, boende och utvecklingen av bostadsbyggandet, våra viktigaste näringar: jordbruket och turismnäringen och utvecklingen av dessa. Vindbruket är en del av bebyggelseutvecklingen och en viktig nyckel för omställning.

Bedömningen är att vindbruket kommer att ta plats i landskapet och i framtiden utgöra en del av landskapsbilden på Gotland men att den är berättigad och legitim. Alla frågor rörande vindbrukets påverkan kan inte besvaras i översiktsplanen, det är inte heller översiktsplanens roll. En stor del av prövningen av vindbruket kan inte avgöras annat än i den slutliga prövningen, när ett tillstånd eller anmälan godkänns, detaljplan antas eller ett bygglov lämnas.

Bedömningen är att tillräcklig hänsyn har visats till andra intressen med beaktande av:

- de kompromisser vindbruket gör från det renodlade vindbruksperspektivet,
- de kriterier för utpekande av områden som har använts,
- de riktlinjer som ska användas i den fortsatta planeringen och prövningen av vindbruk och
- de områden som har undantagits för vindbruk.

Bedömningen är att även den utbyggnad av vindbruket som översiktsplanen medger, tillsammans med redovisade bedömningar och riktlinjer kan anses förenlig med de värden som beskrivs i Grunderna för det Gotländska nationallandskapet. Det planerade vindbruket bedöms inte heller skada den känsla som gör Gotland till en attraktiv plats att bo på och att besöka och kan därmed anses förenlig med de värden som utgör riksintressena i 4 kap miljöbalken. Sist men inte minst ses den goda vindtillgången, tillsammans med

andra gynnsamma faktorer för vindbruket, som en naturresurs som Gotland bör använda för att stärka den ekonomiska utvecklingen, det lokala näringslivet och den lokala arbetsmarknaden.

Så tillgodoser översiktsplanen riksintressena Natura 2000 enligt 4 kap 8 § MB

Påtaglig skada på de utpekade värdena ska inte vägas mot andra intressen. Om det kan befaras att en verksamhet eller åtgärd kan påverka miljön i ett Natura 2000-område på ett betydande sätt krävs tillstånd från Länsstyrelsen. Om det kan antas att en verksamhet eller åtgärd på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område krävs tillstånd från regeringen. Även åtgärder i anslutning till områdena kan riskera påverka miljön och därmed kräva tillstånd.

4.13 Kulturmiljöprogrammet

Kulturmiljöprogram för Gotland godkändes av dåvarande byggnadsnämnd 2014-10-01 (BN §231). Regionstyrelsen beslutade 2014-11-26 (RS §371) att:

"Regionstyrelsen beslutar att det förslag till kulturmiljöprogram inkluderande strategier och riktlinjer som godkänts av byggnadsnämnden arbetas in, och vid behov uppdateras, i nästa revidering av den kommunövergripande översiktsplanen. Viktiga ledord i det kommande arbetet är att på bästa sätt tillgängliggöra materialet för allmänheten samt att skapa en nära dialog och samverkan med fastighetsägare, organisationer, det lokala näringslivet och andra berörda aktörer."

- *"Begreppet delaktighet inkluderas i kulturmiljöstrategins tre delar."*
- *"Förståelsen för att kulturmiljöer ska ses som en resurs för tillväxt på Gotland bör ytterligare poängteras i kulturmiljöstrategin och riktlinjer i kulturmiljöprogram."*

Kulturmiljöprogram för Gotland finns på regionens hemsida:

<https://gotland.se/KMPGotland>

I kulturmiljöprogrammet beskrivs de övergripande målen för de gotländska kulturmiljöerna:

- Att lyfta kulturmiljöer som en resurs för regionen (RUS)
- Att sprida kunskap om kulturmiljöer och kulturvärden
- Att bruka kulturmiljöerna utan att förbruka dem.

Vidare anges tre fokusområden som på ett översiktligt sätt beskriver hur Regionen ska jobba vidare för att uppnå målen. Dessa tre fokusområden är *Kulturmiljö som tillväxtfaktor*, *Visby världsarv* och *Bebyggelse/landskap*

Kulturmiljö som tillväxtfaktor

Kulturmiljöer och landskap utgör en ovärderlig resurs för Gotlands som besöksmål

och boendemiljö, utveckling och bevarande av dem innebär att Gotlands säregna identitet upprätthålls och förstärks. En stor potential finns i att med kulturarvet som grund samverka för ett rikare kulturliv och turism året runt. Utmaningar är dels att prioritera resurser i den stora tillgången av miljöer, dels att värna varje plats unika karaktärsdrag vid utveckling och förändring. För Hansestaden Visby gäller att säkerställa världsarvsvärdet samt att använda världsarvet som en plattform för hållbar platsutveckling.

Sambandet mellan hållbar utveckling och kulturarv har under de senaste åren tillmätts ökad betydelse. Att ett rikt kulturarv får positiva ekonomiska konsekvenser är självklart – inte minst för en uthållig kulturturism, men det bidrar också till ekologisk och social hållbarhet. Att ta tillvara och bruka den byggda miljön och hitta nya användningssätt istället för att bygga nytt minskar belastningen på miljön och innebär att bebyggelsen bevaras långsiktigt.

Bebyggelse och landskap

I Landskapskonventionen understryks att landskapet är en gemensam tillgång och ett gemensamt ansvar. Den lyfter fram landskapets sociala betydelse och betonar vikten av att människor kan delta aktivt i värdering och förvaltning av landskapet genom en demokratisk process. Det handlar dels om att fördjupa kunskapsunderlaget genom att digitalisera och tillgängliggöra äldre kartmaterial och dels att "kvantifiera" kulturarvet för att skapa en mer överskådlig bild av värdena, så att konsekvenserna av olika åtgärder lättare kan förutspås. För de utpekade miljöerna och objekten behövs en inbördes rangordning och klassificering för att kunna göra rätt avvägningar när det gäller exploatering och skyddsåtgärder.

I arbetet med att ta fram kulturmiljöprogrammet genomfördes en uppdatering några områden som fanns utpekade i en

landskapsbildsinventering från 1982. Syftet med inventeringen var att kartlägga de ur landskapsbildssynpunkt mest värdefullaste områdena, det vill säga de mest typiska, visuellt tilltalande och attraktiva. Analysen genomfördes i ett antal områden med bland andra fyra nedslag på Fårö. Inventeringen från 1982 utgår från en metod som kan användas för att beskriva ett landskap, dess tillkomst och uppbyggnad. Den beskriver landskapsbildande faktorer, landskapselement, landskapsbild (d.v.s. synintrycken), ett antal fastställda landskapsbildstyper av gotländsk karaktär samt slutligen klassificeringen/värderingen av värdefulla/skyddsvärda landskapsbilder.

Den bästa förutsättningen för att kulturvärdena ska bli respekterade är att de är identifierade och redovisade på förhand. Det är också viktigt att sprida kunskap och öka förståelsen för kulturarvet och på så sätt skapa delaktighet hos fastighetsägare och allmänhet. Med ett tydligt underlag kan också slumpmässiga och ogenomtänkta bedömningar hos myndigheterna undvikas. En samlad bild av de gotländska kulturvärdena och en strategi för en långsiktig förvaltning är en förutsättning. En noggrann redovisning av kulturvärdena utgör en viktig utgångspunkt för hänsyn och anpassning vid planering och byggande. Det ökar också insynen och ger allmänheten möjlighet till delaktighet i beslutsprocessen.

På Gotland finns många värdefulla kulturmiljöer som vi har ansvar för att förvalta till kommande generationer. Det bästa sättet att säkerställa ett långsiktigt skydd är att lyfta fram och bygga kunskap kring dessa miljöer. Under 2010-2013 pågick projektet med att ta fram ett nytt kulturmiljöprogram för Gotland med syftet att skapa en översiktlig sammanställning av materialet, att fylla eventuella kunskapsluckor samt att presentera detta på ett lättillgängligt sätt. Ett stort arbete lades ned på att digi-

talisera äldre kunskapsunderlag, fotografera i fält, samla in ny kunskap och tillgängliggöra detta på webben. Allmänheten bjöds in till ett 15-tal dialogmöten runt om på ön, där det fanns möjlighet att komma med synpunkter. Med hjälp av hembygdsföreningarna på ön har det äldre materialet kompletterats med kulturmiljöer från 1900-talet med fokus på de platser och byggnader som representerar kvinnor och barn, något som saknats helt i äldre inventeringsmaterial. Detta projekt pågår kontinuerligt men behöver utvecklas för att underlätta för allmänheten att bidra genom digitala lösningar.

Inom ramen för arbetet med kulturmiljöprogrammet togs det också fram riktlinjer för bygglovspliktiga åtgärder och underhåll av de gotländska fiskelägena. Redan 1973 var ambitionen att inventera, klassificera och ta fram förhållningsätt för befintliga fiskelägen runt Gotlands kust. Fiskebodarna har ursprungligen byggts som enkla förråd för fiskeredskap och tillfällig övernattning i samband med fiske. Bodarnas betydelse har förändrats över tid, både vad gäller funktion och ägoförhållanden. Idag finns i stort sett endast fritidsfiske kvar och bodarna används allt mer för tillfällig övernattning och sommarvistelse och ägs ofta av personer utan direkt koppling till en gård i socknen. Fiskelägenas utveckling och bevarande har präglats av gemenskap, ett gemensamt ägande och samarbete kring olika praktiska behov. Den gemensamma förvaltningen av bryggor, byggnader och mark mellan bodarna är ännu en viktig kvalitet och förutsättning för att fiskeläget ska upplevas som en välkomnande och tillgänglig kulturmiljö även för tillfällig besökande. Även om ägandet och fisket genomgår förändringar är det viktigt att fiskelägena inte utvecklas till sommarstugeområden. Användningen ska präglas av respekt för allmänhetens tillgång till stranden och bodarnas kulturhistoriska värde. Målsättning är att säkra fiskelägena inför framtiden så att de förblir

en del av Gotlands fantastiska kustlandskap och att alla får möjlighet att njuta av och uppleva detta unika kulturarv.

Riktlinjer för fiskelägen finns på regionens hemsida:

<https://gotland.se/74767>

4.13.1 Forskning

Vårt avtryck i landskapet – forskningsprojekt med Gotland som fallstudie

Projektet undersöker hur snabb utveckling på landsbygden påverkar landskapet över tid och hur inverkan i landskapet uppfattas bland invånarna. Forskningsprojektet leds av Hanna Åberg vid universitet i Bologna (Italien) med stöd från Uppsala universitet Campus Gotland och universitet i Plymouth (Storbritannien) och genomförs som en jämförelsestudie tvärsöver Europa, varav Gotland utgör en fallstudie. På Gotland kommer projektet i första hand titta på tre områden som sedan innan är kända för snabb lokal utveckling och en attraktiv landskapsbild. Dessa områden är: Fårö, Östergarnslandet och Storsudret. Projektet eftersträvar att beskriva hur snabba samhällsförändringar, som ofta syns genom ökade huspriser och deltidsboenden i mer attraktiva områden, faktiskt format och formar vår omgivning. Målet är att tillgängliggöra nya verktyg för att utvärdera dagens landskapsförändringar.

Att säkra landskapets identitet:

Fallstudie Östergarnslandet (Sustaining identity in changing landscapes: the case of Östergarnslandet)

I studien beskrivs hur synen på landskapets värden ibland skiljer sig åt mellan myndigheterna och de lokala invånarna. Det finns en oro att identiteten går förlorad i ett landskap som utsätts för snabba förändringar. Det är därför viktigt att inte bara erkänna natur- och historievärden, utan också de människor som lever nära och brukar landskapet idag. Transparens och en gemensam värdebasis kan bidra till att minska klyftan mellan olika sektorer

och leda till en gemensam uppskattning. Studien visar också att landskapsidentiteten kan stärkas genom positiv uppmärksamhet som skapar lokal stolthet och delaktighet. Synen på den gotländska naturen som ”orörd” kan innebära en risk att man förbiser behovet av landskapsvård och resurser för att upprätthålla kulturvärdena. Arbetet är genomfört av Hanna Åberg i samband med en masteruppsats inom kursen ”Hållbarhet och kulturarv” vid Uppsala Universitet, Campus Gotland.

Förslag till åtgärd:

Kulturmiljöprogrammet är ett ramverk för kunskapsuppbyggnad som kan fyllas på med mer information vartefter den blir känd. Det är inget statiskt underlag som riskerar att hamna på hyllan, utan en pågående kartläggning. Det fungerar även som ett dialogverktyg som ger möjlighet till ökat engagemang från allmänhet och bidrar också till en mer transparent beslutsprocess vid till exempel bygglovsansökan.

Att en byggnad eller miljö finns upptagen i kulturmiljöprogrammet medför inga ”automatiska” restriktioner och innebär inget förändringsförbud. Poängen med att beskriva miljöer och objekt och tillgängliggöra detta på webben är att fastighetsägare i ett tidigt skede ska känna till kulturvärdena. I många fall blir det i samband med bygglovsansökan nödvändigt att bifoga en antikvarisk förundersökning och genomföra ändringen med antikvarisk kontroll, i enlighet med Boverkets rekommendationer. Detta för att reda ut vilka specifika kulturvärden som påverkas av den tänkta åtgärden och säkra kulturvärdena i byggprocessen. En förundersökning ska utföras av en antikvarie och bekostas av byggherren.

Även om en byggnad eller miljö inte finns med i kulturvärdeskartan kan den ändå vara särskilt värdefull.

Särskilt värdefull byggnad enligt 8 kap 13§ PBL

Enligt plan- och bygglagen 8 kap. 13 § får en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte förvanskas. En byggnad kan vara en sådan särskilt värdefull byggnad antingen för att den har sådana värden i sig eller för att den utgör en väsentlig del av en särskilt värdefull bebyggelsemiljö. En byggnad kan vara särskilt värdefull om den tydliggör tidigare samhällsförhållanden.

Antikvarisk förundersökning

Inom värdefulla kulturmiljöer kan ett fördjupat planeringsunderlag eller en kulturmiljöanalys behöva tas fram. Detta görs genom en antikvarisk förundersökning. Detta underlag möjliggör för miljö- och byggnämnden att fatta ett beslut huruvida byggnaden behandlas varsamt och om den förvanskas eller inte. Åtgärden kan också komma att behöva en antikvarisk kontroll under byggprocessen.

4.14 Strandskydd

Strandskydd på Gotland

Strandskyddet på Gotland kan delas in i två delar - strandskydd utmed kusten och strandskydd utmed sjöar och vattendrag, s.k. inlandsvatten.

Generellt råder strandskydd 100 meter från strandlinjen, både på land och ut i vattnet. Detta gäller både utmed kusten och för inlandsvatten. Länsstyrelsen får om det finns skäl för det utöka strandskyddet till maximalt 300 meter. Stora delar av strandskyddet utmed den gotländska kusten omfattas av utökat strandskydd. Länsstyrelsen kan även, om strandskyddet är obehövligt, upphäva strandskyddet. På några få platser är strandskyddet upphävt på Gotland.

När det gäller inlandsvatten är strandskyddet på Gotland inte lika väl kartlagt och redovisat som strandskyddet runt kusterna.

Det innebär inte att strandskyddet utmed sjöar och vattendrag inte ska beaktas i samma utsträckning som utmed kusterna. Det innebär att en särskild utredning, i det enskilda fallet, ofta krävs för att bestämma om strandskydd råder eller inte på en specifik plats. I stort sett alla sjöar och vattendrag omfattas av strandskydd. Det finns ingen angiven nedre gräns för hur liten en sjö eller ett vattendrag ska vara för att ett inlandsvatten inte ska omfattas av strandskydd. Även inlandsvatten som inte är vattenförande året om omfattas av strandskydd. Konstgjorda sjöar och vattendrag omfattas dock inte av strandskydd. Vad som ska anses utgöra ett konstgjort vatten är dock, enligt rättspraxis, inte alltid så lätt att avgöra.

Normalt sett är det kommunen som är den myndighet som handlägger och beslutar om strandskyddsdispenser. Detta gäller dock inte om den strandskyddade marken eller vattenområdet även omfattas av något ytterligare områdesskydd. Inom sådana områden är det Länsstyrelsen den myndighet som handlägger och beslutar om strandskyddsdispenser. Nästan hela den gotländska kusten är naturreservat, kallat Naturreservatet gotlandskusten, vilket alltså innebär att det i huvudsak är Länsstyrelsen som handlägger och beslutar i strandskyddsärenden inom det gotländska kustområdet.

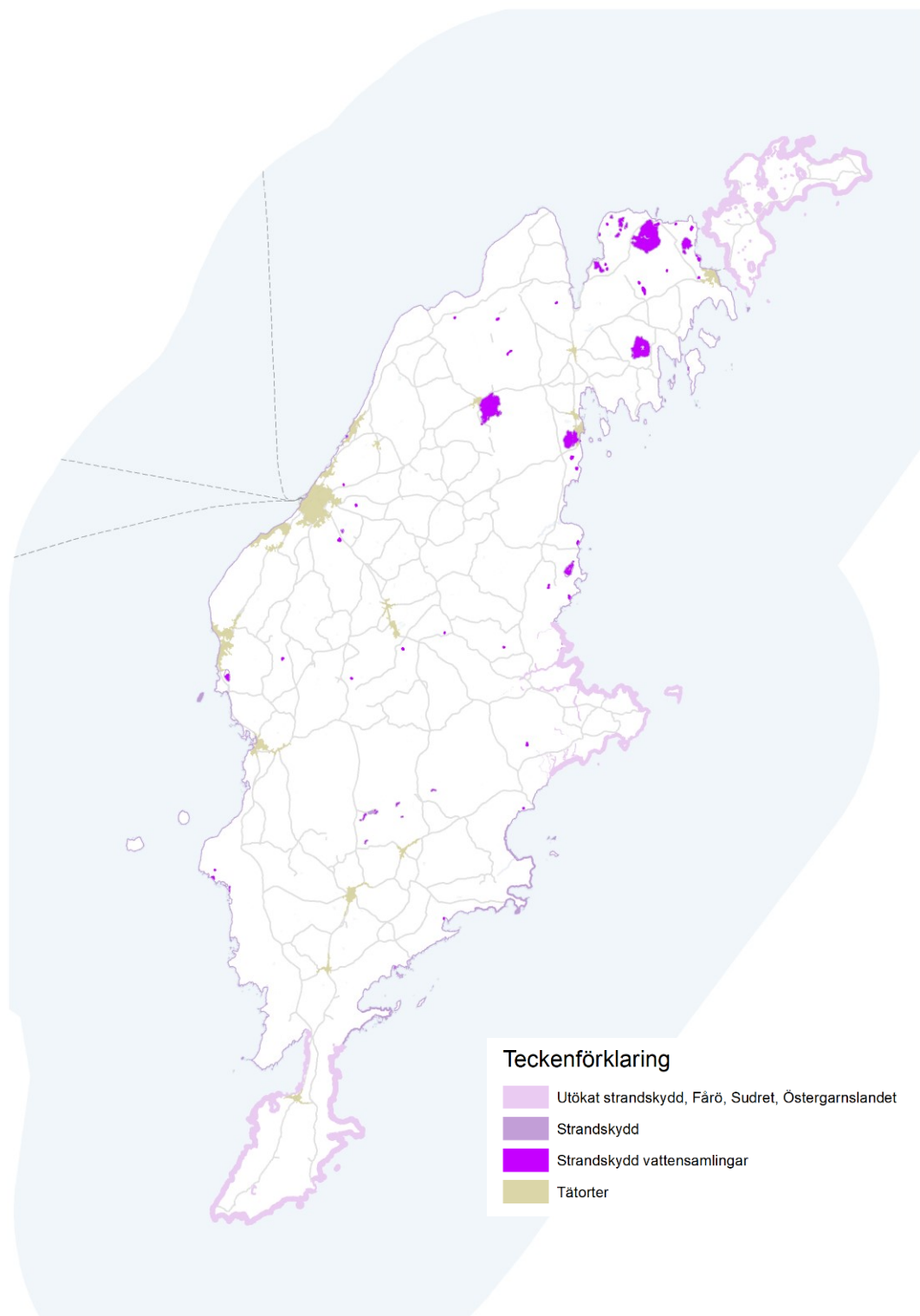
Det är Länsstyrelsen som även prövar ansökningar om tillstånd enligt naturreservatets föreskrifter. Samtidigt som Länsstyrelsen beslutade om att utöka strandskyddet runt kusten beslutade Länsstyrelsen även att inrätta Naturreservatet gotlandskusten. Naturreservatets utsträckning på land omfattade från början samma område som det generella och det utökade strandskyddet runt kusten tillsammans utgjorde. Det utökade strandskyddet har efter Länsstyrelsens översyn av strandskyddet justerats, både utökats och minskats, utan att det underliggande naturreservatet har följt

med i den förändringen. Det innebär att det på senare tid utökade strandskyddet i vissa fall inte har ett underliggande områdesskydd, vilket i sin tur innebär att det är Regionen som beslutar i ärenden om strandskydd inom dessa områden. Samtidigt finns det några områden, där det utökade strandskyddet har tagits bort eller minskats, som fortfarande omfattas av Naturreservatet gotlandskusten, men inte av strandskydd. Inom dessa områden krävs fortfarande Länsstyrelsens tillstånd för att få vidta vissa åtgärder som finns angivna i naturreservatets föreskrifter.

Inom vissa områden har Länsstyrelsen i beslut tagit ställning till i vilken utsträckning och vilka inlandsvatten som ska omfattas av strandskydd. En sådan bestämning har dock inte genomförts för alla förekommande inlandsvatten på Gotland.

Region Gotland anser att en sådan bedömning bör göras för att underlätta handläggning och prövning av ärenden.

När det generella strandskyddet infördes 1974 undantogs mark- och vattenområden inom gällande stadsplaner och byggnadsplaner från strandskyddet, men inte inom avstyckningsplaner. Inom avstyckningsplaner råder dock sedan en ganska lång tid tillbaka ett slags undantagssituation. Inom avstyckningsplaner råder inget strandskydd inom områden avsedda för bebyggelse, medan det i övrigt råder strandskydd inom dessa planer. Detta kan inom en nära framtid komma att förändras på så sätt att strandskydd ska anses gälla utan undantag inom avstyckningsplaner.

Karta. Strandskyddade områden

4.15 Landsbygdsutvecklingsområden i strandnära lägen (LIS) enligt 7 kap 18 e § miljöbalken

I den regionala utvecklingsstrategin för Gotland "Vårt Gotland 2040", identifieras ett antal genomgående perspektiv för att nå en hållbar utveckling. Ett av dem är det geografiska perspektivet, vilket benämns som "Hela Gotland – land och stad tillsammans".

Den regionala utvecklingsstrategin syftar till att skapa utvecklingskraft på hela Gotland. Möjligheterna att leva, bo och verka ska vara goda på hela Gotland, i alla socknar. En positiv tillväxt och utveckling av landsbygderna i samspel med Visby och övriga tätorter är viktigt för en långsiktig hållbar utveckling av Gotland. Alla delar av Gotland utanför Visby klassas som landsbygder och kustbygder.

Landsbygder har särskilda förutsättningar, på samma sätt som andra geografier/territorier. Det som karaktäriserar är i grund och botten samhällsfrågor som är knutna till ett specifikt territorium. Det som skiljer landsbygderna åt är demografi, avstånd, närhet till service, natur- och kulturlandskapet med mera. Även om avstånden är korta så finns det skillnader i förutsättningar som behöver beaktas.

Det finns ingen exakt definition av begreppet landsbygdsutveckling. Landsbygdsutveckling är en del av samhällets utveckling i stort. Landsbygdsutveckling är generiskt och brett och handlar till stor del om att stimulera och tillvarata utvecklingskraft i landsbygder.

Som förslag på LIS-områden har ett antal platser över hela ön identifierats. Samtliga platser anses ha möjlighet att utvecklas ytterligare som platser för besöks- och näringslivsutveckling.

I översiktsplanen görs bedömningen att det framförallt är besöksnäringen som har störst förutsättningar att öka sin konkurrenskraft, utvecklas och därmed bidra till landsbygdsutveckling, genom att utnyttja

strandnära lägen för delar av sin verksamhet.

Förutsättningar för att peka ut LIS-områden på Gotland - områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen

Den lagstiftning som möjliggjorde utpekande av LIS-områden (Landsbygdsutveckling i strandnära lägen) återfinns i 7 kap 18 e § miljöbalken och trädde ikraft 2010-02-01. Sverige delas in i följande tre kategorier med avseende på förutsättningarna för att peka ut LIS-områden:

Kategori 1:

- avser Kommuner som kan peka ut LIS-områden med utgångspunkt från punkterna 1 och 2 (Områden som är lämpligt för utvecklingen av landsbygden och har en så begränsad omfattning att strandskyddets syften fortfarande tillgodoses långsiktigt)

Kategori 2:

- avser kommuner som kan peka ut LIS-områden, men som ska vara restriktiva. Dessa kommuner ska även beakta punkten 3 (Områden som endast har liten betydelse för att tillgodose strandskyddets syften, i eller i närheten av tätorter.)

Kategori 3:

- avser kommuner som inte kan peka ut LIS-områden.

Gotland tillhör i huvudsak kategori 2, men kan möjligen inom vissa delar även bedömas utifrån Kategori 1.

Med beaktande av detta går det att argumentera för att den restriktiva hållningen som gäller för Gotland, gäller för hela Gotland, eftersom hela Gotland omfattas av riksintresse enligt 4 kap MB. Det är dock möjligt att argumentera för att den restriktiva hållningen endast avser de delar

som omfattas av 4 kap 4 § MB, d.v.s. kustzonen, Fårö, Östergarnslandet och Storsudret och att det övriga inlandet på Gotland inte behöver bedömas med samma restriktivitet. Länsstyrelsen håller dock i nuläget inte med om en sådan tolkning.

I lagstiftningen anges att med ett LIS-område avses ett område som:

1. är lämpligt för utvecklingen av landsbygden,
2. är av ett sådant slag och har en så begränsad omfattning att strandskyddets syften fortfarande tillgodoses långsiktigt,
3. endast har liten betydelse för att tillgodose strandskyddets syften, i eller i närheten av tätorter.

LIS i tidigare översiktsplanearbete

Den nu gällande översiktsplanen antogs av dåvarande kommunfullmäktige 2010-06-14. Den lagstiftning som möjliggjorde utpekande av LIS-områden (Landsbygdsutveckling i strandnära lägen) trädde ikraft 2010-02-01, vilket var efter genomfört samråd av översiktsplanen. Eftersom några LIS-områden inte hade redovisats under samrådet gjordes bedömningen att de inte heller kunde lyftas in i utställningsskedet. Av översiktsplanen framgick istället att avsikten var att driva arbetet med utpekandet av LIS-områden vidare i samband med framtagandet av fördjupade översiktsplaner och/eller som tematiska tillägg till översiktsplanen. I översiktsplanen gjordes dock bedömningen att det framförallt var besöksnäringen som hade störst förutsättningar att öka sin konkurrenskraft, utvecklas och därmed bidra till landsbygdsutveckling, genom att utnyttja strandnära lägen för delar av sin verksamhet. Fokus i det fortsatta arbetet borde därför inledningsvis läggas på att identifiera behov av och förutsättningar för LIS-områden kring:

1. Befintliga campingplatser och områden som är utpekade för turiständamål, camping mm i fördjupade översiktsplaner.
2. De mindre kustsamhällena, och
3. F d militär- och industriområden.

Av översiktsplanen framgick med stöd av lagtexten att det finns behov av "viss möjlighet" till landsbygdsutveckling i strandnära lägen på Gotland.

Av Länsstyrelsens granskningsutlåtande över översiktsplanen framgår följande avseende hanteringen av LIS-områden:

- *"I det fortsatta arbetet med LIS-områden vill länsstyrelsen uppmärksamma att Gotland är ett av de områden där områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen kan utpekas med viss begränsning. Detta gör att kraven på underlag vid bedömning och urval av områden ska ställas högre i dessa områden än i landet i övrigt. Kommunen har valt att i översiktsplanen peka ut typer av områden som man i det fortsatta arbetet ska fokusera på. Detta är befintliga campingplatser, mindre kustsamhällen samt före detta militär- och industriområden. Länsstyrelsen har inte gjort någon bedömning av om dessa kan anses uppfylla bestämmelserna i 7 kap 18 e §. Det bör tydliggöras att undantag från strandskyddet i dessa områden inte bli aktuella förrän frågan är utredd i fortsatt planering."*

Under framtagande av fördjupade översiktsplaner för Storsudret & Burgsvik FÖP Storsudret (antagen 2013-06-17), Fårö (antagen 2014-02-20) och Östergarnslandet & Katthammarvik (antagen 2017-06-19) utvecklades en metod för utpekande av LIS-områden.

Metoden innebar ett stegvis utpekande av LIS-områden.

Steg 1: Avvägningar ur ett kommun- omfattande helhetsperspektiv

- Allmänt om strandskyddet (Redovisas på annan plats i dokumentet)
- Hur ser förutsättningarna för landsbygdsutveckling ut i olika delar av kommunen?
- Tillgången av stränder på Gotland.
- Vilka typer av stränder finns i kommunen? Hur används de? Vilka skyddsvärden har de?
- Till vilka platser bör LIS-områden lokaliseras i relation till de övergripande förhållningssätt som kommer till uttryck i översiktsplanen.

Steg 2: Avvägningar ur ett kommun- delsperspektiv

- Är dessa områden på en översiktlig nivå också förenliga med förekommande riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken, Naturservatet Gotlandskusten och andra skyddade områden.

Steg 3: Avvägningar ur ett detalj- perspektiv

- Slutlig avvägning mot andra intressen enligt både miljöbalken och plan- och bygglagen i konkreta ärenden.

Hur ser förutsättningarna för lands- bygdsutveckling ut i olika delar av kommunen?

Hela Gotland utanför Visby, inklusive kust- och strandområdena är klassat som landsbygd som med ökat avstånd från Visby också har ett stigande behov att hitta nya vägar till utveckling, d.v.s. landsbygdsutveckling.

Bedömningen är att tillkommande verksamheter inom utpekade LIS-områden på Gotland i sin helhet i första hand bör främja turism och friluftsliv, eftersom turismens och det rörliga friluftslivets intressen särskilt ska beaktas vid exploatering utmed Gotlands kust, enligt miljöbalken.

Småskaliga verksamheter bör prioriteras.

Tillgången av stränder utmed Got- lands kust

Gotland är Sveriges största ö. Gotland inklusive Fårö har en cirka 800 km lång kust. Det strandskyddade området på land på Gotland inklusive Fårö och övriga mindre öar är cirka 145 km². Region Gotland består av ca 515 st öar, kobbar och skär.

Bedömningen är att Region Gotland kvantitativt sett har god tillgång av stränder utmed den gotländska kusten, inte bara i förhållande till sin areal och befolkning, utan även till de som årligen besöker Gotland. År 2019 reste totalt knappt 1,4 miljoner besökare med färjan till Gotland (källa Destination Gotland).

Vilka typer av stränder finns i kommu- nen? Hur används de? Hur skydds- värda är de?

De strandskyddade områdena utmed kusten är både omfattande och har från ett nationellt perspektiv generellt höga skyddsvärden. Lägstnivån är hög och högstnivån är i vissa fall ur flera aspekter helt unik. Bedömningarna grundar sig på de värden som utgör syftet med strandskyddet, att trygga förutsättningarna för allemansrättslig tillgång till strandområden och att bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet på land och i vatten.

Strandskyddets värden är uppbyggda av en kombination av olika typer av natur- och kulturvärden, visuella värden kopplade till natur- och kulturlandskapet samt sociala värden kopplade till friluftslivets främst det rörliga friluftslivets intressen och graden på dessa värden. Skyddsvärdet påverkas även av hur bebyggelseinfluerat ett område bedöms vara.

Skyddsvärdena anses vara högre i de områdena där bebyggelsestrycket bedöms som stort och där bebyggelsen redan idag utgör

inskränkningar i strandskyddet. Den totala arealen strandskydd på land på Gotland inklusive Fårö och övriga mindre öar är ca 145 km². Av den arealen är ca 16 km² (11,1 procent) bebyggd med byggnader och ca 13 km² (8,9 procent) är ianspråktagen av annan exploatering.

Det innebär att cirka 80 procent av det strandskyddade området på land kan anses som opåverkad av exploatering, eller att 20 procent av det strandskyddade området på land i något avseende kan anses påverkad av någon form av exploatering. Om de mindre öarna inte räknas med förändras resultatet något, då är ca 18 procent av strandskyddat område till land påverkat av exploatering.

Strandskyddets värden hela Gotland

Följande analys är ett försök till nyansering av var skyddsvärdena bedöms vara större respektive mindre. Ju fler skyddsvärden utifrån natur- och kulturvärden och friluftslivets värden ett område omfattas av desto högre skyddsvärde. En översiktlig karta har tagits fram som en del av lämplighetsprövningen utifrån strandskyddets värden av föreslagna LIS-områden. Underlaget består av en så kallad heatmap som visar ju rödare färg desto högre natur-, kultur- och friluftsvärden.

Kartan utgår från riksintressena för natur, kultur och friluftsliv samt regionens kul-

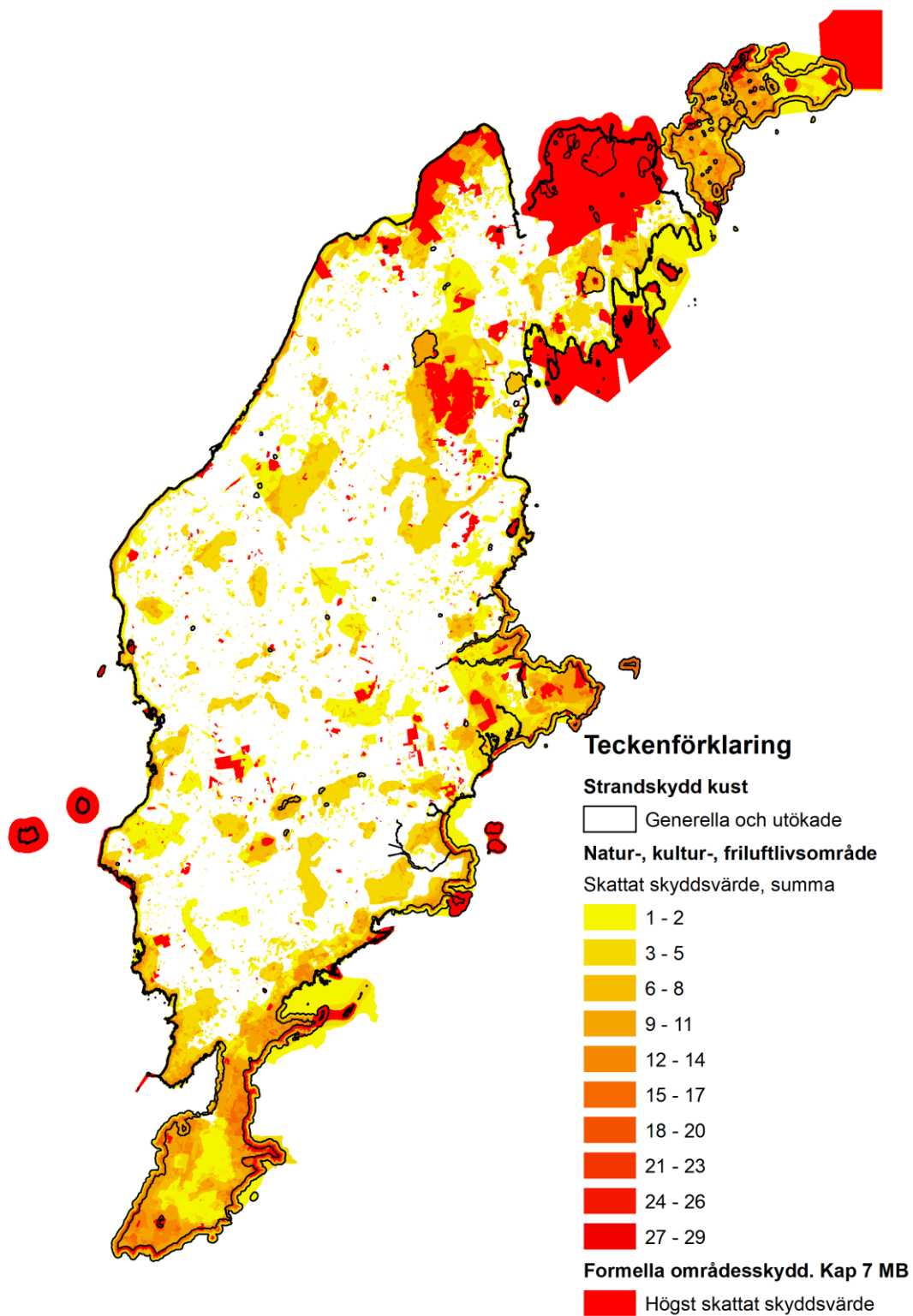
turmiljöprogram och strandskyddsområden längs kusten enligt 7 § 15 MB, inklusive utökade strandskyddsområden längs kusten. Observera att strandskydd även kan förekomma på inlandsvatten som inte kartlagts, varför kartan innehåller värden över hela Gotland. Analysen innehåller också formella områdesskydd enligt 7 kap MB: De bedöms ha den högsta svårighetsgrad, dvs högst olämpligt område för LIS. Förutom strandskyddet i 7 § 15 MB omfattas dessa ytor av skydd i form av nationalpark, naturreservat, djurskyddsområde eller biotopskydd. Dessa ytor kommer alltid att ha den rödaste färgen oavsett hur få lager den överlappar med.

Sammanfattningsvis visar kartan att de lägsta skyddsvärdena omfattas endast av de skydd som gäller generellt för hela strandskyddsområdet. Det innebär att dessa områden ändå är utpekade som:

- riksintresse enligt 4 kap 2 och 4 §§ MB,
- riksintresse för friluftslivet enligt 3 kap 6§ MB, och
- att de ingår i naturreservatet Gotlands kust,

vilket betyder att:

- strandskyddsvärdenas på lägstnivån på Gotland måste anses ha en anseelig höjd.

Karta. Heatmap över strandskyddets samlade värden.

Till vilka platser bör LIS-områden lokaliseras?

I översiktsplanen – Bygg Gotland 2010-2025, gör kommunen följande övergripande bedömning av vilka typer av områden/platser som kan pekas ut som LIS-områden:

"...det är framförallt delar av turismnäringen som har störst förutsättningar att öka sin konkurrenskraft, utvecklas och därmed bidra till landsbygdsutveckling, genom att utnyttja strandnära lägen för delar av sin verksamhet. Fokus i det fortsatta arbetet bör därför inledningsvis läggas på att identifiera behov av och förutsättningar för LIS-områden kring:

- Befintliga campingplatser och områden som är utpekade för turiständamål, camping mm i fördjupade översiktsplaner,
- de mindre kustsamhällena och
- f.d. militär- och industriområden."

I dagsläget ser Regionen inget skäl att i grunden ändra inställning från översiktsplanens skrivningar. Det finns dock anledning att utveckla diskussionen och principerna för lokalisering av LIS-områden.

Bedömningen är att:

- tillgången på orörda och tillgängliga stränder utmed Gotlands kust är stor
- att skyddsvärdena generellt sett är höga.
- LIS-områden bör inte lokaliseras till de helt orörda strandområdena.
- de allra värdefullaste stränderna ligger allra längst bort från Visby, d.v.s. där också de största behoven av landsbygdsutveckling finns.
- det är rimligt att dels beakta storleken på platsens behov av landsbygdsutveckling och vilken effekt en byggnad för ett visst ändamål har på en sådan utveckling, dels om behovet och effekten kan anses proportionell mot den skada

en sådan byggnad åstadkommer på strandskyddets skyddsvärde i det aktuella området.

- lokalisering av LIS-områden bör begränsas till mindre områden i anslutning till redan existerande bebyggelse.
- de utpekade LIS-områdena i FÖP Storsudret & Burgsvik, FÖP Fårö och FÖP Östergarnslandet & Katthammarsvik fortsatt är aktuella.

Förändringar av lagstiftningen som är på gång?

I betänkandet av utredningen om översyn av strandskyddet (SOU 2020:78) - Tillgängliga stränder – ett mer differentierat strandskydd - som föreslås träda i kraft den 1 januari 2022, finns bl.a. förslag till ändringar av strandskyddsbestämmelserna som berör utpekandet och tillämpningen av LIS-områden.

Begreppet LIS-område kan komma att ersättas med begreppet "landsbygdsområde"?

I utredningen föreslås bl.a. ändringar av reglerna för LIS-områden. Enligt förslaget ska nuvarande LIS-områden och regelverket kring dessa ersättas med "landsbygdsområden". Dessa skiljer sig dock en hel del från begreppet LIS-område. Avsikten är att ett "landsbygdsområde" ska definieras enligt följande fyra kriterier. Ett "landsbygdsområde" är:

1. ett strandskyddat område:
2. där tillgången på obebyggd mark är god,
3. efterfrågan på mark för bebyggelse inte är stor, och
4. som inte är av särskild betydelse för något av strandskyddets syften.

Definitionen ska gälla lika i hela landet och specifika krav kopplade till landsbygdsutveckling har tagits bort. Inte heller "landsbygdsområdenas" antal eller storlek kom-

mer att regleras. Avsikten är att en kommun antingen ska kunna ansöka hos Länsstyrelsen om upphävande av strandskyddet inom ett område som uppfyller kriterierna för ett "landsbygdsområde" eller redovisa "landsbygdsområden" i översiktsplanen.

Länsstyrelsen ska upphäva strandskyddet inom ett område om kriterierna för vad som är ett "landsbygdsområde" är uppfyllda. I de fall "landsbygdsområden" har pekats ut i översiktsplanen så utgör detta "särskilda skäl" vid prövning om upphävande av eller dispens från strandskyddet inom ett sådant område, om området:

1. behövs för enstaka en- eller tvåbostadshus och tillhörande komplementbyggnad samt åtgärder som hör till bostadsbyggnaden,
2. behöver tas i anspråk för att tillgoda ett angeläget allmänt intresse av att uppföra eller utveckla sammanhängande bebyggelse, eller
3. behövs för byggnader, anläggningar, anordningar och åtgärder som är nödvändiga för en verksamhet, om verksamheten har fördel av ett strandnära läge.

LIS-områden som har redovisats i gällande översiktsplan och Länsstyrelsen har godtagit dem som LIS-område i sitt granskningsyttrande ska anses vara "landsbygdsområden".

De nya föreslagna kriterierna för landsbygdsområdena begränsar fortfarande utpekandet av landsbygdsområden längsmed Gotlands kustområden som i stort omfattas av såväl naturreservat som ett flertal riksintressen. Kartläggning av värden för strandskyddet längsmed kusten på Gotland har dock utförts inom ramen för pågående översiktsplanearbete och kommer utgöra en grundstomme i arbetet med att peka ut eventuella LIS-områden/landsbygdsområden. Det är dock oklart hur de

nya kriterierna för landsbygdsområden i lagförslaget kommer påverka det pågående översiktsplanearbetet på Gotland då det finns väsentliga skillnader i uppfyllelsekriterierna för LIS-områden och landsbygdsområden.

Detta samrådsförslag utgår från nuvarande lagstiftning. Vid en eventuell ändrad lagstiftning anser Region Gotland att tydliga övergångsregler också bör finnas på plats för hantering av detta i en pågående översiktsplaneprocess.

4.16 Föreslagna nya områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS)

I detta samrådsförslag föreslås tolv nya LIS-områden. Arbetet med utpekande har följt metoden och de riktlinjer som presenteras ovan och utgått från platser som har behov av landsbygdsutveckling. Även möjligheter för utveckling av bostäder inom strandskyddade områden har prövats. Dock har inget LIS-område för bostäder identifierats då det inte kan anses lämpligt ur klimatanpassningshänsyn. Samrådsförslaget bedömer att de föreslagna områdena har möjligheter till näringslivsutveckling, en utvecklad besöksnäring, bidra till lokal och regional utveckling och ge synergieffekter i form av befolkningsutveckling och utvecklad/bibehållen service samt att ta tillvara civilsamhällets styrkor i Gotlands olika landsbygder. Detta med hänsyn till strandskyddets värden för naturen och allmänhetens tillgänglighet till stranden.

4.16.1 Gotlands skärgård (Fårösund - Slite)

Havsområdet mellan Fårösund och Slite utgör Gotlands enda skärgårdsområdet. Inom området från Furillen till Slite finns ett marint naturreservat som till största delen består av vatten. I hela området finns höga naturvärden både i vattnet och på land.

Fårösund i norr och Slite i söder är viktiga serviceorter för skärgårdsområdet.

I planförslaget föreslås att flera LIS-områden inom detta kustområde tillsammans kommer att bidra till landsbygdsutveckling och det är därför inte nödvändig att var och en måste motiveras, utan att det är den samlade bilden som stärker regional utveckling här. Fokus bör ligga på utveckling av hela skärgården. De föreslagna LIS-områdena utgörs av avgränsade områden på Furillen, på Smöjen och i Kyllaj. Samtliga

områden har idag viss form av infrastruktur eller verksamhet att vidareutveckla.

- Utveckling bör ske med inriktning marina gäster, målgruppen från havet, havsnära besöksnäring med utgångspunkt i exempelvis vandring, havsnära besöksnäring och reseanledningar, hållbar turism och pop-up evenemang.
- Tillgängliggöra kusten för marin trafik, ex kajak, kanot, småbåtar, vattensport.

Fårösund är en viktig knutpunkt på norr. Verksamheter är utspridda över ett relativt stort område. Här finns boendeanläggningar, caféer, restauranger, shopping och aktiviteter av olika slag. Hamnområdet har goda förutsättningar att bli än mer attraktivt. I dagsläget är hamnen del av större detaljplan och strandskyddet är delvis upphävt.

- En utveckling av hamnområdet har påbörjats och kan stärkas ännu mer för att möta marina gäster och vända Fårösund mot sundet.
- Gästhamnen kan utvecklas för att bättre möta marina gäster.
- Vid en förändring av detaljplanen i hamnen bör utvecklingspotentialen i nätverket av de föreslagna LIS-områdena för Gotlands skärgård särskilt uppmärksammas.

Slite skärgård är ett nytt naturreservat på Gotland och är även utpekad som riksintresse för friluftslivet som har stor potential att utvecklas som friluftslivsområde och det finns flera engagerade föreningar och företag som jobbar med detta. Det finns bland annat kajakuthyrning och seglarskola (optimistjollar). En snorkelled planeras där man följer en lina mellan olika stationer. Här finns redan viss båttrafik till ön Enholmen. Hänsyn behöver tas till fågelskydd och övriga reservatsföreskrifter.

Kyllaj hamn är en mindre gästbåtshamn som idag drivs av Kyllaj hamnförening. I och runt hamnen finns unika kulturmiljöer från äldre kalkindustri. Här finns bland annat en Strandriddargård, kalkugnar, kalklador, liksom raukar och badplats.

Hamnen kan vara en av noderna i en skärgårdsutveckling och det föreslagna LIS-området kan bidra med. Särskild hänsyn bör tas till kulturhistoriska värden.

Furilden (idag kallad Furillen) är en ö utanför Gotlands nordöstra kust. Ön har i dag landförbindelse med en vägbank vid Lergravskusten. Namnet på Furilden sägs komma från en stor brand som eldhärjade öns skogar på medeltiden.

För Furilden finns ett planprogram godkänt av BN 2014-08-26 §204 med ambitionen att visa på en utveckling av kärnverksamheten Fabriken som motorn för fastighets- och boendeetableringar. Detta gör att programmet ger förutsättningar för boende med en standard som kan användas året runt. Region Gotlands förhoppning och ambition är att den tekniska utvecklingen, näringslivsutveckling av småskaliga verksamheter och utökad service i hamnområdet t ex utbyggnad av fiberkabel, ska underlätta för framtida permanentboende.

Sedan många år drivs en turist-, hotell-, och besöksnäring på det gamla industriområdet med tillhörande industribyggnader. Samrådsförslaget avser att ytterligare stötta dessa ambitioner genom att föreslå ett LIS-område i dess närhet som skulle kunna bidra till en utveckling av befintlig verksamhet, pir, marin infrastruktur, badplats, i enlighet med programmet.

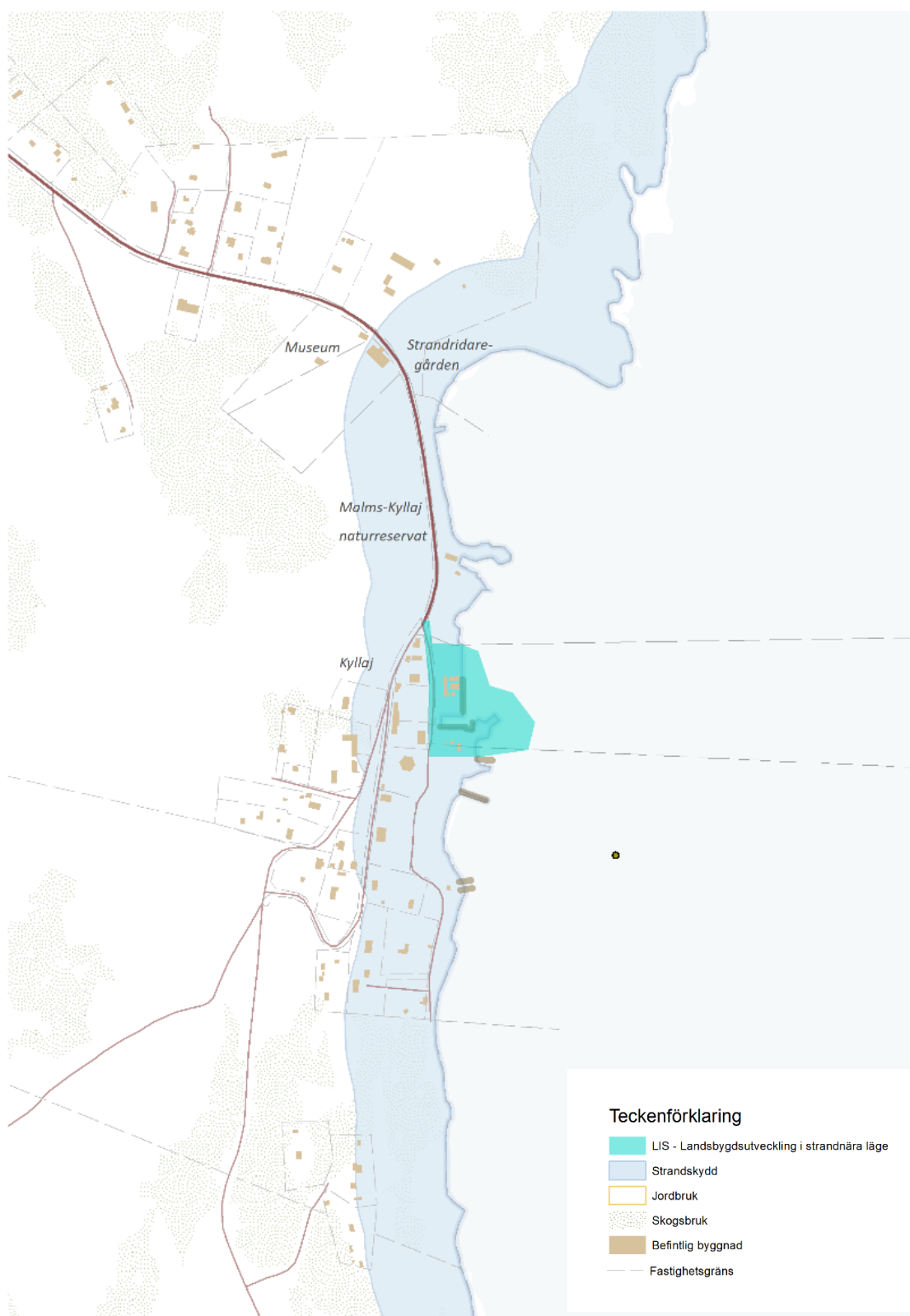
Programmet anger att: ”All ny bebyggelse bygger på olika möjligheter av kopplingar till kärnverksamheten. Från hotellet kan olika typer av service erhållas. Bebyggelsen i områdena samspekar med kärnverksamhetens industribebyggelse beträffande bebyggelsestruktur, formspråk, material och

färg, samtidigt som varje specifikt naturområde spelar en viktig roll i utformningen. Bebyggelsen i fabriksområdet består av ”solitärer”, enskilda objekt med stora avstånd sinsemellan, placerade i ett öppet landskap. Färgskalan är homogen med gråskalor som sammanfaller helt eller delvis med markens färgskala.”

”Huvudprincipen i fabriksområdet är att vidareutveckla befintliga byggnader. Det ska även finnas möjlighet till en komplettering av verksamheter och boende som stärker upp Fabrikens kärnverksamhet.”

Inom föreslaget LIS-område bör utveckling prövas genom detaljplanläggning. Bostäder är inte aktuellt inom LIS-området.

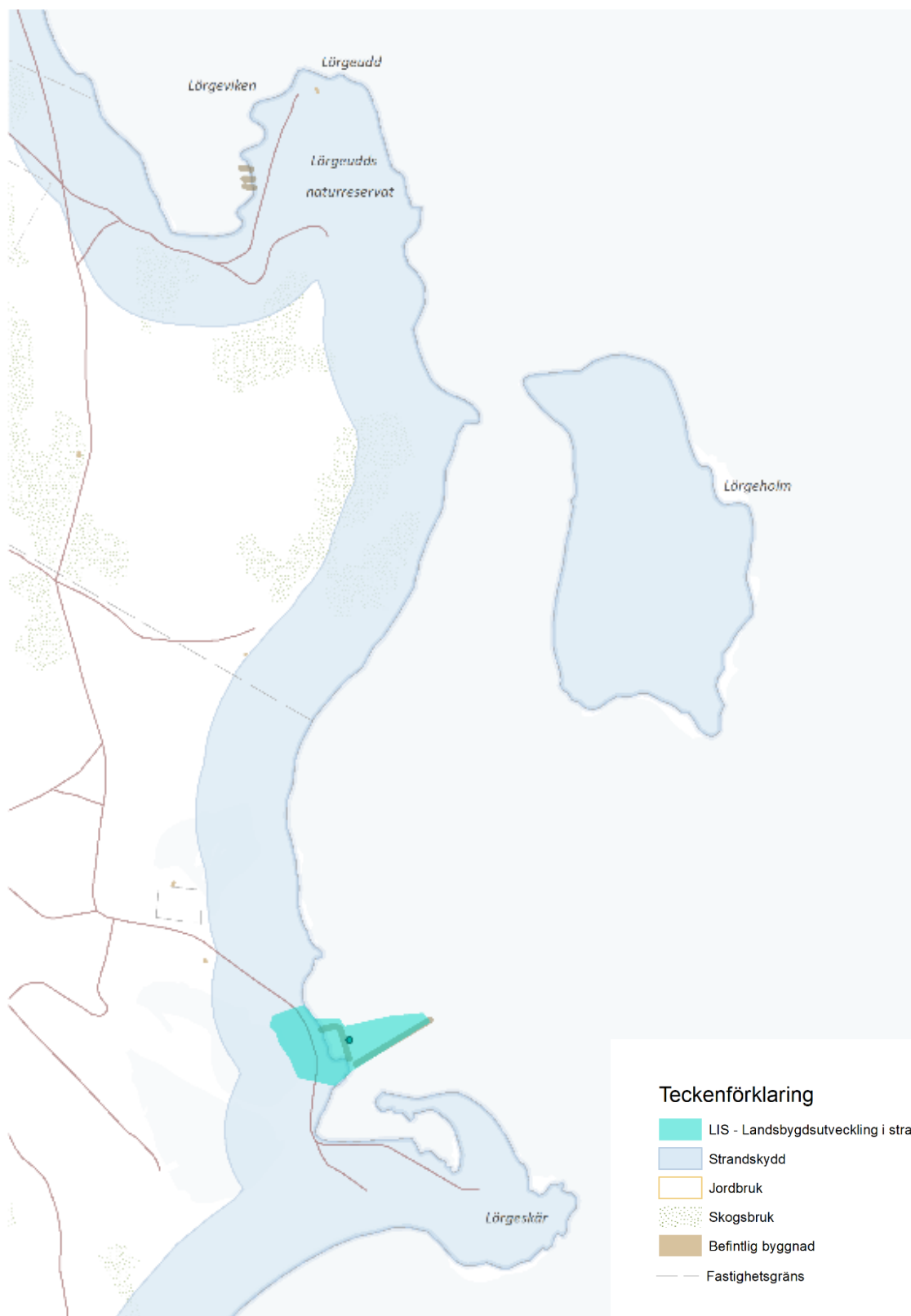
Området är ej naturinventerat och vid en exploatering behöver en naturvärdesbedömning göras i varje enskilt fall.

Karta LIS-område Kyllaj

Karta LIS-område Furillen

Karta LIS-område Smöjen

4.16.2 Varvsholm, Klintehamn

Varvsholm ligger norr om hamnen i Klintehamn och är bevuxet av främst tallskog. Här finns två boendeanläggningar, Snäckan och Warfsholm, med hotellrum, stugor och camping. På holmen finns strövområden och sandstrand som nyttjas av boende och besökare i Klintehamn. Området knyts samman med hamnen genom en permanent gångbro.

En fortsatt utveckling kan vara aktuell som utökning av befintlig näringsverksamhet, såväl boende som restaurangverksamhet. Detta gäller både Snäckan och Warvsholm. Bostadsbyggande är inte aktuellt inom detta område.

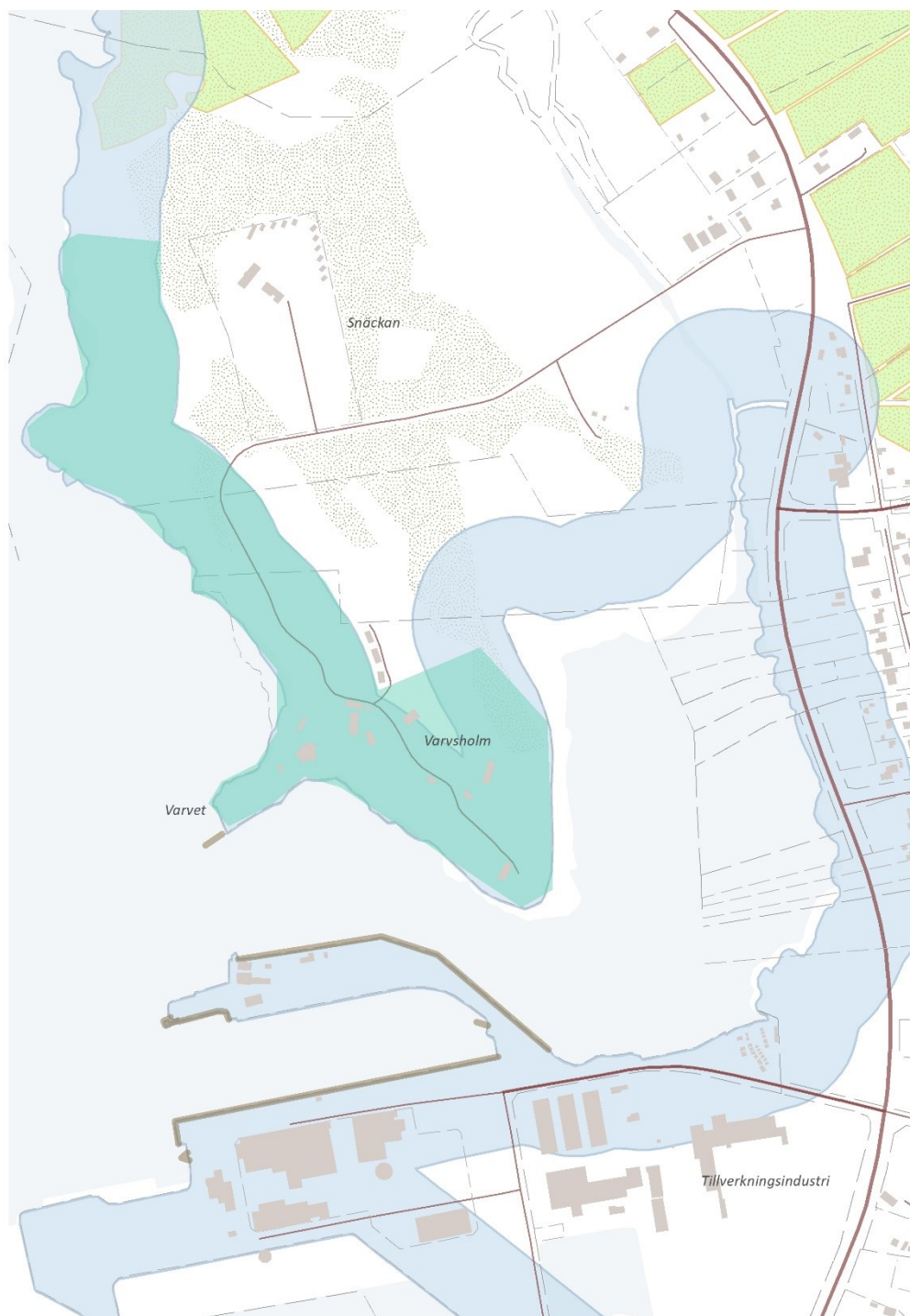
4.16.3 Tingstäde träsk

Vid väg 148 i nordost om Tingstäde samhälle ligger badplatsen Tingstäde träsk med en kortare sandstrand och en brygganläggning. Vid badplatsen finns en enklare cafébyggnad. Området är ett populärt insjöbad för bofasta och besökare. Träsket är också populärt för vattenaktiviteter som kanot- och kajakpaddling. Området ligger strategiskt halvvägs mellan Visby och Fårö och på vägen mot den kommande nationalparken Bästeträsk.

Badplatsens attraktivitet kan höjas genom ytterligare etablering av olika typer av servicebyggnader för café, utbildnings- och uthyrningsaktiviteter. Det skulle också kunna vara aktuellt att anlägga en separat brygga för olika former av vattenaktiviteter som då inte behöver inkräkta på de badandes område. Åtgärder kan också innefatta utvidgad parkering och fler grönytor för badande och andra aktiviteter.

I träsket finns resterna av Bulverket, en bryggkonstruktion från 1100-talet. I dagsläget är detta inget besöksmål men skulle kunna visualiseras med hjälp av digitala lösningar.

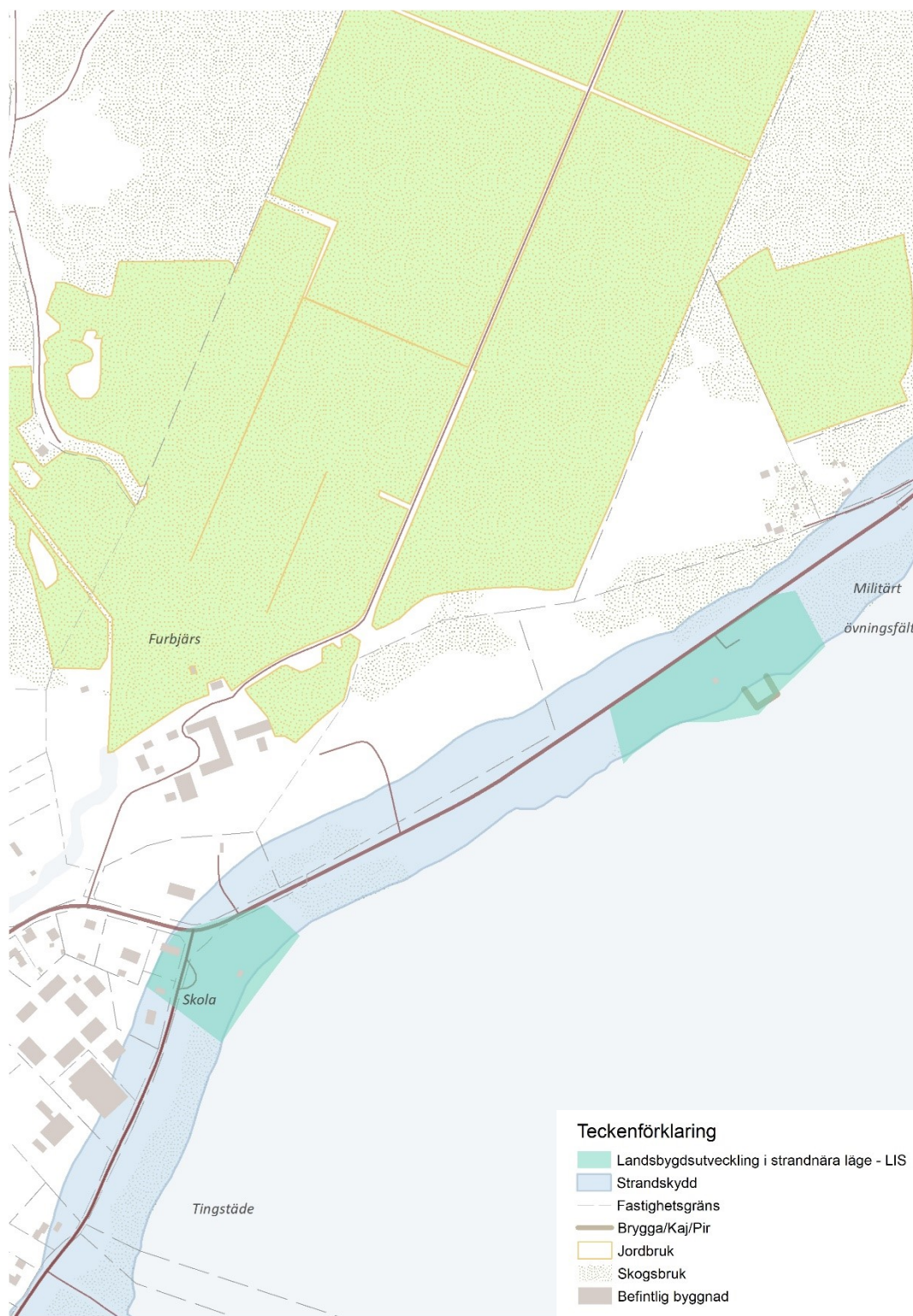
För det södra området föreslås att en utveckling kan möjliggöras genom ett tillgängliggörande av strandområdet med servering, iordningsställande av aktivitetsytor mm. Ingen form av boende är aktuellt i området.

Karta LIS Varvsholm

Teckenförklaring

- Landsbygdsutveckling i strandnära läge - LIS
- Strandskydd
- Fastighetsgräns
- Brygga/Kaj/Pir
- Jordbruk
- Skogsbruk
- Befintlig byggnad

Karta LIS Tingstäde

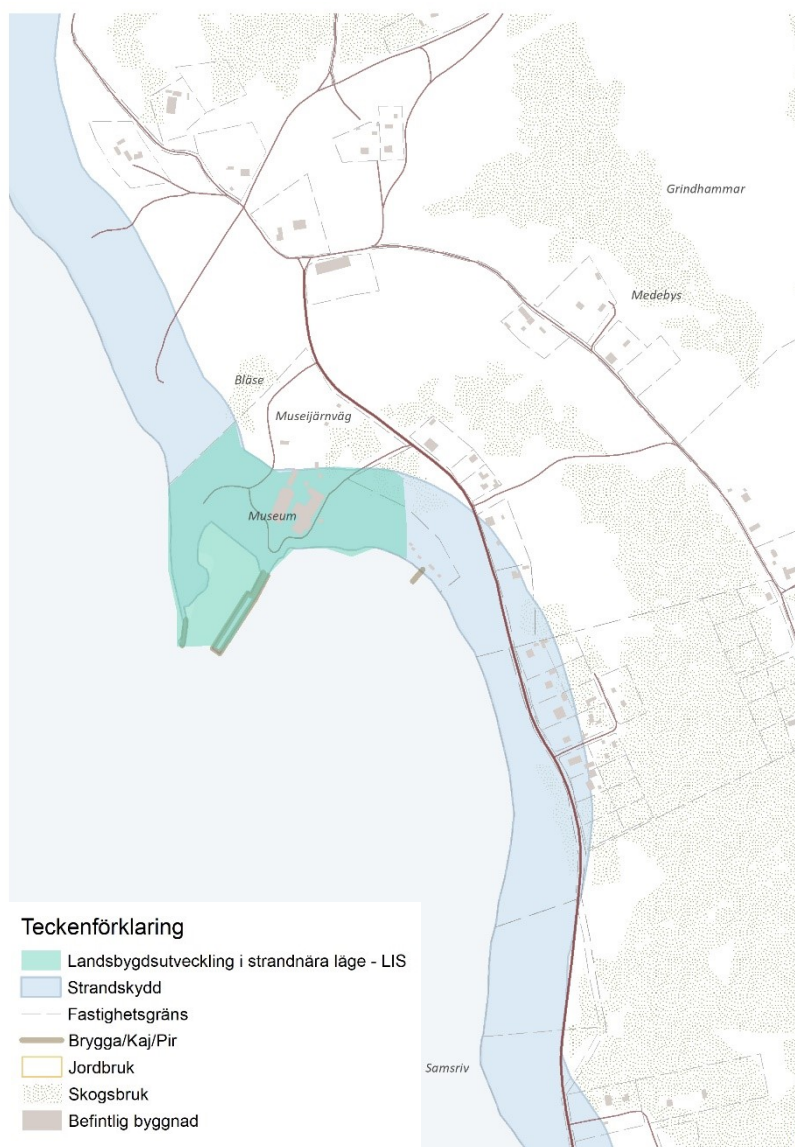
4.16.4 Bläse

Bläse Kalkbruk har en industrimiljö som minner om kalkbrytningen i slutet av 1800-talet och första halvan av 1900-talet. Här finns Bläse kalkbruksmuseum med infocenter, café, bistro, galleri och evenemangshoteller. I området finns också stentåget som sommartid har trafik till det idag vattenfyllda kalkbrottet. Här finns också putttestugor, gästhamn och ställplatser för husbilar.

Fastigheten ägs av en stiftelse och verksamheten bedrivs av Bläse Kalkbruksmuseums intresseförening. Anläggningen är strategiskt belägen i nära anslutning till kommande nationalpark Bästeträsk.

Föreningen som driver verksamheten har efter hand rustat upp och utvidgat verksamheten. De avser att även fortsättningsvis utveckla och förbättra näringsverksamheten i området.

Det föreslagna LIS-området vill möjliggöra att en fortsatt utveckling av verksamheten kan ske på platsen med tydlig koppling till museet, restaurang och evenemang samt infrastruktur kopplat till hamn, övernattningsmöjligheter och stentåget. En utveckling inom området kräver särskild hänsyn till kulturmiljövärdena på platsen.

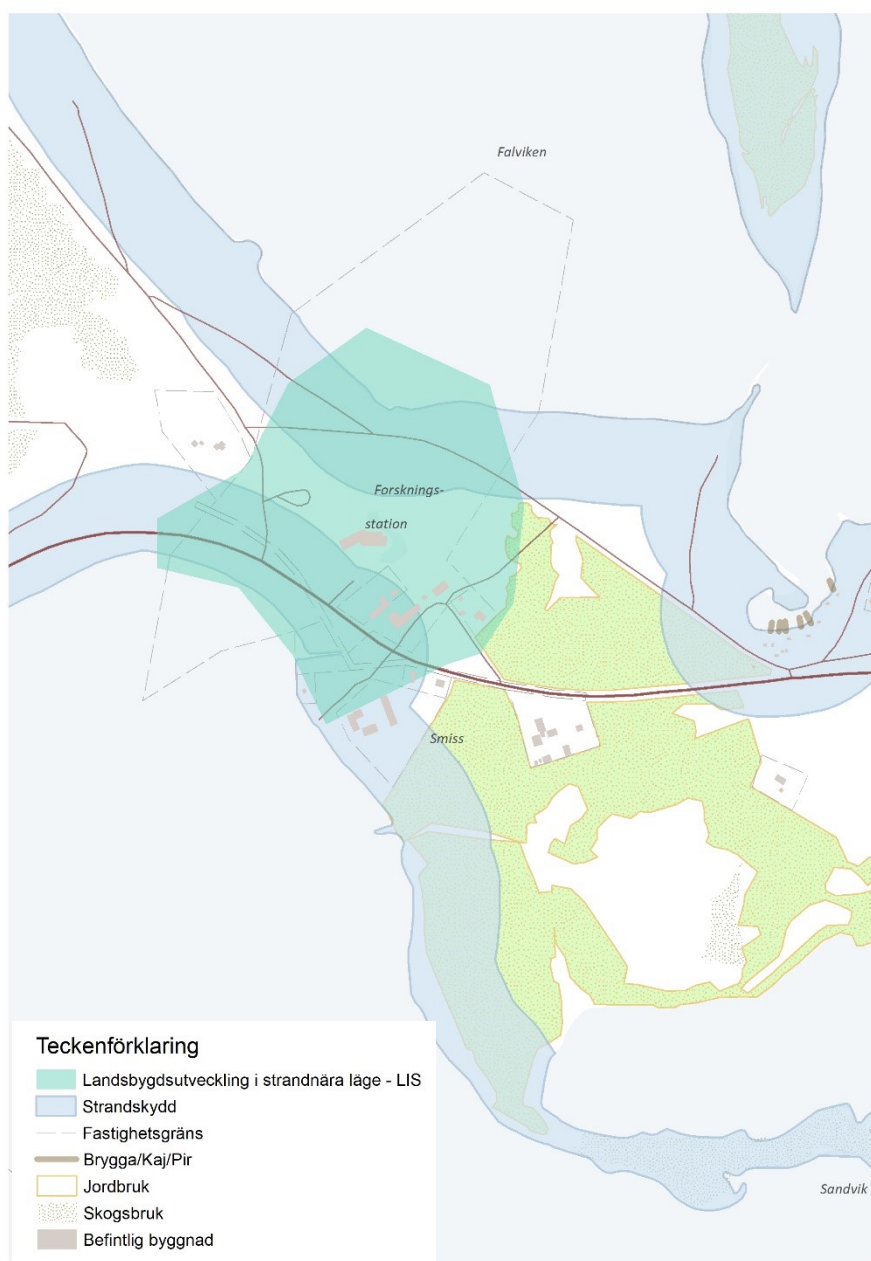

Karta LIS Bläse

4.16.5 Ar/Blått centrum och Bästeträsk Nationalpark

Området mellan Bäste träsk och havet är ett viktigt område idag såväl som i framtiden. Blå Lagunen utgör ett stort resmål sommartid med många besökare till badet. Här finns också forskningsstationen Ar, den gamla kvarnen vid Bäste träsk utflöde, fiskeläge och havsbad. Det finns också privata fastigheter med både året runt-boende och fritidshus.

Området har en stor grad av komplexitet och olika intressen som behöver lösas. Uppsala Universitet är huvudman för forskningsstationen vars intressen framåt behöver tillgodoses. Det kan handla om servicefunktioner för kommande nationalpark som information, utställningar, utbildningsmöjligheter, café, uthyrning av utrustning och cyklar mm. En rad infrastrukturfrågor är redan i dag aktuella kring trafik, parkering, leder, sophantering och toaletter.

Karta LIS Ar

4.16.6 När fiskehamn

På sydöstra Gotland ligger Närshamn där det idag bedrivs olika näringsverksamheter och småbåtshamn. I närområdet finns både golfbana och naturvårdsområdet Närsholmen, liksom en utomhusscen vid Näsakar. Området har utvecklingsmöjligheter med inriktning mot näringsliv, service och besöksnäring. Området är inte lämpligt för bostäder.

4.16.7 Ronehamn

Ronehamn är ett kustsamhälle, ca 1 mil från Hemse. Här finns bland annat lant- och fiskehamn samt småbåts- och gästhamn, restauranger, livsmedelsbutik och det vackra Hus fiskeläge liksom Ålarve naturreservat. Idag finns fiskförädling, frys, restaurang, café och ställplatser i hamnområdet.

Ronehamn har en hamnanläggning av industriell karaktär. Här finns idag en anläggning för fiskförädling och hamnen är bas för fiske i området. Hamnen har tidigare använts för utskeppning av lantbruksprodukter. Verksamheternas omfattning och byggnadernas storlek möjliggör andra användningar. Straxt öster om hamnen ligger Hus fiskeläge och västerut finns en campingplats.

Sammantaget finns här stora möjligheter att utveckla näringslivet utifrån befintliga verksamheter men också inom besöksnäring med servicebyggnader, café, ställplatser mm.

Området är inte lämpligt för bostäder.

4.16.8 Lojsta slott

De tre sjöarna som idag finns här vid Lojsta var under järnåldern en och samma sjö. De arkeologiska undersökningarna visar på att folk har bott här från omkring år 200 till år 550 e. Kr. Vid stranden låg en gård som efter arkeologiska undersökningar rekonstruerades på 1930-talet, idag kallas rekonstruktionen Lojstahallen.

Området som ägs och förvaltas idag av Lojsta Slotts Hembygdförening och här kan man förutom att gå en kulturstig och njuta av naturen, bada, paddla kanot, fiska och tälta. Det finns även ställ- och husvagnplatser. Under sommaren bedrivs café på platsen.

Lojstasjöarna är ett populärt område för olika former av vattenaktiviteter. Lojsta slott är centralpunkt i området med parkering och viss service.

Det föreslagna LIS-området består av två delar. Samrådsförslaget vill möjliggöra för en fortsatt utveckling av pågående verksamhet genom att exempelvis utveckla besöksplatsen vid brygga, parkering, café, historiska byggnaderna genom att tillgängliggöra befintlig infrastruktur och eventuellt utveckla café, besökscentrum, ställplatser, lokal till marina aktiviteter mm.

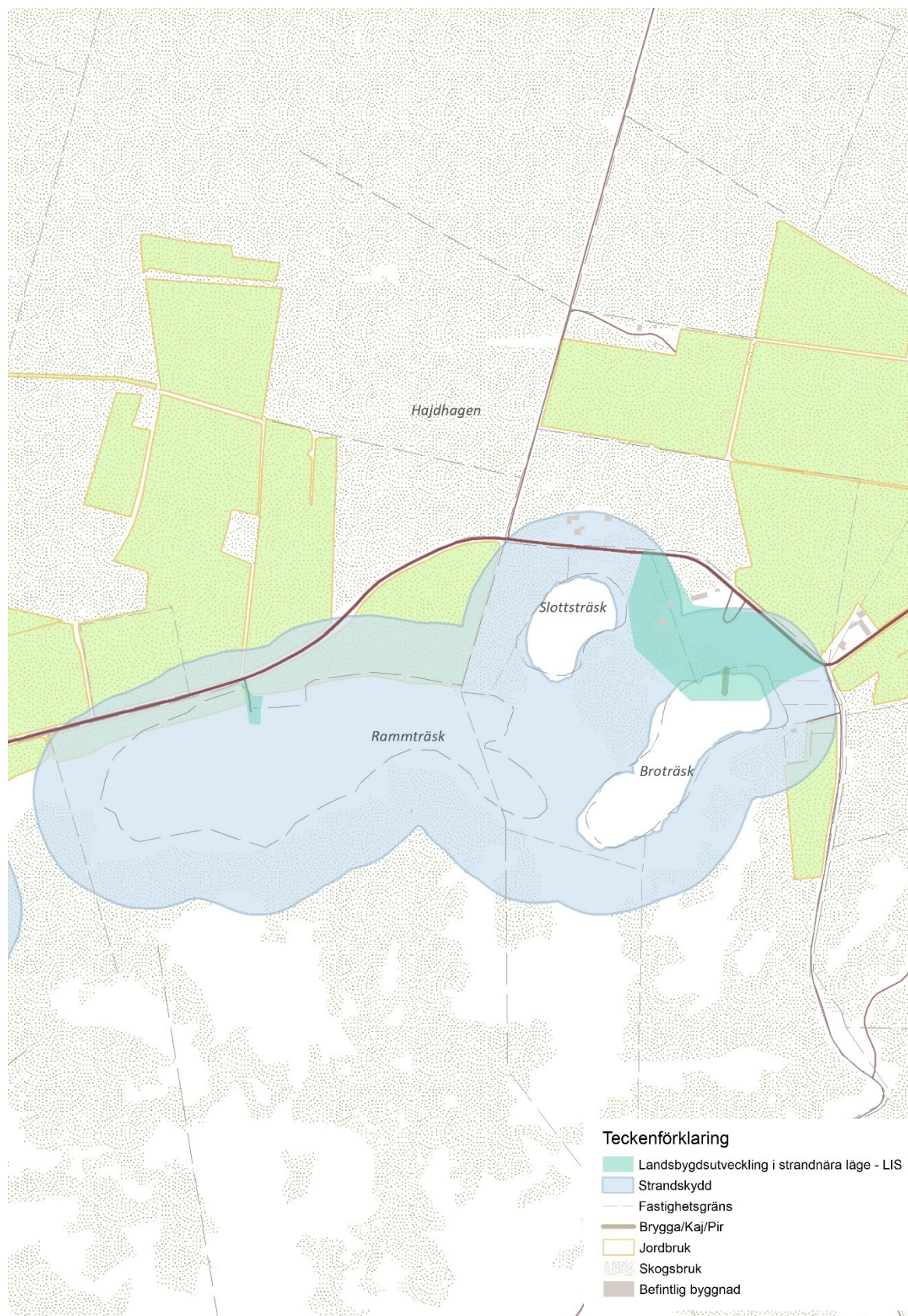
Exempelvis kan ställplatser prövas vid den västra delen. Områdena är inte lämpliga för bostäder.

Karta LIS När fiskehamn

Karta LIS Ronehamn

Karta LIS Ljosta slott

5 Bilagor

Bilaga 1 Miljökonsekvensbeskrivning för Översiktsplan för Gotland 2040, Samrådsversion
SWECO Rapport VATTEN & MILJÖ GOTLAND, 2021-10-22.

Bilaga 2 Plankartor samrådsförslag Översiktsplan Gotland 2040

